DE
BIJBEL,
DOOR BEKNOPTE UITBREIDINGEN, EN OPHELDERENDE AENMERKINGEN, VERKLAERD;

DOOR

J. VAN NUYS KLINKENBERG,

A. L. M. THEOL. ET PHIL. DOCTOR, HOOG-LEERAAR IN DE H. GODGELEERDHEID EN KERKELYKE GESCHIEDENIS, AEN HET ILLUSTRE ATHENÆUM, EN PREDIKANT IN DE GEMEENTE TE AMSTERDAM; MITSGADERS LID VAN HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WETENSCHAPPEN, TE VLISSINGEN.

ZEEVEN-EN-TWINTIGSTE EN LAETSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCV.

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten van Holland en Westvriesland.

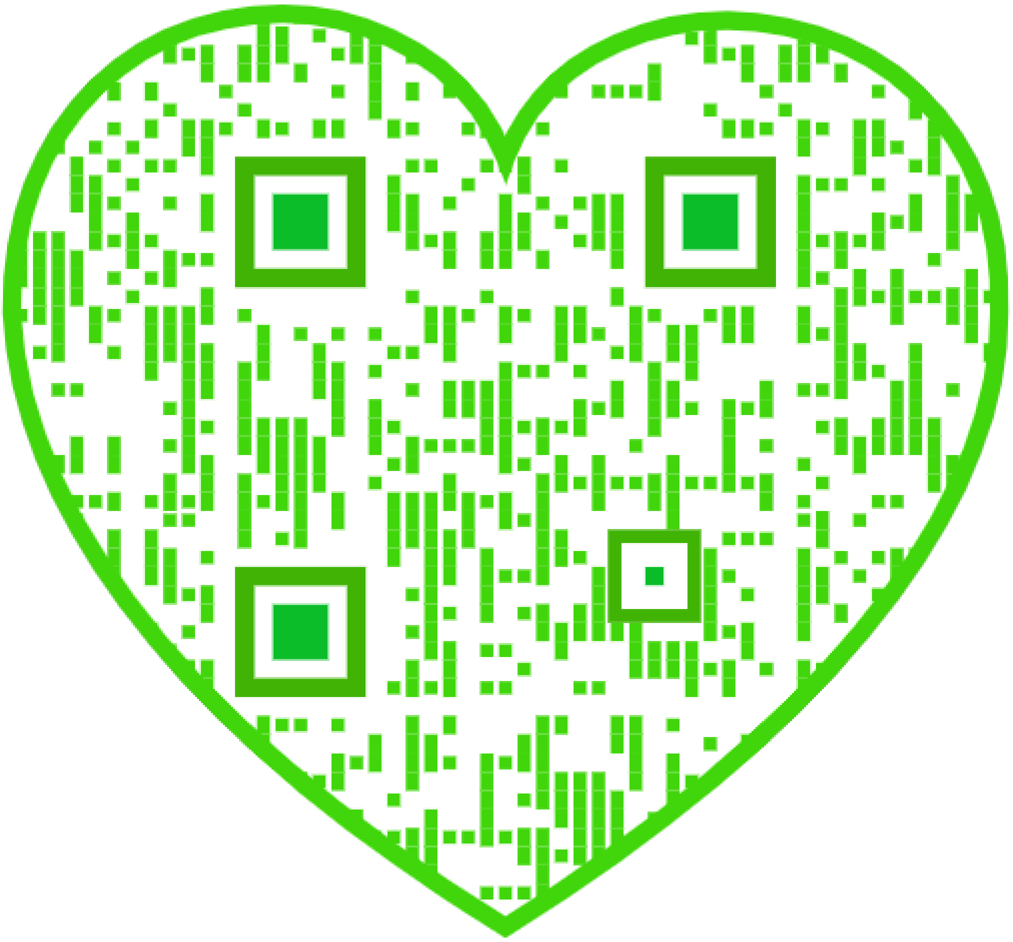

Met Adprobatie van de Gecommitteerden der Eerw. Klasſis van Amſterdam.

den 28ſten Dec. 1795.

VOORBERICHT

AEN DEN

BESCHEIDEN LEEZER.

In het midden van het jaer 1780, *verſcheen het* eerſte Deel *van deeſe* Bijbelverklaering. *Ik ondernam dit omſlachtig Werk, met mijnen toenmaels hoog geächten Ambtgenoot, den uitmuntenden* G. J. NAHUYS. *Wy verëenigden onſe poogingen, op zulk eene wijs, dat wy met ons beiden gezaemenlyke Auteurs waeren, zo van het geheele Werk, als van de byzondere Deelen. Ten dien einde, zag elk af, van zijnen gewoonen ſtijl, en van de by hem gebruikelyke ſpelling; beide naemen wy den ſtijl, en de ſpelling, als van eenen derden, aen, welke anderszins noch de een, noch de ander voor zich zelven gewoon was te gebruiken. Wy wilden alles, als onſer beider werk, beſchouwt hebben, zo dat, zo wel de een, als de ander, voor het geheel, voor elk deel, voor elk een woord, zo het noodig was, in ſtondt.*

Op deeſe wijs, hebben wy de drie eerſte Deelen, *behelſende onſe* Uitbreidende Verklaering, *over* GENESIS, EXODUS, LEVITICUS *en* NUMERI, *te zaemen beärbeidt en vervaerdigt. Maer, naeuwlijks was het* derde Deel, *met het* Voorbericht *en den* Tijtel, *afgedrukt, en gereed ter uitgaeve, wanneer zich de treurige maer verſpreidde, dat de voortreffelyke* NAHUYS, *kort te vooren, tot de waerdigheid van het Hoogleeraerambt, aen de Hoogeſchool te* Leyden, *verheeven zijnde, en zijn Werk aldaer, met ongemeene toejuiching, be-*

gonnen hebbende, in den bloei van zijnen leevtijd, afgesneeden waere.

Van deesen mijnen Hooggeleerden medehelper beroovd, wist ik, in den beginne, niet, wat ik, omtrent de verdere voortzetting van dit Werk, het welk wy gemeenschappelyk aenvaert hadden, besluiten zoude. By naedere overweeging evenwel, werdt ik te raede, om, onder afbidding van 's Heeren zeegen: deese Bijbelverklaering, *op my alleen, te neemen, en dezelve, zo de alleen wijse God my het leeven en de krachten spaeren mogt, te vervolgen en te volëindigen. — Er waeren ook nog eenige stukken van den zaeligen* NAHUYS, *ter verklaering van* DEUTERONOMIUM. *Hy had naemenlyk de* VIII *eerste Kapittelen bewerkt, welke ik byna woordelyk heb laeten drukken; immers zonder 'er eenige weezenlyke verändering in te maeken.*

Van het Neegende Kapittel, *in* DEUTERONOMIUM, *is dit Werk derhalven geheel en alleen het mijne. Vermits nu de bovengemelde reden, om welke wy den stijl en de spelling als van eenen derden, hadden aengenoomen, ten eenemael was uitgevallen, heb ik my, om de gelykvormigheid, met mijne overige schrivten, te bewaeren, van daer af en voordaen, van mijnen eigenen stijl, en mijne gewoone spelling bedient.*

Thans mag het my gebeuren, met eerbiedige dankzegging aen den Vader der barmhartigheid, die mijne daegen verlengt, en mij de krachten gespaert heeft, dit uitvoerig Werk ten einde te brengen, en u het laetste Deel aen te bieden.

Deese Bybelverklaering *is veel omslachtiger geworden, dan wy, in den beginne, verwacht hadden. Voor het naest hadden wy het, op XV Deelen, of daerömtrent, gereekent, en het is, op XXVII Deelen, uitgeloopen. Evenwel meenen wy ons, zo veel moogelyk was, op de kortheid bevlytigt, en niets meer gezegt te hebben, dan, ter opheldering van zaeken, noodig was — Weet een ander zich korter uit te drukken, en teevens te weeg te brengen, dat de meening der Heilige Schrijveren, in alles, behoorlyk verstaen worde, hy zal zeekerlyk meerder nut doen, vooräl voor menschen, welker omstandigheeden, het niet toelaeten, uitvoerige Werken te leesen, dan ik heb kunnen te weeg brengen. — Ook heb ik bemerkt, dat de vertaelingen, omschrijvingen, en korte aenmerkingen, over den Bijbel, hoe kort zy ook weezen moogen, welke andere geächte Mannen vervaerdigen, ongevoelig en van zelvs, tot een merkelyk getal van Deelen, uitdyën.*

De misslaegen gelieven des kundigen te verbeeteren. Ik heb overäl vrymoedig mijne gedachten gezegt, en de verschillende begrippen, daer zy plaets hebben, onpartijdig onderzocht. Ik heb my zo klaer uitgedrukt, als my immers moogelyk was. Maer het is onmoogelyk, dat in een Werk van zulk eene uitgebreidheid, en in het welk zo veele en zo veelerleie zaeken moeten behandeld worden, geene misslaegen en dwaelingen zouden voorkoomen. Ik zal my daerom verblyden, wanneer zy my, met bescheidenheid, worden aengeweezen, en, wanneer het zaeken van aenbelang weezen mogten, ben ik bereid, mijne dwaelingen te herroepen.

Over de Drukfouten, evenwel heb ik meer bezwaer. Door meer, dan eene, vriendelyke hand, zijn 'er my, in de onderscheidene Deelen, zeer veele onder het oog gebracht. Ik vraeg 'er gunstige verschooning over. — Ik schreev, met mijnen zeer kundigen medehelper, in het Voorbericht, *tot het* eerste Deel: „*De Uitgeever*
„ *heeft aenmerkelyk meer kosten, aen ieder blad, be-*
„ *steedt, dan het drukken, met de correctie, gewoonlyk*
„ *beloopt; gelijk zulken ligtelyk begrypen zullen, die,*
„ *by ondervinding, weeten, wat 'er, tot een naeuwkeu-*
„ *rige Bijbel-correctie, vereischt wordt, en daer uit op-*
„ *maeken kunnen, hoe veel geduld en oplettenheid 'er*
„ *heeft moeten besteed worden, zo door den Letterzetter,*
„ *als Corrector, om de grooter en kleiner Letters wel*
„ *uit één te houden, den Text, na den gedrukten Bij-*
„ *bel van* MUYLMAN, *het overige, naer ons hand-*
„ *schrift, te zetten, te collationeeren; — niemand zal*
„ *zich derhalven verwonderen, dat 'er, in weêrwil der*
„ *grootste oplettenheid hier aen besteed, nochtans ver-*
„ *scheidene kleine feilen — zijn overgebleeven.' — Naderhand is my ook de oordeelkundige Heer* MOHR, *die gewoon was, de proeven naeuwkeurig te verbeeteren, door den dood, ontvallen; na dien tijd hebben wy zulken bekwaemen Corrector niet kunnen wedervinden. Mijne veelvuldige beezigheeden lieten my niet meer toe, dan de laetste proev naer te zien; en ik kan niet ontkennen, dat my het geduld en de oplettenheid, welke tot die onaengenaeme en verdrietige beezigheid, vereischt worden, grootendeels ontbreeke.*

Ein-

Eindelyk betuig ik mijnen hartelyken dank, aen lieden van allerleië rangen, die mijne onderneeming gepreesen, en my, by monde en geschrivte, aengemoedigt hebben; byzonder aen die geleerde Mannen, die my eenige bydraegen hebben toegeschikt. In dit opzicht ben ik vooräl verplicht, en moet ik openlyk mijnen dank betuigen, aen de Hoog en Wel Eerwaerdige Heeren ANDRIESSEN, KROM, BALLOT, REYTSMA *en* DRYFHOUT, *veel geächte Predikanten te Middelburg, die my verscheidene van hunne Leerredenen, over aenmerkelyke gedeelten van den Bijbel, tot mijn gebruik hebben toegezonden; terwijl my teevens, door de goedwillige bezorging van den laetstgemelden Heer, ettelyke geschrivten van den oordeelkundigen 's* GRAVEZANDE *geworden zijn. — Uit de doorwrochte opstellen van deese Heeren, heb ik veel nut getrokken, en verscheidene waerneemingen, tot mijn gebruik, overgenoomen.*

In het uitleggen evenwel van JOANNES OPENBAERING *was ik bykans van alle hulp verstooken, en heb ik meerendeels, zonder Voorgangers, mijnen eigenen weg moeten bewandelen. Dan hier over vergelyke men naeder onse* INLEIDING, *zo tot dit laetste, als het onmiddelyk voorgaende Deel.*

Wanneer dit werk, door den Goddelyken zeegen, dienen mogt, om den lust, tot het onderzoeken der Heilige Schrivten, meer op te wekken, en bevoorderlyk zijn, ter vermeerdering, voortplanting, en bevestiging van de kennis der waerheid, welke, naer de Godzaeligheid is, in

de hoop des eeuwigen leevens, zou ik mijnen arbeid overvloedig beloond achten.

Den Vader van onſen Heer JESUS CHRISTUS, *uit welken alle geſlachte, in de hemelen, en op de aerde, genaemd wordt, die my tot dus verre geholpen heeft, en die machtig is, meer dan overvloedig te doen, boven al wat wy bidden of denken, naer de kracht, welke in ons werkt; Hem zy de heerlykheid, in de Gemeente, door* CHRISTUS, *in alle geſlachten, tot in alle eeuwigheid. Amen.*

Amſterdam
23 December 1795.

J. VAN NUYS KLINKENBERG.

I N L E I D I N G.

By de uitgaev van het voorige Deel, heb ik mijne uitlegkundige begrippen, over de ZEEVEN eerste HOOFDSTUKKEN der OPENBAERING van JOANNES, aen de waereld medegedeelt. —— Ik noemde het eene *proeve eener verklaering van* JOANNES OPENBAERING, om dat ik vrymoedig opgav, wat ik, na een onpartijdig onderzoek van zaeken, meende gevonden te hebben, met onderwerping, aen een beeter oordeel. —— Thans verschijnt het ander Deel, mijne bevattingen, omtrent de overige Hoofdstukken van dit geheimzinnig Boek, behelsende.

By het overdenken van dit gedeelte, is my de moeilykheid, om dit Propheetiesch Geschrivt te verklaeren, nog meer gebleeken, dan by de zeeven eerste Hoofdstukken; eene moeilykheid, welke nog des te grooter werdt, daer ik, in geene Uitlegging van mijne Voorgangeren, hoe groot hunne

naem en verdienften ook weezen moogen, berusten konde, en daer door genoodzaekt was, my zelven eenen nieuwen weg te baenen. —— Ondertusschen erken ik wederom, met dankbaerheid, dat ik, uit de Schrivten van vroegeren en laeteren, veel geleert, en dikwerv aenleiding, tot denken, gekreegen hebbe; ook ben ik voortgegaen, met de Schrijvers, van welke ik iets ontleent heb, aen te wijsen, en hun den lov te geeven, die hun toekoomt.

Na de *zeeven Brieven*, welke de Apostel, op 's Heilands bevel, aen de *zeeven Gemeenten* van het Voorburgemeesterlyk Asia, geschreeven heeft, Kap. I—III, volgt het openen der verzeegelde Boekrolle, Kap. V—XI. Het openen der *zes* eerste *zeegelen*, naer onse manier van denken, met verwerping van de zogenoemde *zeeven Perioden*, verklaert hebbende, Kap. V—VII, moesten wy, in dit laetste Deel, eenen aenvang maeken, met het openen van het *zeevende zeegel*, Kap. VIII—XI.

Na eene kortstondige stilte, zag JOANNES *zeeven Engelen*, die op *zeeven Bazuinen* blaesden, Kap. VIII: 1— XI: 18. Deese nieuwe en zeer merkwaerdige vertooningen zag de Apostel, onses erachtens, wederom geteekend of geschilderd, in het *zeevende*, en verre weg het uitvoerigste gedeelte der gemelde Boekrolle, het welk het LAM, door het verbreeken van het *zeevende zeegel*, geöpent had.

De

De Voorstanders der zogenaemde *zeeven Perioden* brengen deese *zeeven Bazuinen*, even als de *zeeven zeegelen*, tot de gemelde tijdvakken; maer, met dit onderscheid, dat de *zeeven zeegelen* den uitwendigen toestand der Kerke, en haere lotgevallen in de waereld, geduurende die *zeeven Tijdperken*, vertoonen zouden; terwijl de *zeeven Bazuinen* die oordeelen zouden afbeelden, welke God, op dat gedeelte der aerde, alwaer de Kerk zich bevondt, wederom geduurende de *zeeven Tijdkringen*, stondt uit te oeffenen; zo om de Kerk te tuchtigen, als om haere vyanden te straffen. — Maer, naer ons inzien, maeken de *zeeven Bazuinen* den inhoud van het *zeevende* of laetste deel der verzeegelde Boekrolle uit (*a*).

Daer wy nu de geheimzinnige vertooningen, welke de Apostel, by het openen der *zes* eerste *zeegelen* der Boekrolle, gezien heeft, verklaert hebben, van zeer geduchte oordeelen, welke de verhoogde Middelaer, over de vyanden der Kerke, heeft uitgeöffent, tot op den tijd van CONSTANTIJN *den Grooten*, wanneer 'er eene zeer merkwaerdige verändering, ten voordeele van het Christendom, heeft plaets gehad; moesten wy, op den gelegden grond, de gebeurtenissen, welke den Apostel, by het blaesen der *zeeven Bazuinen*, ver-

(*a*) XXVI *Deel.* p. 241-248.

toond zijn, na den tijd van CONSTANTYN *den Grooten*, zoeken.

In het verklaeren van het gene den Apostel, by het blaefen der *zeeven Bazuinen*, vertoond is, hebben wy de uitlegkundige regelen, in de *Inleiding* tot het XXVIfte Deel opgegeeven (*b*), in het oog gehouden, vooräl; —— dat niet zo zeer de lotgevallen der Christen Kerk voorfpeld worden, als wel de rechtvaerdige ftraföeffeningen, welke de verhoogde Middelaer, over de vyanden van Hem, en van zijn Koningrijk, zoude uitöeffenen; dar men de vervulling niet altoos, in de Westerfche Kerk, zoeken, en overal, aen de Roomfche Paufen, denken moet; maer dat 'er ook ftrafgerichten van zulke vyanden voorfpeld worden, die, aen de uitbreiding der Kerke, in het Oosten, eenen geweldigen tegenftand gebooden hebben; —— dat men de ongeloovige Jooden, als zeer bittere vyanden van den Verlosfer, en van zijn Koningrijk, geenszins moet voorbyzien; — en dat men, in algemeene hoofdgebeurtenisfen, behoort te berusten, zonder alle byzondere en min gewichtige voorvallen te willen aenwijfen.

Het blaefen der *eerfte Bazuin*, Kap. VIII: 7. hebben wy verklaert, van de fchroomelyke rampen, welke den Jooden, in de V, VI, en VIIde Eeuw,

(*b*) P. CXLII—

Eeuw, zijn overgekoomen; byzonder in *Persien*, en andere gedeelten van het Oosten.

Het gene de Apostel zag, by het blaesen der *tweede Bazuin*, Kap. VIII: 8, 9, vertoonde, onses erächtens, de geduchte oordeelen, met welke de *Persen*, om het vervolgen der Christenen, op eene zichtbaere wijs, gestraft zijn. —— Deese vervolging heeft, omtrent het midden der IVde Eeuw, meer dan veertig jaeren, gewoedt. Zy werdt hervat, in de Vde Eeuw, wanneer 'er eene verbaesende meenigte van Christenen jammerlyk is omgekoomen. Zy begon reeds, onder ISDIGERDES, woedde vooräl onder VARANES V, en is eerst, onder ISDIGERDES II, geëindigd. — De schroomelyke oordeelen, met welke de Goddelyke Verlosser deese wreedäertige vervolgingen zichtbaer vergolden heeft, hebben voortgeduurt, tot in de VIIde Eeuw, wanneer de Saraceenen een einde maekten van de Persische Heerschappy.

Het gene, op het blaesen der *derde Bazuin*, volgde, Kap. VIII: 10, 11, hebben wy gebracht, tot de schroomelyke beroeringen en geweldenaeryen, welke de naervolgers van ARIUS, meer dan eene Eeuw, na dat hy zelvs zijne dwaelingen verspreidt had, in verscheidene gedeelten der waereld, en byzonder in *Africa*, wanneer de *Vandaelen* aldaer meesters waeren, hebben te weeg gebracht.

Het gene de Apostel zag, by het blaesen der

vierde Bazuin Kap. VIII: 12, 13, hebben wy verklaert, van de woelingen der *Monophysiten*, die gemeenlyk *Eutychiaenen* genaemd worden, en het gene zy, vooräl in Egijpten, Syrien, en de omliggende Landen, geleeden hebben, in de Vde en VIde Eeuw. —— Deese *duisterheid* van dwaelingen, beroerten, en geweldenaeryen, welke het wanbegrip van EUTYCHES heeft te weeg gebracht, is, naer ons aenzien, onder de vertooning van eene aenmerkelyke *taening* der Hemellichten, aen den Apostel, by het blaesen der *vierde Bazuin*, afgebeeld.

De geheimzinnige vertooning, by het blaesen der *vyfde Bazuin* Kap. IX: 1-12. schijnt ons de opkoomst van MUHAMMEDS dwaelleer afgeteekent te hebben, voornaemenlyk aengemerkt, in de schroomelyk onheilen, welke de talrijke heirleegers van zijne aenhangers en volgelingen hebben te weeg gebracht.

Het blaesen der *zesde Bazuin* Kap. IX: 13-21. ziet, onses bedunkens, op den inval der *Saraceenen*, in de Westersche deelen van *Europa*, met zulke spoedige voortgangen, dat zy het verlies van dat geheele waerelddeel, met de uitroeijing van den Christen Godsdienst, scheenen te dreigen. Dit geweld nam, omtrent het begin van de VIIIste Eeuw, eenen aenvang, en duurde tot de Xde Eeuw, wanneer de *Turken*, hoewel zy meede de leer van MUHAMMED omhelst hadden, den on-

ondergang van dit woeste volk voltooiden, en het *Ottomannische* Rijk, op de puinhoopen van de *Saraceensche* Heerschappy, gebouwt hebben.

Na de vertooning, welke JOANNES zag, by het blaesen van de *zesde Bazuin*, volgde nog eene andere, welke hy beschreeven heeft Kap. X: 1—XI: 13. Deese geheimzinnige vertooning, welke, na het *Bazuinen geluid* van den *zesden Engel*, en voor het steeken der *zeevende Bazuin*, tusschen beide inkwam, behelsde twee gezichten.

א. Eerst zag de Apostel eenen sterken Engel, die hem, in eene zeer luisterrijke gedaente, vertoond werdt, hebbende een geöpend Boeksken in zijne slinkehand, staende, met den eenen voet, op de zee, en, met den anderen, op de aerde. Hy hoorde deesen Engel een ontzettend geluid maeken, het welk gevolgd werdt, door *zeeven Donderslaegen*. Daerna hefte die Engel zijne rechtehand op, naer den hemel, en zwoer eenen plechtigen eed. Eindelyk gav hy den Apostel bevel, om het gemelde Boeksken op te eeten, en wederom te propheteeren Kap. X.

De Apostel kreeg bevel, om de woorden der *zeeven Donderslaegen* niet openbaer te maeken, en daerom is het eene ydele pooging, te willen onderzoeken, wat die zeeven Donderslaegen gesprooken en voorspelt hebben.

De Engel zwoer, *dat 'er geen tijd meer weezen*

gen zoude Kap. X: 6, of, gelijk wy het vertaelen, *dat het nog de tijd niet zijn zal*, dat is, „ dat de tijd der vreesſelyke oordeelen, over „ de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, van „ welke de *zeeven Donderſlaegen* geſprooken „ hadden, niet tot de *zesde Bazuin* behoorde, „ maer dat de uitvoering van het Goddelyk „ beſluit, omtrent die oordeelen, tot eenen „ laeteren tijd, behoorde; tot die tijdsömſtan„ digheeden naemenlyk, welke, door het *Ba„ zuinen van den zeevenden* Engel, zouden wor„ den afgebeeld."

3. In het tweede Gezicht, kreeg de Apostel bevel, om den Tempel te meeten, maer die meeting moest zich bepaelen, tot den eigenlyk gezegden Tempel, beſtaende, in het Heilige, en het Heilige der Heilige, als meede tot den binnenſten Voorhov, alwaer de Brandöffer Altaer ſtondt, en in het welk de Israëlers zaemen kwaemen, om aen te bidden. Maer het buitenſte Voorhov, anders genaemd het Voorhov der Heidenen, moest niet gemeeten worden, om dat het zelve, aen de macht der Heidenen, ſtondt onderworpen te worden. Ook had hy niets te doen, met de Stad Jeruſalem, om dat deeſe, door de Heidenen, zoude vertreeden en ontreinigd worden; zo dat haere toeſtand mogt vergeleeken worden, met het gene aldaer had plaets gehad, onder

de

de schroomelyke verdrukking van ANTIOCHUS EPIPHANES, welke drie en een half jaer geduurt heeft Kap. XI: 1, 2.

Hier, meenen wy, wordt eene zeer gewichtige gebeurtenis voorspeld, welke nog toekoomende is, wanneer de Christen Kerk, als een geestelyke Tempel, eene schoone gedaente krijgen zal. Evenwel zal deese Kerk niet grootelyks uitgebreid weezen. Ook zal 'er, kort daerna, eene zeer zwaere en geweldige vervolging plaets hebben.

Deese geheimzinnige vertooning wordt, in verscheidene byzonderheeden, naeder ontwikkeld Kap. XI: 3-13. Zy schijnt ons te voorspellen, dat 'er eenige waerdige Leeraers weezen zullen, die, bitterlyk bedroevd, over den treurigen toestand van zaeken, zo in het burgerlyke, als in het Godsdienstige, hunne tijdgenooten zullen onderwijsen, waerschouwen, en vermaenen. Deese zullen, door het Goddelyk Alvermoogen, tegen alle aenvallen van hunne vyanden, beveiligd worder.

Het *Beest*, *het welk*, *uit den afgrond*, *opkwam* Kap. XI: 7 is, onses erächtens, van de *Beesten*, welke JOANNES naderhand, het eene, uit de *Zee*, en het ander, uit de *aerde*, zag voorkoomen, Kap. XIII, kennelyk onderscheiden, en schijnt ons een of meer vermoogende men-

ſchen te beteekenen, van welke de Duivel zich, als boosäertige werktuigen, bedienen zal, om, ten laetſten, de gemelde Leeraers te beſtrijden, en van kant te maeken.

De groote Stad, welke geestelyk genaemd wordt Sodoma en Egijptus, alwaer ook onſe Heer gekruizigd is Kap. XI: 8, is, naer ons inzien, in den letterlyken zin, *Jeruſalem*, beteekenende het Land, alwaer de Heer zijne Kerk heeft. Op dien grond, koomt de propheetiſche bedoeling hier op uit, dat 'er eens een tijd koomen zal, in welken de weinige uitmuntende Leeraers van het Euangelie, door openbaere geweldenaers, zullen gedood, en, zelvs nog na hunnen dood, wreedelyk mishandeld worden. Evenwel na verloop van eenigen tijd, zal de onderdrukte waerheid wederom openlyk, en met vrymoedigheid, gepreedikt worden. —— Omtrent dien zelvden tijd, zal een aenmerkelyk gedeelte van die Landen, alwaer voorheen het Christendom luisterrijk gebloeit had, maer dan, door Heidenen, ſtaet bewoond te worden, door ſchroomelyke volksberoerten, en dergelyke rampen, jammerlyk verwoest, en als het waere verdelgd worden.

Deeſe, meenen wy, is de propheetiſche bedoeling van dat tweede tusſchen inſchietend Gezicht Kap. XI: 13, waervan de vervulling nog toekoomende is.

Het

Het blaefen van de *zeevende* of laetfte *Bazuin* Kap. XI: 15 · 18 fchijnt ons te wijfen, naer het laetfte der daegen, wanneer de Verlosfer der Kerke eene volkoomene rust, en eenen bloeienden luister, bezorgen zal, door het verdelgen van alle vyanden der waerheid, zo dat niemand meer onderneemen zal, om den gezeegenden ftaet van het Christendom te beroeren.

In eene *derde* verrukking van zinnen, zag de Apostel, Gods Tempel, in den hemel, geheel geöpend, zo dat hy zelvs de Verbonds-Ark, ftaende, in het binnenfte Heiligdom, aenfchouwen konde. Kap. XI: 19. Het geevt, onfes erächtens, in het gemeen, te kennen, dat God gereed ftondt, om de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, door de meest geduchte oordeelen, te ftraffen. —— Deefe oordeelen worden, in de volgende Gezichten, in de byzonderheeden, naeder afgeteekend.

Zo verre meenden wy de propheetifche bedoeling vry duidelyk te kunnen ontdekken. Maer, toen wy, aen het *vierde Gezicht* van eene baerende Vrouw, welke, door eenen vreesfelyken *Draek*, vervolgd werdt Kap. XII, gekoomen waeren, ftonden wy geheel verleegen. In geene der verklaeringen van onfe Voorgangeren, konden wy berusten, en wy hebben, eenige weeken, over deefe vertooning, ge-

dacht, eer wy eenige aenneemenlyke verklaering konden uitvinden. —— Het ſcheen ons niet zeer moeilyk de vooronderſtellingen van anderen te wederleggen; maer wy begonden teevens bykans te wanhoopen, om iets anders op te geeven. Wy vergeleeken dit merkwaerdig Gezicht, met de reeds voorleedene lotgegevallen der Kerke; maer 'er kwam ons niets voor, het welk wy, maer als eene ſlechts ſchijnbaere bedoeling van dit propheetiſche Gezicht, konden aenmerken.

Dit heeft ons, ten laetſten, op de gedachten, gebracht, dat de vervulling nog toekoomende zy.

Zo veel zagen wy duidelyk, dat alle de volgende Gezichten Kap. XII-XX, hoe zeer van elkanderen kennelyk onderſcheiden, met elkanderen in een onmiddelyk verſtand ſtaen. De *Draek*, de *Vrouw* te vergeevsch vervolgt hebbende, wendde zijne woede, tegen de overige van haer zaed Kap. XII: 17. Ten dien einde bediende hy zich, van twee verſchrikkelyke *Monſterdieren*, welker verrichtingen, en eindelyke ondergang, uitvoerig beſchreeven worden Kap. XIII—XX. By het verklaeren derhalven van Kap. XII, moesten wy den grondſlag leggen, op welken de uitlegging der volgende Gezichten Kap. XIII—XX behoort gebouwd te worden.

Het

Het gene wy eindelyk meenen gevonden te hebben, onderwerpen wy zeer gaerne, aen een beeter oordeel. Onſe verklaering is geheel nieuw, en het is zeer vermoedelyk, dat dezelve eenig opzien zal te weeg brengen. Zo wy al de hoofdzaek mogten getroffen, kan het zeer wel zijn, dat wy, in de overbrenging der byzonderheeden, hebben misgetast. —— Wy zullen ons daerom hartelyk verblijden, wanneer iemand anders een meerder licht, over deeſe duistere Voorzeggingen, zal weeten te verſpreiden. Zelvs zijn wy gereed, onſe Uitlegging, wanneer zy bondig wederlegd wordt, te laeten vaeren, en te erkennen, dat wy gedwaelt hebben.

Voor het overige beſchuldige my niemand, van ligtvaerdigheid en onbedachtzaemheid. Ik meen deeſe geheimzinnige Gezichten, in derzelver verband, onder afbidding van den Geest der wijsheid, lang en onbevooröordeeld genoeg, overdacht, en de uitmuntende les van den grooten VITRINGA in het oog gehouden te hebben: „ nademael dit Boek (der OPENBAERING) „ eene zeer aendachtige overweeging, „ en naerſtige vergelyking van deszelvs deelen, „ en het Propheetiſche Woord, veréischt; zo „ is het noodig, dat niemand het zelve aen„ vaerde te verklaeren, dan met omzichtigheid „ en bedaerdheid, zonder te zeer te haesten, na „ dat hy alle zijne gedachten naerſtig overwoo-

„ gen en gefchikt heeft; op dat geene onwaer-
„ fchijnlyke en ydele onderftellingen, op nieuw
„ te voorfchijn gebracht, het oordeel van die
„ geenen fterken, die het veiligst oordeelen,
„ zich, van de verklaering van dit Boek, te
„ onthouden" (c).

De hoofdfom van onfe Uitlegging, of liever van onfe gisfing is deefe; dat de DRAEK Kap. XII den Duivel beteekene, die, om de grootheid van zijne macht en heerfchappy eigenäertig te befchrijven, gefchilderd wordt, als een DRAEK, met *zeeven hoofden*, en *tien hoornen*, en, op de gemelde hoofden, *zeeven* prachtige *hoofdfluiers*; en dat de zwangere VROUW, in eene zeer luisterrijke gedaente, welke, door baerensweeën, overvallen werdt, de Kerk van CHRISTUS beteekene, zo als zy eens, in een zeeker Land, zonderling zal bloeijen, en, uit de Jooden, vergaederd worden.

De *mannelyke Zoon*, welken die VROUW ter waereld bracht, fchijnt ons een Vorstelyk perfoon te zijn, die, in dat Land, zal te voorfchijn koomen, recht gefchikt, om zijne heerfchappy wijd en zijd uit te breiden, en even daer door het Koningrijk van CHRISTUS, onder de volken, grootelyks voort te planten. — De Sa-

(c) VITRINGA *over de* OPENBAERING. I *Deel. Inleid.* p. 29.

Satan, bemerkende, hoe zeer die jonge Vorst geschikt zy, om de belangen der Kerke te bevoorderen, zal zich beyveren, om hem, op eene geweldige wijs, te laeten van kant maeken; maer God zal hem, door middel van eenen zachten, offchoon vroegtijdigen dood, in zijne eeuwige heerlykheid, opneemen. Het een en ander zal ten gevolge hebben, dat de Christen Kerk zal genoodzaekt zijn, dat Land te verlaeten, en, naer eene andere plaets, te vluchten.

Ondertusschen zal het voorbeeldig gedrag van deese Christenen, uit de Jooden, en byzonder hunne standvastigheid, in de belijdenis der waerheid, onder alle vervolgingen, aenleiding geeven, dat een groot getal van nog onbekeerde Heidenen, aen den Verlosser, zal hulde doen.

Vervolgens zal de Duivel nog eene pooging doen, om deese luisterrijke Kerk, uit de Jooden, geheel te verdelgen; ten dien einde zal hy een talrijk Heidensch volk verwekken, om die Landstreek, alwaer de Christenen uit de Jooden zich bevinden zullen, als het waere te overstroomen. Maer, in deesen aentocht, zullen zy, door een ander machtig volk, te rug gehouden, en zelvs zo geheel verslaegen worden, dat 'er maer weinigen van ontkoomen zullen.

De Satan, eindelyk ziende, dat hy, tegen de bekeerde Jooden, in hunne schuilplaets, niets vermooge, zal zijne woede wenden, tegen de

Christenen, uit de Heidenen, die, in het bedoelde Land, door het ſchitterend voorbeeld der geloovige Jooden, zo lang zy, in hun midden, verkeerden, waeren uitgelokt, om den Verlosſer hulde te doen, en te weeg brengen, dat zy, op eene allerſchroomelykſte wijs, zullen vervolgd worden.

Ten dien einde zal hy zich bedienen, van twee verſchrikkelyke *Monſterdieren*, welke JOANNES het eene, uit de *Zee*, en het ander, uit de *Aerde*, zag opkoomen, Kap. XIII.

Het *eerſte Monſterdier*, het welk, uit de *Zee*, opkwam, Kap. XIII: 1-10, beteekent, onſes erächtens, eene machtige Heerſchappy. Wy gisſen, dat de vroegtijdige dood van den jongen Vorst, die Kap. XII: 5. een *mannelyke Zoon* genaemd is, aenleiding geeven zal, tot groote beroerten en verwarringen, welke ten gevolge hebben zullen, dat dit Land, door vreemden, zal overheerscht worden. De Beſtuurer van deeſe machtige Heerſchappy zal de Christenen zeer vyandig zijn, en hen geweldig vervolgen, om hen, waere het mogelyk, geheel uit te roeien.

Het *tweede Beest*, het welk, uit de *Aerde*, voortkwam, vertoont, naer onſe gisſing, eenen valſchen *Mesſias* en zijne Apostelen; bedriegers, uit de ongeloovige Jooden, die, onder de gemelde Heerſchappy, groote voorrechten genie-

nieten, en zich daerom beyveren zullen, om dezelve te ſtijven en uit te breiden, in de hoop, dat zy, langs dien weg, hun oogmerk bereiken zullen, om zich eens weder, als een onafhangelyk volk, in Palestina te vestigen. —— Ook zullen zy den Koning, tot het ſchroomelykst geweld, vervoeren, om allen, die hem onderdaenigheid weigeren, en byzonder de Christenen, moorddaedig van kant te maeken.

Op den gelegden grond, vinden wy den PAUS, en de *Roomſche Hierarchie*, geheel niet, in de OPENBAERING. Wy kunnen ons niet verbeelden, dat de Westerſche Kerk, welke, hoe zeer ook, ten tijde der Hervorming, in leer en zeeden, jammerlyk verbasterd, evenwel de Kerk van den Verlosſer was, onder de gedaente van een verſchrikkelyk en afſchuuwlyk *Monſterdier*, zoude afgeteekend zijn; en wy meenen ook genoegzaem betoogt te hebben, dat de uitmuntende VITRINGA, had hy het vooröordeel der *zeeven* zogenaemde *Perioden* kunnen afleggen, geheel anders zoude gedacht hebben.

Het gezicht van het LAM. *ſtaende op den berg Zion omringd, met* 144000 *menſchen*, die ſchitterende voorbeeldden waeren, in kracht van geloov en godzaeligheid, Kap. XIV: 1 5, ſchijnt ons, naer dezelvde Jooden, heenen te wijſen, die Kap. XII, onder de zinneprent van eene zeer luisterrijke VROUW, vertoond zijn; Joo-

den, die, in volgende tijden, in een zeeker ons onbekend Land, woonende, het Christendom omhelsen zullen, en, door de woede van eene schroomelyke vervolging, zullen genoodzaekt worden, dat Land te verlaeten, en, in een zeeker eenzaem Gewest, eene veilige schuilplaets te zoeken. —— Deese bekeerde Jooden, meenen wy, worden hier naeder beschreeven, zo als zy, in dat weinig bewoonde Land, verkeerende, zullen uitmunten, in eene zonderlinge zuiverheid van leer en zeeden.

De vertooning van drie *vliegende Engelen*, Kap. XIV: 6-13. brengen wy, op dien grond, meede tot tijden, welke nog toekoomende zijn, wanneer God, over de gemelde vyanden zijner Kerke, een allerschroomelykst oordeel zal uitoeffenen. —— Ook worden die zelvde oordeelen, naer ons inzien, Kap. XIV: 14-20, onder een dubbel zinneprent, van eenen *graenöogst*, en eenen *wijnöogst*, naeder afgeteekend.

Het Gezicht van de zeeven Engelen, met de *zeeven gouden Phioolen*, Kap. XV, XVI, brengen ook anderen, met ons, tot toekoomende tijden. Maer, in het toepassen der byzonderheeden, verschillen wy, van alle onse Voorgangeren. — Op den gemelden grond, dat het *eerste Monsterdier* Kap. XIII: 1-10. eene waereldlyke Heerschappy afteekene, welke eerst, in volgende tijden, zal te voorschijn koomen, en dat het

twee-

gekoomen, dat, ook in deefe zinbeeldige vertooning, zaeken voorfpeld zijn, welke eerst, in nog toekoomende eeuwen, gebeuren zullen. Wy hebben daerom, noopens de byzonderheeden, niets bepaelt, dan alleenlyk by wijs van gisfingen; welke gisfingen evenwel, naer ons inzien, gegrond zijn, op de merkteekenen, welke de propheetifche fchildery zelve opleevert.

In het volgende Gezicht Kap. XVIII wordt het geheimzinnig *Babel*, op eenen zeer fraeijen dichterlyken trant, afgemaeld, als ten eenmael, en op de allervreesfelykfte wijs, verdelgd. — Deefe fchroomelyke gebeurtenis, welke Kap. XIV: 8. en XVI: 19, kortelyk voorfpeld is, wordt hier, met eigenäertige fchilderyen, van de oude Propheeten ontleend, naeder en uitvoeriger befchreeven.

Door dit *Babel* verftaet men, over het algemeen, het *verbasterd Christelyk Rome*, en men meent hier eene Dichterlyke befchrijving te vinden der vreesfelyke en geheele verwoesting van het gemelde *Rome*, om aen te wijfen, dat de *Roomfche Hierarchie* volftrekt en onherftelbaer zal verdelgd worden. — Maer wy vermoeden, op de gelegde gronden, dat *Babel* eene geheimzinnige benaeming zy van de voorheen gemelde machtige Heerfchappy, welke, in de toekoomende Eeuwen, zal te voorfchijn

koo-

tweede Beest Kap. XIII: 11-18, het welk Kap. XVI: 13. de *valſche Propheet* genaemd wordt, eenen *gewaenden Mesſias* beteekene, die, met zijnen aenhang van ongeloovige Jooden, den Koning van die Heerſchappy vervoeren zal, om de Christenen, waere het mogelyk, geheel uit te roeien; op dien grond, houden wy het daer voor, dat, door het uitgieten der *zeeven Schaelen*, de geduchte oordeelen voorſpeld zijn, door welke die Heerſchappy, geheel en al, op eene ſchroomelyke wijs, zal verdelgd worden.

Ook meenen wy, dat deeſe *zeeven laetſte plaegen, in welke Gods toorn geëindigd is*, volgens Kap. XV: 1, niet alleen de verdelging van de gemelde Heerſchappy voleïndigen, maer ook de laetſte openbaere ſtrafgerichten weezen zullen, welke God zal uitöeffenen; zo dat 'er, na dien tijd, geene algemeene oordeelen meer zullen plaets hebben.

Ten aenzien der byzonderheeden, hebben wy, uit den aert der zinbeelden, het een en ander, by wijs van *gisſing*, poogen afteleiden.

Het Gezicht van de *groote Hoer*, *zittende, op een ſcharlaeken rood Monſterdier*, Kap. XVII wordt, door de Godgeleerden van onſe Kerk, doorgaends beſchouwt, als eene geheimzinnige afteekening van het *Christelyk*, of, zo als men het gewoon is te noemen, van het *Antichriſtisch Rome*. —— Dan het is ons zo voor-

na den ondergang van het *Monsterdier*, en van den *valschen Propheet*.

Over het *Duizendjaerig Rijk* hebben wy onse gedachten uitvoerig en vrymoedig medegedeelt. —— Wy verstaen de *opstanding der Martelaeren*, in eenen eigenlyken zin, en zijn van gedachten, dat de zielen van allen, die de waerheid, met hun bloed, verzeegelt hebben, tot eene genaedige vergelding van hunne standvastigheid, reeds by den aenvang van die *duizend jaeren*, wederom, met hunne opgewekte lichaemen, zullen verëenigd worden, en hier op aerde verkeeren, om de Kerk, welke zich, over den geheelen aerdbodem, zal uitbreiden, te bestuuren. —— Dan zullen alle volken en Koningrijken, zy alleenlyk uitgezonderd, die den laetsten aenval doen zullen, den verhoogden Middelaer, als hunnen Koning, eerbiedigen. Elk zal zich bevlytigen, om het schitterend voorbeeld der opgewekte Martelaeren, in het verëeren van God en den Verlosser, met eenen heiligen wandel, zo veel moogelyk, naer te volgen.

Na het eindigen der duizend jaeren, zal 'er nog een laetste vyandige aenval, tegen het volk van den Verlosser, ondernoomen worden. —— De Satan zal machtige volken, woonende in het Noorden van Asia, die zich,

koomen, en Kap. XIII: 1-10, als een verschrikkelyk *Monsterdier*, geteekend is; of misschien nog liever van die Maetschappy der ongeloovige Jooden, die den *valschen Propheet*, den *gewaenden Messias*, aen het hoofd hebben zullen.

Dan zal de vreugdezang, over den val van *Babel*, Kap. XIX: 1-10, meede, tot den ondergang van de gemelde Maetschappy der ongeloovige Jooden, moeten gebracht worden.

Kap. XIX: 11-21 wordt de geheele en eindelyke ondergang der beide *Beesten*, met allen derzelver nog overigen aenhang, onder geheimzinnige teekeningen, afgeschilderd. —— Deese nog toekoomstige gebeurtenis wordt, onder de zinneprent van eenen allerbloedigsten krijg, in welke de Verlosser de zegepraelende overwinning behaelde, eigenäertig geteekend; een krijg, die eene geheele verdelging van de gemelde machtige Heerschappy, als meede van den *valschen Messias*, die een aenzienlyk Gemeenebest van ongeloovige Jooden staet op te richten, ten gevolge hebben zal.

Wyders werdt den Apostel het *Duizendjaerig Rijk* vertoond, te gelijk met het verydelen van den laetsten aenval der Satans, tegen het volk van den Verlosser Kap. XX: 1-10. De vervulling van deese Godspraek zal eerst volgen,

eene *bedenking*, op, terwijl wy ons niet kunnen laeten overreeden, dat 'er, van het algemeen gericht, op den jongsten dag, zoude gesprooken worden.

Het laetste *Gezicht* van het *nieuw Jerusalem* Kap. XXI: 1—XXII: 7. beschouwen wy, als eene geheimzinnigen afteekening, van dien uitneemenden voorspoed, bloeistaet, rust en vreede, welke de Kerk nog eens, in het laetste der daegen, genieten zal.

Zie daer, *bescheiden Leezer*, de hoofdsom van myne begrippen, over het Boek der *Openbaering*; beproev dezelve, en behoud het goede. Elk eene onderrichting, elk eene aenwijzing, dat ik gedwaelt heb, en zelvs elk eene zachtmoedige berisping, wil ik, van wien het ook weezen mooge, met blydschap en dankzegging, aenneemen.

Hoe meer ik dit geheimzinnig Boek bestudeert heb, hoe meer ik bevestigd ben, in de gedachten, dan men te weinig, aen de Jooden, gedacht heeft. —— Zelve is het my zo voorgekoomen, dat zeekere uitdrukkingen, welke dikwerv, in de Openbaering, voorkoomen, altoos eene bepaelde beteekenis hebben. By naeder onderzoek van zaeken, ben ik op de gedachten, gekoomen, dat de benaemingen van *de aerde*, en van *de menschen*, op de ongeloovige Jooden zien, en dat daer tegen de *Zee*

ce

in het ongeloov, verharden zullen, vervoeren, om, met een talrijk heirleeger, op Kanäan, aen te vallen, ten einde de bekeerde Jooden, in dat Land van hunne Vaderen, te rug gekeerd zijnde, en aldaer gerust woonende, van de rijkdommen, welke zy zullen verzaemelt hebben, te berooven. —— Maer God zal voor hun zorgen, en den geduchten aenval, door eene onmiddelyke tusſchenkomst van zijn oneindig Alvermoogen, geheel verydelen. Die laetſte vyanden van Gods volk zullen, *met vuur uit den hemel*, verteerd worden.

Het oordeel, het welk Kap. XIX: 11-15 beſchreeven wordt, verklaert men doorgaends, van het algemeen Gericht, op den laetſten dag der waereld; maer het is ons zo voorgekoomen, dat 'er een geheel byzonder oordeel bedoeld worde. —— De *dooden*, welke JOANNES zag opſtaen en geöordeeld worden, ſchijnen ons vervolgers der Christenen te zijn, die het bloed der *Martelaeren* hebben doen ſtroomen. —— Deeſe zullen, onſes erächtens, geoordeeld worden, over hunne wreedheeden, aen de belijders van JESUS naem, gepleegd, en ter ſtraf verweeſen worden, naer evenreedigheid van hunne grouwelen, byzonder van de mishandelingen, welke zy den Christenen hebben aengedaen.

Deeſe uitlegging geeven wy ſlechts, als

denken, eer ik het, aen het algemeen oordeel, onderwerp.

Om deese redenen, ben ik te raede geworden, nog een afzonderlyk Werkjen te geeven, onder den tytel van NALEEZING VAN UITLEGKUNDIGE AENMERKINGEN, OVER DE OPENBAERING VAN JOANNES, het welk teevens een algemeen overzicht der zaeken, welke, in de OPENBAERING, voorspeld zijn, of liever eene *Harmonie*, eene overëenstemming, der *propheetische Gezichten* behelsen zal. —— Ten dien einde zal ik van alle bescheidene aenmerkingen, over mijne verklaering, welke my, by monde, of geschrivte, mogten medegedeeld worden, een onbevooröordeeld gebruik maaken, en blyken geeven, dat ik niet, op mijne byzondere begrippen, stae, maer de waerheid zoeke.

Hier meede eindig ik deese INLEIDING, en zal 'er alleenlyk nog, naer gewoonte, byvoegen

De verdere verdeeling van dit Boek.

Het behelst, behalven de voorreeden Kap. I: 1-3, gelijk doorgaends alle de Brieven der Apostelen, drie hoofddeelen in zich; — het opschrivt, Kap. I: 4-8; — den inhoud, Kap. I: 9— XXII: 7; — en het besluit, Kap. XXII: 8-17.

I. Na

de Heidenen beteekene. —— Hier toe behoort ook misſchien de uitdrukking van de *overigen*.

Het geheimzinnig *Babel* heb ik verklaert, van die machtige Heerſchappy, welke ik meen, dat Kap. XIII: 1-10, als een verſchrikkelyk *Monſterdier*, geteekend is. —— Maer het gene Kap. XVIII. *Babel* genaemd wordt, ſchijnt wel het zelvde te zijn, het welk Kap. XVII 1 de *groote Hoer* geheeten is. Uit vergelyking daerom, van die beide geheimzinnige vertooningen Kap. XVII, XVIII, is het, by ons, in bedenking gekoomen, of *Babel* niet wel de meermaelen gemelde Maetſchappy van ongeloovige Jooden verbeelde, die den *valſchen Propheet*, den *gewaenden Mesſias*, aen het hoofd hebben zullen; te meer om dat de *groote Stad Babel* Kap. XVIII: 16, als eene prachtig opgeſchikte *Hoer*, geteekend wordt.

Deeſe en dergelyke bedenkingen heb ik hier en daer, in mijne *uitbreidende Verklaering*, opgegeeven; ook was ik voorneemens het gene ik, by naeder onderzoek van zaeken, meende gevonden te hebben, in deeſe INLEIDING, meede te deelen. Maer ik heb gezien, dat zy dan te uitvoerig en even daerdoor te wanſtallig worden zoude. Hier koomt hy, dat ik, over het een en ander, nog eens wilde na-

I. Na het opſchrivt Kap. I: 4-8, behelſende eene zeer minzaeme lievdegroet, en eene korte opgaev van den inhoud deeſes geheimzinnigen Boeks, volgt

II. De inhoud van dit Propheetiesch Boek zelvs, Kap. I: 9— XXII: 7.

א. Het *eerſte Gezicht* vinden wy Kap. I: 9— III: 22.

ב. Het *tweede Gezicht*, in het welk den Apostel toekoomende dingen geöpenbaerd werden, ontmoeten wy Kap. IV: 1— XI: 18.

A. Vooräf ging eene tweeërleie vertooning, Kap. IV, V.

A. Eene afbeelding naemenlyk van Gods onnadenkelyke Majeſteit, Kap. IV; en

B. Eene nieuwe voorbereiding, tot de openbaering der toekoomende dingen, Kap. V.

B. Hierop volgde de Openbaering der toekoomſtige dingen zelve, welke den Apostel, door het openen der *verzeegelde Boekrolle*, kenbaer werden, Kap. VI: 1— XI: 18. Hier ontmoeten wy meer onderſcheiden,

A. De opening van het *eerſte zeegel*, Kap. VI: 1, 2.

B. De opening van het *tweede zeegel*, Kap. VI: 3, 4.

C. De opening van het *derde zeegel*, Kap. VI: 5, 6.

D. De opening van het *vierde zeegel*, Kap. VI: 7, 8.

E. De opening van het *vijfde zeegel*, Kap. VI: 9-11.

F. De opening van het *zesde zeegel*, Kap. VI: 12— VII: 17.

G. De opening van het *zeevende zeegel*, Kap VIII: 1— XI: 18.

α. Na het openen van het *zeevende zeegel*, was 'er eene kortſtondige ſtilte, in den hemel, Kap. VIII: 1.

β. Daerop volgden nieuwe vertooningen van *zeeven Engelen*, die, op *zeeven Bazuinen*, blaesden, Kap. VIII: 2— XI: 18.

Deeſe nieuwe vertooningen waeren zeer uitvoerig en maekten den inhoud uyt van het gene de Apostel, by het openen van het *zeevende zeegel*, gezien en gehoort heeft.

a. De voorbereiding, tot deeſe nieuwe vertooningen, wordt beſchreeven, Kap. VIII: 2-6.

𝔄. JOANNES zag *zeeven Engelen*, aen elk van welke een *Bazuin* gegeeven werdt, Kap. VIII: 2.

𝔅. Wijders zag hy eenen *anderen Engel*, die reukwerk offerde, en vuur, op de aerde, wierp, het welk vreesſelyke verſchijnſelen ten gevolge had, Kap. VIII: 3-5.

ℭ. Ein-

𝔤. Eindelyk zag hy, dat de gemelde *zeeven Engelen* aenstalte maekten, elk om, op zijne *Bazuin*, te blaesen, vs. 6.

b. Na deese voorbereiding, worden de nieuwe vertooningen, van *zeeven Engelen*, die, op *zeeven Bazuinen*, blaesden, uitvoerig beschreeven, Kap. VIII: 7— XI: 18.

𝔞. Het blaesen der *eerste Bazuin* vinden wy Kap. VIII: 7.

𝔟. Het blaesen der *tweede Bazuin*, Kap. VIII: 8, 9.

𝔠. Het blaesen der *derde Bazuin*, Kap. VIII: 10, 11.

𝔡. Het blaesen der *vierde Bazuin*, Kap. VIII: 12, 13.

1. Het blaesen van de vierde Bazuin zelvs, vs. 12.

2. Wijders volgde eene beschrijving van de gestrengheid der Goddelyke oordeelen, welke, by het blaesen der nog overige *Bazuinen*, zouden voorspeld worden, vs. 13.

𝔢. Het blaesen der *vijfde Bazuin*, Kap. IX: 1-12.

1. Het blaesen der *vijfde Bazuin* zelve vinden wy Kap. IX: 1-11.

-. De Apostel zag eenen zwaeren rook, uit den geöpenden put des afgronds, opgaen, Kap. IX: 1, 2.

--. Uit deeſen rook, kwam eene zeer groote meenigte van zeer zonderlinge ſpringhaenen voort, vs. 3-11.

/. De ſpringhaenen worden uitvoerig beſchreeven, vs. 3-10.

†. In het gemeen, vs. 3.

††. Meer byzonder, vs. 4-10.

⸸. In hunne ſchaedelyke verrichtingen, vs. 4-6, en

⸸⸸. In hunne geheel vreemde gedaente, vs. 7-10.

//. Deeſe zeldzaeme ſpringhaenen hadden eenen machtigen heirvoerer, vs. 11.

2. Na het blaeſen der *vijfde Bazuin*, volgde eene bedreiging van nog twee zeer geduchte oordeelen, welke, by het blaeſen der *twee laetſte Bazuinen*, zouden beſchreeven worden, Kap. IX: 12.

§. Het blaeſen der *zesde Bazuin*, Kap. IX: 13— XI: 14.

1. De zaek zelve wordt voorgeſteld, Kap. IX: 13-21.

-. Eerst verhaelt JOANNES, wat hy, by gelegenheid, dat de *zesde Engel* gebazuint heeft, gezien en gehoort hebbe, vs. 13, 14.

--. Wijders beſchrijvt hy de gevolgen daer van, vs. 15-19, en

Ein-

---. Eindelyk geevt hy bericht, noopens de ongelukkige uitwerkſelen daer van, by de overgebleevenen, die, van de bedreigde oordeelen, verſchoond waeren, vs. 20, 21.

2. Wijders wordt 'er nog een en ander Gezicht, aen den Apostel, vertoond, Kap. X: 1— XI: 13.

Deeſe geheimzinnige vertooning, welke, na het *Bazuinengeluid* van den *zesden Engel*, en voor het ſteeken der *zeevende Bazuine*, tusſchen beide inkwam, behelsde twee Gezichten.

-. Het eerſte der tusſchenbeide inſchietende Gezichten vinden wy Kap. X.

De Apostel zag eenen ſterken Engel, die hem, in eene zeer luisterrijke gedaente, vertoond werdt, hebbende een geöpend Boeksken, in zijne ſlinkehand; ſtaende, met den eenen voet, op de Zee, en, met den anderen, op de Aerde. Hy hoorde deeſen Engel een ontzettend geluid maeken, het welk gevolgd werdt, door *zeeven Donderſlaegen.* Daerna hefte die Engel zijne rechtehand op, naer den hemel, en zwoer eenen plechtigen eed. Eindelyk gav hy den Apostel bevel, om het

gemelde Boeksken op te eeten, en wederom te propheteeren.

/. De luisterrijke verschijning van zeekeren Engel wordt beschreeven, Kap. X: 1, 2ª.

//. Zijne verrichtingen worden aengeteekend, vs. 2ᵇ-11.

†. Hy zette den eenen voet, op de Zee, en den anderen, op de aerde, vs. 2ᵇ.

††. Zich, deels op de Zee, deels op de aerde, geplaetst hebbende, riep die Engel, met eene schrikbaerende stem, welke, door *zeeven Donderslaegen*, gevolgd werdt, vs. 3, 4.

†††. Wijders deedt de Engel eenen zeer plechtigen en merkwaerdigen Eed, vs. 5-7.

††††. Vervolgens deedt hy het geöpende Boeksken, het welk hy, in zijne slinkehand, had, door den Apostel, opëeten, Kap. X: 8-10.

‡. JOANNES kreeg bevel, van den hemel, om dat Boeksken, uit de hand van den Engel, te neemen, vs. 8.

‡‡. Hy gehoorzaemde dit bevel, en, volgens de naedere onderrichting van

van den Engel, at hy dat Boeksken op, vs. 9, 10.

‡‡‡. Hy kreeg, by die geleegenheid, bevel, van wederom te propheteeren, vs. 11.

--. Het tweede der tusschenbeide inschietende Gezichten wordt ons beschreeven, Kap. XI: 1-13.

/. De Apostel kreeg bevel, om den Tempel te meeten, met uitzondering van den buiten voorhov, en van de Stad Jerusalem, vs. 1, 2.

//. Deese geheimzinnige vertooning werdt, in verscheidene byzonderheeden, naeder ontwikkeld, vs. 3-13.

†. In den hier bedoelden tijd van verdrukking, zouden 'er twee getuigen der waerheid verwekt worden, vs. 3-12. Zy worden naeder beschreeven

‡. In hunne zeer gewichtige verrichting, vs. 3-6

‡‡. In hunne zeer zonderlinge lotgevallen, vs. 7-12.

††. Er zou eene vreesselyke en verwoestende aerdbeeving plaets hebben, vs. 13.

3. Hierop volgde de bedreiging van nog een schroomelyk oordeel, het welk, ten

tijde van het blaesen der *zeevende Bazuin*, zal uitgeöeffend worden, Kap. XI: 14.

g. Het blaesen der *zeevende* of laetste *Bazuin* hebben wy Kap. XI: 15-18.

1. De luisterrijke zeegeprael van CHRISTUS Koningrijk wordt afgeteekend, vs. 15.

2. De Lovzang der verblijde Hemellingen desweegens wordt beschreeven, vs. 16-18.

-. De vier en twintig Ouderlingen beweesen, den Oneïndigen, den diepsten eerbied, vs. 16, en

--. Gaeven Hem de eer, weegens de zeegeprael van 's Heilands Koningrijk, vs. 17, 18.

ג. Het *derde Gezicht*, met het welk de Apostel verwaerdigd is, vinden wy Kap. XI: 19.

ד. Het *vierde Gezicht* vertoonde eene BAERENDE VROUW, welke, door eenen vreesselyken DRAEK, vervolgd werdt, Kap. XII: 1-17.

A. De Apostel zag eene ZWANGERE VROUW, in eene zeer luisterrijke gedaente, welke, door de baerensweeën, overvallen werdt, vs. 1, 2.

B. Eene vreesselyke *Draek* verzette zich vyandig, tegen deese VROUW; maer zijne boosäertige pooging werdt verydeld, vs. 3-17.

A. Zijne vreesselyke gedaente wordt geteekend, vs. 3, 4[a].

B.

B. Zijne vruchteloose pooging wordt beschreeven, vs. 4b- 17.

α. Zijne eerste pooging was, het Kind te verslinden, het welk de VROUW gereed stondt te baeren; maer haer Zoon werdt beveiligd, en zy zelvs vondt eene schuilplaets, vs. 4b-6.

β. Zijne tweede pooging was, MICHAEL den Aertsëngel te bestrijden; maer hy kreeg de nederlaeg, en werdt op de aerde geworpen. Over deese gebeurtenis zongen de Hemellingen een lovlied, met blijde dankzegging, vs. 7-12.

γ. Zijne derde pooging was, de gemelde VROUW, in haere schuilplaets, te vervolgen; maer ook hierin werdt hy te leur gesteld, vs. 13-16.

δ. Eindelyk voerde hy krijg, tegen het overig godvruchtig zaed der VROUWE, vs. 17.

ח. In het *vijfde Gezicht*, worden den Apostel twee zeer vreesselyke *Monsterdieren* vertoond, Kap. XII: 18— XIII: 18.

A. Vooräf wordt de schouwplaets aengeweesen, Kap. XII: 18.

B. Op het strand der Middellandsche Zee staende, zag de Apostel twee vreesselyke *Monsterdieren.* Het eene kwam op, uit de *Zee*, en het ander, uit de *Aerde*, Kap. XIII.

A. Het *eerste Monsterdier*, het welk, uit de *Zee*, opkwam, beschrijvt de Apostel vs. 1-10.

α. De beschrijving van dat *Beest* zelve vinden wy vs. 1-8. Het wordt geteekend,

a. In zijnen oorsprong, vs. 1ª.

b. In zijne vreesselyke gedaente, vs. 1ᵇ-3ª.

c. In de hulde, welke het zelve beweesen werdt, vs. 3ᵇ, 4.

d. In zijne bedrijven, vs. 5-7.

e. In de aenbidding, met welke het verëerd werdt, vs. 8.

β. Er wordt eene opwekkende en bemoedigende aenmerking bygevoegd, vs. 9, 10.

B. Het *tweede Monsterdier*, het welk, uit de *Aerde*, voortkwam, wordt beschreeven Kap. XIII: 11-18.

α. De opkoomst van dat andere *Beest* vinden wy vs. 11ª, en

β. Een uitvoerig bericht daer van, vs. 11ᵇ-18.

a. Van deszelvs gedaente, vs. 11ᵇ.

b. Van deszelvs verrichtingen, vs. 12-17.

c Van het merkteeken, het welk het gav, aen de verëerers van het eerstgemelde *Monsterdier*, vs. 18.

ז. In het *zesde Gezicht*, werdt den Apostel het LAM vertoond, staende, met honderd vier en veertig duizend menschen, die eenen zeer verhee-

heevenen lovzang zongen, op den berg Zion, Kap. XIV: 1-5.

A. De vertooning van het LAM, omringd van de gemelde Heiligen, vinden wy vs. 1.

B. By die gelegenheid, hoorde de Apostel het geluid van ſpeeltuigen, vs. 2.

C. Wijders worden die Heiligen naeder beſchreeven, vs. 3-5.

A. In hunne beezigheid, vs. 3.

B. In hunne uitmuntende hoedaenigheeden, vs. 4, 5.

I. Het *zeevende Gezicht*, het welk, aen JOANNES vertoond werdt, vinden wy Kap. XIV: 6-13.

De Apostel zag drie Engelen, de één vliegende, na den anderen, in den luchthemel.

A. De eerſte wekte alle inwooners der aerde ernſtig op, om den eenigen en waeren God te vreeſen, vs. 6, 7.

B. De ander verkondigde den ondergang van het geheimzinnig BABYLON, vs. 8.

C. De derde bedreigde ontzettende oordeelen, over de verëerers van het voorgemelde *Monſterdier*, vs. 9-13.

A. Hy beſchrijvt die oordéelen, vs. 9-11.

B. Hy voegde 'er eene zeer gepaste aenmerking by, vs. 12.

C. Eindelyk verhaelt de Apostel, dat hy eene merkwaerdige ſtem gèhoort hebbe, vs. 13.

ח. In het *achtste Gezicht*, wordt het oordeel, over het geheimzinnig BABEL, onder eene dubbele zinneprent, van eenen *graenöogst*, en van eenen *wijnöogst*, naeder afgeteekend, Kap. XIV: 14-20.

A. Eerst onder de zinneprent van eenen *graenoogst*, vs. 14-16.

A. De Maeijer wordt afgebeeld, vs. 14.

B. Hy kreeg bevel, om te maeijen, vs. 15, en

C. Hy bracht dit bevel ter uitvoer, vs. 16.

B. Het tweede zinbeeld is dat van eenen *wijnoogst*, vs. 17-20.

A. De Apostel zag eenen Engel, met eenen scherpen sikkel, in de hand, vs. 17.

B. Hy kreeg bevel, om de druiven van den wijngaerd af te snijden, vs. 18.

C. Hy bracht dat bevel ter uitvoer, vs. 19, 20.

α. Zijn werk wordt beschreeven, vs. 19.

β. Met het zeer merkwaerdig gevolg daer van, vs. 20.

ט. Hierop volgt het *neegende Gezicht*, van zeeven Engelen, met *zeeven Phioolen*, Kap. XV, XVI.

A. De voorbereidselen, tot deese geheimzinnige vertooning, vinden wy Kap. XV.

A. Eerst zag de Apostel zeeven Engelen, geschikt, om zeeven strafgerichten uit te oeffenen, vs. 1.

B. Daerna vertoonden zich eenige Heiligen, die de overwinning, op het voorheen gemelde *Monsterdier*, behaelt hadden, en eenen vrolyken lovzang aenheften, vs. 2-4.

α. Hunne stand en gedaente wordt beschreeven, vs. 2.

β. Hunne lovzang wordt opgegeeven, vs. 3, 4.

C. Wijders teekent de Apostel de zeeven Engelen, van welke hy vs. 1, in het gemeen, gesprooken had, in hunne aenkoomst, en houding, naeder af, vs. 5-8.

α. Zy kwaemen, uit den hemelschen Tempel, te voorschijn, vs. 5, 6[a].

β. Zy waeren prachtig uitgedoscht, vs. 6[b].

γ. Hun werden *zeeven* gouden *Schaelen* ter hand gesteld, vervuld met de werktuigen van Gods toorn, vs. 7.

δ. Daerop werdt de geheele hemelsche Tempel, met rook, vervuld, vs. 8.

B. Na deese voorbereiding, volgde het uitgieten der *zeeven Schaelen*, Kap. XVI.

A. De zeeven Engelen kreegen bevel, om de *gouden Schaelen*, gevuld met vuurkoolen, welke zinbeelden waeren van de Goddelyke gramschap, uit te gieten, vs. 1.

B. De Engelen brachten dit Goddelyk bevel ter uitvoer, vs. 2-21.

α. Het uitgieten van de *eerste Schael*, op

het *Land*, door den eersten Engel, vinden wy vs. 2.

β. De *tweede* Engel goot zijne *Schael* uit, op de *Zee*, vs. 3.

γ. De *derde* Engel goot zijne *Schael* uit, op de *rivieren* en de *fonteinen*, vs. 4-7.

a. Het verschijnsel zelvs wordt opgegeeven, vs. 4, en

b. De billykheid van dit oordeel wordt openlyk erkend, vs. 5-7.

a. Door den Engel der waeteren, vs. 5, 6.

b. Door eenen anderen Engel van den Altaer, vs. 7.

δ. De *vierde* Engel goot zijne *Schael* uit, op de *Zon*, vs. 8, 9.

a. De zaek zelve wordt voorgesteld, vs. 8, en

b. Het uitwerksel daervan wordt beschreeven, vs. 9.

ε. De *vyfde* Engel goot zijne *Schael* uit, op den throon van het *Monsterdier*, vs. 10, 11.

a. De zaek zelve wordt beschreeven, vs. 10, en

b. Het uitwerksel daervan, vs. 11.

ζ. De *zesde* Engel goot zijne *Schael* uit, op de groote Rivier de *Euphraet*, vs. 12-16.

a. De zaek wordt voorgesteld, vs. 12a, en

b.

b. Het uitwerkfel daervan aengeweefen, vs. 12 b. 16.

a. De *Euphraet* werdt geheel uitgedroogd, om eenen weg te bereiden, voor de Koningen, die, uit het Oosten, koomen zouden, vs. 12 b.

b. Uit de monden van den *Draek*, en van het *Monsterdier*, en van den *valschen Propheet*, kwaemen drie onreine geesten voort, in de gedaenten van Kikvorschen, vs. 13. 16.

1. De Apostel verhaelt, hoe deefe Vorfchen te voorfchijn kwaemen, vs. 13, en

2. Hoe zy de Koningen der aerde, tot eenen allervreesfelykften krijg, verzaemelt hebben, vs. 14, 16.

Tusfchen beide wordt 'er eene ernftige waerfchouwing ingevoegd, vs. 15.

V. Het *tiende Gezicht* van eene *Hoer*, zittende op een fcharlaeken rood *Monsterdier* ontmoeten wy, Kap. XVII.

Het behelst twee deelen; het *Gezicht*, en de *Uitlegging* daervan.

A. Het *Gezicht* wordt befchreeven, vs. 1-6 a.

A. De aenleiding of voorbereidfelen vinden wy vs. 1-3 a.

B. Daerop volgt het *Gezicht* zelvs, vs. 3 b-6 a.

α. De Apostel zag eene *Hoer*, zittende, op een ſcharlaeken rood *Monſterdier*, vs. 3 b.

β. Deeſe *Hoer* wordt, in haere geſtalte, kleeding, en houding, naeder afgeteekend, vs. 4-6 a.

B. De *Uitlegging* van dit *Gezicht* wordt opgegeeven, vs. 6 b-18.

A. De aenleiding was de verwondering van den Apostel, welke den Engel bewoog, om dit *Gezicht* naeder te verklaeren, vs. 6 b, 7.

B. Daerop volgt de *uitlegging* zelve, vs. 8-18.

α. In het gemeen, ten aenzien van het *Beest*, op het welk de *Hoer* gezeeten was, vs. 8.

β. Meer byzonder vs. 9-18.

a. Omtrent de zeeven hoofden van het *Beest*, vs. 9-11.

b. Omtrent de tien hoornen, vs. 12-14.

c. Omtrent de waeteren, by welke de *Hoer* gezeeten was, vs. 15.

d. Omtrent het gene de *Hoer*, van die tien hoornen, ondervonden heeft, vs. 16, 17.

e. Omtrent de *Hoer* zelve, vs. 18.

כ. In het *elfde Gezicht*, werdt den Apostel een Engel, van eenen zeer verheevenen rang, vertoond, die, van den hemel, afdaelde, en een treurlied

lied zong, over den ondergang van het geheimzinnig *Babel*, Kap. XVIII.

De zaek zelve werdt, door andere vertooningen, opgehelderd en bevestigd.

A. Eerst zag de Apostel eenen Engel, die een treurlied zong, over den ondergang van het geheimzinnig *Babel*, vs. 1-3.

A. De luisterrijke verschijning van dien Engel vinden wy vs. 1, en

B. Het treurlied, het welk hy gezongen heeft, wordt opgegeeven, vs. 2, 3.

α. Het oordeel, over *Babel*, wordt beschreeven, vs. 2, en

β. De billykheid daervan aengetoond, vs. 3.

B. Vervolgens hoorde de Apostel eene hemelsche stem, welke het schroomelyk oordeel, over het geheimzinnig *Babel*, naeder, en in de vreesselyke omstandigheeden, afteekende, vs. 4-20.

A. De Apostel hoorde eene hemelsche stem, vs. 4[a].

B. De woorden, welke zy sprak, worden opgegeeven, 4[b]-20:

α. Gods volk werdt vermaend, om, uit *Babel*, uit te gaen, ten einde niet te deelen, in haeren vreesselyken ondergang, vs. 4[b]-19.

a. Deese vermaening wordt voorgesteld, vs. 4[b], en

b. Naeder aengedrongen, vs. 5-19.

a. Om dat zy, naer evenreedigheid van haere ſchroomelyke misdaeden, op eene allervreesſelykſte wijs, zoude geſtraft worden, vs. 5-8.

b. De gevolgen van dit oordeel worden naeder afgeteekend, vs. 9-19.

1. De Koningen der aerde zullen daerover rouw bedryven, vs. 9-10.

2. Ook de Kooplieden der aerde, vs. 11-16.

3. Als meede de Zeelieden, vs. 17-19.

β. Wijders worden de Hemellingen, tot vreugde, over dit rechtvaerdig ſtrafgericht, opgewekt, vs. 20.

C. Eindelyk zag de Apostel nog eenen machtigen Engel, die den geheelen ondergang van het geestelyk *Babel*, door eene zinbeeldige handeling, vertoonde, vs. 28-24.

A. Die zinbeeldige handeling wordt voorgeſteld, vs. 21ᵃ, en

B. Naeder verklaerd, vs. 22ᵇ-24.

α. In het gemeen, vs. 22ᵇ.

β. Meer byzonder, vs. 22-24.

a. De geheele verwoesting van *Babel* wordt beſchreeven, vs. 22, 23ᵃ, en

b. De rechtvaerdigheid van dit ſchroomelyk oordeel wordt aengetoond, vs. 23ᵇ, 24.

ז. In het *twaelfde Gezicht*, hoorde de Apostel eenen vreugdezang, over den val van *Babel*, Kap. XIX: 1-10.

A. Hy hoorde de Hemellingen een vreugdelied zingen, over de verwoesting van *Babel*, vs. 1-24.

A. De Hemellingen zongen een vreugdelied, over deefe gebeurtenis, vs. 1-4.

Het lied beftondt, in eeenen dubbelen aenhef.

α. Eerst hoorde hy God, danken dat Hy het bloed der Martelaeren gewrooken had, vs. 1, 2.

β. Daerna dat de geheimzinnige *Hoer*, voor altijd, verdelgd waere, vs. 3.

B. Dit vreugdelied werdt, door Gods eerfte Dienaeren, beantwoord, vs. 4.

B. De Apostel hoorde vervolgens verfcheidene ftemmen, welke, tot het vermelden van den lov des Allerhoogften, opwekten, vs. 5-10.

A. Hy hoorde eene ftem, uit Gods throon, welke alle oprechten aenmaende, om God te looven, vs. 5.

B. Wyders hoorde hy eene ftem van eene verbaezende meenigte, vs. 6-8.

α. Deefe Hemellingen wekten elkanderen op, om God te looven, en zich, met eene hartelyke dankbaerheid, te verblyden, vs. 6, 7 a.

β. Zy gaeven den grond daervan op, vs. 7ᵇ, 8.

C. Eindelyk hoorde de Apostel eenen Engel, die tot hem ſprak, vs. 9, 10.

α. De Engel ſprak tot hem, vs. 9, en

β. Wees de eer, welke JOANNES hem wilde aendoen, van de hand, vs. 10.

ס. Het *dertiende Gezicht* vertoonde den geheelen en eindelyken ondergang van het *Monſterdier*, met allen zijnen nog overigen aenhang, onder geheimzinnige teekeningen. Kap. XIX: 11-21.

A. Eerst zag de Apostel een heir van Hemellingen, alle te paerd, onder het geleide van den Goddelyken Verloſſer, vs. 11-16.

A. Hy zag den hemel opengaen, en den Verloſſer, als Veldheer, te voorſchijn koomen, vs. 11.

B. Deeſe Goddelyke Veldheer wordt naeder beſchreeven, vs. 12-16 ten aenzien

α. Van zijne oogen, vs. 12ᵃ.

β. Van zijn hoofdcieraed, vs. 12ᵇ.

γ. Van zijn gewaed, vs. 13.

δ. Van zijn gevolg, vs. 14.

ε. Van zijn bedrijv, vs. 15.

ζ. Van zijne eeretijtelen, vs. 16.

B. Vervolgens zag de Apostel eenen Engel, ſtaende in de Zon, die al het gevogelte noodig-

digde, om het vleesch der verslaegene vyanden van den Heiland te eeten, vs. 17, 18.

C. Eindelyk zag de Apostel de zeegepraelende overwinning van den Goddelyken Verlosser, vs. 19-21.

A. De veldslag werdt geleeverd, vs. 19.

B. De uitslag was, voor 's Heilands vyanden, allerverdervelykst, vs. 20, 21.

α. Het *Beest* en de *valsche Propheet* werden leevendig geworpen, in den poel van vuur en zulpher, vs. 20.

β. De overigen werden, met het zwaerd, gedood, vs. 21.

3. In het *veertiende Gezicht*, werdt den Apostel het *Duizendjaerig Rijk* vertoond, te gelijk met het verydelen van den laetsten aenval des Satans, tegen het volk van den Verlosser, Kap. XX: 1-10.

A. De beschrijving van het *Duizendjaerig Rijk* vinden wy vs. 1-6.

A. De Satan werdt, voor duizend jaeren, in den afgrond, geslooten, vs. 1-3.

α. De Apostel zag eenen Engel, die van den hemel afkwam, met den sleutel des afgronds, en eenen zwaeren keeten, in zijne hand, vs. 1.

β Deese Engel greep den Satan, bondt hem, met den keeten, en sloot hem, voor duizend jaeren, in den afgrond, vs. 2, 3.

B. Daerop volgde het *Duizendjaerig Rijk* der Heiligen en Bloedgetuigen, vs 4-6.

α. Dit Rijk wordt voorgesteld, vs. 4, en,

β. In de byzonderheeden, naeder beschreeven, vs. 5, 6.

B. Na het afloopen van die duizend jaeren, werdt de Satan ontbonden, en waegde nog eenen laetsten aenval, tegen de Christenen; maer met eenen, voor hem, allerrampzaeligsten uitslag, vs. 7-10.

A. De Satan werdt, uit zijnen kerker, losgelaeten, vs. 7.

B Hy verleidde den GOG en MAGOG, om, met een ontelbaer heirleeger, tegen de Christenen op te trekken, vs. 8, 9[a].

C. Maer de uitslag was, voor hem, allerrampzaeligst, vs. 9[b], 10,

α. Het vyandelyk heirleeger werdt, met vuur uit den hemel, verteerd, vs. 9[b], en

β. Hy zelvs werdt geworpen, in den poel van vuur en zulpher, vs. 10.

D. Het *vijftiende Gezicht* vertoont het oordeel, over afgestorvene menschen, na dat zy, uit de dooden, zijn opgewekt, Kap. XX: 11-15.

A. De Rechter wordt beschreeven, vs. 11.

B. Het oordeel, over de opgewekte menschen, wordt afgeteekend, vs. 12, 13, en

C. Hierop volgt de uitvoering van het rechterlyk vonnis, vs. 14, 15.

γ. Het *zestiende* en laetste *Gezicht* vertoonde het *nieuw Jerusalem*, Kap. XXI: 1— XXII: 7.

A. Het *nieuw Jerusalem* wordt, in het gemeen, beschreeven, Kap. XXI: 1 - 8.

A. Eerst verhaelt de Apostel, wat hy gezien heeft, vs. 1, 2. Hy zag

α. Eenen nieuwen hemel en eene nieuwe aerde, vs. 1, als meede

β. Het *nieuw Jerusalem*, van den hemel, nederdaelende, vs. 2.

B. Vervolgens spreekt hy, van het gene hy gehoort heeft, vs. 3 - 8.

α. Hy hoorde eene stem, uit den hemel, welke den gelukkigen toestand der bewooneren van het *nieuw Jerusalem* afteekende, vs. 3, 4.

β. Ook hoorde hy de stem van God zelven, zittende, op den throon van zijne Majesteit, vs. 5 - 8.

a. De Apostel kreeg een uitdrukkelyk bevel, van dit Gezicht te boek te stellen, vs. 5, 6ª.

b. Er werden belovten en bedreigingen bygevoegd, vs. 6ᵇ - 8.

𝔞. Belovten, aen de dorstigen, en overwinnaers, vs. 6ᵇ, 7.

𝔟. Bedreigingen, aen de vyanden van waerheid en deugd, vs. 8.

B. Hierop volgt eene meer byzondere en zeer uitvoerige beschrijving van het *nieuw Jerusalem*, Kap. XXI: 9— XXII: 7.

A. De voorbereiding, tot deese naedere beschrijving, vinden wy Kap. XXI: 9, 10.

α. Er vertoonde zich één der zeeven Engelen, die de zeeven Schaelen hadden uitgegooten, en boodt zich aen, om de zaek naeder te verklaeren, vs. 9.

β. Hy bracht den Apostel, op eenen hoogen berg, en vertoonde hem het *nieuw Jerusalem*, vs. 10.

B. Na deese voorbereiding, volgde eene zeer uitvoerige beschrijving van het *nieuw Jerusalem*, Kap. XXI: 11— XXII: 7.

α. De heilige Stad zelve wordt afgeteekend, Kap. XXI: 11-21.

a. Ten aenzien van haeren luister; zy had de heerlykheid Gods, tot haer licht, vs. 11.

b. Ten aenzien van de muuren, poorten, en fundamenten, vs. 12-14.

c. Ten aenzien van de gedaente, en uitgestrektheid, vs. 15-17.

d. Ten aenzien van de uitwendige vercierselen, offschoon 'er geen Tempel in gevonden wierdt, vs. 18-22.

e. Ten aenzien van het licht, had zy geene Zon of Maen noodig, vs. 23.

β. De inwooners van het *nieuw Jerusalem* werden geteekend, vs. 24-27.

γ. Wijders spreekt de Apostel van het gene, tot vermaek en nut der inwooneren van het *nieuw Jerusalem*, diende, Kap. XXII: 1-5.

a. Er ſtroomde eene rivier van ongemeen zuiver waeter, door die Stad, vs. 1.

b. In het midden van de Stad, was de boom des leevens, vs. 2.

c. Ook was 'er de throon van GOD en van het LAM, die, door de inwooners, oprechtelyk vereërd werden, vs. 3, 4.

d. Er heerschte eene onafgebrooken vreugde en voorſpoed, vs. 5.

C. Na deeſe uitvoerige beſchrijving van het *nieuw Jeruſalem*, volgt eene plechtige verzeekering van de hier voorſpelde zaeken, vs. 6, 7.

III. Het beſluit van dit Boek vinden wy Kap. XXII: 8-21. Het behelst eene Nareden, en de Apostoliſche groetenis.

ℵ. In de Nareden, vs. 8-20.

A. Geevt de Apostel verzeekering van den Goddelyken oorſprong der Propheetiſche Gezichten, vs. 8, 9.

A. Die verzeekering wordt, in het gemeen, voorgeſteld, vs. 8ª.

B. Meer byzonder voegt 'er de Apostel, ter bevestiging, by, dat hem deeſe dingen, door eenen Engel, van God gezonden, vertoond waeren, vs. 8ᵇ, 9.

B. Hierop volgt eene aenſpraek van den Verlosſer, aen den Apostel, vs. 10-13.

A. Hy beveelt den Apostel, om de Gezichten, met welke hy verwaerdigt was, in geſchrivt te ſtellen, vs. 10.

B. Hy dringt aen, op heiligheid des leevens, vs. 11-13.

α. De waerschouwende vermaening wordt voorgesteld, vs. 11, en

β. Ernstig aengedrongen, vs. 12, 13.

C. Vs. 14, 15. vinden wy eene aenmerking van den Apostel, behelsende

A. Eene zaeligspreeking van zulken, die de geboden van den Verlosser gehoorzaemen, vs. 14, en

B. Eene schroomelyke bedreiging, aen zulken, die zich, in de boosheid, verharden, vs. 15.

D. Hierop vervolgt de Heiland wederom te spreeken, vs. 16.

E. Vervolgens spreekt wederom de Apostel, vs. 17-20.

A. Hy beantwoordt den Heiland, uit naem van de geheimzinnige Bruid, vs. 17^a.

B. Hy wekt anderen op, vs. 17^b.

C. Hy bedreigt zeer geduchte straffen, over zulken, die bestaen zouden, deese OPENBAERING te vervalschen, vs. 18, 19.

D. Hy betuigt de koomst van den Verlosser, met verlangen, te gemoet te zien, vs. 20.

ב. Eindelyk besluit JOANNES zijn Boek, met de Apostolische groetenis, aen de zeeven Gemeenten van het Voorburgemeesterlyk Asia, aen welke hy het zelve, in de gedaente van eenen Briev, gezonden heeft, vs. 21.

HET

APOCALIJPSIS

OF

OPENBAERING

VAN

JOANNES

DEN

THEOLOGUS.

APOCALIJPSIS

OF

OPENBAERING

VAN

JOANNES

DEN

THEOLOGUS.

HET VIII. KAPITTEL.

ב. Het tweede gezicht van Apostel JOANNES, in het welk hem toekomende dingen geöpenbaerd werden, vinden wy, Kap. IV: 1— XI: 18, beschreeven. Vooraf ging eene tweederlei vertooning: eene afbeelding naemenlyk van Gods onnadenkelyke Majesteit Kap. IV, en eene nieuwe voorbereiding, tot de openbaering der toekoomende dingen Kap. V. — De Openbaering der toekoomstige dingen zelve, welke den Apostel, door het openen der verzeegelde Boekrolle, kenbaer werden, vinden wy, Kap. VI: 1— XI: 18.

Na het openen der *zes* eerste *zeegelen* Kap. VI, VII, volgde dat van het *zeevende* of laetste *zeegel* Kap. VIII: 1— XI: 18.

a. Na het openen van het zeevende zeegel, *was 'er eene kortstondige stilte, in den hemel* Kap. VIII: 1.

1. Ende doe het LAM den sevenden seegel der geheimzinnige Boekrolle geopent hadde, wiert daer een stilwijgen

in den hemel, alwaer ik my, in eene verrukking van zinnen, bevondt, verg. Kap. IV: 1, 2, omtrent van een halve uure.

Wanneer de Apostel spreekt, van *een stilzwijgen*, heeft men te denken, aen eene diepe stilte, zo dat 'er geen geluid, hoe ook genaemd, vernoomen wierdt. — Veeläl vatten de Uitleggers dit *stilzwijgen* zinbeëldig op, voor de rust en kalmte der Kerke welke zy, volgens zommigen, onder den Keizer CONSTANTYN *den Grooten*, nadat hy LICINIUS had te onder gebracht, genooten heeft, en, volgens anderen, nog in het laest der daegen, by uitneemenheid, genieten zal. Maer dit begrip meenen wy reede genoegzaem wederlegt te hebben (*a*). — Onses eráchtens, moet dit *stilzwijgen* eigenlyk verstaen, en de zaek, op deese wijs, begreepen worden: toen de Apostel, na dat hy de geheimzinnige teekenen in het *zesde* deel der geöpende Boekrolle, beschouwt had, en, volgens gewoonte, naer zijne standplaets, was te rug gekeerd, opende de Verlosser het *zeevende* en laetste *zeegel*; maer JOANNES werdt niet aenstonds geroepen, om den geheimzinnigen inhoud van het laetste deel der Boekrolle, het welk nu geöpend was, van naby te zien. 'Er werdt een *stilzwijgen*, 'er heerschte eene diepe stilte, *in den hemel*, zodat 'er geen geluid, hoe ook genaemd, vernoomen wierdt.

Hy had nu, in eene propheetische verrukking van zinnen, veele geheimzinnige dingen gehoort en gezien, welke zo leevendig, aen zijne verbeelding, vertoond werden, als of zy werkelyk gebeurden. Even te vooren, had hy eene zeer groote meenigte, Gode en den Lamme, met verëenigde stemmen, hooren lovzingen Kap. VII: 10-12; ook had een der Ouderlingen hem een naeder bericht gegeeven, omtrent die lovzingende persoonen Kap. VII: 13-17. Maer nu was alles stil. Naer zijne standplaets te rug gekeerd zijnde, had hy wel gezien, dat het *Lam* het *zeevende* en laetste *zeegel* opende; maer nu hoorde hy niets. 'Er heerschte allerweegen, in den hemel, eene diepe stilte, zodat 'er geen het minste geluid, hoe ook genaemd, vernoomen wierdt.

Dit

(*a*) XXVI *Deel*, p. 440.

Dit *ſtilzwijgen* duurde ſlechts, OMTRENT *een halv uur*, dat is geen volkoomen halv uur, (vergel. Joh. I: 40.) Het was derhalven kortſtondig. — Deeſe kortſtondige ſtilte is, onſes erächtens, eene inleiding of voorbereiding geweest, tot het volgende gedeelte van het Gezicht, het welk veel uitvoeriger was, dan al het gene den Apostel, by het openen der *zes* voorige *zeegelen*, vertoond was. Eene tusſchenpoozing, welke derhalven zeer gepast was, om de aendacht van den Apostel niet te zeer, op ééne keer, te vermoeien.

β. Op deeſe kortſtondige ſtilte, volgden nieuwe vertooningen, van zeeven Engelen, *die, op* zeeven Bazuinen, *blaeſerden, Kap. VIII: 2— XI: 18.*

Deeſe nieuwe vertooningen waeren zeer uitvoerig, en maekten den inhoud uit van het gene de Apostel, by het openen van het *zeevende zeegel*, gezien en gehoort heeft.

a. De Voorbereiding, tot deeſe nieuwe vertooningen, wordt beſchreeven, Kap. VIII: 2-6.

𝔞. JOANNES *zag* zeeven Engelen, *aen elk van welke een* Bazuin *gegeeven werdt, vs. 2.*

𝔟. *Wijders zag hy eenen* anderen Engel, *die reukwerk offerde, en vuur, op de aerde, wierp, het welk vreesſelyke verſchijnſelen ten gevolge had, vs. 3-5.*

𝔠. *Eindelyk zag hy, dat de gemelde* zeeven Engelen *aenſtalte maekten, elk om, op zijne* Bazuin, *te blaeſen, vs. 6.*

2. Ende ick ſagh, naeder toegetreeden zijnde, in het laetſte gedeelte der Boekrolle, het welk nu geöpend was, de ſeven Engelen, die voor Godt ſtonden: ende haer wierden ſeven baſuynen gegeven.

Dit, en het gene verder, tot deeſe nieuwe vertooningen, behoort, Kap. VIII: 2— XI: 18, *zag* de Apostel wederom geteekend of geſchilderd, in het laetſte en verre weg het uitvoerigſte gedeelte der Boekrolle, het welk nu, door het ver-

breeken van het *zeevende zeegel*, geöpend was. — By wijs van voorbereiding, tot de volgende vertooningen zag hy *zeeven Engelen*, aen welke even zo veele *Bazuinen* gegeeven werden.

By deese *zeeven Engelen*, moeten wy onse aendacht wat naeder bepaelen. — De Apostel zegt: *ik zag de zeeven Engelen, die voor God stonden.* Het Griekſche voorzetzel, het welk doorgaends bepaelde perſoonen of zaeken aenwijst, wordt hier uitgedrukt; ειδον ΤΟΥΣ ἑπτα ἀγγελους, ΟΙ ενωπιον του Θεου ἑςηκασι, dat is, letterlyk, in onse tael, *ik zag* DIE *zeeven Engelen*, DIE *voor God stonden.* — Dit heeft aenleiding gegeeven, dat zommigen deese *zeeven Engelen* houden, voor dezelvde, welke Kap. I: 4. IV: 5. V: 6, de *zeeven Geesten* genaemd zijn. Dan wy meenen genoegzaem betoogt te hebben, dat de derde Perſoon in het Goddelyk Weezen, op de gemelde plaetſen, voorkoome, onder den naem van *zeeven Geesten*, die niet alleen in eenen rang gesteld worden, met God den VADER, en zijnen eeuwigen Zoon JESUS CHRISTUS, maer ook, zo wel als deese beide, het voorwerp van onse Godsdienstige hulde en aenbidding uitmaeken (*b*).

De *zeeven Engelen*, welke thans aen JOANNES vertoond werden, waeren, buiten allen twijffel, geſchaepene Engelen. Immers zy ontvongen beveelen, (vergel. Kap. IX: 4,) en hun werdt *macht gegeeven*, om het gene, waertoe zy gezonden waeren, te verrichten, (vergel. Kap. IX: 5.) Ondertusſchen ſchijnen het Engelen van eenen zeer verheevenen rang, en van meer dan gemeen vermoogen, geweest te zijn.

In het gemelde Griekſche Voorzetſel kan gevolgelyk geen meerdere nadruk weeſen, dan dat JOANNES ons bepaeldelyk wyse, naer *die* zeeven Engelen, van eenen hoogen rang, *die* hy thans zag staen, *voor God*, dat is, digt by den throon, op welke zich de Goddelyke Majesteit vertoonde. De uitdrukking *voor God* zegt zo veel, als naby God, voor Gods aengezicht, (vergel. Luc. V: 18.) — De teekening is ontleend,

(*b*) XXVI. *Deel.* p. 23 - 25.

leend, van de Oosterſche Vorsten, die hunne eerſte en voornaemſte dienaers, tot hunne onmiddelyke tegenwoordigheid, toelaeten, zo dat deeſe, als voor het aengezicht van hunnen Meester, ſtaen, (vergel. 1 Kon. X: 8.)

JOANNES zag gevolgelyk *zeeven Engelen*, die, ten blijke van hunne meerdere waerdigheid en macht, voor en digt by den Goddelyken throon, ſtonden. — *Aan hun werden zeeven Bazuinen gegeeven.*

Het Griekſche woord, door *Bazuinen*, vertaeld, beteekent zeekere blaes-werktuigen, van welke zich de Priesters, by de Israëllers, bedienden, om de Gemeente te verzaemelen, en om, in den oorlog, het teeken tot den ſtrijd te geeven, Num. X: 1-10. De LXX gebruiken het niet alleen, voor een Hebreeuwsch woord, het welk *Trompetten* beteekent, 2 Kon. XI: 14. XII: 13, enz., maer ook voor hoornen, op welke geblaeſen werdt, Joſ. VI: 5. Dan. III: 5, 7, 10, 15. — Hier worden *Bazuinen* of *Trompetten* bedoeld, welker geluid dienen moest, om zeer geduchte oordeelen aen te kondigen, welke ſtonden uitgeöeffend te worden. Misſchien is de teekening ontleend, van de zeeven Priesters, die, op zeeven Trompetten, rondom JERICHO, blaesden, tot eene voorbeduiding, dat die Stad ſtondt ingenoomen en verwoest te worden, Joſ. VI: 1—

Maer eer JOANNES de verrichtingen van deeſe zeeven Engelen beſchouwde, zag hy eenen anderen Engel, die reukwerk offerde, en vuur op de aerde wierp, vs. 3-5.

3. Ende daer quam een ander Engel te voorſchijn, die, van de zeeven zo even gemelde Aerts-Engelen, geheel onderſcheiden was, ende hy ſtont aen den altaer, hebbende een gouden wieroockvat: ende hem wiert veel reuckwercks gegeven, op dat hy 't [*met*] (a) de gebeden aller heyligen ſoude leggen op den gouden altaer die voor den throon is.

Deeze andere Engel *ſtondt aen den Altaer.* — Men denke, aen een brandöfferältaer, zoortgelyk een als 'er, in den Tempel, in het Voorhov, geſtaen had, (vergel. Luc. XI: 51.)

(a) Openb. 5: 8.

Voor, of *by* deesen Altaer, stondt de gemelde Engel, *hebbende een gouden wierookvat.* — In den eersten opslag, zou men denken, aen eene gouden reukschael, in welke het reukwerk, naer den gouden altaer, gedraegen werdt, om aldaer aengestooken te worden. Maer dit werktuig wordt, met een geheel ander woord, het welk eene schael beteekent, uitgedrukt, (vergel. Kap. V: 8, en 2 Kron. IV: 22.) Daer te boven gebruikte de Engel dit gouden werktuig, om 'er koolen vuurs, van den altaer, in te verzaemelen, (verg. vs. 5.) Men denke daerom, aen een werktuig, van louter goud, het welk geschikt was, om 'er koolen vuurs in te verzaemelen en te draegen.

En hem werdt veel reukwerks gegeeven, op dat hy het, met de gebeeden aller heiligen, zoude leggen, op den gouden altaer, die voor den throon is of *was.*

De gemelde Engel had, in de eene hand, een gouden koolenvat, en in de andere eene ruime schael, in welke hem *veel reukwerk*, een goede voorraed van wierook en andere welriekende dingen, gegeeven werdt, om dit reukwerk *te leggen, op den gouden altaer, die voor den throon was.* — JOANNES zag dan een *gouden altaer*, zoortgelyk een, als 'er, in het binnenste Heiligdom van den Tempel, geweest was, *voor* of *digt by den throon* staen. Op dit altaer, moest de Engel den grooten voorraed van het gemelde reukwerk *leggen.* — Wanneer de Priester, in het schaduwächtig Heiligdom, inging, om reukwerk te offeren, wierp hy de speceryen, welke hy, in de reukschael, had, met zijne hand, op de vuurkoolen, welke te vooren, op den gouden altaer, behoorlyk geschikt waeren. Nu zag JOANNES den gemelden Engel, op zoortgelyk eene wijs, te werk gaen.

Maer, en dit verdient eene naedere opmerking, de Engel legde dat reukwerk, op den gouden altaer, MET *de gebeeden aller heiligen.* — Het woordeken MET is 'er, door onse Overzetters, ingelascht. In de gewoone Grieksche uitgaeven staet letterlyk AEN *de gebeeden aller heiligen* ταις προσευχαις των ἁγιων, zo dat de letterkundige zin zy: „ 'er „ werdt, aen den gemelden Engel, een goede voorraed van „ speceryen gegeeven, om dezelve, ten gevalle, ten voor-

„ dee-

„ deele, van de gebeeden aller heiligen, op den gouden „ reukältaer, op te offeren, (of het gene het zelvde is) „ om, aen de gebeeden der heiligen, eenen aengenaemen „ geur, by te zetten" — Neemt men het, op deese wijs, dan schijnt 'er ons iets wanvoeglyks te zijn, in de geheimzinnige beteekenis.

De Engel, die hier, als Priester, voorkoomt, om reukwerk te offeren, kan niemand anders vertoonen, dan den gezeegenden Verlosser zelven, die, door zyne verdiensten en voorbidding, te weeg brengt, dat de gebeeden der heiligen Gode aengenaem zijn. De *rook* van die aengestookene speceryen *ging op voor God*, om het Goddelyk welbehaegen af te schilderen, (vergel. vs. 4.) — Volgens de voorgestelde uitlegging, zal het reukwerk, het welk de Engel offerde, de verdiensten en de voorbidding van den Heiland beteekenen, welke te weeg brengen, dat de gebeeden der heiligen Gode welgevallig zijn. Maer JOANNES zag, dat dit reukwerk, aen den Engel, *gegeeven* werdt. Dit schijnt ons ganschelyk niet te passen, op de verdiensten en voorbidding van onsen Goddelyken Hogepriester. Dit reukwerk bezit Hy van zich zelven, en het kan hem, van anderen, niet *gegeeven* worden.

Dezelvde zwaerigheid drukt ook de vertaeling en inlassching van onse Overzetters: den Engel *werdt veel reukwerk gegeeven, op dat hy het,* (MET) *de gebeeden aller heiligen, zoude leggen, op den gouden altaer.* — Wy staen wel toe, dat de uitlaeting van het woordeken MET σὺν of ἅμα niet zonder voorbeelden zy, (vergel. Lev. XXVI: 42. Deut. XXXII: 43.) Immers het reukwerk, het welk de Engel, MET of by de gebeeden aller heiligen, op den gouden altaar, plaetste, werdt Hem *gegeeven.* Maer het reukwerk, door het welk onse Goddelyke Hogepriester de gebeeden der heiligen, by God, veräengenaemt, kan Hem niet *gegeeven* worden, of van buiten aenkoomen.

GROTIUS (*c*), en anderen veränderen de leezing, zo dat 'er zou moeten staen ταῖς προσευχαῖς, en dan zal het *reukwerk*

(*c*) *ad h. l.*

naeder verklaerd worden, door deese byvoeging, *zijnde de gebeeden der heiligen.* Deese gissing krijgt eenige sterkte, door de gemeene Latijnsche Vertaeling. Maer de gemelde leezing heeft geene genoegzaeme gronden voor zich.

Tot nog toe koomt ons het begrip van anderen het meest aenneemenlyk voor, dat het woordeken IN, tot naedere verklaering, moete worden ingelascht, en dat 'er, in de voordracht van JOANNES, eene verzetting van woorden plaets hebbe, zo dat de vertaeling deese zy: *hem*, den Engel naemenlyk, *werdt gegeeven veel reukwerk*, (bestaende *in*) *de gebeeden aller heiligen, op dat hy het leggen zoude, op den gouden altaer.* Het *reukwerk* dan was, of beteekende *de gebeeden aller heiligen*, welke, ook Kap. V: 8, onder die zinbeeldige teekening, zijn voorgekoomen. — De uitlaeting van het woordeken IN is, in den Hebreeuwschen schrijvstijl, meermaelen gebruikelyk; en wat de verzetting der woorden aengaet, zoortgelyk ééne ontmoeten wy ook, in dit zelvde Boek, Kap. XII: 14. *der vrouwe zijn gegeeven twee vleugelen eenes grooten arends, op dat zy zoude vliegen, in de woestijne, in haere plaetse, alwaer zy gevoedt werdt, eenen tijd, en tijden, en eenen halven tijd, buiten het gezicht der slange*, dat is, *op dat zy zoude vliegen, buiten het gezicht der slange, in de woestijne, die daer gevoed werdt, eenen tijd* enz. (*d*).

Maer wat zegt nu deese geheimzinnige teekening, in den Prophetischen zin? — Er is geen twijffel aan, of de hier bedoelde Engel is onse Goddelyke Hogepriester JESUS CHRISTUS, gelijk wy, reeds boven, hebben opgemerkt. Deesen *werdt gegeeven veel reukwerk, bestaende, in de gebeeden der heiligen,* het welk Hy, als Priester, op den *gouden altaer, offerde.* — De *Heiligen* zijn, de waere Christenen, die leeven zouden, in dien bangen tijd, wanneer de verhoogde Middelaer die geduchte oordeelen, welke, door het bazuinen der zeeven Engelen, verbeeld worden, over zijne vyanden stondt uit te oeffenen. Onder die schroomelyke plaegen, zouden de waere Christenen verschoond blijven, op hunne geloovige gebeeden, welke de Middelaer, door de kracht zijner verdiensten,

(*d*) GROTIUS *ad l. c.*

ften, en door zijne voorbidding, by God veräengenaemen zoude.

4. (b) Ende de roock des reuckwercks [*met*], of *bestaende in* de gebeden der heyligen, gingh op van de hant des ongefchaepenen Engels voor Godt.

De Apostel zag, in eene teekening, dat de *rook* van het gemelde geheimzinnig reukwerk, *van de hand des Engels*, die het, op de vuurkoolen van den gouden altaer, geftrooit had, *opging*, en regelrecht naer boven ging, *voor God*, voor het aengezicht van God den Vader, die, op den gemelden throon, gezeeten was. — Het geevt, met één woord, te kennen, dat de gemelde gebeeden der heiligen, op grond der verdienften van den Middelaer, en door zijne voorbidding, Gode welbehaeglyk waeren, en van Hem verhoord wierden.

5. Ende de Engel nam het wieroockvat, ende vulde dat met het vyer des altaers, ende wierp 't op de aerde: ende daer gefchiedden ftemmen, ende donderflagen, ende blickfemen, ende aerdbeevinge.

Vervolgens *nam* de gemelde Engel *het* gouden *wierookvat*, dat is het *koolenvat*, het welk hy, in zijne flinkehand, hieldt; men herïnnere zich het gene wy, by vs. 3, hebben aengeteekent. — Dit gouden werktuig *vulde* Hy, *met het vuur des altaers*, met gloeiende koolen, van den gouden reukältaer, op welke het reukwerk verbrand is. Hy *wierp* dat vuur, op de *aerde*.

De teekening is, wat de hoofdzaek aengaet, van den Propheet EZECHIEL, ontleend. Dees zag eenen Man, met linnen bekleed, die zo veele vuurkoolen nam, als hy, met beide zijne vuisten, vatten konde, en dezelve, over gansch Jerufalem, verfpreidde, om die geheele Stad, van alle kanten, in vlammen te zetten. Het verbeeldde, dat NEBUZARADAN, het opperhoofd der lijvwachten van Koning NEBUCADNEZAR, der Jooden hoofdftad Jerufalem, met vuur, geheel verbranden zoude. (Vergel. Ezech. X: 2.) Op zoortgelyk

(b) Pf. 141: 2.

eene wijs, *wierp* ook de Engel de vuurkoolen, welke Hy van den reukältaer genoomen had, *op de aerde.* — Men vraegt hier, hoe kon JOANNES zien, dat de Engel het vuur, *op de aerde*, wierp, daer hy, in eene verrukking van zinnen, in den hemel, geplaetst was? (verg. Kap. IV: 1, 2?) (*e*). Maer deese vraeg zal geheel vervallen, wanneer men in aenmerking neemt, dat de Apostel alles, wat hem vertoond werdt, in zo veele teekeningen of schilderyen, gezien hebbe.

Het *werpen* van het *vuur op de aerde* verbeeldde, dat de uitwerkselen der Goddelyke gramschap zich, op de aerde, tot straf der vyanden van CHRISTUS Koningrijk, kennelyk vertoonen zouden. Gods geduchte toorn wordt meermaelen, onder de eigenäertige zinneprent van vuur, afgeteekend, by voorbeeld Ps. XVIII: 9: *rook ging op, van zijnen neus, en een vuur uit zijnen mond verteerde, koolen werden daer van aengestooken.* Des HEEREN *grimmigheid* wordt gezegd *te branden, als een vuur*, Ps. LXXXIX: 47.

Zo drae het vuur, op de aerde, geworpen was, *geschiedden daer stemmen, en donderslaegen, en blikfemen, en aerdbeeving.* — Deese schrikbaerende verschijnselen teekenen schroomelyke verwoestingen en omkeeringen, over welke de natuur als het waere verbaesd staet. — *Stemmen* beteekenen, in den stijl der Hebreeuwen, zeer gemeenzaem donderslaegen, (verg. 1 Sam. XII: 18. Ps. XXIX: 3, 4;) maer, vermits hier de *stemmen*, van de *donderslaegen*, kennelyk onderscheiden worden, denke men aen nog andere zeer zwaere en ontzettende geluiden. De *donderslaegen* volgden op de *blikfemen.* By dit alles kwam nog eene geduchte *aerdbeeving*, zo dat alles stondt te trillen en te zidderen.

De meest geduchte oordeelen en verwoestingen koomen, onder zoortgelyke teekeningen, meermaelen voor, in de Schrivten der Propheeten. Wanneer JESAIAS de verwoesting van Jerusalem, door de Romeinen, beschreev, zeide hy, onder andere, tot die Stad: *gy zult, van den* HEER *der heirschaeren, bezocht worden, met donder, en met aerdbeeving, en groot geluid, met wervelwind en onweder, en de vlamme eener*

ver-

(*e*) VITRINGA l. c. p. 536.

verteerenden vuurs, Kap. XXIX: 6. Het oordeel, het welk de HEER, door de Asſyriers, over het Rijk der X Stammen, ſtondt uit te oeffenen, beſchrijvende, zegt die zelvde Propheet: *de aerde zal ganſchelyk verbrooken worden, de aerde zal ganſchelyk van één geſcheurd worden, de aerde zal ganſchelyk bewoogen worden, de aerde zal ganſchelyk waggelen, gelijk een dronkäert; en zy zal heen en weder bewoogen worden, gelyk eene nachthutte*, Kap. XXIV: 19, 20.

De hoofdſom der zaeken derhalven, welke den Apostel, door het gezicht van dien *anderen Engel*, vertoond werdt, vs. 3-5, is deeſe, dat de verhoogde Middelaer die zeer geduchte oordeelen, welke, door het blaeſen der zeeven Engelen, op hunne bazuinen, naeder zouden beſchreeven worden, over de vyanden van zijn Koningrijk, ſtondt uit te oeffenen, terwijl de waere Christenen, op hunne gebeeden, uit kracht van zijne verdienſten en voorbidding, gunſtig zouden verſchoond en bewaerd blijven.

6. Ende vervolgens zag ik, in de geöpende Boekrolle, afgeteekend, hoe de ſeven Engelen, die de ſeven gemelde baſuynen hadden, aenſtalte maekten, om, op die trompetten, te blaeſen. Zy zetten de trompetten, aen hunnen mond, en bereydden haer, om, de een na den anderen, elk in zijne orde, te baſuynen.

Deeſe bazuinende Engelen maekten zich gereed, om die ſchroomelyke oordeelen, welke, aen den Apostel, onder de zinbeelden van *vuur*, ſchrikbaerende *geluiden*, *donderſlaegen* en *bliksemen*, en *aerdbeeving*, in het algemeen vertoond waeren, naeder te ontwikkelen, en, in de byzonderheeden, voor te draegen.

b. Na deeſe voorbereiding, werden de nieuwe vertooningen, van zeeven Engelen, die, op zeeven Bazuinen, blaeſen, uitvoerig beſchreeven, Kap. VIII: 7— XI: 18.

De voorſtanders der zogenaemde *zeeven Perioden*, of *Tijdperken*, in welke zy de ganſche huishouding van het Nieuwe Testament, tot aen de voleinding der eeuwen, verdeelen, brengen de *zeeven Bazuinen*, even als de *zeeven zeegelen*,

tot de gemelde tijdvakken; maer met dit onderscheid, dat de *zeeven zeegelen* den uitwendigen toestand der Kerke, en haere lotgevallen in de waereld, geduurende die *zeeven Tijdperken*, vertoonen zouden, terwijl de *zeeven Bazuinen* die oordeelen zouden afbeelden, welke God, op dat gedeelte der aerde, alwaer de Kerk zich bevondt, wederom geduurende de *zeeven Tijdkringen*, stondt uit te oeffenen, zo om de Kerk zelve te tuchtigen, als om haere vyanden te straffen, die, ten laetsten, geheel zullen te ondergebracht worden (*f*).

Dan daer wy de geheele leer der zogenaemde *zeeven Perioden*, voor eene willekeurige vooronderstelling houden (*g*), moet deese opvatting, by ons van zelvs, vervallen. — Wy zijn, voor ons, van oordeel, dat de geheimzinnige vertooningen, welke JOANNES, by het openen der *zes* eerste *zeegelen* der Boekrolle gezien heeft, Kap. VI, VII, prophetische Afbeeldingen zijn van de lotgevallen der Christen Kerk, tot den tijd van CONSTANTYN *den Grooten*, wanneer 'er eene zeer aenmerkelyke verändering, ten voordeele van het Christendom, heeft plaets gehad; en dat de *zeeven Bazuinen*, welke JOANNES, by het openen van het *zeevende zeegel*, na eene kortstondige stilte, gehoort heeft, de volgende lotgevallen der Kerke hebben afgeschildert. Kortöm de *zeeven Bazuinen* maeken, onses erächtens, den inhoud van het zeevende of laetste deel des verzeegelden Boeks uit.

Deese stelling meenen wy, voorheen reeds genoegzaem betoogt, en, teegen de meest schijnbaere bedenkingen, verdeedigt te hebben (*h*). — Op dien grond moeten de gebeurtenissen, welke den Apostel, by het blaesen der *zeeven Bazuinen*, vertoond zijn, na den tijd van CONSTANTYN *den Grooten*, gezocht worden.

Voorts moeten wy hier nog kortelyk herïnneren, het gene wy, by voorige gelegenheeden (*i*), breeder beredeneert hebben,

(*f*) HARTMAN *Huisbijbel*, *laetste Stuk*. p. 208, 209. VAN HAMELSVELD *korte aenmerk. over het N. T.* II *Deel*. p. 394, 395.
(*g*) XXVI *Deel*. p. 223-240.
(*h*) p. 241-248.
(*i*) XXVI *Deel*. p. 255-257. en INLEIDING p. CXLII—

ten, om dat het de uitlegkundige regelen behelst, welke men, by het verklaeren der volgende vertooningen, naeuwkeurig moet in het oog houden.

1. Hier worden niet zo zeer de lotgevallen der Christen Kerk voorſpeld, als wel de geduchte ſtrafoëffeningen, welke de verhoogde Middelaer, over de vyanden van Hem en zijn Koningrijk, zoude uitöeffenen. — Dit ſchijnt ons allerblijkbaerst, ten aenzien van het ganſche Boek der OPENBAERING, waer van de hoofdzaekelyke inhoud, door den Apostel zelven, Kap. I: 7, wordt opgegeeven: *ziet Hy koomt, met de wolken*, dat is, de verhoogde Middelaer ſtaet gereed, om geduchte ſtrafgerichten, over zijne vyanden, uit te oeffenen (*k*). — Met opzicht, tot de *zeeven Bazuinen*, in het byzonder, kan de zaek niet in bedenking koomen, daer de Voorbereiding, tot deeſe nieuwe vertooningen, den Verlosſer afteekent, als het *vuur* van Gods geduchte gramſchap, *op de aerde*, *werpende*, met dat gevolg, dat 'er *ſtemmen*, *donderſlaegen*, *blikſemen*, en *aerdbeeving*, dat is, ſchroomelyke verwoestingen, plaets hadden, (vergel. Kap. VIII: 5.)

   Er wordt derhalven, van de lotgevallen der Christen Kerk, niet rechtſtreeks geſprooken, maer alleenlyk in zo verre, als zy, met de ſtraffen der vyanden, in verband ſtaen, en daerop betrekking hebben.

2. By het aenwijzen der vervulling van deeze Propheetiſche vertooningen, moet men zich niet alleen bepaelen, tot de Westerſche Kerk, en overäl de Roomſche Pauſen zoeken; maer de Kerk is ook aenmerkelyk uitgebreid, in het Oosten, en aldaer heeft zy meede eenen geweldigen tegenſtand, van haere vyanden, ontmoet. Ook deeſen vyanden heeft de Verlosſer zijn ongenoegen, op eene zeer gevoelige wijs, doen ondervinden (*l*).

3. Vooräl moet men de oordeelen, welke de verhoogde Middelaer, van tijd tot tijd, over de ongeloovige Jooden,

(*k*) XXVI *Deel.* p. 32. 33.
(*l*) INLEIDING *tot het* XXVI *Deel.* p. CXLIV—

heeft uitgeöeffent, niet voorby zien. Trouwens de Apostel zelvs verklaert, by de korte opgaev van den algemeenen inhoud deezes Boeks, Kap. I: 7, dat de ongeloovige Jooden de ſtrafgerichten van den verheerlykten Kerk-Koning, op eene byzondere wijs, zien en ondervinden zouden.

4. Eindelyk behoort men, in algemeene hoofdgebeurtenisſen, te berusten, zonder eene bepaelde aenwijzing te willen doen, van alle byzondere en min gewichtige voorvallen. — Dit moet men, gelijk op alle de gezichten, met welke JOANNES verwaerdigd is, alzoo ook op deeſe nieuwe vertooningen, toepasſen.

Op deeſe gelegde gronden, gaen wy nu over, om de geheimzinnige vertooningen, welke de Apostel, by het blaeſen van elk der *zeeven Bazuinen*, gezien heeft, naer ons vermoogen, meer byzonder te verklaeren.

a. *Het blaeſen der eerſte Bazuin*, *vs.* 7.

7. Ende de eerſte Engel heeft, op zijne trompet, gebaſuynt, ende daer is geworden, gelijk my, in eene uitvoerige teekening, vertoond werdt, hagel ende vyer, gemengt met bloet, ende ſy zijn op de aerde geworpen: ende het derde [*deel*] der boomen is verbrandt, ende alle het groen gras is verbrandt.

De eerſte Engel heeft gebazuint, of, op zijne trompet, geblaeſen; niet dat JOANNES een trompetten geſchal zou gehoort hebben, daer alles hem, in het laetſte deel der geöpende boekrolle, vertoond werdt. Hy zag het blaeſen der Engelen, in eene teekening, gelijk ook alle verſchijnſelen, welke daerop volgden.

Na dat hem het blaeſen van den eerſten Engel vertoond was, zag hy, in eene volgende teekening, *hagel en vuur*, *gemengd met bloed*, *welke op de aerde geworpen waeren*, met dat gevolg, dat *een derde deel der boomen verbrand*, *en al het groene gras verzengd wierdt*. — Men denke, aen een ontzettend onweeder van *hagel* en *bliksemen*. Immers wijst het zich van zelvs, dat wy, onder den naem van *vuur*, bepaelde-

delyk te denken hebben, aen het vuur van den blikfem, aen vuurige blikfemſtraelen, (vergel. Kap. XIII: 13. XX: 9.) Deeſe beteekenis is, in den ſtijl der Hebreeuwen, zeer gewoon, (vergel. Pſ. XXIX: 7. Jeſ. XXIX: 6. Joël II: 5.) Ook was 'er *bloed* onder *gemengd*. Men verbeelde zich eenen zwaeren ſtortregen, die, door de weerkaetſing der herhaelde blikfemſtraelen, een roode koleur ſcheen te hebben, en zich in zo verre, als *bloed*, vertoonde (*m*).

Dit vreesſelyk onweder had een zeer nadeelig uitwerkſel, op de boomen en het groene gras. *Het derde deel der boomen is verbrand, en al het groene gras is verzengd.* — De zwaere hagel ſloeg geheele takken van de *boomen*, en het blikſemvuur verteerde het overige. Voorts beteekent het *derde deel* een groot en aenmerkelyk gedeelte, (verg. Zach. XIII: 8, 9.) — Ook *is al het groene gras verzengd*, en verſchroeid. Dit moet zeekerlyk meede, van het *derde deel*, verſtaen worden: want de verwoesting, over het gras, kon zich niet verder uitſtrekken, dan over de boomen.

De teekening is allerkennelykst ontleend, van de geduchte plaegen, met welke de Egyptenaers bezocht werden. De zeevende beſtondt, in *haegel*, *donder*, *blikſemen*, en *vuurige* bollen, welke, op de aerde, geworpen werden, zo dat ook het *gras*, de *kruiden*, en *boomen* vernield wierden, (vergel. Exod. IX: 23 25.) ASAPH geevt 'er deeſe beſchrijving van: *de* HEER *doodde hunnen wijnſtok, door den haegel, en hunne wilde vijgenboomen, door vuurigen haegelſteen*, Pſ. LXXVIII: 47. *Hy maekte hunnen reegen, tot haegel, vlammig vuur in hun land en Hy ſloeg hunnen wijnſtok en hunnen vijgenboom, en Hy brak het geboomte hunner landpaelen*, zegt de Dichter, Pſ. CV: 32, 33.

Het kan wel niet in bedenking koomen, of dit ſchroomelyk onweder wijst ons, in de Propheetiſche beteekenis, naer zeer geduchte oordeelen; maer, in de nadere bepaeling, loopen de gedachten der Uitleggeren zeer wijd uit één. — Dan wy vergenoegen ons, met eenvouwig op te geeven, hoe de zaek ons zy voorgekoomen. Wy meenen naemenlyk, dat

(*m*) EICHHORN l. c. *Tom.* II. p. 6.

men niet noodig hebbe, te onderzoeken, wat de *boomen*, en wat het *groene gras*, geheimzinnig zouden kunnen beteekenen; naerdien het verzengen van de boomen en van het groene gras, onfes erächtens, eenvouwig dient, om de teekening te verfraeien, en een allerontzettendst onweeder van hagel, bliksem, en stortreegens af te schilderen, het welk het vernielen van een goed deel der boomen en planten, ten natuurlyken gevolge, heeft.

In den stijl der Propheeten, is het zeer gewoon, dat burgerlyke beroerten, en vooräl de geweldige invallen van vyanden, onder de zinbeeldige teekening van dergelyke onweeders, worden voorgesteld. Zo zegt JESAIAS, van de talrijke leegerbenden, met welke de Asfyriers en Babyloniers, eerst *Ephraïm*, en daerna *Juda* hebben aengevallen: *ziet, de* HEER *heeft eenen sterken en machtigen, daer is gelijk een haegelvloed, eene poorte des verdervs*, of een verdervende branderende wind, *gelijk een vloed der sterke waeteren, die overvloeien, zal Hy se ter aerde nederwerpen, met de hand*, Jes. XXVIII: 2. Spreekende, van het oordeel, het welk de HEER, over de Asfyriers, heeft uitgeöeffent, zegt die zelvde Propheet: *de* HEER *zal zijne heerlyke stem*, in den donder naemenlyk, *doen hooren, en de nederlaeting van zijnen arm doen zien, met grimmigheid van toorn, en eene vlamme des verteerenden vuurs, straelen, en eenen vloed, en haegelsteenen*, Jes. XXX: 30. Vergelyk Ezech. XIII: 11, alwaer de schroomelyke verwoestingen, welke de Chaldeeuwen, in het Joodsche land, zouden aenrichten, beschreeven worden.

Op den voorheen gelegden grondslag nu, dat de vreesselyke vertooningen, welke JOANNES, by het blaesen der zeeven bazuinen, gezien heeft, de rechtvaerdige oordeelen afschilderen, welke de verhoogde Middelaer, na den tijd van CONSTANTYN *den Grooten*, over de vyanden van zijn Koningrijk, heeft uitgeöeffent; zijn wy van oordeel, dat dit ontzettend onweder de schroomelyke rampen beteekene, welke den Jooden, in de V, VI en VIIde Eeuw, zijn overgekoomen.

Hier toe mag men brengen het gene, in de Stad *Alexandrien*, is voorgevallen, alwaer het getal der Jooden, op hon-

honderd duizend gereekend werdt. De haet, welken zy den Christelyken Godsdienst toedroegen, vervoerde hen van tijd tot tijd, tot het maeken van opschuddingen, welke zelden, zonder bloedstorting, eindigden. Maer, in het jaer 415, geraekte de geheele Stad, in beroering. Zy hadden naemenlyk, zeederd eenigen tijd, de Sabbathdaegen misbruikt, tot overdaed en ongeregeldheeden, en de gewoonte ingevoert, om als dan de Christenen uit te daegen, en te bevechten. CYRILLUS, toenmaels Bisschop van *Alexandrien*, vondt daerom goed, den Jooden te bedreigen, dat zy ter Stad zouden worden uitgedreeven, wanneer zy de gemelde ongeregeldheeden niet deeden eindigen. — Dan de Jooden sloegen, tot woede, over. Zich van waepenen voorzien hebbende, schreeuwden zy, in het holste van den nacht, *brand*, *brand*, en gaeven voor, dat de groote Kerk in vlamme stondt. De Christenen, op dit gerucht, uit hunne huizen koomende, werden, by meenigte, door de Jooden, vermoord. Dit verbitterde den Bisschop CYRILLUS dermaeten, dat hy, eene meenigte volks verzaemelt hebbende, de Synagogen der Jooden liet verwoesten, hunne huisen plunderen, en hen allen ter Stad uitjaegde. De Stadvoogd ORESTES kantte zich wel, tegen deese woede, maer zijne poogingen waeren van weinig gevolg. Ook kostte dit oproer het leeven aen de zeer kundige HYPATUS, dochter van den Wijsgeer THEON (*n*).

Wy willen het gedrag van den Kerkvoogd CYRILLUS geenszins verdeedigen. SOCRATES reekent het hem, tot groote schande (*o*). Anderen verschoonen den Bisschop, en wijten alles, aen de woede van het volk (*p*). Hoe het zy, zo veel is zeeker, dat de Jooden, by die gelegenheid, geweldig geleeden hebben.

Maer vooräl hebben de Jooden zeer schroomelyke rampen ondergaen, in *Persien*, en andere gedeelten van het Oosten. — CHOSROES, Koning van *Persien*, bygenaemd *de Groote*, liet, in het jaer 589, alle de Hogeschoolen der Joo-

(*n*) BASNAGE *algemeene Historie der Joodsche Natie* II *Deel*. p. 1529—
(*o*) *Hist. Eccl.* l. VII. c. 13—
(*p*) VENEMA *Hist. Eccl. Tom.* IV. p. 377.

den, in het Oosten, toefluiten (*q*). Dit onheil was wel van korten duur, daer HORMISDAS III. dit bevel wederom introk; maer de wreedheeden, welke zy, onder CHOSROES II, tegen de Christenen, aenrichtten, hadden voor hun de allertreurigfte gevolgen (*r*). — Te *Tyrus*, maekten de Jooden eene zaemenzweering, om op eenen Paeschdag, alle de inwooners der Stad van kant te maeken. Dan, de zaek ontdekt zijnde, vonden zy meerderen wederftand, dan zy verwacht hadden. Dit gav aenleiding, dat zy hunne woede, naer het omgeleegen land, wendden, en aldaer veele Kerken der Christenen verwoestten, tot dat de Burgers, uit de Stad vallende, onder hen eene fchroomelyke flachting maekten (*s*).

Niet minder werden de Jooden, in het Westen, vervolgd. — Keizer JACTINIANUS verboodt hun, het Paeschlam te eeten. In *Africa* mogten zy geenen openbaeren Godsdienst oeffenen. Zelvs werdt hun de macht benoomen, van, by uiterften wil, over hunne goederen, te befchikken (*t*). — In het jaer 530, ondernam een zeekere Jood, met naeme JULIANUS, zich, in Palestina, voor den MESSIAS uit te geeven. Hy waepende zijne volgelingen, en viel woedende, op de Christenen aen. Maer de Keizer JUSTINIANUS verftrooide de muitelingen, door zijne legerbenden (*u*).

Nog treuriger gevolgen had het oproer, het welk zy, omtrent het midden der VIde Eeuw, te Cæfarea, aenrichtten. Zy maekten verfcheidene Christenen van kant, en haelden hunne Kerken om verre. Maer ADAMANTIUS, de Veldheer, welken de Keizer JUSTINIANUS derwaerds gezonden had, maekte onder hen eene groote flachting, dreev de overige op de vlucht, en verklaerde de goederen der geenen, die rijk waeren, voor verbeurd (*v*).

In Frankrijk, was reeds eene groote meenigte van Jooden, onder de regeering van CHILDEBERT, omtrent het midden der VIde Eeuw; maer de Koning DAGOBERT wilde hen niet

(*q*) BASNAGE l. c. p. 1544.
(*r*) *Idem* l. c. p. 1545.
(*s*) *Idem* l. c. p. 1546.
(*t*) *Idem* l. c. p. 1563, 1564.
(*u*) *Idem* p. 1566.
(*v*) *Idem* l. c. p. 1567.

niet langer, in zijn Rijk, dulden, ten zy zy Christenen wierden, beveelende, omtrent het jaer 630, dat zy, op levensſtraf, zijne Staeten verlaeten zouden, zo zy weigerden het Christendom te omhelſen (*w*).

II. *Het blaeſen der tweede Bazuin*, *vs.* 8, 9.

8. Ende ik zag wijders eene nieuwe vertooning, in de geöpende Boekrolle: want de tweede Engel heeft gebaſuynt, ende daer wiert [*yet*] als een groote bergh van vyer brandende in de zee geworpen: ende het derde [*deel*] der zee is bloet geworden.

9. Ende het derde [*deel*] der ſchepſelen in de zee, die leven hebben, is geſtorven: ende het derde [*deel*] der ſchepen is vergaen.

De Apostel zag, *als eenen grooten berg van vuur brandende.* Men denke, aen eenen *Vulcaen*, of vuurſpouwenden berg. Deeſe brandende berg werdt *in de Zee geworpen.* — Het is meermaelen gebeurd, dat zulke Vulcaenen, by grootere uitbarstingen van het onderaerdſche vuur, zwaere ſteenen, en groote gedeelten van de bergen zelve, in eene naestbygeleegen Zee, uitwerpen (*x*). — Zoortgelyk eene teekening vinden wy ook, weegens Babel, by den Propheet JEREMIA, Kap. LI: 25: *ziet ik wil aen u, gy verdervende berg, ſpreekt de* HEER, *die gy de ganſche aerde verdervt, en ik zal mijne hand tegen u uitſtrekken, en u van de ſteenrotſen afwentelen, en zal u ſtellen, tot eenen berg des brands.*

Het gevolg wàs, dat *het derde*, dat is een aenmerkelyk, *deel der Zee zy bloed geworden.* — Er wordt wederom gezinſpeeld, op de plaegen der Egyptenaeren, wanneer, onder andere, het waeter, in bloed, veränderd werdt, Exod. VII: 20, 21. Zoortgelyk iets werdt ook, aen JOANNES, vertoond; niet dat een gedeelte der Zee werkelyk in bloed veränderd wierdt; maer het brandende gevaerte, het welk, in de Zee, geworpen werdt, gav, aen het waeter, eene

(*w*) *Idem* l. c. p. 1583.
(*x*) VITRINGA *ad h. l.*

vuurige en roode verw, zo dat het vry wat gelykheid had, met bloed. — *En het derde deel der schepselen, in de Zee, welke leeven hebben, is gestorven.* Het ging hier, op zoortgelyk eene wijs, als by gelegenheid der gemelde plaeg, in Egypten, wanneer alle de visschen, in de rivier, stierven, (vergel. Exod. VII: 20.) JOANNES zag, dat eene meenigte van *leevendige schepselen*, grootere en kleine visschen, door den inval van dat brandende gevaerte, in de Zee, stierven en dood boven dreeven. — Ook is *het derde* een goed *deel der scheepen vergaen*, door de geweldige beroerten, welke het gemelde verschijnsel, in de Zee, had te weeg gebracht.

Wat beteekent nu dit alles, in den Propheetischen zin? Deese vertooning koomt, met de even voorgaende, daerin overeen, dat 'er vreesselyke uitwerkselen daer gesteld, en schroomelyke verwoestingen wierden aengericht. De eerste bepaelden zich, tot de aerde; 'er ontstondt een vernielend onweeder, het welk boomen en planten verzengde, (vergel. vs. 7;) maer dit verschijnsel deedt zich, in de verdervelyke gevolgen, in en op de Zee gevoelen.

De groote berg, brandende als vuur, schijnt ons hier het Romeinsche Keizerrijk te verbeelden. — Machtige Koningrijken en Heerschappyen worden, in de beeldspraekige tael der Propheeten, meermaelen, by *bergen*, vergeleeken; en, wanneer zy anderen volken schroomelyke verwoestingen toebrengen, moogen zy eigenaertig, by *brandende* bergen, vergeleeken worden. Men zie Jer. LI: 25. — Deese brandende berg werdt, *in de Zee*, *geworpen*, en richtte, in dezelve, geduchte verwoestingen aen. De *Zee* beteekent, in het gemeen, eenen grooten toevloed van volken, die een wijd uitgestrekt gebied, in de waereld, bezitten. Zo wordt het, ook in dit zelvde Boek, verklaerd, Kap. XVII: 1, 15. (Vergel. Jes. XIX: 5. Jer. LI: 42.) Byzonder hebben wy, onses erächtens, ter deeser plaets, aen de *Persen* te denken.

De *Persen* hebben zich, in nadruk, openbaer gemaekt, als vyanden van CHRISTUS Koningrijk, door het aenrechten van eene geweldige vervolging, tegen de belijders van 's Heilands naem, welke, omtrent het midden der IVde Eeuw, meer dan veertig jaeren lang, gewoedt heeft. — Te weeten

SA-

SAPOR II. beklom den throon van *Persien*, omtrent denzelvden tijd, dat CONSTANTYN *de Groote* Keizer werdt, en regeerde 70 jaeren. De MAGEN hitsten hem op, tegen de Christenen, dezelve afschilderende, als lieden van verfoeilyke beginselen, en gevaerlyke ingezeetenen, die den Romeinen begunstigden, zo dat zy even zo gevaerlyk waeren, voor den Godsdienst, als voor den Burgerstaet. — Het bleev niet, by ballingschappen, en pijnigingen; maer 'er werden stroomen van onschuldig bloed vergooten. Een onnoemenlyk groot getal van Christenen werdt jammerlyk omgebracht (*y*), het welk, door zommigen, op 190 duizenden bereekend wordt (*z*). — Deese vervolging, de bloedigste van alle, welke ooit te vooren ergens hadden plaets gehad, duurde tot het jaer 373, in het welk de gemelde SAPOR gestorven is.

De verhoogde Middelaer heeft ook deese woede der Persen niet ongestraft gelaeten. Hy bediende zich daer toe, van de Romeinsche Heerschappy, wanneer 'er *als een groote berg, brandende van vuur, in de Zee geworpen werdt*, en vreesselyke beroeringen veröorzaekte. — Keizer CONSTANTYN *den Groote* trok zich de zaek der vervolgde Christenen, in Persien, aen, en zocht den Koning SAPOR, door brieven van voorschrijving, te beweegen, om hen zachtmoedig te behandelen (*a*). Maer de Vorst van Persien stoorde 'er zich ganschelyk niet aen. Onder den schijn van vriendschap, met CONSTANTINUS, maekte hy het ontwerp, om zich de Opperheerschappy, over geheel het Oosten, aen te maetigen. Ook duurde het niet lang, of hy beweerde openlyk zijn recht, op alle de heerschappyen, welke oulings, den Persischen Vorsten, hadden toebehoort.

Toen Keizer CONSTANTYN *de Groote* gestorven, en daer door eene groote verwarring, in het Romeinsche Rijk, veroorzaekt was, bediende SAPOR zich, van deese gunstige gelegenheid, en trok terstond de Romeinsche Wingewesten in. Voor *Nisibis* evenwel, de sterkste vesting der Romeinen,

(*y*) SOZOMENUS *Hist. Eccl.* l. II. c. 9-14.
(*z*) VENEMA *Hist. Eccl. Vol.* IV. p. 369——
(*a*) EUSEBIUS *in vita* CONSTANTINI l. IV. c. 8.

ftootte hy het hoofd, en, na een zeer groot verlies, was hy genoodzaekt, van daer op te breeken. In den flag van *Singara*, kreeg hy eene geweldige nederlaeg, en was hy gedrongen de vlucht te neemen, na dat hy zijnen zoon verlooren had, en zelvs gewond was. — Naderhand was SAPOR voorfpoediger, en rukte zelvs in Mefopotamien, terwijl Keizer CONSTANS, die reeds, over den *Euphraet*, getrokken was, genoodzaekt werdt, naer *Syrien* te rug te keeren (*b*).

JULIANUS, de volgende Romeinfche Keizer, bekend, onder den naem van den *Afvalligen*, zette den oorlog voort, met al zijn vermoogen, om de Perfen te verneederen. Ook had hy het geluk, verfcheidene Steeden en fterke plaetfen te overmeesteren, terwijl hy het land, van alle kanten, verwoestte. Zelvs drong hy veel verder, in de Perfifche Heerfchappyen, dan iemand zijner Voorzaeten gedaen had, zo dat hy de Perfen geheel zou overweldigt hebben, was zijn krijgsbeleid grooter geweest (*c*). Door eenen pijl gewond zijnde, verloor hy het leven, en zijn opvolger JOVIANUS maekte vreede, met de Perfen.

Het is waer, de Romeinen hebben, by deefen oorlog, zeer veel volk verlooren; maer, aen den anderen kant, werdt ook de Zee der Oosterfche volken, met bloed, geverwd.

De volgende Perfifche Koningen leevden, in vreede, met de Romeinen, tot het jaer 421, wanneer VARANES V den throon beklom. Dees verwekte, op aenhitfing der *Magi*, eene bloedige vervolging, tegen de Christenen, in zijne Heerfchappyen, zo dat zeer veelen de wijk naemen, naer de Romeinfche landen, en zich, naer *Conftantinopolen*, begaeven.

Deefe geweldige vervolging, door welke eene verbaefende meenigte van Christenen jammerlyk is omgekoomen, heeft eenen langen tijd geduurt (*d*). Zy begon reeds, onder ISDIGERDES, woedde vooräl onder VARANES V, en is, eerst onder ISDIGERD II, geëindigd.

De

(*b*) AMMIANUS MARCELLINUS l. XVII-XX.
(*c*) AMMIANUS MARCELLINUS l. XXVI.
(*d*) THEODORETUS *Hift. Eccl.* l. V. c. 39.

De aenleiding, tot die groote woede, was de onbedachtzaeme yver van den Bisſchop ABDAS, die eenen Tempel der Perſen verbrandde, en weigerde het bevel van den Koning, om denzelven te herbouwen, te gehoorzaemen. Dit verbitterde de *Magi* dermaeten, dat zy het volk, door hun geſchreeuw, opſtookten, en den Koning bewoogen, om bevel te geeven, tot het vernielen van alle Christen Kerken. Nu begon de vervolging, met eene ſchroomelyke woede, welke, aen eene verbaeſende meenigte van Christenen, het leeven kostte (*e*).

Deeſe vervolging baende den weg, tot eenen nieuwen oorlog, tusſchen de Romeinen en de Perſen. Koning VARANES V vorderde, door zyne afgezanten, dat Keizer THEODOSIUS de Christenen, die, naer de Romeinſche landen, gevlucht waeren, zoude uitleeveren. THEODOSIUS gav ten antwoord, dat hy voorneemens waere, deeſe Christenen, en den Godsdienst, welken zy beleeden, met alle de macht van zijn Rijk, te beſchermen. Hierby kwam nog een ſtaetkundig misverſtand (*f*). — Het kwam, tot eenen openbaeren oorlog, die, voor de Perſen, zeer ongelukkig uitviel. ARDABARIUS, de Romeinſche Veldheer, trok, door *Armenien*, in *Azazene*, een Perſiesch Wingewest, aen de overzyde van de *Tigris*, alles te vuur en te zwaerd verwoestende. NARSES, de Veld-Overſte der Perſen, trok hem, met eene groote macht, te gemoet; maer hy kreeg de nederlaeg, en, daer hy de overwinnende waepenen der Romeinen niet wederſtaen konde, moest hy zich vergenoegen, met eenen inval, in Meſopotamien. Deeſe zorgelyke omſtandigheeden noodzaekten den Perſiſchen Koning, hulp te verzoeken, by de Saraceenen. Hierin bereikte hy wel zijn oogmerk, maer het kon hem niet baeten; de Romeinen gaeven hem en zijnen bondgenooten andermael de nederlaeg, en maekten eene vreesſelyke ſlachting. Een volgende was nog ongelukkiger, voor de Perſen, zo dat VARANES ten laetſten gedrongen waere, om vreede, met de Romeinen, te maeken, op

(*e*) SOCRATES *Hiſt. Eccl.* l. VII. c. 20.
(*f*) SOCRATES l. c. l. VII. c. 18.

voorwaerde, dat hy de vervolgingen, tegen de Christenen, in zijn Rijk, zou doen eindigen (*g*).

Deese vreede werdt geslooten, voor honderd jaeren, en duurde, volgens EUAGRIUS (*h*), tot het 12de jaer der regeering van ANASTASIUS, dat is tot het jaer 502. — In dien tusschentyd evenwel, hebben de Persen zeer veel geleeden, van de *Hunnen*. PEROSES beklom den throon, in het jaer 458, en waegde het eenen aenval te doen, op het land der *Hunnen* of *Nephaliten*, paelende, ten Noorden, aen Persien; maer hy werdt zo wel ontvangen, dat hy, in de uiterste engte, gebracht zijnde, genoodzaekt werdt, op de laegste wijs, vreede te maeken. By eenen vernieuwden aenval, liep het nog erger af, daer het Persiesch leeger geheel verslaegen, en PEROSES zelvs gedood werdt (*i*).

Onder den Koning KORADES, werdt het Persische Rijk, door binnenlandsche beroerten, geweldig geschokt; hy zelvs werdt, van den throon gebonst, en gevangen gezet (*k*). Met den aenvang van de VIde Eeuw, in zijne Heerschappy, hersteld zijnde, schroomde hy niet den Romeinen den oorlog aen te doen. In den beginne, waeren zijne waepenen voorspoedig (*l*); maer een inval der *Hunnen*, op het Noorderdeel van zijn Rijk, noodzaekte hem, vreede te maeken, met de Romeinen (*m*).

Na dat JUSTINIANUS, in het jaer 527, aen het Oostersch Keizerrijk geraekt was, begon het oorlogsvuur, in Persien, nog geweldiger te woeden. — BELISARIUS voerde het bevel, over de Romeinsche, en PEROSES, over de Persische Krijgsmacht. Na eenige voorloopige beweegingen van mindere aangeleegenheid, kwam het, tot een hoofdtreffen, waerby de Persen, na eenen hardnekkigen tegenstand, deerlyk geslaegen werden (*n*). PEROSES, daer door in ongunst geraakt, kreeg AZARETHAS, tot zijnen opvolger. Deese nieuwe Veld-

heer

(*g*) SOCRATES *Hist. Eccl.* l. VII. c. 17-21.
(*h*) *Hist Eccl.* l. I. c. 19.
(*i*) PROCOPIUS *de Bello Persico* l. I. c. 3.
(*k*) PROCOPIUS l. c. l. I. c. 5.
(*l*) *Idem* l. c. l. I. c. 8.
(*m*) *Ibidem* l. c. l. I. c. 9.
(*n*) *Ibidem* l. c. l. I. c. 13.

heer behaelde wel eenige voordeelen, op de Romeinen, maer geraekte ook in ongenaede, en MERMEROËS kreeg het bevel, over het Persiesch leeger.

Ondertusschen stierv KAVADES, en zijn zoon KOSROES beklom den Persischen throon, in het jaer 531. — Na het dempen van eene zaemenzweering, en het omhals brengen van allen, die 'er deel aen hadden (*o*), werdt de oorlog, tegen de Romeinen, hervat. KOSROES trok, aen het hoofd van een talrijk leeger, in Syrien, en richtte 'er schroomelyke verwoestingen aen. Hy drong door, tot *Antiochien*, bemachtigde die Stad, en mishandelde de ingezeetenen, op eene onmenschelyke wijs, en legde alles in koolen, keerende, na dat alles, met schatten belaeden, naer zijn land terug (*p*).

De Romeinen zaegen zich genoodzaekt, een schandelyk verdrag te sluiten; maer het werdt zeer spoedig, zo van den eenen, als van den anderen kant, geschonden. Keizer JUSTINIANUS zondt BELISARIUS ten velde, om den voortgang der Persen te stuiten, die voorneemens waeren, om, tot in Palestina, door te dringen. KOSROES, vreesende, dat BELISARIUS hem de terugtocht zoude affnijden, vondt het geraeden, weder over den *Euphraet* te trekken. Kort daerop werdt de Romeinsche Veldheer terug geroepen, om den oorlog, in *Italien*, voort te zetten, en zijn opvolger MARTINUS werdt, door de Persen, op de vlucht gedreeven (*q*).

KOSROES, hier door aengemoedigd, beleegerde *Edessa*, met voorneemen, om die Stad geheel te verwoesten; maer hy werdt, in zijne verwachting, te leur gesteld, en genoodzaekt, naer zijne eigene Heerschappyen de wijk te neemen. — Evenwel kon hy niet rusten, en bleev, met ongelyken uitslag, oorloogen, teegen de Romeinen, vooräl toen JUSTINUS den Keizerlyken throon beklommen had. Dees, die een Vorst was van eenen zwakken geest, begunstigde den

(*o*) *Idem* l. c. l. I. c. 23.
(*p*) *Ibidem* l. c. l. II. c. 3-5.
(*q*) *Idem* l. c. l. II. c. 19, 20.

opstand der inwooneren van groot Armenien, die zich, aen de Persische Heerschappy, onttrokken. Zelvs gav hy MARCIANUS, zijnen Veldheer, last, om, in de landen van Persien, te trekken, en de Stad *Nisibis* te beleegeren. Hierop trok KOSROES, over den *Tigris*, om de gemelde Stad te ontzetten, alles, onder den weg, te vuur en te zwaerd, verwoestende. Verder drong hy door, tot in Mesopotamien, en plunderde verscheidene Steeden.

De krankzinnigheid van JUSTINUS gav aenleiding, dat de vyandlykheeden, eenigen tijd, gestaekt wierden, en dat TIBERIUS, in het jaer 573, tot Rijksopvolger verklaerd wierdt (*r*). Deese krijgskundige Keizer, verneemende, dat KOSROES schikkingen maekte, om, tot in Cappadocien, door te dringen, liet alle zijne Krijgsbenden, in de Oostersche Wingewesten, by één verzamelen, om den Persen het hoofd te bieden. Deese onderneeming slaegde zo uitneemend wel, dat de Persen, na een hardnekkig en bloedig gevecht de geheele nederlaeg kreegen; geheele meenigten der Persische benden werden in stukken gehouwen, en de overige genoodzaekt zich, door eene verwarde vlucht, te redden. Deese roemruchtige overwinning gav den Romeinen gelegenheid, om, voor de eerstemael, in de Persische landen, te overwinteren. — KOSROES was, door dit onheil, dermaete getroffen, dat hy, van hartszeer, stierv, na eene regeering van 48 jaeren (*s*).

HERMISDAS II volgde hem op, en kon niet verhinderen, dat de Romeinen verscheidene landen van zijne Heerschappy uitplunderden en verwoestten. — Door zijne onvoorzichtigheid, veröorzaekte hy eenen burgerlyken oorlog, die den weg baende, dat hy afgezet en vermoord wierdt (*t*).

Zijn zoon KOSROES II beklom, langs deesen weg, den Persischen throon, in het jaer 589; maer, buiten staet zijnde, om zich, tegen den geweldenaer VARAMUS te handhaeven, zag hy zich gedwongen, uit het Rijk te vluchten, en eene schuilplaets te zoeken, by de Romeinen, terwijl 'er

stroo-

(*r*) EUAGRIUS *Hist. Eccl.* l. V. c. 8, 9.
(*s*) EUARGRIUS l. c. l. V. c. 13-15.
(*t*) *Idem* l. c. l. VI. c. 16.

ſtroomen bloeds, in Perſien, vergooten werden (*u*). MAURITIUS, die, in het jaer 586, by den dood van TIBERIUS, de Keizerlyke waerdigheid verkreegen had, liet zich, door de ongelukkigen Koning der Perſen, beweegen, om hem, tegen zijne wederſpannige onderdaenen, by te ſpringen. Ook onderſteunde hy hem, met een talrijk leeger, onder het beleid van NARCES, die, in Perſien getrokken, de wederſpannigen verſloeg, en den verjaegden Vorst, op den Perſiſchen throon, herſtelde (*v*).

Keizer MAURITIUS werdt, in het jaer 603, door PHOCAS vermoord, waerop KOSROES II, onder ſchijn van wraek te neemen, over deeze grouwzaeme ſchenddaed, aen zijnen beſchermer, de waepenen, tegen de Romeinen, opvatte, met oogmerk, om zijne Heerſchappy uit te breiden; terwijl de Romeinen onder elkander verdeeld, en daer door buiten ſtaet waeren, om hem wederſtand te bieden. — Zonder tegenſtand, veröverde hy *Syrien*, *Palestina*, en *Phœnicien*, alles, te vuur en te zwaerd, verwoestende. Hy drong door, tot aen *Chalcedon*, overäl de Steeden verbrandende, en de ingezeetenen, zonder mededoogen, van kant maekende. Hy had niets minder voor, dan den geheelen Romeinſchen naem te verdelgen. Maer HERACLIUS, die, in het jaer 610, Keizer geworden was, verzaemelde zijne krachten, en trok, met een machtig leeger, beſtaende, niet alleen uit Romeinen, maer ook uit Hunnen en andere vreemde volken, in perſoon, tegen de Perſen op, en behaelde eene roemrijke overwinning. KOSROES II was genoodzaekt, zijn heil in de vlucht te zoeken, terwijl de Romeinen, hem najaegende, verſcheidene plaetſen, vermeesterden. Hy deedt wel verſcheidene pogingen, om zich te herſtellen; maer zy vielen alle ongelukkig uit. HERACLIUS drong door, tot in Asſyrien, trok de rivieren *Euphrates* en *Tigris* over, na dat hy de Perſen, die hem den overtocht betwisten wilden, verſcheidene maelen geſlaegen had.

Zo doende bracht Keizer HERACLIUS de Perſen, de mach-

(*u*) *Idem* l. c. l. VI. c. 17.
(*v*) *Idem* l. c. l. VI. c. 19-21.

tigste van alle de vyanden zijnes Rijks, binnen korten tijd, tot zulk eene laegte, dat zy nimmer weder in staet waeren, om iets van aenbelang te onderneemen. — KOSROES II werdt, op bevel van zijnen ontaerten zoon SIROES, jammerlyk vermoord. Dees, in het jaer 626, den Persischen throon beklommen hebbende, maekte eenen verneederenden vreede, met de Romeinen. Hy regeerde weinig meer dan één jaer. — Zijn zoon en opvolger ARDESER werdt, reeds in de zeevende maend van zijne Regeering, omgebracht. — SARBARAZAS, die hem vermoordt had, beklom den throon, in het jaer 628. Maer zijne korte regeering was vol onrust; en inwendige beroerten maekten, dat geheel Persien, met stroomen van bloed, geverwd wierdt.

HERMISDAS was de laetste Koning, die, in het jaer 630, de verzwakte heerschappy aenvaerde; maer het duurde niet lang, of de Saraceenen maekten een einde van de Persische Heerschappy.

Elk, die de kortelyk gemelde geschiedenis der Persen overdenkt, en de schroomelyke plaegen, welke de Romeinen dit volk, van tijd tot tijd, hebben toegebracht, zal erkennen moeten, dat zy, over het vervolgen der Christenen, op eene zeer schroomelyke wijs, gestraft zijn, als meede, dat de verwoestende aenvallen der Romeinen, op deese wijduitgestrekte Heerschappy, eigenäertig konden worden afgeschilderd, door *het werpen van eenen brandenden berg in de zee*, het welk een aenmerkelyk *gedeelte der zee in bloed veränderde*, zo dat veele *Visschen stierven*, en veele *Scheepen vernieldwierden*.

c. *Het blaesen der derde Bazuin*, vs. 10, 11.

10. Ende de derde Engel heeft gebasuynt, ende daer is een groote sterre, brandende als een fackel, gevallen uyt den hemel, ende is gevallen op het derde [*deel*] der rivieren, ende op de fonteynen der wateren.

Eene groote star, brandende als een fakkel is gevallen uit den hemel. — JOANNES zag eene *star*, dat is een vuurig verschijn-

schijnsel, het welk zich, in de bovenlucht, als eene star, vertoonde. Dit vuurig verschijnsel was van eene aenmerkelyke uitgebreidheid; hy noemt het daerom eene *groote* star. — De vuurige glans, welke, van dit verschijnsel, afstraelde, schitterde zo sterk, dat het gezegd worde, te *branden, als een fakkel.*

Dit vuurig verschijnsel daelde, in de gedaente van eenen brandenden fakkel, *uit den hemel*, dat is uit de bovenlucht, *en viel, op het derde* of een aenmerkelyk *deel der rivieren en op de fonteinen der waeteren.* In de beneedenlucht nedergedaeld zijnde, werdt dat verschijnsel ontbonden, zo dat de vuurdeelen zich wijd en zijd verspreidden, *over de rivieren, en de fonteinen der waeteren*, dat is over de waeterfonteinen. — Voorts zal men van zelvs begrijpen, dat de bepaeling van een *derde* of aenmerkelyk deel, ook tot de fonteinwaeteren, moete betrekkelyk gemaekt worden, daer vs. 11, in het algemeen, van een *derde deel der waeteren*, gesprooken wordt.

11. Ende de naem der sterre wort genaemt Alssem: ende het derde [*deel*] der wateren wiert tot alssem: ende vele menschen zijn gestorven van de wateren, want sy waren bitter geworden.

De naem der star wordt genaemd alssem. — Er is, by ons, een kruid bekend, onder den naem van *Alssem*, het welk wel bitter, maer teevens heilzaem is. Hier wordt een vergivt bedoeld, het welk, voor zo verre den bitteren smaek aengaet, aen *Alssem* gelijk is; eene bittere plant, die vergivtig is, (vergel. Deut. XXIX: 18.) De star werdt *alssem genaemd*, dat is, zy was, in haere hoedaenigheid en uitwerkselen, aen alssem gelijk, (vergel. Jes. VIII: 3. Hos. I: 4, 6.) — Trouwens het *derde deel der waeteren werdt*, door het verspreiden der gemelde vuurdeelen van den brandenden fakkel, niet alleen *tot alssem*, wat den bitteren smaek aenging, maer het werdt ook vergivtigd, zo dat *veele menschen zijn gestorven van de waeteren*, die dezelve dronken.

Hier schijnt eene zinspeeling te zijn, op het ongeval der Israëlleren, in de woestijnen van Arabien, wanneer zy het waeter van Mara, uit hoofde der bitterheid, niet drinken konden, Exod. XV: 23. — Dan de waeteren, van welke

JOANNES fpreekt, waeren niet alleen bitter, maer ook vergivtig, zo dat *veele menfchen*, door dezelve te drinken, geftorven zijn.

Ter opheldering van den Propheetifchen zin, moogen wy dit vooräf vastftellen, dat de *ftar*, de *groote* ftar, welke JOANNES zag, een zinbeeld geweest zy van eenen vermaerden Leeraer, of van een genootfchap Leeraeren, die zeer fchaedelyke dwaelingen verfpreidt, en daer door veröorzaekt hebben, dat veelen, die zich door hen verleiden lieten, ongelukkig geworden zijn. — Het is waer, *ftarren* vertoonen ook wel eens Koningen, Vorften en Gezachhebbers, die, in aenzien en vermoogen, boven andere menfchen, uitmunten, Num. XXIV: 17. Jef. XIII: 10. XXXIV: 4. By HORATIUS (*w*) heet Keizer AUGUSTUS, eene ftar, blinkende, gelijk de Maen, onder de mindere lichten. Ter deezer plaets evenwel kan de hier bedoelde *ftar*, niet anders, dan van eenen vermaerden Leeraer, verftaen worden. — Dit vordert niet alleen het gewoone gebruik van dit zinbeeld, in de *Openbaering*, (vergel. Kap. I: 20,) maer ook het geheele beloop der geheimzinnige teekening. De ftar zou het groot gedeelte der *waeteren* bitter en vergivtig maeken, dat is, de leer van den Godsdienst grootelyks verderven. Immers *rivier* en *fonteinwaeteren* teekenen buiten twijffel de leer van den Godsdienst, (vergel. Jef. XLIX: 10.)

Maer welk een Leeraer wordt hier bedoeld? — Zommigen denken, aen MUHAMMED; maer van deefen verdervelyken bedrieger, wordt Kap. IX: 1— uitvoerig gefprooken. Anderen bepaelen zich, tot ARIUS, PELAGIUS, NESTORIUS, EUTYCHES, of dergelyken dwaelgeest. Wy voor ons zouden het meest overhellen tot ARIUS, maer zo dat 'er meer byzonder geöogd worde, op de fchroomelyke beroeringen en geweldenaeryen, welke zijne naervolgers, meer dan eene Eeuw, na dat hy zelvs zijne dwaelingen verfpreidt had, in verfcheidene gedeelten der waereld, en byzonder in Africa, wanneer de *Vandaelen* aldaer meesters waeren, hebben te weeg gebracht.

Trou-

(*w*) *Carmin. Ode* XII. 40.

Trouwens ARIUS zelvs mag eigenäertig, by eene *groote ſtar, brandende, als een fakkel*, vergeleeken worden. — Hy was een openbaer Leeraer te *Alexandriën*; een man, die zich, door zijne uitmuntende kundigheeden, en zijn lovwaerdig gedrag, zeer veel aenzien verworven had. — De ſtar *viel uit den hemel*, toen hy, tot zijne bekende dwaelingen, verviel, en Gods eeuwigen Zoon, tot den rang der geſchaepene weezens, verlaegen wilde; hy werdt, van zijne waerdigheid ontzet, en, uit de gemeenſchap der Kerke, verbannen. — Dit verſchijnſel ontbonden zijnde, hebben zich de vuurdeelen wijd en zijd verſpreidt, over *de rivieren en fonteinen der waeteren*, zo dat een aenmerkelyk gedeelte der waeteren *bitter* of vergivtig geworden, en *veele menſchen* van dezelve *geſtorven* zijn; voor zo verre naemenlyk de dwaelingen van ARIUS zich wijd en zijd verſpreidt, en de leer van den Godsdienst grootelyks verbastert hebben. Ondertusſchen zou ik, voor my, van oordeel zijn, dat wy hier niet zo zeer onſe aendacht bepaelen moeten, by de ſchaedelyke gevolgen en verwarringen, welke de dwaelleer van ARIUS, binnen de Christen Kerk zelve, heeft te weeg gebracht, als wel by de beroerten en geweldenaeryen, welke zijne volgelingen, lang na zijnen dood, byzonder in *Africa*, veröorzaekt hebben. — Immers, onſes erächtens, worden, in het Boek der OPENBAERING, niet zo zeer de lotgevallen der Christen Kerk zelve voorſpeld, als wel de geduchte oordeelen, welke de verhoogde Middelaer, over de vyanden van zijn Koningrijk, zoude uitöeffenen (*x*).

Trouwens de ketteryen, van welke ARIUS den grondſlag gelegt heeft, hebben niet alleen de Christen Kerk beroert, maer ook het Roomſche Keizerrijk geweldig geſchokt. „ Zeedert dien tijd, (zegt de beroemde VITRINGA (*y*),) dat de „ Christelyke Godsdienst, in de waereld van het Roomsch „ gebied, de overhand gehad heeft, en de Christenen, in „ getal en gezach, in dat Rijk, meesters zijn geweest, zo „ worden de onheilen, het Christen volk toegebracht, by

(*x*) XXVI *Deel. Inleid.* p. CXLII.
(*y*) l. c. I *Deel.* p. 575.

„ aldien zy naer zich ſleepten, zwaerer beroeringen, op-
„ roerigheeden, en bloedſtortingen, voor zo verre die ſtrek-
„ ten, om den ſtaet van het Roomſche Rijk te verzwakken,
„ teffens geächt het Roomſche Rijk te zijn toegebracht, en
„ die hebben Gods Voorzienigheid, in het uitvoeren van
„ het Raedsbeſluit, het welk Hy genoomen had, om dat
„ Rijk uit te roeien, moeten dienen."

De uitkoomst heeft deeze Voorzegging blijkbaer bevestigt. — Na dat de dwaelingen van ARIUS, in de Kerkvergaedering van *Nicea*, welke Keizer CONSTANTINUS *de Groote*, in het jaer 325, beroepen had, veröordeeld waeren, en hy zelvs, onder de Illyriers, verbannen was, lieten zijne aenhangers niets onbeproevd, om zich te herſtellen. Ook wisten zy het, binnen korten, zo verre te brengen, dat die zelvde Keizer den gebannen ARIUS terug riep, en, weinige jaeren laeter, werden zijne aenhangers, in hunne voorrechten, plechtig herſteld. — Van de drie zoonen, welke CONSTANTINUS *de Groote*, als zijne opvolgeren, naliet, was CONSTANTIUS, die het Oosten beheerschte, een yverig voorſtander der *Ariaenen*, zo dat hy den rechtzinnigen Christenen, en hunnen Leeraeren, zeer veel leed hebbe aengedaen. Dit heeft JULIANUS *de afvallige* (z), deeſen zijnen Voorzaet, zelvs verweeten. De twee andere Broeders, CONSTANTINUS en CONSTANS, die het Westen beheerschten, waeren yverige voorſtanders van de rechtzinnige leer. Na den dood van CONSTANS, kwam een groot gedeelte van het Westersch Rijk, byzonder *Italien* en *Rome*, onder de Heerſchappy van CONSTANTIUS, die den *Ariaenſchen* aenhang, met al zijn vermoogen, zelvs met middelen van geweld, begunſtigde en beſchermde.

Deeſe verdeeldheid kon niet nalaeten de ſchroomelykſte beroerten te weeg te brengen. „ Hier uit ontſtonden ein-
„ deloose bitterheeden oproeren, verraederlyke treeken,
„ en openbaere geweldenaeryen, tusſchen de twee ſtrijdende
„ partyen. Kerkvergaedering, tegen Kerkvergaedering, werdt
„ 'er zaemengeroepen, welker ſtrijdige beſluiten verbaesd-
„ heid

(z) *Epist.* 52. *in Oper.* p. 435, 436.

„ heid en verwarring, in de Christen waereld, veröorzaek-
„ ten. — De Kerkelyke geschiedenis, onder Keizer CON-
„ STANTIUS, stelt den Leezer een geduurig tooneel van op-
„ roer en geweld voor oogen, en het droevig schouwspel
„ van eenen oorlog, gevoerd tusschen Broeders, zonder
„ Godsdienst, rechtvaerdigheid of billykheid" (*a*).

Keizer VALENS, die naderhand het Oosten beheerschte, ging nog veel verder, in zijne woede, tegen de aenkleevers der rechtzinnige leer, daer hy de Opzieners der Kerke, die deese leer vast hielden, met ballingschappen en doodstraffen, vervolgde, en ook zijnen haet, den rechtzinnigen Christenen, zo gevoelig deedt ondervinden, dat deese vervolging niet minder waere, dan de voorige, onder de Heidensche Keizeren. — Zijn ongelukkig uiteinde, in den strijd, tegen de *Gothen*, in het jaer 378, maekte een einde aen deese rampen. Zijn opvolger GRATIANUS begunstigde den Rechtzinnigen, en THEODOSIUS, bygenaemd de *Groote*, deedt hen, over allen tegenstand, volkoomen zegepraelen.

Eene volkoomene overwinning, op de *Gothen*, behaelt hebbende, en binnen *Constantinopolen* te rug gekeerd, stelde hy GREGORIUS VAN NAZIANZE aen, tot Bisschop van die hoofdstad, in de plaets van den Ariaenschen Kerkvoogd DEMOPHILUS, en dreev de *Ariaenen*, uit alle de Kerken. — Zo doende werdt het rechtzinnig geloov, in de hoofdstad van het Oosten, hersteld, omtrent het einde van het jaer 380 (*b*). Kort daerna kondigde de Keizer eene Wet af, by welke, aen allen ketteren, hoe ook genaemd, verbooden werdt, in de Steeden, vergaederingen te houden, terwijl alle Kerken, door het gansche Rijk, aen de rechtzinnigen, moesten overgegeeven worden (*c*).

De *Ariaenen* mogten hier door uitwendig beteugeld zijn, hunne verbittering was evenwel geenszins uitgedoovd. Een gerucht, te *Constantinopolen* verspreid, dat de Keizer, die, in *Illyricum*, den oorlog voortzette, geslaegen was, maekte

(*a*) MOSHEIM *Kerkel. Geschied.* II *Deel.* p. 145, 146.
(*b*) SOCRATES *Hist. Eccl.* l. V. c. 7.
(*c*) THEODORETUS *Hist. Eccl.* l. V. c. 2.

de *Ariaenen* zo ftout, dat zy veelërlei buitenfpoorigheeden bedreeven, en, onder andere, het huis van den Bisfchop NECTARIUS, in den brand ftaeken. Toen de geweldenaers het ongegronde van dat gerucht vernaemen, verzochten zy de voorfpraek, van 's Keizers zoon ARCADIUS, die zijnen Vader bewoog, om hun vergiffenis te fchenken (*d*).

Voornaemenlyk evenwel openbaerde zich de woede der *Ariaenen*, omtrent eene eeuw, na het ontftaen van deefen verdervelyken aenhang, in *Africa*, wanneer de *Vandaelen* dit bloeiend wingewest van het Romeinfche Keizerrijk, in het jaer 429, hadden ingenoomen. — Door de Keizerlyke Bevelfchrivten, verdrukt en verjaegd, hadden de *Ariaenen* eene fchuilplaets gezocht, by de woeste volken, welke het *Westersch* Rijk allengskens overweldigden, en eene geruste wooning gevonden, onder de *Gothen*, *Sueven*, *Herulen*, *Burgondiers*, en *Vandaelen*. Dit wakkerde hunne woede wederöm op, tegen de Rechtzinnigen. De *Vandaelen*, die zich meester van *Africa* gemaekt hadden, overtroffen alle andere woeste volken, in geweld en wreedheid.

Deefe *Vandaelen* waeren oorfprongelyk een *Gothiesch* volk. — Onder GODOGESILUS, den eerften Koning van dit volk, die, in de Gefchiedenisfen, bekend is, kwaemen zy, in het begin der Vde Eeuw, in *Gallien*; van daer trokken zy, onder hunnen Koning GUNDERIK, naer Spanjen; onder den volgenden Koning GENSERIK, ftaeken zy in het jaer 429, naer *Africa* over, het welk zy inhielden, onder de volgende Koningen, HUNNERIK, GUNDAMAND, THRASAMAND, GENSERIK II. en GELIMER, tot het jaer 533, wanneer BELISARIUS een einde van hun gebied maekte, en *Africa* wederom, met het Rijk, verëenigde.

Onder den gemelden Koning GENSERIK, hebben de rechtzinnige Christenen, in *Africa*, geduurende 37 jaeren, nog meer, van de *Ariaenen*, geleeden, dan hunne vooröuders, van de Romeinfche Keizeren. De Kerken der Christenen, die de Godheid van CHRISTUS erkenden, werden ter neder-

ge-

(*d*) SOCRATES *Hist. Eccl.* l. V. c. 18. SOZOMENUS *Hist. Eccl.* l. VII. c. 14.

geworpen, de Bisschoppen gebannen, en de belijders der rechtzinnige leer werden, op allerleie wreedäertige wijsen, mishandeld. — GENSERIK stierv, in het jaer 477; zijn zoon en opvolger HUNNERIK was, in den beginne, zachter, maer spoedig openbaerde hy zich, als eenen geweldenaer, woedende zelvs, tegen de Ariaenen, geduurende 5 jaeren, onder voorwendsel, dat zy de dwaelingen der Manicheen aenkleevden, en verdervelyk waeren, voor zijn Rijk. Maer in het jaer 483 begon hy, op eene vreesselyke wijs, tegen de Rechtzinnigen, te woeden, daer alle hunne Leeraers verdreeven, en zy zelve, op eene ongehoorde wijs, mishandeld en verminkt werden. Hy regeerde zeeven jaeren, en stierv eenen ellendigen dood (*e*). — GANDAMAND zijn Neev en opvolger aenvaerde de Regeering in het jaer 490, en volgde, vooräl in den beginne, de voetstappen van zijne voorzaeten. — THRASAMUND zijn opvolger, die in het jaer 495 op den throon kwam, vervolgde meede de rechtzinnige Christenen, hoewel op eene meer bedekte wijs, daer hy zich van lichaemelyke mishandelingen, geheel onthieldt.

VICTOR van *Utica*, een Schrijver van dien tijd, geevt ons een omstandig bericht van deeze onmenschelyke vervolging. Men oeffende allerlei ongehoorde wreedheeden, aen de rechtzinnige Christenen, by voorbeeld, door hun de handen af te kappen, en de tong uit te snijden. — Men verhaelt, dat zommigen, welker tongen waeren uitgesneeden, evenwel, met luider stemme, de Goddelyke Majesteit van den Verlosser verkondigt hebben. De zaek kan ook niet ontkend worden, daer zy, door ooggetuigen, bevestigd werdt; als den gemelden VICTOR *van Utica*, ÆREAS *van Gaza*, en anderen (*f*). — Of ondertusschen deese zeer merkwaerdige gebeurtenis, door eene wonderdaedige tusschenkoomst der Goddelyke almacht, veröorzaekt zy, dan of de tongen van deese menschen maer ten deele waeren uitgesneeden, zullen wy thans niet onderzoeken. Zulken, die 'er meer van begeeren te weeten, verzenden wy, naer de aenteeke-

(*e*) VICTOR VITENSIS *de Persec. Vandal.* l. V. c. 10.
(*f*) GREGORIUS MAGNUS *Dial.* L. III. c. 32.

ningen van Dr. MACLAINE, op de *Kerkelyke Geschiedenissen van* MOSHEIM (*g*), en de Schrijvers, die aldaer worden aengehaeld.

Op de gemelde wijs, heeft die *groote star*, welke *uit den hemel gevallen was*, een aenmerkelyk gedeelte der *rivier en fonteinwaeteren* vergivtigt; met dat gevolg, dat *veele menschen gestorven zijn van de bittere waeteren.* Op de gemelde wijs, zijn veele belijders van het Christendom, door de *Ariaensche* kettery en vervolging, besmet en verdelgd geworden. — Maer de verheerlykte Middelaer heeft ook deese wreedheeden der *Ariaenen*, byzonder der *Vandaelen*, niet ongewrooken gelaeten.

SALVIANUS, een bekend Schrijver der Vde Eeuw, heeft aengemerkt, dat de Voorzienigheid, die eerst de *Vandaelen* gebruikt had, om de *Spanjaerden* te kastijden, over hunne zonden, hen naderhand, tot dat zelvde einde, tegen de *Africaenen*, gezonden hebbe. De leevensbeschrijver van den beroemden Kerkvader AUGUSTINUS teekent de schroomelyke verwoestingen in het breede, welke dit wreede volk, in dat gedeelte van *Africa*, het welk een wingewest der Romeinen was, heeft aengericht. Maer ook, op hunne beurt, zijn zy gevoelig gestraft, over de geweldige vervolging, welke zy, tegen de rechtzinnige Christenen, hebben aengericht.

Om niet te spreeken van de zeer gevoelige neep, welken de Romeinen, onder Keizer MAJORIANUS, den *Vandaelen* hebben toegebracht, wanneer deese eenen inval, op de kust van *Campanien*, gedaen hadden, zo dat 'er eene groote meenigte, onder welke zich ook de zwaeger van GENSERIK bevondt, wierdt ter needer geveld, noch van den tegenstand, welken Keizer LEO hun gebooden heeft (*h*); zullen wy ons alleenlyk bepaelen, tot de onderlinge verdeeldheeden der *Vandaelen*, welke den weg baenden, dat zy, onder de regeering van den Keizer JUSTINIANUS, door den beroemden Veldheer BELISARIUS, uit *Africa*, verdreeven wierden.

Dit onverschrokken volk, het welk gewoon was, om al-

(*g*) II *Deel.* p. 249——
(*h*) PROCOPIUS *de bello Vandal.* l. I. c. 6. p. 190——

alles, wat hun tegenſtond, ter needer te vellen, was, na den dood van hunnen Koning GENSERIK, door de weelde en overdaed, geheel verbasterd en verwijvd geworden. Hier by kwam de onſtaetkundige beſchikking van den gemelden Vorst, dat de kroon altijd moest overgaen, tot den oudſten van zijne Stam, zonder de eerstgeboorte van de takken in aenmerking te neemen. „ Dit kon naeuwlyks miſſen oproeren en ſchrik- „ kelyke euveldaeden te verwekken. Zijn wijd uitgeſtrekt „ Koningrijk, bevattende *Corſica*, *Sardinien*, met alle de „ landen van den *Straet van Gibralter* tot *Cyrenaicum*, was, „ na zijnen dood, een toneel, waer op tweedracht en bur- „ gerkrijg de droevigſte rollen ſpeelden" (*i*).

Toen GENSERIK, in het jaer 477 geſtorven was, werdt hy opgevolgd, door zijnen zoon HUNNERIK. Dees liet alle zijne Broeders en Bloedverwanten van kant maeken, om zijnen zoon HILDERIK, van de kroon, te verzeekeren. Hy bereikte ook in zo ver zijn oogmerk, als HILDERIK hem opvolgde; maer dees werdt, door GELIMER, den achter kleinzoon van GENSERIK, van den throon gebonst. — Keizer JUSTINIANUS trok zich de zaek van HILDERIK aen; maer GELIMER verſmaedde de voorſtellen en bedreigingen van den Keizer, die daer door bewoogen werdt, om, na dat hy, in het jaer 532, vreede met de Perſiaenen gemaekt had, eene vloot, tegen de *Vandaelen*, uit te rusten. De beroemde BELISARIUS kreeg het bevel, over deeſen krijgstocht. Het leeger, met het welk deeſe Veldheer te ſcheep ging, beſtondt uit niet meer, dan 10000 Voetknechten en 6000 Ruiters, zijnde alle rechtzinnige Christenen. BELISARIUS landde gelukkig, in *Africa*, aen, alwaer hy, eer als een Verloſſer, dan als een vyand, werdt aengezien. Hy naederde, zonder bykans eenigen tegenſtand te ontmoeten, tot voor *Carthago*, en maekte zich, na dat hy GELIMER geſlaegen en op de vlucht gedreeven had, meester van die Stad, alwaer hy, met blijdſchap, ontvangen werdt. — GELIMER vluchtte, op een ontoegangelyk gebergte, op de grenſen van *Numidien*, en zag zich, na dat hy drie maenden, op eene ellendige wijs, had omgezworven, ge-

(*i*) MOLLOT *Algem. Geſchied.* IV *Deel* p. 304.

noodzaakt, zich in de handen van BELISARIUS, over te geeven. Dees voerde hem, naer *Constantinopolen*, tot den Keizer JUSTINIANUS, alwaer hy, by de zeegeprael, met welke BELISARIUS verëerd werdt, deesen zijnen Overwinnaer, aen het hoofd der gevangenen, volgen moest.

Zo doende is het Rijk der *Vandaelen*, in *Africa*, na dat zy dit rijke Landschap, ruim eene Eeuw, bezeeten hadden, vernietigd. — *Africa*, jammerlyk ontvolkt, bleev, aen het Romeinsche Rijk, onderheevig, tot den inval der Saraceenen, omtrent 100 jaeren laeter, en de naem der *Vandaelen* zelvs was 'er voor altoos vernietigd.

Alleenlyk hebben wy 'er nog by te voegen, dat Keizer JUSTINIANUS zijnen gewoonen yver, tegen de Ketteren, ook aen de *Ariaenen*, in *Africa*, heeft doen gevoelen.

b. *Het blaesen der vierde Bazuin*, *vs.* 12, 13.

1. *Het blaesen van de vierde Bazuin zelvs vinden wy vs.* 12.

12. Ende de vierde Engel heeft gebasuynt, ende het derde [*deel*] der sonne wiert geslagen, ende het derde [*deel*] der mane, ende het derde [*deel*] der sterren: op dat het derde [*deel*] derselve soude verduystert worden, ende dat het derde [*deel*] van den dagh niet en soude lichten, ende van den nacht desgelijcks.

Het derde, dat is een aenmerkelyk *deel der Zonne*, zag JOANNES *geslaegen*, liever *taenende*; het was even, als of een aenmerkelyk gedeelte der Zonne verduisterd waere, op zoortgelyk eene wijs, als by eene Zon-eclips (*k*). — Zo was het ook geleegen met het *derde* of een aenmerkelyk *deel der Maene en der Sterren*, *op dat het derde deel derzelve zoude verduisterd worde.* De laetste woorden moeten zeekerlyk, verklaerender wijs, genoomen, en vertaeld worden. „ ZO „ DAT een aenmerkelyk deel der Zonne en der Maene, als „ mee-

(*k*) VORSTIUS *Philol.* S. c. 5. p. 174 — *edit.* FISCHERI. OLEARIUS *de stylo N. T.* p. 361.

„ meede der Starren, *verduisterd waere.*" Het gevolg was, dat het licht der Zonne, des daegs, als meede dat der Maene en der Starren, des nachts, voor een goed deel, verdonkerd waere; *zo dat het derde deel van den dag niet lichtte, en van den nacht desgelyks.*

De teekening schijnt ontleend te zijn van, of heeft ten minsten eenige overëenkoomst, met de duisternis, in Egypten, (vergel. Exod. X: 21-23.) By het openen van het *zesde zeegel*, had onse Apostel iets dergelyks gezien, (vergel. Kap. VI: 12, 13.) *De Zon werdt zwart, als een hairen zak*; zijnde bedekt, met dikke en zwarte wolken, zo dat zy haere lichtstraelen even weinig verspreiden konde, als of zy, met eenen hairen zak, was bedekt geweest; *de Maen was als bloed*, naerdien zy zich, door de meenigte van dampen, welke 'er voor haer heenen dreeven, zo rood vertoonde, als bloed. De *Starren*, zeekere vuurige verschijnsels, welke, in de uiterlyke vertooning, eenigszins naer Starren geleeken, *vielen op de aerde, gelijk een vijgenboom zijne onrijpe vijgen afwerpt, als hy van eenen grooten wind geschud wordt.*

Evenwel 'er was een blijkbaer onderscheid, tusschen deese beide vertooningen. In die, welke JOANNES zag, by het openen van het *zesde zeegel*, teekende alles den allergeweldigsten stormwind, tegen welken niets bestand was (*l*). Maer, by het blaesen der *vierde Bazuin*, zag de Apostel eene aenmerkelyke taening, niet alleen aen de Zon, en de Maen, maer ook aen de Starren, welke eene akelige duisterheid te weeg bracht, zo des daegs als des nachts.

Wat beteekent nu deese aenmerkelyke verduistering der hemellichten? De vermeerdering van licht is een gewoon zinbeeld van voorspoedige tijden, (vergel. Jes. XXX: 26.) Daertegen vertoont de duisternis, by de Propheeten, daegen van rampen en treurigheid, (vergel. Jes. XIII: 10. XXIV: 23. Matth. XXIV: 29) — Maer, wanneer de Uitleggers de hier bedoelde treurige gebeurtenis zullen aenwijzen, loopen zy wijd uit één.

Alles, op mijne wijs, gewikt en gewoogen hebbende,

(*x*) XXVI *Deel.* p. 360—

zou ik, voor het naest, over hellen, tot het vermoeden: dat dit gezicht voegzaem verklaerd worde, van de MONOPHYSITEN, van hunne woelingen, en het gene zy, vooräl in Egypten, Syrien, en de omliggende landen, geleeden hebben.

De MONOPHYSITEN, die gemeenlyk EUTYCHIAENEN genaemd worden, hebben, in de Christen Kerk, eene aenmerkelyke verduistering te weeg gebracht, zo ten aenzien van de dwaelingen, welke zy verfpreidt, als ten opzichte van de beroeringen, welke zy veröorzaekt hebben. — De dwaeling van EUTYCHES, zijnde een ander uiterfte, dan het gevoelen, het welke NESTORIUS doorgaends wordt toegefchreeven (*m*), kwam ter baene, omtrent het midden van de Vde Eeuw. Vermits hy maer *ééne* natuur, in den Middelaer, erkende, werden zijne naervolgers *Monophyfiten*, of *drijvers van ééne natuur*, geheeten. — Deefe dwaeling is, voor de belangen der Christen Kerk, door de verdervelyke twisten en oneenigheeden, welke daeruit ontftaen zijn, allernadeeligst geweest.

Zijne wanbegrippen verfpreidden zich, met eenen verbaesfenden fpoed, door het geheele Oosten, en deszelvs voorftanders beklommen fchielyk eenen zeer aenmerkelyken trap van luister en gezach. Dit bewoog FLORIANUS, toenmaels Bisfchop van *Conftantinopolen*, EUTYCHES, op de Kerkvergaedering, 's jaers 448, binnen die Stad gehouden, te befchuldigen, met dat gevolg, dat hy veröordeeld en afgezet wierdt. EUTYCHES beriep zich, van dit vonnis, op eene algemeene Kerkvergaedering. In het volgende jaer, beriep de Keizer THEODOSIUS *de jongere*, eene algemeene Kerkvergaedering te Ephefen. DIOSCORUS, Bisfchop van *Alexandrien* was de Voorzitter. Dees wist de zaek, door list en bedrog, zo te beftuuren, dat de leer van EUTYCHES wierdt goedgekeurd, en dat zelvs de gemelde FLORIANUS, in het openbaer, eene zwaere geesfeling ondergaen moest, waeröp hy gebannen werdt (*n*).

Volgens het geweldig befluit van deefe wandrochtige Kerkvergaedering, zeegepraelde EUTYCHES, met zijne aenhangers, vol-

(*m*) SAGITTARIUS *Introd. in Hift. Eccl.* c. XXXI. *Sect.* 54.
(*n*) NICEPHORUS *Hift. Eccl.* l. XIV. c. 67.

volkoomen, zo lang Keizer THEODOSIUS II. leevde. — Maer, onder MARCIANUS, zijnen opvolger, kreeg de zaek eene geheele andere gedaente. Dees beriep eene algemeene Kerkvergaedering, te Chalcedon, in het jaer 451, in welke, na veele heevige twisten, en fchandelyke verwarringen, de leer van EUTYCHES, die reeds, door den Keizer, in ballingfchap gezonden was, veröordeeld, en de gemelde DIOSCORUS verbannen werdt.

Maer het was 'er zo verre van daen, dat de verdeeldheeden en beroeringen, welke eene aenmerkelyke duisternis over de Christen Kerk verfpreidden, door het gemelde befluit, zouden zijn wechgenoomen, dat zy nog grootelyks vermeerderden. — De MONOPHYSITEN raekten niet alleen, in veele aenhangen, verdeeld, van welke 'er, door zommigen, tien of twaelv geteld worden (*o*), maer naemen ook hunne toevlucht, tot openbaer geweld: „ want eene meenigte van „ *Oosterfche* en *Egyptifche* Leeraeren, fchoon, in andere „ opzichten, zeer ongelyk, van aert, en wijd verfchlllende „ van begrippen, verëenigden zich, met geweld, tegen de „ befluiten van de *Chalcedonifche Kerkvergaedering*; — hier „ uit ontftonden droevige onëenigheeden, en burgerlyke oorloogen, welker woede en barbaerschheid onbefchrijvlyk „ hoog liepen" (*p*).

Deefe woede nam, in Palestina, eenen aenvang, en vervulde het zelve, met bloed en roov. Zy duurde, van het jaer 451 tot 453, wanneer zy, door den Keizer MARCIANUS, beteugeld werdt (*q*). — In *Egypten* ging het niet beeter toe. Zo drae de *Eutychiaenen* te *Alexandrien* tijding gekreegen hadden, dat Keizer MARCIANUS geftorven was, ftonden zy geweldaedig op; zy vermoordden den rechtzinnigen Bisfchop PROTERUS, en ftelde éénen van hunnen aenhang, met naeme TIMOTHEUS ELARUS, in zijne plaets aen. Ook pleegden zy allerlei wreedheeden, tegen de rechtzinnigen (*r*). Keizer

(*o*) ASSEMANNUS *in Disfert. de Monophyfitis, præmisfa Tom.* II. *Biblioth. Orient.*
(*p*) MOSHEIM *Kerk. Gefch.* II *Deel.* p. 274.
(*q*) EUAGRIUS *hift. Eccl.* l. II. c. 5.
(*r*) EUAGRIUS l. c.

LEO zondt den gemelden TIMOTHEUS in ballingschap, en herstelde, by voorraed, de rust te *Alexandrien* (*s*). — Evenwel was zy van korten duur. BASILISCUS vondt, in het jaer 476, goed, den gebannenen TIMOTHEUS, in vryheid, en in zijne Bisschoppelyke waerdigheid, te herstellen. Hy had 'er niet veel genot van, stervende reeds, in het volgende jaer 477.

Zijn dood gav aenleiding, tot nieuwe beroerten. — De rechtzinnigen verkoosen TIMOTHEUS SALOPHACIOLUS tot Bisschop van *Alexandrien*; maer zy, die de leer van EUTYCHES aenkleevden, stelden eenen PETRUS MONGUS aen. De laetstgemelde werdt, door een bevelschrivt van Keizer ZENO, genoodzaekt, van zijne eisschen af te zien. Maer naderhand, in het jaer 482, werdt hy, door een Keizerlyk bevel, hersteld, en JOANNES TALAJA, welken de rechtzinnigen, na den dood van TIMOTHEUS SALOPHACIOLUS, verkoosen hadden, afgezet (*t*). — Alle deese twisten gingen wederom gepaerd, met geweldige beroerten en verwarringen.

In het Oosten, in *Syrien* en *Armenien*, heerschte geene mindere woede. — De Abt BARSAMAS, die, op de wandrochtige Kerkvergaedering van *Ephesen*, een der grootste geweldenaers geweest was, op de Kerkvergaedering van *Chalcedon* veröordeeld zijnde, bracht de *Eutychiaensche* leer, naer *Syrien*, over, en verspreidde dezelve, onder de *Armeniers*. — Voorál ontstonden 'er treurige onlusten te Antiochien.

PETRUS, bygenaemd FULLO, of de *Voller*, om dat hy, nog Munnik zijnde, het handwerk van *Voller* geöeffent had, wist zich, te *Antiochien*, de Bisschoppelyke waerdigheid aen te matigen. Na zeer veele woelingen, en eenen geweldigen tegenstand, werdt hy eindelyk, door het gezach van den Keizer ZENO, bevestigd. — Onrustig en twistziek zijnde, verwekte hy eenen nieuwen aenhang, of immers hy werdt, door zijne tegenstreevers, en byzonder door FELIX, den Bisschop van *Rome*, geacht te beweeren, dat alle drie de Persoonen der Godheid gekruicigd waeren, en daer van daen wer-

(*s*) EUAGRIUS l. c. l. III. c. 4.
(*t*) EUAGRIUS l. c. l. II. c. 8. l. III. c. 3.

werden zijne medestanders *Theopaschiten* genaemd, dat is lieden die leerden, dat God geleeden had. — Keizer LEO beriep daerop eene Kerkvergaedering, te *Antiochien*, in welke de gemelde PETRUS veröordeeld en gebannen werdt. Onder de tusschenregeering van BASILISCUS, werdt hy wederom hersteld. Kort daerop werdt hy verjaegd, door zijnen opvolger JOANNES. Beide werden zy, na verloop van slechts drie maenden, op eene Kerkvergaedering te *Constantinopolen*, veroordeeld en afgezet. STEPHANUS werdt toen Bisschop van *Antiochien*. De opvolger van deesen STEPHANUS *de jongere* werdt, op eene deerniswaerdige wijs, van kant gemaekt; en, na dat de volgende Kerkvoogd CALANDIES verjaegd was, werdt PETRUS FULLO eindelyk wederom hersteld (*u*).

Om, aen deese treurige verdeeldheeden, welke den Kerk- en Burgerstaet geweldig beroerden, een einde te maeken, kwam Keizer ZENO, in het jaer 482, op de gedachte, om het bekende *Henoticon*, of *verëenigings geschrivt*, uit te geeven. Daerin werdt wel de rechtzinnige leer, omtrent den Persoon van den Verlosser, voorgesteld, maer de benaeming van *twee natuuren* was 'er in vermijd; ook werdt 'er geene melding in gemaekt van de Kerkvergaedering te *Chalcedon*, tegen welke de *Monophysiten* zo zeer verbitterd waeren. De Keizer meende, dat, zo wel de rechtzinnigen, als de *Monophysiten*, dit *verëenigings geschrivt*, met een goed geweeten, onderteekenen konden. Dit geschiedde ook, door de gemelde PETRUS MONGUS en PETRUS FULLO; maer het werdt, door de meesten, zo rechtzinnigen, als *Monophysiten*, verworpen.

Dit geneesmiddel maekte de kwael nog veel erger, en bracht eene scheuring te weeg, niet alleen tusschen de Oostersche en de Westersche Kerk, maer ook tusschen de *Monophysiten* zelve. — Toen PETRUS MONGUS, om van den laetstgemelden te beginnen, het *Henoticon* onderteekent had, werdt dit, door de yveraers, tegen de Kerkvergaedering van *Chalcedon*, zo euvel opgenoomen, dat zy zich van hem afscheidden, en eenen byzonderen aenhang stichtten, onder den naem van *Acephali*, of *Hoofdloosen*, om dat zy, door de toe-

(*u*) VENEMA *Hist. Eccl.* Tom. IV. p. 526, 527.

geevenheid van MONGUS, van hun hoofd beroovd waeren (*v*); en deese lieden zijn, in het vervolg, wederom in verschei-dene nieuwe aenhangen, verdeeld.

Zelvs ontstondt 'er eene treurige scheuring, tusschen de Oostersche en Westersche Kerk. — ACACIUS, de toenmaelige Bisschop van *Constantinopolen*, die den Keizer ZENO, tot het uitgeeven van het *Henoticon*, bewoogen en het zelve greetig onderschreeven had, hieldt daerop gemeenschap, met de *Monophysiten* en hunne voornaemste voorstanders MONGUS en FULLO. — Dit mishaegde zeer, aen veelen der rechtzinni-gen, byzonder aen den Roomschen Bisschop FELIX II, die ACACIUS, op eene Kerkvergaedering te *Rome*, gehouden, in het jaer 484, afzette, en in den ban deedt. ACACIUS, die de oppermacht van den Roomschen Bisschop geenszins erken-nen wilde, ontving dit vonnis, en deedt, op zijne beurt, den Paus van *Rome* in den ban, met bevel, dat zijn naem, op de *Diptycha* of *heilige Registers* zou worden uitgeschrapt. Het gedrag van ACACIUS werdt, zo wel door den Keizer, als genoegzaem door alle de Oostersche Bisschoppen goedge-keurd. — Hier uit ontstondt, eene algemeene scheuring, tusschen de Oostersche en Westersche Kerk, welke geduurt heeft, van het jaer 484 tot 519, wanneer de vreede, onder den Keizer JUSTINUS I, door behulp van den Paus HORMIS-DAS, hersteld is (*w*).

In de volgende VIde Eeuw, bleeven de twisten en ver-warringen aenhouden. — Keizer ANASTASIUS, de opvolger van ZENO, begunstigde den *Monophysiten* (*x*). Hy zette FLA-VIANUS, den Bisschop van *Antiochien* af, in het jaer 513, en stelde eenen Munnik, uit *Palestina* herkoomstig, met naeme SEVERUS, naer welke de *Monophysiten* ook *Severiaenen* gehee-ten worden, in zijne plaets. „ Deese Keizer gebruikte allen „ zijnen invloed en gezach, om de achtbaerheid van de „ Kerkvergaedering, te *Chalcedon* gehouden, in het *Oosten*, „ te vernietigen, en de zaek der geenen, die de leer van „ *eene natuur in* CHRISTUS aenkleevden, voor te staen; en „ ver-

(*v*) EUAGRIUS *Hist. Eccl.* l. III. c. 13.
(*w*) J. BASNAGE *Histoire d'Eglise* Tom. I. p. 301, 380, 381.
(*x*) EUAGRIUS *Hist. Eccl.* l. III. c. 44—

„ verwekte, door de hitte zijnes yvers, de droevigfte oproe-
„ ren en onlusten, in de Kerk" (y).

Zijn opvolger JUSTINUS I. was van geheel andere gedachten, die, met al zijn vermoogen, voor de rechtzinnige leer, yverde. — Zo drae hy, in het jaer 518, Keizer geworden was, zette hy SEVERUS, den Bisfchop van *Antiochien*, af; en onderdrukte de Monophyfiten zodaenig, dat zy genoodzaekt waeren, afzonderlyke vergaederingen te houden, en van alle gezach ontbloot wierden.

Hier kwam nog by, dat de aenhang der *Monophyfiten*, door inwendige verdeeldheeden en fcheuringen, wierdt van één gereeten. De gemelde SEVERUS, die, door den Keizer JUSTINUS I, van den Bisfchoppelyken zeetel te *Antiochien*, verftooten, en JULIANUS de afgezette Bisfchop van *Hlicarnasfus*, beide te *Alexandrien* verkeerende, begonden, in het jaer 519, over het *lichaem van* CHRISTUS, te twisten, of het zelve, voor de opftanding, aen verderving onderworpen waere, dan niet. Het eerfte beweerde SEVERUS, wiens aenhangers daerom, door hunne tegenftanders, *Phthartolatræ*, dat is *verdervelykheidsdrijvers*, genaemd worden. JULIANUS daeréntegen hieldt ftaende, dat CHRISTUS, voor zijne opftanding, niet *verdervelyk* geweest zy, dat is, niet onderworpen, aen die veranderingen en zwakheeden, welke de menfchelyke natuur doorgaends vergezellen. Uit dien hoofde, kreegen zy den naem van *Aphthartodoceten*, en *Phantafiasten*, dat is *onverdervelykheids-* en *fchijn-drijvers*, naerdien men, uit hunne leer, dit gevolg trok, dat CHRISTUS, alleen in *fchijn*, honger, dorst, fmerten, en den dood geleeden hadde. Uit deefe twist, die, met groote heevigheid, gevoerd werdt, ontftonden al wederom nieuwe dwaelingen en fcheuringen. Ook gingen deefe verdeeldheeden gepaerd, met groote beroeringen en geweldenarijen (z).

Met den dood van Keizer ANASTASIUS, gingen de zaeken der *Monophyfiten* zodaenig achteruit, dat zy eerlang, naer den ondergang, neigden. Met even zo veel yver, als deefe

(y) MOSHEIM *Kerkel. Gefch.* II *Deel* p. 367.
(z) EUAGRIUS *Hift. Eccl.* l. III. c. 33.

Keizer de lieden van deesen aenhang begunstigt en beschermt hadt, werden zy onderdrukt, door zijnen opvolger JUSTINUS. De middelen, van welke men zich bediende, om de *Monophysiten* te onderdrukken, waeren van dezelvde zoort, als welke zy, zo lang zy de overhand hielden, gebruikt hadden, naemenlyk afzettingen, vloekspraeken, strafbedreigende wetten, verbanningen, en dergelyke.

JUSTINIANUS, die, in het jaer 527, Keizer werdt, en, op het laetst van zijn leeven de *Aphthartodoceten* begunstigde (*a*), was een heevige vervolger der *Monophysiten*, byzonder der aenhangers van SEVERUS, zo dat deese zeer veel geleeden hebben; zelvs werdt EUTYCHIUS, Patriarch van *Constantinopolen*, om die reden, verbannen (*b*). — JUSTINUS II, die, in het jaer 566, tot Keizer werdt uitgeroepen, maekte meede zijn werk, van de *Monophysiten* te onderdrukken. Zodoende werden de zaeken van deesen aenhang, tot het uiterste, gebracht, en zouden geheel te niet geloopen zijn, had een zeekere JACOBUS, een leerling van SEVERUS, dezelve niet, door zijn beleid en kloekmoedigheid, weeten te herstellen, zo dat deese geheele aanhang naderhand, naer hem, genaemd zy.

Deese JACOBUS, bygenaemd BARADÆUS, dat is iemand, die gelapte kleederen draegt, en *Zanzalus*, dat is arm, om dat hy oorspronglyk een geringe Munnik geweest was, Bisschop van Edesse, doorreisde het geheele *Oosten* te voet, om de bijkans bezweekene gemoederen der *Monophysiten* op te beuren. Ook gelukte het hem een einde te maeken van alle de twisten en scheuringen, welke deesen aenhang van één gereeten hadden, zo dat zy zich, ter zijner eer, als hun algemeen opperhoofd, onder den naem van *Jacobiten* veréenigt hebben. — Hy stierv, in het jaer 578, wanneer zijn aenhang reeds grootelyks bloeide, in *Syrien*, *Mesopotamien*, *Armenien*, *Egypten*, en andere landen.

Zo veel *duisterheid* van dwaelingen, beroerten, en geweldenaeryen, heeft het wanbegrip van EUTYCHES, in de V en VIde Eeuw, te weeg gebracht. Deese *duisterheid* is, onses er-

(*a*) EUAGRIUS l. c. l. IV. c. 10.
(*b*) EUAGRIUS l. c. l. IV. c. 39.

prächtens, onder de vertooning van eene aenmerkelyke *taening* der hemellichten, aen den Apostel JOANNES, by het blaesen der *vierde Bazuin*, afgebeeld.

2. *Na het blaesen der vierde Bazuin, volgde eene beschrijving van de gestrengheid der Goddelyke oordeelen, welkè, by het blaesen der nog overige Bazuinen, zouden voorspeld worden, vs.* 13.

13. Ende ick sagh verder, in de geöpende Boekrolle, ende ick hoorde éénen Engel vliegen in 't midden des hemels, seggende met grooter stemme, Wee, wee, wee, den genen die op de aerde woonen, van de overige stemmen der basuyne der drie Engelen die [*nogh*] basuynen sullen.

Ik zag, en ik hoorde eenen Engel vliegen, in het midden des luchtshemels, zeggende met grooter stemme, dat is, „ ik zag „ eenen Engel vliegen, en ik hoorde hem, met eene groote „ stem, zeggen." Op zoortgelyk eene wijs, heeft ook de Apostel Kap. I: 12. gezegt: *ik keerde my om, om te zien de stemme, die met my gesprooken had*, dat is „ om den persoon „ te zien, welken ik tot my had hooren spreeken." — Voor het naest zouden wy denken, dat JOANNES deesen vliegenden Engel wederom, in eene teekening, in de geöpende Boekrolle *gezien* hebbe; dat hy, uit de houding van dien Engel, bemerkt hebbe, dat hy *riep met grooter stemme*; en dat de woorden, *wee, wee, wee, den geenen* enz., als uit den mond van den Engel voortkoomende, verbeeld waeren. — Ten waere men wilde, dat de Apostel deese woorden werkelyk hebbe hooren roepen, zo drae hy de teekening van den vliegenden Engel onder het oog kreeg.

Hoe het weezen mooge, deese schrikbaerende uitroep gav allerduidelykst te kennen, dat de oordeelen, welke, by het blaesen der *drie nog overige Bazuinen*, stonden aengekondigd te worden, nog veel schroomelyker weezen zouden, dan de vier reeds gemelde, en dat deese oordeelen, in nadruk, *de geenen die op de aerde woonen* treffen zouden, dat is, de vyt

anden van CHRISTUS en zijn Koningrijk. Men vergelyke het gene wy, by Kap. III: 10, hebben aengeteekent (c).

HET IX. KAPITTEL.

E. *Het blaefsen der vijfde Bazuin*, *vs.* 1-12.

1. *Het blaefsen der vijfde Bazuin zelve vinden wy vs.* 1-11.

—. *De Apostel zag eenen zwaeren rook, uit den geöpenden put des afgronds opgaen*, *vs.* 1, 2.

——. *Uit deesen rook kwam eene zeer groote meenigte van zeer zonderlinge springhaenen voort*, *vs.* 3-11.

/. *Deese springhaenen werden uitvoerig beschreeven*, *vs.* 3-10.

†. *In het gemeen*, *vs.* 3.

1. ENde de vijfde Engel heeft gebasuynt, ende ick sagh een sterre gevallen uyt den hemel op de aerde, ende haer wiert gegeven de sleutel van (a) den put des afgronts.

JOANNES zag, in het verdere gedeelte van de geöpende Boekrolle, *een star gevallen uit den hemel op de aerde.* Men denke wederom, aen een vuurig verschijnsel, het welk, op het oog, eenige gelykheid aen eene Starre vertoonde, (verg. Kap. VIII: 10.) — De Apostel zegt niet, dat hy deese Star zag vallen uit den hemel; maer dit vuurig verschijnsel werdt hem vertoond, als reeds op de aerde *gevallen* zijnde. Zommigen hebben gedacht, aen die Star, welke hem, by het steeken der *derde Bazuin*, was afgebeeld, Kap. VIII: 10. Dan deese opvatting strookt ganschelyk niet, met het oorspronge-lyke, daer de *Articulus* geheel ontbreekt; het is niet, met eene vingerwijs TON ἀστερα TON ἐκ του οὐρανου πεπτωκοτα, DIE *Star, welke gevallen was, uit den hemel*, maer, zonder ee-

(c) XXVI *Deel.* p. 154, 155.
(a) Luc. 8: 31. Openb. 17: 8.

eenige bepaeling *αςερα εκ του ουρανου πεπτωκοτα*, EENE *Star, welke uit den hemel gevallen was.* Voeg 'er by, dat het voorige vuurige verschijnsel aenstonds ontbonden, en, over de waeteren der rivieren en fonteinen, verspreid waere, (vergel. Kap. VIII: 10, 11)

Aen deese Star *werdt gegeeven de sleutel van den put des afgronds.* — Het woord *afgrond* beteekent, in het gemeen, een zeer diepe onderäerdsche kolk, welke als het waere geenen grond heeft, eene grondloose diepte; meer byzonder wordt het gebruikt, voor de hel, welke, by de Ouden, begreepen werdt, als eene onderäerdsche plaets, alwaer de zielen der afgestorvene menschen te zaemen kwaemen, (verg. Rom. X: 7,) als meede voor de plaets der verdoemenis, alwaer de duivelen, en de zielen der godloosen, opgeslooten zijn en gepijnigd worden, (vergel. Luc. VIII: 31.) — Aen deesen *afgrond*, aen deesen diepen onderäerdschen kolk, wordt *een put* toegeschreeven; men denke, aen eenen naeuwen mond, hoedaenig de putten hebben. Men verbeelde zich derhalven eenen zeer diepen onderäerdschen kolk, die, van boven, by de oppervlakte van de aerde, eenen naeuwen mond heeft; zijnde, met een dekfel, toegeslooten, zo als by de waterputten, in het Oosten, pleeg plaets te hebben. — Het dekfel van deesen put was geslooten, en moest, met eenen *sleutel*, geöpend worden.

Maer dit schijnt onvoegzaem, dat die *sleutel*, aen de gemelde *Star*, of het vuurige verschijnsel, het welk *uit den hemel gevallen was, op de aerde, gegeeven wierdt*, om daermeede den geslootenen put des afgronds te openen; hoe kan eene Star, een vuurig verschijnsel, eenen sleutel aenvatten, en eenen put openen? — Volgens zommigen zou de *Star*, welke JOANNES eerst gezien had, uit den hemel, gevallen zijnde zich kort daerop veränderd, en, in eene menschelyke gedaente, vertoont hebben (*d*). Maer dit wordt geheel willekeurig aengenoomen. Liever zouden wy denken, aen eenen Engel, die, in eene zeer luisterrijke gedaente, verscheenen is, zo dat dezelve zich, op het uiterlyk aenzien,

(*d*) VITRINGA *ad h. l.*

als een vuurig verschijnsel, vertoont hebbe. — Evenwel was deese Engel blijkbaer onderscheiden, van hem, die de *vijfde Bazuin* gestooken had, als mede van den heirvoerer der springhaenen, die, uit den geöpenden afgrond, was voortgekoomen, vs. 11.

Deese Engel, in de gedaente van een vuurige verheeveling, verscheenen, kreeg den sleutel van den put des afgronds, en macht, om denzelven te openen.

2. Ende sy de gemelde *Star*, of een Engel, in de gedaente van een vuurig verschijnsel, heeft den put des afgronts, met den gemelden sleutel, geopent: ende daer is een dikke zwarte roock opgegaen, uyt den geöpenden mond van den put des afgronds, zo dik en zwart, als roock eenes grooten ovens: ende de sonne ende de lucht is verduystert geworden van den roock des puts. De dampkring werdt, met dien dikken rook, zodanig vervuld, dat de Zon en de luchthemel verduisterd waeren, of niet konden gezien worden.

Men verbeelde zich zoortgelyk eenen zwarten rook, als 'er van tijd tot tijd, uit de monden der vuurbraekende bergen, pleegt op te gaen.

3. Ende uyt den roock quamen sprinckhanen op de aerde, ende haer wiert macht gegeven gelijck de scorpioenen der aerde macht hebben.

De *springhaenen kwaemen*, niet uit den put des afgronds, maer *uit den* gemelden rook. Waer deese zich, op het sterkst vertoonde, vernam men een geheel heirleeger van springhaenen, van een zeer zonderling zoort. — *Hun werdt macht gegeeven*, dat is, zy hadden het vermoogen, en waeren daer toe verwekt, om, *gelijk de Scorpioenen der aerde macht hebben*, de menschen te steeken en te pijnigen. — De Apostel spreekt, van *Scorpioenen der aerde*, in onderscheiding van de lucht en Zee-Scorpioenen. De eerstgemelde Scorpioenen hebben eenen angel, in de staert, waer meede zy zeer smertelyke en doodelyke wonden kunnen toebrengen (*e*). De springhaenen derhalven, welke aen JOANNES vertoond werden,

(*e*) BOCHARTUS *Hierozoph. Part.* II. l. 4. c. 29.

den, waeren in zo ver, aen de *Scorpioenen* gelijk, als zy elk eenen angel, in de ſtaert, hadden.

††. *Deeſe zonderlinge ſpringhaenen worden naeder beſchreeven, vs.* 4-10.

‡. *In hunne ſchaedelyke verrichtingen, vs.* 4-6, *en*

‡‡. *In hunne geheel vreemde gedaente, vs.* 7-10.

4. Ende haer wiert geſegt, deeſe zeer zonderlinge ſpringhaenen waeren daertoe verwekt, dat ſy het gras der aerde niet en ſouden (b) beſchadigen, noch eenige groente, noch eenigen boom: dan de menſchen alleen die (c) den ſegel Godts aen hare voorhoofden niet en hebben.

Deeſe gevleugelde dieren waeren daerin, van de gewoone ſpringhaenen, geheel onderſcheiden, *dat zy het gras der aerde niet beſchaedigden, noch eenige groente*, kruiden of planten, *noch eenigen boom.* De natuurlyke ſpringhaenen voeden zich, met gras, groente, en blaederen, en kunnen eene geheele landſtreek binnen korten tijd zodaenig afwijden, dat 'er loover noch gras overblijve. Maer daer van onthielden zich de ſpringhaenen, welke JOANNES gezien had, en brachten, in dit opzicht, geen het minſte nadeel te weeg. — Zy waeren, als de Scorpioenen, met angels, in hunne ſtaerten, voorzien, om de *menſchen*, door hunne beeten, te *beſchaedigen.* Evenwel niet alle menſchen, maer *alleen* de zulken, *die het zeegel Gods, aen hunne voorhoofden, niet hadden*, dat is, die tot Gods dienstknechten, en oprechte veréerers, niet behoorden, (verg. Kap. VII: 3) (*f*).

Hier worden gevolgelyk werktuigen bedoeld, door welke God zijne rechtvaerdige oordeelen zoude uitöeffenen, niet alleen over de vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, over hen, *die op de aerde woonen*, (vergel. Kap. VIII: 13,) maer ook over de afgodiſche Heidenen.

Ook zouden deeſe zonderlinge ſpringhaenen de evenge-

(b) Openb. 6: 6. (c) Ezech. 9: 4. Openb. 7: 3.
(*f*) XXVI *Deel.* p. 386, 387.

melde menschen niet dooden, maer geweldig pijnigen, met hunne steeken.

5. Ende haer wiert [*macht*] gegeven, zy waeren daertoe verwekt, niet dat syse, door hunne steeken, souden dooden, maer dat sy souden [*van haer*] gepijnigt en, op eene onverdraeglyke wijs, geplaegd worden vijf maenden: ende hare pijninge was als de pijninge van een scorpioen, wanneer het een mensche gesteken heeft.

De tijdsbepaeling van *vijf maenden* is ontleend van den leevtijd der springhaenen, die, van de lente, tot het laetste van den zoomer, leeven en beschaedigen, en derhalven ongeveer *vijf maenden*. Deese byzonderheid bepaelt derhalven niets, omtrent den tijd, geduurende welken de hier bedoelde oordeelen zouden worden uitgeöeffend; zy is alleenlyk ontleend, uit den eigenen aert van het zinnenprent. — Nog wordt 'er, ten aenzien van het beschaedigend vermoogen deeser zonderlinge springhaenen, bygevoegd: *en hunne pijniging was, als de pijniging van een Scorpioen, wanneer het eenen mensch gestooken heeft*, naemenlyk allersmertelykst.

6. (d) Ende in die dagen der pijniging, sullen de menschen, die het zeegel Gods niet aen hunne voorhoofden hebben, (verg. vs. 4,) van wanhoop, om dat zy de allersmertelykste pijniging niet langer dulden kunnen, den doot soecken, ende en sullen dien niet vinden: ende sy sullen begeeren te sterven, om, van de grievende steeken der springhaenen, verlost te worden, ende de doot sal van haer vlieden.

Een alleräkeligste teekening van de meest geduchte rampen, vergezeld, met eene benaeuwende vrees, en verschrikkelyke wanhoop. — Zoortgelyke teekeningen vinden wy meermaelen, by de Propheeten; Jer. VIII: 3. *de dood zal, voor het leeven, verkoosen worden*, en Hos. X: 8. *Zy zullen zeggen, tot de bergen, bedekt ons, en tot de heuvelen, valt op ons*, (vergel. boven Kap. VI: 16.)

De gedaente deeser zonderlinge springhaenen wordt, vs.

(d) Jes. 2: 19. Jerem. 8: 3. Hos. 10: 8. Luc. 23: 30. Openb. 6: 16.

vs. 7-10, naeder beschreeven, en wel zo, dat 'er, in veele opzichten, blijkbaer gezinspeeld worde, op die zinbeeldige springhaenen, welke de Propheet JOËL geteekent heeft, Kap. II: 2-11.

7. (e) Ende de uitwendige gedaenten der zeer zonderlinge sprinckhanen waren den peerden gelijck, die tot de oorloge bereydt zijn; zy hadden, even als de paerden, vier pooten; (vergel. Lev. XI: 21, 22) ook hadden hunne hoofden vry wat gelykheid, met die der paerden; hunne hals was, met schilden, bedekt, op zoortgelyk eene wijs, als de ouden pleegden te doen, met de paerden, welke, ten oorlog, waeren toebereid; ook waeren zy den paerden, in snelheid, gelijk. (Vergel. Joël II: 4.) Ende op hare hoofden waren als kroonen zeekere vercierselen, of hoofddeksels, den gouden gelijck, ende hare aengesichten, van vooren beschouwd, waeren als aengesichten van menschen, zo dat zy een menschelyk en mannelyk voorkoomen hadden.

8. Ende sy hadden, achter aen hunne hoofden, lang hayr als hayr der vrouwen, ende hare tanden, geschikt ter vernieling, waren als [*tanden*] der leeuwen, (vergel. Joël I: 6.)

9. Ende sy hadden borstwapenen, bestaende in zeer harde huiden, zijnde als zo veele yseren borstwapenen: ende het gedruysch harer vleugelen was als een gedruysch der wagenen, wanneer vele peerden, die, voor dezelve, gespannen zijn, rennende nae den strijt loopen. (Vergel. Joël II: 5)

10. Ende sy hadden steerten den scorpioenen gelijck, ende daer waren angels in hare steerten: ende hare macht was de menschen te beschadigen vijf maenden, (vergel. vs. 3, 5.)

(e) Exod. 10: 4.

II. Deese zeldzaeme springhaenen hadden eenen machtigen heirvoerer, vs. 11.

11. Ende sy hadden over haer tot eenen Koningh, heirvoerer, of opperhoofd, (f) den engel des afgronts: sijn name was in 't Hebreeusch Abaddon, ende in de Grieckſche [*tale*] hadde hy den naem Apollyon.

De natuurlyke springhaenen vliegen wel, by benden, in eene zeer gereegelde orde, maer zy hebben geenen Koning, geen Opperhoofd, (vergel. Spreuk. XXX: 27.) Dan deese geheimzinnige springhaenen hadden eenen *Koning*, eenen Heirvoerer, welken zy volgden. — Deese Koning was *de Engel des afgronds*, de opperste der boose geesten, die den afgrond, tot zijnen kerker, heeft, 2 Petr. II: 4. Jud. 6, en nu, door het openen van den put, was losgelaeten. — Zijn bestaen en werkzaemheid wordt naeder kenbaer, uit zijnen naem, als een verderver en verwoester. *Zijn naem*, zegt de Apostel, *was in het Hebreeuwsch Abaddon, en, in de Grieksche tael, had hy den naem Apollyon.*

Het Hebreeuwsche woord *Abaddon* koomt meermaelen voor, in de Schrivten van het Oude Testament, Job XXVIII: 22. Ps. LXXXVIII: 12. Spreuk. XV: 11. Eigenlyk beteekent het, *het verderv*, dat is, volgens den Hebreeuwschen spreektrant, den *verderver*, den *verwoester*, den werkmeester van het verderv en de verwoesting. — In het Grieksch heette hy *Apollyon*, dat is, *de verdervende*, of de verderver.

De opperste der boose geesten, die, aen JOANNES vertoond werdt, als losgelaeten uit den afgrond, toen deszelvs put geöpend werdt, (vergel. vs. 2,) de *verderver* by uitneemenheid, de grootste vyand van het menschelyk geslacht, was de Koning, het Opperhoofd, de Heirvoerer van deese zeer zonderlinge springhaenen.

Dat deese geheimzinnige teekening een schroomelyk oordeel voorspelle, is van zelvs klaer genoeg. Zy verbeeldde het eerste der drie verschrikkelyke weeën, (verg. Kap. VIII: 13.)

(f) Openb. 9: 1.

13.) Het zou uitgeöeffend worden, over *hen*, *die op de aerde woonden*, over de vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk; (vergel. Kap. VIII: 13;) en zy, *die het zeegel Gods aen hunne hoofden hadden*, de waere Christenen, die den Heer JESUS liev hadden in onverdervelykheid, zouden daer van verschoond blijven. (vergel. vs. 4.)

Het bedreigde oordeel zou, door heirleegers, veröorzaekt werden, en niet bestaen, in algemeene verwoestingen. Veld, akker, en boomvruchten, zouden niet beschaedigd worden, (vergel. vs. 4.) Het onheil zou zich, tot de menschen, bepaelen, en wel zo dat zy niet zouden gedood, maer, op eene onverdraeglyke wijs, gepijnigd worden, zodaenig, dat zy, uit wanhoop, den dood, boven het leeven, verkiesen zouden, (vergel. vs. 5.)

De uitvoerers van dit oordeel zouden vyandelyke heirleegers zijn, welke, weegens hunne meenigte, spoedigen aentocht, en de verwoestingen, welke zy aenrichten, eigenaertig, by *springhaenen*, vergeleeken worden. *De Medianiten, de Amalekiten, en alle kinders van het Oosten, laegen in het dal, gelijk springhaenen, in meenigte*, Richt. VII: 12.

JOANNES zag die *springhaenen voortkoomen, uit eenen* dikken en zeer zwarten *rook, opgaende, uit den geöpenden put van den afgrond*, eenen rook, die maekte, dat men noch de Zon, noch eenige voorwerpen in de lucht, behoorlyk zien konde, (vergel. vs. 2, 3.) — Dit was eene eigenäertige afbeelding van dwaelingen en leugenleer, waer door het verstand der menschen beneeveld wordt, zo dat zy allerlei valsche leerstellingen, voor waerheid, aenneemen.

De gedaente der zinbeeldige springhaenen, welke verwoestende heirleegers vertoonden, was zeer opmerkelyk. — Zy hadden vry wat gelykheid, aen *paerden, welke ten oorlog zijn toebereid*, vs. 7. Wy leeren 'er uit, dat de aenvallen der bedoelde heirleegers allerverschrikkelykst weezen, en dat dezelve meerendeels, uit ruitery, bestaen zouden. — Zy hadden zeekere *kroonen*, of vercierfels, op hunne hoofden, welke zich vertoonden, als waeren zy van louter goud. (verg. vs. 7.) Dit kan de trotschheid en verwaendheid der legerbenden afschilderen, zich inbeeldende, dat zy alles zouden

overwinnen; terwijl zy teevens het uiterlyk voorkoomen van menschelykheid en bescheidenheid zouden hebben, vermits *hunne aengezichten waeren, als aengezichten van menschen*, (vergel. vs. 7.) — *Zy hadden hair als hair der vrouwen*; eene eigenäertige afbeelding van hunne wellustige geäertheid, welke gepaerd ging, met roov en plunderzucht; het gene, door hunne *tanden*, die *als tanden der leeuwen* waeren, werdt uitgedrukt. (vergel. vs. 8.) — Eene sterke waepenrusting zoude hen bestand maeken, tegen allen wederstand: want de springhaenen hadden *borstwaepenen*, *als yzeren borstwaepenen*; en hunne aenvallen zouden, zo ten aenzien van de gezwindheid, als met opzicht tot hunne woede, gelijk zijn, aen hollende oorlogs *waegenen*, *wanneer veele paerden*, *naer den strijd*, *rennen*, (vergel. vs. 9.)

De zinbeeldige springhaenen hadden den *Engel des afgronds*, den opperften der boose geesten, die, in vollen nadruk, de *verderver* is, tot hunnen Koning en Heirvoerer, (vergel. vs. 11.) Het geevt te kennen, dat de hier bedoelde heirleegers de ingeevingen en beveelen van den Vorst der duisternis volvaerdig gehoorzaemen zouden.

Wanneer wy nu alle de gemelde byzonderheeden in oogenschouw neemen, schijnt ons de Propheetische zin vry duidelyk te weesen. Immers, onses eráchtens, wordt hier de opkoomst van MUHAMMEDS dwaelleer voorspeld, voornaemenlyk aengemerkt, in de schroomelyke onheilen, welke de talrijke heirleegers van zijne aenhangers en volgelingen, hebben te weeg gebracht.

I. De dwaelleer van MUHAMMED is, als een dikke en alles verduisterende *rook*, uit den *put des afgronds*, opgekoomen, en heeft zich, in minder dan 30 jaeren zo verre uitgebreidt, dat de bewooners van het wijd uitgestrekt Arabien, op eene deerlyke wijs, beneeveld zijn.

Deese stoutmoedige bedrieger kwam, onder de regeering van Keizer HERACLIUS, in het begin der VII Eeuw, met zijne dwaelleer, te voorschijn. Hy gav voor, dat hy, met den Engel GABRIEL, gemeenzaem verkeerde, en, met Goddelyke Openbaeringen, verwaerdigd wierdt. Op

grond

grond van dit voorwendsel, gav hy eene nieuwe Wet uit, bekend onder den naem van *Coran*, gemeenlyk *Alcoran*. Hy nam wat over, van zijne heidensche Landgenooten, van de Jooden, en, ook van de Christenen, met oogmerk, om alle deesen, tot eenen nieuwen Godsdienst, te vereenigen. — Met dit alles, was het volk van *Mecca*, alwaer hy woonde, zo afkeerig van zijne leer, dat hy genoodzaekt wierdt, naer *Medina*, te vluchten. Dit geschiedde, in het jaer 622, en, van deese vlucht, neemt de *Hegira*, of tijdreekening der *Mahammedaenen* eenen aenvang.

Kort daerop verspreidde zich zijne dwaelleer, even als een dikke *rook*, met eenen verbaesenden spoed. Trouwens zy gav niet alleen verlov, tot eene breideloose wellust, maer werdt ook, door geweld van waepenen, voortgeplant. — Hy leerde zijne aenhangers, dat zijn Godsdienst, niet door redentwisten, maer door oorloogen, moest verspreid worden. In gevolge van dit beginsel, viel hy, in het volgende jaer, op het handeldrijvend reisgezelschap van *Mecca* aen, schoon, door eene aenzienlyke macht, begeleid; en versloeg het zelve. Voorts hieldt hy zich beezig, met het plunderen en berooven van allen, die weigerden zijnen nieuwen Godsdienst te omhelsen. — Om zijne naervolgers, tot den strijd, aen te moedigen, wist hy hun wijs te maeken, dat zy, die sneuvelden, allerlei vleeschelyke wellusten, in het Paradijs, genieten zouden. — Vervolgens bracht hy het zo ver, dat hy een Rijksgebied oprichtte, en dit ontwerp zette hy door, met zulken onverschrokken moed, dat hy, voor zijnen dood, Beheerscher waere van geheel *Arabien*, en eenige aengrensende Landschappen. — Hy stierv, in het jaer 632.

II. Uit deesen *rook* der gemelde dwaelleer, zijn heirleegers en stroopbenden voortgekoomen, als meenigte *springhaenen*, die hun Rijk wijd en zijd hebben uitgebreid, als *springhaenen*, den *scorpioenen gelijk*, die *macht hebben*, *om de menschen*, op eene jammerlyke wijs, te *beschaedigen* en te pijnigen. (vergel. vs. 10.) — Zy hebben het *gras der aerde niet beschaedigt*, *noch eenige groente*, *noch eenigen*

boom, (vergel. vs. 4.) Trouwens zy ontvingen, van ABUBEKER, toen zy optrokken, om Syrien te bemachtigen, een uitdrukkelyk bevel, om geene palmboomen, akkers, vruchtdraegende boomen, noch vee, behalven het gene zy, tot ſpijs, noodig hadden, te vernielen. — Alleenlyk plaegden zy de menſchen, niet door hen te *dooden*, maer hen, door rooven en plunderen, op eene deerlyke wijs, te *pijnigen*, (vergel. vs. 5.) Volgens hunne Godsdienſtige grondſtellingen, mogten zy geene menſchen, dan alleen afgodendienaers, moetwillig om het leeven brengen; maer zy kwelden hen, op eene deerlyke wijs, onder voorwendſel, dat zy hen, tot den dienst van den eenigen en waeren God, welken zy voorgaeven te herſtellen, wilden te rug brengen. Hunne moordzucht bepaelde zich derhalven alleen, tot zulken, *die het zeegel Gods aen hunne voorhoofden niet hadden*, die den waeren God niet dienden, (verg. vs. 4) De Christenen werden verſchoond, gelijk, in het vervolg, naeder blijken zal. — Hunne pijniging duurde *vijf maenden*; (vergel. vs. 5, 10;) terwijl zy, volgens de krijgswetten en Godsdienſtige inſtellingen der *Muhammedaenen*, de rondöm liggende landen, even gelijk de ſpringhaenen, niet, dan in de vijf zoomer maenden, overſtroomden.

Dan het zal niet ongepast kunnen geöordeeld worden, dat wy, deeſe gelegenheid, wat naeder aentoonen, hoe MUHAMMED, en zijne opvolgers, de menſchen, byzonder *die het zeegel Gods niet aen hunne voorhoofden hadden*, (vergel. vs. 4,) op eene onderdraeglyke wijs, even als ſcorpioenen, beſchaedigt en gepijnigt hebben.

MUHAMMED zelvs, na dat hy Beheerſcher geworden was van het geheele wijd uitgeſtrekte *Arabien*, ſtierv, gelijk wy gezegt hebben, in het jaer 632. — Zijn Schoonvader ABUBEKER, en zijn Schoonzoon ALI, betwistten elkander het recht van opvolging. „ Hier uit rees een jammerlyke „ en wreede tweeſpalt, die zich, tot de volgende eeu„ wen, uitſtrekte, en de ſcheuring veröorzaekte, welke „ de *Muhamedaenen*, in twee groote partijen, verdeelt heeft; „ en welke verdeeling niet alleen oorzaek geweest is van

„ eene

„ eene verſcheidenheid, in denkbeelden en plechtighee-
„ den, maer teevens den onverzoenlykſten haet, en de
„ doodelykſte vyandſchappen, verwekte. — Een deeſer
„ aenhangen erkende ABUBEKER, als den rechten *Kalif*,
„ of opvolger van MUHAMETH, en de Leeden voeren den
„ naem van *Sonniten*; terwijl de andere ALI aenkleevden,
„ en, door de benaeming van *Schiïten* onderſcheiden wor-
„ den. — Onder de *Sonniten*, of naervolgers van ABUBE-
„ KER, hebbe men de *Turken*, de *Tartaeren*, de *Arabiers*,
„ de *Africaenen*, en het meerendeel der *Indiaenſche Ma-*
„ *hometaenen* te tellen; daer de *Perſiaenen* en de onder-
„ daenen van den *Grooten Mogol* gemeenlyk, voor aen-
„ kleevers van ALI, gehouden worden" (*g*).

MUHAMMED zelvs had geheel *Arabien* aen zich onderworpen; maer zijne vier eerſte opvolgers overſtroomden, binnen den korten tijd van 24 jaeren, *Syrien*, *Palestina*, *Meſopotamien*, *Phœnicien*, *Armenien*, *Perſien*, *Egypten*, en andere landen.

ABUBEKER, de eerſte opvolger van MUHAMMED, zondt een leeger in *Syrien*, om zijne heerſchappy uit te zetten, en den nieuwen Godsdienst voort te planten. Zijne Regeering was kort, en duurde ſlechts twee jaeren en weinige maenden. — OMAR, die hem opvolgde, regeerde tien en een halv jaeren, en maekte zeer groote verövetingen. Behalven het groote leeger van den Keizer HERACLIUS, verſloeg hy de *Perſiaenen* en *Grieken*. Wijders deedt hy, in het jaer 637, *Jeruſalem* beleegeren, en de Stad inneemen, welke, in de macht der *Muhammedaenen*, gebleeven is, tot dat zy, op het einde der XIde Eeuw, door de Kruisvaerders, herövert werdt. OMAR ſtichtte eene *Moské*, op den berg, alwaer SALOMONS tempel geſtaen had. Ook maekte hy zich meester, behalven van *Palestina*, en de omliggende landen, van geheel *Egypten*, het welk, zeedert den tijd van Keizer AUGUSTUS, aen het Romeinſche Keizerrijk, was onderworpen geweest.

OTHMAN, de derde opvolger van MUHAMMED, drong

(*g*) MOSHEIM *Kerkel. Geſch.* III *Deel* p. 27, 28.

door, tot in *Nubien.* Hy overmeesterde het geheele Rijk der *Perſen*, *Africa*, en verſcheidene eilanden in de Middellandſche Zee. — Ook zouden de naervolgers van MAHAMMED nog grootere voorderingen gemaekt hebben, was 'er, na het vermoorden van OTHMAN, niet eene heevige twist ontſtaen, over de opvolging.

Dat deeſe geweldige veröveringen gepaerd gingen, met ſchroomelyke bloedſtortingen, heeft geen betoog noodig. Zy, die de woede van het zwaerd ontkwaemen, werden, door de roov en plunderzieke *Arabieren*, op eene onverdraeglyke wijs, gepijnigd, en, als door ſteekende ſcorpioenen, allerweegen vervolgd; zelvs waeren zy genoodzaekt, in de woestijnen, en op de bergen, te vluchten, zo.dat zy den dood, in wanhoop, boven het leeven verkoozen.

III. Zy evenwel, die het *zeegel Gods aen hunne voorhoofden hadden*, de *Christenen* naemenlyk, werden meerendeels verſchoond, (vergel. vs. 4.) — MUHAMMED zelvs had openlyk voorgegeeven, dat hy van God gezonden waere, om het Veelgodendom te verdelgen, en daerom kwelden zijne naervolgers vooräl de Afgodendienaers. — Zelvs is 'er een *Testament* van den Bedrieger, ten voordeele der *Christenen*, bekend, waerby hy den *Christenen*, in zijne heerſchappy leevende, het ongeſtoord genot van hunne Godsdienſtige en burgerlyke voorrechten, beloovde. — Het is waer, de echtheid van dit *Testament* wordt, door zommigen, betwist. Dan wat 'er ook van weezen mooge, zo veel is zeeker, dat MUHAMMED het mishandelen der Christenen verbooden hebbe (*h*), en dat zijne aenhangers, immers in den beginne, de Christenen, met alle zachtheid en toegeevenheid, behandelt hebben.

IV. De teekening der geheimzinnige *ſpringhaenen* vs. 7-9. leevert eene zeer eigenäertige ſchildery op, van de *Arabieren*, die, onder MUHAMMED, en zijne eerſte opvolgers, geſtreeden hebben, van hunne geäertheid, kleeding, gewoonten, wijs van aenvallen, en verſcheidene andere omſtandigheeden.

De

(*h*) MOSHEIM *Kerkel. Geſch.* III *Deel.* p. 60-62.

De gedaenten der geheimzinnige *springhaenen waeren den paerden gelijk, die, tot den oorlog, bereid zijn,* (vergel. vs. 7[a].) Trouwens de *Arabiers* bedienen zich gemeenlyk van paerden, en vermoogen, in den krijg, het meest, door hunne wel geöeffende ruitery. — *Op de hoofden* der springhaenen, *waeren als kroonen, den gouden gelijk,* (verg. vs. 7[b].) Dit kan zien, op de prachtige tulbanden, welke de *Muhammedaenen*, als zo veele Mijters, op hunne hoofden draegen. — *De aengezichten* der springhaenen waeren, *als aengezichten van menschen;* (vergel. vs 7[c];) het vertoont ons de mannelyke houding der *Arabieren.* — De springhaenen *hadden hair, als hair der vrouwen;* (vergel. vs. 8[a]), de *Arabiers* waeren gewoon, lang hair te draegen, en het zelve op te tooijen, als de vrouwen (*i*). — Van weegens hunnen roov en plunderzucht, worden de *Arabiers* eigenäertig vergeleeken; by springhaenen, welker *tanden waeren, als tanden der leeuwen;* en van weegens hunne sterke waepenrusting, worden zy gezegd, *borstwaepenen* te hebben, *als yzeren borstwaepenen,* (verg. vs. 8[b], 9[a].) — Eindelyk, uit hoofde van hunnen oorlogzuchtigen aert, als meede van hunne haestige en geweldige overrompelingen, worden de *Muhammedaenen* zeer gepast afgeteekend, als springhaenen, die, *met de vleugelen, een gedruisch maeken, als een gedruisch der waegenen, wanneer veele paerden, naer den strijd, rennen,* (vergel. vs. 4[b].

V. Dat MUHAMMED, ten laetsten, gelijk ook de eerste *Caliphs*, die hem zijn opgevolgt, wat hy ook, van zijne Goddelyke Openbaeringen, en zijn verkeer, met den Engel GABRIEL, voorwendde, den *Engel des afgronds*, den oppersten der boose geesten, die in nadruk, *Abaddon, Apollyon,* de *Verderver* is, tot zijnen Koning gehad, en deszelvs helsche ingeevingen gehoorzaemt hebbe, heeft geen betoog noodig, (vergel. vs. 11.)

(*i*) PLINIUS *Hist. Nat.* l. VI. c. 28.

2. Na het blaeſen der vijfde Bazuin, volgde eene bedreiging van nog twee zeer geduchte oordeelen, welke, by het blaeſen der twee laetſte Bazuinen, zouden beſchreeven worden, vs. 12.

12. (g) Het een wee, het eerſte van die drie ſchroomelyke oordeelen, van welke Kap. VIII: 13. geſprooken is, en waer door zy, *die op aerde woonen*, geweldig geplaegd zijn, is wechgegaen, ſiet, daer komen nogh twee weën, nog twee zeer geduchte oordeelen, na deſen, welke, voor de vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, niet minder verdervelyk weezen zullen.

f. Het blaeſen der zesde Bazuin, Kap. IX: 13— XI: 14.

1. De zaek zelve wordt voorgeſteld, Kap. IX: 13-21.

a. Eerst verhaelt JOANNES, *wat hy, by gelegenheid, dat de zesde Engel gebazuint heeft, gezien en gehoort hebbe, vs. 13, 14.*

b. Daerby beſchrijvt hy de gevolgen daer van, vs. 15-19, en

c. Eindelyk geevt hy bericht, noopens de ongelukkige uitwerkſelen daer van, by de overgeblevenen, die, van de bedreigde oordeelen, verſchoond waeren, vs. 20, 21.

13. Ende de ſeſte Engel heeft gebaſuynt, ende ick hoorde ééne ſtemme uyt de vier hoornen des gouden altaers, die voor Godt was.

De Apostel zag *den gouden* reuk-*altaer, die voor God was*, in het thans verder geöpende gedeelte van de Boekrolle, afgeteekend; zoortgelyk een gouden reukältaer naemenlyk, als 'er, in het binnenſte Heiligdom van den Tempel geweest was. Deeſe altaer was *voor God*, dat is, dezelve vertoonde zich, in de geheimzinnige ſchildery, voor of digt by Gods throon. (Vergel. Kap. VIII: 3.)

Ook *hoorde hy eene ſtemme, uit de vier hoornen van dien al-*

(g) Openb. 8: 13.

altaer. — Aen den gouden reukaltaer, waeren *vier hoornen*, dat is hoornswijzige uitsteekfels, welke zich, op de vier hoeken, vertoonden. JOANNES nu hoorde eene stem, voortkoomende, uit de vier hoornen van dien altaer. — Er is, die de zaek zo begrijpen, dat de stem zy voortgekoomen, uit het midden van den altaer, tusschen de vier hoornen; maer dan zou de Apostel eenvouwig gezegt hebben, *ik hoorde eene stem koomende van den gouden altaer.* Hy verklaert, dat 'er EENE *stem* kwam, *uit de* VIER *hoornen van den altaer*; gevolgelyk hebben de VIER *hoornen* te gelijk EENE *stem* uitgegeeven (*k*). — JOANNES *hoorde* deese stem, dat is, hy zag dezelve zo duidelyk afgeteekent, als of hy de woorden had hooren uitspreeken. Immers het koomt ons zo voor, dat al het gene JOANNES tot dus ver gezien heeft, in de geöpende Boekrolle, was afgeteekend.

Maer wat gav het te kennen, dat deese stemme, *uit de vier hoornen van den gouden altaer*, voortkwam? — De *gouden altaer* diende, in den Tempel, om daerop het reukwerk aen te steeken; nu vertoonde het reukwerk de gebeeden der Heiligen: (vergel. Kap. V: 8. VIII: 3;) maer de gebeeden der Heiligen moeten de verdiensten van CHRISTUS tot eenen grondslag hebben, zullen zy verhoord worden. Men zou daerom door den *gouden altaer*, den Verlosser zelven verstaen kunnen; en dan zal de zinbeeldige teekening te kennen geeven, dat het bevel aen den Engel vs. 14, door CHRISTUS, als den Koning van het gansch Geheeläl, gegeeven zy (*l*). — Dan, vermits de Apostel, even te vooren, dien *gouden altaer* nog eens gezien had, zo als daerop het reukwerk van de gebeeden der Heiligen geöfferd werdt, (verg. Kap. VIII: 3,) koomt het ons natuurlyker voor, de teekening in ons geval, zo te begrijpen, dat daer door aengeweezen worde, hoe geene voorspraek of gebeeden de uitvoering van het hier bedreigde oordeel zouden kunnen afwenden (*m*).

(*k*) VITRINGA *ad h. l.*
(*l*) VITRINGA l. c. I *Deel.* p. 671, 672.
(*m*) LOWMAN *over de Openbaering* p. 104.

Hoe het zy, JOANNES hoorde eene ftem, welke, uit alle de vier hoornen van den gouden altaer te gelijk, voortkwam.

14. Seggende tot den fesften Engel, die de zesde basuyne geblaefen en dezelve nog in zijne hand hadde, (h) Ontbindt de vier Engelen, die gebonden zijn by de groote riviere Euphrates.

De *Euphrates* is eene zeer bekende rivier, in groot *Asia*, welke haeren oorfprong heeft, in het *Armenifche* gebergte, door *Syrien* en *Mefopotamien*, heenen loopt, en zich ontlast, in de *Perfifche* Zee, hebbende, aen de ééne zijde, *Arabien*, en, aen de andere zijde, *Perfien*. Zy is wijd, en doorloopt eene wijd uitgeftrekte ruimte; daerom wordt zy, met het hoogfte recht, vooräl in vergelyking met de Jordaen, en andere waeteren, eene *groote rivier* genaemd.

By deefe groote rivier, waeren *vier Engelen gebonden.* — In eene voorige vertooning, zag de Apostel vier Engelen ftaen, op de vier hoeken der aerde, houdende de vier winden der aerde, op dat geen wind zou waeijen enz. (verg. Kap. VII 1;) het gav te kennen, dat de winden, die gereed ftonden, om, uit alle hoeken, uit te barsten, beteugeld wierden. Nu zag hy *vier Engelen*, by de rivier de Euphraet, *gebonden*, zo dat zy verhinderd waeren, om de fchroomelyke onheilen, welke zy gereed ftonden te veröorzaeken, voor als nog te weeg te brengen.

Maer nu kreeg de *zesde Engel*, die gebazuint had, in last, om die vier Engelen te *ontbinden*, zo dat hun de vryheid vergund wierd, om de verwoestingen, welke zy tot nog toe niet hadden kunnen aenrichten, werkelyk ter uitvoer te brengen.

15. Ende de vier gemelde Engelen zijn ontbonden geworden, welcke bereydt waren tegen de ure, ende dagh, ende maent, ende jaer, op dat fy het derde [*deel*] der menfchen fouden dooden.

De gemelde vier Engelen *waeren bereid*, vaerdig, en gereed, om de hier bedoelde oordeelen uit te oeffenen, en dat wel *tegen de uure, en dag, en maend, en jaer.* — Zommige Uit-

(h) Openb. 7: 1.

Uitleggers gaen hier, aen het reekenen, en houden *een jaer*, bestaende uit 360 of 365 dagen, voor 360 of 365 Prophee-tische jaeren, *eene maend* maekt dan wederom 30 jaeren, en *een dag* nog een jaer. Zy vinden dan 391 of 396 jaeren, elk, volgens dat ontwerp, volgens het welk de zaeken, in dit Boek voorspeld, naer zijne gedachten, moeten afloopen. Dan de ondervinding heeft, van achteren, meermaelen en allerduidelykst geleert, hoe jammerlyk men, in dergelyke bereekeningen en tijdsbepaelingen, hebbe misgetast (*n*). — Wy voegen ons daerom, by anderen, die de zaek eenvouwig zo begrijpen, dat de hier bedoelde verwoesters, die tot dus ver, in hunne woede, beteugeld werden, gereed en volvaerdig waeren, om die oordeelen, tot welke zy geschikt waeren, ter uitvoer te brengen, op het bestemde tijdstip, *op dat uur, dien dag, die maend, en in dat jaer*, welke God daer toe, in zijnen raed, bepaelt had.

De volgende woorden, *op dat zy het derde deel der menschen zouden dooden*, behooren tot het ontbonden worden, terwijl de zo even gemelde, als eene tusschenrede (*Parenthesis*) moeten beschouwd worden, op deese wijs: *de vier Engelen zijn ontbonden geworden, op dat zy het derde deel der menschen zouden dooden.* — Het *derde deel* is wederom een zeer aenmerkelyk gedeelte der menschen, gelijk wy deese uitdrukking, in dien zin, Kap. VIII, meermaelen ontmoet hebben; het *derde deel* der boomen werdt verbrand vs. 7; het *derde deel* der zee werdt, in bloed, veränderd vs. 8; het *derde deel* der schepselen, in de zee, is gestorven, en het *derde deel* der scheepen is vergaen vs. 9; een *derde deel* der waeteren werdt tot alsem vs. 11, en het *derde deel* der Zonne, der Maene, en der Starren, werdt verduisterd, vs. 12.

Deese vier Engelen zouden de hier bedoelde oordeelen uitöeffenen, door zeer talrijke heirleegers, bestaende, uit eene ontzettende meenigte van ruitery, welke vervolgens, aen den Apostel, vertoond werdt.

16. Ende het getal van de heyrlegers der ruyte-

(*n*) XXVI *Deel. Inleid.* p. CXLV.

rye was tweemael tien duysenden der tien duysenden: ende ick hoorde haer getal.

Welk eene ontzettende meenigte van ruitery! *tweemael tien duizenden der tien duizenden*, dat is, twee honderd Millioenen. Een getal, het welk eene onbereekenbaere meenigte uitdrukt, (verg. Pſ. LXVIII: 18.) — De Apostel zag eene onnoemelyke meenigte van ruiters afgeteekend. Maer hoe wist hy het gemelde getal? kwam het hem, maer op het gezicht, zo voor? neen; *hy hoorde hun getal.* Het werdt hem, door eene ſtem, in het midden der vier verſtandige weezens, welke, voor Gods throon, ſtonden, (verg. Kap. VI: 6,) of door éénen der Ouderlingen, (verg. Kap. VII: 13,) by wijs van naedere onderrichting, bekend gemaekt. — Of 'er ook voetvolk, in deeſe heirleegers, geweest zy, wordt niet gezegd.

17. Ende ick ſagh alſoo de peerden in dit geheimzinnig Geſichte, ende de ruiters, die daer op ſaten, hebbende vyerige ende hemelsblaeuwe, ende ſulpherverwige borſtwapenen: ende de hoofden der peerden waren als hoofden van leeuwen, ende uyt hare monden gingh uyt vyer, ende roock, ende ſulpher.

De ruiters hadden *vuurige, en hemelsblaeuwe, en ſulpherverwige borstwaepenen.* De Uitleggers hebben zich zeer veel moeite gegeeven, om den waeren aert der hier gemelde couleuren, vooräl van het gene de Onſen *hemelsblaeuw* noemen, aen te wijſen (*o*). — In het gemeen worden hier metaelen borstwaepenen bedoeld, van eene zeer glinsterende gedaente, zo dat dezelve als blaeuwe brandende ſtraelen, vooräl wanneer zy, door de Zon, beſcheenen werden, van zich afgaeven; iets het welk, byzonder aen het ſtael, wanneer het glad gepolijst is, eigen is.

Meer bepaeldelyk evenwel ſchijnen de *vuurige* borstwaepenen zeer ſterk gepolijste harnasſen aen te duiden, welke zich, wanneer de zonneſtraelen daerop te rug kaetſen, als vuur vertoonen; en dan zullen deeſe borstwaepenen, ten een-

(*o*) VITRINGA *ad h. l.*

aenzien van de ſtof, naeder beſchreeven worden, zijnde deels van yzer of ſtael, deels van koper. De yzeren vertoonde zich *hemelsblaeuw*, dat is hoog blaeuw, naer het zwarte hellende, of *hyacinthverwig*, en de koperen vertoonden zich *ſulpherverwig*, gelijk de blikſemſtraelen (*p*).

De hoofden der paerden waeren als hoofden van leeuwen. Het waeren derhalven paerden van een zeer zonderling zoort; zy hadden hoofden, welke die der leeuwen gelijk waeren. — *Uit hunnen mond ging uit vuur, en rook en ſulpher.* Oorlogspaerden, die, verhit zijnde, al brieſende en ſchuimbekkende, op den vyand, invliegen, kunnen eigenäertig afgeteekend worden, als rook en damp, uit hunnen mond, uit te blaeſen. Maer, aen JOANNES, werden geheel ongewoone paerden vertoond, die hoofden hadden, als hoofden van leeuwen, en, uit hunnen muil, *vuur*, *rook* en *ſulpher* uitblieſen.

De teekening der paerden was recht geſchikt, om den verwoeden en verwoestenden aert der hier bedoelde heirleegers eigenäertig aen te wijſen. — Voorts verdient het onſe opmerking, dat hier, van *ſulpher*, eene van de ſterkst brandende ſtoffen, geſprooken worde. Het kan te kennen geeven, dat de verwoestingen, welke de gemelde heirleegers ſtonden aen te richten, ook vooräl door opzettelyke brandſtichtingen, zouden veröorzaekt worden. — De zaek ſchijnt bevestigd te worden, door het gene 'er volgt vs. 18.

18. Door deſe drie wiert het derde of een zeer aenmerkelyk [*deel*] der menſchen gedoodt, [*namelick*] door het vyer, ende door den roock, ende door het ſulpher, dat uyt hare monden uijtgingh.

Over de uitdrukking, *het derde deel der menſchen*, hebben wy, by vs. 15, reeds geſprooken. — Alleenlyk koomt het ons nog bedenkelyk voor, of de benaeming van *de menſchen* niet wel eene byzondere beteekenis hebbe, en een bepaeld zoort van menſchen aenduide, te meer om dat, tegen deeſe menſchen, *de overige menſchen* worden overgeſteld vs. 20. (*q*).

(*p*) EICHHORN l. c. *Tom.* II. p. 37, 38.
(*q*) TH. READER *remarks on the Prophetical part of te Revelation of St. John* p. 98.

Dan wy hebben de eigenlyke bedoeling van deefe uitdrukking, zo zy eene bepaelde beteekenis hebben mogt, niet kunnen naervorfchen. Wy hoppen, dat de volgende uitleggers van dit Boek hierop hunne aendacht vestigen, en iets naeders uitvinden zullen.

Er is, die, door *het vuur*, *den rook*, *en de fulpher*, welke, uit den mond deefer geheel zonderlinge paerden, uitging, aen vuurballen, denken, of pijlen, welke brandbaere ftoffen, aen het einde; hebben, hoedaenige brandftichtende werpfchichten oulings, vooräl in beleegeringen, gebruikt werden (*r*). Dan deefe opvatting fchijnt ons wat verre gezocht en gedrongen. — Nog anderen meenen, dat hier de uitwerkfelen van het buspoeder, door kanonnen en fnaphaenen, zouden worden aengeweezen. Maer deefe vernielende waepentuigen zijn meer eigen, aen heirleegers te voet en te paerd; nu kwaemen er *vuur*, *rook*, *en fulpher*, uit den mond der paerden. Voeg 'er by, dat het vernielend buskruid, eerst omtrent het midden der XIVde Eeuw, zy uitgevonden, en derhalven, eenige eeuwen laeter, dan de gebeurtenis, hier voorfpeld, is voorgevallen, gelijk, in het vervolg, naeder blijken zal (*s*).

Wy berusten daerom, in dit algemeene, dat de verwoestingen, welke de hier afgeteekende heirleegers ftonden aen te richten, vooräl door vuur en brandftichtingen, zouden te weeg gebracht worden.

19 Want hare macht, het befchaedigend vermoogen van deefe paerden, is in haren mont, ende teevens in hare fteerten. Want hare fteerten zijn den flangen gelijck, ende zij hebben hoofden, ende zij befchadigen met defelve.

De toefpeeling is ontleend van een byzonder zoort van flangen, welke vooronderfteld worden, twee koppen te hebben, aen elk einde van haer lichaem één. Van deefe flangen, fpreekt PLINIUS: „ De *Amphisbera*, (zegt hy,) heeft „ twee hoofden, dat is, aen het bovenlijv, en aen de „ ftaert;

(*r*) GROTIUS *ad* VS. 17.
(*s*) LOWMAN *over de Openbaering*, p. 107, 108.

„ ſtaert, als of het te weinig waere, met éénen mond, vergivt te ſpuuwen" (*t*).

Deeſe zonderlinge dieren waeren derhalven geſchikt, om te vernielen, en met den mond, en met den ſtaert. Eene geheimzinnige teekening, welke ons de ſchroomelyke verwoestingen der bedoelde heirleegers vertoont, niet alleen by hunnen inval, maer ook in de verdere gevolgen.

20. Ende de overige menſchen, die niet gedoodt en zijn door deſe plagen, welke de gemelde paerden zullen veröorzaeken, en hebben zich, door die oordeelen, niet laeten tuchtigen, maer zy hebben zich, in de boosheid, verhardt: want zy hebben haer niet bekeert van de grouwzaeme wercken harer handen, dat ſy niet en ſouden aenbidden de duyvelen, (i) ende de gouden, ende ſilveren, ende koperen, ende ſteenen, ende houten afgoden, die noch ſien en konnen, noch hooren, noch wandelen:

Zy bleeven *de duivelen aenbidden*, dat is de afgoden, (vergel. 1 Cor. X: 19-21.) De LXX gebruiken ook het zelvde grondwoord, om de afgoden der Heidenen aen te duiden, Deut. XXXII: 17. Pſ. XCVI: 5. — Deeſe *duivelen* of afgoden worden naeder beſchreeven, als *gouden, en zilveren, en koperen, en ſteenen, en houten afgoden*, of afgodsbeelden. — Om de kennelyke dwaesheid van deeſe afgodery en beeldendienst aen te wijſen, wordt 'er bygevoegd, dat zy *noch zien, noch hooren, noch wandelen kunnen*, (vergel. Pſ. CXV: 4-7.)

21. Ende en hebben haer [*oock*] niet bekeert van hare openbaere dootſlagen, noch van hare venijngevingen en moordenaeryen, welke meer bedektelyk gepleegd worden, noch van hare hoererye, noch van hare dieveryen.

By het blaeſen van de *zesde Bazuin* derhalven werdt, aen den Apostel, eene allerſchroomelykst oordeel vertoond, het welk eene zeer akelige verwoesting en ſlachting, onder

(*t*) *Hiſt. Nat.* l. VIII. c. 35.
(i) Palm 115: 4, 5, 6, 7. ende 135: 15.

een aenmerkelyk gedeelte der menfchen, zoude te weeg brengen. — Dit oordeel zou worden uitgeöeffend, in den omtrek van de groote rivier de *Euphraet*, na dat de uitvoerers daer van, eenigen tijd, beteugeld, en verhinderd waeren hunne boosheid te volvoeren, (vergel. vs. 14.)

De gemelde uitvoerers van dit oordeel moet men zoeken, in een zeer machtig en oorlogzuchtig volk, het welk een groot en uitgeftrekt land bewoonen zoude. Dit is, uit de verbaefende talrijkheid van het heirleeger, ligtelyk op te maeken, (vergel. vs. 16.) — Dit heirleeger zou meerendeels, uit paerdenvolk, beftaen, (vergel. vs. 17.) Het zou de fchroomelykfte verwoestingen aenrichten, ook byzonder door vuur en brandftichtingen. — Eindelyk zy, die, van dit oordeel, verfchoond bleeven, zouden, in de buitenfpoorigfte afgodery, in allerlei grouwelen, onbekeerlyk volharden.

Maer nu is de groote vraeg, wanneer, waer, en hoe is deefe Voorzegging vervuld? — Zonder alle de verfchillende begrippen der Uitleggeren op te tellen, zijn 'er, onfes erächtens, twee gedachten, welke de meeste opmerking verdienen. Zommigen vinden hier eene voorzegging, omtrent de verwoesting van het Ooster gedeelte des Romeinfchen Keizerrijk, door de *Turken*; anderen denken aen den inval der *Saraceenen*, in de Westerfche deelen van *Europa*. Het eerfte begrip is, nog onlangs, door eenen geleerden Engelschman, aengedrongen (*u*); het andere beweert, onder anderen, de meermaelen gemelde LOWMAN (*v*).

Wy hebben, omtrent de keus, tusfchen deefe beide opvattingen, eenigen tijd, in twijffel geftaen, tot dat wy genoegzaeme redenen meenen gevonden te hebben, om de tweede te omhelfen.

I. De *Turken*, door MUHAMMED II, eenen geduchten oorlogsheld, aengevoerd, maekten zich, in het jaer 1453, meesters van *Conftantinopolen*; van daer neemt de vervulling

(*u*) READER l. c. p. 92—
(*v*) l. c. p. 110—

ling van deefe Godfpraek, volgens den Heer READER, eenen aenvang, terwijl dezelve, omtrent het jaer 1849 zal eindigen. — 's Mans bewijfen, dat hier niet de *Saraceenen*, maer de *Turken*, bedoeld worden, zijn ons niet voldoende voorgekoomen.

A. „ Het *gebonden zijn der vier Engelen*; *aen de groote* „ *rivier de Euphraet*, vs. 14, zegt hy, past zeer wel, „ op de vier Sultanyen, of Vorftendommen, van welke „ de *Turkfche* Natie oorfprongelyk is, maer niet op de „ *Saraceenen* of *Arabiers*, die nooit ergens gebonden „ waeren." — Maer dat deefe byzonderheid, op de *Saraceenen*, eigenäertig mooge worden toegepast, zal ons, in het vervolg, naeder blijken.

B. De *Saraceenfche* fpringhaenen, vervolgt de Schrijver, geleeken, naer *paerden, welke ten oorlog zijn toebereid*, vs. 7, maer dit leeger zou, uit ruiters beftaen vs. 16, het welk ongemeen wel past, op de heirleegers der *Turken*, welker grootfte macht, in ruitery, beftaet. — Dan wy zullen daedelyk aentoonen, dat deefe geheimzinnige teekening, even zo goed, de *Saraceenen* hebbe kunnen affchilderen.

De Heer READER brengt hier de Godfpraek van DANIEL, Kap. XI: 40-43, in vergelyking, in de vooröndertelling, dat de *Koning van het Zuiden* de *Saraceenen*, en de *Koning van het Noorden* de *Turken* zou beteekenen. Onfes ërächtens, wordt 'er geheel iets anders voorfpeld, naemenlyk een vyandige inval, welken de *Koning van het Noorden*, dat is de *Syrifche* Vorst, ANTIOCHUS EUPATOR, tegen den *Koning van het Zuiden*, dat is van *Egypten*, onderneemen zoude (*w*).

Wijders beroept de Schrijver zich, op Ezech. XXXVIII: 4, 5, en XXXIX: 20, alwaer de Propheet, onder den zelvden naem van *ruiters*, met allerlei zoort van waepenen, uitgerust, meede van de *Turken* fpreeken zoude. — Maer, hoe zeer wy, omtrent de waere bedoeling der gemelde Godfpraek van EZECHIEL, onfe

(*w*) XVI *Deel.* p. 228.

onweetenheid gaerne erkennen willen, kan de gemelde opvatting, welke dezelve van de *Turken* verftaet, met andere Voorzeggingen, niet wel overëen gebracht worden (*x*).

C. Het derde bewijs, dat de coleur der *vuurig roode*, *blaeuwe* en *geele* borstwaepenen vs. 17, ons naer het leeger der *Ottomannen*, en niet der *Saraceenen*, heenen wijfe, zal, uit het gene wy, omtrent de *Saraceenen*, zullen aenmerken, van zelvs vervallen.

D. Eindelyk wordt 'er nog bygevoegd, „ het gebruik van „ Vuurwaepenen, Kanon en Gefchut, welke verbeeld „ worden, in de woorden, *uit hunnen mond ging uit* „ *vuur*, *rook*, *en fulpher* vs. 17, bepaelt hier onfe ge„ dachten, by de *Turken*: want het buskruid was, in „ den oorlog, maer weinig in gebruik, tot omtrent het „ jaer 1342, na dat het *Saraceenfche* Rijk reeds ver„ woest was; maer, door middel van deefe uitvinding, „ hebben de *Turken* zich, in het jaer 1453, meesters „ gemaekt van *Conftantinopolen*." — Dan 'er is geene reden altoos, om, by de gemelde woorden, aen vuurwaepenen, te denken, welke, meer by het voetvolk, dan by de ruitery, in gebruik zijn, gelijk wy reeds by vs. 18. hebben aengemerkt.

II. Wy kunnen daerom niet anders zien, of, by het blaefen van de *zesde Bazuin*, zijn, aen JOANNES, de verdere lotgevallen van het Rijk der *Saraceenen* eigenäertig vertoond. Door de geheimzinnige fchildery, welke de Apostel, na dat de *vijfde* Engel *gebazuint* hadde, gezien heeft, was de oorfprong van MUHAMMEDS dwaeling, en de ontzettende uitbreiding van zijn Rijk, uitvoerig voorfpeld, vs. 1-12. Deefe bedrieger had, in den korten tijd van 23 jaeren, eenen nieuwen Godsdienst, en teevens een nieuw Rijk, tot ftand gebracht, welke beide, tot de grenfen van het wijd uitgeftrekt *Arabien*, waeren uitgebreid. Onder de regeering van zijne opvolgers, ABUBEKER, OMAR, en OTHMAN, hadden de *Saraceenfche* overwinningen zich, in minder

(*x*) XV *Deel*, p. 410, 411.

der dan 20 volle jaeren, over geheel *Perfien*, *Syrien*, en *Egypten*, uitgeftrekt. — Nu meenen wy, dat de volgende gefchiedenis van het *Saraceenfche* Rijk, door de geheimzinnige vertooning, welke JOANNES, by het blaefen der *zesde Bazuin*, gezien heeft, eigenäertig voorfpeld zy. — Laeten wy de zaek, in de voornaemfte byzonderheeden, wat naeder ophelderen.

ℵ, Vergelyken wy deefe Prophetifche teekening, met de volgende gefchiedenis van het *Saraceenfche* Rijk.

A. Vier Engelen, die gebonden waeren, by de groote rivier Euphrates, zijnde bereid, tegen het uur, den dag, de maend, en het jaer, werden ontbonden, en losgelaeten, *op dat zy het derde deel der menfchen zouden dooden*, vs. 14, 15.

α. Die vier Engelen waeren gebonden, by de groote rivier Euphrates. — Het vertoonde, hoe de Goddelyke Voorzienigheid de hier bedoelde veroveraers, in den voortgang van hunne geweldenaeryen, eenigen tijd ftuiten, en hen in toom houden zoude.

Zo is het ook gefchied. — Met den dood van OTHMAN, die in het jaer 655 voorviel, is de verbaefende voortgang der *Saraceenfche* waepenen aenmerkelyk geftuit, uit hoofde van de groote onëenigheeden, over de opvolging in het Rijk. Deefe onëenigheeden, welke aenleiding gegeeven hebben, tot de verfchrikkelykfte binnenlandfche oorloogen, en de fchroomelykfte bloedvergietingen, welke meest by de groote rivier *Euphrates* zijn voorgevallen, hebben ongeveer 50 jaeren geduurt. Deefe zeer merkwaerdige byzonderheid is, door *het binden der Engelen, by de groote rivier de Euphraet*, eigenäertig afgeteekend. Wil nu iemand zijne aendacht bepaeldelyk vestigen, op het *viertal* van Engelen, waer van hier gefprooken wordt; dan kan 'er gezinfpeeld zijn, op het viertal van CALIPHS, MUHAMMED, ABUBEKER, OMAR, en OTH-

MAN, aen welken het wijd uitgeftrekte Rijk der *Saraceenen* deszelvs beftaen verfchuldigd was.

Dan laeten wy de gebeurtenis kortelyk wat omftandiger voordraegen. — Toen OTHMAN geftorven was, waeren 'er vier machtige mededingers, tot de opvolging, in de *Saraceenfche* Heerfchappy, ALI, MOAVIA, TELHA, en ZOBEIR, hebbende elk eenen fterken aenhang. Deefe onderlinge verdeeldheeden verhinderden den voortgang der *Saraceenfche* veröveringen, en eindigden, met den geheelen ondergang van ALI's geflacht, en dat van MUHAMMED zelven, den Schoonvader van ALI.

ALI bracht fpoedig twee van de gemelde mededingers te onder, naemenlyk TELHA en ZOBEIR, maer de derde MOAVIAH hieldt zich tegen hem ftaende. — ALI werdt verraederlyk van kant gemaekt; maer de onderlinge verdeeldheid, tusfchen zijn geflacht, en MOAVIAH, bleev voortduuren, met dat gevolg, dat 'er zeer veele der aenhangers van de ftrijdende partyen verflaegen wierden. — Eindelyk, na zeer veel bloedvergietens, werdt ALMOCHTAR, in het jaer 685, tot *Caliph* aengefteld. Deefe richtte eene fchroomelyke vervolging aen, tegen allen, die zich, tegen het geflacht van ALI, verzet hadden, of flechts eenige betrekking tot hen hadden; „ zodat 'er gezegd „ wordt, dat hy by de 50000 menfchen van dit „ volk om hals bracht, zonder nog te reekenen, „ die in den ftrijd, welken hy voerde, verflae„ gen waeren (*y*)."

β. Deefe inwendige verdeeldheeden, welke ftroomen bloeds, omtrent de rivier de *Euphraet*, geftort hebben, hielden de *Saraceenen*, in den weg der Goddelyke Voorzienigheid, voor omtrent 50 jaeren, gebonden, zodat zy buiten ftaet waeren, om hunne veröveringen verder uit

(*y*) LOHMAN l. c. pag. III.

uit te breiden. Maer toen werden de verwoestende Engelen *ontbonden en losgelaeten*, *opdat zy een aenmerkelijk deel der menschen zouden dooden*. — De rust, in het Rijk der *Saraceenen*, herfteld zijnde, kreegen zy wederom gelegenheid, om, volgens hunne geaertheid op den van God beftemden tijd, hun gebied uit te breiden. Dit ging gepaerd, met de fchroomelykfte verwoestingen, daer hunne reeds onmenfchelijke wreedheid, door de onderlinge beroerten, nog grootlijks vermeerderd was.

WALED verëenigde de macht van het ganfche *Saraceenfche* Rijk, verzaemelde zeer talrijke heirlegers, en viel, met dezelve, in de Westerfche deelen van Europa, en dat met zulke fpoedige voortgangen, dat zy het verlies van dat geheele waerelddeel, met de uitroeijing van den Christen Godsdienst, fcheenen te dreigen.

In het jaer 713 ftaeken de *Saraceennen* over, naer *Spanjen*, en, in het volgende jaer, verfloegen zy de zeer talrijke legermacht van RODERIK, den Koning der *Gothen*, die zich, in *Spanjen*, gevestigt hield. Het getal der geenen, die, in deefen veldflag, gedood waeren, was, volgens den Gefchiedfchrijver MARIANA (z), zo groot, dat zy naeuwlijks geteld konden worden. Binnen korten tijd hadden de overweldigers geheel *Spanjen* in hun bezit, uitgenomen eenige ontoegangelijke plaetfen, in het gebergte, in welke zy geen belang ftelden. „ Toen werdt het Rijk der *Vife*„ *gothen*, het welk, in *Spanjen*, meer dan drie„ honderd jaeren, ftand gehouden hadt, geheel „ om verre geworpen, door deefe krijgszuchtige „ en wreede geweldenaeren (a)."

(z) *Rerum Hispanic.* l. VI. c. 9.
(a MARIANA l. c. l. VI. c. 10.

De verwoestingen, welke zy allerweegen aenrichtten, droegen de schroomelijkste merkteekenen van hunne onmenschelijke woede. De aerde werdt doorweekt, van menschenbloed, terwijl het *vuur*, de *rook*, en het *fulpher*, alles vernielde. „ Nimmer, (zegt de gemelde Geschiedschrijver (*b*)) was 'er eene ellende zo groot, als „ die, onder welke *Spanjen* zuchtte."

De woede en het geweld der *Saraceenen* bepaelde zich niet, tot *Spanjen*; zy drongen ook door tot in *Frankrijk*, en maekten zich meester van alle de Zeekusten, van het Pijreneesche gebergte af, tot de Rivier de *Rhone* toe, terwijl zy de omliggende Landen, te vuur en te zwaerd, verwoestten; en, waeren zy, in hunne woede, niet gestuit, zy zouden geheel *Europa* overmeestert, en in eene woestyne verändert hebben. KAREL MARTEL leverde hun, in het jaer 734, eenen beslisfenden veldslag, by de Stad *Poitier*, waerdoor zy geweldig gekrenkt werden. Deese strijd was één der hardnekkigste en moorddaedigste, welke immermeer zijn voorgevallen; van de zyde der *Saraceenen* alleen, werden 'er meer dan 300000 verslaegen, en, onder deese, was ook hunne Bevelhebber ABDIRACHMAN (*c*).

Kort daerop, hunne krachten verzaemelt hebbende, vernieuwden de *Saraceenen* hunne geweldenaryen, en zy zouden nog meer geducht geworden zijn, dan te vooren, had KAREL *de Groote* niet in het jaer 778 eene der talrykste legermacht verzaemelt, om hen te onder te brengen. Dit gelukte hem ten deele, maer evenwel kon hy deese stroopende benden niet geheel uit *Spanien* en *Frankrijk*, verdryven. Zelvs verspreidden zy hunne geweldenaeryen tot in *Italien*; zy maekten zich

(*b*) MOSHEIM *Kerkl. Geschied.* III Deel. pag. 95.
(*c*) BAYLE *Dict.* Tom. I. Art. ABDERAMUS.

zich meesters van het Eiland *Sardinien*, en verwoestten *Sicilien*, op eene deerlyke wyse.

De geweldenaeryen der *Saraceenen* duurden, tot de Xde Eeuw, wanneer de *Turken*, eene Stam der *Tartaeren*, die, in de VIIIste Eeuw, uit de ontoegangelyke wildernisfen van het gebergte *Caucasus*, te voorschijn gekoomen waeren, en de Noordkust der *Kaspische* Zee bewoonden, hoewel zy meede de leer van MUHAMMED omhelst hadden, den ondergang van dit woeste volk voltooiden, en het *Ottanannische* Rijk, op de puinhoopen van de *Saraceensche* Heerschappy, gebouwt hebben.

B. De teekening van de heirleegers, welke aen JOANNES vertoond werdt, vs. 16—19, beantwoordt ook eigenäertig aen het gene de Geschiedenis leert, van de *Saraceenen.* — De Apostel zag een heirleeger, bestaende, in eene verbaesende meenigte van ruitery, (vergel. vs. 16;) hoe groot de leegermacht der *Saraceenen* geweest zy, mag men beöordeelen, uit de schroomelyke voorderingen, welke zy, in hunne veröveringen, gemaekt hebben, en uit het aental der verslaegenen, van welke wy even te vooren hebben melding gemaekt. Dat de *Saraceenen*, oorsprongelyk uit *Arabien*, zich gemeenlyk van paerden bedienden, en, door hunne wel geöeffende ruitery, in den krijg, het meest vermochten, hebben wy, by het voorgaende gezicht, reeds opgemerkt (*d*). — De schitterende *borstwaepenen* der ruiteren vs. 17ᵃ. vertoonden eigenäertig de gepolijste metaelen harnassen der *Saraceenen.* — De *paarden* hadden *hoofden als leeuwen*, en *uit hunne monden*, *ging uit vuur*, *en rook*, *en sulpher*, vs. 17ᵇ; eene treffende teekening van de wreedheid en moordzucht der *Saraceenen*, als meede van de schroomelyke verwoestingen, welke zy hebben aengericht. — Dan niet alleen was de *macht* van deese zonderlinge paerden, *in hunnen*

(*d*) *Booven* p. 72.

mond, maer ook *in hunne ſtaerten: want hunne ſtaerten waeren den ſlangen gelijk, hebbende hoofden, met welke zy beſchaedigden* vs. 19. Deeſe byzonderheid mag men zoeken, in het verdervelyke der *Muhammedaenſche* dwaelleer, welke de *Saraceenen*, door de wijd uitgeſtrekte Landen, welke zy overmeesterden, verſpreidt hebben (*e*).

3. By de overgebleevenen, die, van de hier bedreigde oordeelen, verſchoond werden, bleev de afgodery, met allerlei grouwelen, heerſchen, (vergel. vs. 20, 21.)

Dit is ook vervuld, in zeer veelen, die, ter gemelder tijd, den naem van Christenen droegen, en, in plaets van zich, door deeſe geduchte oordeelen, tot bekeering te laeten beweegen, in afgodery, en de ſnoodſte grouwelen, bleeven volharden. — De aenbidding der Heiligen en Beelden, welke zo na, by de Heidenſche afgodery, kwam, was, ter deeſer tijd, heerſchende geworden, onder de zogenaemde Christenen, en ging gepaerd, met allerlei boosheeden.

A. De beginſelen van den verfoeilyken *Beeldendienst* zag men reeds in de Vde Eeuw, wanneer men zich liet wijsmaeken, dat de Heiligen, by hunne Beelden, tegenwoordig waeren, om hunne aenbidders te begunſtigen. Maer voornaemenlyk kwam deeſe zoort van afgodery tot ſtand, in de VIIIſte Eeuw, ter zelvder tijd, dat de *Saraceenen*, in *Europa*, hunne woede uitöeffenden. — Dit verfoeilyk kwaed gav zo veel ergernis, aen de *Saraceenen*, dat zy de Christenen zeer dikwijls, als afgodendienaers, vervolgt hebben, zo dat zy, als een geesſel, in Gods hand, waeren, om de verdwaesde Christenen te ſtraffen. Trouwens het eerſte grondbeginſel van den *Muhammedaenſchen* Godsdienst, welken de *Saraceenen* omhelst hadden, is dit, dat 'er één God zy, die, zonder beelden en gelykenisſen, moet gediend worden. — Dan de verblinde Christenen, *die niet* ge-

(*e*) VITRINGA l. c. I *Deel.* p. 667.

gedood zijn, door de gemelde *plaegen, hebben zich niet bekeerd, van de werken hunner handen, dat zy niet zouden aenbidden de duivelen, en de gouden, en de zilveren, en de koperen, en de ſteenen, en de houten afgoden, die noch zien kunnen, noch hooren, noch wandelen,* (vergel. vs. 20.)

Keizer LEO, bijgenaemd ISAURUS, naer zijn geboorteland, grootelyks geërgerd, over de afgodery der Christenen, om welke zy, door de Saraceenen, gehaet en mishandeld werden, gav in het jaer 726, een openbaer bevelſchrivt uit, tegen den verfoeilyken Beeldendienst. Maer het volk was 'er reeds zodaenig aen verſlaevd, dat deeſe lovwaerdige pooging den weg baende, tot ſchroomelyke oproeren. — Te *Conſtantinopolen* zelve, vloog de woedende meenigte, naer het Keizerlyk Paleis, en kon niet, dan door geweld, en na eene groote ſlachting, beteugeld worden In *Italien* was de opſtand nog veel ſchroomelyker, welke, door den Paus GREGORIUS II, werdt aengehitst. Deeſe heerzuchtige Kerkvoogd verzette zich openlyk, tegen 's Keizers bevel, en ſchreev hem eenen langen Briev, om hem, tot het intrekken van het zelve, over te haelen. Toen LEO in zijn voorneemen om den Beeldendienst uit te roeijen, volhardde, werdt hy, door den gemelden Paus, in den ban gedaen. Nu werdt de opſtand, vooräl in *Italien*, nog algemeener, zo dat het volk de waepenen opvatte, en de Bedienden van den Keizer deels vermoordde, deels verjaegde. Dan de Keizer hier door nog meer verbitterd, gav, in het jaer 730, bevel, dat alle de Beelden openlyk zouden verbrand, en derzelver aenbidders aen den lijve geſtraft worden. Het treurig gevolg hier van was, dat de Christenen, in twee partyen, verdeeld raekten, welke elkander, als vyanden, vervolgden, terwijl de eene den Beeldendienst voorſtondt, en de andere denzelven verfoeide.

De volgende Paus BENEDICTUS III, betoonde nog

ruim zo veel yver, voor den Beeldendienst, als zijn Voorzaet. Hy bezat den Roomſchen zeetel, van het jaer 731 tot 742. — In het laetstgemelde jaer, ſtierv Keizer LEO ISAURUS, en werdt opgevolgd, door zijnen zoon CONSTANTINUS. Dees beriep, in het jaer 754, eene Kerkvergaedering, te *Conſtantinopolen*, welke, by de Grieken, voor de *zeevende Algemeene Kerkvergaedering* gereekend wordt. Hier werdt niet alleen de eerdienst, maer zelvs het gebruik der Beelden veröordeeld. Uit kracht van dit beſluit, werden de Beelden uit de Kerken geſmeeten, en openlyk verbrand. Evenwel bleeven veelen, aen deeſe afgodery, verkleevd, die, vooräl door de Monniken, werden opgezet en aengemoedigd; en de ſtraffen, welke de Keizer, aen eene meenigte van deeſe lieden deedt uitöeffenen, waeren niet in ſtaet, om hunne woede te beteugelen.

CONSTANTYN, in het jaer 775, geſtorven zijnde, werdt opgevolgd, door zijnen zoon LEO III. Deeſe Keizer deedt de Bevelſchrivten van zijnen Vader en Grootvader herleeven, en zulken, die zich verſtoutten, om den Beelden hulde te doen, met de uiterſte geſtrengheid, ſtraffen. Zelvs liet hy zijne Gemaelin IRENE, na dat hy twee Beelden in haer vertrek gevonden had, nimmer weder toe, tot zijn bedgenootſchap.

Zijn zoon en opvolger CONSTANTINUS, bijgenaemd PORPHYROGENITUS, werdt, door zijne Moeder, de gemelde IRENE, beſtuurd. Deeſe Vorstin, die geheel aen den Beeldendienst was overgegeeven, eene Vrouw van eenen afſchuuwelyken imborst, die, uit begeerte, om alleen te heerſchen, haeren zoon liet van kant maeken, deedt eene Kerkvergaedering, te *Nicea* in Bithijnien beroepen, bekend, onder den naem van de *Tweede Niceenſche Kerkvergaedering*, in welke de Bevelſchrivten, der voorige Keizeren, tegen de nieuwe Afgodery, onverſchoonbaerer dan die der Heidenen, vernietigd, de Beeldendienst herſteld,

ſteld, en zwaere ſtraffen aengekondigd werden, tegen allen, die zich daer tegen verzetten zouden.

NICEPHORUS, tot Keizer uitgeroepen zijnde, verbandde IRENE, naer het eiland *Lesbos*. Hy was wel een vyand van den Beeldendienst, maer vernietigde evenwel het beſluit der *Tweede Niceenſche Kerkvergaedering* niet; ook dulde hy niet, dat de voorſtanders van deeſe afgodery vervolgd wierden. — Hy ſneuvelde in het jaer 811. Zijn opvolger MICHAEL KUROPALATES, die, ſlechts den korten tijd van nog geene twee jaeren, regeerde, begunſtigde den Beeldendienst, en vervolgde deszelvs tegenſtreevers. — Maer, onder zijnen opvolger LEO *den Armenier*, veranderde de gedaente der zaeke ten eenemael; in eene Kerkvergaedering, 's jaers 814, te *Conſtantinopolen*, beroepen, deedt hy de beſluiten der *Tweede Niceenſche Kerkvergaedering* vernietigen, verbiedende het aenbidden der Beelden, en gelastende, dezelve uit de Kerken wech te doen. Ook handelde hy geſtrengelyk, met zulken, die zich daer tegen verzetten.

LEO IV werdt, in het jaer 821, vermoord. MICHAEL BALBUS, die daerop, tot Keizer, werdt uitgeroepen, volgde de voetſtappen van zijnen Voorzaet. Zijn dood viel voor, in het jaer 829. — Zijn zoon en opvolger THEOPHILUS was een groot yveraer, tegen den Beeldendienst, en vervolgde de voorſtanders van deeſe nieuwe afgodery, met nog meer geſtrengheid, dan iemand zijner Voorzaeten gedaen had. Hy ſtierv in het jaer 841.

Zijn zoon en opvolger MICHAEL III, was een kind van zes jaeren. Zijne Moeder THEODORA nam daerom het beſtuur der zaeken op zich. Aenſtonds maekte zy haeren yver, voor den Beeldendienst, openbaer; zy herriep alle de zulken, die, onder den voorigen Keizer, ter oorzaeke van deeſe afgodery, gebannen waeren, en bande daerëntegen alle, die, in gevoelen, van haer verſchilden. Zy verdreev JOANNES,

den Patriarch van *Conſtantinopolen*, en zette METHODEUS, eenen dommen yveraer voor de beelden, in zijne plaets. Zelve beriep zy, in het volgende jaer 842, eene Kerkvergaedering, in welke de beſluiten der *Tweede Niceenſche Kerkvergaedering*, in volle kracht, herſteld werden (*f*). „ Zo dat na eenen „ twist, dien men honderd en tien jaeren gevoert „ had, de Beelden en derzelver dienaers zegepraelden. Geheel het *Oosten*, de *Armeniers* uitgezonderd, onderwierp zich, aen deeſen dienst; en „ geen der volgende Keizeren onderſtondt het, om „ de *Grieken*, van deeſe bygeloovige geestdrijvery, „ te geneeſen, of, van dien kinderächtigen eerdienst, aftetrekken. De Kerkvergaedering, in „ den jaere 879, onder PHOTIUS, te *Conſtantinopolen*, gehouden, en, door de *Grieken*, voor de „ *achtſte Algemeene Kerkvergaedering*, gereekend, „ verzeekerde verder deeſe overwinning, door de „ heiligheid der Beelden te beweeren, de *Niceenſche* „ *beſluiten* goed te keuren, te bekrachtigen, en te „ vernieuwen" (*g*).

B. Deeſe nieuwe zoort van afgodery ging gepaerd, met de ſnoodſte grouwelen, zo dat de zogenaemde Christenen zich *niet bekeerden van hunne doodſlaegen*, *noch van hunne fenijngeevingen*, *noch van hunne hoerery*, *noch van hunne dieverijen*, (vergel. vs. 21.)

Het ſchroomelykſte bederv van zeeden heerschte, onder allerlei rangen van Kerkelyke perzoonen. — Deeſen treurigen toeſtand van zaeken in de VIIIſte Eeuw, heeft de groote MOSHEIM leevendig afgeteekent. „ Die verdorvenheid van zeeden, (zegt hy,) „ welke de Geestelykheid, in de voorgaende Eeuwe, „ ontëerde, wel verre van te verminderen, nam in „ deeſen tijd toe; en vertoonde zich, op de haetelykſte wijs, zo in het *Oosten*, als in het *Westen*. „ In

(*f*) SPANHEIM *Oper. Tom.* II. p. 845.
(*g*) MOSHEIM *Kerkel. Geſchied.* III *Deel.* p. 266.

„ In het *Oosten*, ontſtonden de heevigſte verdeeld-
„ heeden en twisten, tusſchen de Bisſchoppen en
„ Leeraers der Kerke, die — zelvs tot het uiterſte
„ overſloegen, dat zy hunne handen bezoedelden,
„ met het bloed hunner broederen, die van hun in
„ gevoelens verſchilden. — In het *Westen*, werdt
„ de *Christenheid* niet min ontluisterd, door het ge-
„ drag der zodaenigen, die voorgaeven Lichten der
„ Kerke te zijn, en het hadden behooren te wee
„ zen. — De Geestelyken gaeven zich gansch en
„ al over, aen het opvolgen van hunne onbeteugelde
„ drivten; zy ſtaeken booven anderen uit, in over-
„ daed, brasſery, en wellust; zy verliepen zich,
„ in allerlei buitenſpoorigheeden, en aerdſche ver-
„ maeken. — Ook hadden zy zo verre alle begin-
„ ſels van vrees en ſchaemte uitgeſchudt, dat zy
„ volſtrekt onverbeeterlijk waeren; en verſcheidene
„ Wetten, door CAROLOMAN, PEPIN, en CAREL
„ *den Grooten*, tegen hunnne ondeugden, vastge-
„ ſteld, deeden niets, om paelen te zetten, aen
„ hunne losbandigheid, of om eenige hervorming
„ te weeg te brengen (*h*).

In de IXde Eeuw ſteeg de godloosheid en onge-
bondenheid der Geestelyken nog hooger. — „ In
„ het *Oosten*, heerschten oproer, tweedracht, zae-
„ menzweering, en verraed, en alles werdt, met
„ geweld, uitvoerd. — In het *Westen* waeren de
„ Bisſchoppen wel weeldrig en zeer verwijvd ge-
„ worden; — terwijl de Kerkelyken van minder
„ rang, en de Monniken in ongebondenheid verzoo-
„ pen, niets anders zochten, dan de voldoening
„ hunner zinnelyke genietingen, en de Gemeen-
„ ten, die zy, tegen de beſmetting der ondeugd,
„ moesten behoeden, of daervan zuiveren, jam-
„ merlijk bevlekten, met de haetelijkſte ondeug-
„ den (*i*)."

(*h*) MOSHEIM l. c. III *Deel* p. 103-105.
(*i*) *Idem* l. c. III *Deel* p. 209, 210.

Daar nu zulk een ſchroomlijk bederv heerschte, onder de Leeraers en Hoofden der Kerke, is het ligtelijk te begrypen, welken een verdervelyken invloed hun verfoeilijk voorbeeld, op de Gemeenten, gemaekt hebbe, en hoe ſlordig het gedrag der Leeken geweest zy.

3. Wyders werdt 'er nog een en ander gezicht, aen den Apostel, vertoond Kap. X: 1— XI: 13.

HET X. KAPITTEL.

Na de vertooning, welke de Apostel zag, by het openen van het *zesde zeegel*, volgde nog eene andere, dienende ter naerdere opheldering van zaeken, verg. Kap. VII. Even zo ging het hier. — Na de vertooning, welke JOANNES zag, by het blaeſen van de *zesde bazuin*, Kap. IX: 13-21, volgde 'er nog eene andere; welke hy beſchreeven heeft Kap. X: 1— XI: 13. — Immers dat dit nieuwe gezicht, tot de tyden van de *zesde*, en niet van de *zeevende bazuin*, behoore, gelijk zommigen gewilt hebben, blijkt allerduidelijkst, uit Kap. Kap. XI: 14. alwaer gezegd wordt: *het* tweede wee *is wechgegaen, en ziet het* derde wee *koomt haestelijk.* Gevolglijk behoort alles, het welk de Apostel, van Kap. IX: 13, tot Kap. XI: 13, beſchreeven heeft, tot het *tweede wee*, dat is, tot de ſchroomelyke oordeelen, welke, by het blaeſen der *zesde bazuin*, zijn afgebeeld (*k*).

Alle de voorige vertooningen heeft de Apostel, onſes erächtens, geteekend gezien, in de Boekrolle, welke, door het *Lam*, geöpend was, verg. Kap. V: 5. — Maer dit gezicht, het welk, tusſchen het blaeſen van de *zesde* en *zeevende bazuin*, geplaetst wordt, is van dien aert, dat het niet kon worden geteekend. Hy zag niet alleen eenen Engel, maer hoorde hem ook ſpreeken Kap. X: 1-7. Hy ontving een Boeksken, uit de hand van dien Engel, en at het

(*k*) VITRINGA l. c. I *Deel* p. 676.

het zelvde op, onder verschillende gewaerwordingen Kap. X: 8-11. Ook werdt hem een maetstok overhandigt, met bevel, om den Tempel te meeten Kap XI: 1, 2. — Dit alles moet hy, in eene nieuwe verrukking, van zinnen, gezien hebben.

Deese geheimzinnige vertooning, welke, na het *bazinengeluid* van den *zesden Engel*, en voor het steeken der *zeevende bazuine*, tusschen beide inkwam, behelsde twee gezichten.

Vooräf moeten wy onderzoeken, waer de schouwplaets geweest zy, dat is, op welk eene plaets JOANNES zich, in deese verrukking van zinnen, verbeeldde te weezen. — Het voorige gedeelte van dit gezicht was hem vertoond, in den hemel. Hy was, in eene verrukking van zinnen, in den hemel opgetrokken, verg. Kap. IV: 1, 2. Daer zag hy het *Lam*, het verzeegelde Boek openen, met alle de geheimzinnige zaeken, welke daerin afegeteekend waeren. Maer, na dat hy den *zesden* der *Bazuinblaesers*, en het schroomelijk oordeel, het welk daerby geschilderd was, beschouwt had Kap. IX: 13-21, werdt het toneel der zaeken, in zyne verbeelding, voor eenigen tijd, geheel veränderd.

Hy zag eenen sterken Engel van den hemel nederdaelen, Kap. X: 1 die, met den eenen voet, op de Zee stondt, en, met den anderen, op de aerde vs. 2, en die hem een geöpend Boeksken ter hand stelde, met bevel, om het zelve op te eeten vs. 8-10. Gevolglijk moet het den Apostel, in deese verrukking van zinnen, zo zijn voorgekoomen, dat hy op de aerde gestaen hebbe. — Ook leidt het meeten van den Tempel ons, tot de aerde Kap. XI: 1-13.

Kortöm men moet zich, onses erächtens, de zaek zo voorstellen, dat de Apostel zich, in eene verrukking van zinnen, in den hemel, bevonden, en aldaer de geheimzinnige vertooningen, geteekend in de Boekrolle, welke, door het *Lam*, ontzeegeld was, nauwkeurig beschouwt hebbe, tot dat hem de *zesde* der *Bazuinblaesers* vertoond was Kap. IV: 1— IX: 21. Nu dacht hy den *zeevenden* of laetsten *bazuinblaeser* te zullen zien, maer geheel onverwacht werdt het toneel van zaeken, voor zyne verbeelding, veranderd. Het kwam

ons zo voor, als of hy thans, op de aerde, geplaetst was. — Daer zag hy twee onderfcheidene gezichten Kap. X: 1—XI: 14. Na deefe tusfchen beide infchietende gezichten werdt hy, op nieuws in den hemel geplaetst, en zag aldaer, in het nog overige gedeelte van de ontzeegelde Boekrolle, den *zeevenden* of den laetften *Bazuinblaefer* Kap. XI: 15-18.

—. *Het eerfte der tusfchen beide infchietende gezichten vinden wy Kap. X.*

De hoofdfom der zaeke was deefe. — De Apostel zag eenen fterken Engel, die hem, in eene zeer luisterrijke gedaente, vertoond werdt, hebbende een geöpend Boeksken, in zijne flinkehand, ftaende, met den eenen voet, op de zee, en, met den anderen, op de aerde. Hy hoorde deefen Engel een ontzettend geluid maeken, het welk gevolgd werdt, door zeeven Donderflaegen. Daerna hefte die Engel zijne rechtehand op, naer den hemel, en zwoer eenen plechtigen eed. Eindelijk gav hy den Apostel bevel, om het gemelde Boeksken op te eeten, en wederom te propheteeren.

/. De luisterrijke verfchijning van zeekeren Engel wordt befchreeven vs. 1, 2 [a].

//. Zijne verrichtingen worden aangeteekend vs. 2 [b]-11.

†. Hy zette den eenen voet, op de zee, en de andere op de aarde, vs. 2 [b].

1. Ende het was, als of ik, in een ogenblik, uit den hemel, alwaer ik my, eenen geruimen tijd, bevonden had, op de aerde verplaetst was. Daer zag ik eenen anderen ftercken Engel afkomende van den hemel, die bekleedt was met een wolcke: ende een regenboge was boven [*fijn*] hooft: ende fijn aengefichte was als (a) de

(*a*) Matth. 17: 2.

de ſonne, ende ſijne voeten waren als (a) pilaren van vyer.

Voorheen had de Apostel reeds eenen *ſterken Engel* gezien, eenen voortreffelyken Engel, die, in macht en ſterkte, booven anderen van laegeren rang, uitmuntte, vergel. Kap. V: 2. Maer nu zag hy eenen *anderen ſterken Engel*, die, van den gemelden, onderſcheiden was. — Hy zag dien ſterken Engel *afkoomende* of nederdaelende van den hemel, zyne gedaente was allerluisterlijkst.

Hy was bekleed met eene wolk. Dit kan alleenlyk van zijn lichaem, deijen, en beenen verſtaen worden. Hoedanig derzelver gedaente was, kon de Apostel niet zien, om dat dit alles, met eene dikke wolk, bedekt was. — Een *Reegenboog was, booven zijn hoofd*, beginnende de cirkel, van den eenen, en eindigende, aen den anderen ſchouder. — *Zijn aengezicht was als de zon.* 'Er ſtraelde, van zijn gelaet, een ſchitterende glans af, gelyk aen dien der zonne. — *Zyne voeten waeren, als pilaeren van vuur*, gelyk aen gepolijst koper, het welk eenen vuurigen glans vertoont.

Veelal denkt men, aen eenen ongeſchaepenen Engel, en, volgens dit begrip, zal zich de verhoogde Middelaer zelvs, onder deeze luisterrijke gedaente, vertoont hebben. Zo heb ik het ook voorheen begreepen (*l*). Maer, by naeder onderzoek, heb ik de bewijzen, voor deeze gedachte, niet beſlisſende gevonden. — Het voornaemſte ontleent men, uit het eedzweeren vs. 5, 6. (*m*). Maer waerom zou God geenen geſchaepenen Engel, van den hoogſten rang, zenden kunnen, om te verzeekeren, dat de Onfeilbaere zijne belovten ontwijffelbaer vervullen zal?

2. Ende hy hadde in ſijne hant een boeckſken dat geopent was: en hy ſettede ſijnen rechteren voet op de zee, ende den ſlinckeren op de aerde.

Een Boeksken is, volgens het oorſprongelyk woord, een klein boeksken; eene rolle van geringe uitgebreidheid, zodat JOANNES het zelvde konde opëeten, verg: vs. 9, 10.

(a) Openb. 1: 15.
(*l*) XVI *Deel*. p. 197.
(*m*) VITRINGA l. c. *I Deel* p. 676.

Dit Boeksken, deeze kleine rolle *was geopend.* De Engel had het zelve, *in zijne hand*, dat is, in zijne flinkerhand; want, by het eedzweeren, hefte hy zijne rechtehand, naer den hemel, verg: vs. 5. — Wat was dit voor een Boeksken? Veelen denken, aen een gedeelte van de Boekrolle, welke, door het LAM, ontzegeld was. Zo begrypt het ook de Hoogleeraer VITRINGA, in de vooronderftelling, dat de Boekrolle, met de zeeven Zegelen, eene voorzegging behelsde van alle de lotgevallen der Waereld en der Kerke, welke, in de OPENBAERING, fchoon by deelen, zouden verklaerd worden (*n*). Maer die vooronderftelling is geheel ongegrond, de OPENBAERING voorfpeld niet de lotgevallen der Waereld en der Kerke, maer de oordeelen, welke de verhoogde Middelaer, over de vijanden van zijn Koningrijk, ftondt uit te oeffenen (*o*). Daer te booven JOANNES zag de Boekrolle, met de Zeegelen, in den hemel, en thans was hy op de aerde. Voeg 'er by, dat hy het nog overige gedeelte van deefe Boekrolle, vertoonende den *zeevende Bazuinblaeser*, naderhand, wederom in den hemel, befchouwt hebbe, verg, Kap XI: 15 —. Dit kleine Boeksken was derhalven, van de Boekrolle, met de zeeven Zeegelen, geheel onderfcheiden.

De Engel, die aen den Apostel vertoond werdt, *zette zijnen rechter voet, op de zee, en den flinker, op de aerde.* — Men behoevt zich, met den Heer EICHHORN (*p*) geene reusachtige geftalte te verbeelden. Men begrijpe de vertooning zo, dat JOANNES, ftaende digt by het ftrand, den Engel, in eene menfchelijke gedaente, gezien hebbe, en wel zo, dat zijn eene voet ftondt op de zee, en de andere op den oever. Dit gezicht was derhalven onderfcheiden, van dat, het welk, aen DANIEL, vertoond werdt; deefe zag den man, met linnen bekleed, geheel, en beide voeten, ftaende, boven op het waeter der rivier, verg. Dan. XII: 6.

†† Zich

(*n*) l. c. I *Deel pag.* 683, 684.
(*o*) XXVI *Deel. Inleid.* p. CXLII, CXLIII.
(*p*) l. c. *Tom.* II, p. 44.

II. Zich deels op de zee, deels op de aarde, geplaetst hebbende, riep de Engel, met eene schrikbaerende stem, welke, door zeeven donderslaegen, gevolgd wordt, vs. 3, 4.

3. Ende hy riep met een groote stemme, gelijckerwijs een leeuw brult: en als hy geroepen hadde, spraken de seven donderslagen hare stemmen.

JOANNES hoorde den gemelden Engel *roepen*, *met eene groote* en zeer zwaere *stemme*, *gelijkerwijs*, dat is op zoortgelyk eene wijs, als een *leeuw brult*. Het was derhalven een ontzettend, een schrikbaerend geluid. Deese stem is zeekerlyk verstaenbaer geweest; immers het schijnt geheel onvoegzaam, dat een Engel, in zulk eene luisterrijke gedaante, verscheenen, een schor geluid, zonder verstaenbaere woorden, even als de redenloose dieren, zoude gemaekt hebben. — Wat hy gezegt hebbe, wordt niet aangeteekend; denkelyk bedreigde hy schroomelijke oordeelen, welke nog, over de vijanden van CHRISTUS Koningrijk, stonden uitgeoeffend te worden. Althans het bedreigen van geduchte oordeelen, wordt meermaelen, door het brullen van eenen Leeuw, afgeteekend, verg. Amos III: 8. Ten zy men het zo begrypen wilde, dat de Engel, door dit ontzettend geluid, bevel gegeeven hebbe, tot het voortbrengen der zeeven donderslaegen, die daerop onmiddelyk volgden (*q*).

Als hy geroepen had, spraeken de zeeven donderslaegen haere stemmen. — JOANNES hoorde *zeeven* geweldige *donderslaegen*, achter één. Deese *spraeken haere stemmen*; zy brachten verstaenbaere woorden voort.

4. Ende doe de seven donderslagen hare stemmen gesproken hadden, so soude ickse geschreven, en de woorden, welke ik te midden van dat ontzettend en zeevenmaelen herhaelde geluid, gehoort had, opgeteekent hebben; maer dit werdt my verbooden: want ick hoorde eene stemme uyt den hemel, die tot my seyde, (c) Ver-

(*q*) VITRINGA *ad h. l.*
(c) Dan. 8: 26. ende 12: 4.

ſegelt 't gene de ſeven donderſlagen geſproken hebben, ende en ſchrijft dat niet.

Het *verzeegelen* beteekent hier, gelyk het aenſtonds naeder verklaerd wordt, *niet ſchrijven*, maer verbergen en verzwijgen, 'er, by monde of geſchrivte, geene melding van te maeken; omdat niemand het geene verzeegeld is, zien of leeſen kan. By tegenſtelling is *de woorden des prophetie deeſes Boeks niet te verzeegelen*, dezelve bekend en openbaer te maeken, Kap. XXII: 10.

Het is derhalven eene ijdele pooging, te willen onderzoeken, wat die zeeven donderſlaegen geſprooken en voorſpelt hebben, daer den Apostel gelast werdt, om die woorden niet openbaer te maeken. Alleenlyk waeren 'er wijze reedenen voor, dat zy, door den Apostel, gehoord werden, maer welke wy niet kunnen aenwijzen. Misſchien moest hy daerdoor voorbereid worden, tot de volgende gezichten; misſchien behelsden zy naedere onderrichtingen, omtrent die toekoomſtige zaeken, welke de Apostel, in het vervolg, propheteeren moest, voor veele volken, en natien, en Koningen, verg. vs. 11.

Het verwondert ons daerom, dat de Hoog Geleerde Heer VITRINGA (*r*), de *zeeven Donderſlaegen* gezocht hebbe, in de zogenaemde Kruistochten der Christenen, tegen de Turken, om Palestina te veroveren, welke hy, tot zeeven in getal, reekent, en welke de allerſchroomelijkſte verwoestingen, beide onder Christenen en Turken, hebben te weeg gebracht.

De Hoog Leeraer VENEMA (*s*) verkiest, met zommige Handſchrivten, te leeſen, *verzeegelt het geene de zeeven donderſlaegen geſprooken hebben, en ſchrijvt dat* DAERNA; op dien grond, is hy van oordeel, dat het gene Kap. XV, XVI, van de *zeeven Phioolen* of Schaelen, is aengeteekend, den inhoud der *zeeven donderſlaegen* uitmaeke. Maer, om nu geen onderzoek te doen, omtrent de gemelde leezing; niets ſchijnt ons blijkbaerer, dan dat de vertooning van de zeeven Engelen, met even zoveele *Phioolen* of Schaelen, welke JOANNES aan

(*r*) l. c. I. Deel p. 688—.
(*s*) *Methodus Prophet.*

aan den hemel, zag, Kap. XV: 1. geheel onderscheiden zy, van het geluid der *zeeven Donderslaegen*, welke hy, na het brullen van den hier gemelden Engel, gehoort heeft.

††. *Wijders deedt de Engel eenen zeer plechtigen en merkwaardigen Eed vs.* 5-7.

5. (d) Ende de Engel dien ick, in die verrukking van zinnen, sagh staen, met zijnen rechter voet, op de zee, ende met den slinker, op de aerde, hief sijne hant op nae den hemel.

6. Ende hy swoer by Dien die leeft in alle eeuwigheit, die den hemel geschapen heeft ende 't gene daer in is, ende de aerde ende 't gene daer in is, ende de zee ende het gene daar is, (e) dat daer geen tijt meer en sal zijn.

7. Maer in de dagen der stemme des sevenden Engels, wanneer hy basuynen sal, so sal de verborgenheyt Godts vervult worden, gelijck hy sijnen dienstknechten den Propheten verkondig heeft.

De Engel *hefte zijne hand*, zeekerlyk de rechte hand, *op, naer den hemel* vs. 5. — Deese houding was outijds, in het Oosten, eene gewoone plechtigheid, by het eedzweeren, om daer door te kennen te geeven, dat men zwoer by den God der Goden die in den hemel woont, verg. Gen. XIV: 22. — De Engel deedt eenen zeer plechtigen en merkwaerdigen eed, by den eeuwig leevenden God, den Almachtigen Schepper van het gantsch Geheel äl, vs. 6. — Hy verzekerde, met deezen eed, twee zaaken.

α. *Dat 'er geen tijd meer weezen zoude*, vs. 6ᵇ. Deeze uitdrukking is ongemeen duister, en wordt daerom, van de uitleggeren zeer onderscheiden opgevat. Zeekerlyk kan zy niet, in den volstrekten zin, worden opgevat, als of die voortreflyke Engel wilde te kennen geven, dat de tijd, van nu af, zoude ophouden, en, met de eeuwig-

(d) Dan. 12: 7. (e) Openb. 11: 15.

heid worden afgewisfeld. Dit heeft geen betoog nodig. Gemeenlijk vat men dit zeggen zo op, dat de zin deeze weezen zoude, *'er zal geen uitstel*, geene vertoeving, meer zijn. Zo begreep het GROTIUS (t); hiermeede ftemmen, onder de nieuwe Uitleggers, ROSENMULLER (u) en EICHCHORN (v), overëen. VITRINGA heeft deeze verklaering uitvoerig zoeken te betoogen (w); maer, om de waerheid te zeggen, de bewijzen zijn ons niet voldoende vöorgekoomen.

1. Hy beroept zich, op het verband, met vs. 7, alwaer de vervulling der *Verborgenheid*, welke, door de Propheeten, voorfpeld is, beloovd wordt, en, door welke verborgenheid dan de heerlijke ftaet der Kerke, hier op aerde, in het laetfte dèr daegen, zal moeten verftaen worden. Maer, vermits wy de vooronderftelling, dat die *Verborgenheid* den heerlijken Kerkftaet zal beteekenen, geenszins overneemen, is dit bewijs, by ons, van geen het minfte gewicht.

2. Om die zelvde reden, vervalt ook het tweede bewijs, dat het geklank der zeevende Bazuin Kap. XI: 15, 18. den heerlijken Kerkftaet zoude afbeelden. In tegendeel, in de daegen van den zeevenden Engel, wanneer hy bazuinen zoude, moest 'er nog een derde Wee komen Kap. XI: 14.

3. De Voorzegging van DANIEL Kap. XII: 7. heeft, met den inhoud van deefe eedzweering, niets gemeen. Den Propheet werdt bekend gemaekt, dat de zwaere verdrukking onder ANTIOCHUS EPIPHANES *eenen beftemden tijd, beftemde tijden, en een helvt*, dat is, drie en een halv jaeren, duuren zoude, verg. Dan. VII: 25.

4. Het Griekfche woord χρονος, *tijd*, zegt de Hoogleeraer, „ brengt deezen zin meede, en bevestigt denzelven; „ want het beteekent eigentlyk, zo als geleerde Man„ nen reeds hebben aengemerkt, eene *tijdpoos*, en zo „ wordt

(t) *Annot. in N. T. ad h. l.*
(u) SCHOLIA *in N. T. ad h. l.*
(v) l. c. Tom. II. p. 48.
(w) *ad h. l.* pag. 695—

„ wordt het genoomen, in dit zelvde Boek Kap. II: 21. „ VI: 11, zo als χρονιζειν gebruikt wordt, voor *vertoe-* „ *ven*, *uitstellen*, Luc. XII: 45. Hebr. X: 37, enz." Maer zo het ons voorkoomt, doen de aengehaeld plaetsen niets af, daer de *tijd* Kap. II: 21. VI: 11. eenen bepaelden tijd beteekent, en, uit het gebruik van het werkwoord χρονιζειν, kan men, tot de beteekenis van het zelvstandig naemwoord, niet redeneeren. — Een *wijl* is, in onze tael, een tijdverloop; hiervandaen koomt *verwijlen*, het welk *uitstellen* beteekent, maer wie zal daeruit besluiten moogen, dat een *wijl* ook den zin van *uitstel* hebben kunne? zo is het ook geleegen, met de woorden *poos*, het welk eenen tijd, en *verpoosen*, het welk rusten beteekent; maer zal daerom het woord *poos* ook den zin van eene rust hebben kunnen?

5. Het woordeken *maer*, waermede vs. 7. begint, geevt zekerlyk eene tegenstelling te kennen. Maer deese tegenstelling kan even zo goed, en nog nadrukkelijker, plaets hebben, al neemt men het woord *tijd* niet, in den zin van uitstel, gelyk daedelyk naeder blijken zal.

6. Het laetste bewys is ingericht, tegen zulken, die het woord tijd, in den volstrekften zin, neemen, zo als dezelve, met de eeuwigheid, eens zal worden afgewisseld. Deese beteekenis kan zekerlyk geen plaats hebben, gelyk wy reeds hebben aengemerkt.

Maer wat dan? de zin van dit duistere voorstel hangt, onzes erächtens, af, van het Griekfche woordeken ETI. — De Onsen vertaelen het, door *meer*; de Engel zwoer, *dat 'er geen tijd* meer *zal zijn*. Onzes erächtens heeft het hier de betekenis van *nog*, even als het Hebreeuwsche עוד, zodat de zin zy; de Engel zwoer, *dat het* nog *de tijd niet zijn zal*, zo sprak ook de Heiland, *zegt gy niet het zyn* nog *vier maenden*, *en dan koomt de oogst?* Joh. IV: 35; zo gebruiken het ook de LXX Gen. VII: 4. *over* nog *zeeven daegen*, *zal ik doen regenen*, Jon. III: 4. nog *veertig daegen*, *dan zal Ninive worden omgekeerd*. GLASSIUS (*x*) haelt nog aen

(*x*) *Philol. S.* pag. 447.

Jer. XXVIII: 3. 1 Sam. V: 12. Amos IV: 7. Job XXVII: 2. zo zegt ook PAULUS, met dat zelvde ETI, *gedenkt gy niet, dat ik*, nog *by u zijnde, u deese dingen gezegt hebbe?* 2 Theff. II: 5.

Wy vertaelen het, naer den letter, op deefe wijs: De Engel zwoer, by Dien, die leevt in alle eeuwigheid, — *dat de tijd niet zijn zal* VOOR ALS NOG.

Maer welk een *tijd*, wordt hier dan bedoeld? onzes erächtens, volgens het verband van zaeken, die tijd, op welk *het gene de zeeven donderſlaegen geſprooken hebben* verg: vs. 4, zal plaets hebben; die tijd, op welke de vreesfelijke oordeelen, over de vijanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, welke, aen den Apoftel, door de ftemmen der zeeven donderflaegen, werden bekend gemaekt, zullen uitgeoeffend worden. — Nu zwoer de Engel, *dat* die *tijd* van fchroomelyke rampen *niet zijn zoude* VOOR ALS NOG; het geevt onze erächtens te kennen, dat die geduchte oordeelen, welke JOANNES niet mogt aenteekenen, en ons daerom geheel onbekend zijn, niet onder de zesde Bàzuin, zouden plaets hebben.

Déeze verklaering fchijnt ons allerduidelykst bevestigd te worden, door het gene de Engel, bij wijs van tegenftelling, 'er aenftonds op volgen laat vs: 7: *Maer, in de daegen der ſtemme des zeevenden Engels, wanneer hy bazuinen zal zo zal de verborgenheid Gods vervuld worden gelijk Hy zijnen dienstknechten, den Propheeten, verkondigt heeft.*

De tijdsbepaeling, *in de daegen der ſtemme des zeevenden Engels, wanneer hy bazuinen zal*, geevt zekerkerlyk te kennen, in de volgende daegen, in welke de dingen welke, door het *Bazuingeluid van den* zeevenden *Engel*, nog ftaen voorfpeld te worden, zullen plaets hebben. In de daegen, welke, door het *Bazuinen van den* zeevenden *Engel*, nog zullen afgeteekend worden; in die laetere daegen, *zal de verborgenheid Gods vervuld worden.*

Gods verborgenheid is hier zekerlyk Gods befluit, het

het welk. voor de menfchen, verborgen is, tot dat het ter uitvoer gebracht, of, door eene Openbaering, bekend gemaekt wordt, verg. Amos III: 7. Meer byzonder hebben wy hier te denken, aen Gods befluit, omtrent het uitoeffenen van die zeer geduchte oordeelen, welke, aen onzen Apostel, door de ftemmen der zeeven donderflaegen, geopenbaerd werden, en welke hy niet mogt bekend maeken, verg. vs. 4, — Deeze *verborgenheid van God zou vervuld*, of het evengemelde Goddelyk befluit zou ter uitvoer gebracht worden, *in de daegen der ftemme des zeevenden Engels, wanneer hy bazuinen zal.*

De zaek derhalven, welke de Engel, met eenen plechtigen eed, bevestigde, was deeze, „ *dat de tijd* „ *niet zijn zou*, voor als nog; dat de tijd der vrees- „ felyke oordeelen, over de vijanden van CHRISTUS „ Koningryk, van welke de *zeeven donderflaegen* ge- „ fprooken hadden, niet tot de *zesde Bazuin* behoor- „ de, maer dat de uitvoering van het Goddelyk Be- „ fluit, omtrent die oordeelen, tot eenen laeteren „ tijd, behoorde, tot die tijdsomftandigheden naemen- „ lyk, welke, door het *Bazuinen van den* zeevenden „ *Engel*, zouden worden afgebeeld." — Deeze onderrigting was noodig voor den Apostel; hem was even te vooren, in den hemel, in het geopende Boek, met de zeeven zeegelen, vertoond wat 'er gebeuren zou, in dien tyd, die hem, door het *Bazuinen van den* zesden *Engel*, was afgeteekend, verg. Kap. IX: 13—21; onmiddelyk daerop was hy, in zyne verbeelding, op de aerde geplaetst, en had de zeeven donderflaegen, van de meest ontzettende oordeelen, hooren fpreeken; daerdoor zou hy, zonder deeze nadere onderrichting, natuurlyk op de gedachten gekoomen zijn, dat die oordeelen meede, tot den tijd van de zesde *Bazuin*, behoorden.

Vraegt men nu, wat noodzaek 'er weere, dat de Engel die onderrichting, met zulk eene plechtige eedzweering, bevestigde, dan weeten wy niets te ant-

woorden. Trouwens de ſtemmen der *zeeven donder-ſlaegen* zijn geheel onbekend. JOANNES alleen heeft dezelve gehoort, en het was hem niet geoorloovd, daervan iets aan te teekenen. — Wy berusten daerom, in dit algemeene, dat 'er gewichtige reedenen geweest zijn, om welke de Engel de gemelde naedere onderrichting, met eenen plechtigen eed, bevestigd heeft.

Eindelyk wordt 'er nog bijgevoegt, *gelyk Hy zijnen dienstknechten, den Propheeten, verkondigt heeft.* —— Het woord, hier door *verkondigen* vertaeld, zegt eigenlyk eene blijde boodſchap, eene aengenaeme tijding, brengen. God heeft zijnen *dienstknechten, den Propheeten, verkondigt*, en, als eene blijde tijding, bekend gemaakt, dat namenlyk *zijne verborgenheid zoude vervuld worden*, dat 'er zeer geduchte oordeelen, over de vyanden van CHRISTUS en zijn Koningryk, zullen uitgeoeffend worden, zodat zy ten laetſten geheel en al zullen worden te ondergebracht. Trouwens alle de vijanden van den Verlosſer zullen eens gezet worden, tot eenen voetbank zijner voeten Pſ. CX: 1.

††††. *Vervolgens deedt de Engel het geopende Boeksken, het welk hy, in zijne ſlinkehand hieldt, door den Apostel, opëeten vs.* 8-10.

‡. JOANNES *kreeg bevel, van den hemel, om dat Boeksken, uit de hand van den Engel, te neemen vs.* 8.

‡‡. *Hy gehoorzaamde dit bevel, en volgens de nadere onderrichting van den Engel, at hy dat Boeksken op vs.* 9-10.

‡‡‡. *Hy kreeg, by die gelegenheid, bevel, van wederom te propheteeren vs.* 11.

8. Ende de ſtemme, die ick te vooren gehoort hadde uyt den hemel, my gelastende, om de woorden der zeeven donderſlaegen niet op te ſchrijven, verg. vs. 4: ſprack wederom met my, ende ſeyde, Gaet henen, neemt

neemt het boeckſken, dat geopent [*ende*] in de flinke hant is des Engels die met den eenen voet, op de zee, ende met den anderen, op de aerde ſtaat.

9. Ende ick gingh henen tot den Engel, ſeggende tot hem, Geeft my dat boeckſken, vermits ik bevel, uit den hemel, ontvangen heb, om het zelve uit uwe hand te neemen, ende hy ſeyde tot my, (f) Neemt dat ende eet het op: ende het ſal uwen buyck bitter maken, maer in uwen mont ſal het ſoet zijn als honich.

10. Ende ick nam dat boeckſken uyt de hant des Engels en ick at dat op: ende ik ondervondt werkelyk het gene de Engel my gezegt had: want het meermaelen gemelde boeksken was in mijnen mont ſoet als honich, ende als ick het gegeten hadde, wiert mijn buyck bitter.

De Apostel, de hemelſche ſtem gehoorzaemende, ontving niet alleen het meermaelen gemelde Boeksken, uit de hand van den Engel, maar hy kreeg ook bevel, om hetzelve *op te eeten*, dat is, niet alleen met zijne tanden te kaeuwen, maer ook in te ſlokken. — Deeze geheimzinnige vertooning is ontleend, uit de Godſpraek van EZECHIEL. Hy zag, in de hand van Hem, die, op den throon, zat, de rolle eenes boeks; de vellen, uit welke die Boekrol was zaemengeſteld, werden, voor zijn aengezichte ontrold; zy waeren, van binnen en van buiten, vol geſchreeven; de inhoud van dit geſchrivt beſtondt, in treurige voorzeggingen, welke men niet, zonder gevoelige aendoening, leeſen konde; daer na kreeg hy bevel, om die rol op te eeten, en dan de bedreigingen, welke daerin geſchreeven waeren, aen het huis van ISRAEL, te verkondigen. Ezech. II: 9 — III: 1. Het gav te kennen, dat de Propheet de oordeelen, welke de HEER tegen de Jooden bedreigt had, diep in zijn geheugen prenten moest. Immers Gods woorden op te eeten zegt dezelve diep in zijn gemoed in te prenten. *Als uwe woorden gevonden zijn*, (zeide daerom de Propheet JEREMIA tot den

(f) Ezech. 3: 1.

HEER ,) *zo hebbe ik ſe opgegeeten* Jer. XV: 16. By de Latijnen zelve, beteekent de uitdrukking, een Boek op te eeten, zich den inhoud daer van eigen te maeken, en diep in zijn geheugen te prenten.

Het bevel derhalven van den Engel, aen den Apostel JOANNES, om het geopende Boeksken op te eeten, gav geheimzinnig te kennen, dat hy den inhoud der Voorzeggingen daerin vervat, diep in zijn geheugen prenten, en als het waere in merg en bloed verkeeren moest. — Maer welke was de inhoud van dat Boeksken, en welke Voorzeggingen behelsde het zelve? Dit wordt ons niet bericht. Zoveel ſchijnt ons, en uit het beloop van zaeken, en uit vergelyking met het gemelde gezicht van EZECHIEL, zeeker te zijn, dat het Voorzeggingen van ſchroomelyke oordeelen behelsde; en vermits de Apostel vervolgens bevel kreeg, om den inhoud bekend te maeken vs. 11, zouden wy gisſen, dat die oordeelen, in eenige volgende gedeelten van dit Openbaerings Boek, beſchreeven zijn. Ook ſchijnen zy ons te behooren tot den tijd van het *zeevende Bazuinengeluid*, zodat zy dienen zullen, om het Koningryk van CHRISTUS, over deszelvs vijanden, volkoomen te doen zegepraelen, verg. vs. 7.

De Apostel at dat Boeksken op, en hy ondervondt het gene de Engel hem gezegt had; *het was, in zijnen mond, zoet als honich, en, toen hy het gegeeten had, werdt zijn buik bitter*, vs. 10. — Onder het kaeuwen, was het of hy honich ſmaekte. Het ging hem, in zo verre, even als den Propheet EZECHIEL Kap. III: 3. Het geevt te kennen, dat het hem bijzonder aengenaem was, te overdenken, hoe de bedreigde oordeelen dienen zouden, om den luister van CHRISTUS Koningrijk te voltooijen. Maer de Apostel had 'er bittere naweeën van; *zijn buik werdt bitter.* Hy gevoelde ſmertelyke krimpingen in zijnen maeg en ingewanden. Het vertoont ons de aendoeningen van droevheid en ſmerten, welke de Apostel in zijnen geest gevoelde, wanneer hy zich de ſchroomelyke rampen en onheilen herinnerde, welke een aenmerkelyk gedeelte van het menschdom, om hunnen vijandigen tegenſtand, tegen het Koningrijk van CHRISTUS, onder-

gaen

gaen zoude. — Met één woord, het was eene alleraengenaemste herinnering voor den Apostel, wanneer hy zich de zegeprael van CHRISTUS Koningrijk voor den geest bracht; maer hy was tevens treurig, wanneer hy dacht, aen de vreesfelyke oordeelen, welke, over deszelvs vijanden, koomen zouden; offchoon zy die onheilen rechtmaetig verdient hadden, de Apostel had evenwel deernis met hun, voorzoverre zy zijne natuurgenooten waeren.

Eindelyk voegde 'er de Engel nog een bevel by vs. 11.

11. Ende hy feyde tot my, Gy moet wederom propheteeren voor vele volcken, ende natien, ende talen, ende Koningen.

Gy moet wederom propheteeren, dat is, gy wordt geroepen om, en het betaemt u voorttegaen, met propheteren. De Heer READER (y), verftaet het *propheteeren* van het fchrijven des Euangeliums, en der drie Brieven. — Onzes eráchtens wordt 'er, by aenhoudendheid, gezinfpeeld, op het gemelde geval van EZECHIEL, die, nadat hy de rol had opgegeeten, bevel ontving, om de voorzeggingen, in die rolle befchreeven, aen het huis van Israel, bekend te maeken, Ezech. III: 4. Even zo moest ook onze Apostel de geduchte oordeelen, over de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, welke, ten tijde van de zeevende Bazuin, zullen worden uitgeoeffend, niet alleen diep in zijn geheugen prenten, maer de zelve ook *propheteeren* en openlyk bekend maeken, *voor veele volken, en natien, en taelen, en Koningen.*

Volgens onze overzetting moest de Apostel propheteeren, *voor*, dat is, in de tegenwoordigheid van *veelen volken* enz. Maer de Apostel, heeft, na zijne wederkeering van het eiland *Patmos*, zijn verblijv genomen te Ephefen, en niet gefprooken *voor veele volken, natien, taelen en Koningen.* Onzes eráchtens, beteekent het Griekfche voorzetzel, het welk de onzen door *voor* vertaelt hebben, even als het Hebreeuwfche על, *van* of *omtrent*, zodat de *volken*, de *natien*, de *taelen*, en *Koningen*, de voorwerpen zijn, *van* of *omtrent*

(y) l. c. pag. 105.

welke hy propheteeren moest (z). Indien zin, wordt het zeer dikwijls gebruikt verg. Joh. XII: 16.

JOANNES dan moest, in het vervolg, *propheteeren*, omtrent *veele volken*, *natien en taelen en Koningen*, en de geduchte oordeelen aenkondigen, welke zich, ten tijde van het zeevende *Bazuinengeluid*, niet tot één volk, en tot geringe lieden, bepaelen zouden, maer welke alsdan zouden worden uitgeoeffend, over veele volken, van zeer onderſcheidene taelen, alsmeede over een aental van Koningen en Vorſten. — Deeze nu was de reden, om welke hy het geopende Boeksken op eeten, en de onheilen daerin bedreigd, over de vijanden van CHRISTUS Koningrijk, diep in zijn geheugen prenten moest, vs. 9, 10.

HET XI. KAPITTEL.

— *Het tweede der tusſchen beide inſchietende gezichten word ons beſchreeven Kap. XI: 1-13.*

I. De Apostel kreeg bevel, om den Tempel te meeten, met uitzondering van het buiten voorhov, en van de Stad Jeruſalem vs. 1, 2.

1. (a) ENde my wiert een rietſtock gegeven, eene [*meet*] roede gelijck: ende de Engel ſtont, ende ſeyde, Staet op, ende meet den Tempel Godts ende den altaer, ende de gene die daer in aenbidden.

Dit gezicht is den Apostel, in eene nieuwe verrukking van zinnen, vertoond. Toen hy het even voorgaende ontving, was het, als of hy zich, op het ſtrand, bevondt, digt by de Zee, verg. Kap. X: 2. Maer nu moest hy den Tempel meeten; het moet hem derhalven zo zijn voorgekoo-

(z) ROSENMULLER *Scholia ad. h. l.*
(a) Ezech. 40: 3, &c. ende cap. 41. 42. 43.

koomen, als of hy, binnen Jerusalem, het welk, reeds zeedert veele jaeren, verwoest was, verkeerde.

In dit gezicht, *werd hem een rietstok gegeeven, eene meetroede gelyk*, dat is een rietstok, die geschikt was, om tot eene meetroede te dienen, zoortgelyk eene, als van welke zich de Landmeeters bedienen. Met dit werktuig, moest hy *den Tempel Gode meeten, en den altaer, en de geenen, die daerin aenbidden.* Op zoortgelyk eene wijs, werdt aen den Propheet EZECHIEL, in zijn Tempelgezicht, een man vertoond, die een *linnensnoer* en een *meetriet* had, in zijne hand. Twee werktuigen, geschikt om te meeten. Het eerste was een linnendraed, bij de einden vastgemaekt, aen twee stokjens, welke men in den grond stak, om groote tusschenruimten af te meeten; het tweede was een maetstok, geschikt, om zaeken van kleineren omtrek aftemeeten, zijnde daerop mindere maeten afgeteekend, als ellen, voeten, handbreedten, en duimen. Deeze werktuigen waeren, in de hand van dien verheevenen Persoon, omdat Hy, ter onderrichting van den Propheet, den Tempel, welken EZECHIEL beschouwen moest, naeuwkeurig voor hem zoude afmeeten, verg. Ezech. XL: 3. —

Onzen Apostel zijnde, in eene verrukking van zinnen, moest den *Tempel Gods, en den altaer, en de geenen, die daerin aenbaeden*, met den gemelden rietstok, naeuwkeurig meeten. — Het woord, door *Tempel* vertaeld, beteekent in het gemeen, eene wooning, eene woonplaets. In de vertaeling der LXX wordt het zeer gemeenzaem gebruikt, voor den *Tempel Gods* te Jeruzalem, in welke de God der Goden, op een schaduwächtige wijs, zijne wooning had, verg. 1 Sam. I: 9. III: 3. enz. Maer vermits die Tempel, uit verscheidene deelen, bestondt; het Heilige der Heilige, of het binnenste Heiligdom, tot het welk niemand den toegang hadt, dan de Hogepriester éénmaal des Jaers, op den grooten dag der verzoening; het Heilige, alwaer de Priesters hunnen dienst verrichten; en het voorhov, in het welk het volk verzaemelde; wordt dit zelvde woord zeer dikwijls genoomen, voor elk der gemelde deelen; voor het Heilige der Heilige Matth. XXVII: 51, voor het Heilige Luc. I: 9.

en voor het voorhov Matth. XXIII: 35. — Ter deezer plaets wordt de *Tempel* onderſcheiden, van de plaets des *altaers*, en van die der *aenbidding*. Wy hebben derhalven te denken, aen den eigenlyk gezegden Tempel; beſtaende uit het Heilige der Heilige, en het Heilige (*a*).

Door den *Altaer*, verſtaet de Hoog Leeraer EICHORN (*b*) den gouden Reukaltaer, op welken het reukwerk oulings werdt aengeſtooken, ſtaende in het Heilige. Maer hierin vergist hy zich blijkbaer. Het Griekſche woordt beteekent allerweegen den Brandöfferältaer, die, in het voorhov van Israel geplaetst was; éénmael ſlechts wordt het, voor den gouden Reukaltaer, genoomen, maer dan wordt 'er deeze naedere bepaeling bijgevoegd, *de altaer des reukoffers* Luc. I: 11 — In eenen ruimeren zin, wordt de *Altaer* hier genoomen, voor de plaets van den Brandöfferältaer, het voorhov naemenlyk van Israel; daerom wordt 'er ter naedere verklaering bijgevoegd *en de geenen, die daerin aenbidden*, of het binnenſte voorhov. Deeze uitlegging wordt beveſtigd, door het gene de Apoſtel zegt Kap. XIV:, *een andere Engel kwam daer uit van den Altaer*, dat is, uit de plaets van den Brandoffer altaer, of het binnenſte Voorhov.

Kortom JOANNES kreeg bevel, om den Tempel te meeten; maer die meeting moest zich bepaelen, tot den eigenlyk gezegden Tempel, beſtaende in het Heilige, en Heilige der Heiligen, en tot den binnenſten Voorhov, alwaer de Brandoffer altaer ſtond, en in het welk de Israëllers zaemenkwaemen, om aen te bidden. Het buiten Voorhov, anders genaemd het Voorhov der Heidenen, moest niet gemeeten worden; gelyk by vs. 2, naeder blijken zal.

Maer van wien ontving de Apostel dit bevel? volgens onze Overzetters, en de leezing, welke zy gevolgt hebben, van den Engel, welken hy van den hemel had zien nederdaelen, verg. Kap. X: 1. Maer de echtheid der woorden, *en de Engel ſtondt*, wordt, met goede redenen betwist (*c*). Wy leezen

(*a*) ROSENMULLER *Scholia ad h. l.*
(*b*) l. c. *Tom.* II, pag. 54.
(*c*) VITRINGA *ad h. l.*

ten daerom, met weglaeting der gemelde woorden, welke eerst op den kant zullen geplaetst, en vervolgens in den Text geslopen zyn: *my werdt een rietstok gegeeven, eene meetroede gelyk*, zeggende, *staet op en meet* enz. Maer wie was nu die *zeggende*, de Persoon, die het gemelde bevel uitsprak? Zommigen denken, aen den zelvden Engel, die, volgens Kap. X, verscheenen was, offchoon zy de woorden, *en de Engel stondt*, uitmonsteren (*d*). Wy, voor ons, kunnen niet anders zien, of de verhoogde Middelaer zelvs heeft hier het woord gevoert, in eene menschelijke gedaente verscheenen, zo als Hy zich ook, by zoortgelyk eene gelegenheid, aen den Propheet EZECHIEL, vertoont heeft, verg. Ezech. XL: 1. Dit schijnen wy, vs. 3. te moeten besluiten, alwaer de Spreeker zegt MIJNE *getuigen*. Zo kon zich, in dit geval, geen geschaepen weezen uitdrukken. Dan hiervan, in het vervolg, naeder.

2. Ende den voorhof die van buyten den Tempel is, laet uyt, ende en meet dien niet, want hy is den heydenen gegeven: ende sy sullen de heylige stadt vertreden twee en veertigh maenden.

De voorhov die van buiten den Tempel is, kan niet anders zyn, dan het Voorhov der Heidenen, Ezech. XL: 17. de *buitenste Voorhov* genaemd. — Dit Voorhov moest JOANNES *uitlaeten*. Dezelvde spreekwijs, welke wy hier, in het oorsprongelijke, hebben, vinden wy nog ééns, by onzen Apostel, in zyn Euangelie Kap. VI: 37, alwaer zy te kennen geevt, *versmaeden*, met versmaeding van de hand wijzen. In ons geval, geevt de uitdrukking te kennen, dat JOANNES zich, met den buitensten Voorhov, in het geheel niet moest ophouden, 'er ganschelyk geen acht op slaen, noch eenige moeite daeraen besteeden. Trouwens, ter naedere verklaering, werdt 'er bijgevoegd, *meet dien niet*.

'Er wordt deese reden van gegeeven: *want hy is den Heidenen gegeeven*, dat is, aen de macht en het geweld der onreine Heidenen onderworpen, en daerom moet die Voorhov, als geheel onrein zijnde, met de overige gedeelten van den

(*d*) VITRINGA *ad. h. l.* EICHHORN *l. c. pag.* 51. 54.

Tempel, niet gemeeten worden. Zo wordt ook het woord *geeven*, in den zin van *onderwerpen*, genoomen Kap. III: 9.

En wordt 'er nog bijgevoegd, zy, naemlyk de Heidenen, *zullen de Heilige Stad vertreeden, twee en vertig maenden.* — De heilige Stad is zeekerlyk Jeruzalem. Zy zou *vertreeden*, dat is, verwoest, en op eene ſmaedelyke wys, mishandeld worden, verg. Luc. XXI: 24. Jeſ. XXVIII: 3. Dan. VII: 7. — In dien deerniswaerdigen toeſtand zou Jeruſalem verkeeren, *twee en veertig maenden*, of drie en een halv jaeren. De tijdsbepaeling is ontleend, van de ſchroomelijke verdrukking, welke de Jooden ondergaen hebben, onder den dwingeland ANTIOCHUS EPIPHANES; deeſe duurde 42 maenden, of gelyk het, by DANIEL Kap. XII: 7. heet, *eenen beſtemden tijd, beſtemde tijden, en eene helft*, dat is $3\frac{1}{2}$ jaeren. — Men doet derhalven vergeevſche moeite, wanneer men hier aen het reekenen gaet, en 42 maenden, of 1260 daegen verg. vs. 3, voor 1260 jaeren neemt. Deeſe tijdsbepaeling wordt 'er eenvouwig bijgevoegd, om aen te wijzen, dat hier eene vertreeding van Jeruſalem bedoeld word, welke vry wat gelykheid hebben zoude, met haeren akeligen toeſtand, ten tijde van ANTIOCHUS EPIPHANES, wanneer die Stad, 42 maenden lang, een allertreurigst lot had ondergaen. Met één woord hier wordt, niet de *duurzaemheid*, maer de *hoedaenigheid*, van den bedoelden tijd aengeweezen.

Nog eene aenmerking heb ik 'er by te voegen, welke de geheele zaek zal opheideren, dat naemenlyk het geheele zinneprent ontleend zy van de PROPHEETEN EZECHIEL en ZACHARIAS, by welke wy ook melding vinden van eene *meeting*, ten einde het gene verwoest was wederom te herſtellen. EZECHIEL zag eenen Man, wiens gedaente was, als de gedaente van kooper; hy had een meetriet in zijne hand, en mat alle de onderſcheidene gedeelten van den Tempel, zo als dezelve, toen verwoest zijnde, zouden herſteld en wederom opgebouwd worden Kap. XL. — ZACHARIAS zag eenen Man, met een meetſnoer in zijne hand die heenen ging, om Jeruſalem, welke woest lag, te meeten, in haere breedte en lengte, en daeruit te bereekenen, of de plaets groot genoeg was, om alle de toekoomende inwooneren te kunnen bevatten

Zach·

Zach. II: 1—4. In beide gevallen derhalven was de meeting een teeken, dat de Tempel, en de Stad Jerusalem, welke toen verwoest waeren, zouden herbouwd worden.

Zo was het ook geleegen, met de *meeting*, welke onze Apostel doen moest. Hy zag gansch Jerusalem, met den Tempel, verwoest liggen; hy kreeg bevel, om de plaets, voor den toekoomstigen Tempel, die herbouwd stondt te worden, naeuwkeurig aftemeeten, uitgezonderd het buitenste voorhov. Dit was en bleev, aen de macht der Heidenen onderworpen. Ook zou de Stad Jerusalem niet herbouwd, maer, eenen geruimen tyd, als eene onreine plaets, smaedelyk vertreeden worden, op zoortgelyk eene wys, als zy, ten tijde van ANTIOCHUS EPIPHANES, vertreeden en veröntreinigt is.

De letterlijke zin der gansche vertooning vs. 1, 2. is gevolgelyk deese: JOANNES zag de Stad Jerusalem, met den prachtigen Tempel, geheel verwoest liggen; de verhoogde Middelaer stelde hem eene Landmeeters roede ter hand, en gelastte hem, om eene behoorlijke plaets voor eenen eigenlyk gezegden Tempel, bestaende uit het Heilige, en het Heilige der Heiligen, als meede het binnenste Voorhov, te meeten; maer, over den buitensten Voorhov, moest hy zich niet bekommeren, omdat dezelve aen de macht der Heidenen stondt onderworpen te worden; ook had hy niets te doen, met de Stad Jerusalem, omdat deese, door de Heidenen, zou vertreeden en veröntreinigd worden, zo dat haere toestand mogt vergeleeken worden, met het gene aldaer had plaets gehad, onder de schroomelijke verdrukking van ANTIOCHUS EPIPHANES, welke 3½ jaeren geduurd heeft.

Wat zegt dit nu, in den zaekelijken zin? onzes erächtens eenvouwig, dat gansch Jerusalem, in den gemelden verächten staet, eenen geruimen tijd, blijven zoude, terwijl evenwel de Tempel, het buitenste voorhov uitgezonderd, zou herbouwd worden.

Gods Tempel is, een gewoon zinbeeld, van de Christen Kerk, welke daerom genaemd wordt, *het huis van God* 1 Tim. III: 15, *een heilige Tempel in den Heer*, *eene woonsteede Gods in den geest* Eph. II: 21, 22; daer vandaen wordt de Anti-

christ gezegd, *te rusten in den Tempel Gods* 2 Theff II: 4. *Jerusalem*, de plaets, alwaer oulings de Tempel gebouwd was, zal dan het Land beteekenen, alwaer de Heer zijne Kerk heeft, als een Heiligdom, in het welk Hy, op eene byzondere wijs, tegenwoordig is (e) — Op deesen grond zyn wy van oordeel, dat hier, in den Propheetifchen zin, een tyd bedoeld worde, op welken de Kerk, in die plaetzen, alwaer zy voornaemenlyk gebloeit had, deerlyk verwoest was, en op welken de Landen, alwaer zy voorheen gevestigd was, op de fmaedelijkfte wijs, vertreeden en veröntreinigd waeren.

De Apostel kreeg bevel, om eene plaets, voor den toetoomenden Tempel, die herbouwd zou worden, af te meeken, uitgezonderd den buitenften voorhov. Het geevt te kennen, dat de Christen Kerk ftondt herfteld te worden, maer zy zou, voor als nog, zo uitgebreid niet zijn, als te vooren; de belijders van JESUS naem zouden zulk een groot getal niet meer uitmaaken, en 'er zouden weinigen of geen aenkoomelingen, uit de Heidenen, zyn, die zich, by de Gemeente, voegden. Ook zou het Land, alwaer de Kerk gevestigd was, op zoortgelyk eene wijs, door de ongeloovige Heidenen, vertreeden en veröntreinigd worden, als, omtrent Jerufalem, ten tijde van ANTIOCHUS EPIPHANES, had plaets gehad.

Dit alles, dunkt ons, ligt, in de geheimzinnige teekening, allerduidelijkst opgeflooten. Maer, vraegt men nu meer byzonder, naer den juiften tyd, en de bepaelde gebeurtenisfen, welke hier bedoeld zijn, dan wordt de zaek ongelyk moeilijker. — Gemeenlyk hellen onze Uitleggers daer heenen, dat zy, aen den ftaet der Christen Kerk, denken, in de Eeuwen der duisterheid, omtrent de opkoomst der Waldenfen. Toen was de Kerk bykans geheel verwoest, voorzoverre de eenvouwige Godsdienst van het Euangelie, in een wandrochtig zaemenftel van heidenfche plechtigheeden, veränderd was. Toen werden de Landen, in welk de Kerk voorheen luisterryk gebloeit had, door de grouwelen van men-

(e) JUNGIUS *Verborg. der laetfte tyden* p. 227—241.

menschen, die zich Christenen noemden, maer in hun gedrag, veel meer naer Heidenen geleeken, vertreeden en verontreinigd. Toen zag men het begin der herbouwing van Gods Tempel, de herstelling der waere Kerk, in de Waldensen, terwyl dit groote werk, by de gezeegende Kerkhervorming, werdt voortgezet. „ Dit is, bijna in het gemeen, het
„ gevoelen van de Protestanten, die, na het opgekoomen
„ licht der Reformatie van de Kerk, dus genaemd, over dit
„ Boek geschreeven hebben; alhoewel zy, in eenige by-
„ zondere deelen van dit Gezicht uit te leggen, moogelyk
„ hier en daer verschillen" (*f*).

Ondertusschen zy het my geoorloovd te verklaeren, dat ik, aen deese uitlegging, mijne toestemming niet kan geeven. Hoe treurig de gesteldheid der Kerke, omtrent de opkoomst der Waldensen, ook weezen mogt, de hoedaenigheid van den gemelden tijd kon evenwel niet vergeleeken worden, by die van den tijd, in welke de Jooden, door ANTIOCHUS EPIPHANES, op eene wreedäertige wijs, onderdrukt werden. De *Heidenen* zijn zeekerlyk menschen buiten de gemeenschap der Kerke, en kunnen de zulken niet verbeelden, die, offchoon zy, in hun gedrag, den Heidenen gelyk waeren, evenwel den naem van JESUS beleeden. Het *vertreden van de heilige Stad*, met toespeeling op de onderdrukking der Jooden, door den wreedaert, ANTIOCHUS EPIPHANES, vertoont ons eenen tijd van openbaer geweld, en mishandeling, door verklaerde vijanden van het Christendom. Voeg 'er by, dat de nadere uitbreiding van dit *vertreeden* vs. 3—13, en bijzonder de ondergang van de Stad der verwoesting vs. 13, niet dan zeer gedrongen, op den tijd der Hervorming kan worden toegepast.

Wy zijn daerom van oordeel, dat hier eene zeer gewichtige gebeurtenis voorgesteld is, welke nog toekoomende is, en, door de uitkoomst, aen hun, die dezelve beleeven zullen, naeder zal kenbaer worden. — Dan zal de Christen Kerk, als een geestelyke Tempel, eene schoone gedaente krijgen, het welk, door het *meeten van den Tempel* en het

(*f*) VITRINGA *l. c. II Deel pag.* 21.

binnenste voorhov, werdt afgebeeld vs. 1. Evenwel zal de Kerk niet grootelyks zyn uitgebreid, het welk den Apostel daerdoor vertoond werdt, dat hy den *buitensten Voorhof niet* moest *meeten* vs. 2ᵃ. Wyders zal het Land, alwaer de Kerk haeren zeetel hebben zal, door de Heidenen *vertreeden* worden, op zoortgelyk eene wijs, als de *heilige Stad* Jerusalem, ten tijde van ANTIOCHES EPIPHANES, vertreeden is. Het geevt te kennen, dat 'er, kort na de herstelling der Kerke, in eenen bloeijenden staet, eene zeer zwaere en geweldige vervolging zal plaets hebben.

In dit begrip, worden wy gesterkt, door de nadere verklaering van zaeken vs. 3-13.

//. Deeze geheimzinnige vertooning werdt, in verscheidene bijzonderheeden, naeder ontwikkeld vs. 3-13.

†. *In den hier bedoelden tijd van verdrukking, zouden 'er twee getuigen der waerheid verwekt worden vs.* 3-12: *zy worden naeder beschreeven.*

‡. *In hunne zeer gewichtige verrichting vs.* 3 6.

‡‡. *In hunne zeer zonderlinge lotgevallen vs.* 7-12.

†‡. *Er zou eene vreesselyke en verwoestende aerdbeeving plaets hebben vs.* 13.

3. Ende ick sal, zo vervolgde de eeuwig gezeegende Verlosser, tot my te spreeken, in den akeligen tyd, op welken de heilige Stad zal vertreeden worden verg. vs. 2, mijne twee Getuygen [*macht*] geven, ende sy sullen propheteeren duysent twee hondert tsestigh dagen, met sacken bekleedt.

Mijne getuigen zegt de Heiland. — Wy hebben dezelvde benaeming reeds ontmoet Kap. II: 13, alwaer de Heiland ANTIPAS beschrijvt, *als zijnen getrouwen getuige.* Men denke, aen uitmuntende Leeraers, die, van den Verlosser, van de hooge waerdigheid zijnes persoons, en de kracht zijner verdiensten, in het openbaer, en met alle vrijmoedigheid, een waerachtig getuigenis geeven (*g*). — In den hier be-

(*g*) XXVI *Deel.* p. 115.

bedoelden tijd derhalven, zal de Heiland zulke getuigen hebben; 'er zullen voortreflyke Leeaers weezen, die, voor de waerheid, rondborstig staen uit te koomen, in weerwil van allen tegenstand en vervolgingen.

Wanneer de Heiland spreekt van *twee getuigen*, zinspeelt Hy, op het tweetal van uitmuntende mannen, die, ten tijde van eenen schroomelyken afval, onder Israel, tot den verfoeilijken dienst van Baal, voor de waerheid, en voor de eer van God, openlyk en vrijmoedig zijn uitgekoomen, ELIAS naemenlyk en ELIZA, van welke wy, by vs. 5, 6, naeder spreeken zullen. — Ondertusschen moogen wy 'er uit opmaeken, dat de gemelde getuigen van den Heiland, op den hier bedoelden tijd, even als in dien van ELIA en ELIZA, maer een klein getal zullen uitmaeken.

Ik zal mijnen twee getuigen macht geeven, zegt de Heiland, *en zy zullen propheteren — met zakken bekleed.* — De woorden *ik zal hun macht geeven en zy zullen propheteeren*, zeggen, volgens den spreektrant der Hebreeuwen, zoveel als, ik zal hen laeten propheteeren, of zenden, om te propheteeren. Onze overzetters hebben het daerom niet kwalyk ingevult, *ik zal hun* (macht of last) *geeven*, *en zy zullen propheteeren.* — De uitdrukking *propheteeren* zegt hier niet bepaeldelyk, toekoomstige dingen voorzeggen, maer in het algemeen openlyk onderwijs te geeven, tot stichting van anderen te spreeken, ook door waerschouwingen, en vermaeningen, gelyk ELIA en ELIZA, in eenen tyd van algemeene verbastering, gedaen hebben, verg. 1 Cor. XVI: 3. — Er wordt bijgevoegd, *met zakken bekleed.* In tijden van algemeene rampen en ellenden, ook van een schroomelyk bederv van zeeden, waeren de oude Propheeten gewoon, zich tot een teeken van droevheid en boetvaerdigheid, met zakken te bekleeden, verg. Jer. XX: 2.

De Verlosser voorspelt derhalven, dat 'er eenige waerdige Leeraers weezen zullen, die bitterlyk bedroevd, over den treurigen toestand van zaeken, zo in het burgerlyke, als in het Godsdienstige, hunne tijdgenooten zullen onderwysen, en, waerschouwen, en vermaenen. — De tijdsbepaeling van *duizend twee honderd sestig daegen*, ovëeenstem-

mende met *twee en veertig maenden*, elk van 30 daegen, slaet wederom, op den tijd der verdrukking, onder ANTIOCHUS EPIPHANES, en bepaelt gevolgelyk, niet de duurzaemheid, maer de hoedaenigheid van den akeligen tijd.

4. (c) Dese twee getuigen zijn de twee olijfboomen, ende de twee kandelaren, die voor den Godt der aerde staen.

De teekening is allerkennelykst ontleend, uit één der gezichten van den Propheet ZACHARIAS. — Hy zag eenen gouden kandelaer, hebbende zeven lampen. Boven denzelven, was een rond vat, geschikt, om oly te bevatten, en, door pijpjes, met de lampen, verëenigd. Elk een lamp had zeven zulke pijpjes, en door dezelve, vloeide de oly, uit het ronde vat, in de lampen, om het licht geduurig voedsel te geeven. Wyders waeren 'er *twee Olijvboomen*, één aen de rechte, en één aen de slinke zyde van het ronde olyvat. Deeze olijvboomen hadden twee takskens, met blaeden en vruchten voorzien, welke nederwaerds hingen. Deeze takskens hingen, in twee gouden perssen, die de olyven persten, zodat zy oly, zo geel en kostbaer als goud, uitgooten. Langs deezen weg, druipte 'er geduurig oly, in het gemelde ronde vat, en uit dit vat, liep de oly gestaedig, door de buisjes, in de lampen, opdat het nimmer, aen voedsel, voor het licht, ontbraeke. De propheet verzocht nadere onderrichting aan den Engel die hem verscheenen was, en kreeg daerop tot antwoord: *deeze zijn de twee olietakken, welke voor den Heer der gansche aerde staen.* Verg. Zach. IV: 2, 3, 12, 13.

By ZACHARIAS verschaften de twee olijvboomen, door de gemelde buisjes, en het ronde vat, geduurig oly, aen den kandelaer. Hy zag derhalven maer éénen kandelaer, die van de twee olijvboomen, geheel onderscheiden was. Maer hier werdt gesprooken van *twee olijvboomen*, en *twee kandelaers*. De Goddelyke spreeker zinspeelt derhalven, op het gemelde gezicht van ZACHARIAS, maer zo, dat hy het zelve, naer zijn welgevallen, vervormt. (*h*)

De

(c) Zach. 4: 3, 14.
(*h*) VITRINGA *ad h. l.*

De geheimzinnige beteekenis van de vertoning, welke de Propheet ZACHARIAS gezien heeft, is zeer duister. 'Er schijnen Mannen bedoeld te worden, die, met ryke gaeven, voorzien waeren, om het volk voor te lichten, en deszelfs heil, door onderwijs, waerschouwingen, en vermaeningen, te bevoorderen (*i*). — Nu zegt de Heiland van de gemelde *getuigen*, zy *zijn*, dat is, zy moogen vergeleeken worden, *by de twee olijvboomen*, *en de twee kandelaers*, *die voor den God der aerde staen*. Het geevt te kennen, dat de hier bedoelde Leeraers, met uitneemende genaedegaeven, rijkelyk zullen voorzien zijn, om het heil van hunne tijdgenooten, door hunne onderwijzingen, waerschouwingen, en vermaeningen, te bevoorderen.

5. Ende so yemant die wil beschadigen, zo iemand deezen getuigen eenig leed zal trachten aen te doen, of hunne heilzaeme poogingen te dwaersboomen, een vyer sal uyt haren mont uytgaen, ende sal hare vyanden verslinden: ende so yemant haer wil beschaedigen, die moet alsoo gedoodt worden.

Een vuur zal, *uit hunnen mond*, *uitgaen*, *en zal hunne vijanden verslinden*. — Hier is eene duidelyke toespeeling, op het bedrijv van den Propheet ELIA 2 Kon. I: 10. — De afgodische Koning AHAZIA, beslooten hebbende, den gemelden Propheet van kant te maeken, zondt een Hoofdman, met 50 krijgsknechten, om hem te dooden; maar ELIA deedt vuur van den hemel nederdaelen, het welk den Hoofdman, met zijne krijgsknechten, verteerde. Dit ontzettend wonderwerk maekte geenen den minsten indruk, op het verstokte gemoed van den Koning, zodat hy eenen anderen Hoofdman, wederom met 50 krijgslieden, zondt, met het zelvde moorddaedig bevel; maer ook deezen verging het, op dezelvde wijs, als den eersten. Een derde Hoofdman, wederom met 50 Soldaeten gezonden, erkende ELIA, voor eenen Propheet, van God gezonden.

Met eene kennelyke zinspeeling, op dit geval, zegt de Heiland, van zijne twee voorheen gemelde getuigen, *een*

(*i*) XVII *Deel.* p. 389.

vuur zal, uit hunnen mond, uitgaen, en zal kunne vijanden verteeren, om daerdoor te kennen te geeven, dat de voortreffelyke Leeraers, die hier bedoeld werden, tegen alle de geweldige aenvallen van hunne vijanden, door het Goddelyk Alvermoogen, zullen beveiligd worden. — Ter naedere verklaering, wordt er bijgevoegd, *en zo iemand hen wil beschaedigen, die moet alzoo*, op zoortgelyk eene wijs, als de krijgsknechten, in het geval van den Propheet ELIA, *gedood*, en zichtbaar gestraft worden. — Ten laeften evenwel zal God den vijanden dier Leeraeren toe laeten, om hunne woede uitteöeffenen verg. v. 7.

6. Dese meermaelen gemelde Getuigen hebben macht den hemel te sluyten, op dat geen regen en regene in de dagen harer propheteeringe: ende sy hebben macht over de waeteren, (e) om die in bloet te verkeeren, ende de aerde te slaen met allerley plage, soo meenigmael als sy sullen willen.

Deeze Getuigen worden hier vergeleeken, wederom met ELIA, en vervolgens met MOSE. — De eerste had *macht, den hemel te sluiten, opdat geen reegen en reegende, in de daegen zijner propheteering*; ingevolge van zijn gebed, viel 'er geen reegen, op het land van het afgodisch Israel, geduurende drie en een halv jaeren, 1 Kon. XVII: 1— Jac. V: 17, De ander had *macht over de waeteren* van Egypten, *om die in bloed te veränderen, en de aerde* of *het land* der Eygptenaeren te slaen, *met allerleie plaegen* Exod: VII— X.

Zoortgelyke eene macht zullen ook de gemelde Getuigen hebben, en dezelve uitöeffenen, *zo menigmael als zy zullen willen*, en weeten, dat zulke verrichtingen, met het Goddelyk oogmerk, overëenstemmen. — Wy kunnen evenwel niet vermoeden, dat, de hier bedoelde Leeraers de gaev van wonderwerken bezitten zullen; de vergelyking met ELIA en MOZE schijnt alleenlyk te kennen te geeven, dat zij hunnen onboetvaerdigen tijdgenooten de meest geduchte oordeelen uit Gods naam zouden aenkondigen. — Trouwens de Propheeten worden zeer gemeenzaem gezegd, zeekere zaeken te verrichten, voorzoverre

zy

(e) Exod. cap. 7. 8. 9. 10. 12.

zy dezelve, uit Gods naem, voorſpellen en bekend maeken. In dien zelvden zin, *ſtelde de* HEER den Propheet JEREMIA, *over volcken en over Koningrijken, om uit te rukken, en af te breeken, en te verderven, en te verſtooren, ook om te bouwen en te planten;* voorzoverre hy gezonden werdt, om den aenſtaenden bloeiſtaet of ondergang van volken en Koningrijken te voorſpellen Jer. I: 10, verg. Hoſ. VI: 5.

7. (f) Ende als ſy haer getuygeniſſe ſullen geeyndigt hebben, wanneer de tijd van hunne propheteering, zijnde duizend twee honderd zestig daegen, (verg. vs. 13,) zal vervuld zijn, ſal ten laetſten het Beeſt dat (g) uyt den afgront opkomt, haer krijgh aendoen, ende het ſalſe overwinnen, ende ſalſe dooden.

Het Beest dat uit den grond opkoomt. — Men denke, in den letterlyken zin, aen een wild en verſlindend Dier. Het was niet, uit het woud, of uit de wildernisſen, oorſprongelyk, maer *opgekoomen uit den afgrond*, uit de hel, uit de plaets, alwaer de duivelen en de zielen der Godloosen, gepijnigd worden, en welke by de Ouden, begreepen werdt, als een diepe en onderäerdſche kolk, verg. Kap. IX: 1. Luc. VIII. 31. Dit verſchrikkelyk Dier was derhalven een werktuig van den Duivel; het kwam op uit de hel, van daer had het zijnen oorſprong, zijnen moordlust, zijnen haet tegen de waerheid, zijne vijandſchap, tegen CHRISTUS en zijne Getuigen. — Omtrent de geſtalte van dit *Beest*, wordt niets bepaeld; uit deszelvs verrichting daer het 's Heilands getuigen doodde vs. 7ᵇ, moogen wy beſluiten, dat het een groot, ſterk, en verſcheurend dier geweest zy.

Maer wat hebben wy, door dit *Beest* in de geheimzinnige betekenis, te verſtaen? — Gemeenlyk denken de uitleggers, onder de Gereformeerden, aen het geheimzinnig Babel, aen de Roomſche Hierarchie, in de vooronderſtelling, dat dit Beest het zelvde zy, met dat Beest, het welk Kap. XIII naeder beſchreeven wordt. Maer het laestgemelde Beest was, *uit de Zee*, en niet *uit den afgrond*,

(f) Dan. 7: 21. Openb. 13: 7. (g) Openb. 13: 11.

opgekoomen verg. Kap. XIII: 1. Voeg 'er by, dat deeze geheele geheimzinnige teekening Kap. XI: 1—13, onzes erächtens, tyden bedoele, welke nog toekomende zyn, wanneer de Roomſche Hierarchie reeds lang zal geeindigd zijn.

Wy berusten daerom in dit algemeene, dat dit *Beest uit den afgrond opkoomende*, een of meer vermoogende menſchen beteekene, van welke de duivel zich, als boosäertige werktuigen, bedienen zal, om, ten laetſten, de getuigen van den Verlosſer openlyk te beſtrijden en van kant te maeken. De Vorst der duisternis had reeds over lang gepoogt de uitmuntende Leeraers, die vs. 3 getuigen van CHRISTUS genaemd zijn, te verdelgen; maer hy was beteugeld. Toen ondertusſchen de bepaelde tijd van hunne propheteering vervuld was, werdt het hem, om wijze redenen, toegelaeten, zijne boosheid uit te oeffenen. Hij wist een of meer aenzienlyke perſoonen aen te blaeſen, om zich met openbaer geweld, tegen die Leeraers, te verzetten; hunne boosäertigheid, moordzucht, en haet tegen de waerheid, was zo groot, dat zy eigenäertig, by een verſchrikkelyk dier, het welk zijnen oorſprong heeft, uit den helſchen afgrond, mogten vergeleeken worden.

Dit Beest zal, den getuigen van den Verlosſer, den *krijg aendoen*, dat is hen, in het openbaer en met geweld, vijandig aenvallen. In dien zelven zin, wordt de Griekſche uitdrukking, welke hier voorkoomt, door de LXX gebruikt Gen. XIV: 2. Ook zullen de vijanden der waerheid, de werktuigen van den Satan, onder de Goddelyke toelaeting, de overhand hebben. Het Beest zal de getuigen *overwinnen en hen dooden.*

8. Ende hare doode lichamen [*ſullen* onbegraeven blijven *liggen*] op de ſtrate (h) der groote ſtadt, die geeſtelick geheimzinnig of by vergelyking, genoemt wordt Sodoma ende Egyptus, alwaer oock onſe Heere gekruyſt is.

De *lyken* der vermoorde Leeraeren zullen onbegraeven blij-

(h) Openb. 17: 2, 5. ende 18: 10.

blijven liggen. De wreedheid van de vijanden der waerheid, die eigenäertig, by een verslindend dier, uit de helle opgekoomen, moogen vergeleeken worden, zal zo verre gaen, dat zy zich, met het ombrengen van die getuigen, niet vergenoegen, maer hun zelfs eene behoorlyke begraeving weigeren zullen. — In gevolge van deeze zoo helsche boosäertigheid, zullen de doode lichaemen van die Leeraeren blijven liggen, *op de straet* of op de *markt* (*k*) *der groote Stad.*

De hier bedoelde *groote Stad* wordt *geestelyk*, geheimzinnig, leenspreukig, of by vergelyking *genaamd Sodoma*, uit hoofde van het schroomelyk bederv der zeeden, het welk heerschende zal geworden zijn, onder allerlei rangen van menschen, verg. Deut. XXXI: 32. Jer. I: 10. Ezech. XV: 46. — Zy wordt ook zinbeeldig *Egypten* genaemd, van weegen de geweldige onderdrukking der Christenen, zoortgelyke als de Israëllers, in Egypten, ondergaen hebben.

Eindelyk wordt die *groote Stad* naeder beschreeven, als de plaats *alwaer ook onze Heer gekruicigd is.* — Wy verkiezen de leezing HUNNE *Heer.* Deese is zeekerlyk de echte. Dit blijkt genoegzaem hier uit, dat de verhoogde Middelaer zelvs het woord voert, tot den Apostel, gelyk wy reeds by vs. 3 hebben aengemerkt. De Verlosser heet hier HUNNE *Heer*, de Heer naemenlyk van de meermaelen gemelde getuigen. — Zy die, door de *groote Stad*, Rome verstaen, hebben zich veel moeite gegeeven, om aen te wijzen, hoe de Heiland, te Rome, geheimzinnig gekruicigd zy. Maer, naer ons inzien. zijn zy het spoor geheel bijster. De *groote Stad* is, in den letterlyken zin, Jerusalem, *de Heilige Stad, welke twee en veertig maenden zal vertreeden worden* veg. 1. Dit *Jerusalem* wordt, om de gemelde redenen, geheimzinnig *Sodoma* en *Egypten* genaemd, en vervolgens meer eigenlyk beschreeven, als de plaets, *alwaar* HUNNE *Heer*, de Heer der hier bedoelde getuigen *gekruicigd is.*

Het is, in den letterlyken zin, als of de Heiland zeide:

(*h*) VITRINGA *ad h. l.*

„ *de doode Lichaemem* van mijne getuigen *zullen* onbegraeven
„ blijven *liggen, op de markt van de groote Stad, welke leen*-
„ *spreukig Sodoma* mag *genaemd* worden, van weegens het
„ schroomelyk bederv der zeeden, in *Egypten*, uit hoofde
„ van de geweldige onderdrukking der Christenen, ik bedoel
„ de groote Stad Jerusalem, *alwaer ook hunne Heer gekrui*-
„ *cigd is.*"

Jerusalem, gelyk wy reeds by vs. 12 hebben aengemerkt, beteekent het Land, alwaer de Heer zijne Kerk heeft, als zyn Heiligdom, en alwaer Hy, op eene byzondere wijs, tegenwoordig is. De Heiland geevt derhalven, in den Propheetischen zin te kennen, dat 'er eens een tijd koomen zal, in welke de weinige uitmuntende Leeraers van het Evangelie, door openbaere geweldenaers, zullen gedood en zelvs nog, na hunnen dood, wreedelyk mishandeld worden, zo dat hunne doode lichaemen, in die Landen, in welke voorheen de Kerk gebloeit had, onbegraeven zullen blijven liggen; men zal hen zelvs de begraeving onwaerdig oordeelen. — Voorts kan men dit *onbegraeven liggen*, van allerleie mishandelingen, na hunnen dood, verstaen.

9. Ende [*de menschen*] uyt de volcken ende geslachten, ende taelen, ende natien, welke, in die groote Stad, te zaemen koomen, sullen hare doode lichamen met een onmenschelyk genoegen, op de markt sien leggen drie dagen ende eenen halven, en sullen niet toelaten dat hare doode lichaemen in graeven gelegt worden.

De menschen, uit de volken, en geslachten, en taelen, en Natien, zijn, in den letterlyken zin, menschen van allerleien Landaert, die zich oulings, met onderscheidene oogmerken, te Jerusalem bevonden. In den prophetischen zin, denke men aen de onderscheidene volken, die, in den hier bedoelden tijd, die Landen, in welke de Kerk voorheen luisterryk gebloeit heeft, bewoonen zullen. — Zy worden onderscheiden van hen, *die op de aerde woonen*, dat is, de verklaerde vyanden van CHRISTUS en zijn Koningryk, verg. Kap. III: 10. Men verbeelde zich de Heidensche menschen, die wel geene verklaerde vyanden zyn van CHRISTUS en

zijn

zijn Koningrijk, maer zich, over het Christendom, geheel niet bekommeren. — Deeze zullen de mishandelingen van de getuigen der waerheid, in welke zy geen belang ſtellen, met onverſchillige oogen, en zommigen van wreedäertiger karakter, met eenig genoegen, aenſchouwen.

Deeze mishandeling zal duuren *drie daegen en eenen halven.* — Een voegzaeme tijdsbepaeling, daer een dood lichaem, na dien tijd, door verrotting, beſmetting zou kunnen veroorzaeken. Maer byzonder is deeze tijdsbepaeling, van *drie en een halve daegen* geſchikt, naer de 42 maenden vs. 2, of 1260 daegen vs. 3, welke drie en een halv jaer uitmaeken, verg. Dan. XII: 7.

10 Ende die op de aerde woonen die ſullen verblijdt zijn over haer, ende ſullen vreugde bedrijven, ende ſullen malkanderen geſchencken ſenden: om dat deſe twee Propheten, de gene die op de aerde woonen, gepijnigt hadden.

Die op de aerde woonen zijn de openbaere en verklaerde vijanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk (*l*). *Deeze zullen verblijd zijn over hen*, over den dood en de mishandelingen van de getuigen der waerheid. Zy zullen, in het openbaer, *vreugde bedrijven*, vreugde feesten vieren, en *elkanderen geſchenken zenden.* — Oulings was men gewoon, elkanderen, by gelegenheid van algemeene vreugdefeesten, geſchenken te zenden, byzonder aen nooddruvtigen, op dat ook deeſen, in die blijdſchap, deelen mogten, verg. Neh. VIII: 11-13. Deeze gewoonte heeft nog plaets in het Oosten (*m*).

Er zou derhalven, over den dood en de mishandeling der meermaelen gemelde Getuigen, eene groote en algemeene vreugde zyn, by de verklaerde vijanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, *om dat deeze twee Propheeten de geenen, die op de aerde woonen, gepynigt hadden.* Dit *pynigen* had beſtaen, in ſmertelyke knaegingen van het geweeten. De hier bedoelde Leeraers hadden den openbaeren vijanden der

(*l*) XXVI *Deel pag.* 154, 155.
(*m*) HAEMER *Waern. over het Oosten V Deel* p. 175.

waerheid, door hunne prediking en waerschouwingen, gevoelige steeken toegebracht; door het hooren van hunne bestraffingen waeren zy meermaelen getroffen, offchoon zy, uit enkele vijandschap tegen CHRISTUS en zijn Koningrijk, hun geweeten telkens op den mond klopten. Trouwens Leeraers, die zich, tegen het bederv der zeeden, yverig aenkanten, zijn een onverdraeglyke last voor menschen, die, naer geene bestraffing, hooren willen.

11. Ende na die drie dagen ende eenen halven, verg. vs. 9, is een geest des levens uyt Godt in haer gegaen, om deeze Getuigen, uit de dooden, op te wekken; ende sy stonden, ten blijke dat zy herleevden, geheel onverwacht op hare voeten, ende daer is groote vreese gevallen op de gene die haer leevendig aenschouwden.

12. Ende sy, die opgewekte Getuigen van den Heiland, hoorden eene groote stemme uyt den hemel, die tot haer seyde, Komt herwaerts op. Ende sy voeren op nae den hemel in de wolcke, welke hen omringde; ende hare vyanden aenschouwdense met verbaezing, zynde nu genoodzaekt te erkennen, dat zy van God gezonden waeren.

De opstanding van deeze Getuigen vs. 11 geevt geheimzinnig te kennen, dat de hier bedoelde Leeraers wederom herleeven zouden. Zy zouden wel geweldig mishandeld, en zommigen zelvs gedood worden, maer na verloop van eenigen tijd, zou de gedaente der zaeken geheel veränderd worden. Het gezach der overgebleevenen zou, zelvs door de vijanden der waerheid, erkend worden, en zy zouden de onderdrukte waerheid wederom openlyk, en met vrijmoedigheid, prediken. — De herstelling van zaeken wordt, by de Propheeten, door eene opstanding der dooden, meermaelen afgeteekend, verg. Jes. XXVI, 19. Ezech. XXXVII: vs. 1 —.

De oproeping van deeze Getuigen, naer den hemel vs. 12, wijst ons zinbeeldig aen, dat de hier bedoelde Leeraers niet alleen, voor volgende verdrukkingen, zouden beveiligd, maer ook tot eer en aenzien, verheven worden, zo

dat

dat ieder één hun den verschuldigden eerbied bewyzen zoude. — Ook deeze teekening is, in den ſtyl der oude Propheeten, niet ongewoon, verg. Jer. XIV: 13, 14.

13. Ende in die ſelve ure, omtrent dienzelvden tijd, in welke de gemelde Propheeten, in hunnen luister, herſteld waeren, geſchiedde een groote aerdbeevinge, ende het tiende [*deel*] der ſtadt is gevallen, ende daer zijn in de aerdbeevinge gedoodt ſeven duyſent namen van menſchen: ende de overige zijn ſeer bevreeſt geworden, en hebben den Godt des hemels heerlickheyt gegeven.

Er geſchiedde eene groote aerdbeeving. Wy vertaelen het liever *een groot* en zwaer *onweeder*, gepaerd met eenen ſchroomelyken ſtormwind, die alles verwoest en ter needer werpt. — Dergelyke teekeningen van alles verwoestende onweeders, door welke de ganſche natuur als omgekeerd wordt, zijn, by de Propheeten, geheimzinnige afbeeldingen van ſchroomelyke onheilen, byzonder van volksberoerten en burgerlyke oorloogen, door welke zeer groote veränderingen, in Koningrijken en Staeten, te weeg gebracht worden (*n*). — Hier wordt derhalven voorſpeld, dat 'er, in het geheimzinnig *Jeruſalem*, in die landen, alwaer voorheen het Christendom luiſterrijk gebloeit had, zwaere volksberoerten ontſtaen zouden, tot eene rechtvaerdige ſtraf, over het verächten van het Euangelie, en het mishandelen van deszelvs getrouwe dienaeren.

Het tiende deel der Stad is gevallen. — *De Stad* is wederom Jeruſalem, welke, eenen geruimen tijd door de Heidenen, vertreeden was, verg. vs. 2. Het *tiende deel* is een zeer aenmerkelyk gedeelte. Het ganſche voorſtel, *het tiende deel der Stad is gevallen*, koomt, in den Propheetiſchen zin, hier op needer: „ een zeer aenmerkelyk ge-
„ deelte van die Landen, alwaer voorheen het Christendom
„ luisterrijk gebloeit had, maer, in den bedoelden tijd,
„ door onreine Heidenen ſtaet bewoond en vertreeden te wor-
„ den, zal, door ſchroomelyke volksberoerten, en derge-

(*n*) XXVI *Deel.* p. 359-362.

„ lyke rampen, jammerlyk verwoest, en als het waere ver-
„ delgd worden."

Daer zijn, *in de aerdbeeving*, of door het geheimzinnig onweeder van oorlogen en verwoestingen, *zeeven duizend naemen van menschen gedood.* — *Zeeven duizend* is een zeer groot en aenmerkelyk getal. *Naemen van menschen* zijn in het algemeen menschen, (vergel. Kap. III: 4. Hand. I: 15.) — Er is, die meenen, dat hier eene omzetting van woorden plaets hebbe, zo dat *zeeven duizend naemen van menschen* zo veel zegge, als *zeeven duizend menschen van naem*, dat is, volgens den spreektrant der Hebreeuwen, voornaeme en aenzienlyke lieden, (verg. Gen. VI: 4. Num. XVI: 2.) Deese uitlegging verdient des te meer opmerking, om dat een getal van zeeven duizend menschen, die omkoomen, wat gering is, wanneer het tiende deel van eene groote Stad verwoest wordt. — Er zou dan, in den hier bedoelden tijd, een groot getal van menschen, die de meermaelen gemelde Landen bewoonden, en, onder deese, veele voornaeme en aenzienlyke mannen, die zich, tegen den voortgang van het Euangelie, en de yverige poogingen van deszelvs getrouwe Dienaeren, vyandig hadden aengekant, jammerlyk omkoomen.

Dit rechtvaerdig oordeel zal, op de overgebleevenen, eenen gezeegenden invloed maeken. *De overige*, (zegt de Heiland,) menschen van laegeren rang, die, omtrent het Euangelie, wel onverschillig waeren, maer zulk eene bittere vyandschap, tegen het zelve, niet openbaer maekten, zijn, door die blijkbaere strafgerichten, *zeer bevreesd geworden*, zo dat zy, tot nadenken kwaemen, *en hebben den God des hemels heerlykheid gegeeven.* — *De God des hemels* is de eenige en waere God de Schepper van het gansch Geheeläl, in tegenstelling der nietige afgoden. De spreekwijs is ontleend, uit Dan. II: 18, 19, 37, 44. De overigen hebben *den God des hemels heerlykheid gegeeven*, dat is, zy, die te vooren Heidenen waeren, verslaevd, aen den verfoeilykſten afgodsdienst, zijn, door de gemelde oordeelen, bewoogen, om den eenigen en waeren God, den Schepper van het gansch Geheeläl, te erkennen, en Hem die eer en hulde te bewijsen, welke Hem toekoomt.

Laeten wy den zaekelyken zin der gansche Voorzegging vs. 1-13. kortelyk opgeeven. Het is, onses erächtens, als of de verhoogde Middelaer den Apostel deese Voorzegging bekend maekte: „ Op dien tijd, die, door het blaesen der „ *zesde Bazuin*, wordt aengeweesen, zullen de waere belij- „ ders van mijnen naem maer een gering getal uitmaeken. — „ Die Landen, in welke mijne Kerk voorheen gevestigd was, „ zullen meerendeels, door afgodische Heidenen, bewoond „ zijn, en grootelyks veröntreinigd worden, op zoortgelyk „ eene wijs, als Jerusalem, ten tijde van ANTIOCHUS EPI- „ PHANES, door de Heidenen vertreeden werdt. — Even- „ wel zullen 'er eenige uitmuntende en getrouwe Leeraers „ weezen, die, van my, van de hooge waerdigheid mijnes „ Persoons, en van de kracht mijner verdiensten, in het „ openbaer, en met alle vrymoedigheid, een waerächtig ge- „ tuigenis geeven zullen. Zy zullen, bitterlyk bedroevd, „ over het schroomelyk bederv der zeeden, niets onbeproevd „ laeten, om hunne grouwzaeme tijdgenooten te onderwij- „ sen, te waerschouwen, en te vermaenen, op zoortgelyk „ eene wijs, als de twee beroemde Propheeten ELIA en ELI- „ ZA, in eenen tijd van algemeene verbastering, gedaen „ hebben. — Deese Leeraers zullen, met uitneemende ge- „ naedegaeven, verwaerdigd worden, en in zo verre moo- „ gen zy vergeleeken worden, by de twee olijvboomen, „ van welke de Propheet ZACHARIA gesprooken heeft.

„ Ik zal hen, tegen de woede van de vyanden der waer- „ heid, beveiligen. Wanneer iemand hun eenig leed zal „ trachten aen te doen, zal Ik hem mijne gramschap gevoe- „ lig doen ondervinden. In zo verre zullen zy wederom „ gelijk zijn, aen den Propheet ELIA; wanneer een Hoofd- „ man, met 50 krijgsknechten, één en andermael gezonden „ was, om hem van kant te maeken, werden zy, door won- „ derdaedig vuur, verteerd. — Op deese mijne beveiliging „ vertrouwende, zullen zy yverig en rustig voortgaen, met, „ hunnen onboetvaerdigen tijdgenooten, de meest geduchte „ oordeelen aen te kondigen, wanneer zy zich, in het on- „ geloov en de onbekeerlykheid, verharden.

„ Ten laetsten evenwel zal Ik hunnen vyanden toelaeten,

„ dat zy hunne tot dus lang beteugelde woede uitöeffenen.
„ Wanneer de tijd hunner boetpreediking zal geëindigd zijn,
„ zal de Vorst der duisternis zich, van een of meer ver-
„ moogende menſchen, als zo veele boosäertige werktuigen,
„ bedienen, om die uitmuntende Leeraers openlyk te be-
„ ſtrijden en van kant te maeken. — Zelvs zullen die voor-
„ treffelyke Mannen, nog na hunnen dood, mishandeld wor-
„ den. Men zal hun, als het waere, de behoorlyke be-
„ graevenis weigeren. — De Heidenſche inwooners der ge-
„ melde Landen, van onderſcheidene volken en natien, die
„ zich, over het Christendom, geheel niet bekommeren,
„ zullen de mishandelingen van die getuigen der waerheid,
„ in welke zy geen belang ſtellen, met onverſchillige oogen,
„ en zommigen van wreedäertiger karakter, met eenig genoe-
„ gen, aenſchouwen. — Maer de openbaere en verklaerde
„ vyanden van mijn Koningrijk zullen zich, over het ver-
„ moorden en mishandelen van die voortreffelyke Leeraers,
„ grootelyks verblijden; zelvs zullen zy daer over openbaere
„ vreugdefeesten vieren, om dat zy de redenen van deeſe
„ uitmuntende Mannen, als zijnde voor hun ſmertelyke pij-
„ nigingen, niet langer verdraegen konden.

„ Ondertusſchen zal de gedaente der zaeken, na verloop
„ van eenigen tijd, aenmerkelyk veränderd worden. Eene
„ verändering, welke wel, by de opwekking van dooden,
„ zal moogen vergeleeken worden. De vermoorde Leeraers
„ zullen in zo verre herleeven, als het gezach der overge-
„ bleevenen, en hunne opvolgers, zelvs door de vyanden
„ der waerheid, zal erkend worden, en zy de onderdrukte
„ waerheid wederom openlyk, en met alle vrymoedigheid,
„ preediken zullen. — Ook zullen zy, voor volgende ver-
„ drukkingen, beveiligd worden, terwijl ieder een hun den
„ verſchuldigden eerbied bewijſen zal. Eene verändering
„ van hunne omſtandigheeden, welke wel, by eene opnee-
„ ming in den hemel, zal moogen vergeleeken worden.

„ Omtrent denzelvden tijd, op welken die Leeraers, in
„ hunnen luister, zullen herſteld worden, zullen 'er, in de
„ meermaelen gemelde Landen, zeer zwaere volksberoerten
„ ontſtaen, tot eene rechtvaerdige ſtraf, over het veräehten

„ van het Euangelie, en het mishandelen van deszelvs ge-
„ trouwe Dienaeren. Daer door zal een aenmerkelyk ge-
„ deelte van die Landen jammerlyk verwoest, en als het
„ waere verdelgd worden. Ook zal 'er een groot getal der
„ inwooneren, en onder deese veele voornaeme en aenzien-
„ lyke Mannen, op eene deerniswaerdige wijs, omkoomen.
„ Door deese geduchte oordeelen zullen de menschen van
„ laegeren rang, en minder vyandig tegen het Euangelie, tot
„ nadenken koomen, en bewoogen worden, om den verfoei-
„ lyken afgodsdienst vaerwel te zeggen, en den eenigen en
„ waeren God, den onëindigen Schepper van het gansch
„ Geheeläl, naer het voorschrivt van het Euangelie, hulde
„ te doen."

De vervulling van deese Godspraek is nog toekoomende. — *Europa* is, zeedert veele Eeuwen, het Land, in het welk de Christen Kerk voornaemenlyk haeren zeetel heeft. Het hier bedreigde oordeel schijnt daerom dit Waerelddeel te zullen treffen. Trouwens die plaetsen van *Asia* en *Africa*, alwaer, in de eerste tijden van het Christendom, de meest bloeiende Gemeenten geweest zijn, worden nu bewoond, door *Muhammedaenen*; wie zal zich daerom verwonderen, dat de verhoogde Middelaer, in volgende tijden, de inwooners van *Europa*, over het versmaeden van het Euangelie, blijkbaer straffen zal, en dit Waerelddeel, door Heidenen, doen vertreeden, zo dat de belijders van zijnen naem, en de getrouwe Dienaers van het Euangelie, maer een klein getal zullen uitmaeken? Als dan zullen die gebeurtenissen plaets hebben, welke hier voorspeld zijn.

Ondertusschen is 'er eene schijnbaere bedenking overig. Zy is deese dat de Voorzegging, Kap. XI: 1-13, behoore, tot dien tijd, welke, door het blaesen van de *zesde Bazuin* is afgebeeld. Maer daer toe behoorde ook het *ontbinden van de vier Engelen, die, aen de groote Rivier* EUPHRATES *gebonden waeren*, Kap. IX: 13-21. Dit geheimzinnig gezicht hebben wy verklaert, van de veröveringen, welke de *Saraceenen*, na den dood van OTHMAN, die in het jaer 655 is voorgevallen, tot de X Eeuw, gemaekt hebben, het welk gepaerd ging, met de schroomelykste verwoestingen, en het pleegen

van de onmenfchelykfte wreedheeden (*o*). Maer, mag men denken, welk een geweldige fprong, van de gefchiedenis der VII, VIII, en IXde Eeuw, tot zaeken, welke, in onfen leevtijd, nog toekoomende zijn.

Dan men herïnnere zich het gene wy, in de INLEIDING tot het voorige Deel (*p*), hebben aengemerkt: „ Ook is „ het, naer ons inzien, een groote misflag, dat men het „ Boek der OPENBAERING gemeenlyk befchouwt, als eene „ doorloopende Voorzegging, welke de toekoomftige zaeken, „ in eene gereegelde en achteréénvolgende orde, zoude „ voordraegen. — Dit is geheel ftrijdig, met de gewoonte „ der Propheeten, die, in onderfcheidene gezichten, toe„ koomftige zaeken gefchildert hebben, zonder daer in de „ volgörde van den tijd waer te neemen."

Dergelyke fprongen, om my zo uit te drukken, zijn, by de oude Propheeten, zeer gewoon. Zeer dikwijls fpreeken zy, van tijdelyke verlosfingen der Israëlleren, en laeten 'er voorzeggingen van zaeken, welke, eerst in de daegen van het Euangelie, moesten vervuld worden, onmiddelyk op volgen. — De Propheet JEREMIA, om maer één voorbeeld by te brengen, voorfpelde de wederkeering der Jooden, uit de ballingfchap van Babel, beneevens hunne lotgevallen, tot op de verwoesting van Stad en Tempel, door TITUS VESPASIANUS, Kap. XXX; deefe Voorzegging van tijdelyke zeegeningen wordt, in ettelyke byzonderheeden, naeder uitgebreid, Kap. XXXI: 1-30; en onmiddelyk daerop worden zaeken voorgedraegen, welke, eerst in het laetst der daegen, na de bekeering der Jooden, by de herbouwing van Jerufalem, zullen plaets hebben, Kap. XXXI: 31-40. (*q*).

(*o*) *Boven* p. 87.
(*p*) p. CXLIII.
(*q*) XIV *Deel.* p. 274-308.

2. Na het blaesen der zesde Bazuin, volgende bedreiging van nog een schroomelyk oordeel, het welk, ten tijde van het blaesen der zeevende Bazuin zal uitgeoeffend worden, vs. 14.

14. Het tweede wee, het tweede van die drie schroomelyke oordeelen, van welke Kap. VIII: 13. gesprooken is, waer door zy, *die op de aerde woonen*, de verklaerde vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, rechtvaerdig zullen gestraft worden, is wechgegaen: siet, (i) het derde wee, het laetste van de drie gemelde oordeelen, waer door de vyanden van den Verlosser geheel zullen te ondergebracht worden, komt haest, het zal spoedig volgen, op het oordeel, het welk Kap. XI: 1-13. beschreeven is.

g. Het blaesen der zeevende of laetste Bazuin hebben wy Kap. XI: 15-18.

Vooräf hebben wy het volgende aen te merken. — Ten tijde, die, door het blaesen van de *zeevende Bazuin*, wordt afgeteekend, zal het *derde wee*, het laetste der meest geduchte oordeelen, over de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, plaets hebben, volgens des Apostels uitdrukkelyke verklaering vs. 14. Ondertusschen bestond de geheele vertooning, welke JOANNES, by die gelegenheid, gezien heeft, in eene beschrijving van eene uitneemende blijdschap, welke 'er in den hemel plaets had, daer over, dat CHRISTUS, als Koning, over alle de volken, heerschte. Van de oordeelen, over 's Heilands vyanden, welke den weg baenen zouden, tot deese heuchlyke ommekeer van zaeken, wordt niet met opzet, maer alleenlyk in het voorbygaen, en met een enkel woord gesprooken vs. 18, *de volken waren toornig geworden, en Gods toorn is gekoomen.*

De reden ligt, in het gene wy, by Kap. X, hebben aengemerkt. Daer heeft de Propheet melding gemaekt, van de

(i) Openb. 8: 13. ende 9: 12. ende 15: 1.

ſtrafgerichten, welke de verhoogde Middelaer, ten tijde van het blaeſen der *zeevende Bazuin*, over zijne vyanden zal uitöeffenen, om dezelve voor ééns en altoos te verdelgen. — Te weeten, door het eerſte der twee tusſchen inſchietende gezichten, Kap. X, werden den Apostel de gemelde oordeelen, welke, ten tijde van het blaeſen der *zeevende Bazuin*, zullen plaets hebben, geheimzinnig vertoond. Zy werden hem, door de ſtemmen der *zeeven donderſlaegen* bekend gemaekt, terwijl hem verbooden werdt, dezelve op te teekenen, (vergel. Kap. X: 3, 4.) De Engel, die hem verſcheenen was, verzeekerde, met eenen plechtigen eed, dat die oordeelen, niet onder de *zesde Bazuin*, zouden plaets hebben vs. 5, 6. Hy voegde 'er by, dat de uitvoering van het Goddelyk beſluit, omtrent die oordeelen, tot eenen laeteren tijd, behoorde, tot die tijdsömſtandigheeden naemenlyk, welke, door het *baſuinen van den zeevenden Engel*, zouden worden afgebeeld.

De ſchroomelyke gebeurtenisſen derhalven, welke den Apostel, door de ſtemmen der *zeeven donderſlaegen* zijn bekend gemaekt, behooren tot den tijd der *zeevende Bazuin*, en maeken die allervreesſelykſte oordeelen uit, door welke de Verlosſer, ten laetſten, alle zijne vyanden geheel zal te onder brengen, en zich den weg baenen, om, over alle volken der waereld, als Koning te heerſchen.

Nu begrijpt men van zelvs, waerom 'er, by het baſuinen van den *zeevenden Engel*, geene opzettelyke melding, van die oordeelen, gemaekt worde. Zy mogten niet openbaer gemaekt worden, (vergel. Kap. X: 3, 4;) denkelyk om dat zy te ontzettend zijn zullen, dan dat wy 'er vooräf eenige kennis, van hebben zouden. — Die allerſchroomelykſte ſtrafgerichten worden hier voorönderſteld, als reeds werkelyk uitgeöeffend, en de hemellingen worden vertoond, als Gode, met blijde dankzegging, de eer geevende, weegens de luisterrijke zeegeprael van CHRISTUS Koningrijk, welke, langs den weg van de vreesſelykſte gerichten, bevoorderd en voltooid was.

Deese Voorzegging zal gevolgelyk, in het laetst der daegen, by den heerlyken ſtaet der Kerke, vervuld worden.

1. *De luisterrijke zeegeprael van* CHRISTUS *Koningrijk wordt afgeteekend, vs.* 15.
2. *De lovzang der verblijde Hemellingen desweegens wordt beschreeven, vs.* 16 18.
—. *De* 24 *Ouderlingen beweesen den Oneïndigen den diepsten eerbied, vs.* 16, *en*
— —. *Gaeven Hem de eer, weegens de zeegeprael van 's Heilands Koningrijk, vs.* 17, 18.

15. Ende ik werdt, in eene verrukking van zinnen, van de aerde wederom verplaetst in den hemel. Thans zag ik het laetste gedeelte van het geöpende Boek, met zeeven zeegelen; maer, behalven den zeevenden Engel, die blaesende vertoond werdt, zag ik 'er verder niets in. Ik hoorde eenen verheevenen Lovzang zingen, door de Ouderlingen, die eenen halven cirkel, voor Gods throon, maekten: want de sevende Engel heeft gebasuynt, ende daer geschiedden ogenblikkelyk, zonder dat ik iets verder zag, groote stemmen in den hemel, seggende, De Koninckrijcken der werelt zijn geworden onses Heeren, ende sijnes Christi, ende hy sal als Koningh heerschen in alle eeuwigheyt.

Het gene wy hier, in de uitbreiding, hebben ingevoegt, steunt op aenmerkingen, welke wy voorheen breeder beredeneert hebben. — De vertooningen, by het blaesen der *zeeven Bazuinen*, heeft de Apostel, onses erächtens, geteekend gezien, in de verzeegelde Boekrolle, welke, door het LAM, geöpend was, (vergel. Kap. V: 5.) — Maer de beide tusschen inschietende gezichten, welke tusschen het blaesen van de *zesde* en de *zeevende Bazuin* geplaetst worden, Kap. X: 1— XI: 13. waeren van dien aert, dat zy niet konden afgeteekend worden. Ook kwam het den Apostel voor, als of hy, uit den hemel, op de aerde verplaetst waere.

Na dat hy de beide tusschen inschietende gezichten, staende op de aerde, gezien had, scheen hy, op nieuws, in den hemel verplaetst te worden, en zag aldaer, in het nog overige gedeelte van de ontzeegelde Boekrolle, den *zeevenden*

of laetsten *Bazuin blaeser*, Kap. XI: 15. Maer ook verder zag hy niets afgeteekend. Alleenlyk hoorde hy *groote stemmen in den hemel.* Hy hoorde een zwaer geluid, het welk, door veele verëenigde stemmen, gemaekt werdt, en den hemel als het waere deedt weêrgalmen.

De Hemellingen riepen, al juichende, met verëenigde stemmen, uit: *de Koningrijken der waereld* enz. — *De Koningrijken der waereld zijn geworden onses Heeren en zijnes Christi*, of *zijnes gezalvden*, dat is: „ het Christendom „ heeft, ten laetsten, over allen tegenstand, gezeegenpraelt; „ zo dat God, van alle volken der waereld, als Heer, en „ de Verlosser, als de van Hem gezalvde en verördende „ Middelaer, geëerbiedigd worde; *en Hy*, naemenlyk CHRIS„ TUS, *zal als Koning heerschen*, en alle de volken zullen „ Hem, als hunnen Koning, hulde doen, *in alle eeuwig„ heid.*" — Eene treffende beschrijving van den heerlyken staet der Kerke, in het laetst der daegen, na dat alle de vyanden der waerheid zullen verdelgd zijn.

Deese heerlyke staet der Kerke, die, met het ingaen van de volheid der Heidenen, en de bekeering van gansch Israël, eenen aenvang neemen zal, is reeds, door de oude Propheeten, onder de luisterrijkste zinneprenten, afgeteekend. *De Heidenen zullen tot het licht* der Kerke *gaen, en Koningen, tot den glans, die haer is opgegaen; Koningen zullen haer dienen; ook zullen zich buigende, tot haer koomen de kinderen der geenen, die haer onderdrukt hebben, en allen, die haer gelastert hebben, zullen zich nederbuigen, aen de planten haerer voeten, en zy zullen haer noemen, de Stad des* HEEREN, *het Zion des Heiligen Israëls*, Jes. LX: 3, 10, 14. *De* HEER *zal tot Koning, over de gansche aerde zijn, ten dien daege zal de* HEER *één zijn, en zijn naem één*, Zach. XIV: 9.

16. Ende de vier en twintigh Ouderlingen, die ik voor Godt zag sitten op hare throonen, vielen [*neder*] op hare aengesichten, ende aenbaden Godt,

17. Seggende, Wy dancken u, Heere Godt almachtigh, (k) Die is, ende Die was, ende Die komen

(k) Openb. 1: 4, 8. ende 4: 8. ende 16: 5.

men ſal, dat gy uwe groote kracht hebt aengenomen, ende als Koningh hebt geheerſcht:

18. Ende de volckeren waren toornigh geworden, ende uwe toorne is gekomen, ende de tijt der dooden om geoordeelt te worden, ende om den loon te geven uwen dienſtknechten den Propheten ende den heyligen, ende den genen die uwen name vreeſen, den kleynen ende den grooten: ende om te verderven de gene die de aerde verdorven.

De vier en twintig Ouderlingen, die, voor God, zitten, op hunne throonen, zijn, by Kap. IV: 4, naeder beſchreeven (*r*). JOANNES zag den throon van den onëindigen omringd, met 24 laegere throonen, welke, in de gedaente van eenen halven boog, voor Hem ſtonden. Op die throonen, zaeten zo veele Ouderlingen, als zijne Hovelingen en eerſte Staetsdienaers. Deeſe vier en twintig Ouderlingen waeren, toen het Lam het verzegelde Boek genoomen had uit de hand des geenen, die op den throon zat, van hunne zeetels opgeſtaen, en, met den diepſten eerbied, voor den Verloſſer, neêrgevallen; (verg. Kap. V: 8.) — Op dezelvde wijs ſtonden zy ook nu, van hunne throonen, op; *zy vielen*, ten blijke van den diepſten eerbied, op de Oosterſche wijs, *neder op hunne aengezichten, en aenbaeden God*, om Hem de eer te geeven, over de gezeegende verändering, welke 'er, in de Kerk van CHRISTUS, was voorgevallen.

Zy zongen een verheeven danklied, *zeggende* vs. 17: *wy danken u Heer God, almachtig, Die is, en Die was, en Die koomen* of *worden zal, dat gy uwe groote kracht hebt aengenoomen, en, als Koning, hebt geheerscht.*

Zy gaeven den Onëindigen zeer verheevene eeretijtels. — Zy noemden Hem *Heer God*, om dat Hy onëindig verheeven is, boven alle geſchaepene Weezens, en *den Almachtigen*, of Albeſtuurer, die een onbepaeld bewind voert, over alle geſchaepene dingen, als werken zijner handen. Eene eeretijtel welke overëenſtemt, met den Hebreeuwſchen Naem *Heer*

(*r*) XXVI *Deel.* p. 186.

der Heirfchaeren, (vergel. Kap. IV: 8.) (*s*). — Zy voegen 'er by, *Die is*, *en Die was*, *en Die worden zal*, dat is, de JEHOVAH, de Eeuwige, die, uit kracht van zijn eigen weezen, noodzaekelyk en onveränderlyk beftaet, (vergel. Kap. I: 4.)

Zy looven den onëindigen, *om dat Hy zijne groote kracht had aengenoomen*, *en als Koning had geheerscht*, dat is, om dat hy zich, door zijn eigen Alvermoogen, had te weeg gebracht, dat Hy, als Koning, met een onbepaeld gezach, heerschte (*t*). — In den hier bedoelden tijd, zal God, als Koning, van alle volken geëerbiedigd worden.

De Volken, voegen 'er de Ouderlingen by, vs. 18, *waeren toornig geworden*, *en uw toorn is gekoomen*. Zo fpreeken zy, als in het voorbygaen, over de geduchte oordeelen, met welke God de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, in het laetfte der daegen, zal verdelgt hebben.

De Volken waeren toornig geworden. De fpreekwijs fchijnt ontleend te zijn, uit Pf. II: 1. en wijst ons, naer de laetfte poogingen, welke de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, tegen het zelve, zullen aenwenden, even voor de luisterrijke verlosfing welke der Kerke, in het laetst der daegen, zal gefchonken worden. — *Gods toorn was gekoomen*. Men denke, aen die fchroomelyke oordeelen, welke aen den Apostel, door de ftemmen der zeeven donderflaegen, waeren bekend gemaekt, (vergel. Kap. X: 3, 4,) en door welke God zijne rechtvaerdige gramfchap, in de laetfte tijden, zal openbaeren, over de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, om dezelve geheel en voor altoos te verdelgen.

Dan zal *de tijd der dooden gekoomen zijn*, *om geöordeeld te worden*, *en om den loon te geeven*, *aen Gods dienstknechten den Propheeten*, *en den heiligen*, *en den geenen*, *die Gods naem vreefen*, *den kleinen en den grooten* — *De dooden* zijn bepaeldelyk de Martelaers, die, onder de laetfte geweldenaeryen van de vyanden der waerheid, zullen vermoord worden. Deefe zullen *geöordeeld* worden, voor zo verre hun on-

(*s*) GROTIUS *ad h. l.*
(*t*) EICHHORN l. c. *Tom.* II. p. 76, 77.

onschuldig bloed zal gewrooken worden (*u*). — Door *Gods dienstknechten, de Propheeten*, worden de Leeraers bedoeld, (vergel. Kap. XI: 3, 7,) die, onder de laetste aenvallen van de vyanden der waerheid, zullen preediken, en veelszins mishandeld worden. *De heiligen, en de geenen, die Gods naem vreesen, de kleinen en de grooten*, zijn de waere en oprechte Christenen, die, onder de allerlaetste verdrukking, zullen getrouw blijven, uit alle rangen en standen van menschen. Deesen zal *loon gegeeven worden*, door het straffen van hunne vyanden, en door den luister, die aen de Kerk zal geschonken worden.

Dan zal de tijd gekoomen zijn, *om te verderven, die de aerde verdorven*, om de vyanden van het Christendom geheel te verdelgen, die, door het Rijk der waerheid te bestrijden, het menschdom hadden ongelukkig gemaekt.

Kortöm, in het laetst der daegen, zullen de Christenen God blymoedig en dankbaer looven, om dat Hy der Kerke eene volkoomene rust, en eenen bloeienden luister, bezorgt heeft, door het verdelgen van alle vyanden der waerheid, zo dat niemand meer onderneemen zal, om den gezeegenden staet van het Christendom te beroeren.

3. *Het derde gezicht, met het welk* JOANNES *verwaerdigd is, vinden wy Kap. XI:* 19.

19. Ende de Tempel Godts in den hemel is (l) geopent geworden, ende de Arke sijnes verbonts is gesien in sijnen Tempel: ende daer wierden blicksemen, ende stemmen, ende donderslagen, ende aerdbeevinge, ende groote hagel.

Het schijnt ons allerduidelykst, dat hier een nieuw gezicht vermeld worde. Het heeft niets gemeens, met het voorige, het welk, met den lovzang der Hemelingen, na dat de Apostel den *zeevenden Engel* had zien *basuinen*, geëindigd is, Kap. XI: 15-18. Nu zag de Propheet Gods Tem-

(*u*) VITRINGA *ad h. l.*
(l) Openb. 15: 5.

pel in den hemel geheel geöpend, zo dat hy zelvs de Verbondsärk, ftaende in het binnenfte Heiligdom, aenfchouwen konde. Zeekerlyk eene geheel nieuwe vertooning, van de voorige, kennelyk onderfcheiden. — Het koppelwoordeken *ende* kan hier geene tegenwerping opleeveren, als of dit gezicht, onmiddelyk aen het voorige verbonden, daer van een gedeelte moest uitmaeken, daer het, in den ftijl der Hebreeuwen, zeer gewoon is, een geheel nieuw voorftel, op zulk eene wijs, te beginnen. Voeg 'er by, dat ook het volgende XII Hoofdftuk, op die zelvde wijs, eenen aenvang neeme.

Veele Uitleggers brengen dit gezicht, tot het volgende XIIde Hoofdftuk, zo dat het eene voorbereiding, of inleiding weezen zoude, tot de vertooning, welke aldaer befchreeven is. Maer niets fchijnt my duidelyker, dan dat de volgende vertooning, met dit gezicht, niets gemeens hebbe, en daer van kennelyk onderfcheiden zy. Dit dunkt my, moet elken oplettenden Leezer, aenftonds en van zelvs, in het oog loopen.

Wy houden het uit dien hoofde daer voor, dat de Apostel Kap. XI: 19. een geheel nieuw en afzonderlyk gezicht befchrijve.

De Tempel Gods in den hemel is geöpend geworden, en de Arke zijnes verbonds is gezien in zijnen Tempel. — *De Tempel Gods is*, in den letterlyken zin, de Tempel te Jerufalem, in welke de God der Goden oulings, op eene fchaduwächtige wijs zijne wooning had. Meer bepaeldelyk hebben wy te denken, aen den eigenlyk gezegden Tempel, beftaende uit het Heilige der Heilige, en het Heilige. Men vergelyke verder het gene wy, by Kap. XI: 1 hebben aengeteekent. — JOANNES zag *den Tempel Gods in den hemel*, het fcheen hem, in eene verrukking van zinnen zo toe als of hy den eigenlyk gezegden Tempel, zo als hy denzelven te Jerufalem, voor haere verwoesting, gekent had, in den hemel, in den luchthemel, (vergel. Kap. XII: 1,) verplaetst zag. — Maer de Tempel *was geöpend*. De voorhangfels zo het eerfte het welk het Heilige toefloot, als het tweede, het welk het Heilige, van het binnenfte Heiligdom, afzonderde, waeren ge-

geheel wechgenoomen. De beide vertrekken waeren geöpend, zo dat men, tot in het Heilige der Heilige, zonder eenige verhindering, konde doorzien. Trouwens de *Ark van Gods verbond*, die, in het binnenste Heiligdom, stondt, *is gezien in zijnen Tempel.*

Met één woord; de Tempel werdt JOANNES, in den luchthemel, vertoond, geheel geöpend, zo dat men, tot in het binnenste Heiligdom, doorzien, en de Verbondskist onbelemmerd aenschouwen konde. — Wat gav deese zonderlinge vertooning te kennen? De zaek wordt onderscheidenlyk begreepen.

Zommigen meenen, dat 'er gezinspeeld worde, op het sluiten van den Tempel, onder Koning ACHAZ, en het openen van denzelven, onder zijnen godvruchtigen zoon HISKIA; en dan zou de geheele vertooning te kennen geeven, dat de vrye Godsdienstöeffening der Christenen, welke te vooren, door schroomelyke vervolgingen, belet was, wederom zoude hersteld worden. — Maer deesen schijnen ons het spoor geheel bijster te weezen. Hier werdt eene geheele andere opening van den Tempel geteekend, dan die, welke, ten tijde van Koning HISKIA, heeft plaets gehad. De godloose ACHAZ sloot de deuren van het huis des HEEREN, op dat niemand der Priesteren, in het Heilige, zoude ingaen, om de heilige diensten te verrichten, of van het volk, om te aenbidden, in de Voorhooven, 2 Kron. XXVIII: 24; en HISKIAS deedt de deuren van het huis des HEEREN wederom open, op dat het volk gelegenheid hebben zoude, om den Godsdienst, in de Voorhooven, te verrichten, en stelde daer door de Priesters in staet, om den dienst, in het Heiligdom, die eenigen tijd gestaekt was, als van nieuws te beginnen, 2 Kron. XXIX: 3, 4. Maer JOANNES zag den geheelen Tempel geöpend, zo dat men de Verbondkist, in het binnenste Heiligdom, zien konde.

Anderen zijn van oordeel, dat, door het *openen van den Tempel*, voorspeld zy, dat de volken, van alle kanten, in eene groote meenigte, tot de gemeenschap der Kerke, in het laetst der daegen, zullen toevloeien, en, door het *zien van de Verbondsärk*, dat alle de geheimen van de leer der

zaeligheid, aen allen, zeer duidelyk zullen worden uitgelegd. Zo begreep het de Hoog Leeraer VITRINGA (*v*). Hier meede ſtemt de Heer EICHHORN in zo verre overëen, dat hy denke, aen de eerſte daegen van het Euangelie, wanneer elk den vryen toegang had, tot Gods genaede, daer de Tempel, onder de Moſaiſche huishouding, alleenlyk voor de Jooden, en het binnenſte Heiligdom, alleenlyk voor den Hoogepriester, toegangelyk was (*w*).

Onſes erächtens hangt de Prophetiſche zin geheel af, van het gene 'er wordt bygevoegd, *en daer werden blikſemen, en ſtemmen, en donderſlaegen, en aerdbeeving, en groote haegel.* Deeſe vreesſelyke verſchijnſelen waeren de gevolgen der opening van den Tempel. — De Heer VITRINGA verſtaet, „ door de *blikſemen*, klaere betooningen der waerheid van het „ Euangelie, door *ſtemmen*, klaere predikingen van die „ waerheid, in groote vergaederingen; door *donderſlaegen*, „ Gods grootere en uitmuntender werken, welke, in de „ waereld, een groot gedruisch maeken zouden; door *aerdbeeving*, verſcheidene en groote veränderingen van zaeken; en eindelyk, door *grooten haegel*, aenmerkelyke „ oordeelen Gods, over de vyanden der waerheid" (*x*).

Maer dergelyke ſchroomelyke verſchijnſelen beteekenen allerweegen, in de OPENBAERING, zeer geduchte oordeelen, (vergel. Kap. VIII: 5) — Toen JOANNES den Tempel Gods, in den hemel, geöpend zag, zo dat hy de Verbondsark, in het binnenſte Heiligdom, aenſchouwen konde, *werden* 'er aenſtonds *blikſemen en ſtemmen* enz. Wy meenen 'er uit te moogen beſluiten, dat deeſe vreesſelyke verſchijnſels, uit den geöpenden Tempel, en wel bepaeldelyk, uit het binnenſte Heiligdom, van de Verbondsärk, zijn voortgekoomen, op zoortgelyk eene wijs, als de Apostel, by eene andere gelegenheid, van Gods throon, zag uitgaen, *blikſemen*, en *donderſlaegen*, en *ſtemmen*, (vergel. Kap. IV: 5.) Uit het binnenſte Heiligdom van den Tempel, het welk aen JOANNES, als geheel geöpend, vertoond werdt, ſchooten geduu-

(*v*) l. c. I *Deel.* p. 102, 103.
(*w*) l. c. *Vol* II. p. 78, 79.
(*x*) l. c. p. 103.

duurig *bliksemen*, welke, van zwaere *donderslaegen*, gevolgd werden. — Ook hoorde hy *stemmen*, van die donderslaegen, onderscheiden; men denke aen nog andere zwaere en schrikbaerende geluiden. Misschien was het zoortgelyk een geluid, als dat, het welk, by Gods verschijning op Sinaï, gehoord werdt, en vry wat overëenkoomst had, met dat der basuinen, (vergel. Exod. XIX: 16.) — Wijders spreekt de Apostel van *aerdbeeving*, of een schroomelyk onweeder, het welk zeer geduchte verwoestingen afteekende, (verg. vs. 13,) en eindelyk van *grooten haegel*, die een bekend zinbeeld is van Gods oordeelen, over zijne vyanden, (verg. Jes. XXX: 30. XXXII: 19)

Zy koomen daerom naeder, die deese vertooning opvatten, als eene algemeene beschrijving van de geduchte oordeelen, over de vyanden der Kerke, welke den Apostel, in het vervolg, naeder en duidelyker zouden worden bekend gemaekt (y).

Onses erächtens werdt deese vertooning genoegzaem opgehelderd, door die, welke wy ontmoeten, Kap. XV: 5, 6. De Apostel zag den Tempel in den hemel geöpend, en de zeeven Engelen, die de zeeven laetste plaegen hadden, kwamen uit den geöpenden Tempel, om aen te toonen, dat zy van God gezonden waeren, ten einde die zeeven laetste plaegen uit te oeffenen. — Op dezelvde wijs nu, zag JOANNES in ons geval, een allervreesselykst onweeder, uit den geöpenden Tempel, voortkoomen. Het geevt, onses erächtens, in het gemeen te kennen, dat God gereed stondt, om de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, door de meest geduchte oordeelen, te straffen. — Deese oordeelen worden, in de volgende gezichten, in de byzonderheeden, naeder afgeteekend.

(y) TH. NEWTON *over de gewijde Voorzeggingen* II *Deel.* p. 306, 307.

HET XII. KAPITTEL.

I. Het vierde gezicht vertoonde eene baerende Vrouw, welke, door eenen vreesselyken Draek, vervolgd werdt, Kap. XII: 1-17.

A. *De Apostel zag eene zwangere Vrouw, in eene zeer luisterrijke gedaente, welke, door de baerensweeën, overvallen werdt, vs.* 1, 2.

B. *Een vreesselyke Draek verzette zich vyandig, tegen deese Vrouw; maer zijne boosäertige pooging werdt verydeld, vs.* 3-17.

A. Zijne vreesselyke gedaente wordt geteekend, vs. 3, 4ª.

B. Zijne vruchteloose pooging wordt beschreeven, vs. 4ᵇ-17.

α. *Zijne eerste pooging was het kind te verslinden, het welk de Vrouw gereed stondt te baeren; maer haer zoon werdt beveiligd, en zy zelve vondt eene schuilplaets, vs.* 4ᵇ-6.

β. *Zijne tweede pooging was* MICHAEL *den Aerts Engel te bestrijden; maer hy kreeg de nederlaeg, en werdt op de aerde geworpen. Over deese gebeurtenis zongen de hemellingen een lovlied, met blijde dankzegging, vs.* 7-12.

γ. *Zijne derde pooging was de gemelde Vrouw, in haere schuilplaets, te vervolgen; maer ook hierin werdt hy te leur gesteld, vs.* 13-16.

δ. *Eindelyk voerde hy krijg, tegen het overig godvruchtig zaed deezer Vrouwe, vs.* 17.

1. ENde daer wiert een groot teecken gesien in den hemel, een geheimzinnig verschijnsel van eenen geheel zonderlingen aert vertoonde zich, hoog in de lucht, [*namelick*] een Vrouwe, in eene allerluisterrijkste gedaente, want zy was bekleedt met de sonne, ende de ma-

mane was onder hare voeten, ende op haer hooft een kroone van twaelf ſterren:

Een teeken is een vreemd en geheel zonderling verſchijnſel, het welk, met verwondering, beſchouwd wordt, (verg. Deut. XXII: 2.). Hier was het een geheimzinnig verſchijnſel, het welk toekoomende zaeken afbeeldde. Het was een *groot* teeken, voor zo verre het gansch buitengewoon en zeer merkwaerdig was. — Het *werdt gezien in den hemel,* het vertoonde zich, in het bovenſte gedeelte van de lucht. Het kwam den Apostel, in eene verrukking van zinnen, zo voor, als of hy dat zeer vreemde verſchijnſel zag, in de bovenſte gewesten van den luchthemel. — Trouwens, in dien zelvden *hemel* vertoonde zich ook de *Draek,* (vergel. vs. 3,) deeſe *Draek* was de *Duivel,* vs. 9; maer de Duivels werden geacht, in de lucht, te woonen en te woelen, (vergel. Eph. II: 2. VI: 12.) (z). Daer te boven voerde de Duivel krijg, tegen MICHAEL, mede in den hemel (vergel. vs. 7;) maer het wordt zeekerlyk den Satanas niet vergund, om zijne boosaertigheid, in den hoogſten hemel, uit te oeffenen.

Dit zonderling verſchijnſel beſtondt, in *eene Vrouw,* welke, op de allerluisterrijkſte wijs, was uitgedoscht; zy *was bekleed, met de zonne,* zijnde, van alle kanten, met zulk een glansrijk licht, omſcheenen, als of zy, in het midden van de zonne, geplaetst waere. *De Maen,* of een vuurig verſchijnſel, het welk, naer de Maen, geleek, *was onder haere voeten; en op haer hoofd, was eene kroon van twaelv ſtarren.* De Apostel zag twaelv vuurige verſchijnſels, rondöm het hoofd van deeſe Vrouw, zodaenig geplaetst, dat zy haer, als met eene kroon, ſcheenen te vercieren.

2. Ende ſy was hoog ſwanger, zelvs werdt zy reeds, door de baerensweeën overvallen, ende zy riep, zy ſchreeuwde het uit barensnoot hebbende, ende zijnde in pijne om te baren. Naderende, tot het baeren, had zy ſmerten, en ſchreeuwde, in haere weeën, (vergel. Jeſ. XXVI: 17.)

3. Ende daer wiert te gelijk een ander teecken,

(z) EICHHORN l. c. *Vol.* II. p. 83, 84

nog een ander zonderling verschijnsel, gesien boven in den luchthemel: ende siet, welk eene wonderbaere vertooning! daer was een groote roode Draeck, hebbende seven hoofden, ende tien hoornen, ende op sijne hoofden seven Koninckliicke hoeden (*a*).

Een Draek is een zwaere slang, van ongemeene grootte. Men vindt melding van *Draeken*, die, 30 en meer ellen, lang weezen zouden. De huid is, van schubben, voorzien. In den bek, hebben zy drie ryen van tanden. Hun vergivt is volstrekt doodelyk; daerom leezen wy, van vuurig draeken fenijn, Deut. XXXII: 33. — De *Draek*, welke JOANNES zag, was *groot*, van eene ongemeene lengte, en *rood*, eigenlyk *vuurrood*, hoedaenig de kleur is van gloeiend yzer, (vergel. Kap. VI: 4.)

Het zonderlingste nog van deesen *Draek* was, dat hy *zeeven hoofden* had. — Wijders had hy *tien hoornen*. De *Cerastes* of gehoornde slang heeft, gelijk ÆLIANUS zegt, twee hoornen, op het voorhoofd; ook wordt 'er gesprooken, van slangen, met vier hoornen (*b*). Maer deese Draek had wel *tien hoornen*. Men vraegt, hoe die *tien hoornen*, op zijne *zeeven hoofden*, verdeeld waeren? Misschien hadden de drie middenste hoofden, elk twee, en de twee uiterste hoofden, aen weerskanten, elk een hoorn (*c*). Misschien stonden alle de *tien hoornen* te zaemen, op het middenste hoofd (*d*). — Eindelyk waeren 'er, op de zeeven hoofden van dien Draek, *zeeven Koninglyke hoeden*, of prachtige hoofdsluiers. Iets dergelyks heeft, by de Draeken, plaets; althans PLINIUS (*e*) zegt, van den *Basiliscus*, of Kroonslang, dat hy eenige witte vlekken, hoornsgewijs, op het hoofd heeft.

4 Ende de Draek had eenen langen staert, met welken hy een verschrikkelyk geswaei maekte: want met sijn steert trock hy het derde [*deel*] der sterren des hemels, ende wierp die op de aerde: Ende de Draeck stont voor de

(*a*) BOCHART *Hieroz. Tom.* II. l. c. c. 14.
(*b*) EICHHORN l. c. p. 87.
(*c*) EICHHORN l. c. p. 88.
(*d*) VITRINGA *ad h. l.*
(*e*) PLINIUS *Hist. Nat.* l. VIII. c. 21.

de Vrouwe die baren soude, op dat hy haer kint soude verslinden, wanneer sy het soude gebaert hebben.

De Draek zwaeide, met zijnen langen *staert*; en *hy trok het derde deel des Starren des hemels.* Hy scheen een aenmerkelyk gedeelte, (vergel. Kap. VII: 7,) van vuurige verschijnsels, welke zich, als Starren, vertoonden, met zijnen staert, uit haere plaetsen, te slingeren., en dezelve *op de aerde te werpen.* — Deese teekening is overgenoomen, uit Dan. VIII: 10. Die Propheet zag eenen geitenbok, hebbende eenen grooten hoorn, in het midden van zijn voorhoofd. Dit *groote hoorn* werdt *afgebrooken*, en, in deszelve plaets, *kwaemen vier hoornen.* Uit één van die vier hoornen, kwam een *klein hoorn* voort, het welk spoedig groot werdt; en het *wierp zommige van het heir des hemels, naemenlyk van de Starren, ter aerde neder, en vertraetse*, (vergel. Dan. VIII: 5-10.

Het *groote hoorn* van dien geitenbok verbeeldde ALEXANDER *den Grooten*, die, door de Persen te onder te brengen, de Heerschappy, in het Oosten, eerst bekoomen heeft. Het *breeken van dien grooten hoorn* vertoonde den onverwachten dood van ALEXANDER, in den bloei van zijnen leevtijd, en in het midden van zijnen zonderlingen voorspoed. De *vier hoornen*, die, in de plaets van dat groote hoorn, kwaemen, verbeeldden de vier voornaemste Rijken, dat van Macedonien, dat van Egypten, dat van Syrien, en dat van Asia, welke, uit de heerschappy van ALEXANDER, ontstaen zijn. Uit een van die vier hoornen, kwam een *klein hoorn* voort, beteekenende ANTIOCHUS EPIPHANES, die zeer spoedig ontzachlyk werdt, door zijne oorlogsdaeden. Het *heir des hemels* vertoont het volk van Israël, en ANTIOCHUS EPIPHANES heeft *zommigen van dat heir des hemels*, byzonder aenzienlyke mannen, die, van wegens hunne waerdigheid en luister, als *Starren*, flonkerden, *ter aerde nedergeworpen, en vertreeden*, voor zo verre hy hen, met geweld, en op de allersmaedelykste wijs, te onderbracht (*f*).

(*f*) XXVI *Deel.* p. 155-160.

Op zoortgelyk eene wijs, wordt hier ook de Draek vertoond, als een *aenmerkelyk deel van de Starren*, *met zijnen* slingerenden *staert*, uit den hemel, *op de aerde te werpen.*

De Draek, in die schrikbaerende gedaente, *stondt voor de* gemelde *Vrouwe*, *die baeren zoude.* Daer de overige slangen, slechts door het kronkelen van hunne lichaemen, langzaem voortgaen, kon de Draek recht opstaen (*g*). Deese Draek stondt voor de zwangere Vrouw, welke reeds in baerensnood was, en het uitschreeuwde, van weegens de smertelyke weeën, (vergel. vs. 2.) *op dat hy haer kind zoude verslinden*, en opvreeten, *wanneer* en zo drae *zy het zoude gebaert hebben.* — De Draeken hebben eenen zeer ruimen en wijd gaependen mond, als meede eenen wijden keel, zo dat zy eenen geheelen mensch kunnen inslokken (*h*). Hier van daen wordt NEBUCADNEZAR gezegd, het Joodsche volk, als een Draek, verslonden, opgeslokt, en ingezwolgen te hebben, Jer. LI: 34. Byzonder worden de Draeken gezegd, zeer begeerig te zijn, om jonggeboorene kinderen in te zwelgen (*i*).

5. **Ende sy baerde**, in haeren onbeschrijvlyken angst, voor de woede van den gemelden Draek, **eenen mannelicken sone, (a) die alle de Heydenen soude hoeden met een yseren roede: ende haer kint wiert wechgeruckt tot Godt ende sijnen throon.**

Zy baerde eenen mannelyken zoon, dat is, eenen kloeken en sterken zoon, die, tot gewichtige verrichtingen geschikt was, om naemenlyk *alle de Heidenen te hoeden*, *met eenen yseren roede.* Deese spreekwijs is kennelyk ontleend, uit Ps. II: 9, alwaer, van den MESSIAS, voorspeld wordt, dat Hy de Heidenen verpletteren zoude, met eenen yseren scepter; om Hem daer door te beschrijven in zijne Koninglyke macht en heerlykheid. Ook wordt zy, op de waere Christenen, toegepast, Kap. II: 27, voor zo verre deesen, in zeekeren zin, met den MESSIAS, in zijne Koninglyke macht en heerlyk-

(*g*) PLINIUS *Hist. Nat.* l. VIII c. 3.
(*h*) BOCHART l. c.
(*i*) PRICÆUS *ad h. l.*
(a) Psalm 2: 9. Openb. 2: 27.

lykheid, deelen (*k*). — Wy leeren 'er uit, dat de zoon; welken de gemelde Vrouw, in dit gezicht, baerde, geschikt was, om, als Koning, over de volken, te heerschen.

De boosäertige pooging van de Draek mislukte. Het *kind*, het welk de Vrouwe *gebaert had*, *werdt wechgerukt*, *tot God en zijnen throon*, dat is, tot den throon van God, in den hemel. Het woord *wechrukken* beteekent hier spoedig en onverwacht, naer eene andere plaets, over te brengen, (vergl. 2 Cor. XII: 2, 4. 1 Thesf. IV: 12.) — Zo als de baerende Vrouw haeren zoon had ter waereld gebracht, en de Draek denzelven dacht in te zwelgen, werdt het kind spoedig en onverwachts tot Gods throon, in den hemel, overgebracht, en, uit het dreigend doodsgevaer, wechgerukt.

6. Ende de Vrouwe vluchtede in de woestijne, alwaer sy een veilige schuilplaetse hadde [*haer*] van Godt bereydt, op dat syse aldaer souden voeden of *op dat zy aldaer zoude gevoed* en onderhouden worden, (b) duysent twee hondert tsestigh dagen.

Dit zegt hier de Apostel, by wijs van *voorverhael* (prolepsis) daer by, in het vervolg, bericht, dat dit vluchten der Vrouwe naer de woestijne eerst plaets gehad hebbe, na dat de Draek, door MICHAEL, overwonnen en op de aerde geworpen zijnde, zijne woede tot de Vrouw zelve, bepaelt had, (vergel. vs. 7-14.)

De Vrouw vluchtte, voor de vervolging van den Draek, in de woestijne, alwaer God zelvs haer eene veilige schuilplaets toebereidt had, om aldaer *gevoed* te worden: om aldaer een maetig en gering onderhoud te genieten, hoedaenig men, in de woestijne, verwachten kan. — Misschien wordt 'er gezinspeeld, op den Propheet ELIA, die, om veilig te zijn, tegen de woede van den grouwzaemen Koning ACHAB eene heimelyke schuilplaets had, aen de beeke Crith, en aldaer, door Gods byzondere voorzorg, onderhouden werdt, (verg. 1 Kon. XVII: 4-6.) — Althans, in deese schuilplaets, zou

(*k*) XXVI *Deel.* p. 134.
(b) Openb. 11: 3.

de Vrouw veilig weezen, *duizend twee honderd zestig daegen* of tweeënveertig daegen, of drie en halv jaeren, (verg. vs. 14.)

7. Ende de aenleiding, tot de gemelde vlucht der Vrouwe was deese; daer wiert, na dat de zoon, welken zy gebaert had, in veiligheid gesteld was, (verg. vs. 5) krijgh in den hemel. Ik zag, in den luchthemel, twee heirleegers, tegen elkander, strijdende. Michaël ende sijne Engelen krijgden tegen den Draeck, ende de Draeck krijgde [*oock*] ende sijne engelen.

De twee heirvoerers, in deesen strijd, waeren MICHAEL en de *Draek*. — De naem MICHAEL zegt zo veel als, *wie is gelijk God*; Jud. 9. heet hy de *Archangel*, dat is een Aerts-Engel, een Vorst of Opperhoofd der Engelen; Dan. X: 13. en XII: 1, wordt hy een der eerste Vorsten en die groote Vorst, genaemd. Onses erächtens, is MICHAEL een geschaepen Engel, maer van den allerhoogsten rang, die daerom de *Archangel*, of Aerts Engel genaemd wordt (*l*). — De Apostel zag, in den luchthemel, den Opperste Vorst der heilige Engelen, en het Opperhoofd der boose geesten, in de gedaente van Krijgsbevelhebbers. Elk was vergezeld, van zijne onderhebbende Engelen. *Zy krijgden*, tegen elkander, en scheenen eenen geweldigen veldslag te leeveren. — Waer over deese krijg ontstaen waere, wordt niet gezegd; maer het laet zich, uit de omstandigheeden, ligtelyk opmaeken. De Draek zal gepoogt hebben, om den mannelyken zoon, welken de Vrouw gebaert had, terwijl hy, naer den throon van God werdt wechgerukt, na te zetten, en in zijne macht te krijgen. Hier tegen verzette zich MICHAEL, en daeruit ontstondt een strijd, tusschen beider legermachten.

8. Ende de Draek, met zijne onderhebbende Engelen, kreeg de nederlaeg, zo dat hy genoodzaekt waere den luchthemel te verlaeten: want sy en hebben niet vermogen, zy waeren niet bestand, tegen MICHAEL en zijne Engelen, (c) noch hare plaetse en is niet meer gevonden in den hemel.

De

(*l*) XXV *Deel*. p. 440.
(c) Dan. 2: 35.

De laetfte uitdrukking, *hunne plaets is niet meer gevonden, in den hemel*, is overgenoomen, uit Dan. II: 35, en geevt te kennen, dat de Draek en zijne Engelen zodaenig, uit den luchthemel, verdreeven zijn, dat aldaer niemand meer van dit ganfche heirleeger te vinden waere.

9. Ende (d) de groote Draeck is geworpen, [*namelick*] de oude flange, welcke genaemt wort duyvel ende fatanas, die de geheele werelt verleydt, hy is [*fegge ick*] geworpen op de aerde: ende fijne engelen zijn met hem geworpen.

Hier wordt de *Draek*, als eene afbeelding van den Opperften der boofe geesten, naeder befchreeven. Hy heet de *oude flang*, om dat hy, reeds in den vroegften tijd, onfe algemeene Moeder, op eene zeer listige wijs, verleidt heeft, (vergel. Gen. III: 1— Joh. VIII: 44. 2 Cor. XI; 3) Wijders wordt hy genaemd, in het Grieksch *Duivel*, *διαβολος*, en in het Hebreeuwsch *Satanas*, dat is de verleider, de vyand, van het menfchelyk geflacht. Eindelyk wordt hy gezegd, *de geheele waereld te verleiden*, voor zo verre hy 'er op uit is, en niets onbeproevd laet, om de menfchen, tot het kwaed, te vervoeren, (vergel. Eph. II: 2.)

Deefe Opperfte der boofe geesten, die aen JOANNES, in de gedaente van eenen vreesfelyken Draek, vertoond was, werdt *geworpen op de aerde*, dat is, volgens de kracht van het Griekfche woord, met geweld, uit den luchthemel, verdreeven, en genoodzaekt, met zo veel overhaesting, dat gewest te verlaeten, dat hy, op de aerde, fcheen nederwaerds gefmeeten te worden. — *Zijne Engelen*, die, onder hem, geftreeden hadden, *zijn met hem*, op de aerde, *geworpen*.

10. Ende ick hoorde, na dat de Aerts Engel MICHAEL den Draek overwonnen, en, naer de aerde, verjaegt had, een groote en zwaere ftemme van lovzingende Hemellingen, feggende in den hoogften hemel, (vergel. Kap. V: 11,) Nu is de faligheyt, ende de kracht, ende het Koninckrijcke geworden onfes Godts, ende de

(d) Luc. 10: 18. Openb. 20: 2.

macht ſijnes Chriſti: want de verklager onſer broederen, die haer verklaegde voor onſen Godt dagh ende nacht, is nedergeworpen.

De hemelſche lovzang, welken de Apostel hoorde, was van deezen inhoud. *Nu is de zaeligheid, en de kracht, en het Koningrijk geworden onſes Gods, en de macht zijnes Christi.*

11. Ende ſy hebben hem overwonnen door het bloet des Lams, ende door het woort harer getuygeniſſe: ende ſy en hebben haer leven niet lief gehadt tot de doot toe.

Het Griekſche woord, door *zaeligheid* vertaeld, beteekent eigenlyk verlosſing; hier geevt het, by wijs van overnoeming, de lov en dankzegging te kennen, welke iemand, voor eene verlosſing, verſchuldigd is. De *kracht* is hier de erkentenis, de roem van Gods macht en majeſteit, in naervolging der Hebreeuwen, (vergel. Pſ. VIII: 3.) — De zaekelyke zin van dit gedeelte des Lovzangs, *nu is de zaeligheid, en de kracht, en het Koningrijk geworden onſes Gods*, is derhalven deeſe: „ nu moet Gode den Allerhoogſten de dankzeg„ ging, in vollen nadruk, worden toegebracht; ook moet „ zijne macht geëerbiedigd worden, daer Hy zich, door „ het beveiligen van den mannelyken zoon, welke de Vrouw „ gebaert had, en door het verydelen der poogingen van „ den Vorst der duisternis, als den Koning van het gansch „ Geheeläl, en den alles vermoogenden beſchermer van zijne „ gunstgenooten, zo kennelyk geöpenbaert heeft." (Verg. Kap. XI: 15.)

Er wordt nog bygevoegd *de macht is zijnes Christi* geworden. — De gezeegende Verlosſer heet hier *de* CHRISTUS of de *gezalvde van God*, om dat Hy, door zijnen eeuwigen Vader, gezalvt en verördend is, om, als Koning, over alle dingen te heerſchen, (vergel. Pſ. II: 6. Hand. II: 36. Eph. I: 21, 22.) — Het woord, door *macht*, vertaeld, beteekent de Koninglyke macht, de uitöeffening der Koninglyke Heerſchappy, (vergel. Matth. XXVIII: 18.) — *Nu*, zeggen de Hemellingen, *is de macht* of Koninglyke Heerſchappy van Gods *gezalvden* Koning *geworden*; dat is, „ nu behoort de onge„ ſtoorde uitöeffening des Koninglyke Heerſchappy, aen den

„ verheerlykten Middelaer, nu heerscht Hy, als Koning, „ in vollen nadruk." — Te weeten, by zijne verhooging, aen 's Vaders rechtehand, heeft CHRISTUS aenstonds de Koninglyke Heerschappy aenvaerdt; maer 'er waeren veele vyanden van zijn Koningrijk, van welke de Duivel zich, als zijne werktuigen, bediende, om den Verlosser te dwarsboomen. Dan, in den hier bedoelden tijd, zou de Satan, met alle de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, te ondergebracht worden, en, langs dien weg, zou de Verlosser ongestoord, en in vollen nadruk, als Koning heerschen. Met één woord, het Christendom zou, beide over de afgodery en het bygeloov, luisterrijk zeegevieren. Zo verklaeren het de Hemellingen zelve, wanneer zy 'er byvoegen: *want de verklaeger onser broederen, die hen verklaegde voor onsen God, dag en nacht is nedergeworpen, en zy hebben hem overwonnen, door het bloed des Lams, en door het woord van hun getuigenis, en zy hebben hun leeven niet liev gehad, tot den dood toe, vs.* 10b, 11.

De verklaeger onser broederen, zeggen de Hemellingen. — Hunne *Broeders* zijn de geloovige Christenen die nog op de aerde leevden. Zy noemen den Oppersten der boose geesten den *verklaeger hunner broederen, die hen verklaegde, voor hunnen God, dag en nacht.* De spreekwijs schijnt ontleend te zijn, uit Job II: 1— en Zach. III: 1, 2, alwaer de Satan verbeeld wordt, als een *aenklaeger*, die vroome menschen, by God, beschuldigt. Dit *aenklaegen van de broederen* der Hemellingen *voor hunnen God*, bestondt daerin dat de Satan boosäertige menschen vervoert, om de Godzaeligen te lasteren, als of hunne deugd niet oprecht, en hun geloov niet standvastig waere, zo dat zy het zelve, onder de verdrukkingen, verloochenen zouden. In dien zin verklaegde hy de Broederen, *dag en nacht*, dat is geduurig en onvermoeid. Dan de Hemellingen looven 'er God voor, dat die verklaeger hunner Broederen was *nedergeworpen*, voor zo verre zijne werktuigen de gelegenheid benoomen was, om de oprechte Christenen te lasteren. De teekening is ontleend van eenen valschen beschuldiger, die, met versmaeding, uit de plaetse des gerichts, wechgestooten en verjaegd wordt.

De waere Christenen hadden de overwinning behaelt, op deesen hunnen boosäertigen vyand, en zijne lasteringen gelogenstraft. Zy *hebben hem overwonnen*, vervolgen daarom de Hemellingen, *door het bloed des Lams.* De Christenen hadden deese overwinning te danken, aen de verzoenende offerande van hunnen Goddelyken Borg, als de verdienende oorzaek van alle heil en zeegeningen, en derhalven ook van hunne zeegeprael, over het geweld van den Duivel, (verg. Hebr. II: 14.) — Van hunnen kant, hadden zy twee middelen, in het werk gestelt, die, door den Verlosser, kennelyk gezeegend waeren. Zy hadden den Satan overwonnen, *door het woord van hun getuigenis, en zy hadden hun leeven niet lievgehad, tot den dood toe.* — Het *woord van hun getuigenis* is de belijdenis van hun geloov. Zy hadden hun geloov, in den Verlosser, openlyk en rondborstig beleeden, zo meenigmaelen het pas gav, en daer door hadden zy de werktuigen van den Satan, die hen onöphoudelyk lasterden, beschaemt en wederlegt. Zelvs was hunne standvastigheid, in de belijdenis van het geloov, onder de wreedste vervolgingen, niet bezweeken. Zy hadden *hun leeven niet liev gehad*, en geene zwaerigheid gemaekt, het zelve afteleggen, wanneer zy, om de belijdenis van 's Heilands naem, *tot den dood toe*, vervolgd werden. Zy hadden het voorbeeld van den Apostel PAULUS naergevolgt; die zijn leeven niet dierbaer hieldt, voor zich zelven, (verg. Hand. XX, 24.)

12. De Hemellingen wekten elkander, tot vreugde, op, over de gemelde nederlaeg van den Satan. (e) Hierom, zongen zy, bedrijft vreugde gy hemelen, ende gy die daer in woonet. (f) Wee ondertusschen den genen die de aerde ende de zee bewoonen: want de duyvel is tot u afgekomen, ende heeft grooten toorn, wetende dat hy eenen kleynen tijt heeft.

Die de aerde en de zee bewoonen zijn de menschen, die onsen bol, bestaende uit aerde en waeter, bewoonen, byzonder volgens den stijl van dit Boek, de vyanden van CHRISTUS Koningrijk. — Deesen wordt een *wee*, een tijd van zwae-

(e) Ps. 96: 11. Jes. 49: 13. (f) Openb. 8: 13.

zwaere onheilen, bedreigd. De Satan ziende, dat hy niets vermogt, tegen de hier bedoelde waere Christenen, zou zijne woede wenden, tegen de overige menschen, die den aerdbodem bewoonden; zelvs zou hy de vyanden der waerheid, van welke hy zich voorheen, als werktuigen, bediend had, niet ontzien.

Want, wordt 'er bygevoegd, *de duivel is tot u afgekomen*, hy is, op den aerdbodem, neergesmeeten, (vergel. vs. 9,) *en heeft grooten toorn*, dat is, hy is woedende van boosäertigheid, en zal elk eene gelegenheid aengrijpen, om zijne woede uit te oeffenen, *weetende*, *dat hy eenen korten tijd heeft*. Het zou den Opperften der boose geesten, maer voor eenen korten tijd, vergund worden, om zijne boosäertigheid, op de aerde, uit te oeffenen, en, dit weetende, zou hy dien tijd waerneemen, om zo veel kwaed te doen, als hem maer immers mogelyk was.

13. Ende doe de Draeck, met ontroering, fagh dat hy op de aerde geworpen, en zijne pooging, om den zoon der Vrouwe machtig te worden, verydeld was, so heeft hy de Vrouwe vervolgt, die het Manneken gebaert hadde.

JOANNES zag thans de Vrouw, welke hem te vooren, in den luchthemel, vertoond was, (vergel. vs. 1,) op de aerde, vluchtende, voor de woede van den Draek, naer de woestijne, om veilig te zijn, in de fchuilplaets, welke God zelvs voor haer gefchikt had, (vergel. vs. 6.) Hy geevt eene naedere befchrijving van haere fnelle vlucht, vs. 14.

14. (g) Ende de Vrouwe zijn gegeven twee vleugelen eenes grooten arents, op dat fy foude vliegen in de woeftijne, in hare fchuilplaetfe, alwaer fy gevoedt wort (h) eenen tijt, ende tijden, ende eenen halven tijt, buyten het gefichte der Slange.

Om fpoedig, voor de woede van den Draek, te vluchten, werden der *Vrouwe gegeeven twee vleugelen eenes grooten arends*. Misfchien is de teekening ontleend, uit Exod. XIX: 4, alwaer de HEER gezegd wordt, de Israëlleren, op vleugelen der aren-

(g) Openb. 12: 6. (h) Openb. 12: 6.

den gedraegen, en tot zich gebracht te hebben. Althans zy geevt Gods byzondere lievdezorg, omtrent de gemelde Vrouw, en zijne machtige bescherming, te kennen.

Zy vluchtte, *in de woestijne*, *in haere* schuil*plaetse* welke God zelvs, voor haer, geschikt had, vs 6. *Aldaer werdt zy gevoed;* zy vondt 'er een maetig en gering onderhoud, hoedaenig men, in de woestijne, verwachten kon; zo doende werdt zy onderhouden, *eenen tijd*, *en tijden*, *en eenen halven tijd*, dat is, drie en een halv jaeren, of 1260 daegen, (verg. vs. 6) Er wordt kennelyk gezinspeeld, op het geval van den Propheet ELIAS, die, ten tijde van den akeligen hongersnood, onder den grouwzaemen Koning ACHAB, in het huis van eene weduwe te Sarphath, *drie en een halv jaeren*, verborgen was en gevoed werdt, (vergel. 1 Kon. XVII: 9.)

De laetste woorden, *buiten het gezicht der slange*, behooren niet tot de even voorgaende, *alwaer zy gevoed werdt*, maer by de voorige, *op dat zy zoude vliegen.* Het gene van de *voeding* der Vrouwe gezegd wordt, *eenen tijd en tijden*, *en eenen halven tijd*, moet, als eene tusschenreeden, beschouwd worden, op deeze wijs: *aen de Vrouwe zijn gegeeven twee vleugelen eenes grooten arends*, *op dat zy zoude vliegen in de woestijne*, *in haere plaetse* (*alwaer zy gevoed werdt*, *eenen tijd en tijden en eenen halven tijd*) *buiten het gezicht der slange.* Zy was veilig, in haere schuilplaets, en het ontzettend gezicht van den Draek verschrikte haer niet. — Eigenlyk staet 'er, *van het aengezicht der slange.* Deeze uitdrukking zegt, onses erächtens, volgens den Hebreeuwschen schrijvstijl, zo veel als, *uit vreez voor de slang.* Immers zo vinden wy die spreekwijs, 1 Sam. XVII: 24: *alle mannen in Israël*, *als zy dien man zaegen*, naemenlyk GOLIATH, *zo vluchtten zy*, *voor zijn aengezicht*, en, wordt 'er, ter naedere opheldering, bygevoegd, *zy vreesden zeer*, (verg. 1 Sam. XIX: 10.)

15. Ende de Slange wierp uyt haren mont achter de Vrouwe water als een riviere, op dat hy haer door de riviere soude doen wechvoeren.

De teekening is ontleend, van eene bekende eigenschap der Draeken, dat zy eenen wijden keel en eenen ruimen buik hebben, zo dat zy eene zeer groote hoeveelheid van waeter,

in

in eenen teug, kunnen opzwelgen, en eenen geruimen tijd by zich houden. Hier van daen hebben de Dichters, by wijs van grootspraek, verciert, dat de Draeken geheele rivieren kunnen uitleedigen en opzwelgen (*m*). — Iets dergelijks had 'er ook plaets, by den grooten Draek, die, aen JOANNES, vertoond werdt. Dezelve had eene groote hoeveelheid van waeter opgezwolgen, het welk hy, in de gedaente van eene rivier, uitspuuwde. *De Slang wierp, uit haeren wijden mond*, denkelyk uit den bek van den middelsten der zeeven koppen verg. vs. 3, eenen stroom *water, als eene* geheele *rivier.*

Zyn boosäertig oogmerk was, om de Vrouw, in haere schuilplaets, door dit middel, te verdrinken: *opdat hy haer, door de rivier, zoude doen wechvoeren*, dat is, doen verdrinken (*n*). LUTHER heeft het zeer goed vertaelt: *dasz er sie ersäufete.*

16. Ende ook deeze boosäertige pooging van den Draek mislukte: want de aerde quam de Vrouwe te hulpe, ende de aerde opende haren mont, op zoortgelyk eene wijs, als zy zich opende, om Korah en zijne aenhangers in te zwelgen, (verg. Num. XVI: 30,) ende daerdoor verswolgh zy de riviere van waeter, welcke de Draeck uyt sijnen mont hadde geworpen, zoodat de Vrouw veilig bleev, in haere schuilplaets.

17. Ende de Draeck, dus doende te leur gesteld, in zijne boosäertige voorneemens, vergrimde nog des te meer op de Vrouwe, ende ziende, dat hy haer zelve geen leed konde doen, wendde hy zijne woede, tegen haere kinkeren, die zy te vooren gebaert had: want hy gingh henen om krijgh te voeren tegen de overige van haer zaet, die de geboden Godts bewaren, ende het getuygenisse Jesu Christi hebben.

De *overige van haer zaed* waeren godvruchtige Kinders, *die de gebooden Gods bewaerden* en gehoorzaemden, (verg. Kap. III: 8,) *en het getuigenis van* JESUS CHRISTUS *hadden*,

(*m*) VITRINGA *ad h. l.*
(*n*) ALBERTI *Observ. Philol. pag.* 489.

dat is, het getuigenis van het Euangelie, omtrent den Verlosser, het welk zy geloovig hadden aengenoomen en openlyk beleeden, *vast hielden*, zodat zy, door geene vervolgingen, zelvs niet door den wreedsten marteldood, konden bewoogen worden, om het zelve te verloochenen, (verg. Kap. VI: 9.)

De middelen, van welke de Draek zich bediende, om, tegen deese godvruchtige Kinderen van de Vrouw, *kryg te voeren*, dat is hen te vervolgen, (verg. Kap. XI: 7, XIII: 7,) werden den Apostel, in het volgende gezicht, geheimzinnig vertoond. Hy bediende zich daertoe van twee verschrikkelyke Monsterdieren, van welke het eene uit de zee, en de andere, uit de aerde, opkwam, Kap. XIII.

By dit zeer merkwaerdig gezicht moeten wy wat langer stilstaen.

I. Vooräf zullen wy, het geen wy, ter verklaering van den letterlijken zin deeser vertooning, gezegd hebben, kortelyk te zaemen trekken, om het geheele beloop, met één opslag van het oog, te kunnen overzien.

De Apostel zag in den luchthemel, eene hoog *zwangere Vrouw*, in eene zeer luisterrijke gedaente, welke, door de baerensweeën, overvallen werdt. In dien nood, werdt zy bestreeden, door een verschrikkelyk Monsterdier. — Voor haer stondt een vuur *roode* DRAEK van eene ongemeene groote, en van eene ontzettende gedaente. Hy had zeven koppen, verçierd met even zoveele prachtige hoofdsluijers; op den middelsten kop had hy zeeven hoornen. Voorts had hy eenen langen staert, met welken hy, ginds en herwaerds zwaeijende, een aenmerkelyk deel van vuurige verschijnselen, welke zich, als flonkerende Starren, vertoonden, uit den luchthemel, op de aerde smeet. Zijn voorneemen was, om het kind, het welk de *Vrouw* beezig was te baeren, zo drae het ter waereld gekoomen was, op te vreeten en in te slokken.

In haeren onbeschrijvelyken angst, voor de woede van dat verschrikkelyk Monsterdier, werdt de *Vrouw* verlost,

van

van eenen kloeken en ſterken *Zoon*, die geſchikt was, om, als Koning, over volken, te heerſchen. Evenwel bereikte de *Draek*, die zijnen wijden mond reeds openſperde, om dat kind in te zwelgen, zijn boosäertig oogmerk niet. Het werdt, zo als de *Draek* het zelve dacht in te ſlokken, ſpoedig en onverwacht, uit het dreigend doodsgevaer, wechgerukt, en, tot Gods throon, in den hemel, overgebracht. Ook vluchtte de Vrouwe zelve, en vondt eene veilige ſchuilplaets, in de woestijne, gelijk, in het vervolg, naeder blijken zal.

De *Draek*, zo doende te leur geſteld, wilde den *Zoon*, welken de *Vrouw* gebaert had, terwijl hy, naer den throon van God, werdt wechgevoerd, nazetten, om hem in zijne macht te krijgen. Hier tegen verzette zich de Aertsëngel MICHAEL, en daeruit ontſtondt een ſtrijd, tusſchen beider legermachten. De *Draek*, met zijne onderhebbende booſe Engelen, kreeg de nederlaeg, en werdt zodaenig, uit den luchthemel, verdreeven, dat aldaer niemand meer van zijn ganſche heirleeger te vinden waere. Hy werdt, met zijne dienaeren, met zo veel overhaesting, uit den luchthemel verdreeven, dat hy, op de aerde, ſcheen nederwaerds geſmeeten te worden. — Over deeſe vreesſelyke nederlaeg van den *Draek*, juichten de Hemellingen, en zongen een verheeven lovlied, ter eere van God en den Verlosſer, met blijde dankzegging.

Nu was het ontzettend Monſterdier, op de aerde, gekoomen, alwaer het hem vergund werdt, zijne boosäertige woede, voor eenen korten tijd, uit te oeffenen. — Dien korten tijd willende waerneemen, om zo veel kwaed te doen, als hem maer immers moogelyk weezen zoude, maekte hy zich gereed, om de meermaelen gemelde Vrouw te vervolgen. Dan ook hierin werdt hy te leur geſteld. De Vrouw ontvluchtte, naer de woestijne, werwaerds zy, als met arendsvleugelen, heenen vloog, en vondt eene ſchuilplaets, alwaer zy, door de Goddelyke voorzorg, veilig was, en een genoegzaem onderhoud genoot. — De Draek, buiten ſtaet geſteld, om haer te achterhaelen, zwolg eene verbaeſende hoeveelheid van waeter, in zijnen

wijden balg, en fpuuwde het zelve uit, in de gedaente van eene ganfche rivier, om haer daerdoor te verdrinken. Maer de Vrouw ontkwam ook dit gevaer, de aerde opende haeren mond en verzwolg die rivier.

De Draek, woedende van fpijt, over het mislukken zijner vyandige poogingen, tegen de Vrouw zelve, wendde zich, tegen haere overige kinderen, zijnde zeer Godvruchtige Christenen, om deefe te vervolgen, en, waere het mogelyk, uit te roeien.

II. Maer welke is de geheimzinnige beteekenis van dit zeer zonderling gezicht? De vraeg is van des te meer gewicht, omdat deefe vertooning in een zeer nauw verband ftaet, met de volgende, in welke de middelen befchreeven worden, van welke de Draek zich bedient heeft, om het overig zaed der Vrouwe te vervolgen, Kap. XIII, XIV. Van het rechte verftand deefes gezichts, hangt derhalven de uitlegging der volgende vertooningen af.

Wy hebben, naer ons beste vermoogen, de verfchillende begrippen der Schrivtverklaeres onderzocht, en ter toetfe gebracht: maer niets gevonden, in het welk wy berusten konden. Ook hebben wy eenen geruimen tijd befteedt, om dit merkwaerdig gezicht na te denken, en met de reeds voorleedene lotgevallen der Kerke te vergelyken, eer ons iets is voorgekoomen, het welk wy, als de waerfchijnlyke bedoeling, in het Prophetiesch vooruitzicht, konden opgeeven. Als de waerfchijnlyke bedoeling, zeggen wy: want wy durven ons niet vermeeten, iets ftelligs te beflisfen. — Wy zullen wederom eenvouwig opgeeven, wat ons het meest aenneemenlyk is voorgekoomen, en ons hartelyk verbijden, wanneer iemand anders een meerder licht, over deefe duistere voorzegging, zal weeten te verfpreiden.

א. 'Er koomen, in dit gezicht, twee hoofdperfoonen voor; de *Vrouw* en de *Draek*.

A. De *Draek* wordt ons kenbaer genoeg, uit vs. 9, alwaer hy befchreeven wordt, als de *oude flang*, de *Duivel* of *Satanas*, die de geheele waereld verleidt. Ook worden zijne *Engelen* vermeld, die, onder hem,

hem, als Bevelhebber dienen en krijgen vs. 7. — Wy hebben derhalven te denken, aen den Opperften der boofe geesten; het rampzaelig Opperhoofd der vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk.

Hy werdt aen JOANNES vertoond, in de verfchriklyke gedaente van eenen *vuur roode Draek.* Deefe Draek had *zeeven hoofden*, en *tien hoornen*, en, op de gemelde hoofden, zeeven prachtige *hoofdfluiers.* Ook had hy eenen langen ftaert, met welke hy, ginds en herwaerds zwaeijende, een aenmerkelyke deel van vuurige verfchijnfelen, welke zich, als flonkerende ftarren, vertoonden, uit den luchthemel, op de aerde fmeet.

A. De *Draek* was een zeer gepast zinbeeld van den Duivel, die, om zijne list en boosäertigheid, welke hy, reeds van de vroegfte tijden, tegen het menschdom, heeft te werk geftelt, meermaelen en zeer eigenäertig, by eenen flang, vergeleeken wordt, Gen. III: 1—. 2 Cor. XI: 3. In het 9 vers heet hy de *oude Slang.* Trouwens hy is een *menfchen moordenaer van den beginne*, Joh. VIII: 44.

B. De Draek was *vuur rood.* Dit vertoonde de boosäertigheid en bloeddorst van den Duivel, daer hy zich vermaekt, in het bloed vergieten, en in het vermoorden van menfchen.

C. De Draek had *zeeven hoofden* en *tien hoornen*, en, op de gemelde hoofden, *zeeven* prachtige *hoofdfluijers.* — Het een en ander vertoonde de groote macht van den Duivel, en de wijd uitgeftrektheid van zijn gebied. In dit algemeene, zouden wy, voor ons, lievst berusten. — Het ontbreekt niet, aen de Uitleggers, die de byzonderheeden, op onderfcheidene wijfen, hebben zoeken te ontwikkelen; maer, naer ons inzien, hebben zy misgetast. De teekening fchiint ons ontleend te zijn, van het gene, by de Draeken, werkelyk plaets heeft; fchoon het, om de groot-

heid der macht en heerschappy van den Duivel af te beelden, aenmerkelyk vergroot zy (o).

De Hoog-Leeraer VITRINGA is van oordeel, dat de *Draek* hier een zinbeeld van den Duivel, is, zo als hy zich vertoonen zoude, in het Roomsche Rijk, byzonder ten tijde van den Keizer DIOCLETIANUS (p). — De *zeeven hoofden* zouden afbeeldsels zijn van de zeeven Vorsten, die, ter gemelden tijd, het Keizerrijk bestuurden, voor dat CONSTANTINUS de Allerheerscher werdt; de *tien hoornen* zouden zoveele wingewesten teekenen, in welke de voornaemste sterkte van het Roomsche Keizerrijk geleegen was, Frankrijk, Spanje, Brittanniën, Panonien, Schlavoniën, Griekenland, Asia, Syriën Egypten en Africa; de *zeeven hoofdsluijers* zouden de Koninglyke macht van de gemelde zeeven Vorsten afbeelden.

Maer dit alles wordt geheel willekeurig aangenoomen. Ten tijde van DIOCLETIANUS, zijn er meer dan zeeven Heerschers geweest, in het Romeinsche Keizerrijk (q). Ook waeren er meerder wingewesten, dan het gemelden tiental.

De grond van deese uitlegging is ontleend uit Kap. XVII: 9, 10, alwaer gesprooken wordt, van eene Vrouw zittende, op een schärlaeken rood beest, het welk zeeven hoofden had, en tien hoornen, terwijl een Engel zegt: *de zeeven hoofden zijn zeeven bergen, op welke de Vrouw zit, en zijn ook zeeven Koningen.* Hieruit besluit men, dat de *zeeven hoofden* de zeeven bergen beteekenen, op welke Rome gebouwd is, als meede zeeven Vorsten, die, ten tijde van DIOCLETIANUS, over het Roomsche Rijk, geheerscht hebben. — In het vervolg, zullen wy naeder onderzoeken, wat er, door het roode beest, met zeeven hoofden, en

(o) EICHHORN *l. c. Vol. II.* p. 87, 88.
(p) *l. c. pag.* 112——
(q) XXVI Deel p.

en tien hoornen, bedoeld zy. Alleenlyk merken wy nu maer aen, dat de teekening, in beide gevallen, geheel onderscheiden zy, zodat men, van het scharlaeken rooden beest, op het welk de Vrouw gezeeten was, tot den Draek, in ons geval, niet redeneeren kunne.

Wy berusten daerom in het algemeene, dat de Duivel, om de grootheid van zijne macht en heerschappy, uit hoofde van welke hy de God van deese eeuw genaemd wordt, (verg. 2 Cor. IV: 5,) eigenaertig te beschrijven, en geteekend zy, als een Draek, met *zeeven hoofden*, en *tien hoornen*, en, op de gemelde hoofden, *zeeven* prachtige *hoofdsluijers*.

B. De anderen hoofdpersoon, in dit gezicht, was eene hoog zwangere Vrouw, in eene zeer luisterrijke gedaente, welke, door baerensweeën, overvallen werdt.

A. Wat wordt er, door deese *Vrouw* afgebeeld? — Het begrip van zommige Uitleggers, onder de Roomschgezinden, die, aen de Moedermaegd MARIA, denken, behoevt nauwlyks wederlegd te worden. Deese moest wel, na het baeren van haeren Goddelyken Zoon, naer Egypten vluchten, om de woede van Koning HERODES te ontwijken; maer haer gezeegende Zoon is niet, kort na zijne geboorte, tot God en zijnen throon opgenoomen, gelijk er, van den zoon der hier bedoelde Vrouw, vs. 5 gezegd wordt. Ook is MARIA niet, door den Draek, vervolgd, (verg. vs. 13.)

Er is by ons geen twijffel aen, of deese *Vrouw* is een zinbeeld der Kerke, welke meermaelen, by eene zwangere en baerende Vrouw, vergeleeken wordt, (verg. Jes. LIV: 1. Gel. IV: 27.) — Zommigen hebben gedacht, aen de Kerk van het Oude Testament, welke in hoop was, van CHRISTUS te zullen baeren: maer de gedaente, in welke deese Vrouw zich vertoonde, (verg. vs. 1) was al te luisterrijk, om de Kerk van het Oude Testament af

te beelden. Alles wijst ons, naer de Christelyke Kerk, onder den dag der vervulling, en wel op eenen tijd, dat zy zich zeer heerlyk, op de aerde, vertoonde (*r*).

Zy *was bekleed met de zonne*, zijnde, van alle kanten, met zulk een glansrijk licht, omfcheenen, als of zy, in het midden van de zon, geplaetst waere. Dit vertoonde de Kerk van CHRISTUS, zo als zy zich ongemeen luisterrijk zou vertoonen, door het licht van kennis en heiligheid. — Zy had de *Maen*, of een vuurig verfchijnfel, het welk naer de Maen geleek, *onder haere voeten*: het vertoonde de Kerk, zo als haere leeden, bedenkende het gene boven is, met verächting, op de veränderlyke dingen der waereld, nederzaegen. — Zy *had*, *op haer hoofd eene kroon van twaelv ftarren*; twaelv vuurige verfchijnfels waeren, rondom haer hoofd, zodaenig geplaetst, dat zy haer, als met eene kroon, fcheenen te vercieren. Eene eigenäertige afbeelding, hoe de Kerk zich hieldt, aen de zuivere leer des Euangeliums, zo als zy, door de twaelv Apostelen, gepredikt is.

B. Deefe Vrouw was hoog zwanger, en werdt, door baerensweeën overvallen, (verg. vs. 2.) Zy ftondt gereed, om eenen luisterijken perfoon, uit haeren fchoot, her voort te brengen. Zy baerde ook werkelyk eenen *mannelyken Zoon*, eenen kloeken en fterken Zoon, die, tot gewichtige verrichtingen, gefchikt was, om naemenlyk, als Koning, over de volken, te heerfchen, (verg. vs. 5.)

In het vervolg zullen wy onderzoeken, wie de zeer aenzienlyke perfoon zy, die, door deefen *mannelyken Zoon*, werdt afgebeeld; thans merken wy maer, in het algemeen, aen, dat de Christelyke Kerk hier vertoond worde, op zulken tijd, wan-

(*r*) VITRINGA *l. c. II Deel* p. 114. 115.

wanneer, uit haer, een zeer aenzienlyk en Vorstelyk persoon is voortgekomen, die bevoegd was, om, als Koning, te heerschen.

3. Nu meenen wy eenigsins het naest gebaent te hebben, om de Prophetische beteekenis van het gene, omtrent de gemelde hoofdpersoonen, gemeld wordt, naer te spooren. — De Draek wendt zyne vyandige poogingen, tegen de gemelde Vrouw, met vier herhaelde keeren toe.

A. De eerste was, om den zoon, van welke zy hoogst zwanger was, zodrae zy denzelven gebaert had, op te vreeten en in te slokken; doch deeze boosäertige toeleg mislukte, en het kind wierdt, tot Gods throon, in den hemel, over gebragt. (verg. vs. 3-5.)

A. De Vrouw *baerde eenen mannelyken Zoon*, eenen kloeken en sterken Zoon, *die alle de Heidenen zou hoeden, met eenen yzeren roede*, en geschikt was, om, als Koning, over volken, te heerschen, (verg.) vs. 5a. Wie is nu die *mannelyke Zoon?*

a. Veelen denken, aen onzen gezeegenden Verlosser, om dat de uitdrukking, *de Heidenen te hoeden, met eenen yzeren roede*, van Hem gebruikt wordt, Ps. II: 8, en omdat Hy, ten hemel gevaeren zijnde, met God zijnen Vader, gezeeten is, op zijnen throon, Kap. III: 21. Nu merkt men aen, dat de Heiland, in zekeren zin, twee maelen gebooren zy; eens uit de moeder maegd MARIA, wanneer Hy, gelijk de kinderkens, het vleesch en bloed is deelächtig geworden, en nog eens uit het grav, toen Hy uit de dooden opgerezen, en *de eerstgeboorne uit de dooden geworden is*, (verg. Col. I: 18. Openb. I: 5. De eerstgemelde geboorte, zegt men, kan hier niet bedoeld zijn, omdat Hy niet, terstond na die geboorte, tot God en zijnen throon, is opgevoerd, (verg. vs. 5b; gevolgelyk zouden wy te denken hebben, aen

zijne tweede geboorte, door de opstanding, uit de dooden.

Op deesen grond, verklaert men de baerensween der Vrouwe, van de angstvallige gedachten, met welke de geloovigen zwanger gingen, geduurende den tijd, dat de Heiland in het grav lag, zodat zy zelvs, aen zijne opstanding twijffelden; te meer omdat de Verlosser zelvs den angstvalligen toestand zijner volgelingen, in dien tijd, by de smerten eener baerende Vrouw, vergeleeken heeft, Joh. XVI: 19-22. Den toeleg van den Draek, om den Zoon der baerende Vrouw, op te slokken, brengt men dan, tot de pooging van den Satan, om, door het doen bezetten en verzeegelen van het grav, 's Heilands opstandig te verhinderen, en, toen dit mislukt was, de waerheid zijner verrijsenis, door het doen verspreiden van een leugen gerucht, te verdonkeren (*s*).

Ter wederlegging van deese uitlegging, zouden wy een aental van bewijsen kunnen aenvoeren. Dan wy vergenoegen ons, kortsheids halve, met de volgende

a. Toen de Verlosser, uit de dooden, is opgestaen, was de Kerk op verre na zo luisterrijk niet, dat zy mogt vergeleeken worden, bij eene Vrouw, *bekleed met de zon, met de maen onder haere voeten, en, op haer hoofd. versierd, met eene kroon van twaelv starren*, (verg. vs 1.) Zy bestondt uit eenige weinige aenhangers van den Heiland, van welke de voornaemste, de Apostelen naemenlyk, Hem verlaeten hadden, en twijffelden, aen de vervulling der belofte, welke Hy, omtrent zijne opstanding, gedaen heeft.

b. De

(*s*) J. VAN DEN HONERT *Dissert. Apocal. pag.* 11—14.

b. De Draek ftondt, voor de baerende Vrouw, om haeren Zoon, zodrae zy daervan verlost was, op te flokken, vs. 4. Maer dit kan niet, dan zeer gedrongen, toegepast worden, op de pooging van den Satan, om 's Heilands opftanding te verhinderen, of de waerheid daervan te verdonkeren. Ook is de Heiland niet, in den hemel, opgenoomen, om Hem, tegen de woede van den Satan, te beveiligen, maer om Hem in het bezit van die onnadenkelyke heerlykheid te ftellen, welke Hy zich zelven verworven had. Voeg 'er by, dat de Verlosfer, na zijne opftanding, niet meer, aen het geweld van den Satan, was blootgefteld, gelijk in de daegen zijner verneedering; toen Hem alle macht in hemel en op aerde gegeeven was, kon de Satan niets meer, tegen Hem, onderneemen.

c. De Draek, toen hy voor de baerende Vrouw, ftondt, om haer kind in te zwelgen, had reeds het *derde deal der ftarren van den hemel, met zijnen ftaert, getrokken en op de aerde geworpen* (verg.) vs. 4. Deefe Starren vertoonden Leeraers van het Euangelie, (verg.) Kap. I: 16 20. Maer, toen de Heiland uit de dooden is opgeftaen, had de Satan nog geene Leeraers doen vervolgen en van kant maeken.

d. Eindelyk, om 'er niet meer by te voegen, de grond van deefe uitlegging is geheel onvoldoende, dat naemenlyk de befchrijving van dien mannelyken Zoon, als iemand, *die alle de Heidenen zou hoeden, met eenen yferen roede*, noodzaekelyk op den Verlosfer moet worden toegepast. Deefe befchrijving is wel, volgens de vertaeling der LXX, overgenoomen uit Pf. II: 8, 9, alwaer van

den MESSIAS voorſpeld wordt, dat Hy zijn Koningrijk, uit alle volken, vergaederen, en zijne vyanden te onder brengen zoude; maer zy wordt Kap. II: 26, 27, op de Christenen van Thyatiren, overgebracht, voor zoverre zy, in het volgend leeven, met den verhoogden Middelaer, in zijne Koninglyke macht en heerlykheid, deelen zouden (*t*).

β. Anderen verſtaen daerom, door dien *mannenlyken Zoon*, eenen vermoogenden perſoon, onder de menſchen, die, uit den ſchoot der Christen Kerk gebooren is, en geſchikt was, om, als Koning, over de volken te heerſchen. Met dit begrip, vereënigen wy ons volkomen. De geheele teekening wijst ons, naer eenen Vorst, die, in de Christen Kerk, gebooren is; op zulken tijd, wanneer zy, met grooten luister, bekleed was, en teevens, door den Satan, geweldig vervolgd werdt, zodat hy reeds een aenmerkelyk getal van uitmuntende Leeraeren had doen van kant maeken. Immers de Draek, die, voor de baerende Vrouw, ſtondt, *trok, met zijnen ſtaert, een derde deel der Starren des hemels, en wierp die op de aerde*, vs. 4. Het een en ander wijst ons, naer eenen tijd, wanneer de Kerk inwendig zeer luisterrijk bloeide, en teevens uitwendig geweldig vervolgd werdt.

a. De Hooggeleerde VITRINGA dacht, aen Keizer CONSTANTYN *den Grooten*, „ wiens bekeering tot het Christen geloov waerlyk „ moet gehouden worden, voor een doorluchtig en wonderbaer werk van God, met „ weinige te vergelyken (*u*).” — Dan, ook met

(*t*) XXVI *Deel*. p. 133, 134.
(*u*) VITRINGA *l. l.* II *Deel* pag. 129.

met deese uitlegging, kunnen wy ons niet veréënigen. Wy willen nu niet onderzoeken, of de gemelde Keizer dien lov, welken de Hoogleeraer hem geevt (*v*), werkelyk verdient hebbe; wat daervan ook weezen mooge, is het, onses erächtens, genoeg aen te merken, dat het gene JOANNES zegt, van dien mannenlyken Zoon, niet op CONSTANTINUS, kunne worden toegepast.

De Draek stondt gereed, om den mannelyken Zoon, zo drae de Vrouw hem gebaert had, *in te zwelgen;* maer deese toeleg werdt verydeld, naerdien *dit kind werdt wechgerukt, tot God en zijnen throon,* (verg. vs. 5.) Dit verklaert de Hoogleeraer van de laegen, welke de Duivel, door den Keizer GALERIUS, aen CONSTANTINUS gelegt heeft, en door welke die Vorst, zo hy niet uit het dreigend gevaer gered was, zeekerlyk zoude gesneuveld zijn, volgens de woorden van LACTANTIUS (*w*). Het *wechrukken van het kind* tot God en zijnen throon, zal Gods gunstige bescherming aenduiden, door welke de gemelde Vorst beveiligd is, als meede de heerlykheid, tot welke hy verheeven is, dat de Verlosser hem, tot een werktuig, gebruikt heeft, om het Romeinsche Rijk, aen zijne heerschappy, te onderwerpen (*x*).

Maer hoe gedrongen is deese verklaering? De byzondere zorg, welke God, voor CONSTANTINUS *den Grooten*, gedraegen heeft, en zijne pooging, om het Heidensch bygeloov uitteroeijen, zal, door een *wechrukken tot God en zijnen throon*, worden afgebeeld.

Daer te boven, op de gemelde wechruk-

(*v*) *l. c.* p. 135——
(*w*) *De Morte Persecut.* c. 24.
(*x*) VITRINGA *l. c.* p. 130.

king van den hier bedoelden mannelyken Zoon, volgde de krijg, tusſchen MICHAEL en den *Draek*, in welken de laetſte de nederlaeg gekeegen heeft, (verg. vs. 7-9.) Deeſen krijg verklaert de Hoogleeraer, van de tienjaerige vervolging, welke DIOCLETIANUS, tegen de Christenen, heeft aengericht. MICHAEL zal den verhoogden Middelaer beteekenen; zijne *Engelen* zullen de Christenen zijn, die volſtandig bleeven in het geloov, byzonder de Leeraers en beſtuurers der Kerke; de *Engelen* van den *Draek* zullen zinbeelden zijn van de Sophisten, Reedenaers, Priesters, Tooveraers, Wichelaers, en Overſten der Wingewesten, die zich beyverden, om het Christendom uitteroeijen. De nederlaeg van den *Draek* zal moeten gebracht worden, tot de overwinning, welke CONSTANTINUS op MAXENTIUS behaelt heeft; waerdoor de weg gebaent werdt, dat het Christendom, over het Heidensch bygeloov, heeft gezeegepraelt (z).

Maer, zodoende, wordt de geſchiedkundige orde der zaeken, blijkbaer omgekeerd. De nederlaeg van MAXENTIUS, en zijn veräch. lyke dood, viel voor in het jaer 309; maer de Heidenſche macht van Rome nam eerst, met den dood van LICINIUS, een einde, wanneer CONSTANTINUS den Christelyken Godsdienst, door het geheele Keizerrijk, bevestigd heeft. Het was derhalven eerst, ten tijde der Alleenheerſching van CONSTANTINUS *den Grooten*, dat de Godsdienst van het Euangelie, over het Heidensch bygeloov, heeft gezeegeviert.

Vol-

(z) *l. c.* p. 143-156.
(a) XXVI *Deel* p. 373.

Volgens de verklaering van den Hooglee-raer VITRINGA, zou de krijg, tusfchen MICHAEL en den *Draek*, hebben moeten plaets gehad hebben, voor dat de *mannelyke Zoon*, welken de Vrouw gebaert had, *tot God en zijnen throon, werdt wechgerukt.*

In het vervolg, zullen wy geleegenheid hebben, om het ftelfel van den gemelden Hoogleeraer, ten aenzien van byzonderheeden, nog naeder te wederleggen.

b. Maer wat dan? Wy voor ons hebben het gene hier, van dien *mannenlyken Zoon*, gezegd wordt, in de gefchiedenisfen der Kerke, welke reeds hebben plaets gehad, nergens kunnen vinden. Wy voegen ons daerom by de zulken, die deefe geheele Propheetifche teekening brengen, tot tijden en gebeurtenisfen, welke nog toekoomende zijn.

a. 'Er is, die dit geheele gezicht verklaeren, van de aenftaende bekeering der Jooden, van de verhinderingen, welke de Satan daerteegen verwekken, en van den machtigen byftand, welken God, tot dat groote werk, verleenen zal (*b*).

De *Vrouw*, welke JOANNES zag, in eene zeer luisterrijke gedaente, zal de Joodfche Natie beteekenen, van welker oogen het dekfel des ongeloovs, door de bekeering, zal weechgenoomen zijn; terwijl zy, *met de Zon*, zal *bekleed* zijn, voor zo verre zy den Verlosfer, als de Zon der gerechtigheid, door het geloov, zal aengenoomen hebben. — *De Maen onder haere voeten*, zal aenduiden, hoe de Joodfche Natie de onbeftendige plechtighee-

(*b*) HENRY *letterlyke en practikaele verklaering over de* OPENBAERING *van* JOHANNES, II *Deel* p. 11—

den der Schaduwächtige Wet zal laeten vaeren, en zelvs over de Turkfche Maan zal zegenpraelen. De *twaelv Starren* zullen te kennen geeven, dat zy, uit de twaelv Patriarchen, die Gen. XXXVII: 9, als Starren worden voorgefteld, natuurlyk voortgefprooten, en, door de leer der Apostelen, geestelyker wijs weedergebooren zy.

De *baerensweeën* van de Vrouw zullen ons wijzen, naer de gevoelige droevheid, en ziels fmerten, welke de Jooden, over de langduurige hardnekkigheid van hunne bekeering, zullen openbaer maeken, (verg. Hof. III: 5.)

De *mannelyke Zoon* zal de nieuw bekeerde Jooden, als teedere kinderen, affchilderen, welke de Satan ligtelyk zal kunnen overweldigen. — Het *wechrukken* van dit kind, tot God en zijnen throon, zal men dan verklaeren moeten, van de almachtige hand, welke God ftaet uit te ftrekken, om de bekeerde Jooden, teegen de woede van den Satan, te beveiligen, en van de Koninglyke waerdigheid, tot welke zy, met alle geloovigen, zullen verheeven worden, (verg. Kap. I: 6.)

Dan ook, met deefe uitlegging, kunnen wy ons niet vereënigen. Wy zullen eenige van voornaemfte reedenen opgeeven.

1. De Vrouw, welke aen onfen Apostel vertoond werdt, had reeds eene zeer luisterrijke gedaente, eer zy haeren mannelyken Zoon ter waereld bracht, (verg. vs. 1.) Hoe zal zy dan de Joodfche Natie kunnen afbeelden, voordat de voorönderftelde bekeerde Joo-

Jooden, uit haer, waeren voortgekoomen? tot den tijd van hunne bekeering, welke, door de Propheeten duidelyk voorspeld is, zullen zy zich, in het ongeloov, en in hunne afkeerigheid van den Heiland, blijven volharden.

2. Het gene de Apostel zegt, van den *mannelyken Zoon*, (vs. 5,) kan niet dan zeer gedrongen, op de Jooden, by hunne aenstaende bekeering, worden toegepast. Of kan 'er, van de Jooden, nadat zy zich zullen bekeert hebben, gezegd worden, dat zy geschikt zijn, om *alle de Heidenen te hoeden, met eenen yzeren roede*? Zullen dan de bekeerde Jooden, over de andere volken, heerschen? en wat het *wechrukken van het kind, tot God en zijnen throon*, aengaet; dit zal niets anders beduiden moeten, dan Gods machtige lievdezorg, voor de bekeerde Jooden, om hen, tegen de woede van den Satan, te beveiligen. Eene uitlegging, welke, onses erächtens, aen den nadruk der gezegden, geenszins beäntwoordt.

3. PAULUS de Apostel heeft allerduidelykst geleert, dat eerst *de volheid der Heidenen zal ingaen*, en daerna *geheel Israël zal zaelig worden*, Rom. XI: 25, 26. Maer, volgens de gemelde verklaering, zou de bekeering der Jooden, de algemeene toebrenging der Heidenen, vooräfgaen: immers de Vrouw vondt zich, na dat zy den mannelyken zoon gebaert had, genoodzaekt, om haere veiligheid, in de *woestijne* der nog onbe-

keerde Heidenen, te zoeken, (vergel. vs. 6.)

4. Eindelyk om 'er niet meer by te voegen, na dat de volheid der Heidenen zal zijn ingegaen, en geheel Israël zal zijn zaelig geworden, zal de heerlyke ſtaet der Kerke volgen; een heuchlyke tijd, die, door de Propheeten, geteekend is, als een tijd van algemeene rust en kalmte, wanneer 'er geene vervolgingen of vyandlykheeden meer zullen plaets hebben. Maer de baerende Vrouw, welke aen JOANNES vertoond werdt, moest, na het baeren van haeren mannelyken zoon, nog zeer veel geweld en vervolging doorſtaen, (verg. vs. 13-16.) Toen begon de Satan eerst recht zijne woede uit te oeffenen, tegen de oprechte belijders van 's Heilands naem, (vergel. vs. 17,) en bediende zich daertoe van verſchrikkelyke werktuigen, (vergel. Kap. XIII.)

Het geene, van GOG en MAGOG, voorſpeld wordt, Kap. XX: 7, behoort, tot veel laetere tijden, gelijk, in het vervolg, naeder blijken zal.

b. Onſes erächtens, is de vervulling van deeſe Godſpraek nog toekoomende. Nu zijn alle voorzeggingen, zo lang zy niet door de uitkoomst, bevestigd zijn, veelszins duister. Wy zullen daerom, in eenige algemeene hoofdtrekken, welke, in de geheimzinnige teekening, duidelyk liggen, berusten moeten.

1. De *mannelyke zoon*, welke de Vrouw ter waereld bracht, ſchijnt ons een machtig Vorst te zijn, die, uit den ſchoot der Kerke, zal voortkoomen,

ge-

geschikt, om een wijd uitgestrekt gebied te beheerschen, en de zaek van het Christendom, by uitneemenheid, te bevoorderen.

2. Toen de *Vrouw*, van deesen *mannelyken zoon*, zwanger ging, vertoonde zy zich, in eenen zeer glansrijken luister, zy was *bekleed, met de Zon, de Maen was onder haere voeten, en op haer hoofd eene kroon van twaelv Starren*, vs. 1. — Wy moogen 'er uit besluiten, dat de gemelde Vorstelyke persoon, uit den schoot der Kerke, zal voortkoomen, op zulken tijd, op welken zy, in een zeeker land, by uitneemenheid bloeien zal. Immers dat hier, niet de algemeene Kerk, maer een byzonder gedeelte der Kerke, in een bepaeld land, bedoeld zy, kan daeruit genoegzaem blijken, dat de Vrouw vluchtte, van de eene plaets, naer de andere, (verg. vs. 6) Welk een Land 'er ondertusschen bedoeld worde, kunnen wy niet bepaelen.

3. De hoofdsom der zaeken is derhalven kortelyk deese. — Er is een tijd aenstaende, wanneer de Kerk van CHRISTUS, in een zeeker Land, zonderling zal bloeien, zo dat de Christenen uitmunten zullen, in zuiverheid van leer, en heiligheid van wandel. Dan zal 'er, uit die Christenen, een Vorstelyk persoon te voorschijn koomen, recht geschikt, om zijne heerschappy wijd en zijd uit te breiden, en even daer door het Koningrijk van CHRISTUS, onder de volken, grootelyks voort te planten.

B. De Draek de zwangerheid der gemelde Vrouw bemerkende, plaetste zich, in eene ontzettende gedaente, voor haer, om haeren zoon, zodrae zy hem, zoude gebaert hebben, leevendig op te slokken en in te zwelgen, na dat hy, met zijnen staert, een derde deel der Starren van den hemel, op de aerde, geworpen had, (verg. vs. 4.)

Wy leeren 'er uit, dat de Kerk, in het hier bedoelde Land, hoe luisterrijk zy ook bloeien mooge, evenwel, aen zwaere vervolgingen, zal zijn blootgesteld, welke de Satan, door zijne werktuigen, zal aenrichten. — De *Starren* schijnen ons Leeraers te verbeelden, (vergel. Kap. I: 20. De Draek zal, *met zijnen staert*, een *derde*, dat is een aenmerkelyk deel van die Starren, (verg. Kap. VIII: 7.) *uit den hemel, op de aerde, nederwerpen.* Het geevt te kennen, dat de Satan, door middel van de vyanden der waerheid, veele uitmuntende Leeraers, mishandelen, in Kerkers sluiten, verjaegen, en ombrengen zal.

Ter zelvder tijd, zal de gemelde Vorst, te voorschijn koomen. Dan de Satan, bemerkende, hoe zeer hy geschikt zy, om de belangen der Kerke, by uitneemenheid, te bevoorderen, zal zich beyveren, om hem, op eene geweldige wijs, te laeten van kant maeken. Maer God zal deese heilloose pooging verydelen, door dien Vorst, door middel van eenen zachten, offchoon vroegtijdigen dood, in zijne eeuwige heerlykheid op te neemen. — Het een en ander zal ten gevolge hebben, dat de Christen Kerk zal genoodzaekt zijn, dat Land te verlaeten, en, naer eene andere plaets, te vluchten, (vergel. vs. 6.)

B. Hierop zal de Draek eenen tweeden aenslag waegen, vs. 7-12.

A. De Draek werdt vertoond, den mannelyken zoon, terwijl hy, naer Gods throon, werdt wechgevoerd, na te zetten, om hem, in zijne macht te

krij-

krijgen. Hier tegen verzette zich, MICHAEL met zijne onderhebbende Engelen, die in de lucht eenen veldslag leeverden, aen den Draek en zijne Engelen; met dat gevolg, dat de laetsten de nederlaeg kreegen, zo dat de Draek, en zijne dienaeren, met zo veel overhaesting, uit den luchthemel verdreeven wierden, dat zy, op de aerde, scheenen neederwaerds gesmeeten te worden, (vergel. vs. 7-9.) Over deese vreesselyke nederlaeg van den Draek, zongen de Hemellingen een lovlied, ter eere van den Verlosser, met blijde dankzegging, vs. 10-12.

B. Wat beduidde deese zinbeeldige vertooning?

a. De strijd van den Aertsëngel MICHAEL, en zijne onderhebbende Engelen, tegen den Draek en zijne dienaeren, wijst ons in het algemeen, naer den tegenstand, welke de heilige Engelen, op Gods bevel, aen den Duivel en zijne werktuigen, gebooden hebben, om de pooging van den laetstgemelden, tegen den gemelden Vorstelyken persoon, te verydelen; en de nederlaeg van den Draek beteekent het te leur stellen van zijne boosäertige onderneeming, te gelijk met eene merkelyke breideling van zijn vyandig vermoogen.

Maer wil men de byzonderheeden naeder ontwikkelen, dan wordt de zaek veel moeilyker.

a. De groote VITRINGA brengt, volgens zijne aengenoomene vooröndersteling, dat de *mannelyke zoon*, welke de Vrouw gebaert, CONSTANTINUS *den Grooten* beteekene, deese propheetische teekening, tot de tienjaerige vervolging van Keizer DIOCLETIANUS, wanneer de Satan, om het Heidensch bygeloov staende te houden, de Christenen, met allerlei zoort van waepenen, bestreeden heeft;

terwijl evenwel de goede zaek van het Euangelium luisterrijk zeegepraelde (*c*). — MICHAEL zal den verhoogden Middelaer zelven beteekenen; zijne *Engelen* zullen byzonder Leeraers en Bestuurers der Kerke vertoonen. De *Engelen van den Draek* zullen zinbeelden zijn van de onderscheidene voorstanderen des Heidenschen bygeloovs, die zich beyverden, om het Christendom uit te roeien. De nederlaeg van den *Draek* zal ons wysen, naer de overwinning, welke CONSTANTINUS op MAXENTIUS behaelt heeft, waerdoor de weg gebaend werdt, dat het Christendom, over het Heidensch bygeloov, heeft gezeegepraelt.

Dan wy meenen reeds genoegzaem aengetoont te hebben, dat men, door den *mannelyken zoon*, den eersten Christen Keizer CONSTANTINUS niet verstaen kunne, als meede, dat volgens deese uitlegging, de geschiedkundige orde der zaeken kennelyk worde omgekeerd (*d*). Om nu niet eens te zeggen, dat MICHAEL een geschaepen Engel zy, maer van den allerhoogsten rang, die daerom de *Archangel*, of Aertsëngel, genaemd wordt, Jud. 9; gelijk wy elders, met opzet, betoogt hebben (*e*).

b. Wy, voor ons, zouden het, op de gelegde gronden, lievst zo begrijpen, dat wy hier eene propheetische teekening hebben van de poogingen, welke de Satan, door zijne werktuigen, zal aenwenden, om den meermaelen gemelden Vorstelyken persoon, op eene geweldige wijs, uit den weg te ruimen, terwijl God, door den dienst der heilige Engelen, zal zorg draegen, dat die boos-

(*c*) l. c. p. 143—156.
(*d*) *Boven* p. 164.
(*e*) XXV *Deel*, p. 440—444.

boosäertige onderneeming verydeld worde, terwijl de verleidende macht van den Duivel teevens, by die gelegenheid, merkelyk zal worden ingekort, zo dat hy, als het waere, eene geduchte nederlaeg krijgen zulle, immers wat het hier bedoelde Land aengaet.

Indien men, aen gisſingen, welke eenigſins, in de teekening, ſchijnen gegrond te zijn, bot mogt vieren, zou men zich de zaek misſchien zo kunnen voorſtellen; dat de Kerk eens, in zeeker Land, eene zeer luisterrijke gedaente hebben zal; dat 'er, in dat Land, een Vorst zal gebooren worden, die al vroeg blijken geeven zal, dat hy rechtgeſchikt is, niet alleen om zijne heerſchappy wijd en zijd uit te breiden, maer dat hy ook het Christendom, met alle zijne macht, bevoorderen zal; dat eenige vermoogende werktuigen van den Duivel, verklaerde vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, denkelyk Hoovelingen, Staetsdienaers, en Leegerhoofden, den jongen Vorst, op eene geweldige wijs, zullen trachten van kant te maeken; dat God, door den dienst der Engelen, deeſe helſche onderneeming verydelen zal, en den Vorst, door eenen zachten dood, in zijne eeuwige heerlykheid, overbrengen; dat de macht van den Satan, in dat Land, by die gelegenheid, merkelyk zal worden ingekort; misſchien, door de onderlinge verdeeldheeden van zijne werktuigen, en burgerlyke beroerten, onder welke evenwel de Christenen zeer veel zullen te lijden hebben, zo dat veelen den marteldood ondergaen zullen (verg. vs. 11,) en de Kerk ten laetſten zal genoodzaekt zijn, dat Land te verlaeten.

Wanneer wy verder gisſen mogten, zou men vermoeden kunnen, dat alle deeſe zaeken, in een zeeker Land, eens onder de Jooden zullen plaets hebben. Immers ofſchoon de algemeene bekeering der Jooden, eerst op het einde der eeuwen, zal plaets hebben, zou het zeer wel kunnen weezen, dat 'er een aenmerkelyk getal van Jooden, in eenig Heidensch Land, het Euangelium geloovig omhelſen zullen; dat een jonge Vorst van dat Land, vroeg proeven geeven zal, dat hy het Christendom zal begunſtigen; dat zijne Hoovelingen en voornaemſte Ambtenaers, grootelyks aen het oude bygeloov verkleevd hem daerom zullen poogen uit den weg te ruimen; dat God hem, door eenen vroegtijdigen dood, zal wechrukken; dat zijn dood groote beroerten ten gevolge hebben zal, en dat de Christenen, onder dat alles, zeer veel zullen te lijden hebben; eindelyk dat de macht van den Satan, in dit Land, grootelyks zal verminderd worden, voor zo verre het voorbeeldig gedrag, en de ſtandvastigheid der Christenen, onder allerlei mishandelingen, aenleiding geeven zal, dat veelen der heidenſche inwooneren de dwaesheid van het bygeloov zullen opmerken.

De reeden, om welke wy, byzonder aen bekeerde Jooden, denken, zullen wy, by Kap. XIV: 1-5, naeder aenwijſen. — Ondertusſchen gelieve men wel in het oog te houden, dat wy deeſe uitlegging, ſlechts als eene gisſing, opgeeven.

Over deeſen vreesſelyken nederlaeg van den *Draek*, juichten de Hemellingen, en zongen een verheeven lovlied, ter eere van God en van den Verlosſer, met blijde dankzegging, vs. 10 12.

a. De *Draek* en zijne Engelen hadden niet *vermogt*; en *hunne plaets werdt niet meer gevonden in den hemel*, (vergel. vs. 8;) de *Satanas was geworpen op de aerde, en zijne Engelen waeren met hem geworpen*, (verg. vs. 9.) De Duivel had niet *vermogt*; zijne heilloofe poogingen, om de Christenen, in het hier bedoelde Land, geheel uitteroeien, was te leur gesteld. — *Zijne plaets werdt, in den hemel, niet meer gevonden.* De uitdrukking, *in den hemel te zijn*, zegt, in den dichterlyken stijl der Propheeten, in aenzien en macht, verheeven te weezen; zo wordt 'er, omtrent den Koning van Babel, gezegt, om zijne wijduitgestrekte macht af te teekenen, dat hy *ten hemel was opgeklommen, en zijnen throon verhoogt had, booven de Starren*; en, ten aenzien van zijne verneedering, wordt hy gezegt, *uit den hemel gevallen te zijn*, Jes. XIV: 12-15. De Duivel, met zijne Engelen, zal dan, uit den hemel, vallen, voor zo verre zijne macht zal verminderd worden, door het openbaer worden van de dwaesheid des heidenschen bygeloovs. — Dezelvde zaek wordt nog eens, met eene gelijkluidende spreekwijs, herhaeld, vs. 9. De *Satanas* zal, *met zijne Engelen, op de aerde, geworpen worden*, dat is, volgens den stijl der Propheeten, aenmerkelyk verneederd, en, in zijne macht, gesnuikt worden, (vergel. Jes. XIV: 12-15. Klaegl. II: 1. Dan. VIII: 10.)

Ondertusschen behoev ik niet eens te herïnneren, dat deese inkorting van des Duivels macht, alleenlyk tot het hier bedoelde Land, betrekkelyk zy. — Na deese nederlaeg zal hy *afkoomen, tot de geenen, die de aerde en de zee bewoonen*, (verg. vs. 12;)

de gemelde Vrouw zoeken te verderven, (vergel. vs. 13-16.) *krijg voeren, tegen de overigen van haer zaed*, vs. 17, en zijn geweld, door het middel van twee beesten, uitöeffenen, (vergel. Kap. XIII.) Op het einde der eeuwen, zal hy eerst geworpen worden, in den poel van vuur en ſulpher, (vergel. Kap. XX: 10)

b. Over deeſe nederlaeg van den Draek, hoorde de Apostel de Hemellingen een vrolyk lovlied zingen, vs. 10-12.

𝔞. *Nu*, zongen de Hemellingen, *is de zaeligheid* of de *verlosſing*, (verg. Kap. VII: 10,) *en de kracht en het Koningrijk geworden onſes Gods, en de macht zijnes* CHRISTUS of *Gezalvden*, vs. 10ᵃ. Zy geeven Gode de eer, dat het Christendom in het hier bedoelde Land, hoe ook de Satan gewoelt en gewoedt had, niet waere uitgeroeid. Deeſe *verlosſing* was, aen Gods *kracht*, en machtige voorzorg, te danken. Het *Koningrijk* en *macht* was *Gods*, en zijnes *Gezalvden*, *geworden*, voor zo verre het Christendom, over de afgodery en het bygeloov, kennelyk had gezegepraelt.

𝔟. *De verklaeger onſer broederen*, voegen zy 'er by, *die hen verklaegde voor onſen God, dag en nacht, is nedergeworpen.* — De *Broeders* der zaelige Hemellingen, zijn de geloovige Christenen, die, op den hier bedoelden tijd, nog op de aerde leeven zullen; en indien wy, door deeſe lovzingende Hemellingen, bepaeldelyk de Jooden verſtaen moogen, die, in de vroegſte daegen van het Euangelium, geloovt hebben, en gezaeligd zijn, (vergel. Kap. VII: 4-8,) noemen zy hunne Volksgenooten,

ten, die eens, in een bepaeld Land, het Christendom omhelfen zullen, in eenen nog meer byzonderen nadruk, hunne broederen. — De *verklaeger hunner broederen* is de Duivel, die de bekeerde Jooden, *dag en nacht*, geduurig en onvermoeid, *voor hunnen God verklaegt*, voorzoverre hy hen, door de ongeloovige Heidenen, zal doen lasteren. Maer hy zal *nedergeworpen* worden; het zal op de proev blijken, dat die lasteringen geheel ongegrond zijn, vs. 10ᵇ.

c. De gemelde Broeders zullen *overwinnen*, en hunne lasteraers leugenftraffen, *door het bloed des Lams*. Deefe overwinning zullen zy te danken hebben, aen de verzoenende offerände van hunnen Goddelyken Borg, welke de verdienende oorzaek is van alle heil en zegeningen. — Zy zullen het *woord van hun getuigenis*, de belijdenis der waerheid, onder alle mishandelingen, vasthouden, en zelvs *hun leeven niet liev hebben tot den dood*; zy zullen, onder de zwaerfte vervolgingen, niet bezwijken, maer den wreedften marteldood kloekmoedig onder de oogen zien. — Daeröver *zullen de Hemelen, en die daerin woonen*, byzonder de Jooden, die, in vroegere daegen, gezaeligd zijn, vreugde bedrijven, vs. 11, 12ᵃ.

d. Dan hoe zeer de Satan verneederd was, zou evenwel zijne woede niet ophouden. *Wee*, (voegden 'er daerom de lovzingende Hemellingen by,) *den geenen, die de aerde en de zee bewoonen*, om aen te duiden, dat 'er vervolgens een tijd van zwaere rampen koomen zoude, over alle menfchen, die onfen bol, uit *aerde* en *zee* beftaende,

bewoonen zouden, ook zelvs over de vyanden van CHRISTUS Koningrijk. De *duivel* ziende, dat zijne poogingen, om de Christenen, in het hier bedoelde Land, te verdelgen, waeren te leur gesteld, zal zijne woede wenden, tot de overige menschen, die den wijden aerbodem bewoonen, en, ten dien einde, tot hen *afkoomen, hebbende grooten toorn*, en woedende van boosäertigheid, over het mislukken van de gemelde onderneeming. — *Weetende, dat hy* maer *eenen kleinen tijd heeft*, dat hem slechts een korte tijd zal vergund worden, om zijne boosäertigheid uit te oeffenen, zal hy dien tijd waerneemen, om zoveel kwaed te doen, als hem maer immers moogelyk is.

C. Hierop volgde de derde pooging van den Aaertsvyand. Hy maekte zich gereed, om de gemelde Vrouw van kant te maeken; maer ook deese onderneeming mislukte hem, vs. 13 - 14.

A. De VROUW was genoodzaekt, te vluchten, (vs. 13, 14.)

α. De DRAEK, op de gezegde wijs, verneederd, en *op de aerde geworpen zijnde*, heeft de VROUW *vervolgt, die het manneken gebaert had*, dat is, de Christen Kerk, welke zich, in dat Land, het welk hier bedoeld wordt, gevestigt had, vs. 13 — Volgens onse gissing, zal zich de zaek zo toedraegen, wanneer de pooging van den Satan, om de bekeering der Jooden, in een zeeker ons onbekend Land, te dwarsboomen, zal verydeld zijn, zal hy, met alle zijne woede, op de Christen Kerk, die aldaer zal gevestigd zijn, en luisterrijk bloeien, geweldig aenvallen, en zijne werktuigen vervoeren, om schroomelyke vervolgingen aen te richten.

β. Maer de VROUW zal ontkoomen, in eene woestijne

tijne, werwaerds zy, als met arends vleugelen, zal heenen vliegen, en eene schuilplaets vinden, alwaer zy, door de Goddelyke voorzorg, zal veilig zijn, en een genoegzaem onderhoud genieten, (verg. vs. 14.)

De *woestijne* is een voegzaem zinneprent van eene eenzaeme en onbewoonde landstreek. In deese woestijne, vondt de VROUW eene veilige *schuilplaets, haer van God bereid*, (verg. vs. 6.) Derwaerds *vloog zy, met twee vleugelen eenes grooten arends, welke haer gegeeven waeren, buiten* of *van het aengezieht der Slange*, dat is, uit vrees voor de woede van den Duivel. — Het geevt, in den Propheetischen zin te kennen, dat de Christenen, uit een zeeker land, alwaer zy geweldig staen vervolgt te worden, vluchten zullen, en zich onder Gods lievderrijke voorzorg, naer een eenzaem en weinig bewoond gewest, begeeven; dat zy daer veilig weezen, en een genoegzaem onderhoud, een maetig deel van lichaemelyk en geestelyk *voedsel*, genieten zullen.

De bepaeling van *eenen tijd, en tijden, en eenen halven tijd*, of *duizend twee honderd en zestig daegen*, (verg. vs. 6) is ontleend, uit het gemelde geval van den Propheet ELIA, (verg. 1 Kron. XVII: 9, 9, en wijst ons, gelijk wy reeds meermaelen hebben aengemerkt, niet naer de langduurigheid, maer naer de hoedaenigheid, van den bedoelden tijd.

B. De DRAEK, buiten staet gesteld, om de VROUW te achterhaelen, zwolg eene verbaasende hoeveelheid van waeter, in zijnen wijden balg, en spuuwde het zelve uit, in de gedaente van eene gansche rivier, om haer daer door te verdrinken. Maer zy ontkwam ook dit gevaer; de aerde opende haeren mond, en verzwolg die rivier, vs. 15, 16.

α. Wat wordt 'er, door dit *waeter*, afgebeeld? —

Zommige denken, aen valſche leeringen, aen verdervelyke dwaelingen, welke, door bewerking van den Duivel zouden voortgeplant worden, om de Christen Kerk, van de belijdenis des waerens geloos, aftetrekken, en daer door te verderven. Men grond zich daerop, dat waeteren meermaelen de leer van den Godsdienst afbeelden, Zach. XIV: 6. Joel III: 18— De *rivier*, welke de DRAEK uitſpuuwde, zal dan eene groote meenigte van ſchadelyke leeringen, en derzelver ſpoedigen voortgang, aenwijſen. — Het te leur ſtellen van deeſe pooging des Satans, doordien *de aerde haeren mond opende, en die rivier verzwolg*, (verg. vs. 16,) verklaert men dan, van zulke Kerkvergaderingen, welke de rechtzinnige leer zouden handhaevenen, en de veröordeelde dwaelingen, buiten de Kerk, houden.

Dan dit begrip heeft de Hoogleeraer VITRINGA met het hoogſte recht, verworpen. Wat is 'er onvoegzaemer, dan dat de *aerde, welke haeren mond opende, om de rivier te verzwelgen*, de Kerkvergaderingen, zaemengeroepen, om den voortgang der dwaelingen te ſtuiten, beteekene zulle? „ Opdat ik 'er nu niet byvoe„ ge dat het eene zeer harde leenſpreuk wee„ zen zoude te zeggen, dat, het zy de Sy„ noden, het zy de Keizers, die dezelve byéén „ geroepen hebben, de *Ketteryen*, in de Kerk „ opgeworpen, hebben opgezwolgen: want „ de Ketteryen zijn, in de Synoden, veröor„ deeld, maer niet wechgenoomen en uitge„ bluscht (*f*).”

Het ſchijnt ons allerduidelykst, dat het *waeter* hier een zinbeeld zy van volken, zodat de *rivier*, welke de DRAEK uitſpuuwde, eene groo-

te

(*f*) VITRINGA l. c. p. 183, 189.

te meenigte van volken zal afteekenen. — Deese schildery is, in den stijl der propheeten, zeer gewoon. Zo wordt, by voorbeeld, de vyandige optocht der Asfyriers, tegen het land der Israëllers, voorgesteld, als *eene rivier, welke opkoomt, over alle haere stroomen, en gaet over alle haere oevers*, Jes. VIII: 7. Zo verklaerde het ook de Engel, aen onsen Apostel, in het volgende Kap. XVII: 15, zeggende: *de waeteren, welke gy gezien hebt, — zijn volken, en schaeren, en natien, en tongen.*

De gemelde Heer VITRINGA verstaet daeröm, volgens zijne aengenoomene vooronderstelling, deese *rivier van waeteren*, van de *Saraceensche Muhammedaenen*, welke de Satan, na den tijd van CONSTANTINUS, verwekt heeft, om de Kerk te vervolgen, en als te overstroomen, byzonder omtrent het begin der VIII Eeuw, wanneer zy doordrongen, tot in Frankrijk. — De redding der Vrouw, door de *aerde, welke haaren mond opende en die rivier verzwolg*, wordt dan gebracht, tot de geweldige nederlaeg, welke de Saraceenen, in Frankrijk, geleeden hebben, wanneer KAREL *Martel* hen zodaenig geslaegen heeft, dat 'er, van hun zeer groot getal, slechts weinigen ontkoomen zijn (*g*).

Dan, vermits deese Voorzegging, gelijk wy genoegzaem meenen aengetoont te hebben, tot nog toekoomende tijden, behoort, voegen wy ons wel in zoverre, by den Heer VITRINGA, als het *waeter* eene groote meenigte van volken beteekent, maer het zijn, onses erachtens, volken, welken de Kerk, in volgende tijden, benaeuwen zullen.

β. De DRAEK *wierp waeter, uit zijnen mond, ach-*

(*g*) VITRINGA l. c. p. 183 - 186.

ter de Vrouw, in de gedaente van eene ganfche *rivier*, *om haer daerdoor te doen wechvoeren*, of *te verdrinken*, vs. 15. — Het geevt te kennen, dat de Duivel, wanneer de Kerk, in de gemelde eenzaeme Landftreek, eene veilige verblijvplaets hebben zal, een talrijk volk vervoeren zal, om die Landftreek te overftroomen, en haer daer door te verderven. Zeekerlyk zal het een Heidensch volk zijn, het welk, wanneer het, in deszelvs woede, niet geftuit werdt, de Christen Kerk geheel verdelgen zoude. — Uit welk een beginfel, en met welk een oogmerk, deefe ftroom van volk den weg, naer dat eenzaem Land, zal inflaen, kunnen wy niet bepaelen.

γ. Maer ook deefe onderneeming van den Satan zal, door de Goddelyke voorzorg, geheel mislukken; de Apostel zag, dat *de aerde haeren mond opende*, *en de rivier verzwolg*, vs. 16.

Het woord, door *verzwolgen*, vertaeld, wordt by de LXX gebruikt, van den oorlog, wanneer het eene volk, in den krijg, het ander verflaet, en, door het zwaerd, geheel verdelgt, (verg. Pf. CXXIV: 2, 3. Klaeg. II: 1.) (*h*). In zulk een geval, kan ook de *aarde* gezegd worden, *haeren mond te openen*, om de verflaegene menfchen op te flokken. — Wy meenen 'er uit te moogen befluiten, dat het gemelde volk, in aentocht zijnde, naer de fchuilplaets der Kerke, door een ander volk, zal tegen gehouden, en, in eenen bloedigen krijg, dermaeten verflaegen worden, dat 'er maer weinigen ontkoomen zullen.

D. Langs deefen weg, bleev dat gedeelte der Kerke, van het welk hier gefprooken wordt, veilig, in die eenzaeme Landftreek, in welke God, voor die Christenen,

(*h*) VITRINGA l. c. p. 136.

tenen, eene schuilplaets bezorgt had. Maer de DRAEK, woedende van spijt, dat hy de geheimzinnige Vrouw, niet verdelgen konde, wendde zich, tegen de andere Christenen, om deese, waere het mogelyk, uit te roeien, vs. 17.

A. Het overige van het zaed der Vrouwe wordt naeder beschreeven, als zeer Godvruchtige Christetenen, *die Gods gebooden bewaerden*, en blijmoedig gehoorzaemden, (verg. Kap. III:8,) *en die het getuigenis van* JESUS CHRISTUS, dat is, de belijdenis van het Euangelium, *hadden*, en, in weerwil van alle vervolgingen, kloekmoedig vasthielden, (verg. Kap. VI: 9.)

α. De overigen van haer zaed, zijn de overige kinderen der geheimzinnige Vrouw, in onderscheiding van den *mannnnlyken Zoon*, van welken voorheen gesprooken is (verg. vs. 5. Behalven dien veel beloovenden Vorst, die, door eenen vroegtijdigen en zaeligen dood, tot God en zijnen throon, was wechgerukt, had de Kerk nog meer kinderen. — Wie zijn deese zinbeeldige kinders? Hunne Moeder was, naer de woestijne, gevlucht, en vondt daer eene veilige schuilplaets, (verg. 14 16.) Zy waeren derhalven niet gevlucht, met hunne Moeder, maer, in hun geboorteland, ge bleeven.

Wanneer wy deese byzonderheeden, welke, in de geheimzinnige teekening, duidelyk liggen, opgeslooten, in overweeging neemen, schijnen wy 'er uit te moogen besluiten, dat, offschoon de zeer bloeiende Kerk, uit de Jooden, in het hier bedoelde Land, gevestigd, zal genoodzaekt zijn, elders te vluchten, evenwel de Heidenen, die zich aldaer, tot den Verlosser, staen de bekeeren, in dit hun geboorteland, zullen blijven woonen.

β. Deeze lieden, Heidenen van oorsprong, zullen

uitmuntende en voorbeeldige Christenen weezen, *die de gebooden Gods bewaeren*, en blijmoedig gehoorzaemen, en *die het getuigenis van* JESUS CHRISTUS *hebben* of vasthouden; zodat zy, in de belijdenis der waerheid, ſtandvastig weezen, zullen, en zich daervan, door geene vervolgingen, laeten aftrekken,

B. Het is ligtelyk te begrijpen, dat deeſe Christenen, van de hardnekkige Heidenen, onder welke zy woonen, zeer veel ſmaed en mishandelingen zullen te lijden hebben; maer, ten laetſten, zal de DRAEK zelvs *haenen gaen*, *om krijg te voeren*, *tegen de overigen van het zaed* der Vrouwe. — *Krijgvoeren* zegt hier vervolgen, (verg. Kap. XI: 7. XIII: 7. — De Duivel zal derhalven de heidenſche inwooners van dat Land, byzonder de waereldlyke Overheeden vervoeren, om hunne Landgenooten, die het Christendom omhelst hebben, op de allergeweldigſte wijs, te onderdrukken, en waer het moogelyk geheel uit te roeijen.

De hoofdſom der zaeken, welke, in eene geheimzinnige teekening, Kap. XII, voorſpeld, is, is derhalven, naer onſe gisſing, kortelyk deeſe. — In een zeeker Heidensch Land, zal het Christendom eens eenen zeer aenmerkelyken opgang maeken, onder de Jooden, die aldaer woonächtig zijn. Deeſe Jooden, tot den Verloſſer bekeerd zijnde, zullen uitlokkende voorbeelden zijn, in kracht van geloov en in heiligheid van wandel, zodat ook een aenzienlyk getal van Heidenen zal worden uitgelokt, om den Verloſſer hulde te doen.

Ter zelvder tijd, zal 'er een Vorst, in dat Land, gebooren worden, die al vroeg, in de leer van het Euangelie onderweezen zijnde, blijken geeven zal, dat hy zijne heerſchappy, in zijnen mannenlyken leevtijd, wanneer hy denzelven bereiken mogt, wijd en zijd ſtondt uittebreiden, en teevens het Christendom allerweegen voort te planten. Om deeſe uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk te verhinderen, zal de Duivel dien jongen en veel beloovenden Vorst, door middel van

eeni-

eenigen zijner afgodische Staetsdienaeren, zoeken van kant te maeken; maer hy zal, door eenen zachten en zaeligen dood, naer God en zijnen throon, worden opgenoomen.

De dood van den jongen Vorst zal groote beroerten ten gevolgen hebben. Onder deese burgerlyke verdeeldheeden zullen de Christenen zeer veele rampen ondergaen moeten, en zommigen den marteldood zelven. Maer het voorbeeldig gedrag van deese Christenen, en byzonder hunne standvastigheid in de belijdenis der waerheid, zal aenleiding geeven, dat een groot getal van nog onbekeerde Heidenen de dwaesheid der afgodery zullen opmerken, en aen den Verlosser hulde doen. — Langs deesen weg, zal de macht van den Satan, in dat Land, grootelyks gefnuikt en ingekort worden.

De Duivel bemerkende, dat zijn invloed, onder de Heidenen, grootelyks verminderd zy, zal zijne woede meer byzonder wenden, tot de Christenen uit de Jooden, om voor te koomen, dat het Koningrijk van CHRISTUS, immers voor als nog, onder die Natie, niet verder worde uitgebreid. Hy zal zulk eene schroomelyke vervolging, tegen de bekeerde Jooden, in dat Land, weeten te weeg brengen, dat zy zich zullen genoodzaekt vinden, naer een eenzaem en weinig bewoond gewest, te vluchten, alwaer zy, onder Gods gunstige voorzorg, veilig zullen aenkoomen, en gerust woonen.

Evenwel zal de Duivel nog eene pooging doen, om deese luisterrijk Kerk, uit de Jooden, geheel te verdelgen; ten dien einde zal hy een talrijk Heidensch volk verwekken, om die Landstreek, alwaer de Christenen uit de Jooden zich bevinden zullen, als het waere te overstroomen. Maer, in deesen aentocht, zullen zy, door een ander machtig volk, te rug gehouden, en zelvs zo geheel verslaegen worden, dat 'er maer weinigen van ontkoomen zullen.

De Satan eindelyk ziende, dat hy, tegen de bekeerde Jooden, in dat eenzaem gewest, niets vermooge, zal barstende van spijt, zijne woede wenden, teegen de Christenen uit de Heidenen, die, in het hier bedoelde Land, door het schittterend voorbeeld der geloovige Jooden, zo lang zy, in hun midden, verkeerden, waeren uitgelokt, om den Verlosser hulde te doen. De Aertsvyand zal te weeg brengen, dat die

bekeerde Heidenen, op eene allerschroomelykste wijs, zullen vervolgd worden.

Maer, van welke middelen en werktuigen, zal de Duivel zich bedienen, om de geloovigen uit die Heidenen, te vervolgen? Dit werdt den Apostel, in het volgende gezicht, vertoond, in het welk die werktuigen van den Satan, onder de geheimzinnige teekening van twee verschrikkelyke Monsterdieren, worden afgeteekend.

ה. *In het* VYFDE *gezicht, werden den Apostel twee zeer vreesselyke Monsterdieren vertoond, Kap. XII:* 18— *XIII:* 18.

A. *Vooräf wordt de schouwplaets aengeweesen, Kap. XII:* 18.

18. Ende ick stont, in mijne verbeelding, op het zant, den oever, of het strand der Middellandsche zee.

Zommigen willen, met den Syrischen Overzetter, geleezen hebben, HY, naemenlyk de DRAEK *stondt, op het zand der zee.* Maer deese Leezing heeft geen genoegzaem gezach voor zich. Daer te booven zou de DRAEK een aenschouwer geweest zijn van de na te meldene vertooning? De Apostel zag een verschrikkelyk Beest, *uit de zee*, opkoomen, (verg. Kap. XIII: 1;) hy kon derhalven geene voegzaemer schouwplaets hebben, om de opkoomst, gedaente, en verrichtingen van dat Monsterdier waer te neemen, dan op den oever der zee, uit welke dat ontzettend dier te voorschijn kwam (*i*). Ook had hy zich maer om te keeren, om het tweede *Beest*, *uit de aerde*, te zien voortkoomen, (verg. Kap. XIII: 11.

Voor het overige, behoev ik naeuwlyks te herïnneren, dat de Apostel deese vertooning, wederöm in eene verrukking van zinnen, gezien hebbe. In zijne verbeelding, stondt hy, op het strand van het eiland *Patmos*, op den oever der Middellandsche Zee.

(*i*) VITRINGA l. c. p. 190, 191.

HET

HET XIII. KAPITTEL.

B. *Op het strand der Middellandsche zee staende, zag de Apostel twee vreesselyke Monsterdieren; het eene kwam op, uit de* zee, *het ander, uit de* aerde, *Kap. XIII.*

A. Het eerste Monsterdier, het welk uit de zee *voortkwam, beschrijvt hy, vs.* 1-10.

α. *De beschrijving van dat Beest zelve vinden wy vs.* 1-8. *Het wordt geteekent*

a. *In zijne oorsprong, vs*[a].

b. *In zijne vreesselyke gedaente, vs.* 1[b]-3[a].

c. *In de hulde, welke het zelve beweesen werdt, vs.* 3[b], 4.

d. *In zijne bedrijven, vs.* 5-7.

e. *In de aenbidding, met welke het vereerd werdt, vs.* 8.

β. *'Er wordt eene opwekkende en bemoedigende aenmerking bygevoegd, vs.* 9, 10.

1. ENde ick sagh uyt de zee (a) een Beest opkomen, hebbende seven hoofden en tien hoornen: ende op sijne hoornen waren tien Konincklicke hoeden, ende op sijne hoofden was een naem van [*Godts-*] lasteringe.

De Apostel zag een *beest*; volgens de kracht van het oorspronkelyk woord, een *wild dier.* Dit *Beest kwam op*, het kwam te voorschijn, *uit de zee*, en plaetste zich, digt by den Apostel, op het strand, zodat hy deszelvs gedaente en verrichtingen naeuwkeurig beschouwen konde. — Het ging hem, even als den Propheet DANIEL, die vier groote Dieren zag opklimmen uit de zee, (verg. Dan. VII: 3-1.)

(a) Dan. 7: 2. Openb. 17: 3.

Dit *Beest* was een verschrikkelyk Monsterdier. Het had eene gedaente, welke even zo zonderling, als verschrikkelyk, was.

Het had, wat zijnen wandrochtigen kop aenging, vry wat overëenkoomst, met de gedaente, onder welke de Satan zich, in het voorig gezicht, vertoont had, (verg. Kap. XII: 3. Het had *zeeven hoofden en tien hoornen, en op zijne hoornen waeren tien Koninglyke hoeden*, of Vorstelyke Hoofdsluijers, hoedaenige men, in het Oosten, gewoon is te draegen. Het een en ander vertoonde, even als in het geval van den Draek, Kap. XII: 3, de groote en wijdüitgestrekte macht van dit *Beest.* — Meer kunnen wy, voor ons, in deese schildery, niet vinden; en het gene Kap. XVII: 9-12, ter verklaering van *zeeven hoofden*, en *tien hoornen*, gezegd wordt, behoort, tot een geheel ander *Beest*, van het monsterdier, het welk hier voorkoomt, kennelyk onderscheiden.

Tusschen dit monsterdier evenwel, en den Draek, welke wy Kap. XII: 3. ontmoet hebben, is dit onderscheid, dat de Draek de zeeven Vorstelyke hoofdkleedsels had, op de *zeeven hoofden*, maer dit Beest had, op zijne *tien hoornen*, even zo veele Koninglyke hoofdsluijers. „De oorzaek en „reden van dit verschil bepael ik niet, en oordeel ook dat „het niet noodig is te bepaelen (*k*).”

Op de hoofden van dit Monsterdier, *was een naem van Godslastering.* — Het oorsprongelyk woord, door *Godslastering* vertaeld beteekent in het gemeen, lastering, alle lasterlyke woorden, door welke men smaedelyk, van eenen anderen, spreekt, om hem, van zijne eer en achting, te berooven. Zo wordt 'er, met dat zelvde woord, van PAULUS gezegd, dat de Jooden hem *lasterden*, en schandelyke dingen te laste leiden, Hand. XVIII: 6; *waerom wordt ik gelasterd*, dat is, weegens mijn gedrag, smaedelyk veröordeeld? 1 Cor. X: 30. Byzonder wordt dit woord gebruikt van *Godslastering*, van alle woorden en daeden, door welke de Majesteit van God beleedigd wordt, gelijk Matth. XXVI: 65. Marc. II: 7. XIV

(*k*) EICHHORN l. c. *Tom.* II. p. 111.

XIV: 64. — Onse Overzetters neemen het bepaeldelyk, in den laetstgemelden zin; dan de naedere beschrijving der verrichtingen van dit Beest vs. 6. leert allerduidelykst, dat hier allerlei lastering bedoeld worde; immers het opende zijnen mond tot lastering *tegen God*, *om* niet alleen *zijnen naem te lasteren*, *maer ook zijnen Tabernakel*, *en die in den hemel woonen*.

Wy vertaelen het daerom liever, in het gemeen, door *lastering*, gelijk het zo voorkoomt vs. 6. — Waerin deese *lastering* bestaen hebbe, zal ons, in het vervolg, naeder blijken; thans is het genoeg, dat 'er *een naem van lastering* was, *op de* zeeven *hoofden* van het Monsterdier. Er waeren lasterlyke opschrivten, op de zeeven voorhoofden van dat wandrochtig Beest. — *Een naem van lastering* beteekent, volgens den Hebreeuwschen spreektrant, in eenen verzaemelenden zin, *naemen van lastering*, lasterlyke opschrivten.

2. Ende het Beest dat ick sagh, was eenen pardel gelijck, ende sijne voeten, als eenes b.yrs [*voeten*], ende sijn mont als de mont eenes leeuws: ende de Draeck gaf hem sijne kracht, ende sijnen throon, ende groote macht.

De gedaente van dit Monsterdier was even zo zonderling, als vreeselyk. Het *was een Pardel gelijk*, *en zijne voeten waeren*, *als die van eenen Beer*, *en zijn mond was*, *als de mond van eenen Leeuw*. — Deese teekening is kennelyk ontleend, uit het gezicht, het welk, aen DANIEL, vertoond werdt. Die Propheet zag, uit de Middellandsche zee, vier groote dieren opkoomen; het eerste was als een Leeuw, het tweede was gelijk aen eenen Leeuw. het derde aen een Luipaerd, het vierde had eene alleraffchuuwelykste gedaente, zo dat men het zelve, zonder ontroering, niet beschouwen konde, (vergel. Dan. VII: 2-7.) Van elk der drie eerstgemelde Dieren is in de teekening van het Monsterdier, het welk hier voorkoomt, iets overgenoomen, om de gedaente des te verschrikkelyker te maeken.

Ten aenzien van het lichaem, was dit Beest gelijk, aen *een Pardel*. De LXX gebruiken het Grieksche woord, het welk hier voorkoomt, in de aengehaelde plaets, Deut. VII:

6, voor een *Luipaerd*; zo ook Jeſ. XI: 6. Jer. V: 6. XIII: 23. Wy meenen daerom dat hier geen *Pardel*, het wijvken van een Pantherdier, maer een *Luipaerd*, bedoeld zy. — Dit Dier heeft eenen gevlekten huid, zoortgelyken als de Tijger, (vergel. Jer. XIII: 23;) in wreedheid en ſterkte, koomt het den Leeuw naby, en, om deeſe reden, worden Leeuwen en Luipaerden meermaelen zaemengevoegd, (vergel. Jeſ. XI: 6. Jer. V: 6. Hoſ. XIII: 7;) het is, by uitſtek vaerdig, in het ſpringen en loopen, (vergel. Hab. I: 8;) ook bezit het eene groote loosheid, in het listig beloeren, en onverhoeds beſpringen van zijnen roov, (verg. Hoſ. XIII: 7.) Aen zulken *Luipaerd* was het Monſterdier, het welk onſen Apostel vertoond werdt, wat het lichaem aenging, zeer gelijk.

De *voeten* ondertusſchen *waeren, als voeten van eenen Beer*; dik, lomp, en, met ſcherpe naegelen, voorzien. — *De mond was als de mond van eenen Leeuw*. Het was derhalven zeer geſchikt, om alles te verſcheuren, en, met een vervaerlyk geluid, te brullen.

De Draek gav, aen dat vreesſelyk Monſterdier, *zijne kracht, en zijnen throon, en groote macht*. — Den verſchrikkelyken Draek, die zich voorheen aen den Apostel vertoont had, (vergel. Kap. XII: 3, 4,) zag hy nu, op het ſtrand, ſtaen. Zo drae het Monſterdier, uit de zee, was opgeklommen, en zich, op den oever, geplaetst had, gav de Draek, aen het zelve, zijne *kracht, en zijnen throon, en groote macht*. De woorden *kracht*, en *throon*, de zeetel en het kenmerk van Koninglyke Heerſchappy, en *groote macht*, zijn van gelijkluidende beteekenis, en worden te zaemengevoegd, om de allergeweldigſte overheerſchingen aen te duiden (*l*). — De Draek *gav* die overheerſchende macht, aen het Monſterdier; het geevt te kennen, dat de Satan (vergel. Kap. XII: 9.) dit wandrochtig Beest volmachtigde, en in ſtaet ſtelde, om, in zijne plaets, en op zijn bevel, te woeden, byzonder tegen de *overigen van het zaed* der Vrouwe, welke den Apostel even te vooren vertoond was, (vergel. Kap. XII: 17.)

3. Ende ick ſagh, dit Monſterdier naeuwkeurig beſchou-

(*l*) EICHHORN l. c. *Tom.* II. p. 115.

ſchouwende, één van ſijne zeeven hoofden als tot der doot gewondet, ende ſijne dootlicke wonde wiert geneſen: ende de geheele aerde verwonderde haer achter het Beeſt.

Eén der zeeven *hoofden* van dit verſchrikkelyk Dier *was als tot der dood gewond.* De Heer EICHHORN wil, uit Kap. XVII: 10, 11, beſluiten, dat hier het *vijfde* hoofd bedoeld worde. Maer het Beest, van het welk, in de aengehaelde plaets, geſprooken wordt, is van het Monſterdier, het welk hier voorkoomt, kennelyk onderſcheiden, gelijk, in het vervolg, naeder blijken zal. — De Apostel zegt, zonder naedere bepaeling, dat *één der* zeeven *hoofden gewond waere*, en wel *als tot den dood*; 'er was eene doodelyke wonde aen toegebracht; zo dat althans die kop in doodsgevaer waere, en, zonder ſpoedig toegebrachte hulp, zeeker zou hebben moeten ſterven. Hoe, op welk eene wijs, of door welk een werktuig, deeſe doodelyke wonde was toegebracht, wordt niet bepaeld. Ondertusſchen *werdt die doodelyke wonde geneeſen.*

Hoe moet dit gedeelte van het gezicht begreepen worden? zag JOANNES eerst, dat één der hoofden van het Beest doodelyk gewond waere, en daerna dat die doodelyke wond geheel onverwacht geneeſen wierdt? zo vatten het veelen, met onſe Overzetters; en dan meenen zy, dat de volgende woorden, *en de geheele aerde verwonderde zich achter het Beest*, zo moeten verſtaen worden, dat de geheele aerde zich bepaeldelyk daer over verwonderde, dat de wonde, aen een der hoofden van het Beest, welke volſtrekt doodelyk was, tegen alle menſchelyke verwachting, geneeſen wierdt. — Dan het ſchijnt ons veel natuurlyker de zaek zo te begrijpen, dat de Apostel, uit het lidteeken, aen één der hoofden van dit Monſterdier, gezien hebbe, dat het te vooren doodelyk gewond was geweest, terwijl die wonde nu geneeſen was. Wy vertaelen daerom de *doodelyke wonde was*, toen naemenlyk JOANNES het Beest zag, reeds *geneeſen.*

De geheele aerde verwonderde zich, of heeft zich verwondert, *achter het Beest.* — *De geheele aerde* kan hier niet den ganſchen aerdboodem, en alle deszelvs inwooneren, beteekenen: want het Beest vertoonde zich naeuwlyks. Nader-

hand kreeg het eerst macht, *over alle geslachte, tael en volk,* (vergel. vs. 7.) Wy vertaelen daerom het Griekfche woord, het welk de onse door *aerde* hebben overgezet, liever door het *Land*, het *geheele Land verwonderde zich achter het Beest.* Zo wordt dit woord zeer gemeenzaem genoomen, (vergel. Matth. IX: 26, 31. XIV: 34.) Zelvs wordt het gebruikt, van een eiland, Hand. XXVII: 39. (vergel. XXVIII: 1) — Wy zijn daerom, onder verbeetering van oordeel, dat JOANNES het oog hebbe, op de inwooners van het eiland Patmos, en stellen ons de zaek, op deese wijs, voor. In deese verrukking van zinnen, verbeeldde JOANNES zich, op het strand van het eiland Patmos te staen; hy zag een Monsterdier, even zo zonderling, als verschrikkelyk, in gedaente, uit de zee te voorschijn koomen; dit Beest ging vervolgens het eiland in, en alle de inwooners liepen het zelve naer, zeer verwonderd zijnde, zo over de ontzettende gedaente, als meede over de onbegrijpelyke geneezing van eene doodelyke wond, van welke men het lidteeken, aen één der koppen, zeer duidelyk zien konde.

Zo, dunkt ons, moeten wy ons dit gezicht verbeelden, te meer om dat de Apostel naderhand een ander Beest, *uit de aerde*, zag voortkoomen, (vergel. vs. 11.)

4. Ende sy, de bewooners van het eiland Patmos, aenbaden den Draeck, die het beest macht gegeven hadde, om de overigen van het zaed der voorheen gemelde Vrouw te vervolgen, (vergel. Kap. XII: 17;) zy deeden, met blijken van den diepsten eerbied, hulde, aen den Draek, ende sy aenbaden, op dezelvde wijs, het verschrikkelyk Beest, seggende, Wie is dit Beest (b) gelijck? wie kan krijgh voeren tegen het selve?

Het woord *aenbidden* beteekent hier geene Goddelyke hulde, maer zich onderdaenig nederbuigen, eerbied en onderwerping te vertoonen. — In deesen zin beweesen de inwooners van het eiland Patmos eerbied en hulde, niet alleen aen het *Beest*, maer ook aen den *Draek*, die het zelve *macht gegeeven had.* Wy moogen 'er uit besluiten, dat de *Draek*, in

(b) Openb. 18: 18.

in dit gezicht, voor het *Beest* heen getrokken, of het zelve geleidt hebbe.

De verwonderde aenschouwers riepen, het Monsterdier achter aen loopende, met eerbied en verbaezing uit, *wie is dit Beest gelijk? wie kan krijg voeren tegen het zelve?* wie zou zich verstouten durven, om dit Monsterdier tegen te staen of aen te vallen? de macht van dit Beest is onverwinbaer, niemand kan 'er zich teegen verzetten.

5. Ende 't selve wiert een mont gegeven, om groote dingen ende [*Godts*] lasteringen te spreken: ende 't selve wiert macht gegeven om [*sulcks*] te doen, (c) twee en veertigh maenden.

Aen het Monsterdier, *werdt een mond gegeeven, om groote dingen en lasteringen te spreeken.* Dit gedeelte der teekening is ontleend, van het vierde Dier, het welk, aen den Propheet DANIEL, vertoond werdt; het had *eenen mond, groote dingen spreekende, en het sprak woorden tegen den Allerhoogsten*, (vergel. Dan. VII: 8, 25.) — Het Beest, het welk JOANNES zag, had eenen mond, als die van eenen Leeuw, en maekte derhalven een vervaerlyk gebrul, gelijk de Leeuwen gewoon zijn te doen. Maer nu kreeg het nog daer te booven *eenen mond*, dat is het vermoogen, (vergel. vs. 6,) om, in de tael der menschen, op eene verstaenbaere wijs, te spreeken. Maer wat sprak dit Schrikdier? *groote dingen*, dat is, verschrikkelyke woorden, om zijne trotschheid openbaer te maeken, byzonder lasteringen, zo dat het allerleië smaedredenen, zonder schaemte, openlyk uitbraekte, ook teegen den Allerhoogsten zelven. De toespeeling is, op ANTIOCHUS EPIPHANES, die zich zelven verhefte, en groot maekte, booven allen God, en *wonderlyke dingen sprak*, tegen den God der Goden, (vergel. Dan. XI: 36.)

Het Beest *werdt macht*, vermoogen en vryheid, *gegeeven, om zulks te doen twee en veertig maenden*, dat is, drie en een halv jaeren. Deese bepaeling is wederom overgenoomen, uit het meermaelen gemelde gezicht van den Propheet DANIEL, alwaer het heet *eenen tijd, en tijden, en een gedeelte*

(c) Openb. 11: 2.

eenes tijds, om dat de woede van ANTIOCHUS EPIPHANES zo lang duuren zoude, (vergel. Dan. VII: 25.)

6. Ende het verschrikkelyk Monsterdier opende sijnen mont tot lasteringe tegen Godt, om sijnen naem te lasteren, ende sijnen Tabernakel, ende die in den hemel woonen.

Het Beest sprak lasterlyke woorden *tegen God*, *om zijnen naem te lasteren*. Gods *naem* beteekent God zelven, zijne Volmaektheeden, en eerdienst; van dit alles, sprak het Monsterdier lasterlyk, en met versmaeding; zelvs braekte het, omtrent den Allerhoogsten, ontëerende en tergende woorden uit, welke men, niet zonder afgrijsen, hooren konde.

Voorts lasterde het Beest *den Tabernakel van God, en die in den hemel woonen.* — Gods *Tabernakel* is zijne wooning, alwaer Hy, op eene meer byzondere wijs, tegenwoordig is. Zommigen denken daerom, aen de Kerk, welke uit hoofde van Gods gunstige tegenwoordigheid, zijn Tabernakel, of zijne wooning, zinbeeldig kan genaemd worden (*m*). Dan wy verstaen 'er liever den hemel door, alwaer God gezegd wordt te woonen, te meer om dat 'er aenstonds wordt bygevoegd, *en die in den hemel woonen.* — Het Monsterdier sprak smaedelyke woorden, welke men niet zonder ontroering konde aenhooren, omtrent den Allerhoogsten, zijne volmaektheeden, en eerdienst; als meede omtrent den hemel, de Engelen, en gezaeligde menschen, die, in den hemel, woonen.

7. Ende (d) 't selve Schrikdier wiert [*macht*] gegeven, en toegelaeten, om krijgh den heyligen aen te doen, ende om die te overwinnen: ende 't selve wiert macht gegeven over allen geslachte, ende tale, ende volcke.

De heiligen zijn Christenen, die hunne belijdenis vercieren, met eenen heiligen wandel. — Bepaeldelyk hebben wy te denken, aen de *overigen van het zaed der* bovengemelde Vrouw; die, als voorbeelden, in blaekende Godsvrucht, en standvastigheid des geloovs, beschreeven zijn, als zulken, *die*

(*m*) VITRINGA l. c. II *Deel.* p. 248
(*d*) Dan. 7: 21. Openb. 11: 7.

die Gods geboden bewaeren en het getuigenis van JESUS CHRISTUS *hebben* of vasthouden, (vergel. Kap. XII: 17.) Trouwens de Apostel spreekt van *de Heiligen*, met eene vingerwijs, daer de *articulus* 'er, in den Grondtext, is bygevoegd. — Aen het Beest *werdt gegeeven*, dat is toegelaeten, *om den gemelden Heiligen krijg aen te doen.* De oorspronkelyke uitdrukking is een Hebreeuwsche spreektrant, (verg. Gen. XIV: 2. Jos. XI: 18,) en geevt, in ons geval, te kennen, wreedelyk te vervolgen, (vergel. Kap. XII: 17.) — Met één woord, het werdt het Monsterdier toegelaeten, de gemelde Heiligen geweldig te vervolgen, en schroomelyk te mishandelen.

Het Beest werdt ook *macht gegeeven, over alle geslachte, en tale en volk*, zo dat het zijne heerschappy begon uit te strekken, over allerleië zoort van menschen, en volken, by volken, aen zijne overheersching, onderwierp.

8. Ende alle die op de aerde woonen sullen het selve aenbidden, (e) welcker namen niet en zijn geschreven in het boeck des levens des Lams, dat geslachtet is, (f) van de grontlegginge der werelt.

Alle, die, op de aerde, woonen, zijn, volgens den stijl van dit geheimzinnig Boek, openbaere en verklaerde vyanden van CHRISTUS Koningrijk, (vergel. Kap. III: 10. (n)). — Zy worden hier naeder beschreeven, als zulken, *welker naemen niet zijn geschreeven, in het boek des Leevens des* LAMS, *het welk geslacht is, van de grondlegging der waereld* — *Het Boek des leevens* is Gods eeuwig raedsbesluit, door het welk Hy de persoonen bepaelt heeft, die de heerlykheid van het volgend leeven zullen deelächtig worden, (vergel. Kap. III: 5) Dit Raedsbesluit heet hier het *Boek des leevens des* LAMS, *het welk geslacht is*, om dat de slachting van het LAM, de verzoenende dood van den Goddelyken Verlosser, de verdienende oorzaek is van het eeuwig heerlyk leeven, tot het welk de uitverkoorenen voorördineerd zijn. — De uitdrukking, *van*

(e) Exod. 32: 33. Phillipp. 4: 3. Openb. 3: 5. ende 20: 12. ende 21: 27. (f) Openb. 17: 8.
(n) XXVI *Deel.* p. 154, 155.

de grondlegging der waereld, welke zo veel zegt, als van alle eeuwigheid, (vergel. Eph. I: 4,) behoort buiten twijffel, niet tot het woord *geslacht*, maer tot de spreekwijs *geschreeven*, *in het Boek des leevens des* LAMS, zo dat de naedere omschrijving, *het welk geslacht is*, eene tusschenreede zy, op deese wijs: *welker naemen, in het Boek des leevens des* LAMS, (*het welk geslacht is*) *niet geschreeven zijn, van de grondlegging der waereld.* — Zommigen hebben daerom vergeevsche moeite gedaen, en hun vernuft nutteloos gescherpt, wanneer zy verklaeren wilden, hoe, en in welken zin, het LAM zoude kunnen gezegd worden, *geslacht te zijn, van de grondlegging der waoreld.*

De Apostel bedoelt derhalven openbaere vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, die niet behooren tot, maer geheel onderscheiden zijn van, de Uitverkoorenen, welke God van eeuwigheid voorördineert heeft, om, op grond der verzoening van zijnen eigenen zoon, eindeloos gezaeligd te worden. — Deese *zullen* het Monsterdier, het welk tot dus verre beschreeven is, *aenbidden*; het zelve eerbied en hulde bewijsen.

Na de beschrijving van dit Beest, en het geweld, het welk het zelve zoude uitöeffenen, laet de Apostel eene opwekkende en bemoedigende aenmerking volgen, vs. 9, 10.

9 Indien yemant ooren heeft, die hoore.

De Apostel bedient zich hier, van die zelvde opwekking, welke hy, uit den mond van den Verlosser, toen Hy de zeeven Brieven, aen even zo veele Gemeenten van het Voorburgemeesterlyk Asia, *dicteerde*, herhaelde keeren gehoort had. „ Dat elk, wil hy zeggen, die door genaede een geöpend „ en geheiligd oor ontvangen heeft. met aendacht, belangneeming, en toepassing op zich zelven, hoore, naer het „ gene hier, van dit Monsterdier, voorspeld wordt; als „ meede naer de bemoedigende aenmerking, welke ik, by „ deese gelegenheid, zal voordraegen" (*o*).

10.

(*o*) XXVI *Deel* p. 99, 100.

10. Indien yemant in de gevanckenisse leydet, die gaet [*selve*] in de gevanckenisse: (g) indien yemant met den sweerde sal dooden, die moet selve met den sweerde gedoodt worden. (h) Hier is de lijdsaemheyt ende het geloove der heyligen.

Indien iemand in de gevangenis leidt, die gaet zelvs in de gevangenis. De spreekwijs is ontleend van den oorlog, van vyanden, die, in den krijg, overwonnen zijnde, in de gevangenis geplaetst worden. Trouwens het Beest zou *den Heiligen krijg aendoen, en hen overwinnen;* hen overwonnen hebbende, zou het hen *in de gevangenis leiden*, dat is, by wijs van overneeming, allerlei smaedheid en smerten aendoen. — Maer, *indien iemand in de gevangenis leidt*, en zijne overwonnene vyanden, wreedäertig mishandelt, *zal hy* eens, volgens de wet der wedervergelding, *in de gevangenis gaen*, en ook eens, op zijnen tijd, zoortgelyke mishandelingen ondergaen.

Indien iemand, met het zwaerd zal dooden, die moet zelvs met het zwaerd gedood worden. — De uitdrukking, *met het zwaerd te dooden*, zegt zo veel, als iemand, op eene geweldige en moorddaedige wijs, van kant te maeken; men vergelyke de vertaeling der LXX, Ezech. XXVI: 15. — *Wanneer iemand* eenen onschuldigen, *met het zwaerd, zal dooden*, op eene geweldige en moordaedige wijs, van het leeven berooven, betaemt het, dat ook hy eens, op dezelvde wijs, *met het zwaerd gedood*, en, zonder mededoogen, vermoord worde.

Deese aenmerking van den Apostel geevt twee zaeken te kennen.

a. Dat het gemelde Monsterdier, op eene zeer wreedäertige wijs, tegen de Christenen, woede zoude. Vs. 7, was in het gemeen voorspeld, dat *het den Heiligen krijg* zoude *aendoen*, en dezelve *overwinnen*; dat het de Christenen zou vervolgen, en onder zijne macht brengen. Hier wordt naeder bepaeld, hoe het Beest de overwonnene Christe-

(g) Gen. 9: 6. Matth. 26: 52. (h) Openb. 14: 12.

nen schroomelyk mishandelen zoude, door hen, *in de gevangenis, te leiden, en met het zwaerd te dooden*, door hun allerleië smaedheeden en smerten, en zelvs den wreedsten dood, moorddaedig aen te doen.

6. Wy leeren 'er uit, dat de woede van dat Monsterdier niet altoos duuren zoude. Er stondt eens een tijd van wedervergelding te koomen. God zou het bloed zijner knechten eens wreeken, (vergel. Deut. XXXII: 43.) Gelijk het Beest de Heiligen gehandelt had, zou het zelvs eens gehandeld worden. Het zal, op zijnen tijd, ook eens, op de gezegde wijs, *in de gevangenis gaen*, en, *met het zwaerd, gedood worden.* — Trouwens wanneer het Beest zo lang zal gewoedt hebben, als God het, om wijse reedenen, zal toelaeten, zal het leevendig geworpen worden, in den poel van vuur en zwaevel, (vergel. Kap. XIV: 20, 21.) — De Apostel volgt hier het voorbeeld der oude Propheeten, die doorgaens gewoon waeren, wanneer zy hun volk zwaere oordeelen aenkondigden, 'er, ter vertroosting, by te voegen, dat hunne vyanden eens zouden verdelgd worden.

Deese aenmerking van den Apostel was recht geschikt, ter bemoediging der Christenen van zijnen tijd, gelijk ook van allen, die daegen van vervolging beleeven zouden. — Daer te booven diende dezelve, om, by voorraed, te verzeekeren, dat het Beest niet altoos woeden, maer eens den rechtvaerdigen loon van deszelvs euvelmoed ontvangen zoude. Dit zal vervolgens, in de byzonderheeden, naeder worden aengeweesen; maer de Apostel wilde het, reeds by voorraed, en als in het voorbygaen, doen opmerken.

Hy voegt 'er nog by, *hier is de lijdzaemheid en het geloov der Heiligen.* — De *lijdzaemheid*, liever de *standvastigheid in het geloov*, beteekent, volgens eene zeer gewoone spreekmanier, waer door eene zaek, met twee woorden, wordt uitgedrukt een *standvastig geloov.* — De geheele uitspraek, *hier is het standvastig geloov der Heiligen*, geevt, met één woord, te kennen, dat de hier bedoelde Heiligen, op dien tijd, wanneer het Beest woeden

den zal, in nadruk zullen geroepen worden, om ſtandvastig te zijn, in hun geloov, onder alle de ongehoorde mishandelingen welke hun zullen worden aengedaen, en dat zy die ſtandvastigheid ook, op eene zeer voorbeeldige wijs, zullen openbaer maeken.

B. Het tweede Monſterdier, het welk, uit de aerde, *voortkwam, wordt beſchreeven, vs.* 11 - 18.

α. De opkoomst van dat andere Beest vinden wy vs. 11^{a}.

β. Wijders geevt de Apostel een uitvoerig bericht, vs. 11 - 18.

a. Van deszelvs gedaente, vs. 11^{b}.

b. Van deszelvs verrichtingen, vs. 12 - 17.

c. Van merkteeken, het welk het gav, aen de vereerers van het eerstgemelde Monſterdier, vs. 18.

11. Ende ick ſagh een ander Beeſt (i) uyt de aerde opkomen, ende het hadde twee hoornen, des Lams [*hoornen*] gelijck, ende het ſprack als de Draeck.

Terwijl alle de inwooners des Land het eerſte Monſterdier, het welk, uit de Middellandſche zee, was opgekoomen, achter na liepen, zich verwonderende, over deszelvs zonderlinge gedaente, en het zelve eerbiedig hulde bewijſende, (vergel. vs. 3, 4,) zag de Apostel een ander wanſtallig dier, uit de aerde, te voorſchijn koomen. *Ik zag*, (zegt hy) *een ander Beest*, een ander wild dier, *uit de aerde*, uit het land, *opkoomen.* — Het eerſte Monſterdier was, uit de *zee*, opgekoomen, maer dit kwam, uit de *aerde*, uit den grond, voort.

Het had twee hoornen, des LAMS, eigenlyk ſtaet 'er *eenes* LAMS, *hoornen gelijk.* Wanneer men alleenlyk de *hoornen* beſchouwde, zou men gedacht hebben, dat men een zachtmoedig Lam voor zich had. — Van de overige gedaente wordt niets gezegd. De gedachten van den beroemden GROTIUS (*p*),

(i) Openb. 11: 7.
(*q*) *Annotat. ad N. T. in h. l.*

dat het Beest de gedaente gehad hebbe van eenen adder, om dat dit dier, in nadruk, kan gezegd worden, uit de *aerde* gebooren te zijn, zullen weinig byval vinden; immers het eerste Beest, het welk uit de *zee* voortkwam, had geene gelykheid, aen eenig schepsel, het welk, in de *zee*, gevonden wordt. — De Hooggeleerde VITRINGA helt over, tot het vermoeden, dat het Beest de gedaente van eenen *wolv* gehad hebbe (*q*); maer zonder eenigen schijnbaeren grond.

Het is ons genoeg, dat het een *wild dier* geweest zy; deese is de beteekenis van het Grieksche woord, door *Beest*, vertaeld, (verg. Marc. I: 13.) Voorts moet het een groot dier geweest zy, van eene geweldige sterkte: want *het oeffende alle de macht van het eerste Beest*, (vergel. vs. 12ª.) Maer het zonderlinge van dit Dier bestondt daerin, dat het twee hoornen had, gelijk die van een Lam.

Het sprak als de Draek, hebben de Onzen, als of de *Draek*, die Kap. XII: 3, 4, beschreeven is, hier bedoeld waere. Ondertusschen staet 'er, in het Grieksch, eenvouwig δρακων, zonder den articulus. Wy vertaelen het daerom onbepaeld: het tweede Beest *sprak als* EEN *Draek*, even als van het eerste Beest, gezegd wordt, *het was eenen Pardel gelijk* enz. (vergel. vs. 2) — Het eerste dier brulde, als een Leeuw, (vergel. vs. 2.) maer het geluid van het tweede was gelijk, aen dat van eenen Draek.

12. Ende het oeffent alle de macht van 't eerste Beest (k) in tegenwoordigheyt van het selve, ende het maeckt, dat de aerde ende die daer in woonen, het eerste Beest aenbidden, wiens (l) dootlicke wonde genesen was.

Het oeffent alle macht van het eerste Beest. Het openbaerde zoortgelyk eene sterkte, en maetigde zich zoortgelyk een gezach aen, als het eerste Dier bezat en uitöeffende, *in tegenwoordigheid van het zelve.* — Dit tweede Beest ging derhalven, voor het eerste, of op deszelvs zijde, om het zelve alle moogelyke hulp toe te brengen.

Het

(*q*) l. c. II *Deel.* p. 261.
(k) Openb. 19: 20. (l) Openb. 13: 3.

Het maekt, dat de aerde, en die daerin woonen, het eerste Beest aenbidden, wiens doodelyke wonde, aen een van zijne zeeven hoofden, (vergel. vs. 3,) *geneesen was.* — *De aerde en die daerin woonen*, zijn, volgens eene zeer bekende manier van spreeken, de inwooners der aerde, dat is, de vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, (verg. Kap. III: 10,) Het tweede Beest *maekte* en bracht te weeg, dat deese vyanden van CHRISTUS Koningrijk het eerstgemelde Monsterdier *aenbaeden*, het zelve eerbied en hulde beweesen.

Daertoe bediende het zich, van verdichte wonderen, (vergel. vs. 13.)

13. Ende het doet (m) groote teeckenen en verbaesende wonderen, immers in den schijn. Het doet zeer zonderlinge dingen, welke ongeöeffende en onöplettende lieden, voor wonderwerken, aenzien, so dat het oock vyer uyt den hemel doet afkomen op de aerde, voor het oog en in de tegenwoordigheid van de menschen.

Het doet zelvs vuur, uit den hemel, afkoomen, op de aerde. Over de verschillende leezing deeser woorden, zullen wy ons niet uitlaeten, te minder om dat zy geheel geene verändering maekt, in den zaekelyken zin (*r*). — Dit gedeelte der teekening is kennelyk ontleend, uit de geschiedenis van den Propheet ELIA, *die vuur van den hemel, op de aerde, deedt afkoomen*, om de gewaepende mannen, door den Koning AHAZIA, tegen hem gezonden, te verteeren, (vergel. 2 Kon. I: 10-12.) Het geevt, met één woord, te kennen, dat het tweede Beest verdichte wonderwerken doen zoude, en zelvs de vertooning maeken, als of het vuur, uit den hemel, kon doen nederdaelen. Men vergelyke voorts het gene wy, by Kap. XI: 5, hebben aengeteekent (*s*).

Het een en ander deedt dit Beest, *voor de menschen.* Dit byvoegsel schijnt ons eenen byzonderen nadruk te hebben, en aen te duiden, dat de *groote teekenen*, welke het Beest deedt, niet alleen, met een groot gezwets en eenen bego-

(m) 2 Thess. 2: 9. Openb. 16: 14.
(*r*) VITRINGA l. c. p. 271.
(*s*) *Booven* p. 113, 114.

chelenden omslag, verricht wierden, maer ook voornaemenlyk, dat het slechts wonderen waeren, in het oog der menschen, ydele kunstgreepen, welke, door de onkundige meenigte, voor wonderen werden aengezien (*t*). — Ook ben ik, op het vermoeden, gekoomen, dat de benaeming van *de menschen* misschien, in dit Boek, eene byzondere beteekenis hebbe. Dan hier van, in het vervolg, moogelyk naeder.

14. Ende dit tweede Beest (n) verleydt de gene die op de aerde woonen, de verklaerde vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, (vergel. Kap. III: 10,) door de verdichte teeckenen, en schijnbaere wonderen, die 't selve te doen gegeven zijn in de tegenwoordigheyt van het eerste Beest; gaende voor of op zijde van het zelve, seggende tot de gene die op de aerde woonen, beveelende den vyanden van CHRISTUS Koningrijk, dat sy, voor, en ter eere van, het eerstgemelde Beest, dat de wonde des sweerts hadde, ende [*weder*] leefde, een beelt souden maken.

Het eerste Monsterdier had, aen een van deszelvs zeeven hoofden, eene *doodelyke wonde* ontvangen, (vergel. vs. 3.) Hier leeren wy, dat die doodelyke wonde, *met een zwaerd*, toegebracht waere. *Het Beest*, zegt de Apostel, *het welk de wonde des zwaerds hadde.* — Niet dat het die wonde nog had: want zy was geneesen; (vergel. vs. 3;) maer men kon het, aen het lidteeken, duidelyk zien. Trouwens de Apostel voegt 'er by, immers, volgens onse vertaeling, dat *het (weder) leevde.* Deese overzetting vooronderstelt, dat het Beest, aen die doodelyke wonde, werkelyk gestorven waere. Ondertusschen beteekent het woord *leeven* hier niets anders dan *geneesen* worden, in naervolging van den spreektrant der Hebreeuwen. Zo wordt Koning HISKIAS, die krank geweest was, tot stervens toe, gezegd, *van zijne ziekte te leeven*, dat is *geneesen te zijn*, Jes. XXXVIII: 9. (*u*). In dien zelvden zin, zeide de Heiland, tot den Koninglyken Hooveling: *uw*

(*t*) MARCKIUS l. c. p. 571.
(n) Deut. 13: 1. Matth. 24: 24. Openb. 16: 14. ende 19: 20.
(*u*) VITRINGA l. c. p. 240.

uw zoon leevt; dat is, hy is van zijne doodelyke krankheid geneefen, Joh. IV: 50. — Wy vertaelen het daerom: *het Beest, het welk de wonde des zwaerds*, blijkens het lidteeken, ontvangen *had, en geneefen was.*

Het tweede Beest gelastte den geenen, die op de aerde woonden *dat zy*, voor het eerstgemelde Monfterdier, *een beeld maeken zouden.* — De zinneprent fchijnt ontleend te zijn, van Koning NEBUCADNEZAR, die een gouden beeld, van eene verbaezende grootheid, liet maeken, ter eere van *Bel*, den voornaemften afgod der Babyloniers, en bevel uitgav, dat elk zijner onderdaenen dit beeld moest aenbidden, met bedreiging, dat zy, die het weigerden, in eenen brandenden oven, zouden geworpen worden, (vergel. Dan. III: 1-7) — Althans het tweede Beest gelastte, dat 'er een beeld, een ftandbeeld, voor en ter eere van het eerstgemelde Monfterdier, zou opgericht worden.

15. Ende 't felve tweede Beest wiert [*macht*] gegeven en toegelaeten, om den beelde des eerstgemelden Beefts eenen geeft des leevens, immers in de uitwendige vertooning, te geven, zo dat het fcheen te leeven, op dat het beelt des Beefts oock foude fpreken, ende maken dat alle die (o) het beelt des Beefts niet en fouden aenbidden, gedoodet fouden worden.

Het tweede *Beest werdt macht gegeeven* of toegelaeten, *om, aen het* opgerichte *beeld des* eerften *Beests, eenen geest te geeven*; dit moet zeekerlyk, van den uiterlyken en bedriegiyken fchijn, verftaen worden. Immers dit tweede Beest wordt vs. 14. uitdrukkelyk gezegd, te *verleiden*, dat is, te bedriegen, en tot dwaeling te brengen. — Het tweede Beest wist, door bedrieglyke kunstgreepen, te weeg te brengen, dat het ftandbeeld, ter eere van het eerfte Monfterdier, opgericht, fcheen, en, door de misleide meenigte, geacht werdt, te leeven; *op dat het beeld des* eerstgemelden *Beests ook zoude fpreeken, en maeken, dat allen* enz. Wy vertaelen het liever, ZO DAT, *zo dat het* gemelde *beeld zelvs fprak*, wederom in den bedrieglyken fchijn, *en zo dat* het tweede Beest *maekte*

(o) Openb. 19: 20.

of te weeg bracht, *dat allen, die het beeld des* eerstgemelden *Beests niet zouden aenbidden*, en weigerden, dat schijnbaer leevend standbeeld hulde te doen, *gedood*, en, op eene geweldige wijs omgebracht zouden worden.

10. Ende het tweede Beest maeckt dat het aen alle, kleyne ende groote, ende rijcke ende arme, ende vrye ende dienstknechten, (p) een merckteecken geve aen hare rechterhant, ofte aen hare voorhoofden:

Het tweede Beest maekt, dat het aen allen een merkteeken geeve. De zaemenstelling der oorsprongelyke woorden is vry ongewoon. Dan, in ons geval, is het genoeg op te merken, dat de zaekelyke zin deese zy: „ het tweede Beest bracht „ te weeg, dat, aen allen, een zeeker onderscheidend merk„ teeken gegeeven wierdt." — Het woord, door *merkteeken* vertaeld, beduidt een zeeker teeken, of merk, het welk geschreeven, ingedrukt, of ingesneeden is. Hoedaenig het hier bedoelde merkteeken geweest zy, zal, by vs. 18, naeder blijken.

Dit merkteeken werdt *gegeeven, aen de rechterhand, of aen het voorhoofd.* De spreekwijs is ontleend, van de gewoonte der Romeinen, die hunne slaeven, aen het voorhoofd, met de naemen van hunne Heeren, en de soldaaten, in de handen, met het merk van hunne Veldheeren, teekenden (v).

Het tweede Beest wist het zo verre te brengen, dat allen, die het eerste Monsterdier, en deszelvs standbeeld, hulde deeden, een merkteeken gegeeven werdt, waer door zy kenbaer waeren, als zulken, die, aen het beeld des eerstgemelden Monsterdiers, eer beweesen. — Deese *allen* kreegen zulk een merkteeken, zonder onderscheid van rang of staet; *kleinen en grooten, rijken en armen, vryen en dienstknechten.* Maer zy, die weigerden, aen het beeld des eersten Monsterdiers, hulde te doen, ontvongen dit teeken niet. Zelvs kreegen de eersten macht en bevel, om de laetsten, op eene geweldige wijs, van kant te maeken.

Zo

(p) Openb. 19: 20.
(v) GROTIUS *in annot. ad h. l.* EICHHORN l. c. *Tom.* II. p. 130.

Zo schijnt het *dooden*, (vergel. vs. 15,) volgens het verband van zaeken, te moeten begreepen worden. Zy, die weigerden eerbied te bewijsen, aen het standbeeld van het eerstgemelde Monsterdier, werden van kant gemaekt; niet op grond van een richterlyk vonnis, maer door allen, die het gemelde merkteeken ontvangen hadden, en, tot dit moorddaedig geweld, door het tweede Beest, gevolmachtigd waeren.

17. Ende het tweede Beest brengt te weeg, dat niemant en magh koopen ofte verkoopen, dan die dat merckteecken heeft, (q) ofte den naem des eerstgemelden Beestes, ofte het getal sijns naems.

Iemand, die *koopt en verkoopt*, heeft eenen vryen en gemeenzaemen ommegang, met zijne medeburgers; het niet moogen *koopen of verkoopen* zou daerom kunnen te kennen geeven, dat zulken, die het merkteeken van het eerstgemelde Monsterdier niet ontvangen hadden, van alle verkeering, met hunne medeburgeren, zouden uitgeslooten, en, aen aller verachting en mishandeling, blootgesteld worden (w). — Dan het is eene fraeije aenmerking van den Hoogleeraer EICHHORN (x), dat de uitdrukking *koopen en verkoopen*, met die van *uitgaen en ingaen*, verwisseld worde, 1 Maccab. XIII: 49. Volgens deese waerneeming schijnt de zin te zijn, dat zy, die het merkteeken van het Monsterdier niet ontvangen hadden, geene vryheid hebben zouden, om zich openlyk te vertoonen, maer genoodzaekt zijn, zich te verbergen en schuil te houden. — Misschien wordt 'er gezinspeeld, op de schroomelyke mishandeling der Jooden, door PTOLOMÆUS PHILOPATOR, die hun den rang ontnam, welke zy te vooren, te *Alexandrien*, gehad hadden. De inwooners van die Stad waeren, in drie rangen, onderscheiden; tot den eersten behoorden de Macedoniers, die de oorspronkelyke stichters der Stad waeren, en daerom, voor alle de overige ingezeetenen,

(q) Openb. 14: 11.
(w) MARCKIUS l. c. p. 576.
(x) l. c. *Tom.* II. p. 131.

gingen; tot den tweeden behoorden de uitheemsche krijgs-knechten, die derwaerds gekoomen waeren, om, in het leeger, te dienen; de derde bestondt, uit de eigenlyke Landzaeten, die, van de oude Egyptenaers, oorsprongelyk waeren. Door eene byzondere gunst van ALEXANDER *den Grooten*, en PTOLOMÆUS SOTER, waeren de Jooden, in den eersten rang, geplaetst, zo dat zy dezelvde voorrechten genooten, als de Macedoniers. Maer PTOLOMEUS PHILOTAOR beroovde de Jooden, van den eersten rang, en deedt hen, onder den laetsten, opschrijven. Daerteboven gelastte hy, dat zy, by hunne opteekening, het merk van een eiloof-blad, zijnde het waepen van den God Bacchus, met een gloeiend yzer, op hunne lichaemen, zouden laeten branden. Zy, die weigerden, zich daer aen te onderwerpen, zouden tot slaeven gemaekt, en die zich, tegen dit besluit, bleev aenkantten, met den dood, gestraft worden (y).

Niemand mogt koopen of verkoopen, vry uitgaen en ingaen, *dan die dat* gemelde *merkteeken*, aen zijn rechtehand, of aen zijn voorhoofd, *had*, (verg. vs. 16) *of den naem des Beests, of het getal zijnes naems.* — De zaemenvoeging der bewoordingen, *het merkteeken, of de naem des Beest, of het getal zijnes naems*, schijnt ons te kennen te geeven dat het gemelde merkteeken bestondt; in den naem van het eerstgemelde Monsterdier, en dat die naem, met talletters, werdt uitgedrukt; te meer omdat het *merkteeken van het Beest*, Kap. XV: 2, als *het getal van zijnen naem*, naeder omschreeven wordt.

18. Hier is (r) de wijsheyt: die het verstant heeft rekene het getal des Beests: want het is een getal eenes menschen, ende sijn getal is ses hondert ses en tsestigh.

Hier is de wijsheid, dat is, 'er is wijsheid, en eene byzondere schranderheid noodig, om dit *merkteeken* van het Monsterdier, bestaende in het *getal van zijnen naem*, te ontdekken,

(y) PRIDEAUX *aeneenschakeling van het O. en N. Verbond*, *II Deel* p. 164, 165.
(r) Openb. 17: 9.

ken, en aen te wijfen. — Immers, dat deeze uitdrukking, tot het volgende, moet betrekkelyk gemaekt worden, fchijnt ons zo duidelyk, dat het geen naeder betoog noodig hebbe. Immers de hier bedoelde *wijsheid* wordt vervolgens naeder befchreeven, als het *verftand*, om *het getal van het Beest te reekenen.* — Tot het nafpooren van dit *getal*, het welk den *naem* van het Monfterdier zou aenduiden, en deszelfs *merkteeken* uitmaeken, zou wijsheid, en wel meer dan gemeene fchranderheid, vereïscht worden. Het Griekfche woord, hier door *wijsheid* vertaeld, wordt, ook by de LXX, gebruikt, van allerleië bedreevenheid, en van de bekwaemheid, om iets wel uit te voeren, (verg. Exod. XXXV: 31.

Ondertusfchen was de hier bedoelde rekening zeer moeilyk. *Die het verftand heeft*, zegt daerom de Apostel, *reekene het getal van het Beest.* Het *getal van het Beest* is, gelijk het vs. 17 naeder is uitgebreid, *het getal des naems van het Beest*, het getal, het welk de letters van zijnen naem uitmaeken. — *Die het verftand heeft*, of, gelijk het Kap. XVII: 9. heet, *het verftand, het welk wijsheid heeft*, dat is, die, in deefe zoort van geheimzinnige voorstellingen, genoegzaem bedreeven is, *reekene het getal van het Beest*, of het *getal des naems van het Beest.* — Niet, dat 'er, tot het ontdekken van dit geheim, eene zonderlinge geoefendheid, in wiskunstige weetenfchappen, noodig zy; maer 'er wordt eene bedreevenheid toe vereïscht, in die geheimzinnige bereekening, welke de Jooden de *Cabbala* en byzonder *Gametria*, genaemt hebben. „ 'Er is geen twijffel aen, of de manier, van zae-
„ ken te bereekenen, door de getallen der naemen, en deefe
„ naeuwkeurig op te tellen, heeft, by de Hebreeuwen,
„ plaets gehad, die nog eene zeer blinde zoort van *Kab-*
„ *balla* hebben, welke zy *Gamatria* noemen. Offchoon nu,
„ in deefe manier, van de zaeken te bereekenen, dikwerf
„ de ydelheid, en eene gezochte duisterheid niet ontbree-
„ ken, is 'er evenwel geene reden, om te beweeren, dat de
„ Heilige Geest zich daervan niet eenmael zoude hebben
„ kunnen bedienen, in de befchrijving van een rijk het welk

„ eens zal opkoomen, welke anderszins ook geheel geheim-
„ zinnig is (z)."

Want, wordt 'er bygevoegd, *het is een getal eenes menschen*. — *Een getal* is wederöm *een getal van eenen naem*, (verg. vs. 17,) een getal, door welks letters, een naem geheimzinnig wordt aengeduid. — *Het is een getal*, of een getal van eenen naem, *eenes menschen*, dat is een naem, die, onder de menschen, gebruikelyk is. De naem van het Monsterdier, die, door getallen, geheimzinnig werdt aengeweesen, was niet de benaeming van een Beest, maer zodaenig een, als met welken menschen pleegen benoemd te worden. — In dien zelvden zin, is Kap. XXI: 17 *de maet eenes menschen*, zulk eene maet, als onder de menschen gebruikelyk is. — Wy meenen 'er uit te moogen besluiten, dat 'er een eigen naem bedoeld worde, die, onder de menschen, zeer gewoon en gebruikelyk is.

Het teeken dan, met het welk de verëerers van het eerstgemelde Monsterdier, ter onderscheiding, gemerkt werden, bestondt in een zeeker getal, het welk de letters van eenen naem, die, onder de menschen, zeer gebruikelyk is, te zaemen uitmaeken. Het Monsterdier droeg den naem van eenen mensch: die naem werdt geheimzinning, door een getal, uitgedrukt; en, met dat getal, werden de verëerers van dat Beest, als met een teeken van onderscheiding, gemerkt.

Welk was nu het getal? *zijn getal*, zegt de Apostel, *is zes honderd zes en zestig*. Dit getal is niet, gelijk, in onse overzetting, met schrijvletteren, maer, met Griekfche talletteren, uitgedrukt, op deese wijs

Χ. Ξ. ΣΤ.

Het bestaet, uit de Griekfche letteren *Chi*, *Xi*, en *Sigma Tau*, en wel, in Kapitaele letteren met welke men oulings gewoon was te schrijven. Deese koomen hier voor, als talletters; de eerste beteekent 600, de tweede 60, en de derde 6. Immers, wanneer JOANNES dit getal, door schrijvletteren, had uitgedrukt, had IRENÆUS niet noodig

(z) MARCKIUS l. c. p. 585.

dig gehad, de dwaeling van zulken te wederleggen, die, in de plaets van den middelften talletter Xi Ξ, een Jod I, wilden geleefen hebben, zo dat het getal, in plaets van 600, 610 zoude uitmaeken (*a*).

Welke is nu de Prophetifche beteekenis van dit zonderling en geheimzinning gezicht?

I. Bepaelen wy ons eerst, by het eerfte MONSTERDIER, het welk den Apostel, in dit gezicht, vertoond werdt, VS. 1-10.

„ Het is moogelyk zo gemakkelyk niet, (zegt de Hooggeleerde VITRINGA (*b*),) dat Beest, met alle zijne merk„ teekenen, aen te toonen, uit de historie der dingen, „ welke, tot nog toe, in de Kerk gefchied zijn. Welke „ zaek ik niet ontken, dat groote verwondering waerdig „ is." Dan wy, voor ons, maeken geene zwaerigheid, om eenen ftap verder te doen, en rondüit te verklaeren, dat het onmoogelyk is, om dit Beest te vinden, in eenig Rijk, of gebeurtenis, welke reeds, in voorige tijden, heeft plaets gehad.

Dit meenen wy, zal ten overvloede blijken, wanneer wy de uitleggingen der geenen, die meenen, dat deefe Voorzegging reeds vervuld zy, zullen wederlegt hebben. Immers zag zy, op gebeurtenisfen, welke reeds werkelyk hebben plaets gehad, kon het niet misfen, of mannen van oordeel, en, in de gewijde Uitlegkunde, genoegzaem bedreeven, zouden de perfoonen en voorvallen, in welke zy vervuld is, allerduidelykst hebben aengeweefen.

N. Het is mijn oogmerk niet, en het zou, voor den Leezer, verveelend zyn, alle de verfchillende gevoelens (*c*), welke, over dit Monfterdier, zijn ter baene gebracht, op te tellen, en ter toetfe te brengen. Ik zal my alleenlyk bepaelen, tot de zulke, welke de meeste opmerking verdienen.

(*a*) VITRINGA l. c. p. 285, 286.
(*b*) l. c. p. 194.
(*c*) PARÆUS *comment. in Apocal. ad h. l.*

A. De doorluchtige GROTIUS (*d*), wilde, door dit BEEST de afgodery verstaen hebben. — De *opkoomst* van het Beest, *uit de zee*, zal den verbaezenden voortgang van de afgodery, onder het Romeinsche volk, aenduiden, byzonder op dien tijd, dat de Keizers, na hunnen dood, onder het getal der Goden, gerangschikt werden. — De *zeeven hoofden* van het Beest zullen de zeeven bergen zijn, op welke *Rome* gebouwd is, en de zeeven Keizers, die de afgodery, met al hun vermoogen, tot stuiting van het Christendom begunstigden, CLAUDIUS, NERO, GALBA, OTTO, VITELLIUS, VESPASIANUS en TITUS. — De *tien hoornen*, met Koninglyke hoofdsluijers, vercierd, moeten tien Koningen zijn, die de afgodery der Romeinen naervolgden. — De *naem van de lastering* zal de tijtel van *eeuwige Stad* zijn, die, aen Rome, gegeeven werdt. — De verleiding van den Duivel, tot deese afgodery, zal daerdoor aengeweezen worden, dat de DRAEK zijne *kracht*, *zijnen throon*, *en zijne macht gav*, aen het Beest. — Het *dodelyk wonden van één der hoofden* wordt gebracht, tot den val van het Capitolium, wanneer de partyen van FLAVIUS en VITELLIUS te Rome, tegen elkander, streeden, en het *geneesen van die wonde*, tot het herstellen van het gemelde gebouw. — De *mond*, *spreekende groote dingen*, wordt verklaerd, van DOMITIANUS, die zich het eerst Heer en God noemen liet, en de Christenen schroomelyk vervolgde.

Ik heb deese uitlegging opgegeeven, om dat zy ongemeen vernuftig is uitgedacht. Ondertusschen behoevt zy niet, in de byzonderheeden, wederlegd te worden. Twee algemeene aenmerkingen zullen genoegzaem zijn.

a. Dat onse Apostel, gelijk wy voorheen betoogt hebben (*e*), de gezichten, in dit Boek beschreeven, eerst ontvangen hebbe, toen hy, onder Kei-

(*d*) *Annot. ad N. T. ad l.*
(*e*) XXVI *Deel. Inleid.* p. LXXXVI.

Keizer DOMITIANUS, naer Patmos verbannen was. Gevolgelyk kunnen hier geene zaeken, als toekoomstig, vertoond zijn, welke reeds te vooren hadden plaets gehad.

β. Dat een *Beest*, in den Prophetischen stijl, een zinbeeld zy, niet van persoonen, of van ondeugden, maer van een Koningrijk, (verg. Dan. VII: 3. VIII: 3, 4.

B. Deese twee korte aenmerkingen zullen ook genoeg zijn, om het begrip van den Heer HARTWIG te wederleggen, die het eerste Dier wil hebben aengemerkt, als een geheimzinnige afbeelding van den opstand der Jooden, tegen de Romeinen, die, door JOSEPHUS, als de hoogste trap van godloosheid, beschreeven wordt. De haat en de woede van den helschen DRAEK, tegen den Verlosser, en het Christendom, het welk in Palestina, gevestigd was, zal dien Aertsvyand vervoerd hebben, om dat schroomelyk oproer binnen Jerusalem te doen ontstaen, het welk die Stad en den geheelen Joodschen staet, tot den volkomenen ondergang, heeft rijp gemaekt. — Dit geheimzinnig Dier, van den algemeenen opstand der Jooden, heeft, op aendryving van den DRAEK, volgens den gemelden Schrijver, gewoedt, tegen de *overigen van het zaed der Vrouwe*, (verg. Kap. XII: 17,) door het welk hy de Christenen verstaet, die, na dat de meeste naer Pella ontvlucht waeren, binnen Jerusalem gebleeven zijn (*f*).

C. Ook geldt dezelve aenmerking, tegen de verklaering van den beroemden Duitscher. Hy meent, vs. 10, duidelyke wenken te ontdekken, dat 'er tijden van oproer bedoeld worden, in welke men *in de gevangenis leidt en geleid wordt, met het zwaerd, doodt en gedood wordt*; ook is hy van oordeel, dat de geheele teekening van het Monsterdier, naer eene verschrikkelyke onderdrukking, heenen wijse. Hy beschouwt

(*f*) HARTWIG l. c. IV Theil. S. 207.

daerom het eerste BEEST, als eene afbeelding van het oproer der woedende Zeloten, ten tijde van den Joodschen oorlog, tegen de Romeinen, byzonder toen SIMON GIRCON hun hoofd en aenvoerer geweest is (*g*).

D. Het MONSTERDIER, het welk vs. 1-10, geteekend wordt, is zeekerlyk een zinbeeld van een machtig Rijk, even als de gemelde Beesten, welke, aen den Propheet DANIEL, vertoond werden. Dit zinbeeld is ook zeer gepast, daer een Koningrijk bestaet, uit eene meenigte van menschen, die te zaemen één lichaem uitmaeken. — JOANNES zag een *wild dier*, van eene verschrikkelyke gedaente, om eene Heerschappy aftebeelden, welke, uit hoofde der beestachtige hoedaenigheeden, den woesten en verslindenden aert, de trotsheid, de roovzucht, het geweld, en de onderdrukking, eigenäertig, by zulk een wild monsterdier, mogt vergeleeken worden (*h*).

Ook hierïn stemmen de meeste Uitleggers overëen, en denken, aen het *Roomsche* Rijk. Maer zy verschillen, in de naedere bepaeling, of hier het *Heidensch*, dan het zogenaemde *Antichristiesch*, Roomsche Rijk bedoeld zy. „ Daer zijn twee ontwerpen, (zegt de Heer VITRINGA (*i*),) „ volgens welke de „ Openbaering van JOANNES, en wel meest dat ge- „ deelte der Openbaering, het welk, van het *Beest*, „ handelt, kan uitgelegd worden. Het een, vol- „ gens het welk men, door dat *Beest*, verstaet „ het *Heidensch Roomsche* Rijk; het ander, vol- „ gens het welk het *Beest* gebracht wordt, op het „ *verbasterd Christendom*, of *Antichristendom*, waer „ van Rome het hoofd is. Want het is zeeker, dat, „ door dit *Beest*, wordt verstaen een zeeker wijd- „ uitgebreid Rijk; en het is niet minder zeeker, „ dat 'er een groot en wijdüitgebreid Rijk moet ver-

„ staen

(*g*) *Ματαν* Αδα, &c. S. 136—

(*h*) XVI *Deel* p. 111.

(*i*) l. c. II *Deel* p. 196.

„ ſtaen worden, het welk *af hangt van Rome*, het
„ hoofd, en de Vorſten van dat Rijk."

De voornaemſte grond van deeſe uitlegging is daer in geleegen, dat de Vrouw, welke de Apostel vervolgens zag rijden, op het BEEST *met zeeven hoofden, en tien hoornen*, Kap. XVII: 18 gezegd wordt de *groote Stad te zijn, welke het Koningrijk heeft, over de Koningen der aerde*; als meede dat die Vrouw, Kap. XVII: 9 beſchreeven wordt, als *zittende op zeeven bergen*, door welke men de zeeven bergen verſtaet, op welke *Rome* gebouwd is.

A. Zommigen denken, aen het *Heidensch*, of afgodiesch, Roomſche Rijk; en dit begrip is, door veelen, zo onder de Proteſtanſche, als Roomschgezinde Schrivtverklaerers, aengenoomen. — De beroemde BOSSUET, Biſchop van MEAUX; heeft deeſe uitlegging, op de meest aenneemenlyke wijs, voorgedraegen.

a. Die geleerde Kerkvoogd wil, door het eerſte Monſterdier, het welk, aen JOANNES, vertoond werdt, de Romeinſche Heerſchappy verſtaen hebben, ten tijde van Keizer DIOCLETIANUS, toen men de uiterſte en geweldigſte pooging, geduurende eene tienjaerige vervolging der Christenen, heeft in het werk geſteld, om de Heidenſche afgodery ſtaende te houden. — Het ander BEEST, het welk, *uit de aerde*, voortkwam, zal dan de *Pythagoriſche* Wijsgeeren en de toovenaers af beelden, die het Christendom, niet alleen door hunne drogredenen en kunstgreepen, zochten te ondermijnen, maer ook de Heidenſche Keizeren aenhitſten, om de belijders van JESUS naem geheel uit te roeien.

De *zeeven hoofden* van het Monſterdier moeten de zeeven Keizeren aenduiden, die de gemelde vervolging aenrichtten en bevoorderden, DIOCLETIANUS, MAXIMIANUS HERCULEUS, CONSTANTINUS CHLORIUS, GALERIUS MAXIMIANUS, MAXEN-

TIUS, MAXIMINUS., en LICINIUS. — Het ééne der zeeven hoofden, het welk *gewond was, tot den dood toe*, zal MAXIMINUS zijn, wiens zelvsmoord, aen dat *Beest*, den nekslag scheen te geeven, en het *geneesen* der wonde zal, tot den Keizer JULIANUS, moeten gebracht worden, die de ondergebrachte afgodery wederöm deedt herleeven: — De *tien hoornen* zullen zo veele onbeschaevde volken afbeelden, welke, langen tijd, aen de Romeinsche Heerschappy, onderdaenig geweest zyn, en zich ten laetsten daertegen verzet hebben, als de *Gothen*, *Vandaelen*, *Hunnen*, *Franken*, *Burgondiers*, *Zwitsers*, *Alaenen*, *Herulen* en *Longobarden*, *Allemannen*, en *Saxers*.

§. Men kan niet ontkennen, „ dat deese verklaering, cierlijk uitgelegd en geleerdelyk opgemaekt, zich, met eenigen schijn van waerheid aenprijse (*k*)." Maer, met dit alles, kan zy geene steek houden. De Hoogleeraer VITRINGA heeft dezelve uitvoerig wederlegt (*l*). Het gene die groote man, uit zijne vooronderstelling, omtrent de *zeeven Bazuinen*, aenvoert, is wel by ons, die een geheel ander begrip, omtrent de *zeeven Bazuinen*, hebben voorgedraegen, van geen gewicht; maer de overige aenmerkingen zijn alleszins beslissende. — By voorbeeld, dat het tweede BEEST, het welk *uit de aerde* voortkwam, de Pythagorische Wijsgeeren, en de toovenaers, niet kunne afbeelden, om dat het laetstgemelde Beest Kap. XIX: 20 de *valsche Propheet* genaemd wordt; eene benaeming, welke ons kennelyk heenen wijst, naer eenen snooden bedrieger, die den schijn en de gedaente van eenen Christen Leeraer aen-

(*k*) VITINGA l. c. p. 204.
(*l*) l. c. p. 204—

aenneemt; — dar LICINIUS meede gereekend worde, onder de *zeeven hoofden* van het Monsterdier, of de zeeven Keizeren, die, geduurende de tienjaerige vervolging, het Christendom hebben zoeken uit te roeien, waer aen deese Vorst ondertusschen geen deel gehad heeft, daer de vervolging, welke hy zelvs naeder heeft aengericht, tot laeteren tijd, behoort; — dat het *geneesen der doodelyke wonde* niet kan gebracht worden, tot den zelvsmoord van MAXIMINIUS, en de de pooging van JULIANUS, om het Christendom te verdelgen, daer LICINIUS, nog tusschen beide, de belijders van JESUS naem geweldig vervolgt heeft.

B. De meeste bepaelen zich daeröm, tot het *Christelyk*, of, zo als zy gewoon zijn te spreeken, het *Antichristiesch Rome*, die heerschappy naemenlyk, welke, uit de overblijvselen van het oude verwoeste Roomsche Rijk, is voortgekoomen, en onder welke het Christendom allerjammerlykst verbasterd en verdorven is. „ Dit Monsterdier, (zegt de Heer VAN HAMELSVELD (*m*),) „ is niet „ anders, dan het Rijk van den Antichrist, het „ Rijk van geestelyke Heerschappy, over de gemoeden en geweetensdwang, het welk vervolgingen, om den Godsdienst, aenricht; en zo „ veel heilloos kwaed, in het Christendom, heeft „ uitgevoert. Zeeker dit Monsterdier, daer het „ zich, onder Christenen, vertoont, mag gezegd worden den naem van *Godslastering* op „ het hoofd te draegen. Aen dit Monster heeft „ de Satan die macht, welke hy, in het Heidendom, oeffende, door vervolgingen tegen de „ Christenen, overgegeeven: dat heidensch weezen is, in dit zogenaemd Christelyk, weder „ vernieuwd."

(*m*) *Korte aenmerkingen over het N. T.* II *Deel.* p. 619.

α. De beroemde VITRINGA heeft zijne groote geleerdheid te hulp geroepen, om deese uitlegging smaekelyk te maeken (*n*). Laeten wy 's mans begrip, om dat het, tot op den huidigeen dag, door verre wech de meesten onsen Godgeleerden, immers hoofdzaekelyk wordt overgenoomen, kortelyk opgeeven.

a. Wat den oorsprong van het Monsterdier aengaet; de Apostel *zag het uit de zee opkoomen*, vs. 1_a. — Op de vooronderstelling, dat het oorsprongelyk woord, door *opkoomen* vertaeld, eene langzaeme opklimming beteekene, zal 'er door aengeweezen zijn, hoe de gemelde Heerschappy, *uit de zee* der Noordsche volken, allengskens by trappen, zou voortkoomen, en zich eindelyk, in eene vreesselyke gedaente, vertoonen.

Deese voorzegging zal, ten aenzien van de eerste opkoomst deeses Monsterdiers, vervuld zijn, wanneer eenige volken van *Europa*, in verscheidene Koningrijken verdeeld, zich, ter oorzaeke van den Godsdienst, met *Rome* verëenigt, en een zeeker Rijk uitgemaekt hebben, het welk het oude en verwoeste *Rome* naerbootste; en, met opzicht, tot de vreesselyke gedaente, onder welke zich deese Heerschappy naderhand vertoont heeft, zal men de vervulling moeten vinden, omtrent het uiteinde van de XIde Eeuw, ten tijde van Paus GREGORIUS VII, die zich een onbepaeld gezach aenmaetigde.

b. Betreffende de gedaente van het Monsterdier, vs. 1^b-3.

α. Het Beest had *zeeven hoofden*, *en tien hoornen*, vercierd met even zo veele *Koning-*

(*n*) l. c. p. 217—]

ninglyke hoofdsluiers, *en*, *op de hoofden*, *was een naem van lastering.* — *De tien hoornen*, met even zo veele *Koninglyke hoofdsluiers* vercierd, zullen tien Koningrijken van *Europa* aenwijsen, welke zich, uit bygeloovigheid, met *Rome* verëenigt hebben, van *Frankrijk* naemenlyk, *Spanje*, *Germanien*, *Engeland*, *Schotland*, *Deenemarken*, *Zweeden*, *Hongaryen*, *Boheemen*, en *Poolen.* — De *zeeven hoofden* zullen zeeven voornaeme Pausen moeten zijn, die het gezach van den Roomschen Stoel ten hoogsten toppunte gevoert hebben, GREGORIUS VII, ALEXANDER III, INNOCENTIUS III, BONIFACIUS VIII, JOANNES XXII, PAULUS III, en PAULUS V. — De *naem van Godslastering*, *op de* gemelde *hoofden*, wordt verklaerd, van de lasterlyke toenaemen en eertijtelen, welke de Pausen zich hebben aengemaetigt.

𝔟. *De Draek had*, aen het Monsterdier, *zijne kracht*, *en zijnen throon*, *en groote macht gegeeven*, vs. 2[b]. Dit zal aenduiden, hoe de Pausen alle macht en eer, welke de Keizers oulings gebruikt hebben, naer zich trekken zouden, terwijl zy die macht, niet van God, maer van den Duivel, hadden.

𝔠. De *doodelyke wonde*, van *één der zeeven hoofden*, wordt gebracht, tot den Paus ALEXANDER III, wiens heirleegers, door den Keizer FREDERIK BARBAROSSA, verslaegen werden; terwijl de *geneezing* van die wonde de overwinning zal beteekenen, welke de gemelde Paus, op dien Keizer, behaelt heeft.

b. Raekende de verrichtingen van het Monsterdier, vs. 4-8.

a. *De mond, spreekende groote dingen en Godslastering*, vs. 5. wordt uitgelegd, van de lasterlyke dingen, welke de Pausen, met eene onverdraeglyke trotschheid, van zich zelve beweert hebben. De *lasteringen, tegen God, om zijnen naem te lasteren, en zijnen tabernakel, en die in den hemel woonen*, vs. 6. worden gebracht, tot de afgodery, welke de Roomsche Kerk heeft ingevoert.

b. *De krijg*, welken het Monsterdier, *den Heiligen, aendeedt*, vs. 7, zal de woede der Roomsche Kerk, teegen de *Albigensen*, beteekenen.

XY c. *Het aenbidden* van het *Beest, door alle, die op de aerde woonen*, vs. 8. zal ons heenen wijsen, naer de eer der aenbidding, welke de Pausen zich bewijsen laeten.

B. Dan, hoe vernuftig deese verklaering uitgedacht zy, kunnen wy 'er, voor ons, geenszins in berusten. Van alle de reedenen, welke ons beweegen, om deese uitlegging, hoe algemeen ook aengenoomen, geheel te verwerpen, zullen wy slechts eenige weinige van de voornaemste opgeeven.

a. Wy willen het schroomelyk bederv, zo in leer, als zeeden, het welk van tijd tot tijd, in de Roomsche Kerk, is doorgedrongen, en de gedaente van het Christendom allerjammerlykst verbastert heeft, geenszins verkleinen. Ten tijde der gezeegende Kerkhervorming hebben veelen, niet alleen onder de Roomschgezinde Vorsten, maer zelvs onder de Kerkvoogden, openlyk erkent, dat 'er eene verbeetering hoogst noodzaekelyk waere, zo in de leer, als in de zeeden, zo in het hoofd, als in de leeden der Kerke. Er waeren allengskens schroomelyke dwaein-

lingen ingevoerd, beneevens een aental van bygeloovige plechtigheeden, vierkant ſtrijdig, met de duidelyke leer, en de oorſpronGelyke eenvouwigheid van het Euangelie. — Wy kunnen en willen niet verbergen, dat 'er, onder de Roomſche Pauſen, de allerſnoodſte booswichten geweest zijn, welke de aerde immermeer gedraegen heeft; dat de Roomſche Bisſchoppen zich die eer hebben aengemaetigt, welke den verhoogden Middelaer alleen toekoomt; dat zy, niet alleen menſchelyke, maer zelvs Goddelyke wetten, naer hunne willekeur, verändert, en verbooden hebben het gene God uitdrukkelyk had voorgeſchreeven; en dat zy zich geweldig hebben aengekant, tegen de uitbreiding van CHRISTUS waere Koningrijk, en de zulken, die der waerheid getrouw bleeven, op eene onmenſchelyke wijs, al woedende vervolgt hebben (*o*).

Maer, met dit alles, kan ik my niet overreeden, dat het verbasterd Christendom, onder de Heerſchappy der Roomſche Pauſen, door dat Monſterdier, dat aen JOANNES vertoond werdt, vs. 1-10, zou afgebeeld weezen. — De Hoogleeraer VITRINGA zelvs is niet, dan ſchoorvoetende, tot deeſe verklaering, gekoomen, en had 's mans vooronderſtelling', omtrent de *zeeven zeegelen*, en *zeeven Bazuinen*, hem derwaerds niet heenen geleidt, hy zou tot die uitlegging niet gekoomen zijn. Dit meenen wy, uit zijne eigene gezegden, te moogen opmaeken. „ Schoon ik, (zegt hy (*p*),) het met de „ zulken houde, die deeſe onderſtelling om-

(*o*) *Onderwys in den Godsd.* VII *Deel* p. 277-309.
(*p*) l. c. I *Deel Voorreeden* p. 17.

„ helfen, welke thans by de meesten door-
„ gaet, en ik zelvs ook de Roomsche afgo-
„ dery en dwinglandy, met allen, die, om-
„ trent den waeren Godsdienst, welgezind
„ zijn, van harte verfoeie; — ben ik ech-
„ ter in de daed zo gesteld, dat ik, van dit
„ droevig en treurig gezicht, telkens mijne
„ oogen heb afgewendt, en in waerheid lie-
„ ver gewilt had, dat my een ander onder-
„ werp, op het welk de merkteekenen van
„ deese Prophetie pasten, in de Historie,
„ was aengetoond geworden, dan dit zelvde
„ hedendaegsche Rome, niet tegenstaende
„ het een leermeesteresse is van valschen
„ Godsdienst, en vervolgster der Heiligen,
„ en, met derzelver bloed, schandelyk be-
„ morscht is." — Op eene andere plaets, verklaert de groote man, dat hy lang huiverig geweest zy, van de gemelde uitlegging, zeggende: „ ik ben althans zodaenig
„ gezind, dat ik dit *Beest*, met de hoer
„ daerop zittende, niet wil neemen, voor
„ het *Christens Rome*, ten zy de uiterste
„ noodzaekelykheid my daertoe dwingt; —
„ om dat ik, ik weet niet door welk eene
„ beweeging des gemoeds, hier byna schrikke
„ te zeggen, het gene de waerheid is.
„ Want wie, die deese zaek behoorlyk over-
„ denkt, zal zonder verschrikking denken,
„ dat de *Kerk van* CHRISTUS zy veränderd
„ geworden, in zo een groot en afschuu-
„ delyk *Beest*, hoedaenig dat is, het welk,
„ in de Openbaering, wordt afgeschil-
„ derd" (*q*). — Nog elders schrijvt hy;
„ wat zullen wy derhalven anders doen,
„ dan dat wy hier denken, aen het verbas-
„ terd

(*q*) l. c. II *Deel.* p. 199.

„ terd *Rome*; — ik beken, ik heb lang
„ en dikwijls in twijffel gestaen, eer ik hier
„ toe overkwam" (*r*).

De Christen Kerk, onder de overheersching der Roomsche Pausen, hoe schroomelyk ook, in leer en zeeden, verbasterd, was en bleev evenwel het Koningrijk van CHRISTUS, in het welk Hy, als de Verlosser van zondaeren, schoon onder verfoeilyke dwaelingen en bygeloovigheeden, geëerbiedigd werdt, en in het welk Hy nog eenige weinige waere aenbidders behouden had, even als Israël, ook in tijden van het diepst verderv, het volk van God gebleeven is. — Hoe verbasterd de Kerk ook mooge geweest zijn, onder de dwinglandy der Roomsche Bisschoppen, kan ik my evenwel niet laeten opdringen, dat zy, door zulk een verschrikkelyk Monsterdier, als JOANNES gezien heeft, zou afgebeeld weezen.

b. Daer te booven zijn 'er, in de uitlegging van den Hooggeleerden VITRINGA, ettelyke byzonderheeden, welke den toets niet kunnen doorstaen. — By voorbeeld, het *opkoomen* van het Monsterdier, *uit de zee*, vs. 1, zal aenwijsen, hoe de Roomsche Overheersching, uit de Noordsche volken, *allengskens en by trappen*, zy voortgekoomen. Dit alles steunt, op die vooronderstelling, dat het Grieksche woord, door *opkoomen* vertaeld, eene langzaeme opklimming beteekene. Maer deese vooronderstelling is ongegrond; het oorsprongelyk woord beteekent, in het gemeen, alle beweeging, van beneeden naer booven, op welk eene wijs zy ook geschieden mooge. Wanneer LUCAS verhaelt, hoe

(*r*) l. c. II *Deel*. p. 117.

ZACHEUS de ſchaer vooruitliep, en op eenen boom klom, om den Heiland te zien, gebruikt hy het zelve woord, het welk zeekerlyk van geene langzaeme opklimming kan verſtaen worden, (vergel. Luc. XIX: 4.) — De *zeeven hoofden* van het Monſterdier zullen zeeven voornaeme en geweldvoerende Pauſen, en de *tien hoornen* zullen tien Koningrijken van Europa afbeelden. Dit ſchijnt ons geheel onnatuurlyk; de hoornen van het Beëst zaeten, op zijne hoofden, en trokken daeruit het voedſel, maer hoe kunnen de gemelde Pauſen vertoont worden, als draegende die tien Koningrijken, en aen dezelve voedſel verſchaffende?

ב. Wy, voor ons, zijn van oordeel, dat het gezicht van dit Monſterdier eene gebeurtenis hebbe afgebeeldt, welke nog toekoomende is.

A. De grond der verklaering van den Hoogleeraer VITRINGA, en die hem, in de hoofdzaek, naervolgen, is geleegen, in eene aengenoomene vooronderſtelling, omtrent de *zeeven Bazuinen*, dat naemenlyk de verdrukkingen der Kerke, welke het *Beest*, *met zeeven hoofden, en tien hoornen*, zoude aenrichten, tot de tijden van de *zesde Bazuin*, behooren (*s*). Maer, vermits wy deeſe vooronderſtelling geheel verworpen hebben, moet ook de gemelde uitlegging, by ons, van zelvs vervallen. — Had de ſchrandere VITRINGA niet voor vast geſteld, dat deeſe geheimzinnige Voorzegging, reeds vervuld waere, hy zou zich niet genoodzaekt gevonden hebben, om zich, tot de Heerſchappy der Roomſche Pauſen, te bepaelen.

B. Daer te booven, het kennelyk verband van dit gezicht, met het voorige, wijst ons allerduidelykst, tot gebeurtenisſen, welke nog toekoomende zijn. Kap. XII: 17. was den Apostel vertoont, hoe de *Draek*

(*s*) l. c. II *Deel*, p. 108.

Draek vergrimde, op de Vrouw, en heenen ging, om krijg te voeren, tegen de overigen van haer zaed. — Het volgende gezicht Kap. XIII. diende, om de wijs, op welke de Draek dien krijg voeren zoude, naeder te verklaeren. Dit zal niemand ontkennen: want de *Draek gav*, aen het eerste Monsterdier, *zijne kracht, en zijnen throon, en groote macht*, Kap. XIII: 2, om hem, in zijne woede, in den gemelden krijg, als een werktuig, dienstbaer te weezen. — Nu beteekenen de *overigen van het zaed der Vrouwe*, onses erächtens (*t*), de bekeerde Heidenen van dat Land, het welk Kap. XII. bedoeld wordt. De *Vrouw*, de zeer bloeiende Kerk, uit de Jooden, in het gemelde Land gevestigd, zal genoodzaekt zijn, naer een eenzaem en weinig bewoond gewest, te vluchten; maer de *overigen van haer zaed*, de Heidenen, die zich aldaer, tot den Verlosser, staen te bekeeren, zullen, in dit hun geboorteland, blijven woonen, en de woede van den Satan, op eene schroomelyke wijs, ondervinden.

Het Monsterdier derhalven, het welk den Apostel vertoond werdt, vs. 1-10, is het werktuig, van het welk de Satan zich bedienen zal, om zijne woede, in geweldige vervolgingen, tegen *de overigen van het zaed der Vrouwe*, uit te oeffenen.

Wy meenen 'er uit te moogen besluiten, dat dit Monsterdier eene Heerschappy beteekene, welke, in volgende tijden, zal ontstaen, in het ons onbekende Land, van het welk wy, in onse Uitlegging van Kap. XII, meermaelen gesprooken hebben. Deese Heerschappy zal eenen aenvang neemen, na dat die jonge, en, voor de Christen Kerk, zo veel beloovende Vorst, naer God en zijnen throon, zal zijn wechgerukt; (vergel. Kap. XII: 5,) na dat de Jooden, die zich, in dat Land, tot CHRISTUS staen te bekeeren, naer een eenzaem gewest zullen gevlucht

(*t*) *Booven* p. 183, 184.

zijn, (vergel. Kap. XII: 6, 13, 14;) en na dat de volken, welke dat eenzaem gewest zullen poogen te overſtroomen, door een ander volk zullen tegen gehouden, en, in eenen bloedigen krijg, geheel verſlaegen zijn, Kap. XII: 15, 16. (*u*).

Na dit alles zal het *Monſterdier*, *uit de zee*, opkoomen. — Dan zal 'er eene machtige Heerſchappy ontſtaen, en, van deeſe zal zich de Satan bedienen, om de Christenen, uit de Heidenen, in het gemelde Land, op de allergeweldigſte wijs, te vervolgen, en, waere het moogelyk, geheel te verdelgen. — Waerſchijnlyk zal de vroegtijdige dood van den jongen Vorst, die Kap. XII: 5. een *mannelyke Zoon* genaemd is, aenleiding geeven, tot groote beroerten en verwarringen, onder welke de bekeerde Heidenen zeer veel zullen te lijden hebben; terwijl zy, door hunne voorbeeldige ſtandvastigheid, zeer veele van hunne Landgenooten beweegen zullen, om het Christendom meede te omhelſen, (vergel. Kap. XII; 7-9.) — Deeſe burgerlyke beroerten zullen ten gevolge hebben, dat zy, door vreemden, overheerscht zullen worden.

Althans, *uit de zee* der omliggende Volken, zal een *Beest*, eene machtige Heerſchappy, *opkoomen*, eene Heerſchappy van een wijdüitgeſtrekt vermoogen, welke ook het meermaelen gemelde Land zal overweldigen. Uit hoofde van het geweld, de wreedheid, en de onderdrukking, zal deeſe Heerſchappy, aen een Luipaerd, aen eenen Beer, en aen eenen Leeuw gelijk zijn. — De Beſtuurer van deeſe machtige Heerſchappy zal den Christenen zeer vyandig zijn; en de Duivel zal zich van dat geweld bedienen, om de belijders van JESUS naem, byzonder in het meermaelen gemelde Land, op eene allervreesſelykſte wijs, te vervolgen. Dit zal ten gevolge hebben, dat men de ſmaedelykſte lasteringen, te-

(*u*) *Boven* p. 181, 182.

tegen God, tegen den Verlosser, en allen die zijnen naem belijden, zal hooren uitbraeken. (Verg. vs. 1, 2, 5, 6.)

Eer deese machtige Heerschappy tot stand koomt, zal zy eene aenmerkelyke en zeer gevaerlyke tegenkanting verduwen moeten, en de tegenstanders *zullen* eerst moeten te ondergebracht worden. Wanneer zy dien tegenstand zal overwonnen hebben, en in zo verre als het waere, van eene doodelyke wonde, geneesen zijn, zal elk, over haere onwederstaenbaere macht, verwonderd staen. Volken by volken zullen zich daer aen onderwerpen, en haer gebied zal zich, van dag tot dag, al verder en verder uitbreiden, (vergel. vs. 3, 4, 7ᵇ.)

Byzonder zal deese Heerschappy haer geweld gebruiken, om de Christenen te vervolgen, en, waere het moogelyk, geheel uit te roeien, (verg. vs. 7ᵃ.) Deese vervolging schijnt zo zwaer te zullen zijn, als 'er nimmer te vooren heeft plaets gehad. Zelvs allen, die niet behooren, tot het uitverkooren geslacht, het welk ten eeuwigen leeven verördineerd is, zullen zich, aen deese Heerschappy, gewillig onderwerpen, als meede de geweldige maetregelen tegen de Christenen, goedkeuren en ondersteunen, (vergel. vs. 8.)

Evènwel zal het geweld van deese machtige Heerschappy, en die schroomelyke vervolging der Christenen, niet altoos duuren. De geweldenaers zullen ten laetsten, volgens de wet der wedervergelding, hunnen rechtvaerdigen loon erlangen. — Ondertusschen zullen de belijders van JESUS naem, in dien tijd, tot standvastigheid in het geloov, geroepen worden, en dezelve, op eene lovwaerdige wijs, tot beschaeming van hunne vyanden, openbaer maeken, (vergel. vs. 10.)

II. Dit zy genoeg, omtrent het eerste Monsterdier; wy gaen over ter beschouwing van het *andere* of tweede *Beest*,

het welk het eerſte Monſterdier ten dienſte ſtondt, vs. 11-18.

Dit gedeelte van het gezicht wordt wederom, ten aenzien van de geheimzinnige beteekenis, zeer verſchillend opgevat, naer gelang der onderſcheidene begrippen, omtrent het eerſte Monſterdier. — Allen ſtemmen daerin overëen, dat 'er een genootſchap van *valſche Leeraeren* bedoeld worde. Trouwens dit tweede *Beest* vervoerde de menſchen, om het eerſte Monſterdier hulde te doen, en bediende zich daertoe van gewaende wonderen, (vergel. vs. 12-14.) Ook koomt dit zelvde *Beest*, in het vervolg voor, onder de benaeming van den *valſchen Propheet*, (vergel. Kap. XVI: 13. XIX: 20. XX: 10.) Maer, in de naedere bepaeling van deeſe bedriegers, loopen de gedachten der Uitleggeren wijd uit één.

א. Op grond der vooronderſtelling, dat het eerſte Monſterdier het Heidensch *Rome* hebbe afgebeeldt, dacht de ſchrandere GROTIUS (*v*), aen de Heidenſche Wijsgeeren, uit de School van PYTHAGORAS, die zich van tovery, en geheime kunstgreepen, bedienden, om de waggelende afgodery ſtaende te houden, byzonder aen APOLLONIUS *van Thyanen*, die zich, ten tijde van Keizer DOMITIANUS, heeft berucht gemaekt, en wiens zo genaemde wonderen, ter ondermijning van het Christendom, met die van den Verlosſer, door HIEROCLES, in eenen rang geſteld werden. — Het *Beest kwam voort, uit de aerde*, en „ de Toovenaers, (zegt de beroemde man,) worden, met recht, gezegd, *uit de* „ *aerde, voort te koomen*, om dat zy, uit de aerde, dat „ is, uit de hoolen, ſpraeken, (vergel. Jeſ. XXIX: „ 4,) en de ſchimmen wekten uit de aerde, (vergel. „ 1 Sam. XXVIII: 13.")

Het Beest had twee hoornen, gelijk aen die van een Lam, en het ſprak, als een Draek, (verg. vs. 11.) — GROTIUS vertaelt het *hoornen gelijk* HET *Lam*, door het welk hy CHRISTUS verſtaet. Op dien grond zijn de

twee

(*v*) *Adnot. ad N. T. ad h. l.*

twee hoornen, by hem, de twee Christelyke deugden van maetigheid en kuischheid, welke ook van de Pythagorische Toovenaers betracht werden. Het Beest *sprak als* DE *Draek*, dat is dan, de Toovenaers werden, door den Duivel, aengeblaesen.

Het oeffende alle de macht van het eerste Beest, in tegenwoordigheid van het zelve, en maekte, dat de aerde en die daerin woonen, het eerste Beest aenbidden, wiens doodelyke wonde geneesen was, (vergel. vs. 12.) — Dit gedeelte der teekening zal te kennen geeven, dat de Toovery, gelijk de Afgodery, door het eerste Monsterdier afgebeeld, door de macht der Roomsche Keizeren, tot handhaeving van de afgodery, zoude ondersteund worden, en dat de zwaere wonde, welke de Afgodery, door den val van het Capitolium, stondt te ontvangen, door de Toovery der Pythagoristen, wederom zoude geheeld worden.

Dit Beest deedt groote teekenen, zo dat het ook vuur uit den hemel deedt afkoomen, op de aerde, voor de menschen, en verleidde de geenen, die op de aerde woonen, door de teekenen, welke het zelve te doen gegeeven waeren, in de tegenwoordigheid van het eerste *Beest*, (verg. vs. 13, 14[a].) — Dit alles wordt verklaerd van de gewaende wonderen en voorzeggingen, welke de Pythagorische Toovenaers, byzonder APOLLONIUS *van Thyanen*, hebben voorgewendt.

Het oprichten van het standbeeld ter eere van het eerste Monsterdier, (verg. vs. 14[b].) zal zien, op het beeld, het welk de leerlingen van APOLLONIUS, ter eere van hunnen Meester, hebben doen oprichten, en door het welk de duivel gewaende Godspraeken gav. — De *geest*, die, aen het beeld van het eerste Monsterdier, gegeeven werdt, zo dat die beeldtenis sprak, (vergel. vs. 14[b], 15[a].) zal de verdichte stem beteekenen, welke het standbeeld van APOLLONIUS van zich scheen te geeven. — Voorts maekte het *Beest, dat allen, die het beeld des* eersten *Monsterdiers niet aenbaeden, gedood wierden*, vs. 15[b]. Dit wordt gebracht, tot de vervol-

ging, welke Keizer TRAJANUS, op raed van APOLLONIUS, en andere Toovenaers, tegen de Christenen, heeft aengericht.

Wijders *maekte* dit *Beest, dat het aen allen, kleinen en grooten, en rijken en armen, en vryen en dienstknechten, een merkteeken gaeve, aen de rechtehand, of aen de voorhoofden, en dat niemand mogt koopen noch verkoopen, dan die dat merkteeken had, of den naem des* eerstgemelden *Beests*, of het getal van zijnen naem, vs. 16, 17. — Deese byzonderheid zal vervuld zijn, wanneer Keizer TRAJANUS, op raed der Toovenaers, alle genootschappen verbooden heeft, uitgezonderd zulke, in welke men zamenkwam, ter zaeke van den Heidenschen Godsdienst; het welk ten gevolge had, dat 'er niemand, in het Roomsche gebied, was, die zich niet, in een genootschap, aen deesen of geenen afgod gewijd, liet opschrijven. By deese inschrijving kreeg men een zeeker merkteeken, in zijn lichaem, zijnde de naem van den afgod, of geheel uitgedrukt, of in cijfferletters verborgen. — Die niet, in een der gemelde genootschappen, was ingeschreeven, en daer van geen merkteeken had, in zijn lichaem, werdt verdacht, van een Christen te zijn. Nu werden de Christenen, van de badstooven en de markten geweerd, zo dat zy *niet koopen of verkoopen mogten.*

Het getal van het eerste Monsterdier, het welk het gemelde merkteeken uitmaekte, zijnde *zes honderd zes en zestig*, (vergel. vs. 17.) wordt gezogt, in den Griekschen naem ΟΥΛΠΙΟΣ, zijnde een zeer bekende naem van den Keizer TRAJANUS.

Hoe zeer wy deese uitlegging, op de gelegde gronden, geheel verwerpen, hebben wy dezelve hoofdzaekelyk opgegeeven, om dat wy ons niet genoeg verwonderen kunnen, over de scherpte van 's mans vernuft, en het vindingrijke, welke daerin doorstraelen.

ב. Zy, die, door het eerste *Monsterdier*, de Heerschappy der Roomsche Pausen, gemeenlyk het *Anticristiesch Rome*, verstaen, worden van zelve daer heenen geleid, dat

dat zy het *tweede Beest* zoeken, in een zeeker lichaem van valsche Leeraeren, „ die zich, in de Christen „ Kerk zelve, zouden vertoonen, en, zo met leer, „ als met teekenen, en verdichte wonderwerken, de „ menschen zouden vervoeren, om de *Roomsche acht*„ *baerheid* te eerbiedigen, in de zaek van den Gods„ dienst. Deese, (zegt de Hooggeleerde VITRINGA (*w*),) „ is buiten twijffel de waere en eenvouwige uitlegging „ van dit Beest."

Byzonder denkt men, aen de *Munniken*. „ De „ zeer veelvuldige en talrijke genootschappen van *Mun*„ *niken* zijn, van het gemeene Rijk des Roomschen „ Antichrists, alleszins onderscheiden, niet alleen met „ opzicht tot de leevenswijs, maer ook met betrekking „ tot de Pauselyke voorrechten, door welke zy, aen „ het rechtsgebied der Bisschoppen, onttrokken wor„ den. — Op hen is het zinbeeld van een *Beest* toe„ passelyk, niet alleen om de verbaesende meenigte, „ en de woede tegen de geloovigen, maer ook om dat „ zy alle overëenkoomen, in de verbindtenis tot een „ godsdienstig leeven, en zoortgelyke regelen van be„ stuuring hebben. Ook deesen wordt de naem van „ *valschen Propheet*, onder welken dit *tweede Beest* voor„ koomt, Kap. XVI: 13. XIX: 20. XX: 10, met recht „ gegeeven, daer het eerste Monsterdier zich van de „ *Munniken*, als de Leeraers van deszelvs godloosheid, „ voornaemenlyk bedient" (*x*).

De Hoogleeraer VITRINGA, die meer bepaeldelyk denkt, aen de FRANCISCAENEN en DOMINICAENEN, heeft wederom deese uitlegging, met zeer veel geleerdheid, opgeciert en aengedrongen.

„ Blijvt gy die leest, (schrijvt hy (*y*),) nog in twijffel „ hangen, wie die *valsche Leeraers* zijn? Daer is, „ voorwaer, niets klaerer in de Historie: want zy leert,

(*w*) l. c. II *Deel*. p. 203.
(*x*) MAROKIUS l. c. p. 579.
(*y*) l. c. p. 265.

„ dat, omtrent dien zelvden tijd, waerin INNOCENTIUS
„ III, *een Paus, die, booven alle stervelingen, heersch-*
„ *zuchtig en grootmoedig geweest is, te Rome geregeert*
„ *heeft*, zijn voor den dag gekoomen twee zeer ver-
„ maerde orders van *Predikmunniken*, van FRANCISCUS
„ ASSISUIS, eenen Italiaen, en van DOMINICUS GUZMAN-
„ NUS eenen Spanjaerd, die dit op zich genoomen
„ hebben, en aen welken dit werk gegeeven is, dat
„ zy de *macht van den Roomschen Stoel* en *Kerke*, dus
„ genaemd, en deszelvs *bygeloovigheid* en *afgodery*,
„ tegen allen, en voornaemenlyk teegen de *Waldensen*
„ en *Albigensen*, welker aenhangen toen bloeiden,
„ zouden *onderschraegen en dapperlyk voorstaen.*"

A. In het gemeen, meent de gemelde Uitlegger de merkteekenen van het *tweede Beest*, in die *Munniken*, duidelyk te vinden. — Zy zouden, onder de zinneprent van een *Beest*, voorkoomen, om dat zy, zo door de *leegers der Kruisvaerers*, als door de *gerechtsbanken der Inquisitie*, tegen de kudde van CHRISTUS, op eene onmenschelyke wijs, gewoedt hebben; — het *Beest* kwam voort, uit de *aerde*, en dit zal aenduiden, dat de *Munniken*, in die plaetsen, alwaer het Christendom reeds gevestigd was, zonder groote beweegingen, welke, by de opkoomst van waereldsche Koningrijken, plaets hebben, zijn te voorschijn gekoomen, — en wel niet lang, na dat de *wonde* van het eerste Monsterdier, op de voorheen gemelde wijs (z), geneesen was.

B. De byzonderheeden, in de teekening van het *tweede Beest*, worden, op de volgende wijs, uitgelegd.

A. Het had *twee hoornen, gelijk aen die van een Lam, en sprak als een Draek*, (vergel. vs. 11.) — De *hoorns* worden gezocht, in de *openbaere prediking*, en in de gewaende *wonderwerken*, van de gemelde *Munniken*, waer door zy hebben willen schijnen, CHRISTUS naer te volgen, terwyl zy *spraeken, als* de

(z) *Booven* p. 229.

de Dra[illegible] zy, op het vervolgen der onschuld[illegible] van CHRISTUS, het uitroeien der [illegible] *Ketters*, aendrongen, en de Kruis[illegible] roov en moord, aenmoedigden [illegible].

B. Het [illegible] *oeffende alle de macht van het eerste* [illegible] *tegenwoordigheid van het zelve, en ma*[illegible]*aerde, en die daerin woonden, het eer*[illegible]*aenbaeden, wiens doodelyke wonde gene*[illegible]gel. vs. 12.) — Dit zal aenwijs[illegible]melde *Munniken* zich, op eene zeer [illegible] wijs, aen de Roomsche Pausen, [illegible], en zich beyvert hebben, om het [illegible] die Kerkvoogden te schraegen en uit te [illegible] (*b*).

C. *Dit* [illegible] *groote teekenen, zo dat het ook vuur,* [illegible]*, deedt afkoomen, op de aerde, voor* [illegible], (vergel. *vs.* 13.) — Deese *groote* [illegible]orden verklaerd, van de verdichte wond[illegible] die Munniken, om het ligtgeloovi[illegible] misleiden, verdicht hebben; en het [illegible] *hemel*, van de bliksemen der Pau[illegible]ingen (*c*).

D. Dit [illegible] *de geenen, die op de aerde woonen,* [illegible]*en, die het zelve te doen gegeeven* [illegible] *tegenwoordigheid van het* eerste *Beest* [illegible], *tot de geenen die op de aerde wo*[illegible] *het* eerste *Beest*, het welk de wonde des [illegible], *en weder leevde, een beeld maeken z*[illegible] vs. 14.) — Dit *beeld*, het welk, v[illegible] Monsterdier, op aendrijven van het [illegible] gemaekt werdt, zal het gerichtshov van [illegible]zoek, gemeenlyk van *Inquisitie* g[illegible]den, het welk, tot handhaeving

(*a*) l. c. p. 26[illegible]
(*b*) l. c. p. 27[illegible]
(*c*) l. c. p. 27[illegible]

der Pausfelyke dwinglandy, door DOMINICUS uitgedacht, en, voornamentlyk door zijne naervolgers, in hunne Predikatien, als heilzaem voor de Kerk, is aengepreefen (*d*).

Zo begrijpt het ook de Heer VAN HAMELSVELD (*e*). „ Niets, (zegt hy) is duidelyker, dan dat „ door dit beeld van het Monfterdier, is aengeduid de rechtbank van geloovs-onderzoek. — „ Deefe is, door die ordens van geestelyken, „ die voor de *Hierarchie* het fterkst geftreeden „ hebben, opgericht en gehandhaevd; deefe vertoont juist het beeld van het Rijk van geweetensdwang; — deefe is opgericht, om de wond, „ aen dit Rijk, door hervormers der waereld, en „ belijders der waerheid, gedreigd, of daedelyk „ toegebracht, voor te koomen of te heelen. — „ Deefe vervolgt ter dood toe, die aen de Kerk, „ dat is, aen eene heerschzuchtige geestelykheid, „ ongehoorzaem zijn. — Deefe belet alle vryheid, in denken en fpreeken, in zaeken van „ den Godsdienst; het welk vs. 17. dus wordt „ uitgedrukt, dat allen een merkteeken ontvangen, en dat niemand mag koopen of verkoopen, dan die dit merkteeken draegt enz."

E. Het geeven van *eenen geest*, aen het gemelde ftandbeeld, en het *fpreeken* van het zelve, (verg. vs. 15.) zal aenduiden, hoe de *hoofddienaers der Inquifitie*, die, in den beginne, geenen *Kerkelyken Senaet* uitmaekten, geenen *geest* en geene *ftem* hadden, naderhand, vooral omtrent het midden der XIIIde Eeuw, een openbaer gezach verkreegen hebben, met het vermoogen, om allen, die hunne befluiten, omtrent den Godsdienst, niet gehoorzaemden, en in zo verre *het beeld* des Monfter-

(*d*) l. c. p. 277, 278.
(*e*) l. c. p. 620, 621.

ſterdiers *niet aenbaeden*, na uitgezochte pijnigingen, wreedaertig te dooden (*f*).

F. Door het *merkteeken*, het welk *aen allen gegeeven werdt, aen hunne rechtehand, of aen hunne voorhoofden*, (vergel. vs. 16,) zal de *belijdenis des geloovs van de verdorvene Roomſche Kerk* bedoeld worden (*g*).

G. Niemand mogt koopen, of verkoopen, dan die dit merkteeken had, (verg. vs. 17) — Dit wordt uitgelegd, van de dwinglandy der Roomſche Kerk, volgens welke allen, die zich daer niet onderwerpen willen, vervloekt, en ter dood verweezen worden (*h*).

H. Over het *getal van den naem des eerſten Monſterdiers, zijnde zes honderd, zes en zestig*, (vergel. vs. 18,) is de gemelde Uitlegger zeer uitvoerig (*i*), en meent, dat hier gezien worde, op den Hebreeuwſchen naem ADONIKAM, zeggende

אדוניקם

zo veel, als *de Heer, die zich tegenſtelt*; dat is *een tegenpartijdige Heer*, of *een tegenpartijder des Heeren*, die zich de eer en voorrechten van zijnen Heer aenmaetigt, en zijn juk van zich afwerpt. Een naem, die, op de Roomſche Pauſen, voor zo verre zy zich de rechten en eerbewijzingen, welke den Heer CHRISTUS toekoomen, ſtoutelyk aenmaetigen, wordt toegepast (*k*).

ג. Deeſe uitlegging heeft haeren grond, in de voorheen gemelde vooronderſtelling, dat het eerſte Monſterdier de *Roomſche Hierarchie* beteekene; vermits wy nu die onderſtelling reeds genoegzaem meenen wederlegt te hebben (*l*), kunnen wy ons ontſlaegen achten, van,

(*f*) l. c. p. 278, 279.
(*g*) l. c. p. 281, 282.
(*h*) l. c. p. 282, 283.
(*i*) l. c. p. 283-350.
(*k*) l. c. p. 297-300.
(*l*) *Booven* p. 218.

omtrent de byzonderheeden deefer verklaering, iets aen te merken.

Wy, die dit geheele gezicht, met het voorige XII Kap., waer meede het in een onmiddelyk verband ftaet, tot nog toekoomende tijden brengen, meenen te moogen befluiten, dat 'er een genootfchap van bedriegers zal opftaen, het welk door dit *tweede Beest* is afgebeeld, hebbende eenen *valfchen Propheet* aen het hoofd; bedriegers, die aen de zeer machtige Heerfchappy, door het *eerfte Monfterdier*, afgefchilderd, met alle hunne vermoogens, zullen dienstbaer weezen, om dat geweldvoerend Rijk te onderfchraegen en uit te breiden.

Maer hoedaenig zullen deefe bedriegers weezen? zullen het *Heidenfche* afgodspriesters zijn, die, even als de Priesters, ten tijde der Heidenfche Keizers, het gezach van die Heerfchappy, door het handhaeven van het bygeloov, en het vervolgen der Christenen, zullen poogen te onderfchraegen? Of zullen deefe verleiders, het zy uit de *Mahommedaenen*, het zy uit de *Jooden*, voortkoomen? — Wy durven niets bepaelen; evenwel, indien wy wederom gisfen moogen, zouden wy lievst aen *Jooden* denken.

In het Land, het welk hier bedoeld wordt, zullen, volgens onfe verönderftelling, zeer veele *Jooden* woonen, van welke zommigen het Christendom omhelfen zullen, die, uit hoofde eener geweldige vervolging, zullen genoodzaekt zijn, dat Land, te verlaeten, en naer een eenzaem gewest te vluchten, terwijl de Christenen uit de Heidenen, in dit hun geboorteland, zullen blijven woonen (*m*). — De Satan zal zich, van de gemelde Heerfchappy, welke, door het *eerfte Monfterdier*, is afgebeeld, bedienen, om die Christenen, uit de Heidenen, op nog geweldiger wijs, dan ooit te vooren gefchied is, te vervolgen. Nu zullen de hier bedoelde *Bedriegers*, deefe Heerfchappy, in die vervolging, ten dienfte ftaen, en niets onbeproevd laeten, om

(*m*) *Booven* p. 184, 185.

om de Ch[illegible]geheel te verdelgen. — De overweeging van het een en ander brengt ons, op het vermoeden, dat valsche bedriegers, uit de *Jooden*, zullen voortkoomen.

Ook schijnt ons de teekening van dit *tweede Beest* best op Jooden te passen. — Het kwam voort, *uit de aerde*, (vergel. vs. 11.) Ik durv nog niet bepaelen, of de *aerde* hier geheimzinnig de *Jooden*, in tegenstelling van de zee, welke de *Heidensche* volken vertoont, (vergel. vs. 1,) betekenen moet; evenwel hel ik vry wat over, tot dat vermoeden. — Het *Beest had twee hoornen*, gelijk hoornen van een *Lam*, vs. 11, zo dat het de bedrieglyke vertooning maekte van zachtmoedigheid; dit gedeelte van het zinneprent schijnt meer te passen, op valsche Leeraren uit de Jooden, die den schijn van zachtmoedigheid en godsvrucht zullen aenneemen, dan op *Heidensche* afgodspriesteren. Daer te booven, dat Heidensche afgodspriesters eene Heidensche Heerschappy, door het bygeloov, zullen onderschraegen, schijnt zulk een vreemd en ongewoon verschijnsel niet te zijn, dat het, door zulk eene geheimzinnige teekening, als die van het *tweede Beest*, en deszelvs verrichtingen, [illegible] aan den Apostel zoude vertoond zijn. Ook schijnen daer toe geene verdichte wonderen, als van welke vs. 12, 13. gesprooken werdt, noodig te zijn.

Mahumedaensche bedriegers zullen wel in geene aenmerking koomen, om dat deese niet gewoon zijn, zich, op gewaende wonderwerken, te beroepen. — Om nu geene andere bewijsredenen aen te voeren.

Wy zouden daerom liever denken, aen eenen valschen Messias, en zijne Apostelen. — Vermoedelyk zullen de Jooden, onder de gemelde Heerschappy, zeer groote voorrechten genieten, meer dan hun ooit te vooren, zedert hunne verstrooijing, onder de volken, zijn te beurt gevallen. Uit dien hoofde zullen zy deese Heerschappy zeer toegedaen weezen, en alle hunne poogingen aenwenden, om dezelve te stijven en uit te breiden, in de hoop, dat zy, langs dien weg, hun

oogmerk bereiken zullen, om zich eens weeder, als een onafhangelyk volk, in Palestina te vestigen.

Om dit ontwerp te bevoorderen, zal zich denkelyk iemand, uit hun midden, voor den MESSIAS, uitgeeven, en zich eenige Apostelen kiesen. — De gewaende MESSIAS, met zijne gunstelingen en voornaemste dienaeren, wordt, volgens onse gissing, Kap. XVI: 13. XIX: 20. XX: 10, de *valsche Propheet* genoemd, en is, aen JOANNES den Apostel, onder de vertooning van het *tweede Beest*, afgebeeld.

Deese valsche MESSIAS en zijne gezanten zullen den Koning der gemelde Heerschappy, in alles, van de hand vliegen, en te weeg brengen, dat volken, by volken, hem hulde bewijsen, (vergel. vs. 12.) — Ten dien einde zullen zy gewaende wonderwerken voorwenden, om daer door de ligtgeloovige meenigte te begochelen, (vergel. vs. 13, 14.) — Zy zullen niets onbeproevd laeten, om menschen, van allerleie rangen en standen, uit onderscheidene Natien, te beweegen, dat zy zich, aen de gemelde Heerschappy, onderwerpen, en in zo verre, voor dezelve, als het waere een beeld oprichten. Ook zullen zy den Koning, tot het schroomelykst geweld, vervoeren, om allen, die hem onderdaenigheid weigeren, en byzonder de Christenen, moorddaedig van kant te maeken, (vergel. vs. 15.) — Zelvs zullen zy te weeg brengen, dat de yverige vereerers van dien Koning, door eene zeekere leus, zullen onderscheiden worden, zo dat iemand, van welken rang of stand hy ook weezen mooge, wanneer hy, met de gemelde leus, niet voorzien is, niet zal moogen uit en ingaen, maer vogelvry verklaerd worden, (verg. vs. 16, 17.)

De leus of het merkteeken van onderwerping, aen de gemelde Heerschappy, zal, in drie letters, bestaen, die, als talletters aengemerkt, den naem der gemelde Heerschappy zullen uitmaeken; de eerste beteekent 600, de tweede 60, en de derde 6.

Wanneer wy alle de verschillende begrippen, welke, omtrent dit geheimzinnig *getal*, zijn voorgesteld, wilden

den opnoemen en ter toetse brengen, zouden wy, alleenlyk daer over, een groot Boekdeel schrijven kunnen. Dan wy zouden 'er niets meede voorderen. — Die lust heeft, om eene menigte van onderscheidene gevoelens verzaemeld te zien, kan elders te recht raeken (n). Zommige Roomschgezinden hebben 'er LUTHER, CALVIN, en anderen in weeten te vinden. — Wy zullen ons, met eenige korte aenmerkingen, vergenoegen.

A. De eerste is, dat JOANNES zijne OPENBAERING, in het *Grieksch*, geschreeven hebbe, en het getal des naems van het gemelde Monsterdier, met de *Grieksche* talletters χ ξ ϛ, hebbe uitgedrukt. — Zy allen daerom, die, aen eenen *Hebreeuwschen*, of *Latijnschen* naem, denken, schijnen ons blijkbaer mis te tasten. VITRINGA, hebben wy gezien (*o*), dacht, aen den Hebreeuwschen naem ADONIKAM אדניקם. Anderen hebben dit getal meenen te vinden, in den naem van sommige Pausen, gelijk *GeLasIus seCVnDVs*, *ALeXanDer VI* enz. (*p*).

Onder de nieuweren, bepaelt zich de Heer HARTWIG (*q*), tot het Hebreeuwsche woord, תרסו, maer, vermits dit geenen zin heeft, maekt hy 'er, door verzetting der letteren, סרות uit, het welk *afval* beteekent. Dit voetspoor volgt ook de Heer VAN HAMELSVELD, maer met dit onderscheid, dat hy de letters eerst omzet, in סתר *geheimnis*, verborgenheid, en nog eens in סרות *afval*, *oproer*. Deese beide Hebreeuwsche woorden wil hy zaemengevoegt hebben, zo dat de naem van het Monster-

(*n*) MARCKIUS l. c. p. 587-595. VITRINGA l. c. p. 286-300. CALOVIUS *Bibl. Illustrata* N. T. *Tom.* II. *ad h. l.* WOLFIUS *Curæ Philol. Tom.* V. *ad h. l.* DEUSINGIUS *in Bibl. Brem. Cl.* 1. *Fasc.* 1. p. 155— HEUMAN *Bibl. Brem Cl* 1. *Fasc.* 6. p. 864—— VAN BAAN in *Miscell. Duisburg. Tom.* I. *Fasc.* 3. p. 482——

(*o*) *Booven* p. 233.

(*p*) CALOVIUS l. c.

(*q*) l. c. II *Theil* S. 201-224.

dier weezen zal, *afval* van het waere Christendom, *verborgenheid* en *geheim der ongerechtigheid* (*r*). — Op zoortgelyk eene wijs begrijpt het ook HERDER (*s*), offchoon hy, omtrent het *Monsterdier* zelve, geheel andere gedachten hebbe.

B. Het *eerste Monsterdier*, meenen wy genoegzaem betoogt te hebben (*t*), kan het *Heidensch Rome* niet hebben afgebeeldt. Na dit betoog, kan het begrip van GROTIUS, die het getal des naems van dit Beest, in den voornaem van Keizer TRAJANUS ΟΥΛΠΙΟΣ meende te vinden (*u*), by ons geene opmerking verdienen. —

C. Ook hebben wy de meening der geenen, die, door het *Monsterdier*, de dwinglandy van het *Christelyk Rome* verstaen, om voldoende reedenen, verworpen. — Uit dien hoofde moeten alle zulke uitleggingen, welke het getal van deesen naem, in de Roomsche Pausen, of iets, het welk, tot hunne overheersching, betrekkelyk is, willen gezocht hebben, immers by ons, van zelve vervallen. De Kerkvaeder IRENÆUS is, de eerste geweest, die dit getal, in den naem ΛΑΤΕΙΝΟΣ, den *Latijn*, of *Romein*, meende gevonden te hebben (*v*).

D. Het gemelde getal maekt den *naem eenes menschen* uit, eenen naem, die, onder de menschen, gebruikelyk is, en een menschen pleegt gegeeven te worden, (vergel. vs. 18.) Zy schijnen daerom het spoor bijster, die dit getal zoeken, in eene zeekere hoedaenigheid van de hier bedoelde Heerschappy. Er wordt een menschen naem, de eigen naem van eenen mensch, bedoeld. — Deese aenmerking geldt wederom, tegen het begrip der zulken, die, aen de benaemingen van ADONIKAM, *tegenpartijder des Heeren*, SAROOTH, *afval*, of dergelyke, denken.

E.

(*r*) l. c. p. 621, 622.
(*s*) l. c. S. 146-153.
(*t*) *Booven* p. 218—
(*u*) *Adnot. in N. T. ad h. l.*
(*v*) *Adverf. Hæres* L. V. c. 30.

E. Eindelyk besluiten wy, op de gelegde gronden, dat het merkteeken des genen, die zich, in volgende tijden, aan de hier bedoelde Heerſchappy, op aendrijven van den gemelden valschen MESSIAS, in groote meenigte, onderwerpen zullen, beſtaen zal, in zeekere letteren, welke als talletteren gebruikt, het getal des eigenen naems van den Koning, die, over de gemelde Heerſchappy, gebieden zal, zullen uitmaeken.

Maer, welke die naem weezen zal, beken ik zeer gaerne niet te weeten. — De Heer ROSENMULLER (w), die, door het *Monſterdier*, de afgodery verſtaet, welke de Roomſche Keizers vorderde, om de Christenen te vervolgen, ſchryft, in deeſe vooronderſtelling: „ Het gebrek van geſchiedkundige berichten, zo door Heidenen, als Christenen, eertijds „ moogelyk in het licht gegeven, ſchijnt ons in „ den weg te ſtaen, om dit getal te verklaeren; „ hadden wy deeſe gedenkſtukken, zouden wy zonder twijfel veele omſtandigheeden weeten, op „ welke hier gedoeld wordt. — Onſes erächtens is de vervulling deeſer geheimzinnige voorzegging nog toekomende, en daerom leggen wy het, voor vergeefsche arbeid, om dien te willen beſlisſen. De uitkomst zal alles, voor hun, die dan leeven zullen, in een helder daglicht plaetſen.

(w) *Scholio in N. T. Tom.* V. p. 648.

HET XIV. KAPITTEL.

I. *In het zesde gezicht werdt den Apostel het* LAM *vertoond, staende, met* 144000 *heilige menschen, die eenen zeer verheevenen lovzang zongen, op den berg Zion,* vs. 1-5

A. *De vertooning van het* LAM, *omringd van de gemelde Heiligen, vinden wy* vs. 1.

B. *By die gelegenheid hoorde de Apostel het geluid van speeltuigen,* vs. 2.

C. *Wijders worden die Heiligen naeder beschreeven,* vs. 3. 5.

A. In hunne beezigheid, vs. 3.

B. In hunne uitmuntende hoedaenigheeden, vs. 4. 5.

1. ENde ick sagh vervolgens, in eene andere verrukking van zinnen, ende siet, het Lam stont op den bergh Sion, ende met hem (a) honderd vier en veertigh duysent, hebbende den naem sijns Vaders geschreven aen hare voorhoofden.

Dit gezicht hangt, met de twee voorgaende, van de *baerende* VROUW Kap. XII, en van de beide *Monsterdieren* Kap. XIII, wel in zo verre te zaemen, als 'er toekoomende gebeurtenisfen worden afgebeeld, welke, in een onmiddelyk verband staen, en op elkander volgen zullen. Maer evenwel zijn zy den Apostel niet gelyktijdig, en in dezelvde verrukking van zinnen, vertoond. — Toen hy het eerste *Monsterdier* zag opkoomen, stondt hy, op het strand van de Middellandsche zee, (vergel. Kap. XII: 18. XIII: 1.) Nu zag hy het *Lam*, met een groot getal van Heiligen, op den berg *Zion* staen, Kap. XIV: 1. Gevolgelyk moet het hem, in eene

(a) Openb. 7: 4.

eene nieuwe verrukking van zinnen zo zijn voorgekoomen, dat hy zich digt by den gemelden berg bevondt, en het gene daerop voorviel onderscheidenlyk beschouwen konde.

Hy zag, in deese nieuwe verrukking van zinnen, *en ziet het* LAM *stondt op den berg Zion.* — Eigenlyk staet 'er, zonder den articulus, EEN *Lam.* Het Alexandrijnsche Handschrift heeft HET *Lam* ΤΟ *αρνιον* Dan 'er is geen reden, om, van de gewoone leezing, aftewijken. — De Apostel bericht ons, in het gemeen, dat hy EEN *Lam* zag; maer, uit het gene hy verder zegt, is het allerblijkbaerst, dat dit Lam eene geheimzinnige afbeelding waere van onsen Goddelyken Verlosser: want de Heiligen, die dit LAM vergezelden, hadden den *naem van* God, die de *Vader* van het LAM genaemd wordt, *aen hunne voorhoofden*, (vergel. vs. 1[b]. — Hy zag derhalven den verhoogden Middelaer, gelijk hem meermaelen geheurd was, (vergel. Kap. V: 6,) onder de geheimzinnige vertooning van een Lam.

Dit LAM *stondt op den berg Zion.* — Het kwam hem zo voor, als of hy *Zion*, *den berg* van Gods heiligheid, op welken voorheen de prachtige Tempel gebouwd was, van naby beschouwde. Op deesen berg zag hy den Goddelyken Verlosser staen, in de gedaente van een LAM; ter herïnnering, dat hy, als het tegenbeeld van het Paeschlam, voor ons, aen het kruis, geslacht en gedood is, (vergel. 1 Cor. V: 7.) — Ondertusschen zal de gedaente van een LAM zich, alleenlyk tot het hoofd, bepaelt hebben, zo dat de gezeegende persoon, die hier verbeeld werdt, voor het overige, eene menschelyke gedaente gehad hebbe (*x*).

Het LAM was omringd, met eene groote meenigte van Heiligen; *met hem* waeren *honderd vier en veertig duizend, hebbende den naem zijnes Vaders geschreeven, aen hunne voorhoofden.* — Deese Heiligen zullen ons, in hunne uitmuntende hoedaenigheeden, by vs. 4, 5, naeder kenbaer worden. Hier leeren wy, dat zy een aenmerkelyk getal van *honderd vier en veertig duizend* uitmaekten. Het verdient zeer onse opmerking, dat dit getal volmaekt overëenkoome, met dat

(*x*) XXVI *Deel.* p. 207.

van Gods dienstknechten, die in een voorig gezicht, verzeegeld waeren, uit alle de ſtammen der kinderen Israëls, 12000 uit elk der twaelv ſtammen, maekende ook te zaemen 144000, (vergel. Kap. VII: 4-8) Het was den Apostel onmoogelyk, alle deeſe Heiligen te tellen; wy moogen 'er uit beſluiten, dat hem het getal, op de eene of andere wijs, zy bekend gemaekt (y). — De 144000, welke de Apostel, in eene voorige vertooning, gezien had, waeren verzeegeld, en hadden een teeken van onderſcheiding, aen hunne voorhoofden, (vergel. Kap. VII: 3.) Dit had ook plaets, by deeſe Heiligen, zy *hadden den naem des Vaders van het Lam geſchreeven aen hunne voorhoofden.*

Zommige Handſchrivten en Vertaelingen leezen, *hebbende* ZIJNEN NAEM, en *dien zijnes Vaders*, *aen hunne voorhoofden*; zo dat het merk, aen hunne voorhoofden, *den naem* en *van het* LAM, *en van* God *zijnen Vader*, uitdrukte. - Schoon ik 'er wel toe overhelle, om te vermoeden, dat deeſe leezing de echte zy, kan ik 'er my thans niet breeder over uitlaeten. — De verëerers van het *Beest* hadden een merkteeken van onderſcheiding, aen hunne rechtehand, of aen hunne voorhoofden, beſtaende uit het getal des naems van dit *Monſterdier*, (vergel. Kap. XIII: 16-18.) Deeſe Heiligen waeren ook, aen *hunne voorhoofden verzeegeld*, met een onderſcheidend merkteeken, maer van eenen geheel anderen ſtempel: het beſtondt in *den naem van* God *den Vader*, zo 'er die van het LAM niet was bygevoegd, ten blijke dat zy verëerers waeren van den waeren God en zijnen Zoon, onſen gezeegenden Verlosſer.

2. Ende ick hoorde een ſtemme uyt den hemel, als (b) een ſtemme veler wateren, ende als een ſtemme van eenen grooten donderſlagh. Ende ick hoorde een ſtemme (c) van citherſpeelders, ſpelende op hare cithers.

De ſtem, welke JOANNES, *uit den hemel hoorde*, *was als eene ſtem van veele waeteren.* De ſtem, welke hy hoorde, was

(y) XXVI *Deel.* p. 388.
(b) Openb. 1: 15. (c) Openb. 5: 8.

was zo ontzettend, als of hy het geluid van eenen zeer zwaeren waeterval hoorde, die, van eene aenmerkelyke hoogte, in de diepte nederſtort; (vergel. Kap. I: 15.) De teekening is wederom ontleend, van den Propheet EZECHIEL; de man, die hem den Tempel aenwees. had eene ſtem, als het geruisch van veele waeteren, Ezech. XLIII: 2. — Ook was die ſtem, *als eene ſtem van eenen grooten donderſlag*; zy was zo zwaer, als het geluid van den donder, zo dat 'er de aerde van dreunde, (vergel. Kap. VI: 1.) — Ondertusſchen was het geen verſchrikkelyk geluid, maer dat van aengenaeme citherſpeelers: *en*, wordt 'er bygevoegd, *ik hoorde eene ſtem* of een geluid *van citherſpeelers*, *ſpeelende op hunne cithers.* Over het ſpeeltuig, het welk hier, onder den naem van *cither*, voorkoomt, hebben wy, by eene voorige gelegenheid, geſprooken (z). De Hemellingen ſpeelden het lied het welk zy vervolgens zongen, (vergel. vs. 3,) op hunne citheren.

Men moet ondertusſchen de zaek zo niet begrijpen, als of de Apostel twee onderſcheidene geluiden, na elkander, gehoort hadde; eerst een, het welk, aen dat van eenen zwaeren waeterval, en eenen klaeterenden donderſlag, gelijk was, en daer na een ander van citherſpeelers, gelijk de Heer VAN HAMELSVELD, in zijne Overzetting, de zaek voorſtelt, vertaelende: „ teevens hoorde ik eene ſtem uit den hemel, als „ het geruisch van groote waeterſtroomen, en als het geluid „ van eenen zwaeren donder; en te gelijk hoorde ik het „ geluid van harpenaeren, die, op hunne harpen, ſpeelden „ en daerby zongen" (*a*). — De Apostel wil te kennen geeven, dat hy een geluid van citherſpeelers hoorde, het welk, uit hoofde van de verbaeſende meenigte der ſpeellieden, zo zwaer en doordringende was, dat het, in het laetſte opzicht, wel by dat van eenen waeterval, en van eenen donderſlag, mogt vergeleeken worden. In dien zelvden zin, wordt de blijde juichtael der vroiyk zingende Hemellingen, Kap. XIX: 6, vergeleeken, by de ſtem van eene groote ſchaer, by de ſtem van veele waeteren, en by de ſtem van

(z) XXVI *Deel.* p. 209, 210.
(a) Het N. T. naer het Grieksch II *Deel.* p. 464, 465.

ſterke donderſlaegen. — „ Deeſe ſtem was zwaer, maer zy „ werdt, op de maet, gezongen" (*b*).

3. Ende ſy ſongen als (d) een nieuw geſangh voor den throon, ende voor de vier Dieren, ende de Ouderlingen: ende niemant en konde dat ge ſangh leeren dan de hondert vier en veertigh duyſent, die van de aerde gekocht waren.

Zy zongen, als een nieuw gezang, voor den throon, en voor de vier Dieren, en de Ouderlingen. — In eene voorige vertooning, zongen de vier en twintig *Ouderlingen*, die, op even zo veele throonen, in eenen halven cirkel, voor den Goddelyken Throon zaeten, een nieuw Lied, (vergel. Kap. V: 8, 9.) (*c*). Maer hier worden de Zangers, van de *Ouderlingen*, onderſcheiden. Wy denken daerom. aen gezaeligde menſchen. — Zy *zongen een nieuw lied*, het welk zy teevens op hunne cithers ſpeelden, (vergel. vs. 2.) Een *nieuw lied* is een zeer voortreffelyk lied, in het welk zeer verheevene en belangrijke zaeken bezongen worden, (verg. Kap. V: 9. Pſ. XCVI: 1. CXLIV: 9. Jeſ. XLII: 10.) — De uitdrukking ALS *een nieuw lied* zegt zo veel, als een gezang, het welk *in waerheid* nieuw en voortreffelyk is, (vergel. Joh. I: 14.) — Dit lied zongen en ſpeelden de Hemellingen, met vereënigde ſtemmen en ſnaeren, *voor den throon, en voor de vier Dieren, en de Ouderlingen*, dat is, in den derden hemel, alwaer God verbeeldt werdt te zitten op den *throon* van zijne Majeſteit; terwijl vier en twintig *Ouderlingen*, zittende op zo veele laegere throonen, een halvrond uitmaekten, en *vier Dieren*, of leevendige en verſtandige Weezens, in het midden van dat halvrond, voor den throon des Allerhoogſten, ſtonden, (vergel. Kap. IV: 3-6.) Maer het geluid, het welk deeſe Hemellingen, met hun gezang en ſpeeltuig, maekten, was zo groot, dat JOANNES het, in den omtrek van den berg Zion, als eene zeer zwaere ſtem hoorde, (vergel. vs. 1, 2.)

De inhoud van dit Lied wordt niet opgegeeven, alleenlyk zegt

(*b*) ROSENMÜLLER l. c. p. 648.
(d) Openb. 5: 9.
(*c*) XXVI *Deel*, p. 212.

zegt de Apostel, *niemand konde dat gezang leeren, dan de honderd vier en veertig duizend, die van de aerde gekocht waeren*, vs. 3[b]. — Dit *gezang te leeren* schijnt te kennen te geeven het zelve te verstaen en naer te volgen, of, gelijk de Heer VAN HAMELSVELD heeft (*d*), „ dat lied meede aen„ heffen." In dien zin *leerden de honderd vier en veertig duizend* dit Lied, zy verstonden den voortreffelyken inhoud, en vereënigden hunne stemmen, met die der zingende en speelende Hemellingen. — Die Heiligen, die het nieuwe Lied leerden en medezongen, *waeren van de aerde gekocht. Van de aerde*, dat is, *uit de menschen*, gelijk het naeder verklaerd wordt vs. 4; uit de menschen *gekocht*; dat is, door het LAM, met uitsluiting van andere menschen, tot zijn eigendom gemaekt, en die hen Gode gekocht heeft, met zijn bloed, (vergel. Kap. V: 9)

4. Dese zijn 't die met vrouwen niet bevleckt en zijn: (e) want sy zijn maegden. Dese zijn 't die het Lam volgen waer het oock henen gaet. Dese zijn gekocht uyt de menschen, [*tot*] eerstelingen Gode ende den Lamme.

5 (f) Ende in haren mont en is geen bedrogh gevonden: want sy zijn (g) onberispelick voor den throon Godts.

Hier geevt de Apostel eene naedere beschrijving van de 144000, welke hy, met het LAM, op den berg Zion gezien heeft, ten aenzien van hunne uitmuntende hoedaenigheeden. Deese moeten hem zeekerlyk, het zy door eenen Engel, het zy op eenige andere wijs, zijn bekend gemaekt.

Deese zijn het, (zegt hy) *die met vrouwen niet bevlekt zijn: want zy zijn maegden.* — *Zich, met vrouwen, te bevlekken*, zegt in het algemeen, zich, met vuile ontucht, te veröntreinigen. Het overspel en de onkuischheid zijn, in de Schrivten van het Oude Testament, zeer bekende zinbeelden van de afgodery, en de grouwelen, welke daer meede gepaerd gaen, (vergel. Jer. III: 9. Ezech. XXIII: 2, 3. Hos. I: 2.)

(*d*) l. c.
(e) 2 Cor. 11: 2. (f) Zeph. 3: 13. (g) Eph. 5: 27.

Ter deeſer plaets evenwel ſchijnt de ontucht, voor allerleï ſnoode zonden, genoomen te worden. — *Want*, (wordt 'er bygevoegd) *zy zijn maegden*, dat is, zy zijn aen maegden gelijk, in zuiverheid naemenlyk van zeeden, (verg. 2 Cor. XI: 2.)

Deeſen zijn het, die het LAM *volgen, waer het ook heenen gaet*, en hen heenen leidt, zo op weegen met doornen bezaeid, als op paeden met rooſen beſtrooid. *Zy volgen het* LAM; zy wandelen in de voetſtappen van den Verloſſer, volgen zijn voorbeeld, en onderwerpen zich geduldig en blymoedig, aen zijne beveelen, ſchikkingen, en de weegen, welke Hy met hun inſlaet.

Deeſe zijn gekocht, afgezonderd, en geëigend, *uit de menſchen, tot eerſtelingen Gode en den* LAMME. — Hier wordt kennelyk gezinſpeeld, op de *eerſtelingen* der vruchten, welke Gode moesten worden toegewijd, en in welke de geheele inzaemeling, die volgde, gereekend werdt geheiligd te zijn, (vergel. Deut. XVIII: 4. Rom. XI: 16.) Deeſe 144000 waeren de eerſtelingen, uit een zeeker zoort van *menſchen*, die, aen den dienst van God en het LAM, waeren toegewijd, en die naederhand nog hunne beminnelyke voetſtappen volgen zouden. Zy waeren eerſtelingen, ten opzichte van eene groote ſchaer, welke nog, in het vervolg, aen het LAM hulde zoude doen, (vergel. Rom. XVI: 5. 1 Cor. XVI: 15.)

In hunnen mond, is geen bedrog gevonden, vs. 5[a]. Zy zijn, van leugen en bedrog, als meede van alle geveinsdheid, geheel afkeerig; byzonder zijn zy oprecht, in hunne geloovsbelijdenis, en in de hulde, welke zy het LAM bewijſen. — *Want zy zijn onberispelyk, voor den throon van God*, vs. 5[b]. Zy zijn *onberispelyk*, eigenlyk *zonder vlek*; niemand kan, met recht, eenige beſchuldiging tegen hen inbrengen; hunne zeeden zijn zuiver, hun gedrag is heilig, (vergel. Eph. I: 4. V: 27. Col. I: 22.) De uitdrukking *voor den throon van God* geevt te kennen, dat zy, ſchoon zy van booſäertige menſchen gelasterd en geſcholden worden, evenwel, by God, den onfeilbaeren Richter, die harten en nieren beproevt, als onberispelyk, bekend ſtaen.

Wel-

Welke is nu de geheimzinnige beteekenis van dit gezicht?

Het ſtaet, gelijk wy reeds gezegt hebben, in een onmiddelyk verband, met de twee voorgaende Propheetiſche vertooningen, Kap. XII, XIII. Dit erkennen alle Uitleggers. Zy daerom, die, door het eerſte Monſterdier, (verg. *Kap. XIII:* 1-10.) de *Roomſche Hierarchie*, en, door het *tweede Beest*, (vergel. Kap. XIII: 11-18,) de *Monniken*, byzonder uit de orde van DOMINICUS en FRANCISCUS, verſtaen, brengen dit gezicht Kap. XIV: 1-5 tot de tijden even voor de Kerkhervorming. — Wy, die van oordeel zijn, dat de twee voorige geheimzinnige vertooningen, Kap. XII, XIII, gebeurtenisſen afteekenen, welke nog toekoomende zijn, brengen ook dit gezicht, tot tijden, welke nog volgen zullen, byzonder tot de bekeering van een gedeelte der nog verharde Jooden.

I. Om dat het eerſte begrip, by onſe Godgeleerden, algemeen is aengenoomen, zullen wy het zelve kortelyk voordraegen, en teevens, in ettelyke byzonderheeden, wederleggen.

N. Wat deeſe uitlegging zelve aengaet. De Heer VAN HAMELSVELD (*e*) ſtelt dezelve, met weinige woorden, zeer duidelyk voor. „ Wie hier door (de 144000 naemenlyk, die, met den naem van JESUS en God, op hunne voorhoofden, geteekend zijn) verſtaen „ worden, is, uit de beſchrijving vs. 2-4, duidelyk „ genoeg: de ſtandvastige vereêerers van God en CHRIS„ TUS, die, in alle verleidingen en vervolgingen, „ ſtandvastig zijn gebleeven, by de zuivere en onver„ valschte *Euangelieleer*, en die volhardt hebben, in „ eenen Christelyken wandel. — Indien iemand hier „ wil onderſcheiden, zo zal men daer teegen niet veel „ kunnen inbrengen. Dan heeft men eerst de getui-

(*e*) *Korte aenmerk. over het N. T.* II *Deel.* p. 622.

„ gen der waerheid, de *Waldenſen* en anderen vs. 1,
„ vervolgens de *Wicleſiten* en *Husſiten*, vs. 2-4."

Welk eene ſchijnbaere aenleiding 'er ondertusſchen zy, voor deeſe onderſcheiding, bekennen wy niet te kunnen doorzien. Dezelvde 144000, die vs. 1, voorkoomen, konden alleenlyk het Lied der Citherſpeelers leeren, (vergel. vs. 3;) en van die zelvde 144000, welke het laetst genoemd waeren, wordt vs. 4. gezegd; *deeſe*, 144000, *zijn het*, *die*, *met vrouwen*, *niet bevlekt zijn* enz.

De Hoogleeraer VITRINGA heeft wederom deeſe algemeen aengenoome uitlegging uitvoerig zoeken te betoogen (*f*).

A. In het algemeen, ſtelt hy voor vast; dat hier de waere Kerk van CHRISTUS worde afgeteekend, in tegenſtelling van het jammerlyk verbasterd Christendom, onder de *Hierarchie der Roomſche Pausſen*.
„ Terwijl het *Beest* regeert,(ſchrijvt hy (*g*)),en wijd
„ en zijd het gebied voert, in de waereld, heeft
„ God nochtans eene Kerk in de waereld, welke
„ *het fundament van het waere geloov* behoudt, en
„ *met* CHRISTUS *heerscht*, niet in de *Stad*, met *zeeven*
„ *bergen*, maer *op den berg Zion*, zullende eindelyk
„ eens zeegepraelen, over het *Beest*, en over zijn
„ Rijk. Het welk de Heilige Geest van voornee-
„ men is, de Kerk, onder dit zinnebeeld, tot haere
„ vertroosting, te leeren; gelijk byna alle de Uit-
„ leggers van deeſe Godſpraek hebben aengemerkt.
„ Deeſe Prophetie draegt ons, in een algemeen
„ vertoog, alleen voor die, ook zelvs onder het
„ Rijk van het *Beest*, de party van CHRISTUS JESUS
„ houden en volgen zouden; — onder welke ge-
„ volgelyk, in de eerſte plaets, moeten gereekend
„ worden de *Waldenſen* en zuivere *Albigenſen*, door
„ geloov en Godsdienst, met hen zeer naeuw ver-
„ ee-

(*f*) l. c. II *Deel.* p. 303-320.
(*g*) l. c. p. 303. 304.

„ eenigd, die, het verderv van hunne tijden zien-
„ de, het allereerst ondernoomen hebben, de ge-
„ meenſchap van het geheimzinnig *Babylon* te ver-
„ laeten, en zich, tot CHRISTUS JESUS, te vergae-
„ deren."

De Hoogleeraer meent, dat 'er zeer duidelyke reedenen zijn welke dit gevoelen bevestigen (*h*).

A. De eerſte is ontleend, uit den zaemenhang, in de verönderſtelling, dat het *Monſterdier* Kap. XIII. het *Antichristiesch Rome*, gelijk het pleegt genaemd te worden, de *Hierarchie der Pauſen*, hebbe afgeteekent. Maer, daer deeſe verönderſtelling, gelijk wy meenen aengetoont te hebben, ten eenemael ongegrond is, moet ook de gevolgtrekking, welke daeruit, ten aenzien van den zaemenhang, wordt afgeleid, van zelvs vervallen.

B. De andere reden is genoomen, uit Kap. VII: 4-8, alwaer ook 144000 *verzeegelden*, *uit de XII ſtammen Israëls*, voorkoomen, door welke het geheimzinnig volk van CHRISTUS, het waere Israël Gods, geſteld tegen de valſche Kerk, wordt afgebeeld. Die 144000 nu, (zegt de Hoogleeraer) zijn dezelvde, of althans het zelvde zoort van menſchen, met de 144000, die ons hier voorkoomen. — Wy meenen, dat de 144000 *verzeegelden*, *uit de XII ſtammen van Israël*, Kap. VII: 4-8. Christenen verbeelden, die, in de eerſte tijden, uit de Jooden bekeerd zijn, in onderſcheiding van de bekeerde Heidenen, die Kap. VII: 9 17. vermeld worden (*i*). Maer wy leiden 'er een geheel ander gevolg uit af, dat naemenlyk ook hier Kap. XIV: 1. de 144000, die, met het LAM, *op den berg Zion ſtonden*, Jooden afbeelden, die zich tot den Verlosſer, zullen bekeeren; gelijk, in het vervolg, naeder blijken zal.

(*h*) l. c. p. 304.
(*i*) XXVI *Deel*. p. 387—

C. De derde reden is ontleend, uit het verband, met het volgende: „ om dat uit het *volgende gezicht* „ *van deese Prophecy*, blijken zal, dat ons daerin „ eindelyk den ſtaet der Kerke afgeſchildert word, „ in een beeter gedaente opgericht; door onder„ ſcheidene tusſchenvallen van tijden heenen." De Uitlegger bedoelt het gezicht, het welk Kap. XIV: 6-13; beſchreeven is, en door hem, van de *Kerkhervorming*, verklaerd wordt, zo als dezelve, door verſcheidene Leeraeren, zou worden voortgezet (*k*). Dan, onſes erächtens, worden 'er, door dat *volgende gezicht*, geheel andere dingen afgebeeld, welke eerst, in nog toekoomende tijden, zullen plaets hebben.

B. Dan laeten wy de Uitlegging van den grooten Man, in de byzonderheeden, kortelyk wat naeder beſchouwen.

A. De Apostel *zag het* LAM *ſtaen, op den berg Zion, en, met Hem, honderd vier en veertig duizend, hebbende* zijnen *naem* en dien *van zijnen Vader geſchreeven aen hunne voorhoofden*, vs. 1.

a. De *honderd vier en veertig duizend* zullen de *Waldenſen* en *Albigenſen* vertoonen, die, onder alle de verbasteringen der Roomſche Kerk, de zuiverheid van leer en zeeden bewaert hebben. — „ Het getal 144, (zegt de Hoogleeraer (*l*),) is een *vierkant getal*, waer van de „ *Radix* is 12; en het twaelvgetal vertoont ons „ de Kerk gegrond, op de *leer der XII Apostelen van* CHRISTUS, Eph. II: 20. Openb. „ XII: 14, welke ſtandvastig volhardt, in dat „ zeekere en onwankelbaere fundament, tegen „ alle verzoeking enz." — Dit alles ſchijnt ons eene geheel willekeurige verklaering, voor welke geen ſchijnbaere grond is. Het getal wordt

(*k*) l. c. p. 322.

(*l*) l. c. p. 304, 305.

wordt bepaeld, op 144000, niet om dat het een *wortel getal* is, maer, met betrekking, tot de XII ſtammen van Israël, elk een ſtam gereekend op 12000, (vergel. Kap. VII: 4-8.) Daer te boven is wel het getal van 144, maer niet dat van 144000, het welk hier voorkoomt, een *wortel getal.*

Van de bedenking, dat het getal 144000 te groot zy, dan dat het, op de *Waldenſen* en *Albigenſen*, zou kunnen pasſen, wordt deeſe weinig beduidende oplosſing gegeeven, dat deeſe aenkleevers aen de zuivere leer van het Euangelie, offchoon weinigen, in vergelyking met de groote meenigte, die zich, aen het gezach der Roomſche Pauſen, onderwierpen, evenwel een groot en aenzienlyk getal hebben uitgemaekt (*m*).

β. *Zy ſtonden, met het* LAM, *op den berg Zion.* Het zal beteekenen, dat de *Waldenſen* en *Albigenſen*, tot de waere Kerk, behoorden, en de allernaeuwſte gemeenſchap hadden, met den Verlosſer (*n*). — Zy hadden *den naem* van het LAM en *van zijnen Vader geſchreeven aen hunne voorhoofden*; dit zal aenduiden, dat zy het waere volk van CHRISTUS uitmaekten, hebbende zich, aen den dienst van den Verlosſer, en van zijnen Vader, oprechtelyk toegewijd. Ook zou 'er kunnen gezien worden, op den *Doop*, door welken zy, tot den dienst van God en CHRISTUS, met verwerping van alle afgodery en bygeloov, waeren toegewijd (*o*).

B. De *Citherſpeelers* vs. 2. worden vooronderſteld, aen den Apostel, onder de gedaente van *Engelen*, te zijn voorgekoomen; en deeſe Engelen zullen

(*m*) l. c. p. 305.
(*n*) l. c. p. 106.
(*o*) l. c. p. 307.

doorluchtige preedikers van het zuiver Euangelie hebben afgebeeldt, byzonder WICLEF en HUS, en die hun voorbeeld hebben naergevolgt, vooräl onder de *Boheemsche* en *Moravische* Broederen, na het *Concilie van Bazel* (*p*). — Maer de Apostel zegt niet, dat hy de *Citherspeelers*, veel min dat hy dezelve onder de gedaente van Engelen, gezien hebbe, maer eenvouwig, dat hy het geluid van hunne speeltuigen *gehoort* hebbe. Alles derhalven, wat uit de willekeurig aengenoomen vooronderstelling van Engelen, wordt afgeleid, is geheel van allen grond ontbloot.

C. *Het nieuwe Lied, het welk de Citherspeelers zongen*, vs. 3[a]. zal de zuivere geloovsbelijdenis aenduiden, welke de gemelde WICLEF, HUS, en hunne volgelingen, de Boheemsche Broeders, gepreedikt en voortgeplant hebben (*q*). — Maer ook deese uitlegging heeft geenen anderen grond, dan in de willekeurige vooronderstelling, van welke wy zo even gesprooken hebben. Voeg 'er by, dat de *Citherspeelers* het nieuwe Lied gezongen hebben, niet op aerde en voor de menschen, maer in den hemel, *voor den throon, en voor de vier dieren, en de Ouderlingen.*

D. *Niemand kon dit gezang leeren, dan de* 144000, *die van de aerde gekocht waeren*, vs. 3[b]. Dit zal te kennen geeven, dat 'er, behalven de vroome *Boheemers*, en anderen, die de leer der Apostelen vasthielden, in de jammerlyk verbasterde Kerk, geene geweest zijn, die hunne zuivere belijdenis verstaen, en goedgekeurt hebben, naerdien de Roomsche Leeraers bezet, met de vooroordeelen der Schoolsche Godgeleerdheid, en, door het gezach der Pausen, verblind, dit *gezang niet leeren konden* (*r*). — Alles wederom een gevolg van

(*p*) l. c. p. 308-313.
(*q*) l. c. p. 313, 314.
(*r*) l. c. p. 315-317.

van de gemelde geheel ongegronde vooröndersteliing.

E. De uitmuntende hoedaenigheeden, aen die 144000 toegeschreeven vs. 4, 5. worden, op de gezegde gronden, verklaerd, van de zuiverheid der zeeden, en de lijdzaemheid, onder allerlei vervolgingen, waerin de *Waldensen* en *Boheemsche* Broeders hebben uitgemunt; en zy worden aengemerkt, als *eerstelingen* van het groot getal menschen, die, ten tijde der *Hervorming*, de zuivere leer der Apostelen omhelst hebben (*s*).

ב. Het gene wy tot dus verre hebben aengemerkt is, onses erächtens, over genoeg, om te betoogen, dat de algemeen aengenoomene Uitlegging, zelve met het beloop der geheimzinnige teekening, geheel onbestaenbaer zy. — Daer te booven is zy strijdig, met het verband van zaeken. Alles rust, op de hoofdönderstelling, dat het *Monsterdier* Kap. XIII: 1-10. de *Roomsche Hierarchie*, en dat de *overigen van het zaed der Vrouwe*, Kap. XII: 17. (*t*) ook al de *Waldensen* en *Albigensen*, beteekenen moeten. Maer beide deese stukken, welke de grondslaegen deeser verklaering uitmaeken, hebben wy reeds, zo wy ons niet geheel bedriegen, genoegzaem wedersprooken (*u*).

II. Wy voor ons, zijn, op grond van het gene wy, ter verklaering van de twee voorige gezichten, Kap. XII XIII, met welke deese vertooning onmiddelyk zaemenhangt, gezegt hebben, van oordeel, dat 'er *bekeerde* JOODEN bedoeld worden.

א. Deese hoofdstelling zal ik vooräf wat naeder aendringen.

A. Vooréerst beroep ik my, op het verband van zaeken. — De *Vrouw*, *welke den mannelyken Zoon gebaert had*, (vergel. Kap. XII: 1-5.) vertoont, onses erächtens, eene meenigte van Jooden, die zich,

(*s*) l. c. p. 317-320.
(*t*) l. c. p. 305.
(*u*) *Booven* p. 218—, 183—

in nog toekoomende tijden, in een zeeker Heidensch Land woonende, tot den Verlosſer bekeeren zullen (*v*). Deeſe bekeerde Jooden zullen, in dat Land, eene ſchroomelykę vervolging ondergaen, en zich genoodzaekt vinden, naer een eenzaem en weinig bewoond gewest, te vluchten, alwaer zy, onder Gods gunſtige voorzorg, veilig zullen aenkoomen, en woonen, (vergel. Kap. XII: 6, 13, 14;) de poogingen, welke de Duivel zal aenwenden, om deeſe luisterrijke Kerk, uit de Jooden, in dat eenzaeme gewest, geheel te verdelgen, zal kennelyk verydeld worden, (vergel. Kap. XII: 15, 16.) De Satan ziende, dat hy niets tegen hen vermooge, zal zijne woede wenden, *tegen de overigen van het zaed der Vrouwe*, (verg. Kap. XII: 17,) dat is tegen de Christenen, uit de Heidenen, die, in het eerstgemelde Land, door het ſchitterend voorbeeld der geloovige Jooden, zo lang zy in hun midden verkeerden, waeren uitgelokt, om den Verlosſer hulde te doen.

De manier, op welke de Satan zijne woede, tegen die *overigen van het zaed der Vrouwe*, zoude uitoeffenen, en de middelen en werktuigen, van welke hy zich daertoe bedienen zoude, worden, in het onmiddelyk voorgaende gezicht Kap. XIII, uitvoerig aengeweeſen. — Maer nu was 'er nog niets naeders gezegd van de Vrouw, welke naer de woestijne gevlucht was, en van haer verder wedervaeren. Dit wordt, naer ons inzien, door eene nieuwe vertooning Kap. XIV: 1-5, aengeweeſen *zo* dat dezelve Kerk uit de Jooden, welke Kap. XII, onder de gedaente van eene luisterrijke Vrouw, is afgeteekend, hier voorkoome, onder de benaeming van *honderd vier en veertig duizend*, *die het* LAM, *op den berg Zion*, vergezelden.

B. Wy worden, in dit begrip, bevestigd, door de byzonderheeden, welke, in het gezicht zelve, voorkoomen. *A.*

(*v*) *Booven* p. 174—

A. Er waeren *honderd [illegible] veertig duizend*, die den naem van den Verlosser, en van zijnen Vader, geschreeven hadden [illegible] hunne voorhoofden vs. 1, zijnde juist het zelvde getal, het welk wy ook Kap. VII: 4. [illegible] hebben. Dit hebben zeer veele Uitl[illegible]gemerkt, en 'er uit besloten, dat hier [illegible] persoonen, of althans het zelvde zoort van [illegible]chen bedoeld zijn, met die 144000, welk[illegible] aengehaelde plaets, gezegd worden *verzee[illegible] zijn*, *uit de XII stammen Israëls* (*w*). — [illegible] de 144000 *verzeegelden* Kap. VII: 4. [illegible] twijffel Jooden; immers zy waeren [illegible] *geslachten der kinderen van Israël*, 12000 uit [illegible] *geslacht*, of uit elk eene Stam. Onses [illegible], hebben wy bepaeldelyk te denken, aen [illegible]istenen, uit de Jooden, die, toen CONSTANTYN *de Groote*, na het verslaen van LICINIUS, [illegible]sche Keizerrijk bemachtigt heeft, in het [illegible] gevonden werden (*x*). Wy meenen 'er uit te mogen besluiten, dat de 144000, die hier vo[illegible]men, hebbende het merkteeken van CHRISTUS en zijnen Vader aen hunne voorhoofden, [illegible] Jooden, en wel zulken, die zich tot het Chr[illegible] bekeert hadden, afgeteekent hebben.

B. Deese 144000 stonden, [illegible] het LAM, *op den berg Zion*, vs. 1. Deese [illegible]bepaeling schijnt ons wederom duidelyk te [illegible] naer Jooden, die eenen byzonderen eerbied [illegible], voor dien berg, in het Land hunner Vaderen geleegen, en, uit hoofde van den ouden [illegible]dienst, beroemd boven alle andere heuvelen.

C. Deese 144000 waeren *van de aerde gekocht*, vs. 3, en *gekocht uit de menschen*, (vergel. vs. 4.) — De benaemingen van *de aerde*, en *van de menschen*,

(*w*) VITRINGA l. c. p. 304. PAR[illegible] enz. *ad h. l.*
* *x*) XXVI *Deel.* p. 388, 389.

wijsen ons misschien, naer het Joodsche Land, en naer de Jooden. Immers de benoeming van *de aerde* beteekent zeer dikwijls bepaeldelyk het *Joodsche Land*, (vergel. Matth. 30. XXVII: 45, enz. Ook ben ik op de gedachten gekoomen, dat de benaeming van *de menschen*, in de OPENBAERING, meermaelen, in eene byzondere beteekenis, van de Jooden gebruikt worde. Althans, die vs. 3. gezegd worden, *van de aerde* gekocht te zijn, worden vs. 4. beschreeven als zulken, die *uit de menschen* gekocht zijn; gevolgelyk zijn de benaemingen van *de aerde* en *de menschen* van dezelvde beteekenis.

Dan ik geev deese aenmerking, by voorraed, niet hooger op, dan eene gisfing; ik wil de zaek, door vergelyking van alle plaetsen, in welke de benaemingen van *de aerde*, en van *de menschen*, voorkoomen, naeder onderzoeken, en, van het gene ik meen gevonden te hebben, in de INLEIDING tot dit Deel, verslag doen.

D. Deese 144000 waeren *eerstelingen Gode en den* LAMME, (vergel vs. 4.) De oogst zou derhalven nog volgen. — Deese byzonderheid schijnt ons eigenäertig te pasfen, op een aenmerkelyk getal van Jooden, die zich eens, in volgende tijden, tot het Christendom, bekeeren, en *eerstelingen* weezen zullen van den geheelen oogst, die, in het laetst der daegen, zal worden ingezaemeld, wanneer gansch Israël, na het ingaen van de volheid der Heidenen, zal zaelig worden, (verg. Rom. XI: 25.)

3. Op deesen gelegden grondslag, zijn wy van oordeel, dat hier dezelvde Jooden bedoeld worden, welke Kap. XII, onder de zinnenprent van eene zeer luisterrijke Vrouw, vertoond is; Jooden, die, in volgende tijden, in een zeeker ons onbekend Land, woonende, het Christendom omhelsen zullen, en, door de woede van eene schroomelyke vervolging, zullen genoodzaekt

wor-

worden, dat Land te verlaeten, en, in een zeeker eenzaem gewest, eene veilige schuilplaets te zoeken. — Deese bekeerde Jooden, meenen wy, worden hier naeder beschreeven, zo als zy, in dat weinig bewoonde Land, verkeerende, zullen uitmunten, in eene zonderlinge zuiverheid van leer en zeeden.

Behalven dit algemeene, dunkt ons, moogen wy, uit de geheimzinnige teekening, nog de volgende byzonderheeden afleiden.

A. De Apostel zag een aenmerkelyk getal van menschen, en hy vernam, door eene stemmelyke onderrichting, dat 'er *honderd vier en veertig duizend* waeren, (vergel. vs. 1.) — Het wijst zich van zelvs, dat men dit getal niet al te zeer drukken moet, als of de hier bedoelde Jooden, die zich, tot het Christendom, bekeeren zullen, juist 144000 zouden uitmaeken. Dit getal is kennelyk geëevenreedigd, naer dat, het welk wy Kap. VII: 4. ontmoet hebben, om ons te doen opmerken, dat 'er menschen van dezelve zoort bedoeld worden, meede oorspronglyk uit de XII stammen van Israël. — Voor het overige is dat getal aenzienlyk genoeg, om eene aenmerkelyke meenigte uit te drukken, en ons teevens te doen opmerken, dat deese Jooden, die, op den hier bedoelden tijd, aen den Verlosser zullen hulde doen, maer weinigen weezen zullen, wanneer zy vergeleeken worden, met het gansche volk van Israël, het welk allerweegen, over den aerdboodem, verspreid zijnde, eene onbereekenbaere meenigte uitmaekt.

Op zich zelve beschouwd, zal het getal dier bekeerde Jooden, zeer aenzienlyk, maer in vergelyking van de gansche Natie, naeuwlyks noemenswaerdig weezen.

B. De Apostel zag het LAM *staende op den berg Zion, en met hem de gemelde* 144000, (vergel. vs. 1[b].) — De *berg Zion* is eene zeer bekende zinneprent van de Kerk des Nieuwen Testaments, (vergel. Ps. II: 6.

Jes. LX: 14. enz.) Het *staen* daerom van deese menschen, *op den berg Zion*, kan de vereeniging van deese Jooden, met de Kerk van CHRISTUS, eigenäertig afbeelden; zy zullen *koomen, tot den berg Zion, en de Stad des leevendigen Gods, tot het hemelsche Jerusalem*, Hebr. XII: 22. — Daer stonden zy, *met het* LAM; het teekent hunne geloovige verkleevdheid, en gehoorzaeme onderwerping, aen den Verlosser.

C. *Zy hadden den naem van het* LAM, *en van zijnen Vader, geschreeven aen hunne voorhoofden*, (verg. vs. 1^c.) De 144000, welke wy Kap. VII: 3-8. ontmoet hebben, waeren ook *verzeegeld aen hunne voorhoofden*; het beteekende, dat Gods waere dienstknechten, uit de Jooden, onder het zinbeeldig onweeder van geweldige beroeringen, in het Romeinsche Keizerrijk, eer het, door CONSTANTYN *den Grooten*, geheel bemachtigd was, niet zouden beschaedigd worden (z). De verzeegeling evenwel van de 144000, welke ons hier voorkoomen, wees niet alleen aen, dat de Jooden, die zich, in volgende tijden, staen te bekeeren, onder de Goddelyke hoede, in dat eenzaem gewest, zullen veilig zijn, (verg. Kap. XIII: 6, 14, 16,) zo dat zy, van de woede des *Monsterdiers*, Kap. XIII. beschreeven, niets zullen te vreesen hebben; maer het merkteeken, met het welk zy verzeegeld waeren, leert ons teevens, dat de verleiding van het tweede *Beest*, van den *valschen* MESSIAS, (vergel. Kap. XIII: 11-18,) op hen geenen den minsten invloed hebben zal.

De *valsche Propheet* bracht te weeg, dat allen, die het *Monsterdier* vereerden, met een zeeker merk, ter onderscheiding, geteekend wierden, (verg. Kap. XIII: 16-18.) Maer de bekeerde Jooden, in dat eenzaem gewest, hadden van den *valschen* MESSIAS, en zijne bedriegeryen, niets vernoomen; zy leevden 'er gerust, en hadden een geheel ander merkteeken, aen

(z) XXVI *Deel*. p. 386, 387.

aen kunne voorhoofden geschreeven; zijnde *de naem* van het LAM en *van zijnen Vader*. — Het geevt, met één woord, te kennen, dat de bekeerde Jooden, met woorden en daeden, kennelyk zullen openbaer maeken, dat zy zich, aen den dienst van God en van den Verlosser, oprechtelyk hebben toegewijd.

D. De Apostel hoorde een zwaer geluid, het welk in den hemel, door Citherspeelers, gemaekt werdt, die een zeer voortreffelyk Lied speelden en zongen, terwijl de 144000 hunne stemmen, met die der speelende en zingende Hemellingen, verëenigden, (verg. vs. 2, 3) — De inhoud van dit Lied wordt niet opgegeeven; evenwel moogen wy, uit de omstandigheeden, opmaeken, dat het een Lovlied geweest zy (*a*). — Het geevt te kennen, dat de Hemellingen, byzonder zy, die, in de voorige eeuwen, uit de Jooden, gezaeligd zijn, zich, over de bekeering en den voorbeeldigen wandel van hunne broederen naer het vleesch, uitbundig verblijden, en 'er, aen God en aen den Verlosser, met juichende lovzangen, den roem van geeven zullen, (verg. Kap. XII: 10-12.)

E. De teekening der uitmuntende hoedaenigheeden van deese lieden, (vergel. vs. 4, 5.) wijst ons, naer de schitterende heiligheid, en naer de zuiverheid van leer en zeeden, in welke die bekeerde Jooden zullen uitmunten. — Ondertusschen moet men niet denken, aen eene volmaekte en geheel onbesmette heiligheid, welke nimmermeer, hier op aerde, zal plaets hebben. Zy, die oprecht en yverig zijn, in den dienst des Heeren, worden meermaelen, met zoortgelyke sterke uitdrukkingen, beschreeven. Zo leesen wy, by voorbeeld, van den Priester ZACHARIAS, en zijne Echtgenoote ELISABETH, dat zy beiden rechtvaerdig waeren voor God, wandelende, in *alle de geboden en de rechten des Heeren*, *onberispelyk*, Luc. II: 5, 6.

(*a*) MARCKIUS l. c. p. 607.

I, *Het zeevende gezicht, het welk aen den Apostel vertoond werdt, vinden wy vs.* 6-13. JOANNES *zag drie Engelen, den eenen na den anderen, vliegende in den hemel.*

A. *De eerste maende alle de inwooneren der aerde aen, om God te vreesen, vs.* 6, 7.

B. *De ander verkondigde den ondergang van Babel, vs.* 8.

C. *De derde bedreigde ontzettende oordeelen, over de vereerers van het voorgemelde Monsterdier, vs.* 4-13.

A. Hy beschrijvt die oordeelen, vs. 9-11.

B. Hy voegt 'er eene gepaste aenmerking by, vs. 12, *en*

C. Verhaelt eindelyk, dat hy eene merkwaerdige stem gehoort hebbe, vs. 13.

6. Ende ick sagh, in eene volgende verrukking van zinnen, eenen anderen Engel vliegende in het midden des hemels, ende hy hadde het eeuwigh Euangelium, om te verkondigen den genen die op de aerde woonen, ende alle natie, ende geslachte, ende tale, ende volcke:

Een andere Engel is een Engel, onderscheiden van de voorigen, welke zich, aen den Apostel, vertoont hadden; meer byzonder schijnt hy ons deesen Engel, als eenen *anderen*, te onderscheiden, van dien Engel, die hem, omtrent de gezichten, met welke hy verwaerdigd werdt, naedere onderrichting gav. (vergel. Kap. I: 1.) — JOANNES zag dien *anderen* Engel, *vliegende in het midden des hemels*, dat is zeekerlyk, in het midden van den luchthemel; immers zijne stem kon, van de menschen, op de aerde, gehoord en verstaen worden, (vergel. Kap. VIII: 13.)

Hy had het eeuwig Euangelie, zeekerlyk in zijne hand. — Men denke, aen eene geöpende Boekrolle, (vergel. Kap. X: 2,) in welke men dit opschrivt duidelyk leesen konde, EEUWIG EUANGELIE. Deese geöpende Boekrol hieldt de *vliegende Engel*, in zijne hand.

Het oogmerk der verschijning van deesen Engel was, *om te verkondigen den geenen, die op de aerde woonen, en allen*

na;

natie, en geslachte, en taele, en volke. — Om te *verkondigen*, eigenlyk staet 'er, om te *Euangelizeeren.* Dit woord, weet ik, beteekent eigenlyk eene blijde boodschap te brengen, eene aengenaeme tijding bekend te maeken. Dan het gene deese Engel kwam boodschappen was niet, in alles, heuchlyk; hy wekte niet alleen alle volken op, om den eenigen en waeren God, den Schepper van het gansch Geheeläl, hulde te doen, maer hy maekte ook bekend, dat de *uure van Gods oordeel gekoomen waere.* Het woord, door *verkondigen* vertaeld, moet daerom genoomen worden, niet in den zin van het *Euangelie te verkondigen*, de troostvolle leer van het Euangelie, dat elk een zondaer, die geloovt en zich bekeert, zal zaelig worden, openlyk bekend te maeken, (vergel. Luc. IV: 18. XX: 1. Hand. VIII: 25); maer in de beteekenis van *vriendelyk op te wekken.* — In deesen zin verkondigde de Engel, van welken hier gesprooken wordt, *den geenen die op de aerde woonen*, menschen, die tot dus verre vyanden waeren van CHRISTUS en zijn Koningrijk, (vergel. Kap. III: 10,) en dat zonder onderscheid van volk of natie, *aen allen natie, en geslacht, en tael, en volk*, (verg. Kap. V: 9. VII: 9. X: 11. XIII: 7.)

7. Seggende of roepende, met een groote stemme, zo dat zijne woorden, van allen, konden gehoord en verstaen worden, Vreest Godt, ende geeft hem heerlickheyt, want de ure sijns oordeels is gekomen. Ende aenbidt hem (h) die den hemel, ende de aerde, ende de zee, ende de fonteynen der wateren gemaeckt heeft.

Vreest God en geevt Hem heerlykheid. — De uitdrukking *God te vreesen* is overgenoomen, uit de Schrivten van het Oude Testament, in welke zy zeer gemeenzaem voorkoomt, om den ganschen eerdienst van den Allerhoogsten aen te duiden, (vergel. Deut. VI: 2. X: 12. 1 Sam. XII: 14. enz.,) alwaer de LXX het zelvde Grieksche woord gebruiken. Dit volgen de Schrijvers van het Nieuwe Testament zeer dikwijls naer, (verg. Luc. I: 50. Hand. X: 2. 1 Petr. II: 17. Openb.

(h) Gen. 1: 1. Psalm 33: 6. ende 124: 8. ende 146: 6. Hand. 14: 15. ende 17: 24.

XI: 18.) — De andere fpreekwijs *Gode heerlykheid te geeven* zegt niet alleen, Gode hulde te doen, en zijne volmaektheeden te eerbiedigen, (vergel. Rom. IV: 20,) maer ook meer bepaeldelyk zijne zonden te belijden, en openlyk te erkennen, dat men daer door Gods geduchte ftraffen rechtvaerdig verdient hebbe; in naervolging van den Hebreeuwfchen fpreektrant, (vergel. Jof. VII: 19.)

De Engel, vliegende in den luchthemel, riep, met eene groote ftem, en vermaende alle inwooners der waereld, zonder onderfcheid van volken en natien, *om God te vreefen*, om den eenigen en waeren God oprechtelyk te dienen, en om *Hem heerlykheid te geeven*, om tot Hem, met belijdenis van zonden, boetvaerdig weder te keeren, met ootmoedige erkentenis, dat zy zijne geduchte ftraffen rechtvaerdig verdient hadden. — Deefe beide uitdrukkingen geeven derhalven, met één woord, het geloov en de bekeering te kennen.

Dit blijkt naeder, uit de bygevoegde drangreden: *want de uure van zijn oordeel is gekoomen.* — Het woord *oordeel* beteekent hier zeekerlyk, by wijs van overnoeming, een ftrafgericht de uitöeffening van rechtvaerdige ftraffen, (vergel. Joh. III: 19. V: 24, 29) De Engel fprak, met nadruk, van HET *oordeel*, met den articulus. Trouwens hy heeft, blijkens het ganfche beloop van zaeken, het oog, op een bepaeld ftrafgericht, het welk eene meer dan gemeene opmerking verdienen, en allerfchroomelykst weezen zoude; het oordeel naemenlyk, het welk, over *Babylon*, en de aenkleevers van het *Monfterdier*, ftond uitgeöeffend te worden, (vergel. vs. 8-11.) — *Het uur van dit oordeel* des Allerhoogften, de tijd, op welke dit allervreefelykst ftrafgericht ftond uitgeöeffend te worden, *was gekoomen.* Het was derhalven hoog tijd, dat de inwooners der waereld, die zich, door het *Beest* hadden laeten verleiden, om het *Monfterdier* hulde te doen, (vergel. Kap. XIII: 12-14,) met ootmoedige fchuldbekentenis, tot den waeren God, boetvaerdig wederkeerden, om Hem oprechtelyk te dienen.

Byzonder moesten zy zich bekeeren, van de afgodery, en van de hulde, welke zy, aen het *Monfterdier*, beweefen had-

hadden. Daerom wordt 'er bygevoegd, *en aenbidt Hem*, bewijst de verschuldige hulde, aen den eenigen en waeren God, den Schepper van het gansch Geheeläl, *die den hemel, en de aerde, en de zee, en de fonteinen der waeteren gemaekt heeft.* — Op deese wijs wordt de Allerhoogste, als de oneindige Bouwmeester van het gansche Geheeläl, meermaelen, door de Propheeten, beschreeven, in tegenstelling van de schepselen, aen welke de verblinde Heidenen hunne hulde beweesen. (Verg. Jer. XI: 12: *die de aerde gemaekt heeft, door zijne kracht, die de waereld bereidt heeft, door zijne wijsheid, en den hemel uitgebreidt, door zijn verstand*; Ps. CXLVI: 6. *God heeft den hemel en de aerde gemaekt, de zee en al wat in dezelve is.*) Ook spreekt de Engel uitdrukkelyk, van *de fonteinen der waeteren*, in naervolging van den gewijden Dichter, Ps. CIV: 10: *die de fonteinen uitzendt, door de daelen, dat zy, tusschen de gebergten, heenen wandelen.*

8. Ende daer is een ander of tweede Engel gevolgt, vliegende insgelyks, achter den eerstgemelden (*b*), seggende, (i) Sy is gevallen, sy is gevallen, Babylon (k) die groote stadt, om dat sy uyt den wijn des toorns harer hoererye alle volcken heeft gedrenckt.

Deese Engel volgde onmiddelyk, op den eerstgemelden, *zeggende*. Er wordt niet bygevoegd, *met eene groote stem*, gelijk de Apostel, van den tweeden, en derden Engel, aenteekent, (verg. vs. 7, 9.) Misschien heeft hy, een allerschroomelykst oordeel aenkondigende, op eenen treurigen toon, gesprooken, maer evenwel zo, dat hy, op de aerde, duidelyk konde gehoord en verstaen worden.

Zijne boodschap was van eenen geheel anderen inhoud, dan die van zijnen voorganger; hy zeide: *zy is gevallen, zy is gevallen, zy is gevallen, Babylon, die groote Stad.* — Op dezelvde wijs, hadden de oude Propheeten den ondergang van het eigenlyk BABEL voorspelt. — JESAIAS had eenen van zijne

(*b*) MARCKIUS l. c. p. 624.
(i) Jes. 21: 9. Jer. 51: 8. Openb. 18: 2. (k) Openb. 16: 19. ende 17: 5. ende 18: 10, 21.

Leerlingen, in eene Propheetische verrukking, tot eenen wachter geplaetst, op eene hoogte, buiten BABEL, en hoorde hem, met eene groote stem, roepen, *Babel is gevallen, zy is gevallen*, Jes. XXI: 9. — Zo vinden wy ook by JEREMIA: *schielyk is Babel gevallen en verbrooken*, Kap. LI: 8. — Er wordt bygevoegd, *die groote Stad*, met toespeeling op het oude BABEL, het welk eene zeer groote en uitgestrekte Stad geweest is. — De herhaeling, *zy is gevallen, zy is gevallen*, geevt niet alleen de zeekerheid der zaeke, maer ook het onverwachte en het merkwaerdige der gebeurtenis, te kennen, Men zou den onverwachten ondergang van die groote Stad, (eene zeer zonderlinge gebeurtenis, welke zo veel opmerking verdiende, en allen, die het hoorden, ten uitersten moest verbaesen,) naeuwlyks hebben kunnen gelooven wanneer het de Engel niet, by wijs van herhaeling, op het stelligst verzeekert hadde.

Wat was nu de reden van BABELS ondergang? *Om dat zy*, vervolgde de Engel, *uit den wijn des toorns haerer hoerery, alle volken gedrenkt heeft.* — Het Grieksche woord, door *drenken* vertaeld, beteekent niet alleen iemand drank toe te reiken en aen te bieden, maer ook hem dronken te maeken; zo gebruiken het de LXX, Gen. XIX: 32, 33. Habac. II: 15. BABEL had *alle volken dronken gemaekt.* De teekening is kennelyk overgenoomen, uit Jer. LI: 7: *Babel was een gouden beeker, in de hand des* HEEREN, *die de gansche aerde dronken maekte; de volken hebben van haeren wijn gedronken, daerom zijn de volken dol geworden.* — Daertoe had BABEL zich bedient van *den wijn des toorns haerer hoerery.* Dit is geheel onverstaenbaer; hoe kan *toorn* en *hoerery*, by elkanderen, koomen? De zaek laet zich, uit den Hebreeuwschen spreektrant, ligtelyk verklaeren; te weeten de LXX gebruiken het Grieksche woord, het welk de Onsen door *toorn* hebben overgezet, voor een Hebreeuwsch woord, het welk *vergivt* beteekent, (vergel. Deut. XXXII: 33. Job XX: 16. Amos VI: 12.) Wy vertaelen het daerom, *uit den vergivtigen wijn haerer hoerery.*

De spreekwijs is genoomen, van de *Philtra*, of minnedranken der Ouden, welke ontuchtige hoeren, aen zulke mannen,

nen, die zy tot haere boelen verkoofen, ongemerkt toedienden, waer door zy dermaeten betooverd werden, dat zy, aen die hoeren, geheel verkleevd en verflaevd wierden. Om dat nu zulk een drank, beide voor de ziel en het lichaem, hoogst verdervelyk was, wordt hy hier genaemd *een vergivtige wijn der hoerery.*

Nu worden de hoofdfteeden van Koningrijken, welke veele andere volken, door geweld van waepenen aen zich onderworpen, of door verbonden, of door den koophandel, met zich veréénigt hadden, by de oude Propheeten, als hoeren, afgeteekend, welke vreemde mannen, door allerleië kunstgreepen, tot zich lokken. — Zo wordt TYRUS gezegd, *hoerery te bedrijven, met alle Koningrijken der aerde*, en *haer koophandel* wordt *haer hoerenloon* genaemd, Jef. XXIII: 17, 18. Die Stad naemenlyk had alle volken, door den koophandel, tot zich gelokt, en onderhieldt daer door gemeenfchap, met zeer veele Natien. *Ninive* wordt gefchilderd, als eene *zeer bevallige hoer, eene meesteres der tooveryen, welke, met haere hoereryen, volken verkocht heeft, en geflachten, met haere tooveryen*, Neh. III: 4; gelijk eene fnoode hoer haere boelen, door listige ftreeken, ook door bedwelmenden wijn, aen zich verbindt en onderwerpt, zo hadden ook de Asfyriers, door allerleië listen, en onder fchoonfchijnende voorwendfels, veel volken en natien aen zich onderworpen (*c*).

De misdaed van BABEL, over welke zy, met eenen fchroomelyken ondergang, zou geftraft worden, beftondt hier, dat zy *alle volken*, met eenen *vergivtigen wijn*, had *dronken gemaekt*, en, door allerleië listige kunstgreepen, verleidt had, om zich, als flaeven, aen haer, te onderwerpen, op zoortgelyk eene wijs, als eene bevallige hoer mannen, welke zy eerst heeft dronken gemaekt, aen zich verbindt.

9. Ende een derde Engel is haer, de twee gemelde Engelen, gevolgt; onmiddelyk achter den tweeden, die den eerften gevolgd was, zag ik een derden Engel, in het midden van den luchthemel, vliegen, feggende met een groote ftemme, Indien yemant het Beeft, het

(*c*) XVII *Deel* p. 250.

Monsterdier, het welk voorheen uitvoerig beschreeven is, (vergel. Kap. XIII: 1-10.) aenbidt, ende daeraen hulde bewijst, als meede aen sijn beelt, (vergel. Kap. XIII: 14, 15,) ende ontfangt het merckteecken aen sijn voorhooft, ofte aen sijne hant, (verg. Kap. XIII: 16-18.)

10. Die sal oock, op zijne beurt, en ter vergelding van de smaedheid, welke hy den Allerhoogsten heeft aengedaen, drincken uyt den wijn des toorns Godts, die ongemengt (l) ingeschoncken is (m) in den drinckbeker sijnes toorns: ende sal (n) gepijnigt worden (o) met vyer ende sulpher, voor de heylige Engelen, ende voor het Lam.

Rampen en tegenspoeden koomen, in den stijl der oude Propheeten, meermaelen voor, onder de zinnenprenten van eenen *drank* en van eenen *beeker*; by voorbeeld Ps. XI: 6, *een geweldige stormwind zal het deel des beekers van de godloosen weezen*; Ps. LXXV: 9, *in des* HEEREN *hand, is een beeker, en de wijn is beroerd, vol van mengeling, en Hy schenkt daer uit, doch alle godloosen zullen zijne droessemen uitzuigende drinken.* (Verg. Jes. LI: 17, 22. Jer. XXV: 15, enz.) — In deesen zelvden zin, zouden de vereerers van het Monsterdier *drinken, uit den wijn des toorns van God*, (wy vertaelen het wederom *uit Gods* VERGIVTIGEN *wijn*,) *die ongemengd ingeschonken is, in den drinkbeeker zijnes toorns.*

Die *vergivtigde wijn* was *ingeschonken in den drinkbeeker van Gods toorn*, dat is, te zeggen, God stondt gereed de hier bedoelde strafgerichten, als een vertoornd Richter, op eene rechtvaerdige wijs, uit te oeffenen. Die doodelyke wijn van de schroomelykste rampen was *ongemengd*; hy was niet, met waeter, gemengd, maer geheel zuiver. Dit teekent het schroomelyke van die strafgerichten, welke niet, door inmengselen van verschooning, zouden gemaetigd worden.

Met één woord, gelijk BABEL alle volken, door den vergivtigen wijn haerer hoerery en verleiding, had dronken gemaekt, en vervoert, om zich, aen haere overheersching, te on-

(l) Openb. 18: 6. (m) Openb. 16: 19. (n) Openb. 20: 10. (o) Openb. 19: 20.

onderwerpen, (vergel. vs. 8,) zo zou ook elk, die het *Monsterdier* hulde deedt, van den vergivtigen wijn der Goddelyke gramschap, drinken, en zich, aen die schroomelyke strafgerichten, onderwerpen moeten, welke God gereed stondt, als een vertoornd Richter, zonder eenig immengsel van verschooning, op de gestrengste wijs, uit te oeffenen, over allen, die zich, in den gezegden zin, hadden laeten dronken maeken. — Wy leeren 'er uit, dat die zelvde Heerschappy, welke Kap. XIII: 1-10, als een *Monsterdier*, geteekend is, hier voorkoome, onder de benaeming van BABYLON, *die groote Stad*, (vergel. vs. 8.)

Het schroomelyk oordeel, het welk, over elken veréerer van het *Monsterdier*, zal uitgeöeffend worden, beschrijvt de derde Engel naeder, wanneer hy 'er byvoegt; *en hy zal gepijnigd worden, met vuur en sulpher, voor de heilige Engelen en voor het* LAM, vs. 10[b].

Het woord, door *pijnigen* vertaeld, zegt iemand de heevigste, de meest duldeloose, smerten aen te doen, (verg. Kap. IX: 5,) en Kap. XII: 2. wordt het gebruikt, van de smerten eener baerende vrouw. Hier hebben wy te denken, aen eene onverdraeglyke pijniging, welke iemand, by wijs van strafgericht, wordt aengedaen, (vergel. Kap. XX: 10.) — De werktuigen der pijniging zijn *vuur* en *sulpher*; men denke, aen een geweldig vuur, het welk, door *sulpher* of zwaevel, geduurig gevoed wordt, zo dat het niet kan gebluscht worden, en eenen stinkenden rook verspreidt, (verg. vs. 11.) De teekening is kennelyk ontleend, van de schroomelyke wijs, op welke *Sodom* verdelgd is, wanneer 'er vuur en zwaevel, uit den hemel, reegende, (verg. Gen. XIX: 24,) zo dat die grouwzaeme Stad, tot assche, verteerd wierdt, (vergel. 2 Petr. II: 6. Jud. 7.)

Op zoortgelyk eene allersmertelykste wijs, zouden ook de veréerers van het *Monsterdier*, gepijnigd, gestraft, en verdelgd worden, *voor de heilige Engelen en voor het* LAM. Het geevt te kennen, dat de *heilige Engelen* niet alleen aenschouwers, maer ook uitvoerers, van dat ontzettend strafgericht weezen zullen, en dat het LAM, als Richter, daertoe bevel geeven zal. De verhoogde Middelaer zal dit allervreesselykst oor-

deel, over de veréerers van het *Monsterdier*, door den dienst der Engelen, laeten uitvoeren.

11. (p) Ende de roock van hare pijninge gaet op in alle eeuwigheyt, ende sy en hebben geen ruste dagh ende nacht die het Beest aenbidden ende sijn beelt, ende so yemant, op aendrijven van het tweede Beest, of den valschen Propheet, (vergel. Kap. XIII: 16-18. XVI: 13.) het merckteecken sijns naems ontfangt.

De rook van hunne pijniging is de stinkende rook, welke, uit den brandenden zwaevelgloed, geduurig opgaet. De teekening is wederom ontleend, uit den ondergang van *Sodoma*. Het zelvde zinbeeld ontmoeten wy ook, by den Propheet JESAIAS, Kap. XXXIV: 9, 10, alwaer het Goddelyk oordeel, over de *Edomieten*, beschreeven wordt: *hunne beeken zullen in pek verkeerd worden, en hunne stof in zwaevel; ja hunne aerde zal, tot brandenden pek, worden; het zal des nachts noch des daegs niet uitgebluscht worden, tot in de eeuwigheid zal hunne rook opgaen, van geslachte tot geslachte, zal het woest zijn; tot in eeuwigheid der eeuwigheeden zal niemand daer door gaen.* De spreekwijsen zijn blijkbaer ontleend van Sodoms schroomelyken ondergang, en geeven eene volslaegene en altoosduurende verwoesting van het land der *Edomieten* te kennen, zo dat het ten eenemael, en voor altoos, onbewoonbaer weezen zoude.

De rook van hunne pijniging gaet op in alle eeuwigheid, en zy hebben geen rust dag en nacht, die het Beest aenbidden en zijn beeld. — De uitdrukkingen zijn overgenoomen, uit de aengehaelde plaets van JESAIAS, en leeren, dat het geheimzinnig BABYLON, (vergel. vs. 8,) en de veréerers van het *Monsterdier*, op zoortgelyk eene allervreesselykste wijs, zullen verdelgd worden, als Sodom, met haere inwooners, verdelgd is. — Zodaenig zal het alleräkeligst lot weezen van *iemand, die het merkteeken zijnes naems ontvangt*, van elk, die zich, door den valschen Propheet, vervoeren laet, om aen het Monsterdier hulde te doen, (vergel. Kap. XIII: 16-18.

12.

(p) Openb. 19: 3.

12. (q) Hier is de lijdsaemheyt der heyligen: hier zijnse die de geboden Godts bewaren, ende het geloove Jesu.

Hier is de lijdzaemheid der heiligen. Zoortgelyk eene uitdrukking hebben wy reeds ontmoet Kap. XIII: 10. (*d*). Zy geevt te kennen, dat de Christenen, op den hier bedoelden tijd, in nadruk zullen geroepen worden, tot lijdzaemheid en *standvastigheid*, in het geloov, en dat zy dezelve ook, op eene voorbeeldige wijs, in hun gedrag, zullen kenbaer maeken. — *Hier zijn zy, die de gebooden Gods bewaeren*, of blymoedig gehoorzaemen, (vergel. Kap. XII: 17,) *en het geloov van* JESUS, dat is, die de belijdenis der zuivere geloovsleer vasthouden, en, in het geloov, onder alle vervolgingen, standvastig zijn.

Deese aenmerking vooronderstelt allerduidelykst, dat de Christenen, op den hier bedoelden tijd, meer dan gemeene geleegenheid zullen hebben, om hunne lijdzaemheid, standvastigheid, en Godsvrucht, openbaer te maeken. Wy moogen 'er uit besluiten, dat 'er, kort voor den verschrikkelyken ondergang van het geheimzinnig BABYLON, nog eene zwaere vervolging der Christenen zal plaets hebben, offschoon dezelve maer van eenen korten duur weezen, en, met het gemelde strafgericht, over de vereerers van het Monsterdier, een einde neemen zal. — In deese gedachten, worden wy nog naeder bevestigd, door het gene 'er volgt, vs. 13.

13. Ende ick hoorde vervolgens een stemme uyt den hemel die tot my seyde, Schrijft, Saligh zijn de dooden, die in den Heere sterven, van nu aen: Ja, segt de Geest, op dat sy rusten mogen van haren arbeyt: ende hare wercken volgen met haer.

De Apostel *hoorde eene stem, uit den hemel.* Wiens stem was het? Voor het naest zouden wy denken, dat het de stem van den verhoogden Verlosser geweest zy, die onsen Apostel meermaelen gelast had, *te schrijven*, (vergel. Kap. I: 11, 19. II: 1. enz.) — Die hemelsche stem zeide ook hier, tot hem,

(q) Openb. 13: 10.
(*d*) *Booven* p. 198, 199.

ſchrijv. Het gene die ſtem voordroeg, verdiende meer dan gemeene opmerking, en daerom moest JOANNES vooräl niet verzuimen, 'er dit, in het te boek ſtellen van het gene hy gehoort en gezien had, naeuwkeurig by te voegen. — De zaek was deeſe: *zaelig zijn de dooden* enz.

Zaelig, hoogstgelukkig zijn *de dooden, die in den Heer ſterven.* — Wie zijn hier *de dooden, die in den Heer ſterven?* Veelen denken, aen Martelaeren, die de belijdenis des geloovs, met hun bloed, verzeegelen (*e*). Zo begrijpt het ook, onder de nieuwere Uitleggeren, de Heer VAN HAMELSVELD, die het vertaelt heeft: „ zaelig van nu aen de over„ leedenen, die, *om de belijdenis des Heeren*, ſterven." (*f*). Maer 'er is geen grond altoos, voor deeſe opvatting; wy ontmoeten meermaelen gelykluidende ſpreekwijſen, welke, in het algemeen, gebruikt worden, van Christenen, die, gelijk zy in het geloov geleevt hebben, zo ook in het geloov ſterven, zonder dat een geweldig ſterven, of het ondergaen van den marteldood, om de belijdenis des geloovs, in aenmerking koomen kunne. Zo zegt PAULUS, ſpreekende van overleedene Christenen, die eenen natuurlyken dood geſtorven zijn, *dat zy in* CHRISTUS *ontſlaepen zijn*, 1 Cor. XV: 18, dat zy *ontſlaepen zijn in* JESUS, dat zy *in* CHRISTUS *geſtorven zijn*, 1 Theſ. IV: 14, 16. Trouwens de geloovigen worden, om hunne vereëeniging, met den Verloſſer, gezegd *in* CHRISTUS te *zijn*, te *blijven*, te *leeven*, te *wandelen*, (verg. Rom. VIII: 1. 1 Joh. V: 4, 7. 2 Tim. III: 12. Col. II: 6;) gevolgelyk *ſterven* zy ook *in* CHRISTUS, voor zo veire zy Hem, door het geloov, tot den dood toe, blijven aenkleeven (*g*).

Zaelig, (zeide de Hemelſche ſtem) *zijn de dooden, die in den Heer ſterven*, de waere Christenen, die, gelijk zy, in het geloov, leeven, alzoo ook den Heer CHRISTUS, tot in hunnen dood, toe, blijven aenkleeven, *van nu aen.* — Waer toe behoort, dit woordeken *van nu aen?* De zaek wordt onderſcheidenlyk begreepen. Gemeenlyk brengt men het, tot de uitdrukking *zaelig*, op deeſe wijs, *de dooden, die in den Heer ſter-*

(*e*) BEZA *ad h. l.* VITRINGA l. c. p. 342, 344.
(*f*) *Het Nieuwe Testament naer het Griekſch* II *Deel.* p. 466.
(*g*) MARCKIUS l. c. p. 687, 688.

sterven zijn zaelig van nu aen, en dan zal de meening zijn, dat de geloovigen, op het zelvde oogenblik, op welke zy sterven, de eindeloose gelukzaeligheid deelächtig worden (*h*). Maer dan zou hier niets byzonders gezegd worden; daer deese waerheid toepasselyk is, op alle geloovigen van alle tijden en van alle eeuwen (*i*). — Anderen brengen het woordeken *van nu aen*, tot de volgende uitspraek, *ja zegt de Geest*, op deese wijs: *van nu aen*, *zegt de Geest*, *ja*, *op dat zy rusten van hunnen arbeid*, zo dat de meening zy: „ *op* „ *deesen stond*, *zegt Gods Geest*; en beloovt het, als iets, „ waerop men zich veilig verlaeten kan, *dat zy*, *die in den* „ *Heer sterven*, *van hunnen arbeid rusten zullen*" (*k*). Maer deese verklaering was niet nieuw, deese belovte was reeds, van alle tijden, gedaen. — De Hoogleeraer VITRINGA helde over, tot het begrip van LAUNEUS, die bepaeldelyk, aen Martelaeren, dacht; en meende, dat hier eene *woordverzetting* moest plaets hebben, zo dat het woordeken *van nu aen* gevoegd worde, by het werkwoord *rusten*, in deeser voege. „ Zaelig zijn de dooden, die in den Heer sterven, *ja*, „ *zegt de Geest*, *op dat zy*, VAN NU AEN, *rusten moogen van* „ *hunnen arbeid*" (*l*). Dan, tot zulk eene woordverzetting, is geene schijnbaere aenleiding altoos.

Onses erächtens, heeft men zich vergist, in de beteekenis van het Grieksche woord *απαρτι*, het welk nergens anders, in het Nieuwe Testament, dan alleenlyk ter deeser plaets, voorkomt, en het verkeerd overgezet, door *van nu aen*, als of 'er stondt ἀπ᾽ἄρτι. Het woord *απαρτί* zegt zo veel als *απηρτισμενως*, *zeekerlyk*. Wy brengen het daerom, tot het volgende: *zaelig zijn de dooden*, *die in den Heer sterven*; GEWISSELYK, *ja*, *het* is zo, *zegt de Geest*, *op dat zy* enz.

Maer welk een byzondere nadruk ligt 'er dan, in de woorden, *zaelig zijn de dooden*, *die in den Heer sterven*? Hoe koomt deese uitspraek hier, in het verband van zaeken, te pas? en waerom kreeg de Apostel dan last, om dezelve, ter

(*h*) WITSIUS *Oecon. Foed.* p. 537.
(*i*) VITRINGA l. c. p. 341.
(*k*) GROTIUS *in Annot. ad h. l.*
(*l*) VITRINGA l. c. p. 348.

deefer plaets, op te fchrijven? — De *zaeligheid* der overleedene Christenen is betrekkelyk, tot de omftandigheeden van die tijden, welke hier bedoeld worden. De Apostel moest fchrijven, in den tegenwoordigen tijd, *zaelig zijn de dooden, niet die in den Heer* GESTORVEN *zijn, maer* STERVEN. Nu moogen zulken, die, in eenen tijd, wanneer 'er zwaere rampen op handen zijn, gerustelyk fterven, in eenen byzonderen nadruk, gezegd worden, *zaelig* en gelukkig te zijn, om dat zy daer door, van de aennaederende onheilen, bevrijd zijn, en wechgeraept worden, voor den dag van het kwaed. Daerom leefen wy ook, by den Propheet JESAIA, Kap. LVII: 1, 2: *de rechtvaerdige koomt om, en 'er is niemand, die het ter harte neemt, en de weldaedige lieden worden wechgeraept, zonder dat 'er iemand op lette, dat de rechtvaerdige wechgeraept worde, voor het kwaed; hy zal ingaen in vreede, zy zullen rusten op hunne flaepfteeden, een iegelyk, die, in zijne oprechtigheid, gewandelt heeft.* — Zelvs is het een fpreekwoord, in bange tijden, in welke het beeter is, wel te fterven, dan te leeven, *zaelig of gelukkig zijn de dooden*, die de drukkende rampen ontweeken zijn (*m*).

Door dit hemelsch bevel daerom, aen den Apostel, *fchrijv, zaelig de dooden, die in den Heer fterven*, worden wy kennelyk geweefen, naer eenen bangen tijd, in welke zulke fchroomelyke vervolgingen zouden plaets hebben, dat zulke Christenen, die eenen natuurlyken en vroegtijdigen dood fterven, by uitneemenheid zullen gelukkig geacht worden, om dat zy, van de ondraeglyke mishandelingen, zullen bevrijd zijn. „ De zin is, dat de tijd voor handen is, waerin het beeter „ is te fterven, dan te leeven" (*n*).

Ter naedere bevestiging, voegde 'er de GEEST by, „ *ge-* „ *wisfelyk*, zo is het ook, *ja*, gelukkig zijn zy, die, in het „ geloov, fterven, en, voor den dag des kwaeds, worden „ wechgeraept, *op dat zy rusten moogen*, of (gelijk wy het „ liever vertaelen) zo DAT *zy zullen rusten van hunnen ar-* „ *beid.* — De vereërers van het Monfterdier, zullen *gene*

rust

(*m*) CICERO *ad Famil.* l. IV. *Epist.* 5.
(*n*) COCCEJUS *ad h. l.*

rust hebben dag en nacht, (vergel. vs. 11) maer de vereëeraers van CHRISTUS, die in Hem sterven, zullen, by hunnen dood, in de hemelsche rust, worden ingeleid; zy zullen *rusten van hunnen arbeid.* — In de even aengehaelde plaets van JESAIAS, is het, *zy zullen rusten, op hunne slaepsteeden*; hier zegt de Geest, *zy zullen rusten, van hunnen arbeid.* Het Griekfche woord, door *arbeid* vertaeld, beteekent allerleiën zwaeren en afmattenden arbeid; hier staet het, in het meervouwig getal, en wijst ons, naar allerleië rampen, smerten en verdrietlykheeden; zo gebruiken het de LXX, Job V: 7. XVI: 2. Pf. LXXIII: 16.

De Christenen, die, in den hier bedoelden bangen tijd, eenen natuurlyken dood sterven, zullen in zo verre gelukkig zijn, als zy rust genieten zullen, van rampen en verdrietlykheeden, welke eenen aenvang naemen, en bevrijd zijn van de schroomelyke vervolging, welke op handen was.

En, is het nog, *hunne werken volgen met hen.* — *Hunne werken* zijn hunne goede werken; de werken van godzaeligheid en lievde, welke zy verricht hebben, *volgen met hen.* — Het woord *volgen* wordt hier gebruikt, van de belooning, welke, na den dood, volgt, op de werken der Godzaeligheid; voor den genaedeloon, met welken God, de goede werken, in het volgend leeven, om CHRISTUS wil, genaedig vergelden zal. — De uitdrukking, *met hen volgen*, zegt, volgens den Hebreeuwschen spreektrant, eenvouwig *hen achter na te volgen*, (vergel. Kap. VI: 8.) — Ook beteekent *werken*, naer de Hebreeuwsche spreekmanier, de vruchten en de belooningen der werken; zo hebben het de LXX, Jes. XL: 10. LXII: 11. Jer. XXII: 13.) — De gansche uitspraek derhalven *hunne werken volgen met hen*, koomt in den zaeke yken zin, hier op needer; „ zy vermerkrijgen den genaedeloon van hunne lievdewerken, in de „ huishouding der eeuwigheid."

Op de gelegde gronden, is de meening van vs. 13. deese: „ Ik hoorde eene hemelsche stem, welke my gelastte, by „ het te boekstellen der gezichten, met welke ik verwaerdigd „ werdt, en met opzicht tot het gene my, omtrent de schroo„ melyke straffen, welke, over de vereëerers van het Mes-

„ *sterdier*, staen uitgeöeffend te worden, werdt bekend ge-
„ maekt, 'er deese aenmerking by te voegen, dat 'er, om-
„ trent dien tijd, zulke bange daegen van vervolgingen koo-
„ men zullen, dat de Christenen, die eenen gerusten en
„ vroegtijdigen dood ondergaen, gelukkig zullen geschat wor-
„ den, om dat zy, voor den dag van het kwaed, zijn wech-
„ gerukt, rust genieten, van alle moeiten en verdrietlykhee-
„ den, en zich verheugen, in den genaedigen loon, met
„ welke hunne lievdewerken, in de huishouding der eeu-
„ wigheid, om des Verlossers wil, vergolden worden."

Wat beduidde nu dit gezicht, in den Propheetischen zin?

De Apostel zag drie onderscheidene Engelen, vliegende in den luchthemel, den een na den anderen.

I. De *eerste* Engel had eene geöpende Boekrolle, in zijne hand, in welke men dit opschrivt duidelyk leezen konde, EEUWIG EUANGELIE; hy vermaende alle menschen, op den aerdbodem, zonder onderscheid van volken en taelen, om zich, met ootmoedige belijdenis van zonden, tot God te bekeeren, en den Oneindigen Maeker van het gansch Geheeläl, met verzaeking van den verfoeilyken afgodsdienst, oprechtelyk hulde te doen, (verg. vs. 6, 7.) — Wat beteekende deese geheimzinnige vertooning?

א. De Uitleggers, die, door het *Monsterdier* Kap. XIII: 1-10, volgens het algemeen aengenoomen begrip, het Antichristiesch Rome verstaen, brengen dit gezicht, tot de tijden der Kerkhervorming, waer van de voorbereidselen Kap. XIV: 1-5, zouden geteekend zijn. Wy vinden hier, zegt de Heer VAN HAMELSVELD (*o*) „ de
„ Hervormers, wien het heeft moogen gebeuren, in
„ het openbaer, en met goed gevolg, het *Eeuwig*
„ *Euangelie*, de leer van het *Euangelie*, gezuiverd van
„ menschen vonden en geweetensdwang, te verkon-
„ digen."

Deese

(*o*) *Aenteek. over het N. T.* II *Deel.* p. 623.

Deefe verklaering is wederom, door den Hoogleeraer VITRI GA, naer zijne gewoone fchranderheid uitvoerig uitgewerkt (*p*). „ Wy hebben, (fchrijvt hy (*q*)) in „ het *voorgaende gezicht*, gezien de *voorbereidingen*, „ om de Kerk, in eenen beeteren ftaet, te herftellen; „ maer de uitkoomst beantwoordde den wensch der „ vroomen niet; — en waerlyk de *Reformatie der Kerke*, „ gelijk zy genaemd wordt, was een werk van eene „ groote onderneeming, en van eenen zeer zwaeren „ arbeid: want het verderv was verfpreid, door het „ geheele lichaem der Kerke heenen; — ja die men- „ fchen zelve, die riepen, dat de *Kerk* moest *hervormd* „ worden, gelijk byna allen gedaen hebben, in de „ XVde Eeuw, in welke nog eenige Christelyke deugd „ overig was, verftonden nochtans niet, en zaegen „ niet, in wat deel zy het meest verdorven was. — „ Maer de Heer kan werken, niet alleen booven de „ verwachting, maer ook booven de verbeelding der „ zijnen: en daer van is waerlyk een heerlyk bewijs „ gegeeven, van zijne gunst en Voorzienigheid, om- „ trent de Kerk, het welk in alle eeuwigheid moet ge- „ roemd worden, in de *zestiende Eeuw*, wanneer dat „ groote werk, om de *Kerk te hervormen*, met veel „ gelukkiger voorteeken, begonnen, en veel krachti- „ ger voortgezet is, dan tot dus verre gefchied was. — „ En dit is het zelvde, het welk Gods Geest, in dit „ *gezicht*, affchildert enz."

Dan laeten wy de byzonderheeden van deefe Uitlegging wat meer van naby befchouwen.

A. De Apostel zag eenen *vliegenden Engel*, hebbende eene geöpende Boekrolle in zijne hand, met dit opfchrivt, het *eeuwig Euangelie*, (vergel. vs. 6ª.) — De naem van *Engel* zal hier geheimzinnig voorkoomen, en, in eenen verzaemelenden zin (*collective*) *Dienaers van God* beteekenen, die, tot een groot en

(*p*) l. c. II *Deel.* p. 322-331.
(*q*) l. c. p. 322, 323.

moeilyk werk, geroepen worden, byzonder een aenzienlyk getal van Euangelie preedikers. — Hy zal een ANDERE *Engel* genaemd worden, in onderscheiding van die Euangeliedienaers, van welke, in het voorige gezicht, gesprooken is vs. 1-5. — Het *vliegen* van den Engel, in het midden des hemels, zal te kennen geeven, dat de Euangeliedienaers hun ambt, in het openbaer bedienen zouden, en te weeg brengen, dat het zuiver Euangelie, het welk, eenen langen tijd, was verduisterd geweest, tot veeler kennis koomen zoude. — Het opschrivt van het *eeuwig Euangelie* zal vertoonen, dat de Euangelieleer zo klaer en zuiver stondt voorgedraegen te worden, dat het daerna niet meer zoude kunnen verduisterd worden; in zo verre zou zy het *eeuwig Euangelie* genaemd worden.

Dit alles zal vervuld zijn, in veele uitmuntende Leeraers, gelijk ZWINGLIUS LUTHER MELANCHTON, CALVINUS, BUCERUS, en anderen, die zich, in de XVIde Eeuw, met een gezeegend gevolg, bevlijtigt hebben, om de *Kerk te hervormen.* — Ondertusschen steunt deese geheele uitlegging, op willekeurige vooronderstellingen, welke wy, in het voorige, genoegzaem meenen wederlegt te hebben. — Voeg 'er by, dat 'er, in het voorgaende gezicht, ganschelyk van geene *Engelen* gesprooken worde (*r*), die de Euangeliedienaers zouden afschilderen; derhalven moet het gevolg van zelvs vervallen, dat de Engel, die de *andere* genaemd wordt, van de voorige, zoude onderscheiden zijn, en uitmuntende Leeraers der XVIde Eeuw afschilderen.

B. De vliegende Engel *verkondigde den geenen, die op de aerde woonen, en alle natie, en geslachte, en taele, en volke, zeggende, met eene groote stem, vreest God en geevt Hem heerlykheid* enz., (verg. vs. 6[b], 7.) — Dit alles zal aenduiden, dat de inhoud der preediking

(*r*) *Booven* p. 252.

king van die uitmuntende Euangeliedienaers, in de XVIde Eeuw, weezen zoude, de menſchen af te trekken van het *bygeloov* en de *afgodery*, welke alle dingen der Roomschgezinden bezoetelt hadden, om den eenigen en waeren God, naer de voorſchrivten van den Verlosſer, in het Euangelie, oprechtelyk te dienen. — Dat de Engel ſprak, met *eene groote ſtem* zal te kennen geeven, dat de gemelde Hervormers de zuivere Euangelieleer, en het verfoeilyke der Roomſche afgodery, openlyk zouden voordraegen, niet alleen in de Hoogeſchoolen, en in de Kerken, maer ook aen de Hooven der Vorſten, en in de aenzienlykſte Rijksvergaederingen.

Dit alles rust wederom, op de wederlegde vooronderſtellingen. — Daer te booven is de beroemde Uitlegger, met het bedreigde oordeel verleegen. De Engel voegde deeſe drangreden, by zijne opwekking: *want de uur van Gods oordeel is gekoomen.* Dit *oordeel* wordt verklaerd, wederom van den tijd der Hervorming, voor zo verre God als dan beginnen zoude, met zijnen dorschvloer te zuiveren, terwijl het in nadruk zal vervuld worden, by de verdelgiug van het geheimzinnig *Babel* (*s*). Maer het zuiveren van den dorschvloer der Kerke ten tijde der Hervorming kan immers niet beſchouwd worden, als *de uur van Gods oordeel*; en al verſtaet men, met den Hoogleeraer, door BABEL, het *Antichristiesch Rome*, dan is de ondergang van dit Babel, zelvs in onſe daegen nog verre toekoomende, hoe konden dan de dienaers van het Euangelie, ten tijde der Hervorming, hunne preediking, met deeſe drangreden, ſtaeven: *want de uur van Gods toorn is gekoomen?*

ב. Wy daerom, die het *Monſterdier* Kap. XIII: 1-10, van eene geweldige overheerſching, welke nog toekoomende is, en het voorige gezicht Kap. XIV: 1-5, van eene

(*s*) l. c. p. 830.

aenzienlyke meenigte Jooden, die, in volgende tijden, het Christendom omhelfen zullen (*t*), verklaeren; wy brengen deefe Godfpraek, tot veel laetere daegen, en meenen, uit het verband, met de voorige gezichten Kap. XII, XIII, XIV: 1-5, te moogen befluiten, dat 'er, op het einde van die geweldige Heerfchappy, welke Kap. XIII: 1-10. befchreeven is, wanneer de valfche MESSIAS een verbaefend aental van menfchen zal misleidt hebben, (vergel. Kap. XIII: 1-18,) en een aenmerkelyk getal van bekeerde Jooden zich, als fchitterende voorbeelden van heiligheid, zullen hebben openbaer gemaekt, (verg. Kap. XIV: 1-5,) uitmuntende Leeraers zullen opftaen, die het zuiver Euangelie allerweegen openlyk, en met vrymoedigheid, verkondigen zullen. Leeraers van het zuiver Euangelie, die alle menfchen, zonder onderfcheid, zullen opwekken, om den waeren God oprechtelyk te dienen, en Hem, met verfoeijing der fchroomelyke afgodery, volgens het voorfchrivt van den Verlosfer, eerbiedig hulde te doen. Zy zullen hunne preediking aendringen, met deefe waerfchouwing, dat *de uur van Gods oordeel gekoomen is*, dat de tijd van BABELS val naby is, (vergel. vs. 8,) dat die geweldige Heerfchappy, welke het Christendom bykans geheel verdelgd had, ten eenemael ftondt verdelgd te worden, en dat alle veréerers van dat geheimzinnig *Monfterdier*, die zich, door den valfchen MESSIAS, hadden laeten verleiden, eerlang, op eene allervreesfelykfte wijs, zouden geftraft worden, (verg. vs. 9-11.)

II. De *tweede* Engel verkondigde den val van het geheimzinnig BABYLON, zeggende: *zy is gevallen, zy is gevallen* enz., vs. 8.

ℵ. De Uitleggers, die de verrichting van den *eerften* Engel, tot de *Kerkhervorming*, in de XVIde Eeuw, brengen, verftaen, op dien grond, door BABYLON het zogenaemde *AntichristieschRome.* — „ Hier (zegt, de Heer VAN HAMELSVELD) „ is de voorzegging, dat het Rijk

„ van

(*t*) *Booven* p. 256.

„ van geweetensdwang een zwaeren schok zou onder-
„ gaen" (*u*).

De Hoogleeraer VITRINGA breidt dit begrip naeder uit (*v*). Hy vooronderstelt eenen tweederleiën val van het geheimzinnig Rijk der *Roomsche Hierarchie*, op dien grond, dat 'er vs. 12 en 13. nog van nieuwe verdrukkingen, gesprooken wordt, welke de Kerk, van dat Rijk, zal moeten ondergaen. — Hier vs. 8, zal de eerste val van dat Rijk voorspeld worden, welke een voorboode weezen zoude van eenen tweeden, van eenen zwaereren en volkoomener val. Die tweede en volkoomen val zoude, onder de zinbeelden van eenen graenöogst, en eenen wijnöogst, worden afgeteekend, vs. 14-20.

Meer byzonder zal de voorzegging, omtrent den eersten en voorloopigen val van het geheimzinnig BABYLON vs. 8, haere vervulling reeds gehad hebben, in de XVIde Eeuw, vooräl wanneer de Hervorming eenen aenmerkelyken opgang maekte, zo dat de *Roomsche Hierarchie* zichtbaer gefnuikt wierd; allerbyzonderst toen de vryheid van Godsdienst, door het verdrag van *Passauw*, in het jaer 1552, bevestigd is.

Dan deese uitlegging schijnt ons, zonder eenigen grond, willekeurig te worden aengenoomen.

A. BABYLON zal de *Roomsche Hierarchie* moeten beteekenen, om dat die zelvde Heerschappy, welke Kap. XIII: 1-10, onder de zinneprent van een verschrikkelyk *Monsterdier*, is afgeteekend, hier voorkoomt, onder de benaeming van BABYLON, en men stelt voor vast, dat het *Monsterdier* het *Antichristiesch Rome* beteekene. — Maer wy keeren het bewijs om: het *Monsterdier* kan de *Roomsche Hierarchie* niet aenduiden, gelijk wy genoegzaem meenen aengetoont te hebben (*w*), gevolgelyk kan ook de naem van BABY-

(*u*) l. c. p. 623.
(*v*) l. c. p. 331-335.
(*w*) *Booven* p. 219.

LON, welke naem hier aen dezelvde Heerschappy, voorheen als een verschrikkelyk *Monsterdier* afgeteekend, gegeeven wordt, van het *Antichristiesch Rome* niet verklaerd worden.

B. Het gene de Heer VITRINGA zegt, omtrent eenen dubbelen val van Rome, van welke de eerste hier zoude voorspeld worden, rust wederom, op eenen geheel onbewijsbaeren grond, dat naemenlyk de geheimzinnige gezichten, met welke JOANNES verwaerdigd is, de toekoomstige zaeken, volgens de orde van den tijd, voorspelt hebben. Dezelvde zaeken worden meermaelen herhaeld, en, volgens de gewoonte der oude Propheeten, onder verschillende beeldspraekige teekeningen, uitgebreid en opgehelderd (*x*). — Daer te booven de herhaeling, *zy is gevallen, zy is gevallen*, BABYLON, *die groote Stad*, is kennelyk overgenoomen, uit Jes. XXI: 9, alwaer de ondergang van het oude BABEL, de hoofdstad der Chaldeeuwen, voorspeld wordt; nu is dat oude Babel, niet tweemaelen, maer in eens verdelgd. Deese herhaeling, gelijk wy reeds hebben aengemerkt, geevt niet alleen de zeekerheid der verdelging van het geheimzinnig BABEL te kennen, maer ook het onverwachte en het merkwaerdige van die gebeurtenis.

3. Op onse voorheen gelegde gronden, zijn wy van oordeel, dat die zelvde machtige Heerschappy, welke Kap. XIII: 1-10, als een verschrikkelyk *Monsterdier* geteekend is, hier geheimzinnig BABEL genaemd worde, om dat zy in zo verre, aen BABEL, zal gelijk zijn, als zy zich, door geweld, wijd en zijd zal uitbreiden, en eene meenigte van volken aen zich onderwerpen, byzonder om dat zy de Christenen zal benaeuwen, even als BABEL de Jooden gedaen heeft. — Het oude BABEL wordt eigenäertig *de hoere der gansche aerde* genaemd, om dat zy veele volken te onder gebracht en verbrijzelt had, Jer. L: 23; een *verdervende berg*, met toespeeling, op

(*x*) XXVI *Deel. Inleid.* p. CXLIII, CXLIV.

op de vuurbraekende bergen, voor zo verre zy, tot groot nadeel van andere Natiën, verſtrekte, de *ganſche aerde verdervende*, naerdien zy veele Koningrijken verwoest had, Jer. LI: 25. *Zy plaegde de volken*, en ook, onder deeſe, de *Jooden*, *in verbolgenheid*, *met eene plaeg zonder ophouden*, *zy heerschte*, *in toorn*, *over de Heidenen*, Jeſ. XIV: 5, 6.

A. De *tweede* Engel riep, *zy is gevallen*, *zy is gevallen*, *Babylon*, *die groote Stad.* Zo wordt hier het *oordeel van God*, van het welk de eerſte Engel, geſprooken had, vs. 7, naeder verklaerd. Dit oordeel zal het geheimzinnig BABEL treffen, die machtige Heerſchappy, welke, in de nog toekoomende Eeuwen, de volken zal overweldigen. — Het zal, met die Heerſchappy gaen, als met het oude BABYLON; zy zal onverwacht, en op eene zeer geduchte wijs, verdelgd worden.

De ſchroomelyke val, van de meermaelen gemelde Heerſchappy, welke hier in het algemeen voorſpeld is, wordt vs. 9-13, en vooräl Kap. XVIII. naeder, in de byzonderheeden, afgeteekend.

B. Dit ſchroomelyk oordeel zal het geheimzinnig BABEL rechtvaerdig verdient hebben. Daerom voegde 'er de Engel by, vs. 8b. om dat zy, *uit den vergivtigen wijn haerer hoerery alle volken heeft gedrenkt*, en dronken gemaekt. — De toekoomſtige Heerſchappy, welke hier bedoeld wordt, zal zich, even als het oude Babel, niet alleen van geweld, maer ook van allerleië listige kunstgreepen, bedienen, om een aental volken aen zich te onderwerpen, op zoortgelyk eene wijs, als eene hoer onbedachtzaeme mannen, welken zy eenen minnedrank ingeevt, aen zich pleegt te verbinden.

III. De *derde* vliegende Engel bedreigde een ontzettend oordeel, over de verëerers van het *Monſterdier*, vs. 9-13.

N. Zy, die door het *Monſterdier* Kap. XIII: 1-10. afgeteekend, het *Antichristiesch Rome* verſtaen, brengen deeſe vertooning, tot den *derden tijdkring* der Hervor-

ming, wanneer de Leeraers het Euangelie, onder eene groote verdrukking, gepreedikt hebben. „ Er wordt
„ vooronderſtelt en klaerlyk geleerd, (zegt de groote VITRINGA (y),) dat, na den *eerſten val* van het ge-
„ heimzinnig Babylon, en den gelukkigen voortgang
„ der *Reformatie*, in veele Koningrijken en Gemeene-
„ besten van Europa, de Satan, — aen de Kerk,
„ eene nieuwe en zeer *zwaere beproeving* zal voor-
„ werpen, in eene wreede en vreesſelyke verdruk-
„ king; — het welk, wanneer het geſchieden zoude,
„ en veeler gemoederen nu zouden wankelen, zo zal
„ God getrouwe dienaers van het Euangelie verwekken,
„ die de vroome, en naer hunne zaeligheid begeerige,
„ menſchen vermaenen zouden, dat zy zich, door de
„ laegen en vleijeryen van Rome, niet wederom, tot
„ haere onreine gemeenſchap, zouden laeten trekken,
„ vermits dit eene zwaere misdaed is, *na het erkende*
„ *licht der waerheid*; en dat het niet verzoend zal wor-
„ den, dan met vreesſelyke oordeelen, zo tijdelyke,
„ als geestelyke, en eeuwige, met welke God, of de
„ verſmaeding, of de verloochening, van zijn Euan-
„ gelie ſtrengelyk ſtraffen zal."

A. Zy, *die het Beest aenbidden, en zijn beeld, en het merkteeken ontvangen, aen hun voorhoofd, of aen hunne rechtehand*, (vergel. vs. 9.) zullen dan de zulken beteekenen, die, na dat zy, ten tijde der Hervorming, de zuivere leer van het Euangelie, erkent en beleeden hadden, zich door de laegen en vleieryen van Rome, vervoeren lieten, om tot haer diep bedorven Kerkgenootſchap, weder te keeren; en de hier vooronderſtelde vervolging zal die zijn, welke, op het einde der voorige Eeuw, in Frankrijk, tegen de Proteſtanten, is aengericht (z).

B. De vereerers van het Monſterdier zouden *drinken uit Gods vergivtigden wijn, die ongemengd ingeſchon-*

ken

(y) l. c. p. 336.
(z) l. c. p. 339.

ken is, in den drinkbeeker van zijnen toorn, en gepijnigd worden, met vuur en sulpher, voor de heilige Engelen en voor het LAM, *en de rook van hunne pijniging zou opgaen, in alle eeuwigheid, en zy zouden geene rust hebben dag en nacht*, (vergel. vs. 10, 11.)

Deese bedreiging verklaert de Hoogleeraer zo, dat hy de tijdelyke oordeelen, over *Rome*, niet wil hebben uitgeslooten, maer dat 'er voornaemenlyk eeuwige straffen bedoeld worden, over de zulken naemenlyk, die zich als dan zouden laeten vervoeren, om, tot de gemeenschap der Roomsche Kerk, weder te keeren. „Dit rampzaelig lot zou allen over het „hoofd hangen, die zich het *licht der waerheid*, „tegen het getuigenis van hun gemoed, onttrekken „zouden" (*a*).

C. In den tijd der gemelde vervolging zou de lijdzaemheid en de standvastigheid, in nadruk, te pas koomen, en ook, van de waere Christenen, op eene voorbeeldige wijs, beöeffend worden. — Dit zal vs. 12. voorspeld zijn (*b*).

D. De zaeligspreeking *der dooden, die in den Heer sterven*, vs 13, zal aenduiden, dat veele, onder eene nog laetere vervolging, den marteldood ondergaen, en in zo verre gelukkiger zijn zullen, dan anderen, om dat deese de laetste verdrukking der Kerk weezen zal (*c*).

ב. Om nu, in geene byzonderheeden, te treeden, merken wy maer alleenlyk aen, dat deese uitlegging wederom haeren grond hebbe, in de vooronderstelling, welke wy, in onse aenteekeningen op Kap. XIII, genoegzaem meenen wederlegt te hebben, dat naemenlyk het verschrikkelyk *Monsterdier* Kap. XIII: 1-10. eene afteekening zy van het *Antichristiesch Rome*.

Naer ons inzien, wordt het oordeel, over het ge-

(*a*) l. c. p. 338.
(*b*) l. c. p. 340.
(*c*) l. c. p. 343, 344.

heimzinnig BABEL, het welk vs. 8. kortelyk vermeld is, in ettelyke byzonderheeden, naeder beschreeven.

A. Zy, *die het Beest aenbidden, en zijn beeld, en zijn merkteeken ontvangen, aen hunne voorhoofden, of aen hunne handen*, (vergel vs. 9.) zijn de zulken, die zich, door het tweede *Beest*, door den *valschen Propheet* eenen gewaenden MESSIAS, zullen laeten vervoeren, om zich, aen de meermaelen gemelde Heerschappy, te onderwerpen, en daer door, tot de voorgenoomene uitroeijng der Christenen, mede te werken.

B. Deeśen zullen, ter vergelding van de smaedheid, welke zy den Allerhoogsten, en den Verlosser hebben aengedaen. van den vergivtigen wijn der Goddelyke gramschap drinken, en zich, aen de schroomelykste strafgerichten, onderwerpen moeten. Dit wordt, in eene geheimzinnige teekening, voorgedraegen, vs. 10ᵃ. — Zelvs zullen zy, op zoortgelyk eene allervreesselykste wijs, verdelgd worden, als oulings het grouwzaem *Sodom*, met haere inwooners, verdelgd is. Zodaenig zal het rampzaelig lot zijn van elk, die zich, door den *valschen Propheet*, vervoeren laet, om, aen het geheimzinnig *Monsterdier*, hulde te doen, (vergel. vs. 10ᵇ, 11.)

Wy verstaen derhalven dat alles, van tijdelyke maer *allerschroomelykste* straffen, zoortgelyke als die, welke oulings, aen den grouwzaemen inwooneren van *Sodom*, het welk met vuur en zwaevel uit den hemel verdelgd is, zijn uitgeöeffend, (vergel. Gen. XIX: 24. Jes. XXXIV: 9, 10.)

C. Kort voor den zeer geduchten ondergang van het geheimzinnig Babel, die Kap. XVIII. omstandiger beschreeven wordt, zal 'er nog eene zwaere, offschoon kortstondige, vervolging plaets hebben. — Dan zullen de Christenen, in nadruk, tot lijdzaemheid en standvastigheid, geroepen worden, en dezelve, op eene voorbeeldige wijs, uitöeffenen, (verg. vs. 12.) Dan zal het zulk een bange tijd weezen, dat zulke Christenen, die eenen natuurlyken en vroegtijdigen

dood

dood ſterven zullen gelukkig geacht worden, naerdien zy, voor den dag des kwaeds, wechgerukt worden, van onverdraeglyke mishandelingen bevrijd zijn, rust genieten van alle rampen en verdrietlykheeden, en zich verheugen, in den genaedeloon, met welke hunne lievdewerken, in de huishouding der Eeuwigheid, om des Verlosſers wil, vergolden worden, (vergel. vs. 13.)

ח. *In het* achtſte *gezicht wordt het oordeel, over het geheimzinnig* BABEL, *onder een dubbel zinneprent, van eenen* graen-oogst, *en van eenen* wijnoogst, *naeder afgeteekend, vs.* 14 20.

A. *Eerst onder de zinneprent van eenen* graen-oogst, *vs.* 14-16.

A. De Maeijer wordt afgebeeld, vs. 14.

B. Hy kreeg bevel, om te maeijen, vs. 15, *en*

C. Hy bracht dit bevel ter uitvoer, vs. 16.

B. *Het tweede zinbeeld is dat van eenen wijnoogst, vs.* 17-20.

A. De Apostel zag eenen Engel, met eenen ſcherpen ſikkel in de hand, vs. 17.

B. Hy kreeg bevel, om de druiven van den wijngaerd af te ſnijden, vs. 18.

C. Hy bracht dat bevel ter uitvoer, vs. 19, 20.

α. Zijn werk wordt beſchreeven, vs. 19.

β. Met het zeer merkwaerdig gevolg daer van, vs. 20.

14. Ende ick ſagh, in eene volgende geheimzinnige vertooning, ende ſiet 'er was een witte glinſterende wolcke, (vergel. Matth. XVII: 2.) ende op de wolcke was een geſeten (r) des menſchen Sone gelijck, hebbende op ſijn hooft een gouden kroone, ende in ſijne hant eenen ſcherpen ſickel.

De Apostel zag, in den dampkring, eene *witte wolk*, welke eenen ſchitterende glans van zich gav. — *Op die wolk was 'er een gezeeten des menſchen Zoon gelijk*; eigenlyk ſtaet 'er

(r) Ezech. 1: 26. Dan. 7: 13. Openb. 1: 13.

gelijk aen EENES *menschen Zoon.* Zy bedriegen zich derhalven, die meenen, dat onse gezeegende Verlosser hier voorkoome, onder den naem van DEN *Zoon des menschen*, welke Hy, geduurende zijne onwandeling hier op aerde, doorgaends gewoon was aen zich zelven te geeven (*d*), zo dat Hy, in zijne menschelyke natuur, uit den hemel zoude zijn nedergedaelt, en zich in dezelve, op de witte wolk, vertoont hebben. — De Apostel zegt, *op de wolk was 'er een gezeeten*, gelijk *aen eenes menschen Zoon*, dat is, *gelijk aen een menschen kind*; de gedaente, de gelykenis van eenen gewoonen mensch. Er vertoonde zich, aen zijne verbeelding, een Persoon, die, wat zijne gestalte en houding aenging, aen een menschen kind, aen een gewoonen mensch, gelijk was. — De teekening is genoomen, uit Dan. VIII: 13. *Voorder*, (zegt daer die Propheet;) *zag ik, in de nachtgezichten, en ziet, daer kwam een, met de wolken des hemels, als eenes menschen Zoon.* (Vergel. Kap. I: 13.) (*e*).

Of nu die Persoon, die zich, in eene menschelyke gedaente, op de *witte wolk*, vertoont heeft, den verhoogden Middelaer hebbe afgebeeldt, is eene andere vraeg, welke wy straks zullen beantwoorden. — Hy had, *op zijn hoofd, eene gouden kroon*, het gewoone cieraed en eereteeken van eenen machtigen Koning. — *In zijne rechtehand, had hy eenen scherpen sikkel*; een werktuig geschikt, om vruchten aftemaeijen, zo van den akker (verg. vs. 15,) als van den wijngaerd, (vergel. vs. 18) — Maer, mag men denken, hoe koomt een sikkel, het werktuig van akkerlieden, by eene Koninglyke kroon te pas? deese beide zaeken voegen, in de geheimzinnige beteekenis, ongemeen wel te zaemen. Offchoon Koningen geene veldvruchten pleegen aftemaeijen, maeijen zy evenwel dikwerv menschen af, in den oorlog en door veldslaegen (*f*).

Men verbeelde zich dan eenen mensch, die, met Koninglyke macht en waerdigheid, bekleed zijnde, eene groote meenigte van menschen, in den oorlog, door geweld van

wae-

(*d*) MARCKIUS l. c. p. 648.
(*e*) XXVI *Deel*. p. 151, 152.
(*f*) MARCKIUS l. c. p. 649.

waepenen, zoude ter nedervellen, en als het waere, van de aerde, afmaeijen.

Zommigen meenen, dat de Perfoon, welken de Apostel, in eene menfchelyke gedaente, en in de gemelde houding, gezien heeft, den Goddelyken Verlosfer hebbe afgebeeld, die meermaelen gezegd wordt, *met en op de wolken te koomen*, wanneer Hy gereed ftaet, om geduchte ftrafgerichten, over zijne vyanden, uit te oeffenen, (verg. Kap. I: 7.) (*g*). Dan dit begrip fchijnt ons, met de omftandigheeden van deefe zinbeeldige vertooning, niet te ftrooken.

α. De Perfoon, welken JOANNES, op de witte wolk, zag zitten, kreeg, volgens vs. 15, bevel van eenen Engel, om te maeijen; dit kan, op den verhoogden Middelaer, niet welvoeglyk worden toegepast.

β. Voeg 'er by, dat de wijnöogst, door eenen Engel, verricht wierdt, (vergel. vs. 17-19.)

Wy zijn daerom, met den Hoogleeraer VITRINGA (*h*), van oordeel, dat de Koninglyke Maeijer, die zich aen den Apostel vertoonde, met eene gouden kroon, op het hoofd, en eene fcherpe fikkel in de rechtehand, eenen of meer machtige Vorften hebbe afgeteekent, van welke God zich, als werktuigen in zijne hand, bedienen zoude, om, op de aerde, te maeijen; om de vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, door geweld van waepenen, en vreesfelyke nederlaegen, neer te vellen.

15 Ende een ander Engel, onderfcheiden van den voorigen, welken ik gezien had, als meede van dien, die my geduurig vergezelde, om my naeder te onderrichten, omtrent de geheimzinnige zaeken, welke my vertoond werden, (verg. Kap. I: 1;) een andere Engel quam uyt den Tempel, die zich, voor mijne oogen, in den hemel, vertoonde (verg. vs. 17,) ten blijke, dat hy, onmiddelyk van God zelven,

(*g*) ROSENMULLER *Scholia in N. T.* p. 652. EICHHORN l. c. *Vol.* II. p. 154.
(*h*) l. c. II *Deel.* p. 348.

die, in den hemelſchen Tempel woont, gezonden waere. Ik hoorde dien anderen Engel, roepende met een groote, zwaere, en doordringende, ſtemme tot den genen die op de wolcke ſat, (ſ) Sendt uwen ſickel, ende maeyt de graenen: want de ure de gepaste tijd, om het koorn te maeyen is gekomen, dewijl de oogſt der aerde is rijp geworden.

Deeſe Engel bracht een uitdrukkelyk bevel, aen den Koninglyken Maeijer, om zijnen ſikkel in het rijpe koorn, te ſlaen. Dit legt allerduidelykst, in den Text. GROTIUS bedriegt zich derhalven, wanneer hy de boodſchap van den Engel verklaert, van eene bloote goedkeuring, over het werk, het welk de Koninglyke Maeijer gereed ſtondt te verrichten (i). — Ook was het geen verzoek (k), maer een ſtellig bevel, het welk de Engel, uit Gods naem, die hem daertoe gezonden had, aen den Maeijer overbracht.

16. Ende die op de wolcke ſat, ſondt ſijnen ſickel op de aerde, ende de aerde wiert gemaeyt, zo dat de rijpe koornairen wierden ter neer geveld.

17. Ende een ander Engel quam vervolgens, uyt den Tempel die in den hemel is, zijnde onmiddelyk van God zelven gezonden, hebbende oock ſelve eenen ſcherpen ſickel in zijne rechtehand.

18. Ende een ander Engel quem uyt van den altaer, die macht hadde over het vyer: ende hy riep met een groot geroep tot den genen die den ſcherpen ſickel hadde, ſeggende. Sendt uwen ſcherpen ſickel, ende ſnijdt af de druyſtacken van den wijngaert der aerde, want ſijne druyven zijn rijp.

Deeſe Engel *kwam uit van den altaer*; *hy had macht, over het vuur*. — Zommigen denken, aen den gouden *Reuk-altaer*, op welken het reukwerk oulings werdt aengeſtooken, ſtaende in het Heilige (l). Maer zy vergisſen zich blijkbaer. Het Griekſche woord, door *altaer* vertaeld, beteekent allerweegen

(ſ) Joël 3: 13. Matth. 13: 39.
(i) *Annot. ad N. T. in h. l.*
(k) PARÆUS *ad h. l.*
(l) EICHHORN l. c. *Vol.* II. p. 157.

gen den Brandöffer altaer, die, in het voorhov van Israël, geplaetst was; eenmael wordt het, in dit Boek, voor den Reukaltaer, genoomen, maer dan is 'er deese naedere bepaeling bygevoegd, Kap. VIII: 3. — De *Engel kwam uit van den altaer;* de Apostel verbeeldde zich, den brandöffer-altaer, in het voorhov van den Tempel, te zien, en van die plaets kwam de Engel te voorschijn. Hy *had macht over het vuur.*

De Heer ROSENMULLER (*m*) heeft deese geheimzinnige vertooning kort en duidelyk uitgelegt, schrijvende: „ de godloosen worden, by brandöffers, vergeleeken; deese Engel „ had macht, over het vuur, als een dienaer der Goddelyke „ gramschap." — Deese Engel kwam, van den *Brandöffer-altaer*, op welken de offeränden, met vuur, geheel verteerd werden; *hy had macht over het vuur*, het was zijn werk, zorg te draegen, dat 'er genoegzaem vuur, op den altaer, waere, om de offeränden geheel te verteeren. — Nu is het *vuur* een gewoon zinneprent van de Goddelyke gramschap. De teekening geevt derhalven te kennen, dat deese Engel, van God, als zijn dienaer, gezonden waere, om de meest geduchte oordeelen uit te oeffenen, en te weeg te brengen, dat de vyanden van CHRISTUS Koningrijk ten eenemael verdelgd wierden, op zoortgelyk eene wijs, als de offeränden, op den Brandältaer, met vuur, geheel pleegden verteerd te worden.

Hy riep, met een groot geroep, met een verschrikkelyk geluid, zoortgelyk als vertoornde menschen pleegen te maeken, (vergel. Eph. IV: 31,) tot den Engel, die, uit den hemelschen Tempel, gekoomen was, (vergel. vs. 17,) *tot den geenen, die den scherpen sikkel had* in zijne rechtehand, *zeggende, zend uwen scherpen sikkel, en snijdt af de druivtakken* of druiventrossen *van den wijngaerd der aerde, en werpse in den grooten wijnpersbak des toorns Gods.*

Alle omstandigheeden van deesen wijnoogst teekenden allerduidelykst, dat de vreesselykste oordeelen, welke

(*m*) l. c. p. 653.

God, als een vertoornd Richter, ſtondt uit te oeffenen, geheimzinnig vertoond wierden.

19. Ende de Engel, die, uit den hemelſchen Tempel, gekoomen was, (vergel. vs. 17,) ſondt, op bevel van den Engel, die macht had, over het vuur van den Brandöfferaltaer, (verg. vs. 18,) ſijnen ſickel op de aerde, ende ſneedt [*de druyven*] af van den wijngaert der aerde, ende wierpſe in den grooten wijnperſback (t) des toorns Godts.

20. Ende (v) de wijnperſback wiert buyten de ſtadt getreden, ende daer is bloet uyt den wijnperſback gekomen, tot aen de toomen der peerden, duyſent ſes hondert ſtadien verre.

De wijnpersbak werdt, buiten de Stad, getreeden. — De toeſpeeling is genoomen van de *Stad* Jeruſalem. Buiten dezelve, waeren, op den Olijvberg, veele persſen, om de oly, uit de olijven, te persſen; en van deeſe persſen, zal men zich ook bedient hebben, om, in den wijnoogst, de druiven uit te persſen.

Daer is bloed, uit den wijnpersbak gekoomen, tot aen de toomen der paerden, duizend zes honderd ſtadien verre. — Het uitgeperſte druivenſap wordt, by de Hebreeuwen, *druivenbloed* genaemd, Gen. XLIX: 11. Deut. XXXII: 14. De Apostel ſpreekt hier niet, van *druivenbloed*, maer eenvouwig van *bloed*, om ons onder het oog te brengen, dat hier menſchenbloed, in eenen veldſlag vergooten, geheimzinnig bedoeld worde (*n*). — Er wordt eene vreesſelyke ſlachting en bloedſtorting geteekend. *Het bloed*, het uitgeperſte druivenſap, het welk bloed beteekende, liep ſtroomsgewijs, over den ontvanger van den wijnpersbak, zo dat het eenen geheelen vloed uitmaekte, *en kwam tot de toomen der paerden.* Dit is een grootſpraekig voorſtel (*Hyperbole*), om eene allerſchroomelykſte bloedſtorting af te teekenen. Zoortgelyke grootſpraeken zijn, by de oude Propheeten, zeer gewoon, by voorbeeld by EZECHIEL Kap. XXXII: 6: *ik zal het Land, waerin*

ey

(t) Openb. 19: 15. (v) Jeſ. 63: 3.
(*n*) EICHHORN l. c. p. 159.

gy zwemt, van uw bloed drinken, tot aen de bergen, en de ſtroomen zullen van u vervuld worden.

Deeſe ſtroom van vergooten menſchenbloed, onder de zinneprent van uitgeperſte druivenſap, geteekend, ſtrekte zich zeer verre uit, *duizend zes honderd ſtadien verre.* — De wijnpersbak werdt, *buiten de Stad* Jeruſalem, getreeden, en het druivenbloed kwam van daer 1600 *ſtadien verre.* Deeſe afmeeting ſchijnt ontleend te zijn, van de lengte des Joodſchen Lands, het welk, op 1600 ſtadien, gereekend werdt (*o*). Nu doet het niets ter zaeke, of deeſe meeting naeuwkeurig waere; het is genoeg, dat zy was aengenoomen (*p*).

Wy gaen over, om de Propheetiſche bedoeling van dit geheimzinnig gezicht te onderzoeken.

Zo veel is, in het algemeen zeeker, dat 'er een tijd van ſchroomelyke oordeelen bedoeld worde. — Het eerſte zinneprent vs. 14-16. is ontleend, van eenen *graenöogst*; en daer van hebben zich de oude Propheeten meermaelen bedient, om de allervreesſelykſte ſtrafgerichten afteſchilderen. Zo teekent JESAIAS het Goddelyk oordeel, het welk de Koning van Asſyrien, over het Rijk der X ſtammen, zoude uitöeffenen, zeggende: *hy zal zijn, gelijk wanneer een maeijer het ſtaende koorn verzaemelt, en zijn arm airen afmaeit: ja hy zal zijn gelijk wanneer iemand airen leest, in het dal Rephaïm*, Jeſ. XVII: 5. Van *Babel* leeſen wy Jer. LI: 33: *want zo zegt de Heer der Heirſchaeren, de God van Israël, de dochter van Babel is, als een dorschvloer, het is tijd*, dat *men ſe treede, nog een weinig, dan zal haer de tijd des oogſtes overkoomen.* — In de teekening van den druivenöogst, vs. 17-20, wijſen ons de omſtandigheeden allerduidelykst, naer ſtrafgerichten, welke God, in zijnen toorn, door allervreesſelykſte bloedſtortingen, ſtondt uit te oeffenen.

Maer de vraeg is, of het tweeleedig zinneprent van eenen *graenöogst*, en van eenen *druivenöogst* ook tweederleië oor-

(*o*) GROTIUS *ad h. l.*
(*p*) EICHHORN l. c. p. 160.

deel beteekene. Zo begreep het de vermaerde Q. JURIEU (q). Dan 'er is by ons geen twijffel aen, of hier wordt ééne en dezelvde gebeurtenis, gelijk by de Propheeten meermaelen gebruikelyk was, onder twee zinneprenten, afgeschilderd. Immers beide de oogsten vertoonen ons het straffen van vyanden der waerheid; en de hoofdzaek, het affnijden van graenen en druiven, is, in beide de teekeningen, ééne en dezelvde. Voeg 'er by, dat de geheele schildery kennelyk zy overgenoomen, van den Propheet JOËL, die, onder het zelvde tweeleedig zinneprent, ééne en het zelvde strafgericht beschreeven heeft; „ want, als ik deese Prophecy naeuw„ keurig vergeleeken heb, met de Godspraek van JOËL, daer „ beide zinbeelden, tot het zelvde oordeel, gebracht wor„ den, zo vind ik geene reeden, om deese zinbeelden, tot „ verscheidene oordeelen, te brengen" (r).

Te weeten de Propheet JOËL voorspelt Kap. III. eene zeer vreesselyke verdelging van zeekere vyanden, die zich, tegen Gods volk, in het dal van JOSAPHAT, ten strijde verzaemelen zouden. Onses erächtens, ziet die Godspraek, op de laetste daegen van het Nieuwe Testament, zo dat de laetste aenval voorspeld worde, welke, tegen Gods oude volk, wanneer het zelve, in hun Vaderland, zal wedergebracht zijn, door zeekere geduchte vyanden, zal ondernoomen worden; doch met dat gevolg, dat zy geheel zullen verdelgd worden (s). Het oordeel, over de vyanden der bekeerde Jooden, wordt vs. 12, 13, op deese geheimzinnige wijs, geteekend: *de Heidenen zullen zich opmaeken, en optrekken, naer het dal* JOSAPHATS, *maer aldaer,* (zegt de HEER) *zal ik zitten, om te richten alle de Heidenen van rondom; slaet den sikkel aen, want de oogst is rijp geworden; koomt aen, daelt heenen af, want de pers is vol, en de perskuipen loopen over: want hunne boosheid is groot.*

Het bedreigde oordeel wordt, onder tweederleië zinbeelden, voorgesteld; het eerste is ontleend van den graenoogst: *slaet den sikkel aen, want de oogst is rijp geworden.* Het

(q) *Vervulling der Prophetien* p. 274—
(r) VITRINGA l. c. p. 358.
(s) XVI *Deel*. p. 434-439.

Het ander is genoomen, van den wijnöogst: *koomt aen, daelt heenen af, want de pers is vol, en de perskuipen loopen over.* — Beide deese zinbeelden zijn, in ons geval, overgenoomen, en, op zoortgelyk eene wijs, zaemengevoegd, om het zelvde oordeel, over de vyanden van CHRISTUS en zijn Koningrijk, af te schilderen.

Maer wie zijn de vyanden, over welke Gods geduchte oordeelen, in dit gezicht geheimzinnig geteekend, zouden worden uitgeöeffend? — Gemeenlyk denken onse Godgeleerden wederom, aen de *Roomsche Hierarchie.* „ Eindelyk (schrijvt de Heer VAN HAMELSVELD) „ wordt de ondergang „ van het Rijk van het Antichristendom, en van alle geweld „ en onderdrukking, voorspeld, onder het beeld van eene „ afmaeijing der aerde, om dat de oogst rijp is, en van den „ wijnöogst en het treeden van den wijnpersbak" (*t*).

I. Deese meest gewoone Uitlegging heeft de Hoogleeraer VITRINGA naeder opgeheldert, en aengedrongen (*u*).

ℵ, Met opzicht, tot het eerste zinneprent van den *graenoogst*, vs. 14-16, verstaet hy, door den *Maeijer*, die eene *gouden kroon* op het hoofd, en eenen *scherpen sikkel* in de hand had, vs. 14, Koningen, Vorsten, en Oorlogshelden, van welke God zich, als middelen en werktuigen, bedienen zal, om de Roomsche Hierarchie, met geweld van waepenen, geheel te verdelgen (*v*). — De Engel, die, uit den hemel kwam, om den Maeijer bevel te brengen, dat hy den sikkel, in het rijpe graen, slaen zoude vs. 15, zal yverige Euangelie preedikers verbeelden, die Koningen en Vorsten, als Voedsterheeren der Kerke, zullen opwekken, om Gods oordeelen, over het Roomsche Babel, uit te oeffenen (*w*). — Het maeijen van het graen vs. 16, zal de werkelyke uitvoering van de gemelde oordeelen vertoonen (*x*).

(*t*) *Korte aenmerk. over het N. T.* II *Deel.* p. 623.
(*u*) l. c. p. 246——
(*v*) l. c. p. 338.
(*w*) l. c. p. 249.
(*x*) l. c. p. 250.

2. Ten aenzien van het andere zinneprent, ontleend van den wijn-oogst, vs. 17 20.

A. De Engel, die uit den hemelschen Tempel kwam, hebbende eenen scherpen sikkel vs. 17. zal, even als de eerste Maeijer, Koningen, Vorsten, en Helden, vertoonen, die, op Gods bevel, de vreesselyke oordeelen, welke, voor de vyanden der Kerke, beschooren zijn, staen uit te voeren (y).

B. De *druiven*, welke afgesneeden werden vs. 18, 19. zullen de vyanden der Kerke aenduiden, voornaemenlyk Overheeden en Vorsten. Deese druiven waeren *rijp*, voor zo verre de maet der ongerechtigheid der vyanden van de Kerke vervuld, en hunne boosheid, tot zulk een toppunt, geklommen was, dat zy niet langer konde geduld worden (z).

C. Het *treeden* van de druiven, *in den grooten wijnpersbak van Gods toorn*, vs. 19b, 20a. zal te kennen geeven, dat het gemelde oordeel bestaen zal, in eene vreesselyke nederlaeg, welke den vyanden der waerheid, in eenen bloedigen veldslag, zal worden toegebracht; en de schroomelyke hoeveelheid van het overloopend druivenbloed, vs. 20b. zal de geheele stroomen bloeds aenwijsen, welke, by de gemelde nederlaeg, zullen vergooten worden (a).

II. Dan deese geheele Uitlegging rust wederom, op die willekeurige vooronderstelling, dat het *Monsterdier*, het welk Kap. XIII: 1 10. afgeteekend, en vs. 8. *Babel* genaemd is, de *Roomsche Hierarchie* beteekene. — In de hoofdzaek zijn wy het volkoemen eens, met den Hooggeleerden VITRINGA, dat 'er een vreesselyk oordeel bedoeld worde, het welk, door eene bloedige nederlaeg, aen de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, zal worden uitgeöeffend; ofschoon wy van oordeel zijn, dat alle de byzonderheeden der schildery niet te zeer moeten gedrukt worden, als daer is, by voorbeeld, dat de Engel, die den Maeijer, in het eer-

(y) l. c. p. 351.
(z) l. c. p. 351, 352.
(a) l. c. p. 353—

eerste zinbeeld, bevel bracht, om het rijpe graen afte-maeijen, (verg. vs. 16,) Euangeliedienaers beteekenen moet, die de Koningen en Vorsten zouden opwekken, om de vyanden der Kerke te onder te brengen. — Maer wy hebben een geheel ander begrip, omtrent de onderwerpen van deese geheimzinnige Voorzegging, en omtrent de persoonen, aen welke het schroomelyk oordeel, het welk hier geschilderd is, zal worden uitgeöeffend.

Wy vermoeden naemenlyk, dat 'er Jooden bedoeld worden, en wel hardnekkige Jooden, die zich, door het *tweede Beest*, of den *valschen Propheet*, in de nog volgende Eeuwen, zullen laeten vervoeren, om, op de vervolging der Christenen, by het *eerste Monsterdier*, die machtige Heerschappy, welke nog staet te voorschijn te koomen, zullen aendringen, om de Christenen geheel te verdelgen, en daertoe, met alle hunne vermoogens, zullen medewerken, (verg. Kap. XIII: 11-18.) Het verdelgen van het *eerste Monsterdier*, van die geweldvoerende Heerschappy, welke de Christenen nog wreedäertiger vervolgen zal, dan ooit te vooren geschied is, wordt onder de geheimzinnige teekening van *Babels* val, en *Sodoms* ondergang, geschilderd, vs. 8, 9 11; hier op volgt nu, naer ons inzien, het schroomelyk oordeel, over het *tweede Beest*, den *valschen* MESSIAS, en de Jooden, die zich door hem zullen hebben laeten verleiden, vs. 14-20.

Immers het hier bedreigde oordeel heet *de oogst der* AERDE vs. 15; de Maeijer *zondt zijnen sikkel op de* AERDE *en de* AERDE *werdt gemaeid* vs. 16; de *andere Engel sneedt de druiven af van den wijngaerd der* AERDE, vs. 18, 19. Nu schijnt ons de benaeming van de AERDE bepaeldelyk, naer vyanden van CHRISTUS Koningrijk, uit de Jooden, heenen te wijsen. Dan, over deese Uitlegkundige aenmerking, naeder, in onse INLEIDING. — Daer te booven zijn de spreekwijsen, met welke de geweldige bloedstorting beschreeven wordt, vs. 20^b^. kennelyk ontleend, van Jerusalem, en het Joodsche Land.

Voor het overige zou men, tusschen de beide zinneprenten, van eenen *graenöogst* vs. 14-16, en van eenen

druivenöogst vs. 17-20, dit onderscheid maeken kunnen, dat het eerste het oordeel der verdelging van de hier bedoelde boosäertige Jooden, meer algemeen aenwijse, terwijl het andere de wijs van die verdelging meer byzonder afteekene; zo dat zy, in eenen veldslag, door eene allervreesselykste nederlaeg, en door eene geweldige bloedstorting, van welke nimmer voorbeeld gezien is, zal te weeg gebracht worden.

D. *Hierop volgt het* negende *gezicht van zeeven Engelen, met zeeven Phioolen, Kap. XV, XVI.*

HET XV. KAPITTEL.

A. *De voorbereidselen, tot deese geheimzinnige vertooning, vinden wy Kap. XV.*

A. Eerst zag de Apostel zeeven Engelen geschikt, om zeeven strafgerichten uit te oeffenen, vs. 1.

B. Daerna vertoonden zich eenige Heiligen, die de overwinning, op het voorheen gemelde Monsterdier behaelt hadden, en eenen vrolyken lovzang aenheften, vs. 2-4.

α. Hunne stand en gedaente wordt beschreeven, vs. 2.

β. Hunne lovzang wordt opgegeeven, vs. 3, 4.

B. *Wijders teekent de Apostel de zeeven Engelen, van welke hy, vs.* 1, *in het gemeen, gesprooken had, in hunne aenkomst, en houding, naeder af, vs.* 5-8.

A. Zy kwaemen, uit den hemelschen Tempel, te voorschijn, vs. 5, 6ª.

B. Zy waeren prachtig uitgedoscht, vs. 6ᵇ.

C. Hun werden zeeven gouden schaelen ter hand gesteld, vervuld met de werktuigen van Gods toorn, vs. 7.

D. Daerop werdt de geheele hemelsche Tempel, met rook vervuld, vs. 8.

1. ENde ick sagh een ander groot ende wonderlick teecken in den hemel, [*namelick*] se-

ſeven Engelen, hebbende (a) de ſeven laetſte plagen, want in deſe is de toorne Godts ge-eyndigt.

De Apostel *zag*, in eene nieuwe verrukking van zinnen, *een teeken*, een vreemd en ongewoon verſchijnſel. Dit teeken, zag hy *in den hemel*, dat is, den luchthemel. De ſchouwplaets, op welke hy zich, in zijne verbeelding, bevondt, was op de aerde: want alle de verſchijnſels waeren van dien aert, dat zy, op de aerde, konden gezien worden, gelijk, uit het vervolg, naeder blijken zal. Het was een *groot teeken*, dat is, een zeer merkwaerdig verſchijnſel van eenen zonderlingen aert; (vergel. Kap. XII: 1,) het was *een wonderlyk teeken*, zo geheel ongewoon, dat de Apostel 'er zich niet genoeg over verwonderen konde. — Hy noemt het een *ander teeken*; gemeenlyk denkt men, om het, van het voorige verſchijnſel der baerende Vrouw, te onderſcheiden, het welk ook een *groot teeken* genaemd is, (vergel. Kap. XII: 1.) Maer, in het oorſprongelyke ſtaet: *ik zag een ander teeken, in den hemel*, zijnde *groot en wonderlyk*. De Apostel onderſcheidt derhalven dit gezicht, van de voorige zinbeeldige vertooningen, en voegt 'er by, dat het in den gezegden zin, *groot en wonderlyk* waere.

Dit vreemd en verwonderingswaerdige verſchijnſel beſtondt, *in zeeven Engelen*, in menſchelyke gedaenten verſcheenen, die vervolgens, in hunne kleeding, naeder beſchreeven worden, (vergel. vs. 6.) — Deeſe zeeven Engelen *hadden de zeeven laetſte plaegen*, de zeeven *phioolen* of ſchaelen, uit welke zy de zinbeeldige vertooningen van *zeeven plaegen* ſtonden uit te gieten, (vergel. vs. 7.) Deeſe *zeeven plaegen* waeren de *laetſte*, welke God, over de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, zoude uitöeffenen: *want in deeſe is de toorn Gods geëindigd.* Door deeſe zeeven plaegen zal God zijne ſtrafgerichten volëindigen, zo dat na dezelve geene plaegen meer zullen plaets hebben.

Het woord, door *plaegen* vertaeld, beteekent eigenlyk ſlaegen, (vergel. Luc. X: 30. XII: 48;) byzonder geesſelſlaegen, (vergel. Hand. XVI: 22, 23.) Leenſpreukig

(a) Openb. 21: 14.

wordt het genoomen, voor allerleië zwaere rampen en onheilen, welke God den menschen, als zo veele rechtvaerdige straffen, toezendt, (vergel. Kap. XI: 6, 20. XVI: 9, 21. enz.) — In ons geval, is eene blijkbaere toespeeling, op die geduchte plaegen, met welke de Egyptenaers, voor den uittocht der Israëlleren, op eene vreesselyke wijs, geslaegen zijn; (vergel. Exod. IX: 14,) gelijk, in het vervolg, naeder blijken zal.

2. Ende ick sagh (b) als een glasen zee met vyer gemengt: ende die de overwinninge hadden van het Beest, ende van sijn beelt, ende van sijn merckteecken, [*ende*] van het getal sijns naems, welcke stonden aen de glasen zee, hebbende de cithers Godts:

Ik zag als eene glaesen zee, met vuur gemengd. — Een *glaesen zee* is eene zee, welke doorschijnend is, als glas, en zich, als glas, vertoont. De zaek moet verklaerd worden, uit de prachtige gebouwen der Oosterlingen, welke, in hunne huisen, vloeren hadden, welke, met allerleië kostbaere steenen, byzonder met glas en krijstal, waeren ingelegd. Zelvs hadden deese kostbaere vloeren zomtijds eene golvsgewijse gedaente, zo dat zy geleeken, naer eene zee, welke, door den wind, zachtkens, en al kabbelende, bewoogen wordt (*b*). — Zulk eene *glaesen zee*, zulk eene prachtige vloer zag de Apostel, *met vuur gemengd*; onder de kostbaere steenen, met welke deese vloer was ingelegd, waeren 'er ook, die zich vuurrood vertoonden.

Wijders zag de Apostel hen, *die de overwinning hadden van het Beest en van zijn beeld, en van zijn merkteeken, en van het getal zijnes naems, welke stonden, aen de glaesen zee, hebbende de cithers Gods.*

Die de overwinning hadden van het Beest zijn, in onse tael, die het *Beest* overwonnen hadden, het verschrikkelyk *Monsterdier* naemenlyk, het welk Kap. XIII: 1-10. beschreeven is. Men denke evenwel niet, aen eene *overwinning*, welke, door geweld van waepenen, bevochten wordt. Het woord *overwin-*

(b) Openb. 4: 6.
(*b*) VAN HAMELSVELD *Diss. de Ædibus Hebræorum* p. 69.

winnen heeft, in dit geheimzinnig Boek, eene bepaelde beteekenis, zo dat het, van de Christenen, gebruikt worde, die, in weerwil van alle verleiding, en tegenstand, in het geloov en in de Godzaeligheid, standvastig volharden, en zich daer van, noch door list, noch door geweld, laeten aftrekken. (Vergel. Kap. II: 7, 11, 26. III: 5, 12, 21. XXI: 7.) — *Die de overwinning hadden van het Beest* zijn derhalven rechtgeäerte Christenen, die zich, wanneer die Heerschappy, welke door het *Monsterdier* Kap. XIII: 1-10. verbeeld is, haere woede zal uitoeffenen, noch door liev noch door leed, zullen laeten vervoeren, om de belijdenis der zuivere Euangelieleer te verzaeken; die, onder alle de schroomelyke vervolgingen, welke dat Monsterdier zal aenrichten, in het geloov en in de godzaeligheid, standvastig volharden zullen. — Deese zullen de overwinning hebben *van het Beest, en van zijn beeld, en van zijn merkteeken, en van het getal zijnes naems*, voor zo verre zy zich, noch door de vervolgingen van het Monsterdier, noch door de listen van den valschen Propheet, zullen vervoeren laeten, om deszelvs *beeld* aen te bidden, of deszelvs *merkteeken*, bestaende in het *getal van zijnen naem*, op hunne voorhoofden, of aen hunne handen, te ontvangen, (verg. Kap. XIII: 11-18.)

Deese overwinnaers van het Beest *stonden aen de* gemelde *glaesen zee, hebbende de cithers Gods.* — Onse Overzetters, die, door de *glaesen zee*, eene eigenlyk gezegde zee verstaen, en meenen, dat 'er gezinspeeld worde, op de roode zee, door welke de Israëllers zijn heenen geloopen, vertaelen het, zy *stonden* AEN, dat is, op den oever van, *de glaesen zee.* Maer het Grieksch heeft, *op de glaesen zee.* — De overwinnaers van het Monsterdier *stonden op de glaesen zee*, op dien kostbaeren vloer, welke, met glas en krijstal, en vuurroode steenen, zeer kunstig was ingelegd. — *Zy hadden de cithers Gods*, in hunne handen. Zy hadden *cithers*, zeekere speeltuigen, bestaende uit tien snaeren, op welke, met een zoort van strijkstok, geslaegen werdt (*c*). Het waeren *cithers* Gods, dat is niet alleen, naer den Hebreeuwschen spreek-

(*c*) XXVI *Deel.* p. 209.

trant, groote en voortreffelyke cithers, maer ook speeltuigen, geschikt, om God te looven (*d*).

Waer heeft nu de Apostel deese citherspeelers gezien? De Hoogleeraer VITRINGA besluit, uit het vervolg van dit gezicht vs. 5-8, dat zy zich vertoont hebben, „ in het *voorhov* van „ den Tempel, alwaer de Priesters en Levieten hunnen dienst „ waernaemen, voor het *Heiligdom*, wiens vloer van dezelve „ gedaente was (als de glaesen zee") (*e*). Maer de *Tempel*, welken JOANNES vervolgens zag, was in den hemel, (verg. vs. 5,) en hy hoorde de Citherspeelers zo duidelyk, dat hy hun lied, van woord tot woord, verstaen konde, (vergel. vs. 3, 4,) zonder dat zy een buitengewoon zwaer geluid maekten, gelijk de voorige Citherspeelers, (verg. Kap. XIV: 2, 3.) Wy zouden daerom denken, dat zich deese Citherspeelers, staende, op den kunstig ingelegden vloer, meede in den luchthemel vertoont hebben.

3. Ende sy songen, terwijl zy, op hunne cithers, speelden, het gesangh Moses des dienstknechts Godts, ende het gesangh des Lams, seggende: (c) Groot ende wonderlick zijn uwe wercken, Heere, gy almachtige Godt: (d) rechtveerdigh ende waerachtigh zijn uwe wegen, gy Koningh der heyligen.

4. (e) Wie en soude u niet vreesen, Heere, ende uwen name [*niet*] verheerlicken? want gy zijt alleen heyligh: want alle volckeren sullen komen, ende voor u aenbidden: want uwe oordeelen zijn openbaer geworden.

Zy zongen het gezang van MOSE *den dienstknecht van God, en het gezang des* LAMS. — MOSE heet hier de *dienstknecht van God*, om dat hy, van God, tot een groot werk, gezonden was, en zich daerin zeer loffelyk gedraegen heeft, (verg. Exod. XIV: 31. Hebr. III: 2) — Het *gezang van* MOSE is zoortgelyk een danklied, als MOSE gedicht, en, ter eere van den Allerhoogsten, met de Israëllers, gezongen heeft, na den

(*d*) VITRINGA l. c. p. 368.
(*e*) l. c. p. 367.
(c) Ps. 111: 2. ende 139: 14. (d) Ps. 145: 17. (e) Jer. 10: 7.

den doortocht, door de roode zee, (vergel. Exod. XV: 1.) Het *gezang des* LAMS is een danklied ter eere van het LAM.

Gelijk MOSE dan, met de Israëllers, een danklied zong, na dat PHARAO, met zijn ganfche heir, in de roode zee, was omgekoomen, zo zullen ook de gemelde overwinnaers van het *Beest*, wanneer dat *Monfterdier* geheel zal verdelgd zijn, een lovlied zingen, ter eere van den Verlosfer.

De inhoud van dit Lovlied beftaet, in verheevene uitdrukkingen, welke meerendeels uit het gemelde gezang van MOSE, en andere plaetfen van het Oude Testament, zijn overgenoomen.

Groot en wonderlyk zijn uwe werken, Heer, gy almachtige God, rechtvaerdig en waeràchtig zijn uwe weegen, gy Koning der heiligen vs. 3ᵇ. — De aenfpraek *Heer gy almachtige God*, of gelijk 'er eigenlyk ftaet, *gy Heer, God de Almachtige*, hebben wy reeds ontmoet, Kap. IV: 8. XI: 17. De overwinnaers van het Beest noemden den Verlosfer, *Heer God*, om dat Hy oneindig verheeven is, boven alle gefchaepene weezens, en *den Almachtigen*, of Albeftuurer, om dat Hy, en als Schepper, en als verhoogde Middelaer, een onbepaeld bewind voert, over het gansch Geheeläl; een eernaem, die overëenftemt, met den Hebreeuwfchen naem, *Heer der Heirfchaeren*. — Hy is de *Koning der heiligen*, die, door de heiligen, dat is de waere Christenen, (verg Kap. V: 8. VIII: 3, 4. XI: 18. enz.) als gebiedende Koning, geëerbiedigd en gehoorzaemd wordt. — De uitroep *groot en wonderlyk zijn uwe werken*, is overgenoomen uit Pf. CXI: 2. *de werken des* HEEREN *zijn groot*, en uit Pf. CXXXIX: 14. *wonderlyk zijn uwe werken*. Trouwens de Göddelyke Verlosfer zal, in den hier bedoelden tijd, zijn onbeperkt Alvermoogen, op eene verwonderingswaerdige wijs, verheerlykt hebben, in het nedervellen van het *Monfterdier*, even als God zijne macht, in den ondergang van PHARAO, verheerlykt heeft, (verg. Exod. XV: 11.) — *De weegen* van den Verlosfer zijn, gelijk altoos, alzoo ook in het verdelgen van dat verfchrikkelyk Monfterdier, *rechtvaerdig en waeràchtig*. Hoe geducht het oordeel, over dat *Beest*, ook weegen mooge, het zal evenwel

rechtvaerdig zijn, overëenkoomſtig de geſtrengſte reegelen van recht en billykheid. Zoortgelyke getuigenisſen, omtrent Gods weegen en handelingen, vinden wy zeer dikwijls, (verg. Deut. XXXII: 4. Pſ. LXIV: 10. LVI: 3.)

De zangers voegen 'er by vs. 4, *wie zou u niet vreeſen, Heer* enz. — De eerſte uitroep, *wie zou u niet vreeſen?* U geene hulde en eerbied bewijſen? geen ontzach hebben, voor U, den rechtvaerdigen Richter? vinden wy woordelyk Jer. X: 7. Het wordt naeder verklaerd, door *uwen naem verheerlyken*, dat is, uwe Volmaektheeden, byzonder uwe rechtvaerdigheid, erkennen en eerbiedigen. — *Want gy zijt alleen heilig*; dit zelvde drukt MOSE uit, op deeſe wijs, *wie is, gelijk Gy, verheerlykt in heiligheid?* (verg. Exod. XV: 11.) *Want alle volken zullen koomen, en voor u aenbidden*, de tijd is op handen, dat alle de inwooners der aerde, nu het *Monſterdier* is ter needer gevelt, U zullen eerbiedigen, en, als den Goddelyken Verloſſer, hulde doen. Zoortgelyke uitdrukkingen vinden wy ook Pſ. XXII: 28. LXXXVI: 9. Jeſ. LXVI: 13. enz. — *Want uwe oordeelen zijn openbaer geworden*, dat is, gy hebt nu de meest geduchte oordeelen, over het *Beest*, voor het oog van alle volken, als een Rechtvaerdig Richter, op eene allervreesſelykſte wijs, uitgeöeffent.

Wy leeren, uit dit gezang der overwinnaeren van het *Monſterdier*, dat de Verloſſer in den hier bedoelden tijd, de kennelykſte blijken geeven zal van zijne rechtvaerdigheid, in het ſtraffen van de vyanden der Kerke, die Kap. XIII, onder het zinbeeld van het *Beest*, geteekend zijn, en wel zodaenig, dat 'er alle inwooners der waereld over verbaesd ſtaen zullen.

Maer hoe zullen die oordeelen, over het *Beest*, worden uitgeöeffend? — Zy worden door de geheimzinnige vertooning der *zeeven Phioolen*, welke de *zeeven Engelen* ſtonden uit te gieten, (verg. Kap. XVI,) vervolgens, in de byzonderheeden, naeder beſchreeven.

5. Ende na deſen, na dat de laetstgemelde citherſpeelers, uit mijn gezicht, verdreeven waeren, ſagh ick eene uitvoerige vertooning, door welke my de zeeven Engelen, die

die de zeeven laetste plaegen hadden, (verg. vs. 1,) naeder kenbaer werden, ende siet, (f) de Tempel des Tabernakels der getuygenisse in den hemel wiert geopent.

Wat hebben wy, door den *Tempel des Tabernakels der getuigenisse* te verstaen? — Die draegbaere tent, in welke God oulings, op eene byzondere wijs, onder Israël woonde, werdt de *Tabernakel der getuigenis* genaemd, niet alleen om dat, in dezelve, een getuigenis was, dat God onder Israël woonde, maer ook voornaemenlyk om dat de Wettafels, welk een getuigenis of eene verklaering van Gods wil behelsden, in de Verbondsärk, bewaerd werden. (Verg. Exod. XXXVIII: 21. Num. I: 50, 53. Hand. VII: 44.) *De Tempel des Tabernakels der getuigenisse* is dat gedeelte van den Tempel, het welk, aen den Tabernakel der getuigenisse beantwoordde (*f*), het binnenste Heiligdom; anders genaemd het Heilige der Heilige.

Deese Tempel *in den hemel werdt geöpend.* — In eene voorige vertooning, zag de Apostel ook Gods Tempel, in den hemel, geöpend, zo dat de Arke zijnes verbonds gezien wierdt in zijnen Tempel; de Tempel werdt hem, in den luchthemel, vertoond, geheel geöpend, zo dat men, tot in het binnenste Heiligdom, doorzien, en de Verbondskist onbelemmerd aenschouwen konde. Het gav te kennen, dat God gereed stondt, om de vyanden van CHRISTUS Koningrijk, met de meest geduchte oordeelen, te straffen. (Verg. Kap. XI: 19.) (*g*). — Op zoortgelyk eene wijs ging het weder, in ons geval. Het scheen den Apostel, in eene verrukking van zinnen, zo toe, als of hy den eigenlyk gezegden Tempel, zo als hy denzelven te Jerusalem, voor haere verwoesting, gekent had, *in den hemel*, dat is in den luchthemel, verplaetst zag. Maer de Tempel was *geöpend*; de voorhangsels, zo het eerste, het welk het Heilige toesloot, als het tweede, het welk het Heilige, van het binnenste Heiligdom,

(f) Openb. 11: 14.
(*f*) VITRINGA, VAN HAMELSVELD *ad h. l.*
(*g*) *Booven* p. 135-137.

afzonderde, waeren geheel wechgenoomen. Die beide vertrekken waeren geöpend, zo dat men, tot in het Heilige der Heilige, zonder eenige verhindering, konde doorzien.

6. Ende de ſeven gemelde Engelen, die de ſeven plagen hadden, quamen uyt den Tempel, bekleedt met reyn ende blinckende lijnwaet, ende (g) omgordt om de borſt met gouden gordels.

De *zeeven Engelen kwaemen uit den Tempel*, om daer door aen te toonen, dat zy niet, op eigen gezach, maer op Gods uitdrukkelyk bevel, verſcheenen waeren, om de bedoelde plaegen als het waere uit te gieten; en dat die oordeelen, door eene byzondere en zeer merkwaerdige beſtuuring van Gods Voorzienigheid, ſtonden uitgeöeffend te worden.

De Engelen vertoonden zich, in menſchelyke gedaenten. Zy waeren *bekleed, met rein en blinkend lijnwaed, en omgord, om de borst, met gouden gordels.* — *Rein blinkend lijnwaed* is een ruim en lang kleed, het welk, tot aen den top van den hiel, nederhing, gemaekt van ongemeen fijn, wit, en blinkend linnen. Zulke kleederen droegen oulings de Priesters in het Heiligdom, byzonder de Hoogepriester, (verg. Lev. XVI: 4, 23, 32.) De teekening is ontleend, uit Ezech. IX: 2. Dan. X: 5. — De *Gordels* dienen, in het Oosten, om de lange kleederen op te ſchorten, en te maeken, dat zy, in het gaen, niet hinderlyk zijn. Byzondere perſoonen hadden oulings den gordel, om de lendenen; maer de Priesters moesten zich hooger gorden, *om de borst*, en op de hoogte van het hart, (verg. Ezech. XLIV: 17, 18.) De zeeven Engelen hadden, naer de wijs der Priesteren, hunne gordels, *om de borst*. Het waeren *gouden* gordels, kostbaere gordels, kunſtig geweeven van gouden draeden. Zulk een *gouden gordel* was oulings het cieraed der Oosterſche Koningen (*h*).

Deeſe Engelen waeren derhalven uitgedoscht, in een zeer prachtig gewaed, hoedaenig geſchikt was voor Priesteren en Koningen. Wy ſchijnen 'er uit te moogen beſluiten, dat het Engelen van eenen zeer verheevenen rang geweest zijn.

7.

(g) Openb. 1: 13.
(*h*) XXVI *Deel.* p. 52, 53.

7. Ende één van de vier Dieren gaf den feven Engelen feven gouden phiolen vol des toorns Godts, die in alle eeuwigheyt leeft.

Een van de vier dieren, is één, uit de vier leevendige en verftandige Weezens, van eene zeer zonderlinge gedaente, welke de Apostel, in eene voorige vertooning, toen hy zich, door eene verrukking van zinnen, in den derden hemel bevondt, voor den throon van den Allerhoogften, had zien ftaen, in het midden van het halvrond, het welk, door de laegere throonen der vier en twintig Ouderlingen, gemaekt werdt. (Vergel. Kap. IV: 6.) — Een van deefe vier leevendige en verftandige Weezens *gav den zeeven Engelen zeeven gouden phioolen, vol des toorns Gods, die in alle eeuwigheid leevt.*

Zeeven gouden phioolen zijn zeeven *fchaelen*, van goud gemaekt. — De LXX gebruiken het Griekfche woord, het welk de onfen door *phioolen* hebben overgezet, voor de bekkens, in welke het bloed der offerdieren werdt opgevangen, om daer meede te befprengen Exod. XXVII: 3. XXXVIII: 3. Neh. VII: 70. Men denke hier, aen *fchaelen*, of *opene bekkens*, zoortgelyke aen die, welke, in het Heiligdom, gebruikt werden, om de vuurkoolen, van den kooperen brandaltaer, naer den gouden reukaltaer, over te brengen, ten einde het reukwerk aen te fteeken, (Vergel. Kap. V: 8.) — De *gouden fchaelen waeren vol van Gods toorn*. Volgens den Heer EICHHORN waeren deefe fchaelen gevuld, met eenen vergiftigen drank (*i*). Maer de verönderftelling, dat 'er *drinkfchaelen* bedoeld worden, heeft hem misleidt: want deefe fchaelen waeren niet gefchikt, om uit te drinken, maer om uit te gieten, (Vergel. Kap. XVI: 1.) De fchaelen waeren *vol van Gods toorn*, dat is, van vuurkoolen, welke geheimzinnige afbeeldingen waeren van Gods toorn; en dan koomt de teekening in de hoofdzaek overëen, met die, welke wy vinden Ezech. X: 7 (*k*). — De Allerhoogfte wordt

(*i*) l. c. *Vol.* II. p. 173.
(*k*) GROTIUS *Adnot. in N. T. ad h. l.* VITRINGA l. c. II *Deel*, bl. 378-380.

hier beſchreeven, *als die in alle eeuwigheid leevt*, naer dien Hy, uit kracht van zijn eigen weezen, eeuwig, noodzaaklyk, en onveränderlyk, beſtaet, (Vergel. Kap. IV: 9. V: 14. X: 16.) Byzonder wordt, onſes erächtens, de gezeegende Verlosſer bedoeld, die, met den Vader, waerächtig en eeuwig God is.

Een der vier Dieren gav of *heeft gegeeven aen de zeeven Engelen* de gemelde *zeeven gouden ſchaelen*, welke *met* vuurkoolen, als eene zinbeeldige afteekening *des toorns* van den Goddelyken Verlosſer, vervuld waeren. — Of nu een van die leevendige en verſtandige Weezens, die, voor Gods throon in den hemel ſtaen, (Vergel. Kap. IV: 6.) tot de zeeven Engelen, in den Tempel, zij nedergedaeld, om hun die gouden ſchaelen ter hand te ſtellen, zo dat deeſe byzonderheid, door den Apostel, gezien werdt; dan of dit, in den hemel, geſchied zy, terwijl het aen den Apostel, door den Engel, die hem aenſtonds, ter naedere onderrechting, vergezelde, (Vergel. Kap. I: 1,) zy bekend gemaekt, hoe de Engelen aen die ſchaelen gekoomen zyn; werdt niet bepaeld. — Het is ons genoeg, dat 'er door aengeweezen worde, hoe deeſe zeeven Engelen, van den Verlosſer, bevel gekreegen hebben, om de na te meldene oordeelen, over de vyanden van zijn Koningrijk, uit te oefenen.

8. Ende de Tempel, welken ik geöpend zag, in den luchthemel, (Vergel. vs. 5.) wiert (h) vervult met roock uyt de heerlickheyt Godts, ende uyt ſijne kracht: ende niemant en konde in den Tempel ingaen tot dat de ſeven plagen der ſeven Engelen geëyndigt waren.

De Tempel werdt vervuld, *met rook*, *uit de heerlijkheid Gods en uit zijne kracht.* — Deeſe *rook* was niet alleen een teeken van Gods byzondere tegenwoordigheid (Vergel. Exod. XI: 34, 35, en 1 Reg. VIII: 10, 11. Jeſ. VI: 4,) maer ook meer byzonder van zijne heilige gramſchap, (Vergel. Pſ. XVIII: 9. LXXIV: 1.) — Het was een rook, *uit Gods heerlijkheid en uit zijne kracht*, dat is, uit zijne krachtige heerlijkheid.

On:

(h) Exod. 40: 34. 1 Kon. 8: 10. Jeſ. 6: 4.

Ondertusfchen zouden wy het woord, door *heerlijkheid* veraeld, liever neemen, voor eenen fchitterenden glans, of een allerherderst licht, (Vergel. Lev. II: 9. IX: 31, 32. Hand. XXV: 11,) en de zaek zo begrijpen, dat de verhoogde Middelaer zelvs, in een vuurig verfchynfel, in den Tempel, welke den Apostel vertoond werdt, zy nedergedaelt, en dat 'er, uit dit vuur, een dikke rook zy voortgekoomen, die den geheelen Tempel vervulde; op foortgelijk eene wijs, als de Allerhoogfte, by de Wetgeeving, op Sinaï, is nedergedaeld, (Vergel. XIX: 18.) — Hoe het weezen mooge, de Apostel zag, in deefen *rook*, een allerduidelijkst zinneprent der geduchte gramfchap van den Godlijken Verlosfer, welke zich, by het uitgieten der zeeven gouden fchaelen, op eene allervreeslijkfte wijs, zoude openbaer maeken.

Niemand kon in den Tempel ingaen, het was, van weegens den gemelden rook, onmoogelijk, om den Tempel in te gaen, *tot dat de zeeven plaegen der zeeven Engelen geëindigd waeren*, tot dat zy hunne gouden fchaelen hadden uitgegooten, (Vergel. Kap. XVI.) Toen dat gefchied was, verdween ook die ontzettende rook. — Het gav te kennen, dat 'er der eere van den Verlosfer hoogst aengeleegen waere, om de oordeelen, welke, door het uitgieten der zeeven gouden fchaelen, werden afgebeeld, volkoomen ter uitvoer te brengen.

HET XVI. KAPITTEL.

I. *Na deefe voorbereiding, volgde het uitgieten der zeeven fchaelen, Kap. XVI. Vooraf zullen wy den letterlijken zin van dit geheele gezicht kortelijk ophelderen.*

A. De zeeven Engelen kreegen bevel, om de gouden fchaelen, gevuld met vuurkoolen, welke zinbeelden waeren van de Goddelijke gramfchap, uit te gieten, vs. 1.

1\. ENde ick hoorde een groote ftemme uyt den Tempel, feggende tot de feven Engelen,

Gaet henen, ende giet de [*ſeven*] phiolen des toorns Godts uyt op de aerde.

De Apostel *hoorde eene groote ſtemme*, een zwaer, doordringend, en ontzettend geluid, *uit den* gemelden *Tempel*. Deeſe ſtem was zeekerlijk de gebiedende ſtem van den Goddelijken Verlosſer. JOANNES zag, in den Tempel, niets, dan eenen dikken en zwaeren rook, die denzelven geheel vervuld had; maer hy hoorde de ſtem van Gods Zoon, uit het binnenſte Heiligdom. — Deeſe ſtem was gericht, *tot de zeeven Engelen*, die reeds te vooren, uit den Tempel, waeren uitgegaen, (Verg. Kap. XV: 6,) en zich, in een prachtig gewaed uitgedoscht, (Verg. Kap. XV: 6,) nu, in den luchthemel, vertoonden. — De Goddelyken ſtem ſprak tot hen, zeggende: *gaet heenen* enz.

Deeſe zeeven Engelen moesten *heenen gaen*, elk naer die beſtemde plaets, welke hun, door een der vier Dieren, by het overreiken der ſchaelen, zal zijn aengeweeſen, (Vergel. Kap. XV: 7.) — Aldaer moesten zy *de zeeven Phioolen des toorns Gods*, deeſe zeeven ſchaelen, welke, met vuurkoolen, als zinbeelden der Goddelyke gramſchap, gevuld waeren, (Verg. Kap. XV: 7,) *op de aerde uitgieten*. Zy moesten die ſchaelen, tot den boodem toe, leedig gieten, en 'er niets in overlaeten, ten vertooge, dat Gods gramſchap geheel, en ten volle, zal worden uitgeöeffend.

B. De Engelen brachten dit Goddelyk bevel ter uitvoer, vs. 2-21.

α. Het uitgieten van de eerſte *ſchael, op het land, door den eerſten Engel, vinden wy vs. 2.*

2. Ende de eerſte der gemelde zeeven Engelen gingh henen, naer de hem aengeweeſene plaetſe, ende goot ſijne phiole uyt op de aerde of op het land, in onderſcheiding van de zee, (Verg. vs. 3,) ende daer wiert een quaet ende boos (a) geſweer aen de menſchen, over hunne geheele lichaemen, van de voetzool, tot aen den ſcheedel toe, (Verg. Deut. XXVIII: 35.) Zo akelig was de geſteld-

(a) Exod. 9: 9, 10, 11.

ſteldheid van hen, die (b) het merckteeçcken des Beeſts hadden, ende (c) die ſijn beelt aenbaden, (verg. Kap. XIII: 14-18.)

Deeſe plaeg kwam overëen, met de zesde der Egyptenaeren, (verg. Exod. IX: 9-11.)

β. *De* tweede *Engel goot zijne ſchael uit, op de zee, vs.* 3.

3. Ende de tweede Engel goot ſijne phiole uyt in de zee, ende ſy wiert (d) bloet als eens dooden: ende alle levende ziele is geſtorven in de zee.

Bloed als eenes dooden, dat is, als bloed van iemand, die doodelyk gewond is (*l*), of liever, als bloed van verſlaegene menſchen; zo dat *een doode* hier, in eenen verzaemelenden zin, genoomen worde, voor eene meenigte van verſlaegene menſchen, uit welker wonden het bloed, ſtroomsgewijs, voortvloeit (*m*). — De Zee vertoonde zich, als enkel menſchenbloed; *en alle leevendige ziel is geſtorven in de Zee. Alle leevendige ziel* is eene groote meenigte van visſchen, en andere leevendige weezens, welke zich, in de Zee, pleegen te onthouden.

Dit ſtrafgericht kwam derhalven overëen, met de eerſte plaeg der Egyptenaeren, (Verg. Exod. VII: 19, 20.)

γ. *De* derde *Engel goot zijne ſchael uit, op de rivieren en de fonteinen, vs.* 4-7.

a. Het verſchijnſel zelvs wordt opgegeeven, vs. 4. *en*

b. De billykheid van dit oordeel wordt openlyk erkend, vs. 5-7.

𝔞. *Door den Engel der waeteren, vs.* 5, 6.

𝔟. *Door eenen anderen Engel van den Altaer, vs.* 7.

4. Ende de derde Engel goot ſijne phiole uyt in de rivieren, ende in de fonteynen of bronnen der

(b) Openb. 13: 16, 17. (c) Openb. 13: 14, 15. (d) Exod. 7: 20.

(*l*) GROTIUS *ad h. l.*

(*m*) EICHHORN l. c. *Vol.* II. p. 177.

wateren: ende [*de wateren*] niet alleen der rivieren, maer ook de bronnen zelve, wierden in bloet veränderd.

Hier wordt wederom gezinspeeld, op de eerste plaeg der Egyptenaeren, door welke niet alleen de Nijlstroom, maer ook de bronnen en waeterbakken, in bloed, veränderd werden, (Vergel. Exod. VII: 19-21.)

5. Ende ick hoorde den Engel der wateren, de derde Engel naemenlyk, die zijne schael, op de waeteren, had uitgegooten, (Verg. vs. 4,) (*n*), seggen en uitroepen, tot den Goddelyken Verlosser, Gy zijt rechtveerdigh, Heere, (e) Die is, ende Die was, ende Die zijn sal, dat gy dit geoordeelt en het strafgericht, hoe schroomelyk ook, uitgeöeffent hebt:

6. Dewijle sy, die de schroomelyke straf, welke, door het veränderen van de waeteren in bloed, geheimzinnig wordt afgebeeld, ondergaen zullen, (f) het bloet der heyligen, ende der Propheten vergoten hebben, so hebt gy haer oock bloet te drincken gegeven. Want sy zijn 't weerdigh. Zy hebben zulk een oordeel, hoe geducht het oog weezen mooge, rechtvaerdig verdient: zy ontvangen hunnen loon, naer de wet der wedervergelding.

7. Ende ick hoorde eenen anderen van den reukaltaer, in den Tempel, welken ik evenwel, van weegens den dikken rook, niet zien konde, (Verg. Kap. XV: 8,) zeer duidelyk seggen, tot den verhoogden Middelaer, (g) Ja, Heere gy almachtige Godt, die, over alles, het bestuur voert, zo is het, uwe oordeelen zijn waerachtigh ende rechtveerdigh; uwe strafgerichten, welke, door deese zinbeeldige vertooning, worden afgeschilderd, hoe gestreng zy ook weezen moogen, zijn alleszins billyk en rechtvaerdig.

Deesen hemelschen Spreeker kon de Apostel, om de gemelde reden niet zien, maer hy werdt, door den Engel, die hem geduurig vergezelde, (Vergel. Kap. I: 1,) naeder onderricht.

8.

(e) Openb. 1: 4, 8. ende 4: 8. ende 11: 17
(*n*) GROTIUS *ad h. l.*
(f) Matth. 23: 34. (g) Openb. 15: 3.

δ. *Hierop goot de* vierde *Engel zijne schael uit, op de Zon,* *vs.* 8, 9.

a. De zaek zelvs wordt voorgesteld, vs. 8, *en*

b. Het uitwerksel daer van wordt beschreeven, vs. 9.

8. Ende de vierde Engel goot sijne phiole uyt op de sonne: ende haer is [*macht*] gegeven de menschen te verhitten door vyer.

Deese Engel goot zijne schael uit, *op de Zon*, even als de eerste gedaen had, *op de aerde*, (Verg. vs. 2.) Het moet derhalven den Apostel zo zijn voorgekoomen, als of deese Engel, boven de Zon, geplaetst waere, of zich dermaeten in de hoogte verhefte, dat hy zich booven de Zon vertoonde (o). — *En haer is macht gegeeven, de menschen te verhitten door vuur.* De hitte van de Zon is, vooräl in het Oosten, wanneer men geene schaduw vinden kan, onverdraeglyk; maer het scheen of zy nog niet genoeg blaekte, om de menschen, door haeren gloed, te pijnigen; daerom werdt het haer vergund, en haer werdt, door den vierden Engel, het vermoogen gegeeven, om, met eenen verdubbelden gloed, te branden, en de *menschen te verhitten*, als of zy, *door vuur*, gebraeden werden.

9 Ende de menschen wierden verhittet met groote hitte, zo dat zy den brandenden gloed niet verdraegen konden. Zy werden als gebraeden en verzengd, (Verg Matth. XIII: 6;) ende, in wanhoop, (h) lasterden zy den name Godts, die macht heeft over dese plagen, en dezelve, als een rechtvaerdig Richter, uitöeffent. In plaets van Hem ootmoedig te voet te vallen, en hunne boosheid af te breeken, door bekeering, vloekten zy God, wanneer zy opwaerds zaegen, (Vergel. Jes. VIII: 21,) ende sy en bekeerden haer niet om hem heerlickheyt te geven, zy dachten niet, aen boetvaerdige schuldbelijdenis.

(o) EICHHORN l. c. p. 182.
(h Openb. 16: 11, 21.

Gode heerlikheid te geeven heeft hier weeder de bepaelde beteekenis, van zijne zonden te belijden. (Verg. Kap. XIV: 7)

f. De vijfde *Engel goot zijne schael, op den throon van het Monsterdier, vs.* 10, 11.
a. De zaek zelve wordt beschreeven, vs. 11ª, *en*
b. Het uitwerksel daer van, vs. 10ᵇ, 11.

10. Ende de vijfde Engel goot sijne phiole uyt op den throon des Beests: ende sijn Rijcke is verduystert geworden: ende sy kaeuwden hare tongen van pijne:

11. Ende sy lasterden den Godt des hemels van wegen hare pijnen, ende van wegen hare gesweeren: ende sy en bekeerden haer niet van hare wercken.

De vijfde Engel goot zijne schael uit, *op den throon van het Beest*, het eerste *Monsterdier* naemenlyk, het welk, uit de zee, was opgekoomen, en Kap. XIII: 1-10. uitvoerig geteekend is. — Dit verschrikkelyk *Monsterdier* werdt derhalven, aen den Apostel, op nieuws vertoond; nu zag hy het zitten op zijnen *throon*, die, door den Draek, aen het zelve gegeeven was. (Verg. Kap. XIII: 2.) *Op deesen throon* goot de vijfde Engel zijne schael uit.

Het gevolg was, *dat het Rijk* van dit Monsterdier *verduisterd wierdt*. Er heerschte, door het gansche Rijk, zoortgelyk eene alleräkeligste duisternis, als 'er, in Egypten, by de neegende plaeg, had plaets gehad, (Verg. Exod. X: 21-23.) Dit veröorzaekte zulk eene wanhoopige benaeuwdheid, dat zy, de verëerers naemenlyk van dat Monsterdier, die het merkteeken van het Beest hadden, en zijn beeld aenbaeden, (vergel. vs. 2.) *hunne tongen kaeuwden van pijn*. Als wanhoopige menschen, beeten zy, met de tanden, in hunne tongen, *van pijn*.

Deese *pijn* werdt veröorzaekt, door de vuile zweeren, met welke zy, by het uitgieten van de eerste schael, geslaegen waeren, (Vergel. vs. 2.) De smerten deeser boos-

aertige gezwellen, nu gepaerd met eene akelige duisternis, maekten hen woedende, van wanhoop. — *Zy lasterden den God des hemels*, den eenigen en waeren God, (Verg. Kap. XI: 13. Ezr. I: 2.) door welken zy, op zulk eene geduchte wijs, gestraft werden, *van weegen hunne pijnen, en van weegens hunne gezweeren*, dat is, van weegen de duldeloose smerten, welke die gezwellen veröorzaekten; *en zy bekeerden zich niet van hunne werken.* Zy dachten geheel niet, aen het verbeeteren van hun gedrag, maer verhardden zich, in de boosheid.

ζ. *De* zesde *Engel goot zijne schael uit, op de groote rivier de Euphraet, vs.* 12-16.

a. De zaek zelve wordt voorgesteld, vs. 12[a], *en*

b. Het uitwerksel daer van aengeweesen, vs. 12[b]-16.

𝔞. *De Euphraet werdt geheel uitgedroogd, om eenen weg te bereiden, voor de Koningen, die, uit het Oosten, koomen zouden, vs.* 12.

𝔟. *Uit de monden van den Draek, van het Monsterdier, en van den valschen Propheet, kwaemen drie onreine geesten voort, in de gedaente van kikvorschen, vs.* 13-16.

1. *De Apostel verhaelt, hoe deese vorschen te voorschijn kwaemen, vs.* 13, *en*

2. *Hoe zy de Koningen der aerde, tot eenen allervreesselykste krijg, verzaemelt hebben, vs.* 14, 16.

Tusschen beide wordt 'er eene ernstige waerschouwing ingevoegd, vs. 15.

12. Ende de seste Engel goot sijne phiole uyt op de groote riviere Euphrates, ende sijn water is uytgedroogt, op dat bereydt soude worden de wegh der Koningen, die van den opgangh der sonne [*komen sullen.*]

De zesde Engel goot zijne schael uit, *op de groote rivier Euphrates.* — Over den *Euphrates* vergelyke men het gene wy reeds, by Kap. IX: 14, hebben aengeteekent (*p*). Deese

(*p*) *Booyen* p. 66.

vermaerde ſtroom is zeer wijd, en doorloopt eene zeer aenmerkelyke lengte, van het Armeniſche gebergte, tot in de Perſiſche Zee. Hier van daen heet hy de *groote rivier*.

Zo drae deeſe Engel zijne ſchael, op de gemelde rivier, had uitgegooten, *is zijn waeter uitgedroogd*, zo dat men daer door heenen gaen konde, even als de Israëliers, door de roode zee, (Verg. Exod. XV: 19.) — Dit geſchiedde, *op dat bereid zoude worden de weg der Koningen, die van den opgang der Zonne koomen zullen.* Deeſe Koningen moesten derhalven, uit het Oosten, van geene zijde des Euphraets, koomen, en zy zouden, dwars door dien ſtroom, na dat hy was uitgedroogd, heenen trekken, naer de westelyke Landen.

13 Ende ick ſagh uyt den mont des Draecks, ende uyt den mont des Beeſts, ende uyt den mont des valſchen Propheets, drie onreyne geeſten [*gaen*], den vorſchen gelijck.

Het *Beest*, het verſchrikkelyk Monſterdier, het welk, uit de zee, was opgekoomen, (Verg. Kap. XIII: 1-10,) had zich, ook in dit gezicht, reeds aen den Apostel vertoont, zittende op eenen throon, (Verg. vs. 10.) Maer nu zag hy teevens den *Draek*, den grooten rooden Draek, (Verg. Kap. XII: 3, 4,) die, aen het Monſterdier, zijne kracht, en zijnen throon, en zijne groote macht, gegeeven had, (Verg. Kap. XIII: 2.) Ook was 'er *de valſche Propheet* by, die zich voordeedt als een Beest, het welk uit de aerde was voortgekoomen, hebbende twee hoornen, gelijk aen die van een Lam, en een geluid maekende, als dat der Draeken, (Verg. Kap. XIII: 11.)

Uit de monden, of muilen, van deeſe ſchrikdieren, *zag* de Apostel *drie onreine geesten gaen.* Uit den muil van elk, kwam *een onreine geest* voort; zijnde, in de uitwendige gedaente, *den vorſchen gelijk.*

14. Want het zijn geeſten der duyvelen, die zich, in de gedaente van kikvorſchen, vertoonen, ende (i) zy doen ſchijnbaere teeckenen, verdichte wonderen, met welke zy de zinnen der onkundigen verblinden, welcke uyt-

(i) 2 Theſſ. 2: 9. Openb. 13: 13. ende 19: 20.

uytgaen tot de Koningen der aerde, ende der geheele werelt, om die te vergaderen (k) tot den krijgh van dien grooten dagh des almachtigen Godts.

Deese Vorschen hitsten de Koningen tot oorlog aen. — Deese onderneeming der onreine geesten, in de gedaente van Vorschen, en het gevolg daer van, dat de Koningen, van over den Euphraet, kwaemen, en zich, op eene bepaelde plaets, ten strijde verzaemelden, (Verg. vs. 16.) konden den Apostel niet te gelijk vertoond worden. Wy moogen daerom denken, dat hy, in eene verrukking van zinnen, de woelingen der Vorschen, omtrent den uitgedroogden Euphraet, gezien hebbe, en dat hem het overige, door den Engel, die hem geduurig vergezelde, zy medegedeeld.

De Apostel spreekt hier van de *Koningen der aerde, en der geheele waereld*, of, gelijk 'er eigenlyk staet, *der geheele bewoonde.* — De *Koningen der aerde* worden, van *die der geheele waereld*, kennelyk onderscheiden. Door de *aerde*, schijnt daerom een bepaeld Land bedoeld te worden. — De *Koningen der geheele waereld* moeten alle de overige Koningen zijn, die, aen de Oostzijde van den Euphraet, heerschen. Immers alle de Koningen, voor welken een doortocht door die rivier heenen, bereid was, kwaemen, van den opgang der Zonne, (Vergel. vs. 12,) — Deese onderscheiding heeft ook PAREUS opgemerkt (*q*). De gissing ondertusschen, dat de *aerde* het vaste Land, en de *geheele waereld* te gelijk de Eilanden, beteekenen zoude (*r*), is van allen schijn geheel ontbloot.

De Vorschen hitsten de gemelde Koningen aen, om zich te *vergaederen, tot den krijg van dien grooten dag des Almachtigen Gods.* — *God* heet hier *de Almachtige*, dat is, volgens het grondwoord, de *Albestuurer*, die het gebied voert, over alle dingen, die de lotgevallen van alle menschen en volken reegelt. — *Die groote dag van God den Albestuurer* is een tijd, op welken God zijne oordeelen, op eene allervreesse-

(k) Openb. 17: 14. ende 19: 19. ende 20: 8.
(*q*) *Ad h. l.*
(*r*) MARCKIUS l. c. p. 730.

lykste wijs, zal uitoeffenen. 'Er staet nog daer te booven, met eenen byzonderen nadruk, DIE *groote dag*, om het schroomelyke van het oordeel, het welk op dien tijd, zal plaets hebben, nog des te sterker af te teekenen. Het zal een alleronzettendste dag weezen, zo akelig als 'er immer te vooren geweest is. De spreekwijs is zeekerlyk overgenoomen; uit Joël I: 15: *ach dien dag! want de dag des* HEEREN *is naby, en zal, als eene verwoesting, koomen, van den Almachtigen.* — Op dien vreesselyken dag, zullen de Koningen zich vergaederen *tot den krijg.* Het hier bedoelde oordeel zal derhalven bestaen, in veldslaegen, nederlaegen, en bloedvergietingen.

Tot deesen optocht, naer *Armageddon*, (Vergel. vs. 16.) zullen de Koningen vervoerd worden, door de drie onreine geesten, die zich, ten dien einde, van *teekenen*, van gewaende en verdichte wonderen, bedienen zullen.

15. Siet, ick (l) kome als een dief. Saligh is hy die waekt, ende sijne kleederen bewaert, op dat hy niet (m) naekt en wandele, en men sijne schaemte [*niet en*] sie.

Dit vers behelst, by wijs van tusschenreede, eene ernstige waarschouwing en opwekking, aen de waere Christenen, die den gemelden vreesselijken dag des oordeels beleeven zullen. — De Spreeker, die het woord voert, is zeekerlijk onse Goddelijke Verlosser, die het zeer geduchte oordeel staet uit te oefenen (*s*). Men voege 'er daerom de woorden *zeide de Heer* in, op deese wijs: *ziet ik koome* (zeide de HEER) *als een diev* enz. (Vergel. Kap. I: 8.)

De Apostel hoorde den verhoogden Middelaer, terwijl hem deese dingen vertoond, en, door eenen Engel, naeder verklaerd werden, met eene hoorbaere stem, zeggen: *siet*, merkt het toch op, en neemt het wel ter harte, *ik koom als een diev*, dat is, mijne koomst, om het hier bedoelde oordeel uit te oeffenen, zal geheel onverwacht weezen.

(l) Matth. 24: 43, 44. Luc. 12: 39, 40. 1 Thess. 5: 2. 2 Petr. 3: 10. Openb. 3: 3. (m) Openb. 3: 18.
(*s*) GROTIUS ad h. l. EICHHORN l. c. p. 191.

zen. — De HEER wordt meermaelen gezegd te *koomen*, wanneer Hy ſtrafgerichten uitoeffent, (Vergel. Kap. II: 15. De hier bedoelde koomst van den gezeegenden Verlosſer zal, zonder voorafgaende waerſchouwing, zeer onverwacht plaets hebben; Hy zal koomen, *als een diev*, (Vergel. Kap. III: 13.)

Zaelig is hy, die waekt, die, in plaets van onbedachtzaem en zorgeloos heenen te leeven, op zijne hoede is, teegen de koomst van den Verlosſer, zo dat hy, met de grootſte zorgvuldigheid, verkeere, omſtrent zijn beſtaen en wandel, om zich, in alles, den Heer wel behaeglijk, te gedraegen, (Vergel. Kap. III: 1. 1 Theſſ. V: 6.) Zulk een is *zaelig*, en zal, op den hier bedoelden tijd des ſchroomlijken oordeels, by uitneemenheid gelukkig weezen.

Die zijne kleederen bewaert, of aenhoudt, is iemand, die niet alleen, den ganſchen nacht door, waekt, maer ook gekleed blijvt, om, by alle voorkoomende geleegenheeden, terſtond gereed te weezen. Zulk een zal, wanneer hy onverwachts, door zijnen Heer, geroepen wordt, *niet naekt wandelen, en men zal zijne ſchaemte niet zien.*

De zaekelijke zin van de waerſchouwing vs. 15 is deeſe, dat de Christenen, gelijk altoos, alzoo ook byzonder op den hier bedoelden tijd, op hunne hoede weezen moeten, om niet, tot zorgeloosheid, te vervallen, naer dien de verhoogde Middelaer, ter uitoeffening van dat allervreesſelijkst ſtrafgericht, het welk hier voorſpeld wordt, geheel onverwachts koomen zal, op zoortgelijk eene wijs, als een diev, zonder voorafgaende waerſchouwing, pleegt te koomen, om te ſteelen.

Na deeſe tusſchenreede van den Verlosſer, wordt de plaets van den krijg aengeweezen, vs. 16.

16. Ende zy, de drie onreine geesten, welke my, in de gedaente van Kikvorſchen, vertoond waeren, hebbende de gemelde Koningen, naemenlijk van het Oosten, (Vergel. vs. 13-14,) door hunne aenhitſing, vergadert, en, na dat zy den uitgedroogden Euphraet waeren door getrokken, (Vergel, vs. 12,) doen zaemen koomen, in de plaetſe, welcke in 't Hebreeuwschs genaemt wort Armageddon.

ARMAGEDDON is de berg *Megiddo:* 'Er wordt gezinspeeld, op het dal, aen den voet, of de vlakte naby, den berg Megiddo, het *dal van* MEGIDDON genaemd Zach. XII: 11. — Deese vlakte, geleegen in het ervdeel van MANASSE, is zeer vermaerd, door twee bloedige veldslaegen. In den eersten werden verscheidene Koningen van Kanaan, door den dapperen BARAK, overwonnen, en tot een toe verslaegen, (Vergel. Recht. IV: 16.) In den anderen wierden de Israëllers, onder den Koning JOSIA, door PHARAO NECHO van Egypten, deerlyk geslaegen; Koning JOSIA zelvs werdt gedoodt, en daer over werdt eene algemeene rouwklachte, aen die plaets, opgeheeven, (Vergel. 2 Kon. XXIII: 29, 30. 2 Kron. XXXV: 20-25.) De grootste droefheid, als die over eenen eenig gebooren zoon, wordt daerom vergeleeken, by de rouw, welke 'er plaets had te Hadadrimmon, in het *dal van Megiddon*, verg. Zach. XII: 11.

Wy leeren 'er, in het gemeen, uit, dat verscheidene Vorsten, van de Oostzyde des Euphraets, zich, naer eene zeekere plaets, aen deese zyde van die rivier, met hunne heirmachten, begeeven zullen; dat aldaer eene vreeselyke veldslag zal geleeverd worden; dat 'er stroomen bloeds zullen gestort worden, even als in het gemelde geval van BARAK; en dat 'er zoortgelijk eene rouwklacht, over de meenigte der verslaegenen, zal aengeheeven worden, als in *het dal Megiddon*, toen de Israëllers door PHARAO NECHO, overwonnen werden, en hun Koning JOSUA gedood was.

𝔅. *Eindelyk goot de zeevende Engel zijne schael uit, in den dampkring*, *vs.* 17-21.

a. *De zaek zelve wordt voorgesteld*, *vs.* 17 *a*, *en*

b. *De uitwerkselen daervan worden beschreeven*, *vs.* 17 *b*-20.

𝔞. *'Er werdt eene hemelsche stem gehoord*, *vs.* 17 *b*.

𝔟. *'Er ontstondt een allerverschrikkelykst onweeder*, *vs.* 18.

𝔠. *Babylon werdt, in drie deelen, gescheurd*, *vs.* 19.

𝔡. *De Eilanden en Bergen waeren niet meer te vinden*, *vs.* 20.

𝔢. *'Er viel een allerverschrikkelykste haegelbui*, *vs.* 21.

17. Ende de fevende Engel goot fijne phiole uyt in de lucht, of in den dampkring; ende daer quam een groote ftemme uyt den Tempel des hemels, van den throon, feggende, (n) Het is gefchiet.

Zoo drae de zeevende Engel zijne fchael had uitgegooten, hoorde de Apostel *eene groote*, eene zwaere en doordringende, *ftemme*, welke hy zeer duidelijk verftaen konde. Deefe ftem *hoorde hy, uit den Tempels des hemels*, dat (*t*) is, niet uit *den Tempel der Tabernakels der getuigenisfe in den hemel*, het Heiligdom, het welk den Apostel, als geöpend, in den luchthemel, vertoond was, (Vergel. Kap. XV: 5,) maer uit den *Tempel des hemels*, of den hemelfchen Tempel, dat is den derden hemel, alwaer de Oneindige, op eene meer byzondere wijs, teegenwoordig is. — De ftem dan kwam, uit den hemel, *van den throom*, op welke de Onëindige gezeeten was, (Vergel. Kap. IV: 2, 3. — Deefe ftem zeide, *het is gefchied.* Het vermoeden van den Hoogleeraer EICHHORN koomt ons zeer aenneemenlijk voor, dat deefe ftem eene uitroep geweest zy van een der vier Dieren, dat de zeeven phioolen, aen de zeeven Engelen, had ter hand gefteld, (Vergel. XV: 7, en die nu, na dat de Engelen hunnen last volbracht hadden, den overigen Hemellingen toeriep: het *is gefchied* of het *is gedaen.*

18. Ende zo drae de zeevende Engel zijne gouden fchael, in den dampkring, had uitgegooten, betrok de lucht en fcheen geheel zwart te worden. Ook ontftondt 'er een allerverfchrikkelykst onweeder. Daer gefchiedden (o) ftemmen, ende donderflagen, ende blickfemen: ende daer gefchiedde een groote aardbeevinge, hoedanige niet en is gefchiet van dat de menfchen op de aerde geweest zijn, [*namelick*] een foodanige aerdbeevinge [*ende*] foo groot.

De *ftemmen* worden, van de *donderflaegen*, onderfcheiden; men denke aen zwaere en ontzettende geluiden, (Vergel. Kap. IV:

(n) Openb. 21: 6.
(*t*) l. c. p. 194. 195.
(o) Openb. 4: 5.

IV: 5 (*u*). — De *blikſemen* ſcheenen elkander geduurig te vervangen. — Ook geſchiedde 'er eene *groote aerdbeeving*. Wy vertaelen het liever, door een *groot* en *zwaer* onweeder (*v*). Het was een allerverſchrikkelykst onweeder, *hoedanig 'er niet geſchied was, van dat de menſchen op de aerde geweest zijn, naemenlyk eene zodaenige aerdbeeving en zo groot.*

19. Ende (p) de groote ſtadt is in drie deelen geſcheurt, ende de ſteden der Heydenen zijn gevallen: de groote Babylon (q) is gedacht geworden voor Godt, om haer te geven (r) den drinckbeker van den wijn des toorns ſijner gramſchap.

De *groote ſtad* wordt vervolgens naeder beſchreeven, als *de groote Babylon*. Het oude *Babel*, van waer de teekening ontleend is, was eene ſtad van eene zeer groote uitgeſtrektheid, (Vergel. Kap. XIV: 8.) — *De groote ſtad is in drie deelen geſcheurd*, eigenlyk ſtaet 'er *tot drie deelen geworden*, *Drie* beteekent, in dit Boek, een aenmerkelyk getal, (Vergel. Kap. VIII: 7, 8, 9, 10, 11, 12. IX: 15, 18. XII: 4;) de uitdrukking daerom, Babel is *tot drie deelen geworden*, zegt zo veel, als Babel is tot verſcheidene deelen geworden, die groote ſtad, is, door het ontzettend onweeder, (Vergel. vs. 18,) geheel verwoest, en in puinhoopen veranderd (*w*).

De ſteeden der Heidenen zijn de overige ſteeden, welke, aen Babel, onderhoorig waeren. Deeſe zijn *gevallen*, dat is, door het inſtorten der gebouwen, geheel vernield, (verg. Kap. XIV: 8.

De groote Babylon, met haere onderhoorige ſteeden, *is gedacht geworden voor God*. — De ſpreekwijs is ontleend, van ons menſchen. God wordt gezegd, aen iemand te gedenken, ten goede, wanneer Hy de oprechtheid genaedig beloont, of ten kwaede, wanneer Hy de boosheid rechtvaerdig ſtraft, (Vergel. Pſ. XX: 4. Jer. I: 2. Pſ. IX: 13. CIX: 14.) — God

(*u*) XXVI *Deel*. p. 87.
(*v*) XXVI *Deel*. p. 359, 360.
(p) Openb. 14: 8. (q) Openb. 18: 5. (r) Jerem. 25: 15. Openb. 14: 10.
(*w*) EICHHORN l. c. p. 195, 196.

God scheen het oude Babel, eene lange reeks van jaeren, vergeeten te hebben, voor zo ver de boosheid haere inwooneren ongestraft bleev; maer ten laetsten werd zy *gedacht voor God*, toen Hy de grouwelen, met schroomelyke oordeelen, te huis zocht. Zo zal het ook gaen, met het geheimzinnig Babel, wanneer de rechtvaerdige Richter zijne lang getergde gramschap, voor het oog der volken, op de allerkennelykste wijs, zal uitoeffenen.

God zal, aen Babel, gedenken, *om haer te geeven den drinkbeeker van den wijn des toorns zijner gramschap*, ter vergelding van den wijn haerer hoerery, met welken zy alle volken gedrenkt heeft, (vergel. XIV: 8) — Gods toorn, en de schroomelyke uitwerkselen daer van worden meermaelen geteekend, onder de zinneprent van eenen beeker met wijn, welken men drinken moet. (Vergel. Jer. XXV: 15:) *want alzoo heeft de* HEER, *de God Israëls, tot my gezegd, neem deesen beeker des wijns der grimmigheid, van mijne hand, en geev dien te drinken allen volken, tot welke ik u zend.* — Zulk een drinkbeeker van Gods toorn, en geduchte oordeelen, zou ook aen Babel gegeeven worden, welke hier, by wijs van persoonsverbeelding, wordt voorgesteld. (Vergel. Kap. XIV: 10.) — Om de buitengewoone zwaere onheilen, welke Babel treffen zouden, des te sterker af te teekenen, worden de woorden *toorn* en *gramschap* zamengevoegd. *De wijn des toorns zijner gramschap* is, volgens den spreektrant der Hebreeuwen, zijne grimmige toorn. (Vergel. Deut. XXIX: 23:) *de Heer heeft Sodom en Gomorra, Adama en Zebojim omgekeert in zijnen toorn en in zijne grimmigheid.*

20. Ende alle eylant is gevloden, ende de bergen en zijn niet gevonden.

Alle eiland zegt zo veel als, veele eilanden, die naemenlyk, welke aen Babel onderhoorig waeren. De eilanden waeren *gevlooden*. Het verschrikkelyk onweeder, (Vergel. vs. 18) bracht te weeg, dat de eilanden, door eenen schroomelijken vloed, dermaeten overstroomd wierden, dat zy onzichtbaer waeren, en scheenen wech gevlooden te zijn. De *bergen werden niet gevonden*, zy werden of om verre gesmeeten, of van den afgrond ingezwolgen. (Vergel. Kap. VI:

19.) Hemel, aerde, en waeteren, waeren, door het onweeder, geheel in beroering, en de gansche natuur was als omgekeerd.

21. Ende dat allerverwoestend onweeder ging nog gepaerd, met eenen geweldigen haegel, hoedanig nog nimmer vernoomen was; (ſ) een groote hagel, [*elck*] als een talent [*pont*] ſwaer, viel neder uyt den hemel op de menſchen: ende de menſchen (t) lasterden God van wegen de plage des hagels: want deſſelſs plage was ſeer groot.

Uit den hemel, viel een groote haegel, elk *als een talent* pond *zwaer.* Zo hebben onſe Overzetters. Maer het oorſprongelyk woord, het welk zy, door een *talent pond*, vertaelen, wordt by de Grieken gebruikt van alles, wat groot en zwaer is (*x*). — 'Er viel dan een groote haegel van eene nimmer gehoorde zwaerte; de haegelſteenen waeren groote klompen, welke, met een vreesſelyk geweld, uit den hemel, vielen. — Deeſe haegel viel *op de menſchen*, die hunne inſtortende wooningen verlaeten moesten, zo dat hunne leeden verpletterd wierden. — In raeſende wanhoop, *lasterden zy God*, (vergel. vs. 9, 11.) *van wegen de* ondraeglyke *plage des haegels; want dezelve was zeer groot.*

Deeſe plaeg had derhalven eenige overëenkoomst, met die der Egijptenaeren, (vergel. Exod. IX: 23-36;) maer zy was nog veel zwaerer.

Nimmer had 'er zulk een allervreesſelykst onweeder plaets gehad, als dat, door het welk het geheimzinnig Babel verwoest werdt. De geheele natuur ſcheen omgekeerd te worden, en de haegelſteenen, welke uit den hemel vielen, waeren ganſche gevaerten.

Hier meede meenen wy den letterlyken zin van dit gezicht genoegzaem opgeheldert te hebben; maer het is veel moeilyker, de propheetiſche bedoeling aen te wijſen.

Dit algemeene ſtaet vast, dat het *uitgieten der zeeven ſchaelen*

(ſ) Openb. 11: 19. (t) Openb. 16: 9, 11.
(*x*) ROSENMULLER ad h. l.

len eene geheimzinnige afteekening zy van zeer geduchte oordeelen, welke, over de vijanden der Kerke, zouden worden uitgegooten. De hemelfche ftem zelve noemt ze de *phioolen van Gods toorn* Kap. XVI: 1, en Kap. XV: 7. heeten zy *gouden phioolen vol van Gods toorn.*

Maer wie zijn de vijanden der Kerke, aen welke deefe allervreesfelykfte oordeelen zouden worden uitgeöeffend? zy worden Kap. XVI: 6. befchreeven, als zulken, die het *bloed der Heiligen en der Propheeten vergooten* hebben. De eerfte fchael werdt uitgegooten, over de *menfchen, die het merkteeken van het Beest hadden, en desfelvs beeld aenbaeden.* Kap. XVI: 2, de vijfde, *op den throon van het Beest.* Kap. XVI: 10, en de laetfte op *Babylon, die groote Stad.* (vergel. Kap. XVI: 19.) Wy zullen eerst de verfchillende gedachten der Uitleggeren kortelyk ter toetfe brengen, en 'er dan onfe meening by voegen.

I. Onder de verfchillende uitleggingen van dit geheimzinning Gezicht,

ℵ, Heeft het begrip van den fchranderen GROTIUS, hoe vernuftig ook uitgewerkt, geene breedfpraekige wederlegging noodig. — De groote Man is van oordeel, dat de Apostel, met dit Gezicht, en de volgende vertooningen, te Ephefen, onder de regeering van Keizer VESPASIANUS, verwaerdigd zy, en dat het uitgieten der zeeven phioolen ftrafgerichten beteekene, welke, over het Romeinfche Keizerrijk, na het vallen van het Capitolium, zijn uitgeöeffend. Zy zullen Kap. XV; 1. de *laetfte plaegen* geheeten worden, om dat zy eindigen, met de laetfte uitwerkfelen der Goddelyke gramfchap, tegen de Romeinfche afgodendienaers (y). — De *aerde*, op welke de fchaelen werden uitgegooten, zal het Romeinfche Keizerrijk aenduiden (z).

Meer byzonder, worden de *boofe zweeren*, by het uitgieten van de *eerfte* fchael Kap. XVI: 2, ver-

(y) l. c. ad c. XVI: 1.
(z) l. c. ad c. XVI: 1.

klaerd, van de pest, welke zich, tusschen de tijden van TRAJANUS en CONSTANTINUS, verscheidene maelen, over het Romeinsche Keizerrijk, verspreidt heeft. — Het uitgieten van de *tweede schael*, op de *zee* vs. 3. zal groote nederlaegen beteekenen, welke 'er, ten tijde van COMMODUS en PERTINAX, te Rome, zijn voorgevallen. — Het uitgieten van de *derde* schael, op de *rivieren en fonteinen der waeteren* vs. 4-7, wordt gebracht, tot de groote slachtingen, welke, in de Romeinsche Wingewesten, door den oorlog van ALBINUS, NIGER, ZENOBIA, en anderen, zijn voorgevallen. — Het uitgieten van de *vierde* schael, op de zon vs. 8, 9. wordt verklaerd, van den grooten hongersnood, ten tijde van COMMODUS. — Het uitgieten van de *vijfde* schael, *op den throon van het Beest* vs. 10, 11 zal aenwijsen, hoe de Romeinsche Heerschappy veel van zijnen luister verlooren heeft, door den verwoestenden inval van veele onbeschaevde volken, onder ALEXANDER, VALERIANUS, GALLIENUS, enz. — De *groote rivier de Euphraet*, op welke de *zesde* schael werdt uitgegooten, vs. 12-16. zal de *Tiber* beteekenen; de *Koningen, die, van den opgang der zonne, kwaemen*, zullen CONSTANTINUS, met zijne Zoonen, en Veld-Oversten, aenduiden; de *drie onreine geesten*, in de gedaente van *vorschen*, zullen het bezien der ingewanden van geslachte dieren, der vogelen, en der Sibillynsche boeken, afteekenen; *de groote dag van den Almachtigen God* zal de dag zijn, op welken Rome, door CONSTANTINUS, werdt ingenoomen; en *Armageddon* zal de berg *Janiculus* weesen. — De vreesselyke aerdbeeving, welke, op het uitgieten der *zeevende* schael, volgde vs. 17-21, wordt gebracht, tot de Heerschappy der Ostrogothen, in Italien, en binnen de Stad Rome zelve; het *scheuren* van Babel *in drie deelen* zal vervuld zijn, wanneer TOTILAS het derde deel der muuren van Rome vernielt heeft, en *het vallen der Steeden van de Heidenen*, wanneer de Gothen veele Steeden in Italien, en in de Wingewesten, hebben omgekeerd; de *Eilanden*

en

en *bergen* vs. 20 zullen Zeesteeden en Kasteelen zijn; en de *haegel* vs. 21 wordt letterlyk, van verpletterende haegelsteenen, uitgelegd.

Over deese uitlegging, maeken wy slechts de volgende korte aenmerkingen; — dat de Apostel alle de gezichten, welke, in dit Boek, beschreeven zyn, onder Keizer DOMITIANUS, geduurende zijne ballingschap, op het eiland *Patmos*, ontvangen hebbe (*a*); — dat de verklaering der byzonderheedan, hoe vernuftig ook uitgedacht, zo gedrongen zy, dat elk het als het waere gevoelen kunne; — dat het uitgieten der *zeeven* schaelen eene propheetische teekening zy van de *zeeven* LAETSTE *plaegen, in welke Gods toorn zou voleindigd worden*, (Vergel. Kap. XV: 1,) maer, na het overheerschen van *Rome*, door de *Ostrogothen*, heeft God immers nog veele plaegen, over de vijanden van Christus Koningrijk, gezonden, en 'er zijn nog meer toekoomende.

ב. De voorstanders van de zogenaemde ZEEVEN PERIODEN meenen een verband te vinden, tusschen de ZEEVEN PHIOOLEN, en tusschen de *zeeven zeegelen*, en *Bazuinen*. — Zommige maeken dezelve, aen elkanderen, ondergeschikt, zo dat het *zeevende zeegel* de *zeeven Bazuinen*, en de *zeevende Bazuin* de *zeeven phioolen* zoude voortbrengen (*b*). — Anderen brengen de *zeeven brieven*, de *zeeven zeegelen*, en *zeeven Bazuinen*, tot de zogenaemde ZEEVEN PERIODEN; maer niet de ZEEVEN PHIOOLEN (*c*) Nog anderen vinden die ZEEVEN TYDPERKEN, ook in de ZEEVEN PHIOOLEN (*d*). — Nog een ander maekt de oordeelen, welke door de *zeeven Bazuinen* zouden bedoeld zijn, gelyktijdig, met de plaegen, welke, door het uitgieten der *zeeven* schaelen, zijn afgeteekend (*e*).

(*a*) XXVI *Deel.* INLEID. p. LXXXVI—
(*b*) MARCKIUS l. c. *Præfat.* §. 14.
(*c*) MARCKIUS l. c. §. 16.
(*d*) *Idem* l. c. §. 29.
(*e*) DRIESSEN l. c. p. 82.

Dan daer wy de geheele zaeke der zogenaemde *zeeven perioden*, voor eene willekeurige veronderstelling houden (*f*), hebben wy ons, over deese manieren van uitleggen, niet te bekommeren.

3. Onder de Godgeleerden van onse Kerk, is het thans een bykans algemeen aengenoomen begrip, dat het *uitgieten der* zeeven *schaelen*, „ de *zeeven voornaeme oor-* „ *deelen Gods*, waer meede de HEER die volken wilde „ straffen, die, aen de bygeloovigheid en afgodery „ van *Rome*, vast waeren, en de waere Kerk op aerde „ bestrijden en vervolgen, leevendig, maer ook ver- „ schriklyk, afmaele (*g*).” — Deese uitlegging heeft haeren grond, in de vooronderstelling, dat de Roomsche Hierarchie, onder het zinbeeld van het *Beest*, en van *Babylon, die groote* Stad, bedoeld zy.

A. Ondertusschen loopen de gedachten deeser Uitleggeren, in het toepassen der byzonderheeden, wijd uit een.

A. De Hoogleeraer VITRINGA is van oordeel, dat de *zeeven plaegen*, door het uitgieten der *schaelen* afgebeeld, reeds ten deele hebben plaets gehad, en ten deele nog toekoomende zijn.

a, Omtrent het *uitgieten van de* eerste *schael* Kap. XVI: 2, merkt hy vooraf aen, dat het Rijk van het *Beest*, in dit gezicht, vertoond worde, onder het zinnebeeld van de *waereld*, dat is van *hemel* en *aerde*; dat daerom dat Rijk, even als de waereld, desselvs *aerde*, *zee*, *stroomen*, *fonteinen*, *zon*, *lucht*, en *hemel* hebbe, op welke, in de beschrijving der *zeeven plaegen*, gedoeld wordt; en dat derhalven die *aerde*, *zee*, *stroomen*, *zon*, *lucht* en *hemel*, geheimzinnig moeten opgevat worden (*h*). — Op deesen grond nu, wordt de *aerde*, op welke de *eerste phiool* werdt uitgegooten, in tegen-

(*f*) XXVI *Deel* p. 223-240.
(*g*) VITRINGA l. c. p. 363.
(*h*) l. c. p. 394.

genstelling van de *zee*, van het volk, het welk de *Roomsche Kerk* uitmaekt, verstaen, terwijl de *zee* vs 3, dat zelvde volk zal beteekenen, maer zo als het eene *Burgelyke* Maetschappy uitmaekt (*i*). — Hier uit wordt verder afgeleid, dat de *eerste phiool*, over dat volk zy uitgegooten, voor zo verre het de *Kerk*, en dat de *tweede phiool*, over dat zelvde volk, zy uitgegooten, voor zo verre het eene *Burgerlyke Maetschappy* uitmaekt (*k*).

Omtrent de *eerste* plaeg zelve, zijnde *een boos en kwaed gezweer, aen de menschen, die het merkteeken van het Beest hadden, en desselvs beeld aenbidden* vs. 2 b vooronderstelt de Hoogleeraer, dat de eigenschappen der gemelde *zweeren* zijn: — getuigenis te draegen van eene inwendige verdorvenheid des lichaems; — het lichaem afschuuwelyk te maeken; — eene groote smert te veröorzaeken; — en geduurig voort te vreeten.

Dit zinbeeld zal ons daerom een *lichaem der Kerk* afbeelden, het welk door *gezweeren*, door valsche leeringen en grouwzaeme zeeden, overäl zodaenig mismaekt is, dat de Heiligen de gemeenschap daer van schuuwen. — De vervulling wordt bepaeld, tot dien tijd, wanneer de Waldensen zich, van de gemeenschap der diep bedorvene *Roomsche* Kerk, hebben afgezondert (*l*).

β. De *tweede plaeg*, welke de *zee* in *bloed* deedt veränderd worden, zo dat *alle leevende ziel gestorven zy, in de zee* (Vergel. vs. 3,) wordt op den gemelden grond, verklaerd, van een zeeker *tijdelyk kwaed*, het welk de volken, die

(*i*) l. c. p. 396.
(*k*) l. c. p. 396, 397.
(*l*) l. c. p. 397, 398.

aen de bygeloovigheid en afgodery van *Rome*, vast waeren, als eene *Burgerlyke Maetschappy*, getroffen heeft.

Het veränderen van de *zee* in *bloed* zal beroerten en verdeeldheeden onder de menschen beteekenen, welke onrust, verwarringen, geweld, en bloedstortingen te weeg brengen, zo dat niemand zijn leeven gerust en veilig kunne doorbrengen; gelijk een visch, in het waeter, het welk, met bloed bemorst, of bloed zelvs geworden, is, niet leeven kan. — De vervulling wordt gezogt, in de verdeeldheeden tusschen de Keizeren en Pausen, welke gansch *Italien* en *Duitschland* verwoest hebben, in de XIIIde en XIVde Eeuw, wanneer de volken zodaenig tegen elkanderen gewoedt hebben, dat het rooven, verwoesten, en bloed vergieten, geen pael of perk kenden (*m*).

γ. De *derde Engel goot zijne schael uit, op de Rivieren en Fonteinen der waeteren*, met dat gevolg, dat de *waeteren bloed* wierden vs. 4.

Door de *Rivieren* en *Fonteinen der waeteren* wordt de *leer des geloovs* verstaen, of de *Leeraers*, die dezelve voordraegen. — Het veränderen van de *Rivieren en Fonteinen der waeteren*, in *bloed*, zal geheimzinnig plaets hebben, wanneer de Leeraers der Kerk, in Sijnoden vergaderd, bloedige besluiten neemen. — Dit zal vervuld zijn, in de beruchte Kerkvergadering van *Constans*, in de Jaeren 1414 en 1415, welke de uitmuntende mannen JOANNES HUS, en HIERONYMUS VAN PRAEG ten vuure gedoemt, en, door haere bloedige besluiten, te weeg gebracht heeft, dat het gansche Koningrijk van *Boheemen*, door eenen oorlog, ter zaeke van den Godsdienst, in vuur en vlam geraekte (*n*).

Dee-

(*m*) l. c. p. 398-402.
(*n*) l. c. p. 403-405.

Deese plaeg was blijkbaer rechtvaerdig, om dat de veréerers van het Beest *het bloed der Heiligen en der Propheeten vergooten hebben*, (Vergel. vs. 5-7.) — Onder den naem van *Propheeten* zullen uitmuntende Leeraers bedoeld zijn, die ten tijde van het schroomelyk bederv der Kerk, yverig, tegen de zonden van hunnen tijd, gepreedikt hebben, gelijk de *Waldensen* en *Albigensen*, byzonder de gemelde HUS en VAN PRAEG (*o*).

8. De *vierde* schael werdt uitgegooten, *op de zon en haer werdt macht gegeeven, om de menschen te verhitten door vuur*, (vergel. vs. 8.)

De oordeelkundige VITRINGA heeft zeer wel waergenoomen, dat 'er een byzondere nadruk zy, in de benaeming van *de menschen*; hy verstaet 'er vleeschelyke menschen door, die, in vernuft en schranderheid, booven anderen uitmunten; byzonder machtige Vorsten, in het Rijk van het Beest, die, door heerschzucht en oorloogen, veelerleië rampen te weeg brengen. — Ook zal de *zon* hier een zinbeeld zijn van Koninglijke heerlijkheid. — Op dien grond zullen de rampen en ellenden worden afgeteekend, welke *Italien* overstroomd hebben, by gelegenheid van de oorloogen, welke de Koningen van *Frankrijk* verwekt hebben, om het Rijk van *Napels*, en het Hertogdom van *Milaen* te bemachtigen, omtrent het begin van de XIVde Eeuw (*p*).

9. *De vijfde Engel goot zijn schael uit, op den throon van het Beest, en zijn Rijk is verduisterd geworden*, (vergel. vs. 10.)

Deese *plaeg* wordt gebragt, tot den tijd der Kerkhervorming, door welke het Rijk van

(*o*) l. c. p. 405-409.
(*p*) l. c. p. 409-415.

het *Beest* eenen zeer zwaeren slag gekreegen heeft, — De *verduistering* zal bestaen hebben, deels in eene zeer aenmerkelyke vermindering van het Pausselyk gezach, deels in het openbaer maeken van de schandelyke dwaelingen, en afschuuwelyke grouwelen, met welke de Roomsche Kerk besmet was (*q*).

ζ. Met opzicht tot de *zesde plaeg*, vs. 12-16. erkent de Hoogleeraer „ dat 'er, in deese „ Prophetie, zwaerigheeden zijn, welke hen, „ die het meest in de Gods geheimen geöeffend „ zijn, verleegen maeken, en, voor de ver„ vulling, zo klaer niet kunnen opengelegd en „ verstaen worden; dit zou ik echter (wordt 'er bygevoegd) „ ernstig wenschen, dat de ver„ klaeringen, welke men van duistere plaetsen „ geevt, binnen de paelen van waerschijnlyk„ heid bleeven, het gene geöeffende verstan„ den niet altijd doen, door al te groote liev„ de, voor hunne verönderstellingen" (*r*).

a. Deese *schael* werdt *uitgegooten, op de rivier Euphrates, en haer waeter is verdroogd, op dat bereid zoude worden de weg der Koningen van den opgang der Zonne*, 12.

α. De Hoogleeraer verwerpt de gedachte, dat hier gezinspeeld worde, op de geschiedenis der beleegering van het oude *Babel*, door den Koning CYRUS; wanneer de *Euphraet*, door kunst, werdt uitgedroogd, zo dat zy eenen onbelemmerden doortocht verleende; (Verg. Jes. XLIV: 27. Jer. L: 38. LI: 32-36.) en is van oordeel, dat 'er gezien worde, op het Heidensch *Rome*, welker grenspaelen zich, ten Oosten, tot de *Euphraet*, uitstrekten, zo dat deese stroom

(*q*) l. c. p. 415-422.
(*r*) l. c. p. 423.

ſtroom de volken aen geene zijde verhinderde, om het Roomsch gebied van dien kant te benaeuwen. — In den geestelyken zin, zal de *Euphraet* een machtig volk beteekenen, het welk als eene borstweering was, om vyandelyke Koningen in het Oosten, van het Rijk des Monſterdiers, af te weeren; en het *verdroogen* van die rivier zal aenwijſen, hoe dat machtig volk, door verſcheidene nederlaegen verzwakt, buiten ſtaet weezen zoude, om het Rijk van het Beest langer, tot eenen voormuur, te verſtrekken.

ll. Door de *Koningen van den opgang der Zonne*, worden *Koningen* verſtaen, *die, met het licht van het zuiver Euangelie, beſtraeld zijn.* — Op dien grond, moet de *Euphraet* een machtig Koningrijk van *Europa* beteekenen, het welk, als eene borstweering, is, voor het *Rijk van het Beest.* Dit machtig Koningrijk zal *Frankrijk* zijn, om dat het, met het gezach en de hoogheid der Roomſche Pauſen, zoude zijn gedaen geweest, indien Frankrijk hen niet gehandhaevt hadde.

t. Het *opdroogen* van de *Euphraet* zal dan aenduiden, dat het Koningrijk van Frankrijk allengskens zal verzwakt worden, „ op
„ dat de Koningen en Vorſten der aerde
„ daerin minder tegenſtand moogen vin-
„ den, ten tijde van dien ſtrijd, die,
„ om den Godsdienst, zoude gevoerd
„ worden, en eenen weg baenen, ter
„ voltooijing van de Kerkhervorming, en
„ dat groote werk, waer van hier geſproo-
„ ken wordt" (*s*).

(*s*) l. c. p. 429.

b. *De drie onreine geesten*, in de gedaente van *vorschen*, die de *Koningen der aerde en der geheele waereld aenhitsten*, *tot den strijd van dien grooten dag des Almachtigen Gods*, vs. 13, 14, worden gezocht, in de *Jesuiten*, die zich onvermoeid bevlijtigt hebben, om het Pausselyk gezach te schraegen. — De *strijd* zal daerin bestaen, „ dat de partyen, „ die, in het stuk van den Godsdienst, ver„ schillen, ter eeniger tijd, tegen elkander „ zouden oorlog voeren; — die algemeene „ strijd, tusschen de partyen, wordt gezegd „ te zullen geschieden, *op dien grooten dag* „ *des Almachtigen*, op welken God besloo„ ten heeft, zijne heerlykheid te bewijsen, „ in het wreeken der vyanden van de „ Kerk" (*t*).

c. De plaets van deesen strijd heet *Armageddon*, vs. 16. De Heer VITRINGA vertaelt het, door *berg des ondergangs*, en zoekt de reden van die benaeming daerin, dat deese strijd den geheelen ondergang van het *Antichristiesch* gebied, en derhalven het geluk der Kerke, ten gevolge hebben zal (*u*).

ŋ. De *zeevende* Engel *goot zijne schael uit*, *in de Lucht* of in den *Dampkring*, en had een allerverschrikkelykst onweeder ten gevolge, vs. 17-21.

a. Dit onweeder vs. 17, 18. zal vertoonen, hoe het Rijk van het *Beest*, waer van *Rome* het hoofd is, op eene vreesselyke wijs, geheel zal verdelgd en te niet gedaen worden.

b. Het *scheuren van het groote Babylon*, *in drie deelen* vs. 19, wordt, by gissing, verklaerd, van

(*t*) l. c. p. 436.
(*u*) l. c. p. 422-442.

van die partyschappen, welke 'er in volgende tijden, zullen plaets hebben, van welke de eene de bygeloovigheeden van *Rome* zal blijven vasthouden, de andere het oppergezach van den Paus verwerpen zal, maer de oude bygeloovigheid aen de hand houden, en de derde, tot de waere Kerk, zal overgaen; eene verdeeldheid, welke den ondèrgang van die groote Stad zal te weeg brengen. „ Maer, (voegt 'er de Uitlegger by) ik stel dit niet, „ dan met kommer, voor; om dat 'er an- „ dere zoorten van verdeeldheeden weezen „ kunnen, boven en beneeven die, welke „ ik heb aengehaelt, en de uitkoomst zal „ moeten leeren" (*v*).

c. Door de *Eilanden, die gevlooden zijn*, worden vrye Steeden en Gemeenebesten, en door *de Bergen, die niet gevonden zijn*, groote Koningrijken verstaen, vs. 20.

d. De *Haegel* zal een zinbeeld zijn van *hongersnood*, zo dat het gene vs. 21. ten slotte gezegd wordt, zal aenduiden, dat de aenkleevers van het Roomsche bygeloov, niet alleen met *lichaamelyken hongersnood*, maer ook met eene *geestelyke schaerschheid*, en een oordeel der verharding, zullen gestraft werden (*w*).

B. Anderen zijn van oordeel, dat de *zeeven plaegen*, door het uitgieten der *zeeven phioolen* afgebeeld, eerst in volgende tijden, aen het Antichristiesch Rome, zullen worden uitgeöeffend.

a. Zo begreep het de zeer geleerde HARTMAN (*x*). Er wordt, (zegt hy) „ onder het zinnebeeld „ van zeeven Phioolen, vertoond, langs wat

(*v*) l. c. p. 449.
(*w*) l. c. p. 442-455.
(*x*) *Huisbijbel ad h. l.*

„ trappen God zoude opklimmen, tot de volkoo-
„ men vernieling van het Rijk des Beests" (y).
Dan laeten wy 's Mans uitlegging, in de voornaemste byzonderheeden, kortelyk voordraegen.

a. Tot naeder verstand van de *eerste plaeg* Kap. XVI: 2, merkt hy aen: — „ dat alle deese
„ plaegen het Beest alleen treffen; — dat
„ bygevolg de *Aerde* hier moet gebracht
„ worden, tot die *Aerde*, welke niet de
„ Kerk, maer het *Beest*, bewoonde; — dat
„ zy de *Aerde* troffen; en wel onderscheiden
„ van de *Zee* vs. 3, en ook in onderscheiding
„ van de *Rivieren* en de *Fonteinen* vs. 4; —
„ en wel alleen die het *merkteeken van het*
„ *Beest hadden*, *en zijn beeld aenbaeden*,
„ dat is niet het *Beest* zelvs, maer zijne on-
„ derdaenen" (z). — Op deesen grond, zal de *Aerde*, als booven de *Zee* uitsteekende, den *Kerkelyken Staet* van het *Rijk des Beests* beteekenen, of dat Rijk, voor zo verre het eene Kerk uitmaekt; en de hier bedoelde plaeg zal een oordeel aenduiden, het welk de onderdaenen van het Rijk des *Beests*, tot nadeel van deszelvs Kerkstaet, treffen zoude.

Het *kwaed en boos gezweer* zelvs wordt verklaerd van „ eene gansch smertelyke
„ plaeg, welke, alle de aenhangers van dit
„ *Beest*, eene onverdraeglyke pijn zal ver-
„ oorzaeken, en waerin Gods slaende hand
„ teffens zeer klaer zal te ontdekken zijn,
„ — een zoort van eene gansch kwaedäer-
„ tige vuurige ziekte" (*a*).

b.

(*y*) *Huisbijbel over de Brieven van* JACOBUS, PETRUS, JOANNES, JUDAS, *en de* OPENBAERING. p. 294.
(*z*) l. c. p. 296.
(*a*) l. c. p. 297.

b. By het uitgieten van de *tweede schael*, werdt de *Zee* in *bloed* veränderd, *en alle leevendige ziel is gestorven, in de Zee*, vs. 3. — De *Zee* zal de meenigte der volken beteekenen, onder welke, en door welke het *Beest* en deszelvs aenbidders beschermd worden. — Het veränderen van die *Zee* in *bloed* zal eene algemeene slachting, onder die volken, te kennen geeven, zo dat allerleië zoorten van menschen, hier als visschen aengemerkt, jammerlyk omkoomen (*b*).

c. De *Rivieren* en *Fonteinen*, over welke de *derde schael* werdt uitgegooten, met dat gevolg, dat zy *bloed* wierden vs. 4, zullen een zinbeeld uitleeveren van zulken, die de vervolgingen, tegen de waeren Christenen, aengestookt en verwekt hebben. — Deese zullen, in *bloed*, veränderd worden, voor zo verre God hun de bloeddorstigheid, met hun eigen bloed, zal betaeld zetten (*c*).

d. De *Zon*, op welke de *vierde schael* werdt uitgegooten vs. 8, 9. zal de opperste waereldlyke macht, in het Rijk van het Beest, verbeelden; en de *verhitting* van de Zon zal de hitte des toorns van die Koningen, om zich te wreeken, over geleeden ongelyk, het zy in de daed, het zy in verbeelding, te kennen geeven, zo dat de inwooners deeser *Aerde* elkanderen te vuur en te zwaerd vernielen zouden (*d*).

e. Toen de *vijfde schael*, op den *throon van het Beest*, was uitgegooten, werdt *zijn Rijk verduisterd*, vs. 10, 11 — Die verduistering wordt gebracht, tot eene ontluistering van

(*b*) l. c. p. 297, 298.
(*c*) l. c. p. 298
(*d*) l. c. p. 299.

den glans der Heerſchappy van het *Beest*, het zy door het verſchijnen van een grooter licht, of door vermindering van deszelvs licht, of door eene van buiten aenkoomende beneeveling van dat licht. Van deeſe drie wordt het laetſte gekooſen, zo dat 'er een oordeel zal bedoeld zijn, waer door dat Rijk niet alleen eene taening zal ondergaen, maer ook deszelvs glans, zonder hoop op herſtelling, geheel en al verlieſen zal (*e*).

f. De *zesde ſchael* werdt uitgegooten, op de *groote Rivier Euphrates*, vs. 12-16.

𝔞. De *Euphraet*, oulings de voornaemſte ſterkte van *Babel*, zal hier een bolwerk beteekenen, het welk het Rijk van het *Beest*, zo lang het in weeſen bleev, voor de *Koningen van het Oosten*, onverwinbaer maekte.

𝔟. *De Koningen van den opgang der Zonne* vertoonen de Vorſten, die het Rijk van het *Beest* beſtrijden en ſloopen zouden, en wel Christen Vorſten, die eenen oorlog, om den Godsdienst, tegen het *Beest* en zijne aenhangers, voeren zullen. — Zy zullen Koningen *van den opgang der Zonne* geheeten worden, om dat zy niet alleen waere geloovigen zijn zullen, beſtraeld, met het licht van de Zon der gerechtigheid; maer ook om dat zy de dageraed van dien dag, in welken de rechtvaerdigen zullen heerſchen, met zich brengen zullen.

𝔠. *De Koningen der aerde en der geheele waereld* zijn dan de onderhoorige Koningen van het *Beest*. — Deeſe zullen, ten ſtrijde,

(*e*) l. c. p. 299.

de, vergaederd worden, in de plaets *Armageddon*, om zich, tegen de gemelde Oosterſche Koningen, te verdeedigen, maer geheel verſlaegen worden.

ƀ. De opwekking van den Verlosſer vs. 15, *ziet, ik koom, als een diev, zaelig is hy, die waekt* enz wordt opgevat, als eene vermaening, aen de waere Christenen, om zich gereed te houden, ten einde zich by de Koningen, die, op de aenhangers van het *Beest*, zullen aenvallen, te kunnen voegen (*f*).

g. Eindelyk meent de Heer HARTMAN, dat de *zeevende Phiool* vs. 17-21. overëenkoome, met de *zeevende Bazuin*, en dezelve naeder verklaere terwijl de uitkoomst van den ſtrijd in *Armageddon* de geheele ſlooping van het Rijk des Beests weezen zal (*g*).

β. De Hooggeleerde VAN HAMELSVELD brengt ook de vervulling van dit Propheetiesch gezicht, tot tijden, welke nog toekoomende zijn. „ Dewijl deeſe *laetſte* plaegen, (zegt hy (*h*),) eerst „ in het vervolg van tijd, moeten gebeuren, „ hoe zeer ook een opmerkzaem oog veele toebereidſelen tot dezelve beſchouwen kan, zal „ het niemand bevreemden, dat ik omtrent „ dezelve, niets met zeekerheid durve bepaelen, wat de byzonderheeden betreft. — „ In het algemeen zien wy zo veel, dat de „ Godheid de allergeduchtſte ſtraffen, over „ alle godlooſen, over alle onderdrukkers, „ over allen, die geweetensdwang geöeffent „ hebben, door de geheele waereld zal brengen. — Verder hangt hier nog het voor-

(*f*) l. c. p. 300-302.
(*g*) l. c. p. 302, 303.
(*h*) *Korte aenmerk. over het N. T.* II *Deel.* p. 626.

„ hang, voor deese geheimen; wanneer de „ tijd dit zal hebben wechgeschooven, zal alles „ duidelyk weezen."

a. De eerste plaeg, van de *boose zweeren* vs. 2, meent hy, kan een geheel bederv der zeeden beteekenen, zo dat al wie waerheid en recht bemint, zich van zulke lieden, onttrekken zal.

b. De *tweede* en *derde plaeg* vs. 3-8. denkt hy, kunnen, voor de vervulling, niet behoorlyk onderscheiden worden, en berust daerom in dit algemeene, dat 'er oorloogen, en byzonder inlandsche en burgeröorloogen, ontstaen zullen, welke alles, met bloed en moord, vervullen zullen.

c. Omtrent de *vierde plaeg*, vs. 8, 9, merkt de Schrijver aen, dat „ de *Zon* meermaelen een „ zinbeeld zy van Vorsten en Koningen, en „ de zonnehitte een zinbeeld van *despotieke* „ onderdrukkingen, waer door de menschen „ benaeuwd en beangstigd worden, als door „ het steeken der brandende Zon" (*i*).

d. Het *verduisteren van het Rijk des Beests*, by het uitgieten van de *vijfde schael*, vs. 10, 11, zal aenduiden, dat de snoodheid van het Antichristendom alömme zal ontdekt worden.

e. Omtrent de *zesde plaeg*, vs. 12-16. wordt niets bepaeld, buiten dit algemeene, dat snoodäerts, door hunne onöphoudelyke aenhitsingen, voor het laetst, de waereld in rep en roer brengen zullen, en dat de Verlosser onvoorziens een einde maeken zal van alle deese snoode onderneemingen (*k*).

f. Ten aenzien van de *zeevende plaeg*, vs. 17-21. wordt

(*i*) l. c. p. 627.
(*k*) l. c. p. 627, 628.

wordt alleenlyk aengemerkt, dat 'er eene groote omwenteling van de aerdſche zaeken voorſpeld worde, onder het beeld van eene aerdbeeving; dat, door het *vlieden van alle eilanden*, en dat 'er *geene bergen meer te vinden zijn*, de omkeering van Staetendommen en Burgermaetſchappyen, naer het ſchijnt, aengeduid worde; dat de *haegel* onmiddelyke oordeelen van God te kennen geeve, by voorbeeld, hongersnood, pest, of dergelyken; — terwijl de tijd de beste uitlegger van dit Hoofdſtuk weezen zal (*l*).

B. Ik heb deeſe manieren van uitleggen, zo kort my moogelyk was, voorgeſtelt; op dat mijne Leezers dezelve, als met een opſlag van het oog, zouden kunnen overzien, te meer om dat deeſe de heerſchende begrippen zijn der Godgeleerden van onſe Kerk. — Was het mijn oogmerk, ik zou, voorál op de verklaering van den Hoogleeraer VITRINGA, als meede die van den Heer HARTMAN, vry wat aenmerkingen maeken kunnen. Dan dit algemeene zy genoeg, dat deeſe wijs van uitlegging haeren grondſlag hebbe, in de aengenoomene vooronderſtelling, dat het *Beest*, Kap. XIII: 1 - 10. beſchreeven, de jammerlyk bedorvene Kerk van *Rome* beteekene, of, gelijk men gewoon is te ſpreeken, het *Antichristiesch Rome*. Nu meenen wy genoegzaem betoogt te hebben, dat deeſe vooronderſtelling geheel ongegrond zy, en dat het *Monſterdier* eene machtige Heerſchappy afteekene, welke, nog eerst in volgende tijden, zal te voorſchijn koomen (*m*).

Ŧ. De Engelſche Godgeleerden ſtemmen, met de Onſe, in de hoofdzaek, overéén, vermits zy hunne verklaeringen, op dezelvde vooronderſtelling, vestigen.

(*l*) l. c. p. 628.
(*m*) *Booven* p. 219 - 225.

A. De Bisschop THOMAS NEWTON (*n*), vergelykt *de zeeven Bazuinen* in zo verre, met de *zeeven Phioolen*, dat de eerste de middelen aenwijsen, door welke God zijne gramschap, over het *Roomsche Keizerrijk*, heeft uitgeöeffent, en de andere de Goddelyke straffen, over de *Roomsche Kerk*, zullen afschilderen. — Hy meent, dat de oordeelen, door het *uitgieten der zeevenschaelen* afgebeeld, alle nog toekoomende zijn, op dien grond, dat de *zeeven laetste plaegen*, in orde van tijd, met de *zeevende Bazuin*, overëenkoomen, en de *zesde Bazuin* voorönderfteld wordt, in onse daegen, nog niet te zijn voorbygegaen (*o*). „ Diens„ volgens, (zegt de Kerkvoogd) is 'er geene mooge„ lykheid, om deeze plaegen zo te verklaeren, als „ of de Prophecyen, met de geschiedenissen, over„ eenkoomstig waeren, of, door ooggetuigenissen, „ konden bevestigd worden. De veele vruchteloose „ pogingen, welke tot hier toe gemaekt zijn, om „ dezelve te verklaeren, strekken ten verderen be„ wijse van de onmoogelykheid, om ze wel uit te „ leggen, zijnde de beste Uitleggers, in dit gedeelte „ meer, dan in eenig ander, te kort geschooten" (*p*).

A. Of de *zweeren*, welke het uitgieten van de *eerste schael* te weeg bracht vs. 2. natuurlyk of zeedelyk weezen zullen, wordt, ter bepaeling, aen den tijd en de uitkoomst, overgelaeten.

B. Het veränderen van de *Zee*, als meede van de *Rivieren* en *Fonteinen*, in *bloed*, by het uitgieten van de *tweede* en *derde Phiool* vs. 3-7, wordt in het gemeen, tot groote slachtingen en verwoestingen, gebracht.

C. De brandende *hitte* der *Zonne*, na het uitgieten van de *vierde schael* vs. 8, 9, wordt verklaerd, of

(*n*) *Historische en taalkundige Vertoogen, over de gewijde Voorzeggingen.* II *Deel.* p. 353.
(*o*) l. c. p. 351.
(*p*) l. c. p. 352.

of voor een droog en heet jaergetijde, het welk de veldvruchten verschroeit en kwaedäertige ziekten veröorzaekt, of zinbeeldig van geweld en onderdrukking, het welk de tijd meede ontdekken zal.

D. De *duisternis*, welke het uitgieten van de *vijfde schael* te weeg bracht vs. 10, 11. wordt gebracht, tot eene groote ramp, welke, op *Rome*, vallende, het gansche *Antichristiesch* Rijk verduisteren en in verwarring brengen zal.

E. De *zesde plaeg* vs. 12-16. wordt uitgelegd van den ondergang der *Roomsche Hierarchie*, wanneer de Vorsten, die nog aen haere bygeloovigheid vasthouden, zich, in eenen oorlog, om den Godsdienst, verëenigen zullen.

F. Het gene, van de *zeevende plaeg*, gezegd wordt vs. 7-21, zal de middelen beschrijven, door welke de ondergang van het *Beest* zal voltooid worden (*q*).

B. De zeer geleerde M. LOWMAN is vry uitvoerig, in het verklaeren der *zeeven Phioolen* (*r*), en meent daerin eene voorzegging te vinden van de geduchte straffen, met welke *Rome*, om het verdrukken der waerheid, en het vervolgen der Heiligen, zou bezocht worden, welke deels vervuld is, en deels, in het vervolg, zal vervuld worden.

Hy vooronderstelt, dat hier Gods gerichten, over den *Roomschen Antichrist*, worden afgeteekend, van omtrent het jaer 756, tot den geheelen ondergang, omtrent het jaer 2016. Deese voorönderstelling rust wederom, op eene andere, dat naemenlyk de 42 maenden, geduurende welke het *Beest* lasteringen spreeken zoude, (vergel. Kap. XIII: 5,) maekende 1260 daegen, (vergel. Kap. XI: 3,) van 1260 jaeren,

(*q*) l. c. p. 352-358.
(*r*) *Uitbreiding en aenmerkingen over de* OPENBAERING *van* JOANNES. p. 193-235.

moeten verſtaen worden, en dat deeſe jaeren moeten gereekend worden begonnen te zijn, in het jaer 756, wanneer de waereldlyke macht van *Rome*, onder de Pauſen, eenen aenvang nam. — Op deeſen grond, is de Schrijver van oordeel, dat de *vijf* eerſte *Phioolen* reeds zijn uitgeſtort, en dat de *twee* laetſte *plaegen* nog toekoomende zijn.

A. Het uitgieten van de *eerſte Phiool* vs. 2. zal dan de eerſte aenmerkelyke ſtraf van de handhaevers der *Roomſche Hierarchie* afgebeeldt hebben. Deeſe zal uitgeöeffend zijn, in de groote beroeringen, welke, in het Keizerrijk onder het geſlacht van KAREL *den Grooten*, hebben plaets gehad, wanneer de Pauſen allerleië listen in het werk ſtelden, om de Keizerlyke macht te verzwakken, en, aen hunne heerszuchtige oogmerken, dienstbaer te maeken, van het jaer 840 tot 962; terwijl hier by nog kwaemen de inval der *Noormannen* in *Frankrijk*, en het verwoesten van *Italien*, door de *Saraceenen* (*s*).

De *aerde*, op welke de *eerſte Phiool* werdt uitgegooten moet dan het Roomſche Keizerrijk beteekenen, of de Landen, welke, aen deszelvs gezach, onderworpen waeren, en het *gezweer* de rampen afbeelden, welke die Landen, byzonder *Italien*, zijn overgekoomen. — Dan, volgens deeſe opvatting, was de *eerſte plaeg* eene ſtraf, niet voor het *Beest*, en deszelvs verëerers, het welk zijn gezach aenmerkelyk uitbreidde, maer voor het Keizerrijk.

B. Ter verklaering van de *tweede ſchael*, welke, op de *Zee* werdt uitgegooten vs. 3, merkt de Heer LOWMAN aen (*t*), dat de *Zee* de onderdaenen van het Keizerrijk beteekenen, die, ter *Zee*, naer vreemde Landen, trokken, en, aen boord der vloo-

(*s*) l. c. p. 200-205.
(*t*) l. c. p. 205.

vlooten waeren, byzonder op de *Middellandsche Zee*. Dit brengt hem, tot de gedachten, dat het veränderen van de *Zee*, in *bloed*, vervuld zy, in de zogenaemde *Heilige oorloogen*, om Jerusalem, van de Saraceenen, te herwinnen, welke allervreesselykste bloedstortingen hebben te weeg gebracht, zo dat omtrent twee Millioenen menschen, in onderscheidene tochten, het leeven verlooren, van het jaer 1040 tot 1140 (*u*). — Maer dan zou wederom deese plaeg het *Beest*, of de *Roomsche Hierarchie*, niet getroffen hebben, naerdien de *Roomsche Pausen*, geduurende dit tijdperk, hunne heerszuchtige oogmerken by uitneemenheid bereikt hebben, door het uitbreiden van hunne macht, zo wel in waereldlyke, als Kerkelyke zaeken. Toen maetigden zy zich een onbepaeld gezach aen, zelvs om Keizeren en Vorsten aen te stellen en af te zetten. De *Krijgstochten* veröorzaekten den ondergang van veele groote Mannen, maer de Pausen hadden 'er dit voordeel van, dat zy zich volstrekt Meesters van alles maekten.

C. Het uitgieten van de *derde schael*, op de *Rivieren* en *Fonteinen* vs. 4-7, wordt gebracht, tot de bloedige oorloogen, tusschen de *Guelpen* en *Gibellinen*, of de *Pauselyke* en *Keizerlyke* partyen, over het recht der begeeving van Kerkelyke ambten, van het jaer 1200 tot 1371. — *Rivieren* en *Waeterfonteinen* zullen zinbeelden zijn van Landen, welke den eigenlyken zeetel des Rijks uitmaeken, in onderscheiding van de wingewesten. Het veränderen van de Rivieren en Fonteinen, in *bloed*, zal daerom geweldige bloedstortingen afteekenen, in die gedeelten van het Westersch Rijk, welke den oorsprongelyken zeetel der Heerschappy van het *Beest* uitmaekten. — In die Landen, werdt het *bloed der Heiligen en der Propheeten*

(*u*) l. c. p. 205-209.

vergooten, (vergel. vs. 6,) byzonder na dat 'er eene nieuwe manier van rechtspleeging, teegen de Ketteren, uitgevonden, en DOMINICUS, tot *Inquisitie-Meester* was aengesteld, omtrent het jaer 1216. — Maer dit onschuldig bloed heeft God gewrooken, door de onëenigheeden, geweldenaeryen, verwoestingen, en bloedstortingen, welke de twisten, tusschen de *Keizeren* en *Pausen*, over de *investituur*, of het begeeven van Kerkelyke waerdigheeden, hebben te weeg gebracht.

In deese bloedige twisten, tusschen de *Guelpen*, die het, met den Paus, en tusschen de *Gibellinen* die het, met den Keizer, hielden, zou het uitgieten der *derde Phiool* vervuld zijn (v).

D. Het uitgieten van de *vierde schael* op de *Zon* vs. 8, 9, wordt betrekkelyk gemaekt, tot de langduurige en bloedige oorloogen, welke, door eene scheuring in het Pausdom, veröorzaekt zijn, van het jaer 1378 tot 1530, wanneer 'er drie Pausfen, in drie lijnen van opvolging, gelijktijdig waeren. De *Zon* naemenlyk wordt aengemerkt, als een zinbeeld van Koninglyke macht en heerlykheid, en het *verhitten der menschen*, als eene teekening van zeer groote verwarringen; byzonder zal hier de *Zon*, de Pausen beteekenen, en de *macht aen de Zon gegeeven, om de menschen te verhitten door vuur* heilloose wanörders afteekenen, door brandende drivten van heerszucht, wangunst, en gierigheid, veröorzaekt. — Op dien grond zullen hier de bloedige verwarringen voorspeld zijn, welke de langduurige scheuring, over de opvolging der Pausfen, na den dood van GREGORIUS XI, ten gevolge hadden, zo dat alles, door het vuur van tweespalt, in vlamme gezet wierdt; terwijl de Turken hun voordeel deeden, met deese verwarringen, tusschen de Christen Vorsten, zo dat het Oos-

(v) l. c. p. 210-216.

Oostersch Keizerrijk, by het inneemen van *Constantinopolen*, welke zedert de Hoofdstad des *Turkschen Rijks* gebleeven is, in het jaer 1453 een einde nam (*w*).

E. De *vijfde Phiool wordt uitgegooten*, *op den throon van het Beest, en zijn Rijk is verduisterd geworden*, vs. 10, 11. — Dit verklaerd de Heer LOWMAN van de Hervorming, zo als zy, in weerwil van allen den tegenstand der Pausfen, krachtig is doorgebrooken en voortgezet van het jaer 1560 tot 1650 (*x*).

F. Het gene, omtrent het uitgieten van de *zesde Phiool*, gezegd wordt vs. 12-16, is, by deesen Uitlegger, nog toekoomende. — Hy denkt, aen eenen vyandigen inval in het Rijk van het *Beest*, door Koningen, welker Landen, Oostwaerds van de Roomsche Heerschappy, geleegen zijn, en gist, dat, door die Koningen, de *Turken* bedoeld worden, terwijl de *Euphraat* zal beteekenen de *golv van Venetien*, welke de Oostersche grenspael is van de Pausselyke Heerschappy (*y*).

Dit tijdperk moet, volgens de gemelde bereekening der 42 maenden, koomen omtrent tusschen de jaeren 1700 en 1900 (*z*).

G. De vervulling van het gene, door het uitgieten der *zeevende schaal*, voorspeld is vs. 17-21, behoort derhalven, tot nog veel laetere tijden, wanneer de geheele macht van het *Antichristiesch Rijk* ten eenemael zal vernietigd worden. — Dit laetste tijdperk wordt gesteld, van omtrent het jaer 1900 tot 2016.

Deese geheele uitlegging rust op eene tweevouwige veronderstelling, van welke de eene, onses erachtens, even willekeurig en ongegrond is, als

(*w*) l. c. p. 217-223.
(*x*) l. c. p. 224-228.
(*y*) *l.* c. p. 228-238.
(*z*) l. c. p. 229.

de andere; dat naemenlyk niet alleen het *Beest* de *Roomsche Hierarchie* beteekene, maer dat ook de gemelde 42 maenden, of 1260 daegen, 1260 jaeren aenduiden, geduurende welke de Heerschappy der Paussen zoude stand houden, van het jaer 756, wanneer de Paus het waereldlyk gezach van *Rome* verkreeg, te gelijk met het Vorstendom van Ravenna, tot het jaer 2016.

Het *Beest* kan de Roomsche Hierarchie niet beteekenen (*a*). — Ook hebben wy reeds meermaelen aengemerkt, dat de gemelde tijdsbepaeling, ontleend van de verdrukking der Jooden, door ANTIOCHUS EPIPHANES; niet de langduurigheid, maer de hoedaenigheid, van eenen bangen tijd aenwijse (*b*). — Voor het overige slaen zy, die, om de vervulling der geheimzinnige Voorzeggingen van de OPENBAERING aen te wijsen, tot bereekeningen, de toevlucht neemen, naer onse gedachten, eenen geheel verkeerden weg in (*c*).

C. De Hoogleeraer DODDRIDGE verklaert (*d*), „by zich „zelven niet geheel overtuigd te zijn, of deese on„derstelling (van de laetstgemelde tijdreekening) „juist is, schoon hy 'er vry wat toe overhelle, om „te denken, dat zy het is; dan of alle de volgen„de vertooningen niet wel zien, op nog toekoo„mende gebeurtenissen, en de bovennatuurlyke „plaegen omschrijven, welke, over het *Pausselyk* „*Rijk*, in deszelvs laetste daegen, koomen zullen."

D. De Heer THOMAS READER bouwt wel, op denzelven grondslag der bereekening van 1260 jaeren, maer evenwel zo, dat de *zeeven Phioolen* tot nog toe niet zijn uitgegooten (*e*). Hy meent, dat de vervulling, niet lang voor het jaer 2016 zal plaets hebben (*f*), en

(*a*) *Booven* p. 219-225.
(*b*) *Booven* p. 106.
(*c*) XXVI *Deel. Inleid.* p. CXLV—
(*d*) *Huis-Uitlegger des N. T.* VI *Deel.* p. 863.
(*e*) *Remarks on the prophetical part of the Revelation of St. John, enspeclally the three last trumpets*, London 1778. p. 208—
(*f*) l. c. p. 208.

en dat de Jooden nog vooräf, naer hun Vaderland, wederkeeren, en Jerusalem herbouwen zullen, omtrent het jaer 1935 (*g*). — Verder stelt hy één jaer, voor het uitgieten van elk eene *schael*. „ Het is waerschijnlyk, (zegt hy) „ dat 'er, tusschen de plae-
„ gen van Egypte, geen langer tijd, dan een maend,
„ indien zo lang, verloopen zy, gelijk de Jooden
„ gissen; het is moogelyk, dat eenige maer eene
„ week Exod. VII: 25, en andere nog zo lang niet,
„ geduurt hebben; maer de volgende aenmerkingen
„ doen my overhellen, om te verönderstellen, dat
„ de *zeeven Phioolen* waerschijnlyk moogen genoomen
„ worden, voor *zeeven jaeren*, — om dat de ver-
„ woesting van *Jerusalem*, door de *Romeinen*, zo
„ lang geduurt heeft, naemenlyk van het jaer 66 tot
„ 73; — om dat 'er waerschijnlyk redenen voor
„ zijn, dat de *zesde schael* in het jaer 1941, zal uit-
„ gegooten worden, en wel binnen een jaer; — om
„ dat de natuur van zommige deeser oordeelen, als
„ zijnde onmiddelyk in Gods hand, niet toelaet te
„ denken, dat zy van langen duur weezen zullen,
„ als de *zweeren* aen de lichaemen der menschen,
„ het veränderen van de *Zee* en de *Rivieren*, in *bloed*,
„ en het *verhitten* der menschen, door den vuurgloed
„ der Zonne" (*h*).

De *vier eerste plaegen* worden letterlyk genoomen, even als die van *Egypten* (*i*); en de *duisternis van het Rijk des Beests*, by het uitgieten der *vijfde Phiool* vs. 10, wordt geheimzinnig verklaerd, van eene taening der Pausselyke Heerschappy (*k*).

Met opzicht, tot de *zesde schael*, wordt de *rivier de Euphraet* letterlyk verstaen. De *Koningen van den opgang der Zonne* vs. 12, zijn dan Vorsten, die, uit *Indiën*, *Persien*, en andere Oostersche Landen, naer

(*g*) l. c. p. 212.
(*h*) l. c. p. 215, 216.
(*i*) l. c. p. 224.
(*k*) l. c. p. 225.

Judea zullen optrekken. — Dit alles rust, op de vooronderstelling, dat Kap. XIV: 1-5. de algemeene bekeering der Jooden, en hunne te rugtocht, naer Palestina, voorspeld zy, en dat deese voorspelling, in het jaer 1866, zal vervuld worden (*l*). — Voorts wordt, uit vergelyking van Ezech. XXXVIII en XXXIX, opgemaekt, dat de Turken, en andere Oostersche volken, te zaemen zullen optrekken, om de Jooden, in hun Vaderland wedergekeerd, met een vyandig geweld, te overvallen; en, uit vergelyking van Zach. XIV, wordt afgeleid, dat deese oorlog *één jaer* duuren zal (*m*). — De gemelde vyandige aenval der Turken wordt vooröndersteld eene Godelyke straf te zullen weezen, van de laeuwheid en zorgloosheid der wedergekeerde Jooden (*n*). — De tijd van deesen oorlog wordt bepaeld, op het jaer 1941, zijnde 75 jaeren, na de wederkeering der Jooden in Palestina (*o*). — De naem van de plaets *Armageddon* wordt eigenlyk opgenoomen, voor den berg *Megiddo*, in de stam van *Manasse* (*p*). — Eindelyk wordt, uit vergelyking van Joël III, beslooten, dat de vyanden der Jooden, op eene vreesselyke wijs, zullen geslaegen worden (*q*).

De *laetste* plaeg meent de Heer READER, dat de *Roomsche Hierarchie* treffen zal, in het volgende jaer 1942 (*r*). — Na dit alles zal, volgens zijn begrip, de geheele verdelging van het geheimzinnig *Beest* eerst volgen, in het jaer 2016. „ Gelijk de verdel-„ ging van PHARAO en zijn leeger, in de roode Zee, (schrijvt hy) „ niet gereekend werdt, onder de plae-„ gen van Egypten, op welke hier gezinspeeld wordt, „ zo moet ook de eindelyke verwoesting van de twee „ Bees-

(*l*) l. c. p. 184-194.
(*m*) l. c. p. 227, 228.
(*n*) l. c. p. 229.
(*o*) l. c. p. 230-233.
(*p*) l. c. p. 234, 235.
(*q*) l. c. p. 235-237.
(*r*) l. c. p. 238, 239.

„ Beesten, in het XIXde Hoofdſtuk beſchreeven,
„ niet, als een gedeelte van de laetſte plaeg, be-
„ ſchouwd worden, enz." (*s*).

Wy hebben deeſe Uitlegging van den Heer READER kortelyk opgegeeven, om dat zy nog nieuw is. Het gene wy 'er, meerendeels met 's mans eigene woorden, van gezegt hebben, zal genoeg zijn, om den Leezer een denkbeeld te geeven van zijne verklaering. — Voorts vergelyke men de korte aenmerkingin, welke wy zo even, omtrent het ſtelſel van den Heer LOWMAN, gemaekt hebben (*t*).

ח. By de nieuwere Uitleggers onder de *Duitſchers*, behoeven wy ons niet lang op te houden, om dat wy hunne begrippen, by voorige geleegenheeden, reeds wederſprooken hebben.

A. De beroemde HERDER (*u*) brengt alles, op eene zeer kunſtige en vernuftige wijs, tot de verwoesting van Jeruſalem, door de Romeinen. — Dan wy meenen genoegzaem betoogt te hebben, dat JOANNES de OPENBAERING in dit Boek beſchreeven, lang na de verwoesting van *Jeruſalem*, onder Keiser DOMITIANUS, op het einde der eerſte Eeuw, ontvangen hebbe (*v*).

B. De Heer P. J. G. ROSENMULLER betreedt denzelvden weg, ſchoon hy, in het verklaeren der byzonderheeden, van HERDER verſchille. Hy meent, dat Kap. XVI: 1-16. de rampen beſchreeven worden, welke de Romeinen, geduurende den burgerlyken oorlog, door OTHO en VITELLIUS gevoerd, ondergaen hebben, en dat daerop vs. 17-21. de geheele ondergang van het Joodſche Gemeenebest geteekend zy (*w*). — Te weeten, door het *Beest*, Kap. XIII: 1— beſchreeven, verſtaet hy de afgodery, en, door den *throon van het Beest*, Kap. XVI: 10, den toenmaeli-

(*s*) l. c. p. 239, 240.
(*t*) *Booven* p. 546.
(*u*) MAPAN. AΘA *Das buch von der Zukumſt des Hernn.* p. 163—
(*v*) XXVI *Deel. Inleid.* p. XCV—
(*w*) *Scholia in N. T. Tom.* V. p. 656.

gen Keizer VITELLIUS, of wel het Romeinsche Keizerrijk (*x*). — De *Koningen van den opgang der Zonne*, Kap. XVI: 12. zullen VESPASIANUS en zijn zoon TITUS weezen, die Rome overmeesterden (*y*). — *Armageddon* zal Jerusalem zijn (*z*). — *Babylon, die groote Stad*, welke, *in drie deelen gescheurd werdt*, Kap. XVI: 19, zal ook Jerusalem zijn, welke Stad, wanneer TITUS dezelve beleegerde, in drie partyen, verdeeld was (*a*).

C. De Hoogleeraer EICHHORN is van oordeel, dat, door het Gezicht van de *zeeven Phioolen*, wederom de ondergang van *Rome*, onder nieuwe zinbeelden, geteekend worde (*b*). Dit *Rome* is dan geheimzinnig te verstaen, als eene afteekening van afgodery, over welke het Christendom eens ten laetsten volkoomen zal zeegepraelen: „ want *Rome*, (schrijvt hy) of de „ afgodery, vernietigd zijnde, zal 'er geen één „ vyand van Gods volk meer onder te brengen „ zijn; — deese straffen uitgeöeffend zijnde, waeren 'er geene oordeelen meer overig, dat is, alle „ vyanden van Gods gelievde volk waeren te ondergebracht" (*c*).

Hy legt wederom den grond, dat de *vier eerste schaelen* eene en dezelve plaeg, onder verschillende beelden, afteekenen, en dat de *drie laetste* onderscheidene rampen aenduiden. — De *vier eerste schaelen* zullen daerom, in het algemeen, te kennen geeven, dat de Stad *Rome*, aen allerleië rampen, werdt blootgesteld (*d*). — Het een en ander zal, met beelden, van de oude Propheeten ontleend, cierlyk geteekend worden; alles, om aen te wijsen, dat de *afgodery* eens ten eenemael zal uitgeroeid worden.

Wy

(*x*) l. c. p. 659.
(*y*) l. c. p. 660.
(*z*) l. c. p. 661.
(*a*) l. c. p. 662.
(*b*) *Commentarius in Apocalypsin Tom.* II. p. 161—
(*c*) l. c. p. 165, 166.
(*d*) l. c. p. 175.

Wy zouden, over [illegible] van uitleggen, verscheidene aenmerkingen [illegible]kunnen, dan dit éene zy genoeg, dat het [illegible] der Goddelyke gramschap, het welk hier [illegible] *en zijn Rijk* genaemd wordt, Kap. XVI: 10, [illegible]meede het *groote Babylon* vs. 19, met geene [illegible]kheid, de *Afgodery* weezen kunne (*e*).

D. De Heer HARTWIG verkl[illegible]ganfche Openbaering, uit deese vooronder[illegible] dat twee hoofdbyzonderheeden, de verwo[illegible]van *Babel*, en de herstelling van het *nieuw* [illegible]*em*, de geheele hoofdzaek van het Prophe[illegible]eel der Openbaering uitmaeke, en dat al [illegible]e maer voorbereiding en bywerk zy (*f*).

Maer wat wordt dan, [illegible]*l* bedoeld? „ De „ Openbaering zelve, ([illegible]hrijver (*g*)), by„ zonder van Kap. VI tot [illegible] bepaelt het *Land*, „ het *Volk* en de *Stad*, [illegible]eigenlyke voorwer„ pen der aengekondigde [illegible]hten zijn, zo dui„ delyk en karakteristiek, [illegible] slechts haere ei„ gene aenwijzing behoo[illegible]gen, en de opge„ geevene merkteekenen [illegible]n te neemen, om „ hier in niet te kunn[illegible].” — Het *Land* zal het Joodsche Land zij[illegible] is by den Schrijver, zo duidelyk, dat [illegible] een blinde tasten kan (*h*); het *Volk* is da[illegible]sche Natie; en de *Stad* is Jerusalem (*i*). H[illegible]aerom te bewijsen, dat alle de merkteekenen [illegible], welke gemeenlyk in Rome gezocht worden, [illegible]o goed, op *Jerusalem*, passen (*k*).

Babel of het *oude J*[illegible] het hardnekkig ongeloov der Jooden, en [illegible] *Jerusalem* het Chris-

(*e*) *Booven* p. 110, 111.
(*f*) *Apologie der Apocalypse* I *Theil.* S. 3—
(*g*) l. c. II *Theil.* S. 1.
(*h*) l. c. II *Theil.* S. 18.
(*i*) l. c. II *Theil.* S. 23—
(*k*) l. c. II *Theil.* S. 29—

tendom beteekenen, en, op dien grond, zal ook Kap. XVI. de ondergang van het ongeloov der Jooden geteekend worden.

Daer uit nu, dat de *groote Stad*, van welke, in de OPENBAERING, herhaelde keeren gesprooken wordt, *Jerusalem* zou beteekenen, meent de Schrijver *apriori*, van vooren, te kunnen bewijsen, dat het getuigenis van IRENÆUS, volgens het welk dit Boek, eerst onder DOMITIANUS, geschreeven is, valsch moet zijn (*l*). — Maer wy keeren het bewijs om; het gemelde getuigenis van IRENÆUS is onbetwistbaer, en wordt, door EUSEBIUS en HIERONYMUS, bevestigd (*m*), derhalven blijkt ook, onder andere, daer uit, allerduidelykst, dat de *Stad*, of het *groote Babylon*, de Hoofdstad *Jerusalem* niet beteekenen kunne.

II. Er is nog overig, dat wy kortelyk onse gedachten opgeeven.

Wy voegen ons, by de zulken, die het daer voor houden, dat de gebeurtenissen, door het *uitgieten der zeeven schaelen*, afgeteekend, nog toekoomstig zijn; maer, in het toepassen der byzonderheeden, verschillen wy, van alle onse Voorgangeren.

Op grond, dat het eerste *Monsterdier* Kap. XIII: 1-10. eene waereldlyke Heerschappy afschildere, welke eerst, in volgende tijden, zal te voorschijn koomen (*n*). en dat het tweede *Beest* Kap. XIII: 11-18, het welk Kap. XVI: 13. de *valsche Propheet* genaemd wordt, eenen *gewaenden Messias* beteekene (*o*), die, met zijnen aenhang van ongeloovige Jooden, den Koning van die Heerschappy vervoeren zal, om de Christenen, waere het moogelyk, geheel uit te roeijen; op deesen grond, houden wy het daer voor, dat, door het *uitgieten der zeeven schaelen*, de geduchte oordeelen voorspeld zijn, door welke die Heerschappy geheel en al, op eene schroomelyke wijs, zal verdelgd worden. De

(*l*) l. c. II *Theil.* S. 43.
(*m*) XXVI *Deel. Inleid.* p. XCV—
(*n*) *Booven* p. 222—
(*o*) *Booven* p. 234—

De geheele en *eindelyke* verdelging van die Heerfchappy, welke de Christenen nog geweldiger, dan immer te vooren gefchied is, benaeuwen zal, wordt hier, onfes erächtens, uitvoerig afgeteekend. — De geheele en *eindelyke* verdelging, zeggen wy: want de *zeeven Phioolen* beteekenden *de zeeven laetfte plaegen, in welke Gods toorn geëindigd is.* (Vergel. Kap. XV: 1.) Wy meenen 'er uit te moogen befluiten, dat deefe plaegen niet alleen de verdelging van de gemelde Heerfchappy volëindigen, maer ook de laetfte openbaere ftrafgerichten weezen zullen, welke God zal uitöeffenen; zo dat 'er, na dien tijd, geene algemeene ftrafgerichten meer plaets hebben zullen. Dit, dunkt ons, ligt allerduidelykst, in de aengehaelde woorden van den Apostel. De meeste Uitleggers, die hier, aen het *Rijk van den Antichrist*, denken, bepaelen het, tot de fchroomelyke ftraf, welke, hunnes erächtens, over *Rome*, zal worden uitgeöeffend (*p*). Zo begrijpt het ook GROTIUS, die deefe oordeelen, op het oude *Rome* en haere afgodery, toepast (*q*). Maer de uitdrukking is algemeen, de *laetfte plaegen* zijn oordeelen, welke de laetfte weezen, en op welke geene andere volgen zullen; te meer om dat 'er bygevoegd wordt, *want in*, of *door deefe is de toorn Gods vervuld.* Het woord, door *vervullen*, vertaeld, kan hier niets anders beteekenen, dan volëindigen, ten einde te brengen, een werk te voltooijen, en geheel af te doen, (Verg. Matth. XI: 1. XIII: 53. XIX: 1. enz.) — *Gods toorn* zegt de geduchte oordeelen, door welke Hy zijne gramfchap openbaer maekt; deefe toorn van God is *vervuld* of *volëindigd*, wanneer Hy zijne ftrafgerichten, tot het laetfte toe, geheel heeft uitgeöeffent.

Ten aenzien van de byzonderheeden, kunnen wy, om dat de geheele vervulling nog toekoomende is, niets, met zeekerheid bepaelen; „ hier hangt nog het voorhang, voor „ deefe geheimen, wanneer de tijd dit zal hebben wech- „ gefchooven, zal alles duidelyk weezen" (*r*). — Uit

(*p*) VITRINGA l. c. p. 364, 365.
(*q*) l. c. *ad Apoc* XV: 1.
(*r*) VAN HAMELSVELD l. c. p. 626.

den aert der zinbeelden evenwel, moogen wy, by wijze van gisfing, het een en ander afleiden.

א. De *eerste Phiool* werdt uitgegooten, *op de Aerde*, Kap. XVI: 2. Het koomt by ons, gelijk wy reeds meermaelen gezegt hebben, zeer in bedenking, of de *aerde*, in dit geheimzinnig Boek, niet het Joodsche volk beteekene. — Zouden wy hier ook denken moogen, aen hardnekkige Jooden, die zich, door den *valschen Messias*, zullen laeten vervoeren, om zich, aen de gemelde Heerschappy, te onderwerpen, en zich, door dezelve, laeten gebruiken, om de Christenen, met eene nog nimmer te vooren gehoorde wreedheid, te vervolgen? (Vergel. Kap. XIII: 11-18.)

Er werdt een kwaed en boos gezweer, aen de menschen, die het merkteeken des Beests hadden, en zijn beeld aenbaeden, (Vergel. vs. 2b.) — Aen de *menschen*. Zou deese benaeming van *menschen* ons ook, naer Jooden, heenen wijsen, die, met eenen bitteren haet, tegen de Christenen, zullen bezield zijn? — Of nu het *kwaed en boos gezweer*, met het welk die *menschen* zullen bezocht worden, letterlyk dan geheimzinnig, te verstaen zy, vermeet ik my niet te beslissen.

Althans dat de *Aerde*, welke van de Zee vs. 3. kennelyk onderscheiden wordt, hier eene byzondere beteekenis hebben moete, is, door de Uitleggeren, zeer wel waergenoomen (*s*).

ב. De *tweede schael* werdt uitgestort, *op de Zee, en zy werdt bloed* enz. vs. 3. — De *Zee* zal zeekerlyk Heidensche volken beteekenen, aen de gemelde Heerschappy onderworpen. — Het veränderen van de Zee, in *bloed*, wijst ons allerduidelykst, naer geweldige bloedstortingen.

ג. Wat de *Rivieren* en *Fonteinen der waeteren*, op welke de *derde schael* werdt uitgegooten vs. 4-7, te kennen geeven, kunnen wy niet bepaelen. — Zou men ook moogen denken, aen Leeraers van den Godsdienst, (Verg.

(*s*) VITRINGA l. c. p. 396, HARTMAN l. c. p. 296.

(Verg. Kap. VIII: 10) b[illegible] de Heidenfche Priesteren, die meede zee[illegible] werktuigen der vervolging, teegen de Chri[illegible]zen zullen? Althans de Rivieren en Fon[illegible] waeteren zouden *bloed* worden, om het *vergi*[illegible] *bloed der Heiligen en Propheeten*, (Verg. [illegible])

ד, De *vierde fchael* werdt uitge[illegible] op de *Zon* vs. 8, 9. — Zou de *Zon* ook den Ko[illegible] de hier bedoelde Heerfchappy beteekenen ku[illegible] Wanneer men dan, door *de menfchen*, *die verhit*[illegible] 8b, 91, wederom ongeloo ige Jooden verftae[illegible] moogen gisfen, dat de Koning, om de eene[illegible] reden, tegen de Jooden, in gramfchap, zal [illegible] worden, en hen geweldig mishandelen. — Zou [illegible]de zaek, ook onder een ander zinbeeld, [illegible] worden, Kap. XVII: 16?

ה, De *vijfde* Engel goot zijne [illegible] *op den throon van het Beest*, en *zijn Rijk werdt* [illegible] vs. 10, 11. — Dit teekent allerkennelykst [illegible] van den luister der hier bedoelde Heerfchapp[illegible] aenmerkelyke verzwakking van het Rijk. — [illegible] ook moogen gisfen, dat dit, door eenen o[illegible] Jooden, zal veroorzaekt werden?

ו, De *zesde fchael* werdt uitge[illegible] de *groote Rivier Euphrates* vs. 12-16.

A. *Het waeter van deefe Ri*[illegible]*droogd*, om den weg te baenen, voor de [illegible] *die van den opgang der Zonne koomen zull*[illegible] Er fchijnt ons gezinfpeelt te worden, op [illegible]n van het oude Babel, door CYRUS, [illegible] Euphraet in zo verre afgeleid en uitged[illegible], dat zy doorwaedbaer waere (*t*). — [illegible]waerdige gebeurtenis was allerduidelykst vo[illegible] door de Propheeten JESAIAS en JEREMIAS. [illegible] zou, *tot de diepten, zeggen, verdroogt, en* [illegible] *zou Hy verdroogen*, Jef. XLIV: 27. (V[illegible]: 38. LI: 32, 36.)

(*t*) HERODOTUS *Hift.* l. I. c. 191. XENO[illegible] *Cyrop.* l. VII. c. 5.

Wy mogen 'er uit besluiten, dat 'er Koningen, woonende ten Oosten van de hier bedoelde Heerschappy, koomen zullen, om krijg te voeren, en groote zwaerigheeden, welke hun in den weg stonden, zullen te booven koomen.

B. *Er gingen onreine geesten, in de gedaente van vorschen, uit den mond van den Draek, en van het Beest, en uit den mond van den valschen Propheet*, die de gemelde Koningen, ook *door teekenen*, en gewaende wonderen, tot den krijgstocht, *aenhitsten* vs. 13, 14. — Wy hebben derhalven te denken, aen Koningen, die zich, met de hier bedoelde Heerschappy, vereënigen zullen, om gezaemenlyk ten strijde uit te trekken. Het vereënigd leeger zal zich nederslaen, in eene zeekere plaets, welke geheimzinnig *Armageddon* genaemd wordt vs. 16. Maer zy zullen deerlyk geslaegen worden, op zoortgelyk eene wijs, als de verbondene Koningen der Cannaänners, by den berg *Mageddo*, door BARAK, geheel verslaegen zijn. (Verg. Richt. V: 19.) — Zou men ook denken moogen, aen eenen krijgstocht, die, tegen de Jooden, na dat zy in hun Vaderland, zijn wedergekeerd, zal ondernomen worden? (Verg. Kap. XIX: 17—)

Het uitgieten van de *zeevende schael* had een allervreesselykst onweeder ten gevolge, waer door *de groote Stad in drie deelen gescheurd werdt* enz. vs. 17-21. Dit onweeder teekent den geheelen en eindelyken ondergang van het *Rijk des Beests*. Onder dergelyke teekeningen, koomen de schroomelykste verwoestingen meermaelen voor, in de Schriften der Propheeten; gelijk de verdelging van Jerusalem, door de Romeinen, en van het Rijk der X stammen, door de Assyriers, Jes. XXIV: 19, 20. XXIX: 6.

HET XVII. KAPITTEL.

I. *Dit Kapittel behelst het* tiende *Gezicht van eene hoer, zittende op een ſcharlaeken rood Monſterdier. Het behelst twee deelen, het Gezicht, en de Uitlegging daer van.*

A. *Het Gezicht wordt beſchreeven, vs.* 1-6ᵃ.

A. De aenleiding of de voorbereidſelen vinden wy vs. 1-3ᵃ.

B. Daerop volgde het gezicht zelve, vs. 3ᵇ-6ᵃ.

α. De Apostel zag eene hoer, zittende op een ſcharlaeken rood Monſterdier, vs. 3ᵇ.

β. Deeſe hoer wordt, in haere geſtalte, kleederen, en houding, naeder afgeteekend, vs. 4-6ᵃ.

1. ENde één uyt de ſeven Engelen, die de ſeven phiolen hadden, quam ende ſprack met my, ende ſeyde tot my, Komt herwaerts, ick ſal u toonen het oordeel der groote Hoere, die daer ſitt op vele wateren:

2. (a) Met welcke de Koningen der aerde gehoereert hebben, ende die de aerde bewoonen zijn droncken geworden van den wijn harer hoererye.

Er ſchijnt eenige tijd, tusſchen deeſe vertooning, en de voorige, verloopen te zijn (*u*). — De Apostel zag *eenen van de zeeven Engelen*, die, in de onmiddelyk voorgaende vertooning, de *zeeven ſchaelen* hadden uitgegooten. EICHHORN gist, dat het de eerſte geweest is (*v*); maer men zou met ruim zo veel waerſchijnlykheid, denken kunnen, aen den zeevenden, welken JOANNES het laetst gezien had. — Althans *een der zeeven Engelen kwam*, en vertoonde zich op nieuw. Hy *ſprak* gemeenzaem, met den Apostel, en zeide tot hem, *koom herwaerds*; en, op dit woord, ſcheen het JOANNES toe, dat hy in de

(a) Openb. 18: 3.
(*u*) ROSENMULLER l. c. p. 663.
(*v*) l. c. p. 200.

lucht werdt opgenoomen, den Engel te gemoet, (Verg. Kap XV: 1.) *Ik zal ú toonen*, (zeide de Engel) *het oordeel der groote hoer*, *die daer zit op* of *by veele waeteren*, in eene zeer waeterächtige Landstreek. — Het Griekfche woord, door *toonen* overgezet, beteekent, in den gewoonen ftijl der OPENBAERING, toekoomende dingen bekend te maeken (*w*). De Engel wilde derhalyen den Apostel het fchroomelyk ftrafgericht, het welk, over de hier bedoelde *hoer*, in volgende tijden, ftondt uitgeöeffend te worden, in de byzonderheeden bekend maeken.

De *hoer* wordt naeder befchreeven, als *met welke de Koningen der aerde gehoereert hebben* vs. 2ª. Hoofdfteeden van Koningrijken, welke veele andere volken, door geweld van waepenen, aen zich onderworpen, of, het zy door een verdrag, het zy door den koophandel, met zich vereëenigt hadden, werden, by de oude Propheeten, als *hoeren* afgeteekend, welke vreemde mannen, door allerleië kunstgreepen, tot zich lokken, (Neh. III: 4. Verg Jef. XXIII: 17, 18. (*x*)). — *Die de aerde bewoonen zijn dronken geworden*, *van den wijn haerer hoerery*. De fpreekwijs is wederom genoomen, van de *Philtra*, of minnedranken der Ouden (*y*).

3. Ende hy bracht my door de lucht heenen, wech in een woeftijne in den geeft, in eene verrukking van zinnen, (*z*) ende ick fagh een Vrouwe fittende op een fcharlakenroot (b) Beeft, dat vol was van namen der [*Godts* lafteringe, ende hadde feven hoofden, ende tien hoornen.

De Apostel *zag eene Vrouw*, welke vervolgens vs. 4-6ᵉ. naeder geteekend wordt, *zittende op een fcharlaeken rood beest*. — *Zy zat*, *op* EEN *beest*, niet *op* HET *beest*. Men vergist zich derhalven, wanneer men denkt, aen dat zelvde Monfterdier, het welk Kap. XIII: 1-10. befchreeven is; dan zou de Apostel gefprooken hebben van HET *beest* Τὸ ϑηρίον, gelijk Kap. XIV: 11. XVI: 1. enz. Dit *Beest* verfchilde weinig, van het

(*w*) XXVI *Deel.* p. 10.
(*x*) *Booven* p. 265.
(*y*) *Booven* p. 26 , 265.
(*z*) XXVI *Deel.* p. 43.
(*b*) Openb. 13: 1. ende 17: 8.

het Monsterdier Kap. XIII: 1 · 10, maer evenwel het was een ander. — Het was *scharlaeken rood*; het grondwoord wordt Matth. XXVII: 28 en Hebr. IX: 19, door *purper*, vertaeld. Men denke dan, aen een Beest van eene hoog roode koleur.

Het *Beest* was *vol van naemen der Godslastering* in het gemeen. — Het Monsterdier, het welk, uit de zee, opkwam, had; *op zijne hoofden*, *eenen naem*, dat is, naemen van lastering, lasterlyke opschrivten, (Verg Kap. XIII: 1 (*a*). Maer dit Beest was *vol*, overäl, en van alle kanten, beschreeven met lasterlyke woorden, tegen God en de heiligen, (Vergel. Kap. XIII: 6. (Voorts had dat *Beest*, even als het Monsterdier, het welk uit de zee was opgekoomen (Verg. Kap. XIII: 1, en de Draek Kap. XII: 3,) *zeeven hoofden en tien hoornen*.

4. Ende de Vrouwe was (c) bekleedt met purper ende scharlaken, ende verciert met gout ende kostelick gesteente, ende peerlen, ende hadde in hare hant eenen gouden drinckbeker vol van grouwelen, ende van onreynigheyt haerer hoererye.

De Vrouw was prachtig uitgedoscht, *zijnde bekleed*, *met purper en scharlaeken*. — Hier wordt het *purper* en *scharlaeken* onderscheiden. Althans zy had een hoog rood kleed aen, naer de wijs der Vorsten, en lieden van den eersten rang. — Zy was *vercierd*, *met goud*, *en kostelyk gesteente*, *en paerlen*. Zy glinsterde van gouden vercierselen, en edele gesteenten. In zulk eene prachtige en kostbaere kleeding, wordt ook de Koning van Tyrus, by den Propheet EZECHIEL geteekend, Kap. XXVIII: 13. Wyders *had zy in haere* rechte *hand*, *een gouden drinkbeeker*, *vol van grouwelen en van onreinigheid haerer hoerery*. — De minnedrank, in dien gouden beeker, bestondt in *grouwelen en onreinigheid van haere hoerery*. Het eerste woord, door *grouwelen* vertaeld, beteekent, in het gemeen, al wat stinkend en afschuwelyk is, zo dat elk 'er eenen walg van hebbe, Die verfoeilyke drank wordt naeder

(*a*) *Booven* p. 188, 189.
(c) Openb. 18: 16.

verklaerd, door 'er by te voegen, de *onreinigheid*, of, gelijk 'er eigenlyk ſtaet, *het onreine haerer hoerery.* — Men denke, aen alle de listen en laegen, van welke deeſe onbeſchaemde hoer zich bediende, om mannen, tot het pleegen van de vuilſte ontucht, te verleiden.

5. Ende op haer voorhooft was een naem geſchreven, [*namelick*] (d) Verborgenheyt, de groote Babylon de moeder der hoereryen ende der grouwelen der aerde.

Op haer voorhoofd had zy eenen naem geſchreeven. — De teekening ſchijnt ontleend te zijn, van de onbeſchaemdheid der hoeren, by de Grieken en Romeinen, die haeren naem geſchreeven hadden, op een lint, het welk, voor het voorhoofd, hing (*b*). — De naem, welke deeſe Vrouw, op haer voorhoofd, geſchreeven had, *was verborgenheid*, *de groote Babylon*, *de moeder der hoereryen en der grouwelen der aerde.* — Onſes erächtens, behoorde het woord *Verborgenheid* niet tot het opſchrivt, of den naem der groote hoer; maer de Apostel wil daer door te kennen geeven, dat de naem, *de groote Babylon*, eene *verborgenheid* zy, zo dat dezelve niet letterlyk, maer geheimzinnig moet verſtaen worden. Μυϛηριον *verborgenheid*, of *geheimzin*, is zo veel als ονομα μυϛηριωδες, een geheimzinnige naam (*c*). Zo is de *verborgenheid der zeeven Starren* Kap. I: 20, het geheimzinnige der zeeven Starren (*d*). Op zoortgelijk een wijs, wordt Jeruſalem Kap. XI: 8, *geestelyk*, dat is geheimzinnig, genaemd Sodoma en Egyptus.

De hier bedoelde hoer had een *geheimzinnig* opſchrivt, op haer voorhoofd, van deeſen inhoud, *het groote Babylon*, *de moeder der hoereryen en der grouwelen der aerde.* — De benaeming van het *groote Babylon* is overgenoomen, uit Dan. IV: 30. De *moeder der hoereryen* is de vuilſte en onbeſchaemdſte van alle hoeren; de benaeming koomt zaekelyk overëen, met die van de *groote hoer* vs. 1, Kap. XIX: 2. De *moeder*

(*d*) 2 Theſſ. 2: 7.
(*b*) EICHHORN l. c. p. 205, 206.
(*c*) *Idem* l. c. p. 206.
(*d*) XXVI *Deel.* p. 65.

der der grouwelen der aerde is zo veel, als de ſtinkende hoer, die een aental van menſchen, tot de verderflykſte ontucht, vervoert heeft, (Verg. vs. 4.)

6. Ende ick ſagh dat de Vrouwe droncken was: want zy zat, op het Monſterdier, (Verg. vs. 3,) te ſchudden en te waggelen. Ondertusſchen was zy, blykens het onderricht, het welk my, door den Engel, gegeeven wordt, niet dronken, van wijn, maer van (e) het bloet der heyligen, ende van het bloet der getuygen Jeſu. Ende ick verwonderde my, als ickſe ſagh, met groote verwonderinge. Ik was enkel en geheel verwondering.

B. *De Uitlegging van dit gezicht wordt opgegeeven vs.* 6 - 18.

A. De aenleiding was de verwondering van den Apostel, welke den Engel bewoog, om dit gezicht naeder te verklaeren vs. 6 , 7.

B Daerop volgt de Uitlegging zelve vs. 8 - 18.

α. In het gemeen, ten aenzien van het Beest, op het welk de hoer gezeeten was vs. 8.

β. Meer byzonder vs. 9 - 18.

a. Omtrent de zeeven hoofden van het Beest vs. 9 - 11.

b. Omtrent de tien hoornen vs. 12 - 14.

c. Omtrent de waeteren, by welke de hoer gezeeten was vs. 15.

d. Omtrent het geen de hoer, van die tien hoornen, ondervinden zoude vs. 16, 17.

e. Omtrent de hoer zelve vs. 18.

7. Ende de Engel ſeyde tot my, Waerom verwondert gy u? Dit ganſche gezicht moet geheimzinnig verklaerd worden. Ick ſal u ſeggen de verborgenheyt, de geheimzinnige beteekenis (Verg. vs. 5. Kap. I: 20.) der Vrouwe, ende des Beeſts dat haer draegt, 't welck de ſeven hoofden heeft, ende de tien hoornen.

8. Het Beeſt dat gy geſien hebt, was, ende en

(e) Openb. 18: 24.

is niet: ende het ſal opkomen uyt den afgront, ende ten verderve gaen: ende die op de aerde woonen ſullen verwondert zijn, (f) (welcker namen niet en zijn geſchreven in het boeck des levens, van de grontlegginge der werelt,) ſiende het Beeſt, dat was, ende niet en is, hoewel het is.

Deeſe ſchijnt my de duisterſte plaets te zijn, in het ganſche boek der *Openbaering*. „ Hoe? is deeſe verklaering „ niet nog geheimzinniger, dan het beeld zelvs (e)? " Ik heb de gedachten van alle de Uitleggeren, zo vroegere als laetere, zo veel ik 'er by de hand heb, ingenoomen; maer ik heb 'er geene gevonden, welke my eenigſins voldaen hebben. Meest allen verklaeren zy de uitdrukkingen, *het Beest, het welk gy gezien hebt, was en is niet, en het zal opkoomen, uit den afgrond en ten verderve gaen.* — *het Beest, dat was, en niet is, hoewel het is*, uit de toekoomende gebeurtenisſen, welke zy, naer hunne onderſcheidene vooröncerſtellingen, meenen dat hier voorſpeld zijn.

Onder verbeetering, is het ons zo voorgekoomen, dat het volgende XXſte Hoofdſtuk ons de ſleutel aen den hand geeve, om deeſe geheimzinnige teekening naer te ſpooren: — Te weeten de *Draek*, de *oude* ſlang, *welke is de duivel en de ſatanas*, wordt daer vertoond, als *gebonden voor duizend jaeren, en geworpen in den afgrond* Kap. XX: 2, 3; na het verloopen van die duizend jaeren, werdt de *Satan*, *uit zijne gevangenis*, uit den gemelden *afgrond* naemenlyk, *ontbonden*, *en hy ging uit*, om de volken te verleiden enz Kap. XX: 7, 8. Kort daer na werdt hy *geworpen*, *in den poel van vuur en zulpher*, en *ging* derhalven, gelijk hier gezegd wordt, *ten verderve* Kap. XX: 10.

Wy zouden daerom van oordeel zijn, dat het *ſcharlaeken roode Beest vol van lasteringen*, op het welk de *hoer* zat, (vergel. vs. 3) den duivel hebbe afgeteekent, die Kap. XIII: 3, als een roode Draek, vertoond is. — Van dit helſche Beest, het welk de Apostel gezien had, zegt de Engel, *het was*

(f) Exod. 32: 32. Philipp. 4: 3. Openb. 13: 8.
(e) HERDER l. c. S. 180.

was en het is niet, en het zal opkoomen, uit den afgrond en ten verderve gaen. — *Het was en het is niet. Het was* voorheen, voor zo verre het den Apostel, in een voorig gezicht, onder de gedaente van eenen vuurrooden Draek, vertoond was, (Vergel. XII: 3;) *en*, zegt de Engel, *het is nu niet*, voor zo verre de Satan thans, onder eene andere gedaente, voorkwam. — Dit helfche Beest, wordt 'er by gevoegd, *zal opkoomen, uit den afgrond*, wanneer de Duivel, na dat hy, duizend jaeren, in den afgrond gebonden is, uit die gevangenis, zal worden losgelaeten; maer, kort daer na, *zal* het Beest *ten verderve gaen*, en, in den poel van vuur en zulpher, geworpen worden.

Die, op de aerde woonen zullen verwonderd zijn, ziende het gemelde *Beest, het welk was*, zich voor hun reeds vertoont heeft *en niet is*, voor zo verre het thans eene andere gedaente heeft aengenoomen, *hoewel het is*, of fchoon het weezenlyk het zelvde Beest is, het welk zich voorheen, als een vuurroode Draek, vertoont heeft Kap. XII: 1. — *Die op de aerde woonen, dit Beest ziende zullen zich verwonderen.* Waer over zullen zy verwonderd zijn? niet over het gene de Engel zeide, dat dit *Beest was, en niet is, hoewel het is.* Dit gezegde diende alleenlyk, ter onderrichting van den Apostel, om hem de geheimzinnige beteekenis van dit Dier onder het oog te brengen. Maer de verwondering zal haeren grond hebben, in de zonderlinge gedaente van dit Beest, het welk was *fcharlaeken rood, vol van naemen der Godslastering, en had zeeven hoofden en tien hoornen* vs 3. In het laetfte opzicht was *het gelijk*, aen den *Draek*, behalven dat deefe nog zeeven Koninglyke hoofdfluijers had, op zijne hoofden, (Verg. Kap. XII: 3.) Voorts had het Beest, het welk de Apostel thans zag, nog dit zonderlinge, dat 'er eene dronkene hoer op zat, allerprachtigst uitgedoscht, vs. 3 6.

Deefe verwondering zou zich evenwel alleen bepaelen, by de zulken, *welker naemen niet zijn gefchreeven, in het boek des leevens, van de grondlegging der waereld*, dat is, die niet behooren tot, maer geheel onderfcheiden zijn, van de Uitverkoorenen, welke God, van eeuwigheid, verordineert heeft, or, op grond der verzoening van zijnen eigenen

zoon, eindeloos gezaeligd te worden (*f*). — Vermits nu de verwondering, op zich zelve, niet misdaedig is, moogen wy 'er uit besluiten, dat de verwondering der geenen, die op de aarde woonen, over dit Beest, van zulk eene zonderlinge gedaente, met eerbied, zal gepaerd gaen, (Vergel. Kap. XIII: 8.)

9. Hier is 't verstant (g) dat wijsheit heeft; 'er is wijsheid, en eene byzondere schranderheid, noodig, om de geheimzinnige beteekenis van deese propheetische vertooning naer te spooren, (Vergel. Kap. XIII: 18.) (h) De seven hoofden van dit Beest (vergel. vs. 3) zijn als het waere seven bergen, op welcke de Vrouwe sitt.

10. Ende zijn of beteekenen [*oock*] seven Koningen: de vijve zijn gevallen, ende de een is, de ander en is nogh niet gekomen, ende wanneer hy sal gekomen zijn, moet hy een weynigh [*tijts*] blijven. *De zeeven hoofden* van dit Beest, (zegt de Engel,) *zijn zeeven bergen, op welke de Vrouwe zit, en zijn* (*ook*) *zeeven Koningen* vs. 9[b], 10[a]. Volgens deese vertaeling, zullen de zeeven hoofden van het Beest, en *zeeven bergen*, en te gelijk *zeeven Koningen*, beteekenen. Ondertusschen wordt het woordeken *ook*, in den Grondtext, niet gevonden. — Deese *zeeven bergen*, welke men letterlyk heeft opgevat, hebben aenleiding gegeeven, dat bykans alle Uitleggers dit geheele gezicht, van het *zeevenbergig* (*septicollis*) *Rome*, verklaeren. — Onses erächtens zijn de *bergen* hier zinbeeldig op te vatten, voor zo verre zy Koningen, of Koningrijken, beteekenen. Te weeten de Engel de zitplaets der Vrouwe zullende aenwijsen, kon niet zeggen, dat zy, op zeeven Koningen, gezeeten was; daeröm merkt hy de *hoofden* van het Beest aen, als zo veele *bergen*, *op welke de Vrouw zit*, en voegt 'er, ter verklaering van de geheimzinnige beteekenis, by, dat die bergen zinbeelden zijn van Koningen.

Voorts zijn *zeeven Koningen* niet zeeven persoonen, met de Koninglyke macht en waerdigheid bekleed, maer zeeven ver-

(*f*) *Booven* p. 195, 196.
(g) Openb. 13: 18. (h) Openb. 13: 1.

verfchillende manieren van Rijksbeſtuur, of Koningrijken, even als de vier groote Dieren, welke DANIEL zag, vier *Koningen*, dat is vier Koningrijken beteekenden, Dan. IV: 17 (*g*). — Het is derhalven als of de Engel, tot den Apostel, zeide: „ de zeeven hoofden van dit Beest, zijn als zo „ veele bergen, op welke de Vrouw, haeren zeetel heeft, „ en van welke zy haer gezach ontleent, en deefe leen„ fpreukige bergen zijn geheimzinnige afbeeldingen, van „ zeeven Koningrijken, of zeeven onderfcheidene manieren „ van Rijksbeſtuur." — Niets is 'er bekender, dan dat Bergen zinbeelden van Koningrijken en Staetendommen zyn. (Vergel. Deut. XXXII: 22. Jer. XXI: 25 enz.)

Vijf van deefe Koningen of Koningrijken *zijn gevallen, en de een*, de zesde naemenlyk, *is, en de andere*, de zeevende, *is nog niet gekoomen, en wanneer hy zal gekoomen zijn, moet hy een weinig tijds blijven.* — Hoe is dit te begrijpen? zeer wel, wanneer men zich maer herïnnert, dat dit gezicht, aen den Apostel, het oordeel vertoond, het welk, over de hier bedoelde hoer, zou worden uitgeöeffend. (Vergel. vs. 1. 'Er wordt derhalven gefprooken, van dien tijd, op welken dit oordeel eenen aenvang neemen zoude, dan zouden *vijf Koningen gevallen zijn* enz. — De Heer VAN HAMELSVELD heeft den letterlyken zin, met weinige, maer zeer duidelyke woorden, meesterlyk opgeheldert, fchrijvende: „ Wat het „ zegt, dat vijf van deefe hoofden gevallen zijn, één thans „ is, en de ander nog niet is verfcheenen, heeft zeeker „ moeilykheid, uit hoofde van het raedzelächtige, het welk, „ in deefe woorden, ligt opgewonden. — Dit houde men „ in het oog, dat de Engel vs. 1, aen JOANNES, zegt: *ik* „ *zal u toonen de ſtraf* enz.; dus moeten wy begrijpen, dat „ hier de tijd als tegenwoordig vertoond wordt, op welken „ deefe ſtraf nadert, wanneer vijf hoofden gevallen zijn, „ één nog is, en één, doch flechts voor eenen korten tijd, „ verfchijnen zal (*h*)."

11. Ende het Beest dat, gelijk ik gezegt heb vs. 8,

(*g*) READER l. c. p. 227.
(*h*) l. c. p. 633.

was, ende niet en is die is oock zelvs de achtste [Koningh], ende is uyt de seven, ende gaet ten verderve.

Hoe kan het Beest *zelvs de achtste Koning* zijn, en *uit de zeeven* weesen? Dit wederöm is geheel raediëlächtig. — De zaek zal aenstonds eenig meerder licht ontvangen, wanneer, wy in de plaets van *uit*, vertaelen *na* of zeedert *de zeeven* (*i*). Zo wordt het Griekſche voorzetsel, het welk de onsen door *uit* vertaelen, niet alleen van XENOPHON (*k*) gebruikt, maer ook van LUCAS den Euangelist Hand. IX: 33. XV: 27. XXIV: 10. — De meening van den Engel schijnt dan deese te zijn, „ dat het Beest zelvs zich, *na* het vallen van die *zeeven Ko*„ *ningen*, als eenen achtsten Vorst, zal voordoen, wanneer „ de Satan de allerlaetste vervolging zal aenrichten kort voor „ dat hy *ten verderve gaet* en in den poel van vuur en „ zwaevel, geworpen wordt " (Kap. XX: 7-10.

12. Ende (l) de tien hoornen die gy op de zeeven Koppen van dit Beest, gesien hebt, (Vergel. vs. 13.) zijn tien Koningen, die het Koninckrijck nogh niet en hebben ontfangen, maer als Koningen macht ontfangen op ééne ure met het Beest.

De tien hoornen beteekenden *tien Koningen*, *die het Koningrijk noch niet ontvangen hebben*, dat is tien mindere Koningrijken welke op dien tijd als het oordeel, over de geheimzinnige *hoer* staet uitgeöeffend te worden, (Verg. vs. 1,) nog geen bestaen hebben, maer, in laeteren tijd, te voorschijn koomen zullen, — 'Er worden Koningen bedoeld die als Koningen, *macht ontvangen*, *op eene uur*, dat is gelijktijdig, *met het Beest*. Men denke een andere Vorstendommen, welke, tot Koningrijken, zullen verheeven worden, op dien zelvden tijd, dat het den Satan zal toegelaeten worden, de laetste vervolging aen te rechten, wanneer hy zich daertoe, van die Koningrijken, bedienen zal, (Verg. Kap. XX: 7-10.)

Dese

(*i*) ROSENMULLER *ad h. l.*
(*k*) *Cyrop.* l. c. p. 26.
(l) Dan. 7: 20. Openb. 13: 1.

13. Dese laetstgemelde tien Koningen, door de tien hoornen van het Beest, afgeteekend (Verg. vs. 12,) hebben eenerley meyninge, ende sullen hare kracht ende macht het Beest overgeven.

Deese tien Koningen *hebben eenerlei meining*. Het geevt te kennen, dat zy eensgezind weesen zullen, in het zelvde boosäertig opzet, en hunne vermoogens, als één eenig man, vereenigen zullen, om de meermaelen gemelde vervolging uit te oeffenen. — Trouwens, zo wordt het naeder verklaerd, zy hebben *hunne kracht en macht het Beest overgegeeven*, dat is, zy zullen den Duivel, tot het aenrechten van die vervolging, met alle vermoogens dienstbaer weezen.

14. Dese (k) sullen, in die laetste vervolging, op aenvoering van den Satan, tegen het Lam krijgen, om, waere het mogelyk, zijn volk geheel te verdelgen, (Vergel. Kap. XX: 8, 9[a],) maer zy zullen niets vermoogen, ende het Lam salse overwinnen, en, met vuur uit den hemel, verslinden (Verg. Kap. XX: 9[b]) (l) want het is een Heere der heeren, ende een Koningh der koningen:) tegen welken geschaepene weezens niets vermoogen, (Verg. Kap. XIX: 16) ende de Christenen die met hem zijn, die het Lam volgen, waer het ook heenen gaet, (Vergel. Kap. XIV: 9,) de geroepene, ende uitverkorene, ende geloovige, zullen, over dit laetste geweld van den Satan, volkoomen zegepraelen.

15. Ende de Engel sprak verder, tot myne onderrichting, en hy seyde tot my, (m) De wateren die gy gesien hebt, daer de Hoere sitt, (Verg. vs. 1,) zijn of beteekenen volcken ende scharen, ende natien, ende tongen.

16. Ende de tien hoornen die gy gesien hebt op het Beest, beteekenen even zo veele Koningrijken, welke den Satan naderhand, in het aenrechten van de laetste vervolging, zullen dienstbaer weesen, (Verg. vs. 13, 14,) die

(k) Openb. 16: 14. (l) 1 Tim. 6: 15. Openb. 19: 16. (m) Jes. 8: 7.

fullen de Hoere haten, ende fullenfe woeft maken, ende naekt: fy fullen haer vleefch eten, ende fullenfe (n) met vyer verbranden.

Zy zullen de *hoer haeten*, vyandig behandelen, en haer, ten gevolge daer van *woest maeken*, dat is te weeg brengen, dat ieder een haere verkeering fchuuwe, gelijk woeste plaetfen niet bezocht worden. Zy zullen haer *naekt* maaken, niet alleen van haere vercierfelen berooven, (Verg. vs. 4,) maer ook haer geheel uitfchudden. — *Zy zullen haer vleesch eeten, en zullenze met vuur verbranden. Haer vleesch*; het Griekfche woord ftaet, in het meervouwig getal. Onfes erachtens, worden 'er, volgens den Hebreeuwfchen fpreektrant, doode lichaemen bedoeld; zo als by de LXX, Ezech. XXXII: 5.

Wy leeren 'er uit, op dat ik dit, in het voorby gaen, aenmerke, dat de hier geteekende hoer, niet eenen bepaelden perfoon, maer eene meenigte van menfchen, vertoone.

17. Want Godt heeft [*haer*], aen die tien Koningen naemenlyk, die, door de tien hoornen van het Beest, zijn afgebeeld (Verg. vs. 12,) in hare herten gegeven, dat fy fijne meyninge doen, om, aen zijne wijfe en rechtvaerdige oogmerken, in het verdelgen van die hoer, dienstbaer te zijn, ende dat fy eenerley meyninge doen, ende dat fy haer Koninckrijck het Beeft geven, dat zy hunne macht vereënigen, om den Satan, in het aenrichten van de laetfte vervolging, te dienen, (Verg. vs. 13,) tot dat de woorden Gods voleyndigt fullen zijn, en zy zelve, op eene fchroomelyke wijs, met vuur uit den hemel, zullen verteerd en de Satan, in den poel van vuur en zulpher, zal geworpen worden, (Verg. Kap. XX: 9 19)

18. Ende de Vrouwe die gy gefien hebt, is (o) de groote ftadt, die het Koninckrijck heeft over de Koningen der aerde.

(n) Openb. 18: 8. (o) Openb. 16: 19

Hier meede hebben wy den letterlyken zin van dit Gezicht, naer ons beste vermoogen, opgeheldert; wy gaen over, om de geheimzinnige bedoeling to onderzoeken.

I. Hier omtrent loopen de gedachten der Uitleggeren wijd uit één.

ℵ. Vermits wy genoegzaem meenen betoogt te hebben, dat de Apostel de *Openbaering*, lang na den ondergang van het Joodfche Gemeenebest, ontvangen hebbe, zijnde eerst, onder de regeering van den Keizer DOMITIANUS, naer het eiland *Patmos*, verbannen (*l*), behoevt de meening der geenen, die dit gezicht, op de verwoesting van *Jerufalem*, te huis brengen, niet wederlegd te worden.

A. Evenwel heeft de beroemde HERDER deefe Uitlegging zeer kunftig opgeciert (*m*). — De *Hoer, zittende op zeeven bergen* vs. 9, zal *Jerufalem* zijn, het welk ook, op zeeven bergen, lag (*n*). — De zeeven hoofden van het Beest, als *Voorftanders* befchouwd, zullen de Hogepriesters zijn, de Hoofden van het Sanhedrin. — *Vyf* waeren 'er *gevallen* vs. 10; deefe zullen zijn JONATHAN, ISMAEL, JOZEPH, ANANUS, en JESUS de zoon van ANANUS. Eén was 'er, in den bedoelden tijd; deefe zal gemelde JESUS zijn. De zeevende zal MATTHIAS zijn, de laetfte, uit het Hogepriesterlyk geflacht. De achtfte vs. 11 zal het woedend oproer zelve zijn (*o*). — De *tien hoornen* vs. 12 zullen de tien Toparchen zijn, onder welke het Land verdeeld werdt, toen de Joodfche oorlog eenen aenvang nam (*p*). — De tien hoornen keerden zich zelvs tegen de hoer vs. 16; dit zal aanduiden, hoe de oproerige Zeloten de Stad Jeru-

(*l*) XXVI *Deel*. INLEID. p. LXXXVI.
(*m*) l. c. S. 177—
(*n*) l. c. S. 183.
(*o*) l. c. S. 183, 184.
(*p*) l. c. S. 184.

salem, onder schijn van haer te verdeedigen, verwoest hebben (q).

Het zonderlingste van deese verklaering bestaet hierin, dat de Heer HERDER, uit de verönderstelling, dat de zesde Koning, van welken de Engel zegt, *de eene is* vs. 10, de Hogepriester JESUS, de zoon van ANANUS, zy, zijne grondstelling wil afleiden, dat JOANNES zijne Openbaering, ten tijde van dien zesden Hogepriester, in het jaer 63, ontvangen hebbe (r). — Wanneer deese manier van redeneeren niet is, willekeurig eene voorönderstelling te maeken, om dezelve, tot eenen grondslag van een andere voorönderstelling, te leggen, weet ik niet wat het zijn zal.

B. De Heer HARTWIG (s) heeft zich zeer veel moeite gegeeven, om te bewijsen, dat de Stad, welke hier, als eene *hoer*, geteekend wordt, Jerusalem zy. — De zeeven Bergen vs. 9. zullen zeeven Bergen zijn, op welke Jerusalem zat, als eene Koningin, voor zo ver zy gebouwd was, op de Bergen *Zion*, *Moria*, *Akra* en *Bezetha*, terwijl de drie overige, de *Olyvberg*, de *Berg der ergernis* en de Berg *Gihon*, haer, tot eenen voormuur, verstrekten (t). — Dan de bewijsen zijn ons geheel onvoldoende voorgekoomen. De Heer ROSENMULLER, die ook eerst, aen Jerusalem, gedacht heeft, is daervan naederhand te rug gekoomen. „ Ik had, (zegt hy, schrijvende over Kap. XIV: 8. (u))
„ voorheen gedacht, dat *Babel*, ter deeser plaets,
„ *Jerusalem* zy; maer noch dit, dat zy gezegd wordt
„ *alle volken*, met haere euveldaeden, besmet te
„ hebben, noch het gene 'er volgt, schijnt deese
„ uitlegging toe te laeten." — Immers heeft Jeru-

„ sa-

(q) l. c. S. 188.
(r) l. c. S. 182, 183.
(s) l. c. III *Theil.* S. 129.
(t) l. c. II *Theil.* S. 30, 31.
(u) l. c. *Tom.* V. p. 651.

falem het *Koningrijk niet gehad*, *over de Koningen der aerde*, (Verg. vs. 18.)

ב, Anderen denken, aen het *Heidensch Rome.*

A. Onder deefe verdient de fchrandere GROTIUS de eerfte plaets. — Hy is van oordeel, dat de laetfte der *zeeven Engelen*, die *zeeven fchaelen* hadden uitgegooten, (Verg. Kap. XV, XVI.) het gene hy even te vooren, omtrent den val van *Rome*, gezegt had, hier en vervolgens breeder uitbreide; als meede dat dit en de volgende Kappittelen, in handen van weinigen, geweest zijn, met dat gevolg, dat de *Openbaering*, aen het gemeene volk, niet zeer bekend waere (*v*).

A. De Heerfchappy van *Rome* zal, om de meenigvuldige afgodery, eene *hoer* genaemd, en, om haer gebied over veele volken, gezegd worden, *op veele wateren te zitten* vs. 1. — Zy zal vertoond zijn, op een *fcharlaeken rood Beest* vs. 3, om dat men gewoon was, de waepenrokken der Romeinfche Keizeren zo te verwen. — De prachtige opfchik der hoere vs. 4. zal den rijkdom en de overdaed van *Rome* aenwijfen. — De *drinkbeeker vol van onreinigheid der hoerery* vs. 4 b, zal de afgodery beteekenen; en de naem van *moeder der hoereryen* enz. vs. 5. zal *Rome* gegeeven zijn, om dat zy de afgodery wijd en zijd verfpreidt had.

B. Het gene vs. 8, van het *Beest*, gezegd wordt, *het was en is niet en zal opkoomen*, *uit den afgrond*, *en ten verderve gaen*, wordt verklaerd van DOMITIANUS, die *geweest was*, voor zo verre hy zich, by afweezigheid van zijnen Vader, de Keizerlijke macht had aengemaetigt, en ondertusfchen *niet was*, toen JOANNES zich te Ephefen ophieldt, voor zo ver hy het aengemaetigde gebied had nedergelegt; die *uit den afgrond*, dat

(*v*) *Annot. ad N. T. ad cap.* XVII: 1.

is, uit zijne duistere schuilhoeken, *opkwam*, en ten *verderve ging*, toen hy, door zijne huisgenooten, vermoord werdt.

C. De *zeeven hoofden* van het *Beest* vs. 9, 10, zullen de *zeeven bergen* beteekenen, op welke *Rome* gebouwd was, en te gelijk *zeeven Koningen* of Keizeren. De *vyf*, *die gevallen waeren*, zullen zijn CLAUDIUS, NERO, GALBA, OTTHO, en VITELLIUS; de *een*, *die toen was*, moet VESPASIANUS, en de *andere*, *die nog niet gekoomen was*, *en een weinig tijds blijven zoude*, TITUS beteekenen. — De *achtste Koning*, *die uit de zeeven was* vs. 11, zal DOMITIANUS zijn, die, uit de zeeven, uit VESPASIANUS, gebooren was.

D. De tien hoornen verbeeldden *tien Koningen*, *die het Koningrijk nog niet ontvangen hadden*, vs. 12. — Dit wordt gebracht, tot Koningrijken, die zich naderhand, in de Landstreeken der Romeinen vertoonen, en ontzach, door het Roomsche gebied hebben zouden, naemenlyk *Ostrogothen*, *Visigothen*, *Vandalen*, *Gepiden*, *Longobarden*, *Herulen*, *Burgundiers*, *Hunnen*, *Franken*, *Engelschen* of *Saxen*.

E. Het *krijgen van deese Koningen*, *tegen het Lam* vs. 13. zal aenduiden, hoe zy, naer het voorbeeld der Romeinen, tegen de Christenen woeden zouden.

F. Het *haeten* en *woest* maeken van de *hoer* vs. 16. wordt verklaerd, van den geweldigen opstand der gemelde volken, tegen het Roomsche gebied; het *eeten en verbranden van haer vleesch* zal byzonder vervuld zijn, toen TOTILAS in *Rome* viel. Om nu niet te zeggen, dat deese uitlegging, hoe vernuftig ook uitgedacht, met zich zelve niet bestaenbaer is. — Een voorbeeld, zal genoeg weezen. De *hoer* zal het Romeinsche Keizerrijk beteekenen; de *hoer* zat, op een *scharlaeken rood Beest*; dit Beest, het welk *geweest was* en *niet was* enz., moet DOMI-

MITIANUS weezen. Zat dan het Romeinsch gebied, op DOMITIANUS? Het *achtste* hoofd van het *Beest* is ook al DOMITIANUS, was dan DOMITIANUS het *Beest*, het welk de *hoer* der Romeinsche Heerschappy droeg, en te gelijk het achtste hoofd van het Beest?

B De Heer ROSENMULLER verstaet ook dit gezicht, van het Romeinsche Keizerrijk, maer met betrekking, tot den Joodschen oorlog (*w*).

De *hoer* zal, volgens deese uitlegging, niet het Romeinsche Keizerrijk beteekenen, gelijk GROTIUS dacht, maer de Stad *Rome* zelve, geheel vervuld, met afgoden. — Het *oordeel deeser groote hoere* zal de straffen beteekenen, welke, over de Romeinen, door burgerlyke beroerten, zijn uitgeöeffend, om hunne wreedheeden, tegen de Christenen (*x*). — De opschik der *hoere* vs. 4, zal den rijkdom van Rome afbeelden, byzonder de kostbaere pracht, in het veréeren der afgoden. — Het *Beest* vs. 8. is Keizer GALBA, die, om dat zijne heerschappy van eenen zeer korten duur was, gezegd zoude worden *te zijn en niet te zijn*. — De *vyf Koningen, die gevallen waeren* vs. 10, zullen zijn AUGUSTUS, TIBERIUS, CALIGULA, CLAUDIUS, en NERO. De zevende, *die nog niet gekoomen was*, moet dan OTHO zijn. — De *achtste Koning* vs. 11, moet gevolgelyk VITELLIUS weezen.

De *tien Koningen*, door de *tien hoornen* afgebeeld vs. 12. worden verklaerd, van de Veldheeren, die de zijde van VITELLIUS gekoozen hebben. — Deese tien hoornen zouden de *hoere haeten* enz. vs. 16; dit wordt gebracht, tot den oorlog, tusschen de aenhangers, van VITELLIUS en VESPASIANUS, voor zo verre deer door de Stad *Rome* geweldig verwoest, en het *Capitolium* verbrand is.

(*w*) l. c. *Tom.* V. p. 663.
(*x*) l. c. p. 664.

Wy vergenoegen ons, met vier korte aenmerkingen over deese Uitlegging, te maeken.

A. De *hoer* zal de Stad *Rome* beteekenen, en het *Beest*, op het welk de hoer zat, zal den Keizer GALBA aenduiden. Maer hoe kan *Rome* vertoond worden, als zittende, op den Keizer GALBA?

B. Het Beest had *zeeven hoofden*. Het zesde hoofd zal Keizer GALBA beteekenen. Maer hoe kan Keizer GALBA vertoond worden, dan door het geheele *Beest*, en dan weer door één der koppen van dat zelvde Beest?

C. De *tien haornen* zullen de Veldheeren afteekenen, die de zijde van VITELLIUS gekoozen hadden vs. 12. — Die hoornen zouden *tegen het* LAM *krijgen*, en de Christenen vervolgen vs. 14. Maer waer uit blykt het, dat deese Veldheeren de Christenen vervolgt hebben? — De Heer ROSENMULLER, deese zwaerigheid zeer wel bemerkende, zocht zich, met eene gissing, te redden. „ Het is geloovbaer, (schrijvt hy (y)) dat de „ Christenen, ook, na de vervolging onder „ NERO, dikwijls veel geleeden hebben, offchoon „ wy, van deese mishandelingen, in de geschie„ nis, niets leezen, om dat zy van minder gewicht „ geweest zijn, in vergelijking van andere, die „ kort daerna onder DOMITIANUS en andere Kei„ zeren, gevolgt zijn." — Maer, gesteld, dat de Christenen, geduurende die burgerlijke beroerten, veel geleeden hadden; deese mishandelingen konden toch wel geen *krijg*, *tegen het* LAM, genaemd worden. Deese uitdrukking wordt gebruikt van zwaere en allergeweldigste vervolgingen, (Vergel Kap. XI: 7. XII: 17. XIII: 7.)

D. Eindelyk begaet de Heer ROSENMULLER zoortgelyken misslag, als de Heer HERDER (z), met eene voor-

(y) l. c. p. 668.
(z) *Roeyen* p. 370.

vooronderſtelling te maeken, om 'er eene andere vooronderſtelling op te gronden. — Om dat hy GALBA, tot den zesden Koning maekt, die gezegd wordt *te zijn* vs. 13, moet JOANNES de OPENBAERING ten tijde, niet van VESPASIANUS, maer van GALBA, geſchreeven hebben (*a*).

C. De Hoogleeraer EICHHORN verklaert ook dit gezicht van de Stad *Rome*, maer de byzonderheeden begrijpt hy wederom geheel anders. — De *hoer* is *Rome*, maer het *Beest* teekent haer, in onderſcheidene gedaenten (*b*).

A. Het *Beest* zal een zinbeeld zijn der afgodery; op dit Beest zat de *hoer*, het welk zal afbeelden, dat *Rome* de voornaemſte zeetel was van de afgodery (*c*). — Maer zat dan *Rome* op de afgodery? Zy was immers de zeetel der afgodery.

B. Ter opheldering der uitlegging van den Engel vs. 7—, wil de Hoogleeraer opgemerkt hebben, dat de zinneprent van het *Beest* eene tweederleië verklaering toeliet; ééne, welke, alleen uit de kundigheid van een *Beest*, en de andere, welke, uit deszelvs gedaente, voortvloeide; en dat de Engel zich van beide bedient hebbe, om *Rome*, in onderſcheidene gedaenten, af te teekenen (*d*).

Uit de kundigheid van een *Beest* wordt vervolgens afgeleid, dat 'er een mensch van eenen wreeden en woesten aert door afgeſchilderd zy; en, vermits 'er vs. 10. gezegd wordt, dat het *Beest geweest was* en *niet was*, en *uit den afgrond ſtondt op te koomen*, zal het Keizer NERO zijn. — Om dit begrip te ſtaeven, haelt de Heer EICHHORN zeer veel geleerdheid over hoop (*e*), daer toe ſtrekkende, dat 'er lang een gerucht waere: NE-

(*a*) l. c. p. 667.
(*b*) l. c. p. 198—
(*c*) l. c. p. 202, 203.
(*d*) l. c. p. 208.
(*e*) l. c. p. 209—

RO, die afgezet was, eens het Rijk wederom zou aenvaerden, en dat 'er, na den dood van NERO, iemand geweest zy, die zich, voor den gemelden Keizer, uitgav. Maer zou zulk eene fabelachtige vertelling, omtrent de wederkoomst van NERO, door een geheimzinnig gezicht, aen den Apostel vertoond zijn? verdiende zulk een gerucht zo veel opmerking?

De tien hoornen van het *Beest* vs. 12 14. zouden de krijgsbevelhebbers afbeelden, door welke NERO, tot de Keizerlyke waerdigheid, konde terug gebracht worden, het zy *Parthers*, die NERO byzonder begunstigden, het zy Asiatische Legioenen (*f*).

De *krijg*, *tegen het* LAM vs. 14. wordt verklaerd, van de vervolging, welke NERO, wanneer hy, in het Rijk, was hersteld geworden, tegen de Christenen, zou hebben aengericht (*g*); en het geweld, het welk de tien hoornen, tegen de *hoer*, zouden uitöeffenen vs. 16, 17, wordt gebracht, tot de wreedheeden welke NERO, wanneer hy hersteld was, te *Rome*, zoude hebben aengericht (*h*).

Ik heb deese uitlegging, om het zonderlinge der uitvinding kortelyk opgegeeven. Ondertusschen is het willekeurige, het gedrongene, en het tegenstrijdige daer van, zo blijkbaer, dat wy het niet ééns behoeven aen te wijsen.

3. Onder de Godgeleerden van onse Kerk, is het wederom een bykans algemeen aengenoomen begrip, dat de *hoer*, in dit gezicht, het Christelyk, of, zo als men het gewoon is te noemen, het *Antichristiesch Rome*, hebbe afgeteekent.

A. Zo begrijpt het, onder onse tijdgenooten ook de oordeelkundige VAN HAMELSVELD. „ Nog, (zegt hy) „ wordt

(*f*) l. c. p. 222-225.
(*g*) l. c. p. 226.
(*h*) l. c. p. 227—

„ wordt het zelvde onderwerp vervolgd: en deese „ gewichtige gebeurenis, de ondergang van het *Antichristiesch Rijk*, onder een nieuw beeld, voor„ gesteld" (*i*).

De *Hoer* zal de *Roomsche Monarchie* beteekenen, welke *met de Koningen der aerde gehoereert heeft* vs. 2. voor zo verre zy de Vorsten, door haere leer, vervoert heeft, om haer gezag te schraegen en te helpen uitbreiden (*k*). — Het Beest vs 3 wordt vooronderstelt het zelvde te zyn met het Monsterdier, waer van Kap. XIII: 1—, gesprooken is. — Het raedselächtig voorstel vs. 8. *het Beest was en is niet enz.*, wordt, op deese wijs, ontbonden: „ de geest „ van vervolging, die de Heidenen bezielde, was, „ ten tijde deeser heidenen, en is niet meer, voor „ zo verre het Christendom, over de Heidenen, „ heeft gezeegenviert, en toch is hy, in het Chris„ tendom, vernieuwd, en zeer ook onder den „ Christen naem" (*l*).

De *zeeven hoofden van het Beest*, of de zeeven Koningen vs. 9, 10, zullen niet hoofden zijn van het Rijk van geestelyke Heerschappy, of Roomsche Pausen, maer alleenlyk de zulken, die zich de Heerschappy, over alles, zelfs over het geweeten, hebben aengemaetigt (*m*). — De *Hoornen* vs. 12-14. worden, van Koningen, verklaerd, die op zich zelve onafhangelyke Moogendheden zijn (*n*). — Van het geweld, het welk de tien hoornen, tegen de hoer, zullen uitöeffenen vs. 16. 17. wordt deese verklaering gegeeven: „ wanneer eens alle de Goddelyke „ uitspraeken volbracht zullen weezen, en het God„ delyk bestek daer gesteld zijn, dan zullen die Vor„ sten zelve dat Rijk van geweld, dien geest van

(*i*) *Korte aenmerk. over het N. T. II. Deel.* p. 629.
(*k*) l. c. p. 630.
(*l*) l. c. p. 631, 632.
(*m*) l. c. p. 632.
(*n*) l. c. p. 633.

„ vervolging, beteugelen, en 'er een einde van mae-
„ ken, en zelvs daerin ten ftrengften te werk gaen;
„ hoe, en op welke wijs, moeten wy, aen den tijd,
„ ter verklaering overlaeten" (*o*).

Dan niets fchijnt ons duidelyker te weezen, dan dat de *hoer*, van het *Beest*, onderfcheiden zy. De Apostel *zag eene Vrouw zittende, op een fcharlaeken rood Beest*, (Vergel. vs. 3,) en het *Beest droeg de Vrouw*, (Vergel. vs. 7.) Maer, volgens deefe uitlegging, beteekenen beide het *Beest* en de *hoer* ééne en dezelvde zaek, naemenlyk de *Roomfche Hierarchie*. Ook is het *Beest*, het welk hier voorkoomt, een ander, dan het Monfterdier, het welk Kap. XIII: 1-10. geteekend is. — Voeg 'er by, dat het *Beest*, onfes eräehtens, de Duivel zy, en dat de *Roomfche Hierarchie*, door de *hoer*, niet kan afgebeeld worden. Dan daer van ftraks naeder.

B. Laeten wy kortelyk zien, hoe de beroemde VITRINGA dit begrip naeder uitgebreidt en bevestigt hebbe. — 's Mans uitlegging koomt zaekelyk op het volgende needer.

a, De *hoer* moet een groot gebied beteekenen. Dit gebied moet *Rome* zijn, of het *oude* of het *verbasterd Christelyk Rome*; vermits nu de merkteekenen, in dit gezicht, niet op het *Heidensch Rome* passen, befluit de Hoogleeraer dat zeekerlyk het zogenaemde *Antichristiesch Rome* bedoeld zy (*p*).

Wie ziet niet, dat de vooronderftelling, „ de „ *hoer* moet *Rome* beteekenen" geheel willekeurig wordt aengenoomen? De orde der zaeken, gelijk wy gezien hebben, leidt ons, tot een Rijk, het welk nog moet gebooren worden, hoe zeer de Heer VITRINGA dit begrip, als geheel dwaes en ongerijmd, verworpen hebbe, fchrijvende: „ dat zommige Roomschgezinden — hier „ ee-

(*o*) l. c. p. 634.
(*p*) l. c. p. 459-473.

„ eenen *Antichrist* verdichten, die een haeter van
„ den Christelyken Godsdienst zijn zal, en nog
„ niet gebooren is, maer, *op het einde der eeu-*
„ *wen*, zal geöpenbaerd worden, — is eene re-
„ deloose onderstelling, welke niets gezonds noch
„ waerschijnlyks behelst, maer gebrek van waere
„ uitlegging, en wanhoop van zaek, aentoont" (*q*).

β. Het *Beest* vs. 3. wordt vooronderfteld het zelvde te zijn, het welk den Apostel, in een voorig gezicht, vertoond was, Kap. XIII: 1-10, en zal derhalven wederom het *verbasterd Christelyk Rome* affchilderen. — De *Vrouw*, welke *op het Beest zat*, zal ook al *Rome* zijn. — De fchrandere Uitlegger, ondertusfchen zeer wel bemerkende, dat de *hoer*, van het *Beest*, onderfcheiden zy, wil de zaek zo begreepen hebbe, dat beide het *Beest* en de *Vrouw* de *Paufen* vertoonen, het eerfte als waereldlyke Vorften, en de andere als Leeraeren, en Bisfchoppen (*r*) — Welk eene op zijn minst willekeurige uitlegging!

γ. De opfchik der *hoere* vs. 4. wordt gebracht, tot de pracht en kostbaerheid, in Kerken, Altaeren, Beelden enz., en de *gouden beeker vol grouwelen*, tot de middelen, door welke de leer der Roomfche Kerk is voortgeplant; de overleeveringen, de befluiten der Kerkvergaederingen, de fpitsvindigheeden der Schoolgeleerden, de aflaeten enz. (*s*).

δ. Het raedfelächtig gezegde van den Engel vs. 8, *het Beest, het welk gy gezien hebt, was en is niet* enz., wordt zo verftaen, dat het *oud* gebied van *Rome*, offchoon vernietigd, in het *Pausfelyk* gebied, wederom verreefen zy, en dat alles, wat, in het *oude Rome*, te vinden was, onder eene

(*q*) l. c. p. 461.
(*r*) l. c. p. 476, 477.
(*s*) l. c. p. 478-482.

andere gedaente, in het *Pausselyk Rome*, plaets hebbe (*t*).

ε. De *zeeven bergen* vs. 9. zijn zeekerlyk de zeeven bergen, op welke het oude Rome gebouwd was.

ζ. De *zeeven Koningen*, door de hoofden van het Beest afgebeeld vs. 10. zullen voor het naest zeeven beruchte *Paussen* zijn, die de Kerk, in de XVIde Eeuw, het meest bestreeden hebben; en dan zal de *achtste* Koning, die het *Beest* zelvs is, eenen *Paus* beteekenen, in welken de *Roomsche Hierarchie* alle haere krachten openbaeren, en die de laetste weezen zal (*u*).

η. De *tien hoornen*, verbeeldende *tien Koningen* vs. 12-14. zullen tien Koningrijken van *Europa* zijn, welke, na de vernietiging van het Roomsche Keizerrijk, zijn opgedaegd, van *Frankrijk*, *Spanje*, *Duitschland*, *Engeland*, *Schotland*, *Deenemarken*, *Zweeden*, *Hongaryen*, *Boheemen* en *Poolen* (*v*). — Ondertusschen worden deese Koningen gezegd *macht ontvangen te hebben, op eene uur, of gelyktijdig met het Beest* vs. 12[b], en hunne *kracht en macht, aen het Beest, te geeven* vs. 13; maer ettelyke van de gemelde Koningrijken zijn lang na het Beest, welke vooronderfteld werdt de *Roomsche Hierarchie* te zijn, in laetere tijden, opgekoomen, en veele van die volken zijn nog lang, na den oorsprong der *Roomsche Hierarchie*, Heidenen gebleeven, zo dat zy, met het vooronderstelde Beest, geene de minste gemeenschap hadden.

Het gene van den vyandelyken aenval deeser Koningen, op de *hoer*, voorspeld wordt vs. 16, 17, zal, by de Hervorming, aenvangelyk vervuld zijn, wanneer zommigen der Koningen, die te vooren, met vereenigde krachten, *Rome* ten dienste stonden,

(*t*) l. c. p. 489-494.
(*u*) l. c. p. 496-502.
(*v*) l. c. p. 502-509.

den, verdeeld zijn, en haer verlaeten hebben terwijl het overige nog te wachten is.

ו, De Engelsche Godgeleerden stemmen hoofdzaekelyk, met de Onsen, daerin overëen, dat dit gezicht al weder, van het *verbasterd Christelyk Rome*, moet uitgelegd worden.

De Bisschop NEWTON verstaet, door de *zeeven Koningen* vs. 10. zeeven onderscheidene Regeeringswijsen. *Vijf waeren* 'er, ten tijde van JOANNES, reeds *gevallen*, naemenlyk die der *Koningen*, der *Burgemeesteren*, der *Dictaters*, der *Tienmannen*, en der *Gemeensmannen*; de *zesde*, die der Keizeren, had toen plaets, en de *zeevende* zal de Pausselyke zijn (*w*).

De Heer READER heeft dit zeer byzondere, dat Hy *Groot-Brittanniën*, voor een der *tien hoornen van het Beest*, houde (*x*), en beweere, dat dit Rijk nog deszelvs macht, aen het Beest, geeve, door het handhaeven van het Bisschoppelyk bestuur der heerschende Kerk, en de plechtigheeden, welke daer aen verbonden zijn (*y*).

II. Wy zijn, op de voorheen gelegde gronden, van oordeel, dat dit gansche gezicht eene geheimzinnige teekening zy van zaeken, welke eerst, in nog toekoomende eeuwen, gebeuren zullen. Gevolgelyk kunnen wy 'er niets, dan alleenlyk by wijs van gissing, omtrent bepaelen, en deese gissingen moeten gegrond zijn, op de merkteekenen, welke de Propheetische schildery zelve opleevert.

א, Laeten wy deese merkteekenen vooräf opzaemelen. De Apostel zag een *Beest*, en eene *hoer* zittende op dat *Beest*, vs. 3. gevolgelyk moet de *hoer* zulke persoonen, beteekenen, die het *Beest* besturen, en die, door het *Beest*, *gedraegen* of onderschraegd worden, (Vergel. vs. 7.)

(*w*) T. NEWTON l. c. p. 371-373.
(*x* l. c. p. 248, 249.
(*y*) l. c. p. 251——

A. Wat het *Beest* aengaet, het welk JOANNES gezien heeft.

A. Niets schijnt ons blijkbaerer, dan dat het van het Monsterdier, Kap. XIII: 1-10. beschreeven, onderscheiden zy. De Apostel, gelijk wy, by de letterlyke verklaering van vs. 3, hebben aengemerkt, spreekt niet met bepaeling, en eene vingerwijs op het voorige, van HET *Beest*, maer van EEN *Beest*. — Het voorige was een Monsterdier; zijne gelaente was even zo zonderling, als verschrikkelyk; ten aenzien van het lichaem, was het zeer gelijk, aen een Luipaerd, de voeten waeren dik, lomp, en met scherpe naegelen voorzien als de pooten van eenen Beer; en de muil was gelijk, aen dien van eenen Leeuw, (Vergel. Kap XIII: 2.) Van het *Beest*, het welk den Apostel, in dit gezicht, vertoond werdt, zegt hy eenvouwig, zonder de gedaente van het lichaem eenigszins te beschrijven, dat het *scharlaeken rood* was enz. Wy schijnen 'er uit te moogen besluiten, dat 'er niets zonderlings of verschrikkelyk waere, aen de lichaemelyke gedaente. Evenwel moet het een groot *Beest* geweest zijn, zo dat het de *Vrouw draegen* konde.

B. Dit *Beest* vertoonde, onses erächtens, den Duivel, even als de vuurroode Draek, Kap. XII: 2.

C. Het Beest had *naemen van lastering*, niet slechts op zijne hoofden, gelijk het Monsterdier, Kap. XIII: 2, maer overäl en aen alle kanten, zo dat het 'er vol van waere, (Vergel. vs. 2.) Eene eigenäertige teekening van den Satan, die de lasteraer is by uitneemenheid, en de Vader der leugenen.

D. Het Beest had *zeeven hoofden en tien hoornen*, (Vergel. vs. 3, 7.)

α. De *zeeven hoofden* waeren, volgens de uitlegging van den Engel, *zeeven bergen, op welke de*

de Vrouw zat, en zeeven Koningon enz. vs. 9-11.

a. De *zeeven hoofden* zijn *zeeven bergen, op welke de Vrouw zat*, en deese bergen wederom *zeeven Koningen*, vs. 9, 10[a]. De koppen van het Beest waeren, als zo veele Bergen, op welke de Vrouw haeren zeetel had, en van welke zy haer gezach ontleende; en deese leenspreukige bergen waeren geheimzinnige afbeeldingen van zeeven onderscheidene manieren van Rijksbestuur.

b. Vijf van deese Koningen, zeide de Engel, *zijn gevallen, en een is* enz. vs. 10[b]. Wy leeren er uit, dat, op dien tijd, wanneer het oordeel, over de *hoer*, eenen aenvang neemen zal reeds vijf van die Regeerings-wijsen zullen zijn voorbygegaen; de zesde zal dan plaets hebben, en daer na zal nog de zeevende, edoch slechts voor eenen korten tijd, verschijnen.

c. Deese Koningen worden vertoond, als *zeeven hoofden van het Beest.* Het geevt te kennen, dat het geheele hier bedoelde Rijksbestuur een werktuig van den Satan weezen zal, en dat hy die Koningen, door zijnen boosäertigen invloed, zal weeten te vervoeren, om het Christendom, met al hun vermoogen, te bestrijden.

d. Na het vallen van die zeeven Koningen, zal het Beest zelvs zich voordoen, als *eenen achtsten Koning, en ten verderve gaen* vs. 11. — Het leert ons, dat de Satan, na dat hy, duizend jaeren, in den afgrond gebonden, en uit dien Kerker, losgelaeten is, de allerlaetste vervolging zal aenrichten, kort voor dat hy, in den poel van vuur en zwaevel, zal geworpen worden, (Vergel. vs. 8. Kap. XX: 7-10.)

β. De *tien hoornen* van het Beest waeren, volgens de uitlegging van den Engel vs. 12-17, *tien Koningen* enz.

a. De *tien hoornen* beteekenden *tien Koningen*, *die het Koningrijk nog niet ontvangen hadden*, *maer als Koningen*, *macht ontvangen*, *op eene uur met het Beest* vs. 12. Men denke, aen mindere Vorſtendommen, welke, op dien tijd, wanneer het *oordeel*, over de hier bedoelde *hoer* ſtaet uitgeöeffend te worden, (Vergel. vs. 1,) nog geene Koningrijken weezen, maer, tot Koningrijken, zullen verheeven worden, op dien zelvden tijd, op welke het den Satan zal toegelaeten worden, de laetſte vervolging aen te richten. — Deeſe Vorſtendommen worden hier geteekend, als *hoornen van het Beest*, om dat de Satan dezelve, als zo veele werktuigen, gebruiken zal, om zijne laetſte woede uit te oeffenen, (Vergel. Kap. XX: 7-10) Trouwens *zy zullen eenerleië meening hebben*, zy *zullen hunne kracht en macht*, *aen het Beest*, *overgeeven*, volgens vs. 13. Zy zullen den Satan, tot het aenrichten van de gemelde vervolging, met alle hunne vermoogens, yverig ten dienſte ſtaen.

b. In die laetſte vervolging, *zullen zy krijg voeren*, *tegen het* LAM, en, op aenhitſing van den Satan, niets onbeproevd laeten, om de Christenen, waere het moogelyk, te verdelgen. Maer het LAM *zal hen overwinnen*, en zelvs, met vuur uit den hemel, verſlinden vs. 14. (Verg. Kap. XX: 8. 9.)

c. Vooräf evenwel zullen deeſe mindere Vorſtendommen, eer zy nog tot Koningrijken verheeven zijn, (Verg. vs. 2,) de hier bedoelde *hoer* vyandig aenvallen, en haer, op de ſmaedelykſte wijs, verdelgen. Zodoende

zul-

zullen zy, aen Gods wijse en rechtvaerdige oogmerken, dienstbaer zijn, (Vergel. vs. 16, 17.)

B. Wy gaen over, ter beschouwing van de *Hoer*.

A. Zy *zat*, *op veele waeteren* vs. 1. Deese *waeteren* beteekenden, volgens de uitlegging van den Engel, *Volken*, en *schaeren en Natien*, *en tongen*, vs. 15. — Het leert ons, dat zy eenen vermoogenden invloed had, op eene meenigte volken, van onderscheidenen landäert, en van verschillende taelen.

B. Zy was eene *Hoer*, en had, *met de Koningen der aerde*, *gehoereert*; *en die de aerde bewoonen*, *waeren dronken geworden*, *van den wijn haerer hoerery* vs. 2. — Het geevt te kennen, dat zy veele menschen, en derzelver Koningen, op eene listige wijs, tot haere belangen had weeten over te haelen. — De *wijn haerer hoerery* schijnt ons bepaeldelyk eene valsche, en God ontëerende, leer te beteekenen, (Verg. Jer. II: 20. III: 2. enz.) — Voorts vermoeden wy wederom, dat zy *die de aerde bewoonen*, van Jooden, moeten verstaen worden, en dat de *Koningen der aerde* Vorsten en Overheeden der Jooden beteekenen. Immers de benaeming van *Koningen* wordt meermaelen, van mindere Vorsten, gebruikt Matth. XIV: 9, (Verg. met Luc. III: 19. Hand. IV: 26.)

C. De *Hoer* schilderde niet eenen byzonderen persoon af, maer eene meenigte, een genootschap van menschen, gelijk wy reeds, in onse letterlyke verklaering, by vs. 16, hebben aengemerkt (z).

D. De Apostel zag deese Vrouw *zitten*, *op het gemelde Beest* vs 3, zo dat zy, door het *Beest*, *gedraegen* wierdt vs. 7. Byzonder zat zy, op de koppen van het *Beest*, als op zo veele *bergen*,

(z) *Booven* p. 368.

vs. 9. — Wy moogen 'er uit besluiten, dat het genootschap van menschen, het welk hier bedoeld wordt, door de gemelde Koningen, die werktuigen van den Satan, in het vervolgen der Christenen, weezen zullen, in nadruk zullen begunstigd en onderschraegd worden; en dat zy wederom, van hunnen kant, eenen zeer aenmerkelyken invloed, op die Koningen, hebben zullen.

E. De kostbaere opschik van de *Vrouw* wijst ons, naer het vermoogen en den rijkdom van het hier bedoelde genootschap, en de *gouden drinkbeeker vol van grouwelen*, naer de listige middelen en kunstgreepen, van welke zy zich bedienen zullen, om de volken, tot hunne belangen, over te haelen vs. 4.

F. De Hoer was *dronken van het bloed der heiligen, en het bloed der getuigen van* JESUS vs. 6. Het geevt te kennen, dat het gemelde genootschap, op de allergeweldaedigste wijs, tegen de belijders van 's Heilands naem, woeden zulle.

G. Zy had, op haer voorhoofd, eenen geheimzinnigen naem, *de groote Babylon, de moeder der hoereryen, en der grouwelen der aerde* vs. 5.

Onses erächtens waeren het twee naemen, onder elkander geschreeven op deese wijs.

DE GROOTE BABYLON.

DE MOEDER DER HOERERYEN EN DER GROUWELEN VAN DE AERDE.

Immers de *Hoer* was het *groote Babylon* zelve niet, maer daer van kennelyk onderscheiden. — *Babylon* beteekent die machtige Heerschappy, welke, door het Monsterdier uit de zee Kap. XIII: 1-10, is afgeteekend, en, in volgende tijden, zal te voorschijn koomen, (Verg. Kap. XIV: 8. XVI: 19.) Maer de *Hoer* is geene waereldly-

lyke Heerschappy; zy werdt, door waereldsche Vorsten, die werktuigen van den Satan waeren, onderschraegd, en had, van haeren kant, op dezelve eenen aenmerkelyken invloed, (Vergel. vs. 3, 7, 9.)

Wy zouden daerom denken, dat de hier bedoelde *Hoer* een tweeleedig opschivt, op haer voorhoofd, gehad hebbe; het eerste *de groote Babylon*, om daer door te kennen te geeven, dat zy, aen de zo evengemelde Heerschappy, ondergeschikt was, en, van dezelve, haer gezach ontleende; het andere, *de Moeder der hoereryen en der grouwelen der aerde*, om haer karakter te teekenen, voor zo verre zy eene bedriegster was, en zich beyverde, om de menschen, byzonder de Jooden, die vermoedelyk, door de *aerde*, bedoeld worden, door haere valsche leer te verleiden.

Het is waer, de Apostel spreekt, van *eenen naem*, in het enkelvouwig getal; maer een *naem* wordt, ook Kap. XIII: 1, in eenen verzamelenlen en zin, voor meer dan éénen naem, genoomen.

H. Eindelyk gav de Engel deese uitlegging van de *Hoer* vs. 18: *de Vrouw, welke gy gezien hebt, is de groote Stad, die het Koningrijk heeft, over de Koningen der aerde.*

De benaeming van de *groote Stad* heeft bykans alle onse Godgeleerden, op het denkbeeld, gebracht, dat die Stad, in den letterlyken zin, *Babylon* zy, door welke zy dan, in de geheimzinnige beteekenis, het *verbasterd Christelyk Rome* verstaen. — Maer de *Hoer*, is gelijk wy gezegt hebben, van die waereldlyke Heerschappy, welke Kap. XIV: 8. en XVI: 9, onder den naem van *Babel* voorkoomt, allerduidelykst onderscheiden. — De *groote Stad* wordt hier naeder beschreeven, als die *het Koningrijk*, het gebied heeft, *over de Konin-*

gen der aerde. Nu zijn de *Koningen der aerde*, naer ons vermoeden, Joodſche Vorſten. De *groote Stad* daerom, *die het Koningrijk heeft*, *over de Koningen der aerde* is, naer ons inzien, „ een groot „ genootſchap van menſchen, die, door hunnen lis- „ tigen invloed, het gebied voeren, over de „ Vorſten en Opperhoofden van het Joodſche „ volk."

Tot ſtaeving van deeſe Uitlegging, zullen wy 'er nog byvoegen, dat het Griekſche woord, hier door *Stad* vertaeld, πολις, by de LXX, ook voor een *Stam* of *geſlacht*, genoomen worde Deut. XII: 14, immers volgens het *Alexandrynſche* Handſchrivt. Zo gebruiken zy ook het woord πολιτης, voor eenen metgezel, een lid van het zelvde genootſchap Zach. XIII: 7. Spreuk. XI: 9. XXIV: 28.

ב. Wat moeten wy nu, uit deeſe opgegeevene merkteekenen, welke, in de teekening, duidelyk liggen opgeſlooten, ten aenzien van den propheetiſchen zin, beſluiten?

A. My dunkt, het is allerblykbaerst, dat deeſe merkteekenen, op het *verbasterd Christelyk Rome*, in het geheel niet kunnen worden toegepast. Het verband van zaeken, en de teekening van het *Beest*, vooräl vs. 8, 10, 11, (Vergel. met Kap. XX: 10-10,) wijſen ons, naer veel laetere tijden. — Daer te booven kan ik my wederom niet overreeden laeten, dat het verbasterd Christendom, onder de Heerſchappy der Roomſche Pauſen, door de affchuuwelyke *Hoer*, welke hier aen JOANNES vertoond wordt, zou afgebeeld weezen.

De Hoogleeraer VITRINGA is wederom niet, dan ſchoorvoetende, tot deeſe verklaering overgegaen, en het deedt hem moeite, deeſe uitſpraek te doen, *de groote Hoer is Rome.* Men oordeele 'er over, uit 's mans eigene woorden: „ Ik ontken niet, dat de „ vooronderſtelling, welke wy beweeren, van zeer

„ groot

„ groot gewicht zy, en welke niemand in wien de
„ vrees voor God woont, die eens reekenschap
„ zal afëischen van alle onse bedoelingen, zonder
„ schrik, en strijd van zijn gemoed, als in weerwil
„ en onwillig, zal aenneemen. Want hoe groot
„ eene zaek is het niet, dat de Roomsche Kerk, wel
„ eer de voornaemste, en de hoofdkerk van het
„ Westen, welke, by zo veele volken, voor de
„ waere Christelyke Kerk, en byna onfeilbaer ge-
„ houden werdt, *Babylon* genaemd zy, en, met zo
„ veele en zo vuile schelmstukken, beklad, als haer,
„ in deese prophety, verweeten worden? — Ik
„ ontken derhalven, dat ik ooit anders, aen dat
„ stuk, gedacht hebbe, dan met schrik en angst (*a*)."
— Was de groote man niet ingenoomen geweest, met het toen heerschend vooröordeel; omtrent de *zeeven perioden*, en had hy zich verkloekt, om, over het zelve, heenen te zien, hy zou, naer zijne gewoone schranderheid, eene geheel andere Uitlegging gegeeven hebben.

B. Maer wat zal dan de *groote Hoer* beteekenen? — Naer ons inzien, dat zelvde genootschap, het welk Kap. XIII: 11, onder de teekening van een *Beest*, *uit de aerde*, is voortgekoomen, en Kap. XVI: 13. XIX: 20 en XX: 10. *de valsche Propheet* genaemd is. De beroemde VITRINGA is werkelyk op den weg geweest, om deese uitlegkundige ontdekking te doen, maer de eenmael aengenoomene vooronderstelling, omtrent het zogenaemde *Antichristisch Rome*, leidde hem aenstonds weeder ter zyde af. „ Alleenlyk," (zegt hy,) „ wilde ik wel, dat men niet verwaarloosde,
„ dat, uit het aengehaalde, ter verklaering van dit
„ zinbeeld, blykbaer zy, dat het zinnebeeld van
„ de *Vrouw* hier wat ruimzinniger zy, dan dat van
„ den *valschen Propheet*, in het gezicht van het
„ voorgaende *Beest* Kap. XIII: 11: want dat gezicht

(*a*) l. c: p. 461. 462.

„ vertoont eigenlyk de *valsche Propheeten*, den Ko-
„ ningen van het Geestelyk Babel onderworpen,
„ die dat Rijksgebied uitbreiden; dit gezicht ver-
„ toond die *valsche Propheeten*, en *valsche Leeraeren*,
„ in hunne Hoofden of Bestuurers, naemenlyk de
„ *Pausen van Rome*, van welke zy al hun gezach
„ ontleenen (*b*)."

Het *Beest*, het welk de Apostel, uit de aerde, zag opkoomen, (Vergel. Kap XIII: 11) en in de even aengehaelde plaetsen, de *valsche Propheet* geheeten wordt, is, onses erächtens, een *gewaende Messias*, met zijne Apostelen, en voornaemste dienaers, die, in volgende tijden, onder de Jooden zal opstaen (*c*). — Nu meenen wy, dat dit zelvde genootschap van bedriegers hier, onder de zinneprent van eene afschuuwelyke *Hoer*, geteekend worde, en dat *het oordeel der groote Hoer* (Verg. vs. 11,) het schroomlyk strafgericht zy, het welk, over die verleiders, zal worden uitgeöeffend, zo dat zy, door de *tien hoornen*, zullen verslonden, en met vuur verbrand worden, (Verg. vs. 16.)

A. Dit schijnen wy, uit de opgegeevene merkteeken van de *Hoer*, te moogen afleiden.

α. Zy had *gehoereert, met de Koningen der aerde, en die de aerde bewoonen waeren dronken geworden, van den wijn haerer hoerery* vs. 2. — Wanneer nu onse gissing doorgaet, dat de benaeming van de *aerde*, en van de *bewooners der aerde*, ons bepaeldelyk, naer Jooden, heenen wijse, kan het eigenäartig, van den valschen *Messias* en zijne medestanders, verstaen worden, zo als zy, in de Landen van hun verblijv, eene groote meenigte van Jooden verleiden zullen, om hunne valsche leer aen te neemen.

β. De Apostel zag deese Vrouw, *in eene woestijne* vs.

(*b*) l. c. p. 477.
(*c*) *Booren* p. 235.

vs. 3. — Dit kan te kennen geeven, dat die valſche MESSIAS, met zijne Apostelen, zich, in zulke Landſtreeken, onthouden zullen, welke, in JOANNES tijd, woest en weinig bewoond waeren.

γ. De prachtige opſchik aen de *Hoer* vs. 4. leert ons, dat dit genootſchap van bedriegers, door hunne listen en kunſtenaeryen, groote rijkdommen bezitten zullen; en de *gouden drinkbeeker*, welke zy in haere hand, had vs. 4 [b] wijst ons, naer de valſche leer, door welke zy eene meenigte van Jooden zullen weeten te begoochelen.

δ. De eerſte geheimzinnige naem, op haer voorhoofd, *de groote Babylon* ve. 5. zal aenduiden, dat die bedriegers, aen die machtige Heerſchappy, welke Kap. XIII: 1-10, als een Monſterdier, is afgeteekend, zullen ondergeſchikt zijn, en door dezelve begunſtigd worden. — Zy heet de *moeder der hoerery*, *en der grouwelen der aerde*, om dat de valſche MESSIAS en zijne Apostelen zeer veele bewooners der *aerde*, dat is Jooden, door hunne bedrieglyke leer, misleiden zullen.

ε. De *Hoer was dronken van het bloed der Heiligen* vs. 6. Het teekent eigenäertig, hoe deeſe bedriegers de Koningen van de gemelde Heerſchappy zullen overhaelen, om de Christenen geweldig te vervolgen, terwijl zy zelve daer toe, met al hun vermoogen, zullen medewerken, (Verg. Kap. XVI: 6.)

ζ. De Hoer zat, *op veele waeteren* vs. 1, en deeſe waeteren beteekenden *volken*, *en ſchaeren*, *en natiën*, *en tongen* vs. 15. — Het geevt te kennen, dat de *valſche Meſſias*, met zijne dienaeren, eenen vermoogenden invloed zal weeten te krijgen, op veele onderſcheidene volken,

welke, aen de gemelde Heerschappy, zullen onderworpen weezen.

η. Kortöm deese Vrouw beteekende *de groote Stad, welke het Koningrijk heeft, over de Koningen der aerde* vs. 18; dat talrijk genootschap van bedriegers, welke het gebied zal voeren over de Vorsten en Hoofden van het Joodsche volk.

B. De Hoer *zat op een scharlaeken rood Beest* vs. 3, en werdt, door het zelve, *gedraegen* vs. 7, byzonder zat zy op de koppen van dat *Beest*, welke zich, als zo veele Bergen, vertoonden, vs. 9. — Het wijst ons aen, hoe de *valsche Mesſias*, met het geheele genootschap zijner dienaeren, door den Satan, zal aengeblaesen en ondersteund worden, om de Christenen te vervolgen. Meer byzonder

α. Beteekenen de *zeeven hoofden van het Beest* even zo veele *Koningen*, of achter één volgende manieren van Rijksbestuur vs. 10[a]. — Het vertoont ons eene Heerschappy, van welke de Satan zich, als een werktuig, tot zijne boosaertige oogmerken, bedienen, en welke, om die zelvde reden, den gemelden *valschen Propheet* alleszins begunstigen zal, terwijl wederom de *gewaende Mesſias*, op die Heerschappy, eenen aenmerkelyken invloed hebben zal. — Men denke, aen die zelvde machtige Heerschappy, welke Kap. XIII: 1-10, als een verschrikkelyk Monsterdier, is afgeteekend. — Deese Heerschappy zal *zeeven* achter een volgende *Koningen*, of liever onderscheidene manieren van Rijksbestuur, hebben.

β. *Vyf* zullen 'er reeds *gevallen zijn*, op deesen tijd, wanneer het hier bedreigde oordeel, over het gemelde genootschap van bedriegers, eenen aenvang neemen zal. De *zesde* Koning zal als

als dan heerschen, of liever de zesde manier van Rijksbestuur zal, op dien tijd, plaets hebben. De *zeevende* en laetste zal, geduurende het oordeel zelve, opkoomen, en maer eenen korten tijd blyven vs. 10.

γ. Naederhand zal de Duivel zelvs, nadat hy duizend jaeren in den afgrond zal gekerkerd geweest zijn, zijne laetste woede, tegen de Christenen, uitoëffenen, en kort daerna, in den poel van vuur en sulpher, geworpen worden, vs. 8, 11, (Verg. Kap. XX: 1-10.)

δ. *De tien hoornen van het Beest* beteekenden *tien* mindere Vorstendommen, welke, ten tijde van het oordeel, over den valschen MESSIAS en zijne dienaeren, nog niet, tot Koningrijken, zullen verheeven zijn, maer welke naederhand, tot Koningrijken verheeven zijnde, alle hunne macht, aen den Duivel, leenen zullen, om de laetste vervolging aen te rechten; maer, met dat gevolg, dat zy geheel zullen overwonnen en vernield worden vs. 12 14, (Verg. Kap. XX: 7-9.)

ε. Inmiddels zullen die zelvde Vorstendommen de middelen en werktuigen weezen, van welke God zich, als een rechtvaerdig Rechter, bedienen zal, om de Hoer, het gemelde genootschap van bedriegers, die zo veel onschuldig bloed der Christenen zullen hebben doen stroomen, op eene allerönzettendste wijs, te straffen vs. 16.

Wanneer wy nu al het gezegde te zaemen trekken, koomt onse gissing, omtrent de propheetische bedoeling van dit Gezicht, hoofdzaeklyk hier op uit, dat de *valsche Messias*, die eens, uit de Jooden, zal voortkoomen, eenen grooten aenhang maeken, en geweldige vervolgingen, tegen de Christenen, zal aenrichten, eene allervreesselykste straf ondergaen zal, op dien tijd, wanneer de zesde manier van Rijksbe-

ſtuur, in die machtige Heerſchappy, welke, in volgende Eeuwen, ſtaet op te koomen, zal plaets hebben.

Te weeten, wanneer de meermaelen gemelde Heerſchappy, welke Kap. XIII: 1-10, als een verſchrikkelyk Monſterdier, vertoond, is, zal gevestigd zijn, zullen zich zeer veele ongeloovige Jooden, aen die Heerſchappy, onderwerpen, en door dezelve grootelyks begunſtigd worden; zo dat zy 'er afzonderlyke Steeden bouwen, en eigene Overheden hebben zullen, welke, onſes eräghtens, vs. 2. *Koningen der aerde* genaemd worden. — Het een en ander zal plaets hebben, in Landen, welke, ten tijde van Apostel JOANNES, nog woest, of immers weinig bewoond, waeren, (Verg. vs. 3.) — Van beide, en van de gemelde Heidenſche Heerſchappy, en van de ongeloovige Jooden, zal de Satan zich, als werktuigen, bedienen, om de Christenen, waere het mooglyk, geheel te verdelgen.

Wanneer die machtige Heerſchappy wel gevestigd is, zal 'er zich iemand, uit de ongeloovige Jooden, voor den MESSIAS uitgeeven, eenen grooten aenhang maeken, de allerverdervelykſte leer voortplanten, gewaende wonderen verrichten, en zich grootelyks beyveren, om de gemelde Heerſchappy wijd en zijd uit te breiden; alles op aenblaeſing van den Duivel, om het Christendom uit te roeijen, (Vergel. Kap. XIII: 1-10.)

Deeſe gewaende *Mesſias*, met zijne Apostelen en dienaers, die, hier, onder het zinbeeld van eene *Hoer*, voorkoomen, zullen zich, door list en bedrog, groote rijkdommen verzaemelen, en, door geweldige vervolgingen, ſtroomen bloeds van de onſchuldige Christenen doen vergieten (Verg. vs. 4, 6.)

Dit genootſchap van bedriegers zal, eenen geruimen tijd, ſtand houden, en woeden, voorál om dat zy, door de gemelde Heerſchappy, krachtdaedig zullen begunſtigd en onderſteund worden. Maer ten laetſten zullen zy eene zeer geduchte ſtraf ondergaen, — De gemelde Heerſchappy zal, geduurende den tijd, dat zy zal ſtand houden, op zeeven onderſcheidene en achter één volgende wijſen, beſtuurd worden,

den, en, onder de zesde manier van Rijksbestuur, zal het oordeel, over de geheimzinnige *Hoer*, eenen aenvang neemen vs. 10. — Dan zullen zich, door de Goddelyke bestuuring, tien mindere Vorstendommen, welke, aen de gemelde Heerschappy, niet onderworpen zijn, te zaemen vereenigen, om eenen inval te doen, in de Steeden der ongeloovige Jooden, en onder hen byzonder onder de dienaers van den *valschen Propheet*, eene allergeweldigste slachting maeken, (Verg. vs. 16.)

Evenwel zal het genootschap der bedriegers, door deese vreesselyke slachting, nog niet geheel verdelgd worden. 'Er zal, in de gemelde Heerschappy, nog eene zeevende manier van Rijksbestuur plaets hebben; die evenwel maer van korten duur weezen zal, (Verg. vs. 10.) Niet lang daerna zal die Heerschappy, te gelijk met den nog overgebleeven aenhang van den *valschen Messias*, in eenen allerbloedigsten veldslag, geheel en voor altoos verdelgd worden. Kap. XIX: 19 21.

Na den eindelyken ondergang van die Heerschappy en van den *valschen Propheet* zal de Satan, voor de allerlaetste mael, zijne woede, tegen de Christenen, uitöeffenen, vs. 11. — Na dat hy, duizend jaeren, in den afgrond, zal gekerkerd geweest zijn, zal hy, voor eenen korten tijd, ontbonden worden. Middelerwijl zullen die tien Vorstendommen, van welke God zich bedienen zal, om de geheimzinnige Hoer te straffen (Verg. vs. 16,) tot Koningrijken verheeven zijn (Verg. vs. 12.) Dan zullen zy zich, door den Satan, verleiden laeten, om de allerlaetste vervolging, tegen de Christenen, aen te richten, maer de uitslag zal weezen, dat zy, met vuur uit den hemel, zullen verteerd worden, (Verg. vs. 3, 14, Na dit alles zal de Duivel geworpen worden, in den poel van vuur en fulpher, (Verg. Kap. XX: 7-10.)

HET XVIII. KAPITTEL.

ב. *In het* elvde *Gezicht, werdt den Apostel een Engel, van eenen zeer verheevenen rang, vertoond, die, van den hemel, afdaelde, en een treurlied zong, over den ondergang van het geheimzinnig Babel. De zaek werdt door twee andere vertooningen opgehelderd en bevestigd.*

Het geheimzinnig *Babel* wordt hier, in eenen zeer fraaijen dichterlyken trant, afgemaeld, als ten eenemael, en op de allervreesselykfte wijs, verdelgd. — 'Er vertoonde zich, aen den Apostel, een Engel van eenen zeer verheeven rang, die een allertreffendst treurlied zong, over den ondergang van het zinbeeldig *Babel.* De zinneprenten zijn allerkunftigst, en ongemeen verheeven, meerendeels overgenoomen van de oude Propheeten JESAIAS, JEREMIAS en EZECHIEL, die den ondergang van het eigenlyk *Babel* en van *Tyrus*, met zeer grootsche beeldspraeken, geteekent hebben. (Verg. Jer. XXIII. XLVII. Jer. L. Ezech. XXVI.)

I. *Eerst zag de Apostel eenen Engel, die een Treurlied zong, over den ondergang van het geheimzinnig Babel vs.* 1-3.

א. *De luisterrijke verschijning van dien Engel vinden wy, vs.* 1, *en*

ב. *Het Treurlied, het welk hy gezongen heeft, wordt opgegeeven vs.* 2, 3.

A. Het oordeel over Babel wordt beschreeven vs. 2, *en*

B. De billykheid daer van aengetoond vs. 3.

1. Ende na desen sagh ick, in eene volgende verrukking van zinnen, eenen anderen Engel afkomen uyt den hemel, zo dat hy zich, als voor mijne oogen, op eenen bekwaemen afstand, in den dampkring, vertoonde, hebbende groote macht, ende de aerde is verlicht geworden van sijne heerlickheyt.

Dee-

Deese Engel had *groote macht*; hy was een *sterke* Engel (Verg. Kap. X: 5,) een Engel van eenen zeer verheeven rang, die, in macht en sterkte, booven anderen van laegeren rang uitmuntte. — De *aerde is verlicht geworden, van zijne heerlijkheid*, dat is van zijnen glans, (Verg. Luc. IX: 31, 32. Hand. XXII: 11· 1 Cor. XV: 40. enz.) Deese Engel was geheel omgeeven van eenen schitterenden glans, zo sterk, dat 'er de aerde door verlicht wierdt.

Zommigen denken, aen eenen ongeschaepenen Engel, byzonder aen den *Heiligen Geest* (*d*). Maer de bewijsen, voor dit begrip, zijn my geheel onvoldoende voorgekoomen. — Het was een Engel, van eenen zeer hoogen rang. De teekening is ontleend van de Koninglyke Hooven, byzonder in het Oosten, alwaer men gewoon is persoonen van hoogeren rang af te zenden, naer maete de last, welken zy staen uit te voeren, van meerder gewicht en aengelegenheid is.

2. Ende hy riep krachtelick, met eene groote stemme, met eene groote, krachtige, en doordringende stem, welke niet kon nalaeten, my ontzach en eerbied in te boesemen seggende, met een zwaer geluid, waer van de aerde dreunde, onder mijne voeten: (a) Sy is gevallen, sy is gevallen, de groote Babylon, ende is geworden (b) een woonstede der duyvelen, ende een bewaerplaetse van alle onreyne geesten, ende een bewaerplaetse van alle onreyn en hatelick (c) gevogelte.

Zy is gevallen, zy is gevallen, de groote Babylon. — Zoortgelyk eene uitroep van eenen anderen Engel vonden wy reeds Kap XIV: 8 zy is overgenoomen, uit Jer. XXI: 19. — De herhaeling, *zy is gevallen zy is gevallen*, geevt niet alleen de zeekerheid der zaeke, maer ook het onverwachte en merkwaerdige der gebeurtenis, te kennen (*e*).

Deese val van het geheimzinnig *Babylon* bestondt, in eene geheele verdelging, en volkoomene verwoesting. De Engel

(*d*) VITRINGA l. c. p. 520, 521.
(a) Openb. 21: 9. Jerem. 51: 8. Openb. 14: 8. (b) Jes. 13: 21. ende 34. 14. Jer. 50: 39. (c) Jes. 34: 11.
(*e*) *Booven* p. 269.

voegde 'er daerom by, *zy is geworden eene woonsteede der Duivelen, en eene bewaerplaets van alle onreine geesten, en eene bewaerplaets van alle onrein en haetelyk gevogelte.* — Zoortgelyke zinbeelden hebben ook de oude Propheeten, van het eigenlyk *Babel*, gebruikt. *Daer*, is het by JESAIAS, *zullen nederleggen de wilde dieren der woestijnen, en haere huisen zullen vervuld worden, met schrikkelyke gedierten, en daer zullen de jonge Struisen woonen, en de duivelen zullen daer huppelen* enz. Kap. XIII: 21, 22. Het Hebreeuwsch woord, het welk de LXX, even als de onsen, door *Duivelen* vertaelt hebben, wijst ons, naer een zeeker zoort van wild gedierte. — Omtrent de verwoesting van het Land der *Edomieten*, zegt die zelvde Propheet: *het zal eene wooning der Draeken zijn, eene zaele, voor de jongen der Struisen, de wilde dieren der woestijnen zullen de wilde dieren der eilanden ontmoeten, en de duivel zal zijnen metgezel toeroepen*, enz. dat is, de Saters, groote Aepen, en Orang-outangs, zullen elkanderen toeschreeuwen Jes. XXXIV: 13, 14. — Van het oude *Babel*, zeide JEREMIAS, *daerom zullen de wilde dieren der woestijnen, met de wilde dieren der eilanden, daerin woonen, ook zullen de jonge Struisen daerin woonen* Jer. L: 39, verg. LI: 37.

Op zoortgelijk eene wijs, zal ook het geheimzinnig *Babel* verwoest worden, zo dat de plaets daer het gestaen heeft, eene verblijfplaets van het wild gedierte weezen zal, en nimmer weder, door menschen, bewoond worden. — *Onrein en haetelyk* of afschuwelyk *gevogelte*, het welk zich, in eenzaeme en woeste plaetsen, onthoudt, wordt Jer. XXXIV: 13, 15. naeder beschreeven, als roerdompen, nachtuilen, schuifuiten, raeven, wilde meerlen, en gieren.

3. Dewijle uyt den (d) wijn des toorns harer hoererye alle volckeren gedroncken hebben, (e) ende de Koningen der aerde met haer gehoereert hebben, ende de koopluyden der aerde rijck zijn geworden uyt de kracht harer weelde.

Het geheimzinnig BABEL had, *uit den wijn des toorns* of, gelijk wy het vertaelen, *uit den vergivtigen wijn, haerer hoe-*

re-

(d) Openb. 14: 8. (e) Openb. 17: 2.

rery (*f*), *alle volken gedrenkt*, voor zo verre zy allerleië zoorten van volken, door haere listige kunstgreepen verleidt had, om zich, als slaeven, aen haer gezach te onderwerpen. — De spreekwijs is wederom genoomen, van de *Philtra*, of minnedranken der Ouden (*g*).

De Koningen der aerde hadden met haer gehoereert; zy had Koningen en Vorsten, door haere listen, aen haere belangen, dienstbaer gemaekt; op zoortgelyk eene wijs, als eene snoode hoer haere boelen, aen zich verbindt en onderwerpt. (Vergel. Jes. XXXIII: 17, 18. Nah. III: 4.) — Ook waeren *de Kooplieden rijk geworden*, *uit kracht haerer weelde*, door de schatten, welke zy, in haere weelde, verspilt had, om haer gezach te handhaeven en uit te breiden.

De Koningen der aerde, en de *Kooplieden der aerde*, die, van *alle de volken*, onderscheiden worden, schijnen ons wederom Joodsche Vorsten en Kooplieden te weezen.

II. *Vervolgens hoorde de Apostel eene hemelsche stem, welke het schroomelyk oordeel, over het ge eimzinnig* BABYLON, *naeder en in de vreesselykste omstandigheeden, afteekende*, *vs.* 4-20.

א. *De Apostel hoorde eene hemelsche stem*, *vs.* 4ᵃ.

ב. *De woorden, welke zy sprak, worden opgegeeven*, *vs.* 4ᵇ-20.

A. *Gods volk werdt vermaend, om uit* BABEL, *uit te gaen, ten einde niet te deelen, in haeren vreesselyken ondergang*, *vs.* 4ᵇ 19.

A. *Deese vermaening wordt voorgesteld*, *vs.* 4. *en*

B. *Naeder aengedrongen*, *vs.* 5-19.

α. *Om dat zy, naer evenreedigheid van haere schroomelyke misdaeden, op eene allervreesselykste wijs, met eene geheele verwoesting, zoude gestraft worden*, *vs.* 5-8.

β. *De gevolgen van dit oordeel worden naeder afgeteekend*, *vs.* 9-19.

(*f*) *Booven* p. 264.
(*g*) *Booven* p. 264, 265.

a. De Koningen der aerde zullen daer over rouw bedrijven, *vs.* 9, 10.

b. Ook de Kooplieden der aerde, *vs.* 11-16.

c. Als meede de Zeelieden, *vs.* 17-19.

B. *Wijders worden de Hemellingen*, *tot vreugde*, *over dit rechtvaerdig ſtrafgericht*, *opgewekt*, *vs.* 20.

4. Ende ick hoorde een andere ſtemme uyt den hemel, ſeggende, (f) Gaet uyt van haer, mijn volck, op dat gy aen hare ſonden geen gemeynſchap en hebt, ende op dat gy van hare plagen niet en ontfangt.

Wiens *ſtem* was het, welke de Apostel, *uit den hemel*, *hoorde*? Zeekerlyk de ſtem van God zelven, byzonder van den verhoogden Middelaer. Immers Hy noemde de oprechten, welke Hy vermaende, om BABEL te verlaeten, ZIJN *volk*, zeggende, *gaet uit van haer*, MIJN *volk* enz. — Zoortgelyk eene opwekking, betreffende het oude BABEL, vinden wy ook Jeſ. XLVIII: 20: alwaer, tot de Jooden, gezegd wordt, *gaet uit van Babel, vliedt van de Chaldeeuwen.* Zo ook by JEREMIAS Kap. LI: 6, 45: *vliedt uit het midden van Babel, en reddet een iegelyk zijne ziel, en wordt niet uitgeroeid, in haere ongerechtigheid: want deeſe is de tijd der wraeke des* HEEREN, *die haer de verdienſten betaelt*; — *gaet uit, mijn volk, uit het midden van haer, en reddet een iegelyk zijne ziel, van weegens de hittigheid van* 'S HEEREN *toorn.*

De oprechten moesten vluchten, uit BABEL, *op dat zy aen haere zonden*, dat is, volgens den ſpreektrant der Hebreeuwen, aen de ſtraf van haere zonden (*h*), *geene gemeenſchap hebben*, en *op dat zy*, gelijk het naeder verklaerd wordt, *van haere plaegen niet ontvangen zouden.* — Wy leeren 'er uit, dat de ondergang van het geheimzinnig, even als die van het oude BABEL, zo onverwacht koomen zoude, dat 'er, voor de weinige oprechten, naeuwlyks tijd weezen zoude, om te ontvlieden.

5.

(f) Gen. 19: 12. Jeſ. 48: 20, ende 52: 11. Jer. 51: 6, 45. 2 Cor. 6: 17.

(*h*) VITRINGA l. c. p. 524.

5. Want hare ſonden zijn [*d' een op d' andere*] gevolgt tot den hemel toe, ende Godt is harer ongerechtigheden (g) gedachtigh geworden.

Haere zonden zijn (de één op de andere) gevolgt, tot den hemel toe. Zoortgelyke uitdrukkingen vinden wy meermaelen, om eene opéénſtaepeling van grouwelen aen te duiden, welke zo hoog is, dat zy als het waere, tot den hemel, reike. Zo zeide de HEER, van NINIVE, *haere boosheid is opgeklommen voor mijn aengezicht*, Jon. I: 2 — Wil men de *zonden*, by wijs van overnoeming, voor de ſtraffen der zonden, neemen, dan zal de zin zijn, dat het oordeel, over BABEL, allerverſchrikkelykst weezen zal. Zo wordt 'er althans, van het oude BABEL, gezegd: *haer oordeel reikt, tot aen den hemel, en is verheeven, tot aen de boovenſte wolken*, Jer. LI: 9.

Ook ſchijnt deeſe opvatting bevestigd te worden, door de volgende uitſpraek, *en God is haere ongerechtigheeden gedachtig geworden*, dat is, Hy heeft haere boosheeden, na eenen langen tijd van verdraegzaemheid, op eene ſchroomelyke wijs, geſtraft, (Vergel. Kap. XVI: 19)

6. Vergeldet haer gelijck als ſy ulieden vergolden heeft, ende verdubbelt haer dubbel, nae hare wercken: in den drinckbeker (h) daer in ſy geſchoncken heeft, ſchencket haer dubbel.

Vergeldt haer, gelijk als zy ulieden vergolden heeft. — Het geevt, in het gemeen, te kennen, dat BABEL, volgens de Wet der wedervergelding, zoude geſtraft worden; zy zou zoortgelyke onheilen ondergaen, als zy anderen had aengedaen. De ſpreekwijs is overgenoomen, uit Jer. L: 15, alwaer de omliggende volken worden opgewekt, om het oude BABEL, volgens de Wet der wedervergelding, te behandelen: *wreekt u, aen haer, doet haer, gelijk zy gedaen heeft.* — *Vergeldt haer dubbel*, wordt 'er bygevoegd, *naer haere werken.* De uitdrukking *dubbel* wijst ons, naer veel zwaerder onheilen, dan zy, aen anderen, berokkent had. In dien zelvden zin, zegt de HEER, *ik zal hunne zonde, en ongerechtigheid, dubbel*, dat is overvloedig, en met vreesſelyke ſtraffen, vergel-

(g) Openb 16: 19. (h) Openb. 14: 10.

den. (Verg. Jes. XL: 2. Jer. XVII: 18. enz.) — De zaek wordt nog eens, leenspreukig, herhaeld, *in den drinkbeeker, daerin zy geschonken heeft, schenkt haer dubbel*, of zeer overvloedig. Rampen en tegenspoeden koomen, zeer gemeenzaem, voor, onder de zinneprenten van eenen *drank* en van eenen *drinkbeeker*. Babel zou, *in den drinkbeeker, dubbel geschonken* worden; zy zou, aen zeer geduchte rampen en ellenden, onderworpen worden. Haer zou geschonken worden, *in den drinkbeeker, waerin zy geschonken had*, dat is, zy zou, volgens de wet der wedervergelding, zoortgelyke smerten, als zy anderen had aengedaen, ondergaen moeten, maer in een veel grootere maet, en in eenen hoogeren trap. (Vergel. Kap. XIV: 10.) (*i*).

Maer, tot welke persoonen, geschied deese opwekking? Zou de Verlosser *zijn volk*, de Christenen naemenlyk, (Verg. vs. 4,) tot eene doemwaerdige wederwraek, aenzetten? Daer het Euangelie alle wraek veröordeelt, kan de zaek zeekerlyk zo niet begreepen worden. — Zommigen meenen, dat de Apostel hier spreeke, en de uitvoerers van het Goddelyk oordeel opwekke, om zich wel te kwijten (*k*). Anderen willen het zo begreepen hebben, dat God hier zijne tael richte, tot de Engelen, welke Hy, als zijne dienaeren, gebruikt, om strafgerichten uit te oeffenen (*l*). — Onses erachtens is deese geheele spraekwending overgenoomen, uit de aengehaelde plaets van JEREMIA, Kap. L: 15, alwaer de omliggende volken werden opgewekt, om het oude Babel, volgens de wet der wedervergelding, te handelen. De Goddelyke Verlosser schijnt ons zijne tael, met eene zeer cierlyke spraekwending, te richten, tot die Vorstendommen, welke de geheimzinnige *Hoer* zullen laeten uitschudden; (Verg. Kap. XVII: 16,) om daer door aen te duiden, dat de rechtvaerdige Richter zich, van die zelvde Vorstendommen, als middelen in zijne hand, bedienen zoude, om het geheimzinnig BABEL, op eene allervreesselykste wijs, te straffen.

Met zoortgelyk eene fraeije spraekwending, werdt XERXES, met

(*i*) *Booven* p. 266.
(*k*) VAN HAMELSVELD l. c. p. 635, 636.
(*l*) EICHHORN l. c. p. 237.

met zijne Persiaensche leegerbenden, tegen het oude BABEL opgeroepen, Jer. L: 29: *laet u hooren, tegen Babel, gy schutters, alle gy, die den boog spant, — vergeldt haer, naer haer werk, doet haer, naer alles wat zy gedaen heeft* (m).

7. Soo veel als sy haerselven verheerlickt heeft, ende weelde gehadt heeft, soo groote pijninge ende rouwe doet haer aen. Want sy segt in haer herte, (i) Ick sitte [*als*] een Koninginne, ende en ben geen weduwe, ende en sal geenen rouwe sien.

BABEL *had zich zelven verheerlykt.* Haere trotschheid en eerzucht kende pael noch perk. *Zy had weelde gehad.* Zy was, in de dartelheid en wellust, als het waere, verzoopen geweest. — Naer evenreedigheid nu van haere trotschheid en dartelheid, zou zy, volgens de wet der wedervergelding, verneederd en gestraft worden. De gemelde Vorstendommen zouden *haer groote pijniging en rouw aendoen.* Haere trotschheid zou, met *pijniging*, met onverdraeglyke smerten, en haere dartelheid, met *rouw*, en bittere droevheid, vergolden worden.

Want zy zegt, in haer hart, en by zich zelve, *ik zit, als eene Koningin, en ben geene weduw, en zal geene rouw zien.* De uitdrukkingen zijn, bykans woordelyk, overgenoomen, uit Jes. XLVII: 7, 8. alwaer het oude BABEL, ten vertooge van haeren dwaesen hoogmoed, spreekende wordt ingevoerd: *ik zal Koningin zijn, tot in eeuwigheid*, dat is, ik zal altoos over de volken, heerschen, — *ik zal geene weduw zitten*, dat is, nimmer zullen verdeedigers van mijne Heerschappy ontbreeken, *noch de berooving van kinderen*, dat is, van onderdaenen, *kennen.* Zoortgelyk eene trotsche tael zou ook het geheimzinnig BABEL voeren, en, naer gelang van deese trotschheid, op eene zeer geduchte wijs, verneederd en gestraft worden. — Ondertusschen leeren wy, uit vergelyking der aengehaelde plaets van JESAIAS, dat de *rouw* van het geestelyk Babel eene bittere droevheid weezen zal, zoortgelyk

(m) VITRINGA l. c. p. 525, 526.
(i) Jes. 47: 8.

eene als eene Moeder gevoelt, wanneer zy, van haere kinderen, beroovd wordt (*n*).

8. (k) Daerom ſullen hare allerſchroomelykſte plagen, op éénen dagh, of alle te gelijk, en geheel onverwacht komen, [*namelick*] doot, ende rouwe, ende honger, ende ſy ſal (l) met vyer verbrandt worden: want ſterck is de Heere Godt, die haer oordeelt of ſtraft, en machtiger, dan alle de machtigen.

De uitdrukking, *op eenen dag*, dat is alle te gelijk, op denzelven dag, en geheel onverwacht. (Verg. Jeſ. XLVII: 9.) In deeſe plaets van JESAIAS, uit welke de ſpreekwijſen zijn overgenoomen, worden twee plaegen van het oude Babel opgenoemd, naemenlyk *berooving van kinderen*, of onderdaenen, en *weduwſchap*, dat is gebrek aen verdeedigers. Hier worden vier oordeelen opgeteld, *dood*, misſchien pest, (Verg. Kap. II: 23.) (*o*), *rouw*, *honger*, en *verbranding met vuur*. — Door de *rouw*, verſtaet de Heer EICHHORN, eene ſlachting, met het zwaerd (*p*); dan, onſes eräahtens, is het, uit vergelyking van vs. 7. met Jeſ. XLVII: 8, 9, allerkennelykst, dat 'er berooving van kinderen, of onderdaenen, bedoeld worde. Wat het *verbranden met vuur* aengaet; dit is ook, van de groote *Hoer*, voorſpeld, Kap. XVII: 16.

Deeſe vier plaegen zijn „ de geduchſte jammeren, welke „ eene Stad treffen kunnen. — *Jeruſalem*, weléer de bloei„ ende Hoofdſtad van *Palestina*, heeft ze ondervonden; „ haer rampzaelig lot kan hier JOANNES voor den geest ge„ zweevt hebben" (*q*).

9. (m) Ende de Koningen der aerde, die met haer gehoereert, ende weelde gehadt hebben, (Vergel. vs. 3.) ſullenſe beweenen, ende rouwe over haer bedrijven, wanneer ſy (n) den roock hares brants ſullen ſien:

10.

(*n*) EICHHORN l. c. p. 239.
(k) 2 Theſſ. 2: 8. (l) Openb. 17: 16.
(*o*) XXVI *Deel* p. 129.
(*p*) l. c. p. 240.
(*q*) VAN HAMELSVELD l. c. p. 636.
(m) Openb. 17: 2. ende 18: 3. (n) Openb. 18: 18.

10. Van verre ſtaende uyt vreeſe van hare pijninge, beſchroomd, dat zy, in haere ſchroomelyke rampen, deelen mogten, ſeggende, zonder eenige ſchikking te maeken, om haer te hulp te koomen, (o) Wee, wee, de groote ſtadt Babylon, de ſtercke en machtige ſtadt, van welke wy dachten, dat zy geheel onverwinbaer was, want uw oordeel, uw ondergang, welke, door eene zaemenvoeging van de meest geduchte plaegen, voltooid werdt; is in één ure, gelijktijdig en geheel onverwacht gekomen. (Vergel. vs. 8.)

11. Ende de kooplieden der aerde ſullen weenen, ende rouwe maken over haer, om dat niemant, na den ondergang van het dartel en weeldrig Babel, hare kostbaere ware meer en koopt:

Het treuren van de *Kooplieden der aerde*, het welk uitvoerig geteekend wordt, vs. 11-16, is geheel overgenoomen, uit Ezech. XXVI, XXVII, alwaer een treurlied gezongen werdt, over *Tyrus*, naer het welk de Kooplieden, als eene algemeene marktplaets, pleegden zaemen te vloeijen.

12. De Kooplieden der aerde zijn, in zwaeren rouw, gedompeld, om dat 'er geen aftrek meer is, in de kostbaere waeren, welke zy, in het weeldrig Babel, pleegden ter markt te brengen. Ware van gout, ende van ſilver, ende van koſtelick geſteente, ende van peerlen, ende van fijn-lijnwaet, ende van purper, ende van ſijde, ende van ſcharlaken: ende allerley welrieckent hout, ende allerley yvooren vaten, ende allerley vaten van het koſtelickſte hout, ende van koper, ende van yſer, ende van marmerſteen:

Allerleië welriekend hout. Er wordt *citroen hout*, met de werktuigen, welke daer uit vervaerdigd werden, bedoeld (*r*).

13. Ende kaneel, ende reuckwerck, ende welrieckende ſalve, ende wieroock, ende wijn, ende olie, ende meelbloeme, ende tarwe, ende laſtbeesten, ende ſchapen: ende van peerden, ende van

(o) Jeſ. 21: 9. Jerem. 51: 8. Openb. 14: 8.
(*r*) GROTIUS *Annot. ad N. T. ad h. l.*

koetswagenen, ende van lichamen, ende (p) de zielen der menschen.

Waere van lichaemen en zielen der menschen. — De *zielen der menschen* worden, van de *waere* der lichaemen, kennelyk onderscheiden. *Zielen der menschen* zijn slaeven. Dit blijkt duidelyk, uit vergelyking van Ezech. XXVII: 13, van waer de geheele uitdrukking is overgenoomen. — Door de *lichaemen* verstaet de Heer EICHHORN (*s*) ook slaeven, zo dat 'er slaeven, van verschillende zoort, zouden bedoeld worden. Wy zouden met GROTIUS (*t*), liever denken, aen hoeren en schandjongens, die hunne lichaemen, voor geld, tot de vuilste ontucht, misbruiken laeten.

14. Ende de vrucht der begeerlickheyt uwer ziele is van u wechgegaen: ende al dat lecker, ende dat heerlick was is van u wechgegaen, ende gy en sult dat selve niet meer vinden.

Deese woorden worden, door eene zeer fraeije spraekwending, tot BABEL gericht; *de vrucht der begeerlykheid* UWER *ziele* enz. — Het woord *vrucht* vertaeld, wordt, by de LXX, genoomen, voor vruchten, welke, in het najaer, rijp zijn, Jer. XL: 10. XLVIII: 32. *De vrucht der begeerlykheid van de ziel* zal derhalven zo veel zeggen, als zeer begeerlyke hervstvruchten, welke van elders, door de Kooplieden, werden aengevoerd, om, op het nagerecht, gebruikt te worden. — De Kooplieden der aerde treurden, dat deese kostbaere en vreemde vruchten, in *Babel*, niet meer getrokken en begeerd wierden — Ook was al het *lekkere*, en *dat heerlyk was*, bestaende in kostbaere vaeten, in welke die lekkernyen, op het nagerecht, werden opgedischt, *wechgegaen* en als verdweenen. Er werdt niets, het welk, naer het voorige kostbaere en prachtige, voor den disch, geleek, meer gevonden.

15. De kooplieden deser dingen, die rijck geworden waren van haer, sullen van verre staen uyt vreese van hare pijninge, weenende, ende rouwe makende: (Vergel. vs. 10.)

16.

(p) Ezech. 27: 13.
(s) l. c. p. 245.
(t) l. c. *ad h. l.*

16. Ende ſeggende, Wee, wee, de groote ſtadt, (q) die bekleedt was met fijn-lijnwaet, ende purper, ende ſcharlaken, ende verciert met gout, ende [*met*] koſtelick geſteente, ende [*met*] peerlen: want in ééne ure, binnen korten tijd, en door eene meenigte van oordeelen, welke zich te zaemen verëenigden, (Vergel. vs. 8,) is ſoo groote rijckdom verwoeſt.

De groote Stad was bekleed, met fijn lijnwaed, en purper enz. Hier wordt het geheimzinnig BABEL geteekend, als eene Hoer, welke prachtig en kostbaer is uitgedoscht. (Vergel. Kap. XVII: 4.)

17. Ende alle ſtierlieden, ende alle het volck op de ſchepen, ende bootſgeſellen, ende alle die ter zee handelen, ſtonden van verre, de angst en vrees verhinderde hen, eenige ſchikkingen te maeken, om Babel te hulp te koomen.

Al het volk op de ſcheepen. Men denke, aen Kooplieden, die eenen zeetocht doen, om hunne koopwaeren, in eigene perſoonen, uitteventen. Immers zy worden onderſcheiden van de *bootsgezellen*, of matrooſen. — *Alle die ter zee handelen*, eigenlyk ſtaet 'er, *die de zee bewerken;* wy zouden zeggen, die de zee beploegen, (Verg. Pſ. CVII: 23.)

De teekening is wederom ontleend, uit Ezech. XXVII: 27-32, alwaer, by de beſchrijving der verwoesting van het handeldrijvend *Tyrus*, gezegd wordt: *uwe zeelieden, en uwe ſchippers, zullen vallen, in het hart der zee, ten daege van uwen val; van het geluid des geſchreeuws uwer ſchippers, zullen de voorſteeden beeven, en allen, die den riem handelen, zeelieden, en alle ſchippers van de Zee, zullen, uit hunne ſcheepen, nederklimmen; op het Land zullen zy ſtaen blijven, en zy zullen hunne ſtem, over u, laeten hooren, en bitterlyk ſchreeuwen, en zy zullen ſtof, op hunne hoofden werpen, zy zullen zich wentelen, in de asſchen, en zy zullen zich, over u, gansch kael maeken, en ſakken aengorden, en zullen, over u, weenen, met bitterheid der ziele, en bittere rouwklaege, en zy zullen, in hun gekerm, een klaeglied, over u, opheffen,*

(q) Openb. 17: 4.

en, over u, weeklaegen: zeggende wie is geweest, als Tyrus, als de uitgeroeide in het midden der Zee?

18. Ende de zeelieden riepen, in wanhoop, siende (r) den roock van haren brant, [*ende*] seggende, (s) Wat [*stadt*] was dese groote stadt gelijck?

19 Ende sy wierpen stof op hare hoofden, ende riepen, weenende, ende rouwe bedrijvende: seggende, Wee, wee, de groote stadt, in dewelcke alle, die schepen in de zee hadden, van hare kostelickheyt rijck geworden zijn, want sy is in ééne ure verwoest geworden.

Wijders wekte de hemelsche stem, zijnde die van den verhoogden Middelaer zelven, (Vergel. vs. 4.) de Hemellingen op, tot vreugde, weegens dit rechtvaerdig oordeel, over het geheimzinnig BABEL, *zeggende:*

20. Bedrijft vreugde over haer gy hemel, ende gy heylige Apostelen ende gy Propheten, want Godt heeft uw oordeel (t) aen haer geoordeelt.

De *hemel* beteekent hier zeekerlyk de bewooners van den zaeligen hemel, (Verg. Kap. XII: 12.) — Zy worden naeder beschreeven, *als de heilige Apostelen en de Propheeten.* Door de *Propheeten* schijnen, volgens den gewoonen schrijvstijl van dit Boek, uitmuntende en yverige Leeraers van het Christendom bedoeld te worden, byzonder die de waerheid, met hun marteldood, verzeegeld hebben (*u*). — Deese Hemellingen worden opgewekt, tot vreugde, *om dat God hun oordeel, aen haer,* aen het geheimzinnig BABEL, *geöordeelt*, en de mishandelingen, hun aengedaen, rechtvaerdig gewrooken *had.* Trouwens dusdoende was niet alleen hunne zaek, maer ook de eer van het Christendom, openlyk gehandhaevd. Nu bleek het, dat zy valschelyk beschuldigd, en onrechtvaerdig mishandeld waeren.

(r) Jes. 34: 10. Openb. 18: 9. (s) Openb. 13: 4. (t) Openb. 19: 2.
(*u*) VITRINGA l. c. p. 532.

III, *Eindelyk zag de Apostel nog [illegible] [illegible]chtigen Engel, die het geheele oordeel van het g[illegible] [illegible]el, door eene zinbeeldige handeling, v[illegible] vs. 21-24.*

[illegible]. *Die zinbeeldige handeling w[illegible] [illegible]eld, vs. 21a, en*

[illegible]. *Naeder verklaerd, vs. 21b-[illegible]*

A. *In het gemeen, vs. 21b.*

B. *Meer byzonder, vs. 22-24.*

A. De geheele verwoesting v[illegible] [illegible] wordt beschreeven, vs. 22, 23a, [illegible]

B. De rechtvaerdigheid van [illegible] schroomelyk oordeel wordt aengetoond, [illegible] 24.

21. Ende één stercke [illegible] eenen steen op als eenen grooten meulen[illegible] [illegible]nde wierp [*dien*] in de zee, seggende, (v) [illegible] [illegible] de groote stadt Babylon met gewelt gewo[illegible] [illegible]rden, ende en sal niet meer worden gevonde[illegible]

Een sterke Engel, een Engel [illegible] meer dan gemeen vermoogen, (Verg. Kap. X: 1,) di[illegible] [illegible]ederom, in den dampkring, vertoonde, *hief eenen* [illegible] *steen*, zijnde gelijk aen *eenen grooten meulensteen op*, [illegible] *denzelven in de Zee.* Zoortgelyk eene zinbeeldige h[illegible]werdt, door den Propheet JEREMIA, aen SERAJA, [illegible], om het onherstelbaer verzinken van het oude [illegible] [illegible]er de Goddelyke oordeelen, af te beelden. (Verg. [illegible] 63.)

Deese zinbeeldige handeli[illegible] [illegible] Engel beteekende de geheele en onherstelbaere [illegible]ng van het geheimzinnig BABEL. Hy zeide, ter n[illegible]laering, *aldus zal de groote Sta[illegible]* enz.

22. (x) Ende de stemm[illegible]rspeelders, ende der sangers, ende der flu[illegible]de der basuyners, en sal niet meer in u g[illegible]rden: ende geen konstenaer van eenige ko[illegible] meer in u gevonden worden: ende (y) g[illegible]t des meulens en sal in u meer gehoort w[illegible]

(v) Jer. 51: 64. (x) Jer. 25: [illegible] 26: 13. (y) Jer. 25: [illegible]

Hier richt de Engel wederom, met eene zeer fraeije fpraek-wending, zijne tael, tot het geheimzinnig BABEL: *de ftem der citherfpeelers — zal niet meer in* U *gehoord worden* enz. — Drie byzonderheeden zijn hier op te merken. De vreugde, welke, in BABEL, voorheen zo overvloedig had plaets gehad, zou voor altoos geëindigd zijn. Gezang en fpeeltuig zou 'er nimmer weder vernoomen worden: *de ftem der citherfpeelers, en der fangers, en der fluiters, en der bafuiners, zal niet meer, in u, gehoord worden.* — Van de kostbaere pracht en weelde, zou niets meer overig zijn, *en geen kunftenaer van eenige kunst zal meer, in u, gevonden worden.* — Er zouden geene menfchelyke inwooners, in de plaets, alwaer BABEL geftaen had, meer weezen: *geen geluid des meulens*, met welke de graenen pleegen gemaelen te worden, om 'er brood van te bakken, *zal, in u, meer gehoord worden.*

23. Ende het licht der keerfe en fal in u niet meer fchijnen, om dat 'er geen menfchen meer woonen zullen, (z) ende derhalven zullen 'er ook geene huwelyken meer gefiooten en gevierd worden, de ftemme eenes bruydegoms ende eener bruyt en fal in u niet meer gehoort worden: want uwe kooplieden waren de Grooten der aerde, want door uwe tooverye zijn alle volcken verleydt geweeft.

De fpreekwijfen, met welke de verwoesting van het geheimzinnig BABEL geteekend wordt vs. 22, 23ª, zijn wederom overgenoomen, van de oude Propheeten. (Verg. Jer. VII: 34,) alwaer de HEER zegt: *ik zal, uit de fteeden van Juda, en uit de ftraeten van Jerufalem, doen ophouden de ftem der vrolykheid, en de ftem der vreugde, de ftem des bruidegoms, en de ftem der bruid: want het land zal, tot eene verwoesting, worden.* (Vergel. Jer. XVI: 9) Van *Tyrus*, zegt de HEER: *ik zal het gedreun uwer liederen doen ophouden, en het geklank uwer harpen zal niet meer gehoord worden,* Ezech. XXVI: 13.

Ter billyking van deefe fchroomelyke verwoesting, wordt 'er bygevoegd vs. 23ᵇ, 24: *want uwe Kooplieden* enz. Hier worden drie misdaeden opgeteld, weelde, verleiding, en mishandeling (v). De

(z) Jer. 7: 34. ende 16: 9. ende 25: 10.
(v) GROTIUS l. c. *ad h. l.*

De weelde en dartelheid worden dus befchreeven: *want uwe Kooplieden waeren de Grooten der aerde*, of liever *de Grooten der aerde waeren uwe Kooplieden.* De geheele uitdrukking is overgenoomen, uit Ezech. XXVII: 21, alwaer, van *Tyrus*, gezegd wordt *alle de Vorften van Kedar waeren de Kooplieden uwer hand.* — Het woord, door *Grooten* vertaeld, fchijnt van eenen Perfifchen oorfprong te zijn, en beteekent Vorften, Veldheeren en eerfte Staetsdienaeren (*w*). Zo wordt het dikwerv genoomen, by de LXX, Spreuk. VIII: 16. Jer. XVI: 3. Dan. V: 1, 2, 8. enz., als meede Marc. VI: 21. — De *Grooten der aerde* zijn hier rijke en vermoogende lieden, die, tot aenzien en rang, verheeven zijn; deefe waeren de *Kooplieden van Babel.* Zy hadden, door middel van den handel, groote rijkdommen in haeren fchoot uitgeftort; en deefe rijkdommen hadden, gelijk het doorgaends gebeurt, de weelde, de dartelheid, en de losbandigheid, ten gevolge.

De andere hoofdmisdaed was de verleiding van andere volken: *want, door uwe toovery, zijn alle volken verleid geweest.* — *De toovery* of de *vergivtiging*, wederom met toefpeeling, op de *Philtra*, of minnedranken, der Ouden, (Vergel. Kap. XIV: 8.) is hier eene valfche en bedrieglyke leer. Daer door had *Babel alle* of allerleië volken, welke zich, aen het Monfterdier onderworpen hadden, (Verg. Kap. XIII) *verleidt* of begochelt.

De derde misdaed was de onmenfchelyke vervolging der Christenen, vs. 24.

24. Ende in defelve is gevonden (a) het bloet der Propheten, ende der heyligen, ende aller der gene die gedoodt zijn op der aerde.

Hier wordt wederom de fpraekwending veränderd, en, van BABEL, in den derden perfoon, gezegd, *in dezelve is gevonden het bloed* enz. De *Propheeten* zijn uitmuntende Leeraers, en de *Heiligen*, de belijders van JESUS naem, (Verg. Kap. XVII: 6) Het *bloed*, het vergooten Martelbloed, deefer Propheeten en Heiligen, en *aller der geenen, die*, om de zaek

(*w*) JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. X. c. 3.
(a) Openb. 17: 6.

van het Christendom, in wreede vervolgingen, *gedood zijn, op de aerde*, is, in het geheimzinnig BABEL, *gevonden.*

In het hier bedoelde Babel ondertusschen, kon het *bloed aller der geenen, die*, om de belijdenis van het Euangelie, geduurende alle de Eeuwen, *op de aerde*, vergooten is, niet gevonden worden. — Dit bevestigt ons wederom, in de gedachten, dat het woord *aerde* hier eene byzondere beteekenis hebbe, en ons, naer de Jooden, heenen wijse.

Dit zy genoeg, omtrent den letterlyken zin van deeze geheimzinnige vertooning.

I. De meesten van Onse Uitleggers, die vooronderstellen, dat BABEL vs. 2, 10. het *verbasterd Christelyk Rome* beteekene, verklaeren dit Gezicht, als eene dichterlyke beschrijving der vreesselyke en geheele verwoesting van het gemelde *Rome*, om aen te wijsen, dat de *Roomsche Hierarchie* volstrekt en onherstelbaer zal verdelgd worden.

De *Kooplieden*, *Schippers* en *Zeelieden*, die den ondergang van BABEL betreuren vs. 11-19. wil de Hoogleeraer VITRINGA zinbeeldig verstaen hebben. „ *Rome*, (schrijvt hy) „ is eene geestelyke Koopstad, die haere *Markten*, „ en *Koopmanschappen*, en *Kooplieden*, heeft, welke door „ haer, en door welke zy rijk wordt; zy heeft *Zeelieden* „ en *Schippers*, die hunnen Koophandel bevoorderen; en „ in zo verre is zy het tegenbeeld van *Tyrus*, en het *ge*„ *heimzinnig Tyrus* zelve" (*x*).

Rome zal eene Koopstad zijn, om dat allen, die naer hooge Kerkelyke waerdigheeden staen, aldaer hunne gaeven, vermoogens, en leerbegrippen, moeten voordraegen, en verlov verkrijgen, om hunne waeren uit te venten; — om dat zy, die Kerkelyke waerdigheeden ontvangen, aldaer de bevestiging, voor eene zeekere somme, koopen moeten; — om dat aldaer de *Bullen*, *Dispensatien*, en *Aflaetsbrieven*, op zeekeren prijs, gesteld worden, enz. (*y*). De

(*x*) l. c. p. 548, 549.
(*y*) l. c. p. 549, 550.

De *Kooplieden* en *Grooten der aerde*, vs. 23, zullen de *Kardinaelen*, *Aertsbisschoppen*, en *Kanunniken* zijn, die *de schattingen der tienden* te *Rome* betaelen, en al hun verstand, geleerdheid, verdiensten, en schrivten, aen het Hov van *Rome*, zeer gedienstig opdraegen. — De *Schippers*, en *Zeelieden*, (zegt de Heer VITRINGA,) „ kunnen aengemerkt worden, of „ als koophandel, voor zich zelven, dryvende, of die koop„ manschappen, voor Kooplieden, overvoerende. Neemt „ men het, in den eersten zin, zo kan men, door de „ *Scheepen*, verstaen, de mindere Societeiten, of Gemeen„ schappen, die in de paepsche Zee zijn, als *Kloosters*, „ *Abdyen*, *Academien*, en *orders* van verscheidene zoorten, „ — ook hebben die alle hunne byzondere *Bestuurers* en „ *Schippers*, dat is, *Oversten*, *Abten*, en *Rectoren*. — Deese „ schijnt de klaerste en gemakkelykste uitlegging van dit zin„ nebeeld; maer, in den tweeden zin, kan men, door „ *Stuurlieden* en *Schippers*, verstaen de *Gezanten* en *Nuncius*„ *sen* van allerhande zoort, die, of van den *Paus*, tot Konin„ gen en Vorsten, gezonden worden, of die, van Konin„ gen, Vorsten, Academien, Kloosters, en allerhande „ Kerkelyke Societeiten, naer *Rome* trekken (z)."

De *Koopwaeren* vs. 12, 13. worden meede verklaerd, van den geestelyken *Koophandel*, in *goud*, *zilver*, *edele gesteenten*, *zijde*, en andere kostbaerheeden, waermeede de *Kerken* en de *Heiligen* vercierd worden, in het *purper* en *scharlaeken* der kleederen van den *Paus* en der *Kardinaelen*, in *yvooren* en *marmeren* vaeten, in *reukwerk*, *kaneel* en *olien*, tot de daeglyksche *geuröfferen*, *inwydingen*, *omgangen* enz. (*a*).

Ik heb deese manier van uitlegging kortelyk opgegeeven, om te doen opmerken, wat een schrander vernuft, ter opciering van eene eenmael aengenoomene vooronderstelling, al weet uit te denken.

II. Op onse gelegde gronden, wordt, in dit Gezicht, de geheele ondergang van het geheimzinnig *Babel*, welke Kap. XIV: 8. XVI: 19. kortelyk voorspeld is, met eigen-

(z) l. c. p. 550, 551.
(*a*) l. c. p. 549.

aertige ſchilderingen, van de oude Propheeten, ontleend, naeder en uitvoeriger beſchreeven. — Het geene, van de *Kooplieden*, de *Schippers*, en *Zeelieden*, die den ondergang van BABEL, betreuren, gezegd wordt, is 'er in naervolging der oude Propheeten, bygevoegd, om het vreesſelyke van BABELS val des te klaerer uit te drukken.

Alleenlyk heb ik 'er nog ééne aenmerking by te voegen. — Zy is deeſe. Door BABEL hebben wy die machtige heerſchappy verſtaen, welke, in de toekoomende Eeuwen, zal te voorſchijn koomen, en Kap. XIII: 1-10, als een verſchrikkelyk Monſterdier, geteekend is. — Maer, uit vergelijking van dit XVIIIde Kapittel, met het onmmiddelyk voorgaende XVIIde Hoofdſtuk, is het, by ons, in bedenking gekoomen, of BABEL niet wel de Maetſchappy der ongeloovige Jooden verbeelde, die den *valſchen Propheet*, den gewaenden *Mesſias*, aen het hoofd hebben zullen. — Althans het gene hier BABEL genaemd wordt, ſchijnt wel het zelvde te zijn, het welk Kap. XVII: 1. de *groote Hoer* geheeten is. De *groote Stad* BABEL wordt Kap. XVIII: 16. geteekend, als eene prachtig opgeſchikte *Hoer*, welke *bekleed is, met fijn lijnwaed, en purper* enz. — Voeg 'er by, dat de *aerde*, gelijk wy reeds gezegd hebben vs. 9, 11, 24, eene byzondere beteekenis ſchijnt te hebben, en ons, naer Jooden, heenen te wijzen.

Hoe meer men, over dit Boek der *Openbaering* nadenkt, en de uitdrukkingen, in onderſcheidene plaetſen, met elkanderen vergelijkt, hoe meer licht 'er ſchijne op te gaen. — Het gene wy, by naeder onderzoek, mogten meenen gevonden te hebben, zullen wy, in onſe *Inleiding*, opgeeven.

HET XIX. KAPITTEL.

I *In het* twaelvde *Gezicht, hoorde de Apostel eenen vreugde-zang, over den val van* Babel *vs.* 1-10.

N. *Hy hoorde de Hemellingen een vreugdelied zingen, over de verwoesting van* Babel *vs.* 1-9.

A. *De Hemellingen zongen een vreugdelied, over die gebeurtenis vs.* 1-8. *Het lied bestondt in eenen dubbelen aenhef.*

A. Eerst loovden zy God, dat Hy het bloed der Martelaeren gewrooken had vs. 1, 2.

B. Daerna, dat de geheimzinge Hoer voor altoos, verdelgd was vs. 3.

B. *Dit vreugdelied werdt, door Gods eerste dienaeren, beantwoord vs.* 4.

1. ENde na desen hoorde ick, in eene andere verrukking van zinnen, als eene groote en zeer zwaere stemme eener groote schare in den hemel, seggende, Halleluja: de saligheyt, ende de heerlickheyt, ende de eere, ende de kracht zy den Heere onsen Godt:

Het woord *Halleluja* zegt, in de tael der Hebreeuwen, zo veel, als *loovt den* HEER. Deese uitroep was zeer gemeen, in de lovzangen der Israëlleren, gelijk, uit veele Psalmen, ten overvloede bekend is. — De Hemellingen wekten derhalven elkanderen op, om den Goden der Goden, blymoedig en dankbaer, te looven. — Zy zongen gezaemenlyk, *de zaeligheid, en de heerlykheid, en de eer, en de kracht zy den Heere onsen God.*

Het Griekfche woord, door *zaeligheid*, vertaeld, beteekent eigenlyk *verlossing*; hier geevt het, by wijs van overnoeming, de lov en dankzegging te kennen, welke iemand, voor eene verlosfing verschuldigd is. (Verg. Kap. XII: 18.) De beide uitdrukkingen *heerlykheid en eer* zeggen zo veel als roem, en lov, bestaende, in het erkennen en prijsen van

Gods Volmaektheeden; en het woord *kracht* beteekent meer byzonder de erkentenis, den roem, van Gods macht en Majesteit, in naervolging der Hebreeuwen. (Vergel. Ps. VIII: 3.)

2. Want (a) sijne oordeelen zijn waerachtigh ende rechtveerdigh: Hy heeft, in de geduchte strafoeffeningen, over het geheimzinnig *Babel*, zijne waerheid en rechtvaerdigheid, allerkennelykst verheerlykt: dewijle hy de groote Hoere geoordeelt, en, op eene allervreesselykste wijs, gestraft heeft, die de aerde verdorven heeft met hare hoererye, ende (b) het bloet sijner dienaren van hare hant gewroken heeft.

De geheimzinnige *Hoer* had, *met haere hoerery*, met haere valsche en schoonschijnende dwaelleer, *de aerde* (onses erachtens) de ongeloovige Jooden, *verdorven*, tot de allerschaedelykste wanbegrippen en wandaeden, verleidt. (Verg. 1 Cor. III: 17. 2 Cor: XI: 3. Eph: IV: 22.) — *God had het bloed zijner dienaeren van haere hand gewrooken*, dat is haer, om het wreedaertig vergieten van het onschuldig bloed der Christenen, op eéne zeer geduchte wijs, rechtvaerdig gestraft. De uitdrukking is overgenoomen, uit Deut. XXXII: 43. *Hy zal het bloed zijner knechten wreeken,*

3. Ende sy seyden ten tweeden mael, met eenen hernaelden aenhef, Halleluja, loovt den Heer onsen God, om dat Hy de groote *Hoer*, naer haere werken, rechtvaerdig vergolden heeft. (c) Ende zal zy nimmer hersteld worden: want hare roock gaet op in alle eeuwigheyt, even als die van de grouwzaeme Steeden Sodoma en Gomorra, welke, met vuur en zwaevel, verbrand zijn. (Verg. Jes. XXXIV: 10. Kap. XIV: 11. XVIII: 18.)

4. Ende de vier en twintigh Ouderlingen, die, op even zo veele throonen, in eenen halven cirkel, rondöm den throon der Goddelyke Majesteit, zitten, (Verg. Kap. IV: 4,) ende de vier Dieren, of verstandige Weezens, welke, in het midden van den gemelden halven cirkel, voor dien throon,

(a) Openb. 15: 3. ende 16: 7. (b) Deut. 32: 43. Openb. 18: 20. (c) Jes. 34: 10. Openb. 14: 11. ende 18: 11.

throon, ſtaen, (Verg. Kap. IV: 6,) van hunne eerezeetels opgeſtaen zijnde, vielen [*neder*], ten blijke van den diepſten eerbied, ende, voor over liggende, op hunne aengezichten, aenbaden zy Godt, die op den throon ſat, (Verg. Kap. IV: 10. en V: 14) ſeggende, om aen te toonen, dat zy den lovzang der Hemellingen toeſtemden, en zich daer meede hartelyk vereënigden, Amen, Halleluja, loovt den Heer. (Verg. Pſ. CVI: 98.)

JOANNES zegt niet, dat hy het eerbewijs der vier en twintig Ouderlingen, en der vier Dieren, gezien hebbe. Wy moogen 'er uit beſluiten, dat hy daerömtrent naedere onderrichting gekreegen hebbe, door den Engel, die hem geduurig vergezelde. (Verg. Kap. I: 1.)

ב. *De Apostel hoorde vervolgens verſcheidene ſtemmen, welke, tot het vermelden van den lov des Allerhoogſten, opwekten vs 5-10.*

A. Hy hoorde eene ſtem uit Gods throon, welke alle oprechten aenmaende, om God te looven vs. 5.

B. Wyders hoorde hy eene ſtem van eene verbaeſende meenigte vs. 6-8.

α. Deeſe Hemellingen wekten elkanderen op, om God te looven, en zich, met eene hartelyke dankbaerheid, te verblyden vs. 6, 7 *en*

β. Zy gaeven den grond daervan op vs. 7 b, 8.

C. Eindelyk hoorde hy eenen Engel, die tot hem ſprak vs. 9, 10.

α. De Engel ſprak tot hem vs. 9, *en*

β. Wees de eer, welke JOANNES *hem wilde aendoen, van de hand vs.* 10.

5. Ende een ſtemme quam uyt den throon, ſeggende, Looft onſen Godt, gy alle ſijne dienſtknechten, ende gy die hem vreeſt, beyde kleyn ende groot.

Er kwam eene ſtem, uit den throon, op welken naemenlyk de God der Goden verbeeld wordt te zitten. (Vergel. Kap. IV: 2, 3.) Wy zouden lievst denken, aen de ſtem van den

Verlosser zelven, die verbeeld was, als een LAM, te staen, voor den throon der Goddelijke Majesteit, in het midden van het halvrond, het welk, door de eerezeetels der vier en twintig Ouderlingen, gemaekt werdt, (Vergel. Kap. V: 6. VII: 17 (*b*)).

Deese Goddelijke stem van den verhoogden Middelaer riep zo luid, in den hemel, dat de Apostel het zeer duidelyk en onderscheiden verstaen konde: *loovt God, gy alle zijne Dienstknechten, en gy die Hem vreest, beide klein en groot.* — Alle Christenen, van allerlei rang en standen, zelvs Vorsten en aenzienlyke Lieden, werden, door den verhoogden Middelaer, opgewekt, om God te looven, dat de vervolging voor altoos geëindigd was. — De spreekwijsen zijn woordelyk overgenoomen, uit Ps. CXV: 13. CXXXIV: 1. CXXXV: 1.

6. Ende ick hoorde wijders als eene stemme eener groote schare, ende als eene stemme veler wateren, ende als eene stemme van stercke donderslagen, (Verg. Kap. I: 15. en XIV: 2) seggende, Halleluja: loov den Heer: want de Heere de almachtige Godt, de Albestuurer (Verg. Kap. IV: 8. XI: 17. XV: 3. XVI: 7,) heeft (d) als Koningh geheerscht; Hy heerscht, na het verdelgen der groote Hoer, met een onbepaeld gezach, als Koning, (Verg. Kap. XI: 17.)

Deese stem kwam van de reeds gezaeligden in den hemel. Zy wekten elkanderen op, tot eene dankbaere blijdschap.

7. Laet ons blijde zijn, ende vreugt bedrijven, met stemmen en gebaerden ende hem, die, op den throon zit, met onse lovzangen, de heerlickheyt geven: (e) want de bruyloft des Lams is gekomen, ende sijn Wijf heeft haerselven bereydt.

8 Ende haer is gegeven, dat sy bekleedt worde met reyn ende blinckende fijn-lijnwaet: want dit fijn-lijnwaet zijn de rechtveerdigmakingen der heyligen.

De

(*b*) GROTIUS l. c. *ad h. l.* EICHHORN l. c. *Vol.* II. p. 2.
(d) Openb. 11: 17. (e) Matth. 22: 2. Luc. 14: 16.

De *bruiloft des* LAMS *is gekoomen.* — De *Bruiloft* is een vreugde maeltijd, welke, by geleegenheid van een voltrokken Huwelyk, gehouden wordt. (Verg. Joh. II: 1, 2.) Maer wat hebben wy hier, in de geheimzinnige beteekenis, door de *Bruiloft des* LAMS, te verſtaen. — Het zinneprent is overgenoomen, uit Jeſ. LXII: 5: *want, gelijk een jongeling eene jongvrouw trouwt, alzoo zullen uwe kinders u trouwen, en, gelijk de Bruidegom vrolijk is, over de Bruid, alzoo zal uw God over u vrolijk zijn.* Daer wordt Gods gunstrijke voorzorg, voor de Kerk, en zijne byzondere toegeneegenheid tot haer, eigenäertig vergeleeken, by de lievde en blijdſchap van eenen Bruidegom, jegens en over zijne Bruid. Ook wordt de Kerk van het Nieuwe Testament geteekend. als de Bruid en het Wijv van CHRISTUS. (Verg. 2 Cor. XII: 2.) Eph. V: 25.) — De *Bruiloft des* LAMS wijst ons derhalven, naer zulken tijd, op welken de Verlosſer zich, als het waere, grootelyks verblijden zal, over de beminnelyke hoedaenigheeden der Christenen, en hen, met de kennelykſte blijken van zijne gunst lievde, en voorzorg, verëeren zal; met één woord, naer den heerlyken ſtaet der Kerke, nadat zy, over allen tegenſtand van haere vyanden, zal zegepraels hebben. — Deeſe heuchlyke tijd wordt hier, als teegenwoordig, voorgeſteld. De Apostel hoorde daerom de Hemellingen elkanderen toeroepen: *de bruiloft des* LAMS *is gekoomen.*

Ende zijn Wijv, voegen zy 'er by, *heeft zich zelve bereid.* — Het *Wijv van het* LAM is de Kerk, in haeren toekoomenden luisterrijken ſtaet, de meenigte der Christenen, die de voorwerpen van 's Heilands byzondere gunst en onderſcheidene lievde weezen zullen. — Dit geheimzinnig Wijv heeft *zich zelve bereid*; zy is gereed, om het Huwelyk te voltrekken, en, ten dien einde, behoorlyk opgecierd. De zinneprent is genoomen van eene Bruid, welke, met ſtaetſie kleederen, wordt opgecierdt, om het Bruiloftsteest by te woonen.

Daerom vervolgen de Hemellingen, vs. 8[a]. *En haer is gegeeven, dat zy bekleed worde met rein en blinkend fijn lijnwaed.* — Deeſe kleeding was kennelyk onderſcheiden, van den dartelen opſchik der vuile Hoer Kap. XVII: 4. Zy was deſ-

tig en prachtig (*c*). Kleederen van fijn lijnwaet maekten oulings den opschik uit van de aenzienlykste persoonen. (Vergel. Esth. VI: 8. VIII: 15.) — Dit rein en blinkend *fijn lijnwaet zijn* of beteekenen *de rechtvaerdigmaekingen der heiligen.*

Het Griekſche woord, door *rechtvaerdigmaekingen* vertaeld, wordt meermaelen voor Gods gebooden, genoomen. (Verg. Luc. I: 6. Hebr. IX: 1.) Hier beteekent het, by wijs van overnoeming, werken, welke, met Gods gebooden, overëen ſtemmen (*d*). De Heer VAN HAMELSVELD vertaelt het, door *deugden.* — Veelen der Uitleggeren denken, aen de toegereekende gerechtigheid van den Verlosſer; deeſe is, buiten allen twijffel, de eenige grond van alle heil en zaeligheid, en, zonder geloovige omhelſing van deeſe gerechtigheid, kan 'er geene waere deugd plaets hebben. Dan hier wordt die gerechtigheid niet zo zeer bedoeld. De mantel van deeſe gerechtigheid (Verg. Jeſ. LI: 10,) is het cieraed van alle geloovigen, op alle tijden. Maer hier wordt een cieraed der Kerke beſchreeven, het welk haer, ten tijde van haeren heerlijken ſtaet, wanneer zy, als de Bruid van Christus zal toebereid zijn, byzonder eigen weezen zal. Wy denken daerom, aen de werken der lievde en der godzaeligheid, in welke de Christenen van dien tijd, als ſchitterende voorbeelden, zullen uitblinken.

9. Ende hy, de Engel naemenlyk, die my geduurig vergezelde, om my, nopens de geheimzinnige vertooningen, naedere onderrichting te geeven, (Verg. vs. 10,) ſeyde tot my, Schrijft, Saligh zijnſe die geroepen zijn tot het Avontmael van de bruyloft des Lams. Ende hy ſeyde, wanneer ik, op dit gezegde, wat nadacht, tot my, (*f*) Deſe zijn de waerachtige woorden Godts.

Zaelig zijn zy, die geroepen zijn, tot het avondmael van de Bruiloft des LAMS, dat is, met één woord: „Zy moo-„gen, met het hoogſte recht, en, in byzonderen nadruk, „gelukkig genoemd worden, die den tijd beleeven zullen, „op

(*c*) GROTIUS l. c. *ad h. l.* EICHHORN l. c. p. 259.
(*d*) GROTIUS l. c. *ad h. l.*
(*f*) Openb. 21: 5.

„ op welken het gemelde vreugdefeest zal gevierd worden, „ wanneer de heerlijke ſtaet der Kerke zal gekoomen zijn, „ en de Christenen, na het overwinnen van allen teegen- „ ſtand der vyanden, in kracht van heiligheid en godsvrucht, „ zullen uitmunten." — De Apostel kreeg bevel, van den gemelden Engel, om deeſe uitſpraek op te ſchrijven. Hy zeide *zaelig zijn zy* enz. Wanneer JOANNES dit gezicht te boek ſtelde, moest hy niet verzuimen, 'er deeſe aenteekening by te voegen. Zoortgelijke beveelen kreeg hy meer, omtrent dingen, welke by uitneemendheid gedenkwaerdig waeren, en welker geheugenis, in de Kerk, moest bewaerd worden. (Verg. Kap. XIV: 15. XXI: 5.)

De gelukzaeligheid derhalven van het hier bedoelde tijdperk zal zo groot zijn, dat de Engel gelaste, daerömtrent eene byzondere aenteekening te maeken. Trouwens zy diende ook ter vertroosting van alle Christenen, in benaeuwende omſtandigheeden der Kerke, om hun te verzeekeren, dat 'er eenmael eens een tijd van kalmte en vreugde koomen zal.

Daerom voegde 'er de Engel nog by: *deeſe zijn de waeragtige woorden Gods*, onfeilbaere woorden wil hy zeggen, die ik, uit Gods naem, en op zijn bevel, geſprooken heb. — Wy kunnen 'er ons derhalven gerust op verlaeten, en 'er ons, in alle bezwaerende omſtandigheden, meede vertroosten, dat 'er zulk *een Bruiloft des* LAMS, zulk een heerlijke ſtaet der Kerke, eens zal plaets hebben.

10 (g) Ende ick viel [*neder*] voor ſijne voeten om hem te aenbidden, ende hy ſeyde tot my, (h) Siet dat gy [*dat*] niet [*en doet*], ick ben uw' medediенſtknecht, ende uwer broederen, die het getuygeniſſe Jeſu hebben. Aenbidt Godt. Want het getuygeniſſe Jeſu is de geeſt der Prophetie.

De Apostel *viel needer voor de voeten* van den Engel, *om hem te aenbidden.* — Men moet hier voorāl niet denken, aen eene Goddelyke eer, aen eene Godsdienſtige aenbidding;

(g) Openb. 22: 8.. (h) Hand. 10: 26. ende 14: 14. Openb. 22: 9.

zou zulk een hoog verlicht Apostel, als JOANNES was, aen eenen Engel, Goddelyke hulde hebben willen bewijsen? dit kan niemand vermoeden. Of zou de Apostel zich verbeeldt hebben, dat deese Engel een Goddelyk persoon waere? Immers neen. Hy kende hem, als den Engel, die hem geduurig vergezelde. (Verg. Kap. I: 1.) Voeg 'er by, dat deese Engel zich eenen *mededienstknecht* noeme vs. 10[b], en evenwel heeft de Apostel naederhand dezelvde *aenbidding*, welke hier bedoeld wordt, nog eens herhaelen willen (Verg. Kap. XXII: 8, 9;) maer dit zou hy zeekerlyk niet gedaen hebben, na dat hy eenmael, van zijne vooronderstelde dwaeling, was te regt gebracht, indien hier, van eene Goddelyke hulde, gesprooken werdt.

Het Grieksche woord, door *aenbidden* vertaeld, wordt zeer gemeenzaem, voor een burgerlyk eerbewijs, genoomen, by de LXX Gen. XXIII: 7, 2. Esth. III: 2, 5 enz., en, in het Nieuwe Testament Matth. II: 2. enz. — In ons geval, bewees de Apostel, aen den Engel, in zo verre hulde, als hy hem de eer geeven wilde, voor die gewichtige bekendmaeking, dat de gemelde *bruiloft des* LAMS eens zeeker koomen zal. Deese tijding verblydde den Apostel dermaeten, en was hem zo bemoedigende, dat hy den Engel, voor de bekendmaeking, op de alleraërbiedigste wijs, zijnen hartelyken dank betuigen wilde.

Maer deese eer wees de Engel van de hand, zeggende, *zie dat gy dat niet doet*, wacht u, van my de eer van die bekendmaeking te geeven. — Welk eene reden gav de Engel, van dit verbod? Hy zeide niet, „ gy zoudt afgodery „ bedrijven, en de eer, welke den Oneïndigen Schepper „ alleen toekoomt, aen een schepzel, geeven." Zo zou hy zeekerlyk gesprooken hebben, wanneer de Apostel hem Goddelyke hulde had willen bewijsen. Maer het is eenvouwig: *ik ben uw mededienstknecht, en uwer broederen, die het getuigenis van* JESUS *hebben* of vasthouden, (Verg. Kap. VI: 9.)

Deese Engel was ook een *dienstknecht* van God, even als de Apostel, schoon van eenen hoogeren rang, en in zo verre de *mededienstknecht* van onsen JOANNES, gelijk ook *van zijne broederen*, dat is de Christenen, *die het getuigenis van* JESUS

vast-

vasthouden, den naem van den Verlosser vrymoedig belijden, en zich daervan, door de zwaerste vervolgingen, niet laeten afschrikken. — Het is derhalven, als of de Engel zeide: „ gy verblydt u, met het hoogste recht, over de bekend- „ maeking, dat de Bruiloft des LAMS eens koomen zal, maer „ van deese belangrijke tijding moet gy my de eer en dank „ niet geeven; ik heb u dezelve, op Gods bevel, mede- „ gedeelt, en, wanneer ik den Goddelyken last ter uitvoer „ breng, ben ik slechts uw mededienstknecht, en die van „ waere Christenen."

Eindelyk is het, *aenbid God*, dat is, „ geev God, met „ blyde dankzegging, de eer van de meermaelen gemelde „ ontdekking, omtrent den heerlyken staet der Kerke, die „ eens koomen zal," *want het getuigenis van* JESUS *is de Geest der prophetie.* — Het *getuigenis van* JESUS *is*, volgens den Hebreeuwschen spreektrant, het getuigenis omtrent JESUS. Nu wordt het gansche Euangelie wel het *getuigenis van* JESUS genaemd; maer evenwel, ter deeser plaets, wordt dat meer byzonder getuigenis omtrent den Verlosser, bedoeld, dat naemenlyk de *Bruiloft des Lams* gekoomen zy. (Verg. vs. 7.) — Dit getuigenis, zegt de Engel, *is de Geest der propheetie*, dat is, „ de Geest van God, die alleen toekoomende dingen weet „ (Verg. 1 Cor. II: 10,) is het, die dit getuigenis, omtrent „ JESUS geevt. Derhalven moet gy de eer, voor de gemelde „ ontdekking, niet aen my geeven, maer alleen aen God, „ die my gelast heeft, u deese belangrijke tijding te bren- „ gen."

Dit geheimzinnig Gezicht leert ons, met opzicht tot het propheetisch uitzicht, twee zaeken.

I. Voor eerst, dat God de *groote Hoer*, welke Kap. XVII. naeder beschreeven is, rechtvaerdig straffen zal, over al het martelbloed der Christenen, het welk zy zal vergooten hebben; dat zy, op zoortgelyk eene wijs, geheel en voor altoos zal verdelgd worden, als *Sodoma* en *Gomorra* verteerd zijn (Verg. vs. 2, 3.)

II. Ten anderen, dat, na het verdelgen van het Monsterdier

Kap. XIII: 1-10, en van de *groote Hoer*, de heerlyke ſtaet der Kerke volgen zal, die hier zinbeeldig de *Bruiloft des Lams* genaemd wordt, (Verg. vs. 7-9,) en, in het vervolg, onder andere beeldſpraeken, naeder wordt afgeteekend.

ב. *Het* dertiende *Gezicht vertoont den geheelen en eindelyken ondergang van het Monſterdier, met allen zijnen nog overigen aenhang, onder geheimzinge teekeningen vs.* 11-21.

A. *Eerst zag de Apostel een heir van Hemellingen, alle te paerd, onder het geleide van den Goddelyken Verlosſer vs.* 11-15.

A. Hy zag den Hemel open gaen, en den Verlosſer, als Veldheer, te voorſchijn koomen vs. 11.

B. Deeſe Goddelyke Veldheer wordt naeder beſchreeven vs. 12-15, *ten aenzien*

α. Van zyne oogen vs. 12a.

β. Van zijn hoofdcieraed vs. 12b.

γ. Van zijn gewaed vs. 13.

δ. Van zijn gevolg vs. 14.

ε. Van zijn bedrijv vs. 15.

ζ. Van zijne eertijtels vs. 16.

11. Ende ick ſagh vervolgens den hemel geopent: ende ſiet, (i) een wit peert, ende die op 't ſelve ſat, was genaemt Getrouw ende Waerachtigh, ende hy oordeelt ende voert krijgh in gerechtigheyt.

De Apostel *zag den hemel geöpend.* Dit openen van den hemel was niet alleen eene voorbereiding, tot den ſtaetlyken uittocht van den Goddelyken overwinnaer, die vervolgens naeder beſchreeven wordt; maer het gav ook teevens te kennen, dat de verhoogde Middelaer zich gereed maekte, om de vyanden van zijn Koningrijk, met de meest geduchte oordeelen, te ſtraffen. (Verg. Kap. XI: 19. XV: 3.) (*e*).

Voorts zag de Apostel *een wit paerd.* Het paerd was *wit*,

(i) Openb. *6:* 2.
(*e*) *Booven* p. 133-137.

om de overwinningen van den Ruiter af te beelden. Immers oudtijds werden, in de zeegepraelen, by de Romeinen, *witte* paerden gebruikt. (Verg. Kap. VI: 2.) (*f*). — De Ruiter, *die, op het zelve zat*, was genaemd GETROUW *en* WAERACHTIG, dat is de ONFEILBAERE op wiens uitſpraeken men zich gerust verlaeten kan, en die alle zijne beloften, byzonder ook omtrent het beteugelen der vyanden van zijn Koningrijk, gewisſelyk vervullen zal. (Verg. Kap. III: 14) — Hy *oordeelt* of ſtraft, *en voert krijg, in gerechtigheid*. De uitdrukkingen zijn ontleend, uit Jeſ. XI: 4, en geeven te kennen, deels dat de ſtrafgerichten, welke de geheimzinnige Overwinnaer ſtondt uit te oeffenen, alleszins rechtvaerdig weezen, deels dat deeſe oordeelen, in eenen krijg, in eene vernielende neederlaeg zijner vyanden, beſtaen zouden. (Verg. vs. 17-21.)

12. Ende ſijne oogen waren (k) als een vlamme vyers, ende op ſijn hooft waren vele Konincklicke hoeden: ende hy hadde eenen naem geſchreven, dien niemant en wiſt dan hy ſelve.

Zijne oogen waeren, als eene vlamme vuurs. — Wanneer men zijne oogen aenzag, was het, als of 'er eene vlamme vuurs uit afſtraelde. Deeſe glansrijke oogen beteekenden de oneindige Alweetenheid van den Verlosſer, waer door niets, voor Hem, verborgen is. — De teekening is ontleend, uit Dan. X: 6. (Verg. Kap. I: 14.)

Op zijn hoofd, waeren veele Koninglyke hoeden of Vorſtelyke hoofdſluijers. De zinneprent is ontleend van de Overwinnaers, by de Ouden, die gewoon waeren de kroonen der overwonnene Koningen, op hunne hoofden, te zetten (*g*). (Verg. 2 Sam. XII: 30.) Het gav te kennen, dat de verhoogde Middelaer nu gereed ſtondt, om, over veele Koningen en Vorſten, die zijn Rijk vyandig waeren, volkoomen te zeegepraelen; en dat nu de de tijd gekoomen was, op welken alle Koningrijken der waereld zich, onſen Heer en

(*f*) XXVI *Deel.* p. 259.
(k) Openb. 1: 14.
(*g*) GROTIUS l. c. *ad h. l.*

zijnen Gezalvden, onderwerpen moeten. (Vergel. Kap. XI: 15.)

En hy had eenen naem geschreeven, denkelyk op zijn voorhoofd, of op zijne Koninglyke kroon (*h*), *dien niemand wist, dan Hy zelvs*, dat is een wonderlyke naem, die, van geenen sterveling, volkoomenlyk konde verstaen worden; een naem, die eene onnadenkelyke verborgenheid uitdrukt. — Meer dan waerschijnlyk bedoelt de Apostel den naem van het WOORD GODS, in de ondoordringbaere Verborgenheid van 's Heilands Goddelyk zoonschap uitgedrukt, (Verg. vs. 3.)

13. Ende hy was bekleedt met een kleet (l) dat met bloet geverwet was: ende sijn name wort genaemt, (m) het Woort Godts.

Hy was bekleed, met een kleed. Men denke, aen eenen Krijgsmantel, hoedaenigen Veld-Oversten oudtijds gewoon waeren, in den oorlog, te draegen. Deese Krijgsmantel was, *met bloed, geverwd*, tot een teeken, dat het bloed der vyanden, in eene vreesselyke neederlaeg, zoude vergooten worden. (Verg. 21.) — *Zijn naem wordt genaemd* HET WOORD GODS.

Onder deesen naem, heeft de Apostel naderhand, in zijn Euangelie, meermaelen gesprooken. (Verg. Joh. I: 1, 14. 1 Joh. I: 1. V: 7.) — Over deese benaeming, hebben wy, by eene andere geleegenheid gehandelt (*i*). — Uit dit gezicht, heeft de Apostel, onses erächtens, de benaeming van het *Woord*, in zijn Euangelie, en in zijnen eersten Briev, overgenoomen (*k*); en daer uit meenen wy te moogen afleiden, dat JOANNES zijn Euangelie, na de Openbaering, geschreeven hebbe (*l*).

14 Ende de heyrlegers in den hemel volgden hem op witte peerden, gekleedt met wit ende reyn (n) fijn-lijnwaet.

Door de heirleegers in den hemel, verstaen de meeste Uitleg-

(*h*) EICHHORN l. c. p. 265, 266.
(l) Jes. 63: 1. (m) Joh. 1: 1. 1 Joh. 1: 1.
(*i*) XX *Deel. Inleid.* p. LXXXVIII—
(*k*) l. c. p. 93.
(*l*) XXVI *Deel. Inleid.* p. CXVII—
(n) Matth. 28: 3. Openb. 4: 4. ende 7: 9.

leggers eene groote meenigte van Engelen (*m*). Indien men het zo begrijpen wil, moeten de Engelen, in dit geval, niet worden aengemerkt, als middelen en werktuigen, van welke de Goddelyke Verlosser zich bedienen zal, om de hier bedoelde vyanden te vernielen; maer als aenschouwers en getuigen van 's Heilands overwinning, die Hem vergezelden, om den luister der zegeprael te vergrooten. — Immers de Overwinnaer was alleen, met bloed, bespat. (Vergel. vs. 13.) Voeg 'er by, dat de flachting der vyanden, door het oorlogszwaerd, geschieden zal. (Verg. vs. 21.) — Alzoo liev evenwel zouden wy denken, aen gezaeligde Christenen, die den Verlosser, niet zo zeer als medestrijders, maer als getuigen van zijne overwinning, en ter vergrooting van den luister zijner zegeprael, vergezellen zullen.

Deese *volgden* Hem, zittende meede, *op witte paerden*; weder om de overwinning van den geheimzinnigen Ruiter af te beelden. Om die zelvde reeden, waeren zy *gekleed, met wit en rein fijn lijnwaed.*

15. (o) Ende uyt sijnen mont gingh een scherp sweert, op dat hy daer mede de Heydenen slaen soude. Ende hy salse hoeden (p) met een yseren roede: (q) ende hy treedt den wijnpersbak van den wijn des toorns ende der Gramschap des almachtigen Godts.

Uit zijnen mond, ging een scherp Zwaerd. — De adem, die, uit zijnen mond, uitging, vertoonde zich, als een glinsterend zwaerd, het welk ongemeen scherp, en geschikt was, om aen weerskanten te snijden. — Dit zwaerd was, in ons geval, een eigenäertig zinneprent van 's Heilands macht, in het uitöeffen van eene rechtvaerdige wraek, aen zijne vyanden. Nu stondt Hy gereed, om, in nadruk, krijg te voeren, met het zwaerd van zijnen mond. (Verg. Kap. II: 16.) — Op zoortgelijk eene wijs, vertoonde zich ook Gods

(*m*) EICHHORN l. c. p. 270.
(o) Openb. 2: 16. ende 19: 21. (p) Psalm 2: 9. Openb. 2: 27.
(q) Jes. 63: 3. Openb. 14: 19 20.

Zoon, aen den Veldheer JOSUA, toen hy gereed ſtondt, om de Kanaänners te verdelgen. (Verg. Joſ. V: 13, 14.) Gods oordeelen, over zijne vyanden, koomen meermaelen voor, onder de teekening van een *Zwaerd*. (Vergel. Deut. XXXII: 41. (*n*).

Dit Zwaerd ging, uit den mond van den zegepraelenden Overwinnaer, *op dat Hy daer meede de Heidenen zoude ſlaen.* — *De Heidenen* zijn hier zekerlyk de vyanden van zijn Koningrijk, die vs. 19. het Beest, en de Koningen der aerde, en hunne heirleegers, geheeten worden. — *Hy zalſe hoeden, met eenen yſeren roede.* Deeſe uitſpraek is, volgens de vertaeling der LXX, overgenoomen, uit Jeſ. II: 9, en geevt te kennen, dat de Verloſſer zijn Koningrijk, uit alle volken, vergaederen, en zijne vyanden, op eene allervreesſelykſte wijs, verdelgen zal. (Verg Kap. II: 27.)

Hy treedt den wijnpersbak van den wijn des toorns, en der gramſchap van den Almagtigen God. — De zinneprent is overgenoomen uit Jeſ. LXIII: 1, en wy hebben dezelve ſpreekwijs nog eens ontmoet Kap. XIV: 19, 20. Het geevt, met één woord, te kennen, dat de Middelaer Gods geduchte gramſchap, over de vyanden van zijn Koningrijk, ſtondt uit te oeffenen, en dat wel door middel van eene allerbloedigſte nederlaeg, zo dat het menſchenbloed ſtroomgewijs zoude vergooten worden, even als de wijn voortvloeit, wanneer de druiven, in den wijnpersbak, getreeden worden.

16. Ende hy heeft op [*ſijn*] kleet, ende op ſijne dye deſen naem geſchreven, (r) Koningh der koningen, ende Heere der heeren.

De verheevene benaeming, van *Koning der Koningen, en Heer der heeren*, koomt den verhoogden Middelaer, welken gegeeven is alle macht, in hemel en op aerde, toe, in den volſtrekſten nadruk. — Deeſen luisterrijken naem had Hy, in dit gezicht, *geſchreeven op zijn kleed, en op zijne dye*, dat is, op zijnen krijgsrok, ter hoogte van zijne heup. By de

(*m*) XXVI *Deel.* p. 57.
(*n*) 1 Tim. 6: 15. Openb. 17: 14.

de Ouden was de Krijgsrok zomwijlen beschreeven, met letteren, welke, van de heup, nederwaerds liepen (*o*).

B. Vervolgens zag de Apostel eenen Engel, staende in de Zon, die al het gevogelte noodigde, om het vleesch der verslaegene vyanden van den Heiland te eeten, vs. 17, 18.

17. Ende ick sagh al verder, éénen Engel, staende in de sonne. De lichaemelyke gedaente, in welke hy zich vertoonde, was zo reusächtig groot, dat hy een goed deel van de zonnestraelen onderschepte, en daer door, als in de Zon zelve, scheen te staen (*p*); ende hy riep met een groote stemme, seggende tot alle de vogelen, die in 't midden des hemels vlogen: (*s*) Komt herwaerts, ende vergadert u tot het avontmael des grooten Godts:

18. Op dat gy etet het vleesch der Koningen, ende het vleesch der Overste over duysent, ende het vleesch der stercke, ende het vleesch der peerden, ende der gene die daer op sitten; ende het vleesch van alle vrye ende dienstknechten, ende kleyne ende groote.

Alle vogelen, die, in het midden des hemels, vloogen, zijn alle roovvogels, die, op lijken en krengen, aesen. — Zy werden geroepen, *tot het Avondmael des grooten Gods.* De teekening is overgenoomen, uit Ezech. XXXIX: 17, alwaer de vogelen genoodigd werden, om zich, van rondömme, te verzaemelen, tot het *groote slachtöffer* Gods, bestaende in het vleesch van verslaegene vyanden. Het gene, by EZECHIEL, het *groote slachtöffer Gods* heet, wordt hier het *Avondmael van den grooten God* genaemd.

De Voogels moesten koomen, om *te eeten het vleesch der Koningen, en het vleesch der Oversten over duizend* enz. vs. 18. De uitdrukkingen zijn wederom zaekelyk ontleend, uit Ezech.

(*o*) EICHHORN l. c. p. 272, 273.
(*p*) EICHHORN l. c. p. 274.
(*s*) Jer. 12: 9. Ezech. 39: 17.

XXXIX: 18-20, *het vleesch der helden zult gy eeten, en het bloed der Vorsten der aerde drinken, — en gy zult verzaedigd worden, aen mijne tafel, van rijdpaerden en waegenpaerden, van Helden en alle Krijgslieden.* — Dit alles teekent eene vreesselyke nederlaeg, in welke de vyanden van den Verlosser, zonder onderscheid van standen en rangen, sneuvelen zullen; zo dat hunne lijken onbegraeven zullen blijven liggen, en eenen overvloedigen maeltijd, voor het roovgevogelte, zullen opleeveren.

C. *Eindelyk zag de Apostel de zeegepraelende overwinning van den Verlosser*, *vs.* 19-21.

A. De veldslag werdt geleeverd, *vs.* 19.

B. De uitslag was, voor 's Heilands vyanden, allerverdervelykst, *vs.* 20, 21.

α. Het Beest en de valsche Propheet werden leevendig geworpen, in den poel van vuur en zulpher, *vs.* 20.

β. De overige werden, met het zwaerd, gedood, *vs.* 21.

19. Ende ick sagh het Beest, ende de Koningen der aerde, ende hare heyrlegers vergadert om krijgh te voeren tegen hem die op het peert sat, ende tegen sijn heyrleger.

Hier wordt het vyandig heirleeger geteekend, het welk, tegen den Verlosser, zal optrekken. — De Apostel spreekt van het *Beest*, hy bedoelt het Monsterdier, het welk hy voorheen, uit de Zee, had zien opkoomen, (Vergel. Kap. XIII: 1-10.) Men denke, aen die machtige Heerschappy, welke, in volgende tijden, zal te voorschijn koomen, en wel bepaeldelyk aen den zeevenden Koning. (Vergel. Kap. XVII: 10.) — De *Koningen der aerde* zijn mindere Vorsten, die, aen de gemelde Heerschappy, zullen onderworpen weezen; byzonder, zo als het ons schijnt, Vorsten uit de ongeloovige Jooden. — Zy voerden hunne *heirleegers aen, om krijg te voeren, tegen Hem, die op het paerd zat*; tegen den verhoogden Middelaer, *en teegen zijn heirleeger.* Wy schijnen 'er uit te moogen besluiten, dat de Christenen, ten laetsten de onderdrukking en vervolging moede, de waepenen zul-

zullen opvatten, en, offchoon ongelyk minder in getal, vertrouwende op den alles vermoogenden byftand van hunnen Goddelyken Koning, eenen veldflag, tegen het gemelde *Beest*, en zijne aenhangers, onderneemen zullen.

20 Maer, wie is beftand, tegen den Almachtigen? De vyanden van den Verlosfer en zijn volk kreegen de nederlaeg, en werden, door de kracht van Hem, wiens naem is het WOORD GODS, (Vergel. vs. 13,) geheel verflaegen. Ende het Beeft, de laetfte Koning van het meermaelen gemelde Rijk, wiert gegrepen, ende met het felve de valfche Propheet, (t) die de teeckenen in de tegenwoordigheyt van het felve gedaen hadde, door welcke hy verleydt hadde die het merckteecken des Beefts (v) ontfangen hadden, ende die deffelfs beelt (x) aenbaden. Defe twee zijn (y) levendigh geworpen in den poel des vyers die (z) met fulpher brandt.

De *valfche Propheet* is de gewaende *Mesfias*, en zijn aenhang, (Verg. Kap. XIII: 12, 13. XVI: 14.) — *Deefe twee*, het *Beest* en de *valfche Propheet*, werden gevangen, en *leevendig geworpen, in den poel des vuurs, die met fulpher brandt.* (Verg. Kap. XIV: 10) De fpreekwijfen zijn ontleend, uit het verfchrikkelyk lot van KORAH, DATHAN, en ABIRAM; Num. XVI: 33, en uit de Godfpraek van JESAIA, Kap. LXVI: 24; alwaer de zinneprent genoomen is, van Sodom en Gomorra en den ftaet der eindeloofe rampzaeligheid, alwaer de pijnigingen nimmermeer zullen ophouden, eigenäertig afteekent.

21 Ende de overige, die het heirleeger van het Beest, en van de Koningen der aerde, uitmaekten, (Vergel. vs. 19,) zo Bevelhebbers, als gemeene Soldaeten, de Koningen, de Overften over duizend, de fterken, vryen en dienstknechten, kleinen en grooten, (Vergel. vs. 18,) wierden gedoodt met het fweert des genen die op het peert fat, 't welck uyt fijnen mont uitgingh, (Verg. vs. 15,) ende

(t) Deut. 13: 1. Matth. 24: 24. Openb. 13: 12, 13. ende 16: 14. (v) Openb. 13: 16. (x) Openb. 13: 15. (y) Dan. 7: 11. Openb. 20: 10. (z) Openb. 14: 10.

alle de roovvogelen aesden op de lijken der verslaegenen, en wierden versadigt van haer vleesch.

Dit geheimzinnig Gezicht voorspelt den vreesselyken ondergang der beide Beesten, welke de Apostel het eene, uit de Zee, en het andere, uit de Aerde, had zien opkoomen, (Vergel. Kap. XIII.) met alle aenhangeren en verëerers.

Deese gebeurtenis, welke nog geheel toekoomende is wordt, onder de zinneprent van eenen allerbloedigsten krijg, afgeschilderd, in welke de Verlosser de zeegepraelende overwinning behaelde.

De krijg, welke hier geteekend wordt, is dezelvde met die, welke Kap. XVI: 12-16, als een gevolg van het uitgieten der *zesde Phiool*, beschreeven is. Het gene daer maer kortelyk is voorgesteld, wordt hier, in de byzonderheeden, naeder uitgebreid. — By het uitgieten van de *zesde schael*, was den Apostel vertoond, hoe zich verscheidene Koningen, met die machtige Heerschappy, van welke wy gesprooken hebben, verëenigen zullen, om gezaementlyk ten strijde uit te trekken; dat het verëenigd leeger zich zal nederslaen, in eene zeekere plaets, welke geheimzinnig *Armageddon* genaemd wordt; en dat zy deerlyk zullen geslaegen worden, op zoortgelyk eene wijs, als de verbondene Koningen der Kanaäners, by den berg *Magiddo*, door BARAK, geheel verslaegen zijn (*q*).

Deese zelvde krijg wordt hier uitvoeriger beschreeven; maer, daer de vervulling van deese Prophetie nog toekoomende is, kunnen wy, omtrent de byzondere omstandigheeden niets naeders bepaelen, dan het gene, in de zinbeelden, duidelyk ligt opgeslooten.

Deese krijg zal eene geheele verdelging van die machtige Heerschappy, als meede van den valschen *Messias*, die een aenzienlyk Gemeenebest van ongeloovige Jooden staet op te richten, ten gevolge hebben. — De verhoogde Middelaer zal zelvs *krijg voeren in gerechtigheid*, (Verg. vs. 11.) Hy zal,

(*q*) *Booven* p. 356.

zal, aen de Christenen, zijnen alles vermoogenden bystand verleenen, om de vereenigde macht van hunne vyanden geheel te verslaen, en daer door zal Hy zijne rechtvaerdige oordeelen, op eene allervreesselykste wijs, uitöeffenen. — Dit zal geschieden, door eene allerbloedigste nederlaeg, zo dat het bloed der vereenigde vyanden, stroomsgewijs, zal vergooten worden, even als de wijn voortvloeit, wanneer de druiven in den wijnpersbak, getreeden worden. (Vergel. vs. 16.)

De Verlosser, die zich, als een zegepraelend overwinnaer, vertoonde, zittende op een wit paerd, (Verg. vs. 11,) had ook *een heirleeger*, teegen het welk de verbondene vyanden optrokken, (Verg. vs. 19.) — Dit heirleeger zal waerschijnlyk bestaen, gelijk wy reeds by vs. 19. (*r*) hebben aengemerkt, uit Christenen, die zich, na lang genoeg vertrapt te zijn, verstouten zullen, om, in de moogenheeden van hunnen Goddelyken Koning, de waepenen op te vatten, en, schoon ongelyk minder in getal, eenen veldslag, tegen het geheimzinnig *Beest* en zijne aenhangers, te onderneemen.

Het heirleeger, tegen het welk zy krijgen zullen, zal zeer talrijk en machtig zijn. De Apostel *zag het Beest, en de Koningen der aerde, en hunne heirleegers, vergaederd, om krijg te voeren, tegen Hem, die op het paerd zat, en tegen zijn heirleeger.* (Verg. vs. 19.) — De laetste Koning van die machtige Heerschappy zal alle zijne gewaepende manschappen te velde brengen. De Koningen, die, aen de Oostzijde van den Euphraet, heerschen, zullen 'er zich, met hunne legerbenden, byvoegen. (Verg. Kap. XVI: 14.) (*s*). Ook zullen de *Koningen der aerde*, de Vorsten der ongeloovige Jooden, en hunne krijgsknechten, ten strijde optrekken. — Het zal een ontzettend heirleeger zijn, bestaende, uit eene groote meenigte van Bevelhebbers, en een verbaezend getal van allerleië krijgsvolk, byzonder van ruitery. (Verg. vs. 18,) alwaer ook gesprooken wordt, van *paerden, en die daer op zitten*, als meede van *sterke*, dat is beroemde helden.

(*r*) *Booven* p. 430, 431.
(*s*) *Booven* p. 315.

By het uitgieten van de zesde schael, werdt, omtrent den uitslag van deesen krijg, niets anders bepaeld, dan alleenlyk dat het, met deese verbondene vyanden van den Verlosser, op zoortgelyk eene wijs, gaen zal, als het, met de vereenigde Kanaänners, by den berg *Megiddo*, gegaen is. (Verg. Kap. XVI: 16.) Maer, in dit gezicht, wordt de vreesselyke nederlaeg van die vyanden meer omstandig voorspeld, vs. 20, 21.

Het Beest, de laetste Koning van die Heidensche Maetschappy, en de *valsche Propheet*, de gewaende MESSIAS, die een Gemeenebest, onder de ongeloovige Jooden, staet op te richten, *werden leevendig geworpen in den poel des vuurs, die met sulpher brandt.* (Vergel. vs. 20.) Het geevt te kennen, dat het Rijk van het *Beest*, en het gezach van den *valschen Propheet*, geheel en voor altoos zal vernietigd, en dat hunne zielen, in den afgrond der eeuwige donkerheid, met eene meer dan gewoone en allergeduchste maet van rampzaeligheid, zullen gestraft worden. „ Maer, of hier iets anders „ en meer ligge opgeslooten, gelijk men niet ongerijmd zou „ moogen denken, zal ik niet bepaelen" (*t*).

De overigen van dit vyandig heirleeger, zo Vorsten en Bevelhebbers, als krijgsknechten, zo ruiters als voetvolk, zullen allen verslaegen worden, zonder dat iemand ontkoome; hunne lijken zullen onbegraeven blijven liggen, en eenen vetten maeltijd voor de roovvogelen, die zich derwaerds van alle kanten begeeven zullen, eenen geruimen tijd, opleeveren. (Vergel. vs. 17, 18, 21.)

Deese schroomelyke nederlaeg zal den geheelen en eindelyken ondergang van het Rijk des *Beests*, en van het Gemeenebest des *valschen Propheets*, ten gevolge hebben. (Vergel. Kap. XVI: 17-21.)

(*t*) VITRINGA l. c. p. 583.

HET

HET XX. KAPITTEL.

J. *In het* veertiende *Gezicht, werdt den Apostel het duizend-jaerig Rijk vertoond, te gelijk met het verydelen van den laetsten aenval des Satans, tegen het volk van den Verlosser, vs.* 1-10.

A. *De beschrijving van het duizendjaerig Rijk vinden wy vs.* 1-6.

A. De Satan werdt, voor duizend jaeren, in den afgrond, gesloten, vs. 1-3.

α. De Apostel zag eenen Engel, die van den hemel af-kwam, met den sleutel des afgronds, en eenen zwae-ren keeten, in zijne hand, vs. 1.

β. Deese Engel greep den Satan, bondt hem, met den keeten, en sloot hem, voor duizend jaeren, in den afgrond, vs. 2, 3.

B. Daerop volgde het duizendjaerig Rijk der Heiligen en Bloedgetuigen, vs. 4-6.

α. Dit Rijk wordt voorgesteld, vs. 4, *en,*

β. In de byzonderheeden, naeder beschreeven, vs. 5, 6.

B. *Na het afloopen van die duizend jaeren, werdt de Satan ontbonden, en waegde nog eenen laetsten aenval, tegen de Christenen. maer met eenen, voor hem, aller-rampzaeligsten uitslag, vs.* 3-10.

α. De Satan werdt, uit zijnen kerker, losgelaeten, vs. 7.

β. Hy verleidde den GOG *en* MAGOG, *om, met een ontelbaer heirleeger, tegen de Christenen, op te trekken, vs.* 8, 9a.

γ. Maer de uitslag was, voor hem, allerrampzaeligt, vs. 9b, 10.

a. Het vyandelyk heirleeger werdt, met vuur uit den hemel, verteerd, vs 9b, *en*

b. Hy zelvs werdt geworpen, in den poel van vuur en zulpher, vs. 10.

1. ENde ick sagh vervolgens, in eene andere verrukking van zinnen, eenen Engel afkomen uyt den hemel, (a) hebbende den sleutel des afgronts, ende een groote keten in sijne hant:

Deese Engel *kwam af*, *uit den hemel*, ten blijke, dat hy van God, tot een belangrijk werk, gezonden waere. — Buiten twijffel vertoonde hy zich, in eene menschelyke gedaente. *In zijne hand* immers had hy *den sleutel des afgronds*, die geschikt was, om den onderäerdschen kerker te openen en te sluiten, en *eene groote keeten*, om den Opperlten der boose geesten daer meede te binden. (Verg. vs. 2, 3.)

Zommigen denken, aen den Goddelyken Verlosser zelven, die van zich zelven getuigt, dat Hy *de sleutelen hebbe van hel en dood.* (Verg. Kap. I: 18.) (*u*). Maer, in die aengehaelde plaets, werdt gesprooken van de *hel* ἅδης, of den *staet* des doods (*v*), en deese Engel werdt gezonden, om den *afgrond* ἄβυσσος te openen en te sluiten. Nu beteekent het woord *afgrond*, in het gemeen, een zeer diepe onderäerdsche kolk, eene grondeloose diepte, byzonder de *plaets* der verdoemenis, alwaer de duivelen, en zielen der godloosen, opgeslooten zijn en gepijnigd worden. (Verg. Luc. VIII: 31.) Aen deesen *afgrond*, aen deesen onderäerdschen kolk, wordt een *put* toegeschreeven, of een naeuwe mond, hoedaenigen de putten hebben; het deksel, het welk op den mond van den afgrond lag, en moest, met eenen *sleutel*, geöpend worden. (Verg Kap. IX: 1.) (*w*).

Zoortgelyk een werk wordt aen eenen geschaepenen Engel, toegeschreeven, Kap IX: 1. Wy vinden daerom geene redenen, om hier, aen eenen ongeschaepenen Engel, te denken.

2. (b) Ende hy greep den geheimzinnigen Draeck, de oude slange, die, reeds in den vroegsten tijd, onse algemeene Moeder, op eene listige wijs, verleidt heeft, welc-

(a) Openb. I: 18.
(*u*) VITRINGA l. c. p. 610.
(*v*) XXVI *Deel.* p. 62, 63.
(*w*) *Booven* p. 51.
(b) 2 Petr. 2: 4. Openb. 12: 9.

welcke is de duyvel ende ſatanas, die de geheele waereld, geduurende veele eeuwen, verleidt had, (Verg. Kap. XII: 9,) ende bondt hem, met den gemelden keeten, voor duyſent jaren.

3. Ende wierp hem in den afgront, ende ſloot hem daer in, ende verſegelde [*dien*] boven hem, (c) op dat hy de volckeren niet meer verleyden en ſoude, tot dat de duyſent jaren ſouden ge-eyndigt zijn. Ende daer na moet hy eenen kleynen tijt ontbonden worden.

De Duivel werdt, *in den afgrond*, *geworpen*, *en daerin*, als in eenen kerker, *geſlooten*. Het dekſel werdt, met den ſleutel geſlooten, en, op dat niemand eenige poogingen mogt aenwenden, om het dekſel open te breeken, werdt het, *boven den* Satan, nog *verzeegeld*. — Het oogmerk van deeſe gevangenis was, *op dat hy de volken niet meer verleiden zoude*, *tot dat de duizend jaeren zouden geëindigd zijn*.

Voorheen was de geheimzinnige *Draek*, in den luchthemel, vertoond; (Verg. Kap. XII: 3, 7;) daerna zag de Apostel den Satanas, met geweld, uit den luchthemel, verdrijven, en, naer de aerde, verjaegen. (Verg. Kap. XII: 9.) Geduurende zijn verblijv op aerde, had hy de *volken verleiat*, een aental Natien van het Christendom afkeerig gemaekt, en dezelve opgeſtookt, om de belijders van JESUS naem wreedaertig te vervolgen. Nu werdt hy, in den *afgrond*, *opgeſlooten*, voor *duizend jaeren*, en even daer door verhinderd, om de *volken* langer, op de gezegde wijs, te verleiden. — Wy moogen 'er uit beſluiten, dat, op den hier bedoelden tijd, de volheid der Heidenen zal ingaen. Dan daer van ſtraks naeder.

Daer na, na dat die duizend jaeren, verloopen zijn, *moet* de geheimzinnige *Draek*, *ontbonden*, en, uit den afgrond, losgelaeten worden. Maer het zal ſlechts, voor *eenen kleinen tijd*, weezen. — Dan zal hy, voor de laetſte mael, nog eenen vyandigen aenval doen, tegen het volk van den Verlosſer. (Verg. vs. 7-10)

(c) Openb. 16: 14, 16. ende 20: 8.

4. Ende ick sagh throonen, ende sy saten op deselve: (d) ende het oordeel wiert haer gegeven: ende [*ick sagh*] (e) de zielen der gene die onthooft waren om het getuygenisse Jesu, ende om het woort Godts, ende die (f) het Beest noch (g) desselfs beelt niet aengebeden en hadden, ende die (h) het merckteecken niet ontfangen en hadden aen haer voorhooft, ende aen hare hant: (i) ende sy leefden, ende heerschten als Koningen met Christo de duysent jaren.

De Apostel zag *throonen, en zy zaeten op dezelve, en het oordeel werdt hun gegeeven.* Wie zaeten op deese throonen? Volgens onse Overzetting is het voorstel zeer donker; maer de zaek zal duidelyker worden, wanneer men het, op deese wijs, vertaelt: *ik zag throonen, en aen hun, die daerop zaeten, werdt het recht gegeeven, om het gericht te houden* (x). De teekening is overgenoomen, uit Dan. VII: 9, 22: *dit zag ik, tot dat 'er throonen gezet wierden, — en het gericht werdt, den heiligen der hooge plaetsen, gegeeven.*

Men denke, niet aen Koninglyke *throonen*, maer aen Richterlyke zeetels. *Aen hun, die, op dezelve, zaeten*, by DANIEL, *heiligen der hooge plaetsen genaemd, werdt het recht gegeeven, om het gericht te houden.* Wie zijn dan deese Richters, die, op de gemelde zeetels, zaeten? GROTIUS denkt, aen Engelen, als Gods Raedslieden, voor zo ver zy Gods handelwijs, in het vergunnen van groote voorrechten, aen de Martelaeren, waer van vervolgens gesprooken wordt, (Verg. vs. 4[b]) zullen goedkeuren (y). — Anderen willen het zo begreepen hebben, dat de *zielen der Martelaeren* vs. 4[b], aen onsen Apostel, vertoond zijn, als zittende op throonen (z). Maer deese opvatting is strijdig, met de zaemenstelling der oorsprongelyke woorden (a). — Uit vergelyking

van

(d) Openb. 6: 10. (e) Openb. 6: 9. (f) Openb. 13: 12. (g) Openb. 13: 15. (h) Openb. 13: 16. (i) Openb. 6: 11.

(x) VAN HAMELSVELD *Vertaeling van het N. T. ad h. l.*

(y) *Adnot. in N. T. ad h. l.*

(z) EICHHORN l. c. p. 285—

(a) VITRINGA l. c. p. 617.

van de aengehaelde plaets, by den Propheet DANIEL, meenen wy te moogen besluiten, dat 'er zulke menschen bedoeld worden, die, in zeekeren zin, medeheerschers van den Verlosser, in het duizendjaerig Rijk, weezen, en door Hem, als zijne voornaeme Staetsdienaers, gebruikt zullen worden, om zijn Koningrijk uit te breiden.

Men denke, niet aen waereldlyke, maer aen Kerkelyke, Richteren; aen uitmuntende Leeraers, die, naer het voorschrivt der Apostelen, het nut der Kerke, op alle mogelyke wijsen, yverig bevoorderen zullen (*b*).

Ende (ik zag) de zielen der geenen, die onthoofd waeren, om het getuigenis van JESUS, *en om het woord Gods, en die het Beest, noch deszelvs Beeld niet aengebeeden hadden, en die het merkteeken niet ontvangen hadden, aen hun voorhoofd, en aen hunne hand.* — Het wijst zich van zelvs, dat 'er *Martelaers* bedoeld worden, en wel van tweederleië zoort, De eerste waeren *onthoofd, om het getuigenis van* JESUS, *en om het woord Gods*; de anderen *hadden het Beest en deszelvs Beeld niet aengebeeden* enz. Te weeten de zaemenstelling van het oorspronge1yke leert ons allerduidelykst, dat het woord *zielen* moet herhaeld worden, op deese wijs: *ik zag de zielen der geenen, die onthoofd waeren, om het getuigenis van* JESUS *en om het woord Gods, en (de zielen der geenen) die het Beest* enz. Και οι τινες is zo veel als τας ψυχας εκεινων οιτινες (*c*).

De eerste zoort van Martelaeren was *onthoofd.* Het *onthoofden* wordt hier, voor allerleië doodstraffen, genoomen (*d*). Men denke dan aen alle Martelaeren, welke, geduurende de afgeloopene Eeuwen, om de belijdenis van het Christendom, zijn ter dood gebracht. Door hen, die onthoofd zijn, *om het getuigenis van* JESUS, zou men meer byzonder Martelaers, onder de belijders van het Christendom, en door hen, die gedood zijn, *om het woord Gods*, Martelaers, onder de openbaere Leeraers van het Euangelie, verstaen kunnen (*e*).

(*b*) VITRINGA l. c. p. 618.
(*c*) EICHHORN l. c. p. 286.
(*d*) VITRINGA l. c. p. 622.
(*e*) XXVI *Deel.* p. 319.

De Martelaers van de andere zoort waeren zulken, *die het Beest en desselvs Beeld niet aengebeeden hadden* enz. Dit wijst ons, naer een aental van Christenen, zo Leeraers als Belijders, die, in den tijd, welke nog toekoomende is, tot den dood toe zullen vervolgd worden, om dat zy weigeren zullen, aen het geheimzinnig Monfterdier, en aen den valfchen Propheet, hulde te doen. (Verg. Kap. XIII.)

De Apostel *zag de zielen* van die Martelaeren; niet in menfchelyke gedaenten, gelijk Kap. VI: 9; maer wederom veréénigd, met hunne eigene lichaemen, welke zy, by het ondergaen van eenen geweldigen dood, hadden afgelegt. Daerom voegt 'er de Apostel by: *en zy leevden*, dat is, zy waeren leevendig geworden (*f*). In dien zelvden zin, wordt ook het woord *leeven*, voor herleeven, leevendig worden, genoomen, Kap. II: 8. XIII: 14. — Deefe opgewekte Martelaers *heerschten als Koningen*, *met* CHRISTUS, *duizend jaeren*. Wat dit *heerfchen*, *met* CHRISTUS te kennen geeve, zullen wy, in het vervolg, naeder onderzoeken.

5. Maer de overige uer doode en wierden niet weder levendigh, tot dat de duyfent jaren ge-eyndigt waren. Deefe opwekking was een uitfluitend voorrecht der gemelde Martelaeren. De overige dooden zullen eerst, na het eindigen van de gemelde duizend jaeren, opgewekt worden. Defe opwekking der Martelaeren is de eerfte en voorloopige opftandinge.

Het woordeken *tot dat* fluit den toekoomenden tijd niet uit, en geevt niet te kennen, dat de algemeene opftanding van alle de overige dooden aenftonds zal plaets hebben, zo dra de duizend jaeren verloopen zijn. (Verg. Matth. XXII: 14. 1 Cor. XV: 25.) Trouwens, na het afloopen van die duizend jaeren, zal de Satanas nog eenen vyandigen aenval, tegen de Christenen, onderneemen. (Verg. vs. 7-10.) *Tot dat de duizend jaeren geëindigd zijn*, geevt derhalven eenvouwig te kennen, dat de algemeene opftanding van alle de dooden, niet binnen den omtrek van dien tijd, maer eerst na denzelven, plaets hebben zulle.

6.

(*f*) EICHHORN l. c. p. 287.

6. Saligh ende heyligh is hy die deel heeft in de eerste opstandinge: over dese en heeft de tweede doot geen macht, maer sy sullen (k) Priesters Godts ende Christi zijn, ende sy sullen met hem als Koningen heerschen duysent jaren.

Deese aenmerking voegt 'er de Apostel by, om het geluk van den hier bedoelden tijd, en het uitneemend voorrecht der Martelaeren, te doen opmerken. Waerschijnlyk heeft hy deese aenteekening, uit den mond van den Engel, die hem geduurig vergezelde, woordelyk opgeschreeven. (Verg. Kap. I: 1.

Die deel heeft in de eerste opstanding is elk der Martelaeren, die, uit de dooden, zal worden opgewekt. Elk van deese is *zaelig*, in nadruk gelukkig, en *heilig*. — Het woord *heilig*, zegt GROTIUS (*g*), beteekent zo veel, „ als *bevrijd* „ *van alle rampen*, want al, wat onschendbaer is, wordt „ *heilig* genaemd." EICHHORN vertaelt het, van *God bemind* (*h*). — Zou het woord *heilig* ook betrekkelyk zijn, tot het *priesterschap* der Martelaeren, en het ander *zaelig*, tot hunne Koninglyke waerdigheid? (Verg. vs. 6 b.)

Over deese verreesene Martelaers, *heeft de tweede dood geene macht*. De benaeming van den *tweeden dood* hebben wy reeds ontmoet Kap. II: 11, en, Kap. XXI: 8. wordt hy duidelyk verklaerd, van het eeuwig verderv, in den poel des vuurs. Voor dit eindeloos verderv zullen de opgewekte Martelaers niet te vreesen hebben. — Maer zy zullen *Priesters van God en van* CHRISTUS *zijn*, *en*, *met Hem*, met CHRISTUS, *als Koningen heerschen*. Alle waere Christenen zijn *Koningen* en *Priesters*, aen God en den Verlosser toegewijd. (Verg. Kap. I: 6. (Zy zijn een Koningrijk van Priesteren, (Verg. Exod. XIX: 6,) voor zo verre zy, tot dienaers van den Koning der Koningen, door den Geest, geheiligd zijn, en, als een heilig priesterdom, geestelyke offeranden opöfferen, welke Gode aengenaem zijn, door JESUS CHRISTUS. (Verg. 1 Petr. II: 9.) Maer de verreezene Martelaers zullen, by uitneemenheid,

(k) Jes. 61: 6. 1 Petr. 2: 9. Openb. 1: 6. ende 5: 10.
(*g*) l. c. *ad h. l.*
(*h*) l. c. p. 228.

en in eenen byzonderen nadruk, *Priesters van God en Christus zijn*, voor zo verre zy alle hunne vermoogens, in den dienst van God en den Verlosser, onverdeeld besteeden zullen. Ook zullen zy, *met* CHRISTUS, *als Koningen heerschen*, en, als het waere, zijne Onderkoningen zijn, hier op aerde.

7. Ende wanneer de gemelde duysent jaren sullen ge-eyndigt zijn, sal de satanas uyt sijne gevanckenisse ontbonden, en, uit den afgrond, losgelaeten worden.

8. Ende hy sal uytgaen om de volcken te verleyden, die in de vier hoecken der aerde zijn, (l) den Gog en den Magog, om haer (m) te vergaderen tot den krijgh: welcker getal is als het zant aen de zee.

De Apostel spreekt van *volken, die in de vier hoeken der aerde zijn*, dat is, op de uiterste grensen van den aerdboodem, in verre afgeleegene Landstreeken. — Zy heeten vervolgens *de Gog en Magog*. De benaeming is overgenoomen, uit Ezech. XXXVIII. en XXXIX. De Propheet kreeg een Goddelyk bevel, om *zijn aengezicht te zetten, tegen Gog, het land van Magog, den Hoofdvorst van* MESECH *en* TUBAL. (Verg. Ezech. XXXVIII: 2.)

De daer bedoelde persoon wordt beschreeven, *als* GOG, *het land van* MAGOG, of, gelijk wy het vertaelt hebben, GOG *van het land* MAGOG (*i*). Door MAGOG, heeft men *Scythien* te verstaen, dus genaemd, naer MAGOG, den tweeden zoon van JAPHETH Gen. X: 2. Van dit *Land* Magog nu, of *Scythien*, was de hier bedoelde persoon de *Gog*, dat is de Oppervorst van *Scythien*, die, by de inwooners van dat Land, *Gog* genaemd werdt, zijnde deese naem denkelyk van het zelvde gebruik, als oudtijds die van PHARAO was, by de *Egijptenaeren*, en, nog ten huidigen dage, die van SCHACH is, by de *Persen*, die van CHAN by de *Tartaeren*, en die van CZAER by de *Russen*.

Voorts

(l) Ezech. 38: 2. ende 39: 1, 6. (m) Openb. 16: 14.
(*i*) XV *Deel*. p. 392.

Voorts heet hy de *Hoofdvorst van* MESECH *en* TUBAL. — Door MESECH, schijnt dat zelvde volk bedoeld te worden, het welk anders *Moscheërs* genaemd wordt, woonende tusschen de *Caspische* en *zwarte* Zeeën; en TUBAL zal dan beteekenen de oude *Tibareenen*, die, volgens STRABO, langs de kust der zwarte zee, niet verre van het landschap *Colchis*, gewoont hebben. — GOG was derhalven een machtig Vorst, het hoofd van de *Schythen*, *Moscheërs*, en *Tibareenen* (*k*).

Met toespeeling, op deese Godspraek van den Propheet EZECHIEL, zegt de Apostel: de GOG *en de* MAGOG zullen zich, door den Satanas *verleiden* en aenhitsen laeten, *om zich te vergaederen tot den krijg*, welken zy voeren zullen, tegen den Verlosser en zijn volk, *en het getal* van deese vereënigde vyanden zal verbaesend groot zijn, *als het Zand aen de Zee.* Eene zeer talrijke meenigte wordt meermaelen vergeleeken, by het Zand, aen den oever der Zee. (Vergel. Gen. XXII: 17. XXXII: 12. XLI: 49.) — Zoortgelyk een bericht geevt ook de Propheet EZECHIEL, omtrent het heirleeger van GOG, bestaende uit de gemelde volken, by welke nog aenzienlyke hulpbenden koomen zouden. Hy spreekt van *een gansch heir*, *paerden en ruiteren*, *die al te mael volkoomen wel gekleed zijn*; van eene *groote vergaedering*, *met rondas en schild*, *die al te mael zwaerden handelen*; van *veele volken*; van *eene wolk*, *welke het Land bedekte.* (Verg. Ezech. XXXVIII: 4, 6, 9.)

De hier bedoelde *krijg* moet niet vermengd worden, met dien, welke, op het uitgieten van de *zesde schael*, volgen zal: want deese zal gevoerd worden, door de Oostersche Koningen, die daer toe, door het Monsterdier, en den valschen Propheet, zullen aengehitst worden. (Verg. Kap. XVI: 12-16) Maer de hier bedoelde krijg zal plaets hebben, na dat het Monsterdier en de valsche Propheet reeds, in den poel van vuur en zulpher, zullen geworpen zijn. (Verg. Kap. XIX: 19, 20. XX: 10.) — Die krijg, welke Kap. XVI: 12-16. kortelyk beschreeven wordt, is Kap. XIX: 11-21, in de byzonderheden, naeder afgeteekend.

De *krijg*, welken GOG en zijne medestanders voeren zullen,

(*k*) XV *Deel.* p. 391, 394.

is dezelvde, met dien, welke Kap. XVII: 14. kortelyk vermeld werdt. Tien Vorstendommen, welke nog weinig of geen aenzien hadden, toen de schroomelyke straf, over de geheimzinnige *Hoer*, werdt uitgeöeffend, zullen, wanneer de Satan, uit den onderäerschen kerker, in welken hy duizend jaeren moet gevangen zitten, zal losgelaeten zijn, tot Koningrijken, verheeven worden; en deese zullen zich, op aenvoering van die oude Slang, met *Gog*, vereënigen, om den laetsten aenval te doen, op het volk van den Verlosser. Maer het LAM zal hen overwinnen. (Verg. Kap. XVII: 12 14.)

Deese *krijg*, die de laetste weezen zal, welke; tegen het volk van den Verlosser, zal ondernoomen worden, is hier uitvoeriger afgeteekend, zo ten aenzien van het vyandelyk heirleeger vs. 8, als met opzicht tot de boosäertige onderneeming, en den rampzaeligen uitslag vs. 9, 10.

9. Ende sy zijn opgekomen op de breette der aerde ende omringden de legerplaetse der heyligen, ende de geliefde stadt: ende daer quam vyer neder van Godt uyt den hemel, ende heeftse verslonden.

Zy zijn opgekoomen, op de breedte der aerde. — Het woord *opkoomen* beteekent hier eenen optocht ten oorlog, ten strijde uit te trekken (*l*). De *breedte der aerde* is, in tegenstelling van de *vier hoeken der aerde* vs. 8, het middenste gedeelte van den aerdbodem (*m*). Deese zelvde uitdrukking vinden wy, by de LXX Hab. I: 5, alwaer de optocht der Chaldeeuwen, naer het Joodsche Land, beschreeven wordt. Wy meenen, hier uit, gelijk ook uit andere omstandigheeden, waer van in het vervolg naeder, te moogen besluiten, dat de *breedte der aerde* bepaeldelyk Palestina beteekenen.

Het vyandelyk heirleger, talryk als het zand aen den oever der zee, zal opkoomen, *uit de vier hoeken der aerde*, uit Landstreeken, welke verre van Palestina, geleegen zyn vs. 8. Zy zullen, van alle kanten, aenrukken, om zich te zaemen te vereënigen, even als of zy, uit de vier hoeken der

(*l*) GROTIUS l. c. *ad h. l.*
(*m*) VITRINGA l. c. p. 639.

der waereld, opdaegden; en zy *zullen opkoomen*, ten ſtrijde uittrekken, zich nederſlaen, op *de breedte der aerde*, (Verg. vs. 9, dat is, onſes erächtens, binnen de grenſen van Palestina, na dat naemenlijk de Jooden, in hun Vaderland, zullen, zijn wedergekeerd, gelijk, in het vervolg, naeder blyken zal.

De zaek wordt naeder bevestigd, door vergelyking der gemelde Godſpraek van EZECHIEL. GOG zou, met een verbaeſend heirleger, zo van zijne eigene Krijgsknegten, als van machtige hulpbenden; vyandig *koomen, in het Land, het welk wedergebracht was, van het zwaerd, het welk vergaederd was, uit veele volken; op de bergen Israëls, die ſteeds tot verwoesting geweest zijn; als het zelve Land, uit de volken, zal uitgevoerd zijn, en zy altemael zeeker woonen zullen* Ezech. XXXVIII: 8. — Hier wordt het volk, tegen het welk GOG zal optrekken, naeuwkeurig beſchreeven, als eene Natie, welke, voorheen allerweegen verſtrooid, en aen langduurige mishandelingen blootgeſteld, geweest was, maer nu wederom, tot één lichaem, vereenigd was, en wel *op de bergen van Israël, welke ſteeds*, of langduurig, *tot verächting geweest waeren.* Wie kan 'er aen twyffelen, of de Geest der Godſpraek heeft het oog, op het Joodſche volk, het welk nog eens, in Palestina, na dat het eeuwen lang heeft woest geleegen, zal wederkeeren, en aldaer, tot den hier bedoelden aenval, zeeker woonen zal? (*n*)

Wyders leeren wy, uit de gemelde Godſpraek, dat deeſe aenval, in het Joodſche Land, uit roovzucht, geſchieden zal, om eenen rijken buit te maeken, uit het vee en de haeve welke de Jooden wederom, in hun Vaderland, zullen verzaemelt hebben; en dat de vyanden, aen den goeden uitſlag van hunne plunderzieke onderneeming, niet twyffelen zullen, om dat de Jooden gerust woonen zullen, zich verbeeldende, dat zy ganſchelyk, voor geenen vyandigen inval te vreezen hebben. GOG en zijne tochtgenooten zullen by zich zelven, en tot elkanderen, zeggen: *ik zal optrekken, naer dat dorpland*, naer Kanäan, het welk niet, van geſterkte

(*n*) XV *Deel.* p. 394-396.

Steeden en Vestingen, voorzien is, maer, even als een dorp, open ligt, en gemakkelyk te vermeesteren is; *ik zal koomen tot de geenen, die in rust zijn, die altemael woonen, zonder muur, en geenen grendel noch deuren hebben; om buit te buiten, en om roov te rooven*, enz. (Verg. Ezech. XXXVIII 11, 12.)

Zy omringden, zo vervolgt de Apostel, *de leegerplaets der heiligen en de gelievde Stad*. — Door de *leegerplaets der heiligen*, verſtaet de Hoogleeraer EICHHORN een heirleeger van Engelen, welke, op eenigen afſtand van de *gelievde Stad*, post gevat hadden, om dezelve te beveiligen (*o*). Onſes eräch-tens, zijn deeſe *heiligen* waere Christenen, bepaeldelyk uit de Jooden, die, in hun Vaderland, zullen zijn wedergekeerd. Maer, wat zegt dan de *leegerplaets* deeſer *heiligen*? Vermits de Jooden gerust woonen zullen, en, voor geenen vyandigen inval duchten, kan 'er geene eigenlyk gezegde leegerplaets, in welke de Krijgsknechten verzaemeld zijn, om vyandig geweld af te keeren, bedoeld worden. Wy denken daerom, aen het platte land, buiten Jeruſalem, alwaer veele Jooden, zich alleszins veilig reekenende, niet in wel geſlootene huiſen, maer ſlechts in tenten, woonen zullen. Althans de verzaemeling der tenten, welke de oude Israëllers, in de woestijne, bewoonden, wordt; met dit zelvde Griekſche woord, de *leegerplaets* genaemd, Hebr. XIII: 11, 13.

De talrijke vyanden zullen deeſe *leegerplaets der heiligen*, de wooningen en tenten der wedergekeerde Jooden, op het platte land van Palestina, onverwacht *omringen*, en van alle kanten, omcingelen, zo dat 'er, naer menſchelyke uitzichten, geene hoop op uitkoomst zal overig zijn. — De *gelievde Stad* is zeekerlyk *Jeruſalem*, het welk, op den hier bedoelden tijd, zal herbouwd zijn. Trouwens het oude *Jeruſalem* was de van God *gelievde* Stad: de HEER *beminde de poorten van Sion, booven alle wooningen van Jacob, zeer heerlyke dingen worden geſprooken, van deeſe Stad Gods*. Pſ. LXXXVII: 2, 3. — Het herbouwde Jeruſalem zal eene *gelievde Stad* zijn, voor zo ver-re

(*o*) l. c. p. 294.

re zij, in nadruk, door God zal begunſtigd en beveiligd worden. (Verg. Luc. VII: 5. Rom. IX: 25.)

Maer deeſe onderneeming zal, voor GOG, en zijn talrijk heirleeger, allerrampzaeligst uitvallen. De Apostel zegt: *'er kwam vuur needer van God uit den hemel, en heeft hen verſlonden.* Zy werden niet, met het zwaerd, gedood, gelijk in den krijg van het LAM, tegen het Monſterdier en den valſchen Propheet. (Verg. Kap. XIX: 21.) Maer het geheele heirleeger van GOG werdt, door *vuur, het welk uit den hemel nederdaelde,* ten eenemael *verſlonden,* zo dat geen man ontkoomen zy; op zoortgelyke eene wijs, als de grouwzaeme inwooners van Sodoma en Gomorra verdelgd zijn.

Het gene hier, omtrent den ſchroomelyken ondergang van GOG en zijn machtig heirleeger, voorſpeld wordt, is, door den Propheet EZECHIEL, in de byzonderheeden, uitvoerig voorgedraegen. — Hy ſpreekt, van een *groot beeven,* in het Land van Israël, welke alle ſchepſelen zal doen zidderen; het zy dat 'er eene eigenlyk gezegde aerdbeeving bedoeld worde, of liever eene ſchrik en vrees, welke den vyanden zal worden aengejaegd; van het zwaerd, met welk de een den anderen, in de uiterſte verwarring, ſlaen zal; van pestilentie, overſtelpende plasreegens, groote haegelſteenen, vuur en zwaevel, welke, uit den hemel reegenen zullen. Ezech. XXXVIII: 18-22. De Krijgslieden van GOG zullen elkanderen verſlaen; de doode lichaemen zullen onbegraeven blyven liggen, tot ſpijs van de roovvogelen, en voor het wild gedierte. De Jooden zullen vuur ſtooken, van de waepenen, welke zy overäl vinden zullen; deeſe wechgeworpene waepenen der overwonnene vyanden, zullen zulk eene verbaeſende meenigte uitmaeken, dat 'er, zeeven jaeren lang, vuur van zal geſtookt worden, zo dat de Jooden, geduurende allen dien tijd, geen hout, uit de bosſchen, houwen zullen. De onbegraevene lijken zullen eenen onverdraeglyken ſtank veroorzaeken, elk zal zich beyveren, om dezelve te begraeven; maer, uit hoofde van de verbaeſende meenigte, zullen daer toe ettelyke maenden noodig zijn. (Vergel. Ezech. XXXIX: 4-22.)

Na dat de boosäertige pooging van GOG, door eene bui-

tengewoone tusschenkoomst van het Goddelyk Alvermoogen, zal verydeld zyn, zullen de bekeerde Jooden, in hun Vaderland, gerust en veilig woonen, by uitneemenheid gezeegend worden, en uitmunten in heiligheid. (Verg. Ezech. XXXIX: 23-29.) Trouwens dan zal de Satan de menschen niet meer verleiden, maer voor altoos, in den afgrond der eeuwige lonkerheid, geworpen en gepijnigd worden.

10. Ende de duyvel die haer verleydde, en, tot die laetste vyandige onderneeming, tegen het volk van den Verlosser, had aengehitst, (n) wiert geworpen in den poel des vyers ende sulphers, alwaer (o) het Beest ende de valsche Propheet is: (Verg. Kap. XIX: 20,) ende sy sullen (p) gepijnigt worden, zonder ophouden of tusschenpoosing, dagh ende nacht in alle eeuwigheyt. (Verg. Kap. XIV: 10, 11.) (*p*).

Dit gezicht verdient zeer onse naedere overweeging.

I. Eene algemeene aenmerking moeten wy vooruit zenden. Zy is deese, dat de geheimzinnige teekening zelve allerduidelykst leere, dat de vervulling van deese Godspraek, eerst na den ondergang van het *Monsterdier* en van den *valschen* Propheet, die Kap. XIX: 11 21. voorspeld is, volgen zal. Immers JOANNES zag de zielen der Martelaeren, ook van die geenen, die, onder de heerschappy van het geheimzing Monsterdier, en op aendrijven van den valschen *Messias*, op allerleie wreedäertige wijsen, waeren van kant gemaekt; de zielen der geenen, *die het Beest, en deszelvs Beeld, niet aengebeeden hadden, en die het merkteeken niet ontvangen hadden, aen hunne voorhoofden, en aen hunne hand.* (Verg. vs. 4)

„ Indien dan dit *Duizendjaerig Rijk* alle Bloedgetuigen „ betreft, *die het Beest niet hebben aengebeeden*, zo leert „ de reden zelve, dat de *duizend jaeren*, niet voor, maer „ na

(n) Dan. 7: 11. Openb. 19: 20. (o) Openb. 19: 20. (p) Openb. 14: 10.

(*p*) *Boeven* p. 267, 268.

„ na den ondergang van het *Beest*, plaets hebben." (*q*). Ook is 'er niets duidelyker, dan dat het Gezicht, met het voorige Kap. XIX: 11-21, onmiddelyk zaemen hange. Wy ſtaen zeer gaerne toe, en wenschten wel, dat het de Uitleggers altoos in het oog gehouden hadden, dat de propheetiſche gezichten, in dit Boek, niet als eene doorloopende voorzegging van zaeken, welke, in orde van tijd op elkanderen volgen zouden, moeten beſchouwd worden; maer het verband, tusſchen dit Gezicht, en het onmiddelyk voorgaende, is zo kenbaer, dat het, met geenen ſchijn, kunne in twijffel getrokken worden. — Op het oordeel, over het *Monſterdier* en den valſchen Propheet, van welke zich de Satanas, als middelen en werktuigen, bedient had, om het Christendom, waere het moogelyk, uit te roeijen, Kap. XIX: 11-21, volgt allernatuurlykst het eindelyk ſtrafgericht, over den Satan zelven Kap. XX: 1-11.

Wy zouden 'er nog verſcheidene bewijſen kunnen byvoegen, ten betooge, dat dit Gezicht, tot de laetſte tijden, moete gebracht worden; dan wy zullen ons kortelyk, tot de voornaemſte, bepaelen.

א. Wy beroepen ons, op het verband, met de volgende vertooningen. — Wanneer men de *duizend jaeren*, van de laetſte tijden verklaert, is 'er een blijkbaer verband, tusſchen Kap. XIX: 7-9, alwaer, van de *Bruiloft des Lams*, geſprooken wordt, en Kap. XX: 4, alwaer het Rijk der Heiligen beſchreeven wordt, en tusſchen de twee laetſte Kapittelen: want, indien deeſe, van de zeegepraelende Kerk, of die hemelſche gelukzaeligheid, worden uitgelegd, zou de laetſte gelukkige ſtaet der Kerke, hier op aerde, geheel worden voorby gegaen, welken evenwel MOSE, JESAIAS, EZECHIEL, en andere Propheeten, voorſpelt hebben.

ב. De vyandige aenval van GOG en MAGOG, welke de Satan, na dat hy duizend jaeren gebonden is, verleiden zal, om, tegen de wooningen der *heiligen en de ge-*

(*q*) VITRINGA l. c. p. 592.

lievde Stad, ten ſtrijde op te trekken Kap. XX: 7 9, moet, volgens de voorzegging van EZECHIEL Kap. XXXVIII en XXXIX, welke hier zeekerlyk niet, by bloote toeſpeeling, wordt aengehaeld, in de laetſte daegen, plaets hebben: want de verdelging van deeſe vyanden wordt, met de algemeene bekeering der Jooden, en hunne herſtelling, in hun Vaderland, blijkbaer te zaemengevoegd. (Verg. Ezech. XXXVII: 24. XXXVIII: 8. en XXXIX: 35)

Het is waer GROTIUS brengt deeſe Voorzegging van EZECHIËL, tot de verloſſing der Jooden, uit de gevangenis van Babel, en tot de tijden der Maccabeenen. Maer, dat dezelve nog nimmer vervuld zy, en zaeken voordraege, welke eerst, in de laetſte eeuwen der waereld, gebeuren zullen, is blijkbaer genoeg, uit de volgende merkwaerdige byzonderheden; — dat alle de nakoomelingen van JACOB *één eenig volk zullen uitmaeken, op de bergen Israëls, zo dat zy niet meer twee volken zullen zijn, noch voordaen meer in twee Koningrijken, verdeeld weezen, en dat zy allen te zaemen eenen eenigen Koning, tot Koning, hebben zullen.* Ezech. XXXVII: 22; — dat zy, in Godsvrucht en heiligheid, zullen uitmunten Ezech. XXXVII: 23, 24; dat zy, in Paleſtina, wederkeeren, en, onder Gods gunſtige beſcherming, veilig woonen zullen, *in het Land, het welk de* HEER *zijnen knecht* JACOB *gegeeven had, en waerin hunne Vaders gewoont hadden* Ezech. XXXVII: 25. en XXXVIII: 8, 9; — dat zy, uit alle de Heidenen, zullen verzaemeld worden, om in hun Vaderland, weder te keeren, zo dat *aldaer*, onder de Heidenen, *niemand van hen meer zal overgelaeten worden* Ezech. XXXIX: 2, 8; — dat dit alles geſchieden zal, *na veele daegen*, en *in het laetſte der jaeren*, wanneer de *bergen van Israëls ſteeds*, en geduurende veele eeuwen, *tot verwoesting zullen geweest zijn.* Ezech. XXXVIII: 8.

3. Eindelyk wordt de zaek bevestigd, door veele Voorzeggingen der oude Propheeten, die den heerlyken

ſtaet

ſtaet der Kerke, zo als dezelve, na den ondergang van alle haere vyanden, in het laetst der daegen, zal plaets hebben, zeer duidelyk beſchreeven hebben.

DANIEL, by voorbeeld, ſpreekt Kap. II: 34, 35; van *eenen ſteen, afgehouwen zonder handen, die, tot eenen grooten berg, werdt, zo dat hy de geheele aerde vervulde*, om daer door aen te wijſen, dat het Koningrijk van *Mesſias*, van tijd tot tijd, zou worden uitgebreid, tot dat het zich, in het laetst der daegen, zal uitſtrekken, over de geheele aerde. — Kap. VII: 27. beſchrijvt die zelvde Propheet het Koningrijk van den *Mesſias*, als een *eeuwig Rijk*, en voegt 'er by, dat alle *heerſchappyen Hem zullen eeren en gehoorzaemen*. Dit zal eerst, in nadruk, vervuld worden, op het einde der waereld, wanneer *alle Koningrijken Godes en zijner Gezalvdens* weezen zullen. (Verg. Openb. XI: 15.) MOSE heeft uitdrukkelyk beloovt, dat de HEER den vloek, onder welke het Land Kanäan, nu reeds zo veele eeuwen, geleegen heeft, ten laetſten zal wech neemen, en het zelve, aen Israël, ter bezitting weder geeven zal, wanneer zy de kennelykſte blyken van Gods ontfermende lievde, en gunſtige beſcherming, ondervinden zullen. (Verg. Deut. XXXII: 43.) — Het is waer, deeſe Godſpraek wordt, door PAULUS den Apostel, aengehaeld, en, op de eerſte daegen van het Evangelie, toegepast. (Verg Rom. XV· 10) Dan het gene, in PAULUS tijd, plaets had, was reeds een blijkbaer beginſel van dien uitneemenden ſtaet der Kerke, welke, op het einde der Eeuwen, in vollen nadruk en luister, zál plaets hebben.

Wy zouden 'er nog verſcheidene Voorzeggingen der Propheeten kunnen byvoegen; kortheidshalven evenwel zullen wy nog eenige ſlechts opnoemen, als, by voorbeeld Jeſ. XXV. XLIX. LX. Jer· XXXII. — Ezech. XXXIV. Joël. III. Zeph. III. Zach XIV.

II. Deeſe algemeene aenmerking zal genoeg zijn, om onſe Leezeren te doen opmerken, dat alle zulke uitleggingen, door welke dit Gezicht gebracht wordt, tot gebeurtenis-

ſen, welke reeds hebben plaets gehad, geheel vervallen moeten, en dat men, uit de hoofdtrekken deezer geheimzinnige ſchildering, mag afleiden, wat 'er, in het laetſte der daegen, zal voorvallen.

ℵ. Wy zullen daerom de verklaeringen der geenen, die de vervulling der zaeken, welke hier voorſpeld worden, in gebeurtenisſen zoeken, welke reeds hebben plaets gehad, ſlechts kortelyk opnoemen.

A. De beroemde Kerkvader AUGUSTINUS bracht het *binden van den Satan*, en het begin van het *Duizendjaerig Rijk*, tot de eerſte daegen van het Euangelie (*r*). Hierin is hy, door de Uitleggeren der midden eeuwen, naergevolgd (*s*).

B. GROTIUS en anderen verklaeren dit Gezicht, van de rust, welke der Kerke, door CONSTANTYN *den Grooten*, gegeeven, en, door zijne opvolgers, vermeerderd is. — De *opwekking* en het *regeeren der Martelaeren, met* CHRISTUS, *duizend jaeren*, vs. 4, zal daerin beſtaen hebben, dat 'er wonderdaedige geneezingen geſchieden, by de graeven der Bloedgetuigen, en dat zy, door de Gemeenten, openlyk geëerd wierden, tot dat de eer der Martelaeren, na verloop van *duizend jaeren*, by veelen, begon te verminderen. — De vyandige aenval van GOG en MAGOG vs. 7-9. wordt verklaerd, van de *Ottomannen*, die de dwaelleer van MUHAMMED allerweegen voortplantten, en *Conſtantinopolen* innaemen; en het *nederdaelen van vuur uit den hemel*, om GOG en zijne heirleegers te verteeren vs. 9 b. ſtaet, volgens deeſe uitlegging, in den nog toekoomſtigen ondergang van het Turkſche Rijk, vervuld te worden (*t*).

Deeſe manier van uitlegging heeft de beroemde VITRINGA, in de byzonderheeden, naeder en met opzet wederlegd (*u*).

ℶ. De

(*r*) *De Civit. Dei* l. XX. c. 6—
(*s*) USERIUS *de Succeſſ. Eccl.* c. 1. §. 6.
(*t*) GROTIUS *l. c. ad Apoc.* XX: 1-10.
(*u*) l. c. p. 595, 601.

3. De *duizend jaeren*, geduurende welke de Satan zal gebonden zijn, om de volken niet meer te verleiden, zullen eenen aenvang neemen, na dat het *Monsterdier*, en de *valsche Propheet* zullen verdelgd, en, *in den poel des vuurs, die met sulpher brandt, zullen geworpen zijn*, (Verg. Kap. XIX: 20.) Nu meenen wy genoegzaem betoogt te hebben, dat het *Monsterdier* Kap. XIII: 1-10. eene waereldsche Heerschappy zy, welke, eerst in volgende eeuwen, zal te voorschijn koomen; terwijl het *Beest, uit de aerde*, of de *valsche Propheet* Kap. XIII: 11-18, naer ons inzien, een valsche *Messias* weezen zal, die eenen grooten aenhang, onder de ongeloovige Jooden, maeken, en zijnen invloed, op die gemelde Heerschappy, misbruiken zal, om de Christenen, waere het moogelyk, allerweegen en geheel te verdelgen. Vermits nu nog geene beginselen van deese dingen, of voorbereidselen tot dezelve, vernoomen worden, moogen wy besluiten, dat 'er nog Eeuwen verloopen moeten, voor dat die *duizend jaeren* eenen aenvang neemen zullen.

Op deese gelegde gronden, gaen wy over, om dit geheimzinnig Gezicht, in de byzonderheeden, wat naeder te beschouwen. Het behelst drie hoofdzaeken; het *binden van den Satan*, het *Duizendjaerig Rijk*, en den *laetsten vyandigen aenval*, op het volk van den Verlosser.

A. Het *binden* en beteugelen *van den Satan* vinden wy vs. 1-3, De Apostel zag, dat de *Draek*, *de oude Slang, welke is de Duivel en Satanas*, door eenen Engel, *gegreepen*, *met eene groote keeten gebonden*, *in den afgrond geworpen*, *en daerin gesloten werdt*, *zo dat hy de volken niet meer verleidde*, *tot dat de duizend jaeren zouden geëindigd zijn.*

Wy leeren 'er uit, dat 'er eens een lange tijd koomen zal, geduurende welken tijd, de volken niet meer, gelijk hy, zeedert het inkoomen der zonde in de waereld, altoos gedaen heeft, (Verg. Joh. VIII: 44, door den Satan zullen verleid worden. Der-

halven zullen niet alleen alle vervolgingen, tegen de Christenen, welke, door den Satan, worden aengeblaefen, geheel een einde neemen, maer de Duivel zal zich ook niet meer, tegen de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, onder de volken, kunnen aenkanten; de *macht der duisternis*, de verleiding tot afgodery en bygeloov, Col. I: 13, zal niet meer vernoomen worden; de *God van deefe Eeuw zal de zinnen der menfchen niet verblinden, door de dingen, welke verlooren gaen*, door de zinnelyke voorwerpen, om te verhinderen, *dat hen beftraele de verlichting des Euangeliums der heerlykheid van* CHRISTUS, 2 Cor. IV: 4; hy zal niet meer *werken, in de kinderen der ongehoorzaemheid, om te doen den wil des vleeschs, en der gedachten* Eph. II: 2, 3.

Dit *binden* en *opfluiten* van den Satan zal den weg baenen, dat de waerheid van het Euangelie allen menfchen zal openbaer worden, en dat zich *volken*, by volken, tot den Verlosfer, bekeeren zullen. — Tot deefen tijd brengen wy daerom het gene de Apostel PAULUS verzeekert heeft, dat de *volheid der Heidenen zal ingaen*. (Verg. Rom. XI: 25.) Daer na zal ook *gansch Israël zaelig* worden, gelijk, in het vervolg, naeder blyken zal. (Verg. XI: 26.) — „ Wanneer de Duivel afgebeeld wordt, als het „ Hoofd of de Regeerer der boofe geesten, fchijnt, „ in de opfluiting van hun hoofd, ook beöogt te „ worden de beteugeling van hunne macht; zo dat, „ in het algemeen, het oogmerk van den Geest der „ Voorzegging, in deefe verbloemde befchrijving, „ fchijnt te zijn, dat, geduurende dit ganfche tijdperk, dat is duizend jaeren lang, de Kerk van „ CHRISTUS zal genieten zuiverheid van Godsdienst, „ in vreede, zonder eenige verhinderingen van deefe oude vyanden des menfchelyken geflachts, werkende in de kinderen der ongehoorzaemheid. En „ dit fchijnt in te fluiten, dat allen zullen bekeerd „ zijn, en, offchoon 'er al eenigen mogten onbekeerd

„ keerd blyven, zullen die, geduurende de kluis-
„ tering van den Satan, zo weinig in getal zijn, —
„ en zo zwak, in vergelijking van de waere Chris-
„ tenen, dat zy nimmer den vreede van CHRISTUS
„ Kerk zullen durven of kunnen ontrusten (*v*)."

Niet tegenſtaende deeſe algemeene bekeering der Heidenen, zullen evenwel nog eenige volken, *die*, volgens vs. 8, *in de vier hoeken der aerde zijn*, zich in het ongeloov, blyven volharden. Deeſe zullen nog eens eenen laetſten aenval doen, op het volk van den Verlosſer. (Verg. vs. 7-9.) Maer dit zal eerst geſchieden, na het eindigen van die *duizend jaeren*; dan zal de *Satan voor eenen kleinen tijd*, *ontbonden worden*, *uit zijne gevangenis*. (Verg. vs. 3, 7.) Geduurende het gemelde tijdverloop, zal hy die hardnekkige volken niet aenhitſen, om hunne dwaeling voort te planten, of den vreede der Kerke te verſtooren. — Men moet zich derhalven geenen volmaekten ſtaet der Kerke verbeelden. Deeſe wordt, voor den hemel bewaerd, en, hier op aerde, zal altoos eenig gebrek blyven heerſchen. Maer de weinige vyanden, die nog van het Christendom afkeerig zijn, zullen beteugeld worden; en de ſtaet der Kerke zal ongemeen luisterrijk zijn, in zuiverheid, zo van leer, als van zeeden (*w*).

Deeſe gezeegende bloeiſtaet en vreede der Kerke zal *duizend jaeren* duuren. — *De Engel*, *welken* JOANNES *zag afkoomen van den hemel*, *greep den Draek*, — *en bondt hem duizend jaeren*, — *op dat hy de volken niet meer verleiden zoude*, of zo dat hy de volken niet meer verleidde, *tot dat de duizend jaeren zouden geëindigd zijn*. (Verg. vs. 2, 3.)

Maer moet men de bepaeling van *duizend jaeren*, juist van zo veele jaeren verſtaen, dan wel van een langduurig tijdverloop? Onder de nieuwere Uitlegge-

(*v*) LOWMAN l. c. p. 277.
(*w*) ROSENMULLER *Scholia in N. T. Tom. ad h. l. Tom.* V. p. 684.

ren, schijnt het de Heer EICHHORN (*x*), op de laetst gemeld wijs, te begrijpen; en hier meede stemt de Heer ROSENMULLER overëen, schrijvende (*y*); „ *dui*.
„ *zend jaeren* beteekenen wel eenen langen tijd, en
„ zijn niet eigenlyk te verstaen; want, in schilde-
„ ringen, kan een langer en een kort tijdverloop
„ niet anders, dan door getallen, worden uitge-
„ drukt; — JOANNES bediende zich van het dui-
„ zendtal, om dat dit getal, by de Jooden, geheim-
„ zinnig is."

Dan, daer de Apostel, van deese *duizend jaeren*, niets eens, maer tot zesmaelen toe, vs. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, zo uitdrukkelyk melding maekt, is 'er geene reden altoos, om, van den letterlyken zin, af te wijken. Voeg 'er by, dat deese *duizend jaeren*, vier maelen, met het voorzetsel τα χιλια ετη meer bepaeldelyk worden aengeweezen, vs. 3, 4, 5, 7. Ook is 'er niets onregelmaetigs of ongerijmds, in deese opvatting. — „ Niets is reedelyker dan de
„ verwachting, dat eens, na zo veel strijdts en
„ worstelingen, de deugd zal zegevieren, en de
„ waerheid en gerechtigheid van God, over de ge-
„ heele waereld, zal erkend worden (*z*)." Daer nu die strijd en worstelingen reeds zo veele eeuwen geduurt hebben, en, naer onse gedachten, nog zo veele eeuwen zullen aenhouden, byzonder wanneer die Heerschappy, welke Kap. XIII, als een verschrikkelyk Monsterdier, geteekend is, zal zijn te voorschijn gekoomen zijn; is het ook reedelyk te denken, dat de rust en bloeistaet der Kerke, die, op het einde der eeuwen, zal plaets hebben, niet korter, dan *duizend jaeren*, duuren zal.

B. Geduurende die *duizend jaeren*, zullen de *Martelaers herleeven*, en, *met* CHRISTUS, *als Koningen heerschen*.

(*x*) l. c. p. 278, 279.
(*y*) l. c. p. 683, 584.
(*z*) l. c. p. 649.

ſchen. (Verg. vs. 4-6.) Dan laeten wy wat naeder onderzoek doen, naer dit

DUIZENDJAERIG RIJK.

A. Dit algemeene moogen wy vooräf vastſtellen, dat deeſe *duizendjaerige Heerſchappy*, niet in den hemel, maar op de aerde, zal plaets hebben. Immers de duizendjaerige vreede en voorſpoed, welke hier beſchreeven is, zal ten laetſten, door eenen vyandigen aenval van GOG en MAGOG, geſtoord worden. (Verg. vs. 7-9.) Maer dergelyk een aenval kan zeekerlyk, in den hemel, tegen de verheerlykte Kerk, geene plaets hebben. — Door deeſe aenmerking vervalt het begrip van den beroemden PISCATOR, die de opwekking der Martelaeren wel eigenlyk opvatte, maer dat zy, aenſtonds na hunne opſtanding, ten hemel zouden worden opgenoomen, om aldaer, met CHRISTUS, als Koningen, te heerſchen, duizend jaeren.

B. Dat 'er zulk een gelukkige tijd, voor de Kerk, als hier het *Duizendjaerig Rijk* beſchreeven wordt, op het einde der eeuwen, zal plaets hebben, is, door de oude Propheeten, gelijk wy reeds gezegt hebben, (*a*), allerduidelykst voorſpeld. — Ook is deeſe verwachting zeer bekend, by de Jooden (*b*). Onder de Joodſche Schrijvers, zegt Rabbi KETINA, gelijk verhaeld wordt, in de *Gemara*, of uitlegging van den *Talmud*, „ dat de „ waereld, zes duizend jaeren, duurt, en, in „ een *duizend jaer*, zal die verwoest worden, „ dat is, de HEER zal de vyanden vernielen, en „ zijn volk wreeken." Dit wordt bevestigd, door eene zeer bekende overleevering, dat, ge-

(*a*) *Booven* p. 450, 451.
(*b*) TH. BURNET *Theoria Telluris* S. l. IV. c. 6.

lijk ieder zeevende jaer een ſabbath of ruſtjaer is, alzoo ook de laetſte duizend, van de zeeven duizend jaeren, geduurende welke de waereld ſtaen zal, een ſabbathjaer zullen uitmaeken, in welke God zal verheerlykt worden. — De zeer geleerde MEDE heeft, in eene opzettelyke verhandeling, welke hy, by zijne verklaeringen, over het Boek der OPENBAERING, gevoegt heeft, de gevoelens der Joodſche Leeraeren, over dit ſtuk, naeuwkeurig verzaemelt. Ook heeft de Hoogleeraer EICHHORN eenige der voornaemſte plaetſen, uit de ſchrivten der Joodſche Geleerden, aengehaelt (*c*). — „ Deeſe hoop der Joodſche Kerk, (op een duizendjaerig vreederijk) „, is, in de ſchoole der overleeve-
„ ring, bewaerd, en tot het nageſlacht overge-
„ bracht; het zy, dat vroome en geleerde Man-
„ nen, die, na de tijden van de Babyloni-
„ ſche ballingſchap, geleevt hebben, dit, uit
„ ernſtige overpeinſingen van de wettiſche voor-
„ beelden, en Godſpraeken der Propheeten,
„ gehaelt hebben, het zy dat men dit van hooger
„ moet afleiden: want ik twijffel niet, of die
„ overleevering moet zeer oud zijn, ſchoon de-
„ zelve, gelijk het gemeenlyk gaet, met den tijd,
„ met verdichtſelen, bezoeteld is (*d*).”

In die tijden, welke naest aen de Eeuw der Apostelen, reiken, was het, by de Kerkvaders, een algemeen aengenoomen gevoelen, dat de Kerk, op het einde der waereld, eenen voorſpoed en vreede van duizend jaeren genieten zoude; en dit gevoelen heeft ſtand gehouden, tot dat het AUGUSTINUS in den zin kwam, het begin van het Duizendjaerig Rijk, tot de eerſte dagen van het Euan-

(*c*) l. c. p. 283, 284.
(*d*) VITRINGA l. c. p. 603.

Euangelie, te bepaelen (*e*). De aenleiding, welke AUGUSTINUS, van het algemeen begrip, deedt afwijken was waerſchijnlyk, dat zommigen zich duizend jaeren verbeeldden, welke, in allerleië vermaeken, en wellusten, zouden worden doorgebracht (*f*).

Wy zouden een aental van plaetſen, uit de Schrivten der vroegſte Kerkvaderen, kunnen aenhaelen, welke MEDE, BURNET, en anderen verzaemelt hebben. Kortheidshalven bepaelen wy ons, tot de volgende. — JUSTYN *de Martelaer*, in de tweede Eeuw, getuigde, dat de leer, noopens het duizendjaerig Rijk het algemeene gevoelen van zijnen tijd waere, zeggende: „ ik, en
„ de overige Christenen, die, in alle deelen,
„ rechtzinnig zijn, gelooven, dat 'er eene op-
„ ſtanding van het vleesch zal plaets hebben, en
„ een duizendjaerig verblijv, binnen Jeruſalem,
„ het welk wederom opgebouwd, vercierd, en
„ uitgelegd zal worden. — Een zeeker man,
„ onder ons, met naeme JOANNES, één van
„ CHRISTUS Apostelen, voorſpelt, door eene Open-
„ baering aen hem gedaen, dat de Christenen,
„ in het nieuw Jeruſalem, duizend jaeren leeven
„ zullen, en dat daerna de algemeene opſtanding
„ en het oordeel weezen zal" (*g*). — TERTULLIANUS, in de derde Eeuw, verklaerde het Koningrijk te gelooven, het welk aen de Christenen, op aerde, beloovd is, en hunne opſtanding, om duizend jaeren, in het nieuw Jeruſalem, te leeven, en alle geestelyke vermaeken te genieten (*h*). — LACTANTIUS, die, in het begin der vierde Eeuw, gebloeit heeft, ſpreekt van duizend jaeren, geduurende welke alle godloosheid, van

(*e*) *De Civit. Dei* l, XX, c, 6—
(*f*) J VORSTIUS *Diſſert.* S. l. III. c, 1, p, 18—
(*g*) *Dial. cum* TYPHONE.
(*h*) *Adv.* MARCIONEM l. III. c. 24.

de aerde, zal verbannen worden, en de gerechtigheid heerschen zal, en zegt, dat Gods Zoon, wanneer Hy de rechtvaerdigen in het leeven zal herstelt hebben, duizend jaeren, onder de menschen, verkeeren, en over hen, op eene billyke wijs, regeeren zal; eindelyk voegt hy 'er by: „ deese is de leer der heilige Propheeten, welke „ wy Christenen volgen; deese is onse wijs„ heid" (*i*).

Deese weinige, maer duidelyke, plaetsen zijn genoeg, om te bewijzen, dat de leer van het *duizendjaerig Rijk*, geduurende de drie eerste Eeuwen, algemeen geloovd zy; en zelvs was dit geloov eene van de voornaemste oorzaeken van de standvastigheid der Christenen, onder alle verdrukkingen. Zy verlangden, naer den Marteldood, om deelgenooten te worden van de voorrechten, welke de Bloedgetuigen, by de eerste opstanding, genieten zullen (*k*).

Naderhand geraekte de leer, van het *Duizendjaerig Rijk*, in minächting, vooräl toen men 'er allerleië verdichtselen van vleeschelyke vermaeken, begon in te mengen, en dit Rijk, naer dartele vooröordeelen des vleeschs, te schikken. — NEPOS, Bisschop in Egypten, begon, reeds in de derde Eeuw, te beweeren, dat 'er een tijd van lichaemelyke wellust koomen, en duizend jaeren duuren zoude, en zocht zijn gevoelen, uit de OPENBAERING van JOANNES, te bewijsen. Dit gav aenleiding, dat de OPENBAERING, als waere zy een ondergeschooven stuk, door zommigen, verworpen wierdt (*l*). — DIONYSIUS, die, in het midden der *derde* Eeuw, Bisschop van *Alexandrien* geweest is, verzette zich, tegen de *Chiliasten*, ge-

(*i*) *Instit. Pirin.* l. VII. c. 14, 24, 26.
(*k*) DODWELL *Diss. Cyprian.* Diss. XII. §. 20.
(*l*) EUSEBIUS *Hist. Eccl.* l. VII. c. 24, 25.

gelijk zy genaemd worden, of drijvers van het duizendjaerig Rijk, die beweerden, dat 'er een aerdsch Koningrijk te wachten waere, in het welk men allerleië zinnelyke wellusten, geduurende duizend jaeren, genieten zoude, om dat die ongerijmde begrippen, in Egypten, zeer veel veld wonnen (*m*). Maer hy veröordeelde teevens de handelwijs van zommige yveraers, die, om den *Chiliasten* het bewijs, het welk zy, uit Openb. XX: 1-6, voor hunne ongerijmde begrippen, afleidden, geheel te ontneemen, te verre gingen, beweerende, dat de geheele Openbaering niets anders waere, dan een onverſtaenbaer en kwalyk zaemenhangend verdichtſel van CERINTHUS.

Dan hier over, hebben wy, in onſe INLEIDING, tot het voorgaende XXVIſte Deel, met opzet gehandeld (*n*).

C. Het *Duizendjaerig Rijk*, of het lange tijdverloop, geduurende welken de Kerk eenen uitneemenden voorſpoed, en eenen ongeſtoorden vreede, genieten zal, wordt kortelyk beſchreeven, vs. 4-6.

α. Dat 'er, in deeſe beſchrijving, niets voorkoome, het welk eenige ſchijnbaere aenleiding zou kunnen geeven, tot de groove en ongerijmde begrippen der evengemelde *Chiliasten*, heeft geen opzettelyk betoog noodig. Men moet zich in tegendeel verwonderen, hoe het menſchelyk verſtand dermaete kunne verwilderd worden, dat het dit propheetiesch gezicht misbruike, om dergelyke ongerijmde dingen te beweeren (*o*).

β. Aen den anderen kant, moet men deeſe beſchrijving van het *Duizendjaerig Rijk* niet aenmerken, als eene enkele ſchildering van de zegeprael, welke het Christendom eens, over het

(*m*) *Idem* l. c. c. 24.
(*n*) Pag. LX-LXXII.
(*o*) HARTWIG l. c. I *Theil*, S. 229.

ongeloov der Jooden, en het bygeloov der Heidenen, behaelen zal; opgecierd met beelden, ontleend, uit de begrippen der oude Jooden, omtrent zodaenig een Rijk (*p*). — Immers alles, wat Joodsch is, is even daerom niet valsch. De begrippen der Jooden, omtrent het *duizendjaerig Rijk*, schoon naederhand met verdichtselen, bezoeteld, zijn, gelijk wy reeds gezegt hebben, in de Godspraeken der oude Propheeten, gegrond. „ Zo weinig derhal-
„ ven, als 'er, uit de vleeschelyke verwach-
„ tingen der Jooden, van den MESSIAS en zijn
„ Rijk, voortvloeit, dat er geen MESSIAS zy,
„ of dat onse JESUS niet de waere, en zijn Rijk
„ het, door de Propheeten, verkondigde Rijk
„ van den MESSIAS niet zy; even zo weinig
„ volgt, uit de averrechtsche verklaeringen
„ der Jooden, van deese *duizend jaeren*, en
„ hunne fabelächtige byvoegsels, dat 'er aen
„ de geheele zaek niets waer zy, en dat zy
„ niet van God kunne geöpenbaerd zijn" (*q*).

Al het gene de Apostel, van het *duizendjaerig Rijk*, gezegt heeft, bestaet, in deese drie hoofdbyzonderheeden; — dat de *Martelaers zullen opstaen*, — dat de *Verlosser heerschen zal*, — dat de *Heiligen Priesters* weezen zullen.

a. Vooreerst zullen de Martelaers worden opgewekt. — *Ik zag*, zegt de Apostel vs. 4[b], 5, *de zielen der geenen, die onthoofd waeren, om het getuigenis van* JESUS *en om het woord Gods*, dat is, der Christenen en der Leeraeren, die, onder de vervolgingen van Jooden, Heidenen, Ariaenen, en andere vyanden der waerheid, wreedäertig waeren van

kant

(*p*) EICHHORN l. c. p. 281 - 290.
(*q*) HARTWIG l. c. I *Theil.* S. 238.

kant gemaekt, als meede de zielen *der geenen, die het Beest, noch deszelvs Beeld, aengebeeden hadden, en die het merkteeken niet ontvangen hadden, aen hun voorhoofd, en aen hunne hand;* dat is zulken, die, onder de heerschappy, Kap. XIII, door het Monsterdier afgeteekend, en door aenhitsing van den *valschen Messias*, den marteldood, in nog toekoomende tijden, ondergaen zullen; en zy leevden; — maer de overigen der dooden werden niet weder leevendig, tot dat de duizend jaeren geëindigd waeren. *Deese is de eerste opstanding.*

Nu is de groote vraeg, of deese *opstanding der Martelaeren* letterlyk, dan zinbeeldig, moet verstaen worden? Wy zullen beide de uitleggingen, met de bewijsen, welke daer voor worden bygebracht, kortelyk opgeeven, en 'er dan ons besluit uit afleiden.

1. Van weerskanten worden zeer schijnbaere bewijsen aengevoerd.

-. Verre weg de meesten der laetere Uitleggeren denken aen eene zinbeeldige opstanding. — Volgens deese zal dit Gezicht geheimzinnig te kennen geeven, dat 'er eens een tijd koomen zal, op welken de Christenen zullen uitmunten, in kracht van geloov, en in schitterende heiligheid zo dat zy den geest en het gemoedsbestaen der Martelaeren hebben zullen, voor zo verre zy zoortgelyk eene standvastigheid in het geloov en zuiverheid in zeeden, zullen openbaer maeken; of op welken de Martelaers als het waere herleeven zullen, voor zo verre de zuivere geloovsleer, welke zy, met hun bloed, verzeegelt hebben, algemeen

zal worden aengenoomen. „ De op„ standing der Martelaeren, (zegt de Hoogleeraer VITRINGA) „ is zinbeeldig „ en oneigenlyk, voor zo verre zy „ openlyk zullen gerechtvaerdigd, en „ verdeedigd worden, tegen alle las„ teringen, welke hunnen goeden „ naem bezwalkt hadden; — dus zou „ die zinbeeldige opstanding een *voor„ recht* der Bloedgetuigen zijn, en der „ voortreffelyke Kerkleeraeren, welker „ goede naem en werk, door de vy„ anden, verduisterd was, en, in „ deesen tijd, zouden zy in hunnen „ vollen dag gesteld en openlyk gepree„ sen worden; de Kerk zou, in dee„ sen tijd, hunnen naem zeegenen, „ en, uit de geschiedschrivten, doen „ herleeven, en haere gemeenschap „ met dezelve, in het openbaer, be„ tuigen" (*r*). Maer bewijsen, voor deese geheimzinnige verklaering, van welke elk het gedrongene en weinig beduidende aenstonds zal opmerken, heeft de groote Man niet bygebracht.

De Heer ROSENMULLER verwerpt meede den letterlyken zin, zonder eenig bewijs, voor de geheimzinnige uitlegging, op te geeven, zeggende eenvouwig: „ dit is zo niet te verstaen, „ als of die zelvde Godvruchtige Mar„ telaers — herleeven zouden; maer, „ op eene verbloemde wijs, en onder „ zeeker zinneprent, wordt de bloei„ ende staet der Christen Kerke afge„ maeld, welke zo groot zal zijn, als

„ of

(*r*) l. c. p. 628, 629.

„ of de oude Martelaers, uit hunne „ graeven opgewekt zijnde, wederom „ gerust, op deese aerde leevden" (*s*). Volgens den Heer HARTWIG „ is het „ zogenaemde *Duizendjaerig Rijk* niet „ anders, dan een tijd, wanneer het „ Christendom, op aerde, heerschende „ is; wanneer dit geschied, wanneer „ de heilige en zaelige leer van JESUS, „ voor welke de Martelaer zijn leeven „ liet, zich zegepraelende over de „ aerde verbreidt, zo staet de Marte- „ laer, de belijder, als het waere van „ de dooden wederom op" (*t*). Hy beroept zich, op drie bewijsen, van welke, in het vervolg, naeder.

Onder onse Godgeleerden, is de uitmuntende NAHUYS de laetste geweest, die, met opzet, over dit gezicht, gehandelt, en de *opstanding der Martelaeren* zinbeeldig opgevat heeft (*u*). Wy zullen 's Mans bewijsen, te gelijk met die van den Heer HARTWIG, en andeeren, kortelyk voordraegen.

I. Men meent, dat het begrip, van eene eigenlyke opstanding der Martelaeren, niet kan overëen gebracht worden, met de doorgaende leer der Heilige Schrivten, welke geene andere, dan de algemeene opstanding, kennen; en dat het beweeren van eene *voorópstanding*, uit deese ééne plaets, niet voorzichtig zy,

(*s*) l. c. p. 685.
(*t*) l. c. I *Theil.* S. 276.
(*u*) *Verklaering van* PAULUS *Briev aen de Philippensen* III *Deel.* p. 169—

daer de gezichten, in dit Boek, meest alle geheimzinnig zijn (*v*).

II. Men voegt er by, dat het voorstel van JOANNES zelvs genoegzaem aenduide, dat het niet, in eenen letterlyken zin, moete verstaen worden; om dat hy niet zegt, dat de Martelaers hier op aerde zullen koomen en hun verblijv houden; als meede, om dat de duivel, na het eindigen der duizend jaeren, wederom zal losgelaeten worden; zo dat de Martelaers, wanneer zy eigenlyk stonden opgewekt te worden, by de ontbinding van den Satan, of op aerde moeten gebleeven, of weer gestorven, of in den hemel opgenoomen zijn. „ Maer, (zegt de Hoogleeraer) „ van het laetste leest men niet „ een woord; het tweede is onge„ rijmd; en het eerste strijdt, met „ den staet der gelukzaeligheid, na „ den dood" (*w*).

III. Men beroept zich, op het volgende deel van dit Kapittel, alwaer de algemeene opstanding beschreeven wordt, als eene opstanding van allen, die, van den aenvang der waereld, tot het einde toe, zullen gestorven zijn, zonder dat 'er de Martelaers van uitgeslooten worden, (Verg. vs. 12.) „ Een van beide, (zo besluit de Heer NAHUYS), moet „ dan weezen, of dat de Marte„ laers, die, in de algemeene op„ stan-

(*v*) NAHUYS l. c. p. 384, 385.
(*w*) l. c. p. 385 - 387.

„ ſtanding, neevens alle anderen,
„ uit de dooden zullen opſtaen, na
„ hunne eerſte opſtanding, weeder
„ zullen geſtorven zijn; maer dit is
„ ongerijmd, en ſtrijdt tegen vs. 6,
„ of dat die herleeving der Marte-
„ laeren, in het 4de vs., niet kan
„ verſtaen worden, en gemeend zijn,
„ van derzelver lichaemelyke opſtan-
„ ding" (*x*).

Ook ontleent men een bewijs, uit vergelyking der Godſpraek van den Propheet EZECHIEL, Kap. XXXVII.
„ Daer het gezicht van de opſtan-
„ ding der doodsbeenderen, by EZE-
„ CHIEL, ongetwijffeld zinbeeldig is,
„ aentoonende de verloſſing van
„ Gods oude volk, en de gelukkige
„ herſtelling dier Kerke, dan moet
„ ook dit Gezicht van JOANNES, op
„ gelyken voet, verſtaen worden,
„ en dus hier, door deeſe opſtan-
„ ding aen JOANNES vertoond, dat
„ zelvde, aengaende den toekoo-
„ menden ſtaet der Kerke des Nieu-
„ wen Testaments, in die laetere
„ tijden, geöpenbaerd en geleerd
„ worden het gene God den Pro-
„ pheet EZECHIEL, in het genoem-
„ de Gezicht, leerde, aengaende
„ de verloſſing en herſtelling van
„ zijn volk, uit deszelvs verval,
„ en verdrukking, te dien tijde. —
„ Wat gav nu de herleeving der
„ Martelaeren te kennen? Zy zou-
„ den herleeven, door de door-

(*x*) l. c. p. 387, 388.

„ breeking en openlyke erkentenis
„ hunner leer, door de zeegeprael
„ der waerheid, die zy beleeden,
„ en, met hun bloed, verzeegelt
„ hadden ; zy zouden herleeven,
„ door deel te neemen, in die zae-
„ lige en gelukkige gesteldheid der
„ Kerke, die haer zijn zou, als een
„ leeven, als eene opstanding, uit
„ den dood; gelijk de herstelling
„ der Kerk, uit een groot verval,
„ onheil, en verdrukking, by EZE-
„ CHIEL, vertoond wordt, onder
„ het zinbeeld eener valleië doods-
„ beenderen, welke opstaen " (y).

IIIII. De Heer HARTWIG ontleent zijn eerste bewijs, uit den zaemenhang van het gansche Boek der OPENBAERING, en den regel, die daerin doorgaends wordt in acht genoomen, dat naemenlyk alles, onder wijsselyk gekoosene zinneprenten, worde voorgesteld. — „ Ook moet men, (zegt de Schrijver) „ onderscheid mae-
„ ken, tusschen het gene JOANNES
„ *hoorde*, en het gene hy *zag*. In
„ het gene hy *hoorde*, of het gene
„ hy er zelvs byvoegt, is veel ei-
„ genlyks veel duidelyk bestemde
„ verklaering; maer, in het gene hy
„ *zag* is alles geheimzinnig en niets
„ eigenlyk. — Alzoo is de opstan-
„ ding hier geene opstanding, maer
„ een zinbeeld van eene gansch an-
„ dere zaek. Dit brengt de over-
„ eenstemming van het gansche Boek

„ noo-

(y) l. c. p. 406, 407.

„ noodwendig meede. Het zou iets
„ geheel vreemd en ongeschikt wee-
„ zen, — wanneer men, in een
„ gansch verbloemde schildering, eene
„ eenige figuur van eigenlyke ge-
„ daente wilde inschrijven. Waer
„ alles geheimzinnig is, daer moet
„ niets eigenlyk zijn. — Wanneer
„ JOANNES, by voorbeeld, uit de
„ graeven, en gebeenten, der Mar-
„ telaeren, groenende en bloeiende
„ gewassen zag opgaen en dan ee-
„ nige verklaering van dat zinbeeld,
„ door eenen Engel, ontving, dan
„ zou het, aen de overëenstemming
„ van dat Boek beantwoorden.
„ Maer, daer hy de dooden werke-
„ lyk ziet opstaen leevende en
„ heerschende aenschouwt, zo is
„ dit een zeeker teeken, dat zy niet
„ daedelyk opstaen, maer dat dit
„ alles geheimzinnige voorstellen
„ zijn, welke iets geheel anders
„ beteekenen" (z).

IIIIII. Het tweede bewijs is genoomen, uit de overëenstemming van het spraekgebruik, in de Openbaering (a), en koomt derhalven, met het voorgemelde, hoofdzaekelyk overëen. Voor het derde beroept hy zich, op eenige plaetzen, in de Schrivten der oude Propheeten, in welke ook, van eene geheimzinnige opstanding, gesprooken werdt, byzonder op Ezech. XXXVII. (b).

(z) HARTWIG l. c. I *Theil.* S. 257-264.
(a) l. c. S. 270—
(b) l. c. S. 273—

//////. De overige bewijſen, welke ik hier en daer, tegen de eigenlyke verklaering van de *opſtanding der Martelaeren*, gevonden heb, zal ik kortelyk te zaemen trekken. — Er wordt, zegt men niet van de *lichaemen*, maer alleenlyk van de *zielen*, der Martelaeren, geſprooken; JOANNES ſchrijvt, niet *ik zag de geenen die onthoofd waeren, in hunne lichaemen opgewekt*, maer *ik zag de zielen der geenen, die onthoofd waeren.* — De Martelaers, gaet men voort, worden niet eigenlyk gezegt *herleevt*, maer eenvouwig *geleevt te hebben*; en dit zal te kennen geeven, dat zy, in den hemel, gelukzaelig leevden, daer de vyanden der Kerke waenden, dat zy waeren verlooren gegaen. — De *eerſte opſtanding* vs. 5, vervolgt men, moet beantwoorden, aen den eerſten dood; maer de eerſte dood is de geestelyke en niet de lichaemelyke dood, derhalven is de *eerſte opſtanding* de geestelyke opſtanding, uit den dood der zonden (*c*). Eindelyk brengt men het voorbeeld by van de twee getuigen, die gedood waeren, maer na drie daegen en eenen halven, wederom leevendig wierden, Kap. XI: 7, 11, het welk, van geene lichaemelyke opſtanding kan verſtaen worden.

Die deeſe en dergelyke bewijſen, voor de geheimzinnige uitlegging van

(*c*) F. TURRETTINUS *Theol. Elenct. Tom.* III. p. 649— WITSIUS *in Symbolum* p. 454—

van de *opſtanding der Martelaerèn*, naeder begeert aengedrongen te zien, kan elders te recht koomen (*d*).

Anderen zijn van oordeel, dat alle de Martelaers, by den aenvang van het *duizendjaerig Rijk*, zo drae de verleiding van den Satan zal ophouden, in eenen eigenlyken zin, lichaemelyk zullen worden opgewekt. Dit was het algemeen begrip, gelijk wy gezegt hebben, van de vroegſte Kerkvaderen, tot dat de leer van het *duizendjaerig Rijk*, door de ongerijmde-byvoegſelen der *Chiliasten*, byzonder der aenhangeren van NEPOS in verächting begon te koomen (*e*). In de voorige Eeuw evenwel is dit gevoelen wederom ter baene gebracht, om nu, van BURNET (*f*) en anderen, niet te ſpreeken, byzonder door PISCATOR (*g*) en ALSTEDIUS (*h*). Beiden beweerden de *opſtanding der Martelaeren*, maer met dit onderſcheid, dat de opgewekte Bloedgetuigen, volgens den eerſten in den hemel zouden worden opgenoomen, om aldaer met CHRISTUS te heerſchen, maer, volgens den anderen, zouden zy, geduurende de *duizend jaeren*, hier op aerde blijven, en de Kerk beſtuuren.

(*d*) VOETIUS *Disp. ſelect. Part.* II. p. 1248— WALÆUS *Oper. Tom.* I. p. 537— MARCIUS *Comment. ad h. l.* H. ALTING *Theol. Probl. Nov. loc.* XX. p. 773— H. BRINK *toetſteen der waerh.* p. 704—
(*e*) EUSEBIUS *Hiſt. Eccl.* l. VII. c. 24-27. MOSHEIM *Kerk. Geſch.* I *Deel.* p. 389—
(*f*) *Theoria Telluris* S. l. IV. c. 1, 3.
(*g*) *In Apocal.* c. XX.
(*h*) *Diatribe de mille annis.*

De voornaemste bewijsen, voor deese eigenlyke verklaering, zijn de volgende.

I. Om dat de woorden van den Apostel natuurlyk en van zelvs, tot eene eigenlyke opstanding, leiden, daer de geheimzinnige uitlegging zeer gedrongen is, en eenen weinig beteekenden zin opleevert. „ De Martelaers zullen herleeven, in hunne
„ zuivere geloovsleer, welke algemeen zal worden aengenoomen,
„ en het zal openbaer worden, dat
„ zy ten onrechte, veröordeeld zijn."
dit zal het alles weezen, het welk het geheele Gezicht vs. 4. beteekenen zal.

II. Om dat de Martelaers, van de overige dooden, onderscheiden worden, vs. 5. *Maer de overige dooden werden niet weder leevendig, tot dat de duizend jaeren geëindigd waeren.* — Was nu de *opstanding der Martelaeren* geheimzinnig te verstaen, dan moest ook het leevendig worden van de overige dooden, in eenen verbloemden zin, worden opgevat.
„ De opstanding eeniglyk, in eenen
„ verbloemden zin, te willen op-
„ vatten, kan de Text niet wel lij-
„ den, zonder de grootste verdraei-
„ jing en geweld. Want wat ei-
„ genschap heeft het te zeggen, dat
„ zommigen der dooden, *welke ont-*
„ *hoofd waeren, leeven, en, met*
„ CHRISTUS, *duizend jaeren, regee-*
„ *ren, maer dat de overige dooden*
„ *niet wederom leeven zouden, voor*
„ *dat*

„ *dat de duizend jaeren zullen voleïn-*
„ *digd zijn*, ten zy de *gestorvenen*
„ en *wederom leevenden*, op beide de
„ plaetsen, dezelvde zijnde, men
„ daer door eenen eigenlyken dood,
„ en opstanding, verstae. — Indien
„ de Bloedgetuigen, eeniglyk in
„ eenen geestelyken zin, opstaen,
„ dan staen ook de overige doo-
„ den, in eenen geestelyken zin,
„ op; maer, indien de zielen der doo-
„ den weezenlyk ontwaeken, dan
„ verrijsen ook de Bloedgetuigen,
„ op dezelvde wijs" (*i*).

III. De opstanding der Martelaeren heet de EERSTE *opstanding* vs. 5[b]; zeekerlyk in onderscheiding van de tweede, welke, na het eindigen van de duizend jaeren, zal plaets hebben, en algemeen zijn, beide der rechtvaerdigen en der onrechtvaerdigen. Maer de tweede opstanding is, buiten allen twijffel, eigenlyk te verstaen, gevolgelyk ook de *eerste*.

Hoe gedrongen en weinig beduidende is de zin, welke de voorstanders der verbloemde uitlegging, aen deese woorden, geeven? „ De
„ Godspraeken der Propheeten,
(zegt de beroemde VITRINGA) (*k*),
„ beloovden eene heerlyker en roem-
„ ruchtiger *opstanding*, wanneer het
„ Rijk van CHRISTUS, na de ver-
„ woesting der Rijken en Moogen-
„ heeden, in zijne eigene en rechte

(*i*) TH. NEWTON l. c. p. 392.
(*k*) l. c. p. 630, 631.

„ gedaente, aen de waereld, zoude
„ vertoond worden. Deese tijden
„ had de Heilige Geest in het oog,
„ wanneer Hy zeide; *deese is de*
„ *eerste opstanding*. Als of Hy zei-
„ de, deese *opstanding* van de Kerk,
„ welke bestaen zal, in de *verlos-*
„ *sing*, niet alleen van de vervol-
„ gingen, maer ook van de byge-
„ loovigheid en afgodery, gepaerd
„ met de *rechtvaerdiging* van alle de
„ Martelaeren, — als ook met de
„ bekeering der Jooden, tot het
„ Christen geloov; deese opstan-
„ ding, zeg ik, is, en verdient
„ waerlyk genaemd te worden, de
„ *eerste opstanding*, van welke de
„ Propheeten, onder den geheim-
„ zinnigen naem van *opstanding*,
„ geprophèteert, en, onder die
„ verbloemde spreekwijs, van ge-
„ sprooken hebben."

De Hoogleeraer NAHUYS erkent, dat het bewijs, uit de tegenstelling vs. 5. „ zo klaer en krachtig zy,
„ dat men zich zelven schijnt geweld
„ te moeten aendoen, indien men
„ de beschrijving der opstanding of
„ de *herleeving* der Martelaeren
„ niet, in denzelven zin, neemt,
„ als het gene, van de overige doo-
„ den ontkend, of wel, tot den
„ laetsten dag, uitgesteld wordt" (*l*). Maer hy meent, dat de benaeming van *eerste opstanding* niet zie, op de herleeving der Martelaeren, in dit

(*l*) L. c. p. 383.

dit Gezicht, maer op de geheele omwenteling van zaeken, welke vs. 4 gemeld is. „ De ganſche omkeering van „ zaeken (ſchrijvt hy,) die gelukkige ſtaet der Kerke, die ſtaet van „ algemeene vreede, en geestelyken voorſpoed, mag, met recht, „ de *eerſte* opſtanding heeten, om „ dat dezelve eene ſchets of voorſpelling vertoonde van die zaelige „ verwisſeling, welke, in vollen „ nadruk, in het einde der eeuwen, der Kerke wedervaeren „ zal, in de algemeene opſtanding „ der dooden (*m*)."

Dan ik laet het, aen ieder eenen, die den Text onpartydig leest, ter beſlisſching over, of niet de *opſtanding der Martelaeren*, in tegenſtelling van de algemeene opſtanding der overige dooden, de *eerſte opſtanding* genaemd worde? — Het zy my vergund 'er de woorden van den Bisſchop NEWTON by te voegen (*n*). „ Wy behooren voorzichtig „ en bedachtzaem te zijn, om de „ *eerſte* opſtanding niet, als eene „ verbloemreden, aen te merken, „ op dat niet anderen ook de *twee* „ *de* daer toe brengen, gelijk zy „ deeden, van welke PAULUS gewag „ maekt 2 Tim. II: 17, 18."

2. Deeſe zijn de voornaemſte bewijſen, welke, van weerskanten, worden aengevoerdt. Elk oordeele, over derzelver

(*m*) l. c. p. 410, 411.
(*n*) l. c. p. 392, 393.

gewicht, en kiese het gene hem meest aenneemenlyk voorkoomt. Wy voor ons kunnen niet ontveinsen, dat de gronden, voor de eigenlyke verklaering, ons verre weg het meest voldoen, en wy zien ganschelyk geene redenen, om welke, „ de letterlyke verklaering van dit „ Gezicht, ten aenzien der lichaeme- „ lyke en vooräfgaande opstanding, en „ het duizendjaerig verblijv der Marte- „ laeren, op deese aerde onöverkoome- „ lyke zwaerigheeden hebben, — en „ dat de letterlyke opvatting onmoogelyk „ weezen zoude (*o*)."

Het schijnt ons ongemeen weinig af te doen, dat 'er, in de Heilige Schrivten, nergens anders, van eene voorloopige opstanding der Martelaeren, gesprooken worde. Eéne beslissende uitspraek, en deese meenen wy hier te vinden, is genoeg, om eene waerheid te staaven. — Ook zien wy 'er niets strijdigs in, met den staet der gelukzaeligheid, dat de opgewekte Martelaers, op aerde blijven, zullen, tot den dag der algemeene opstanding. Het is waer, de Satan zal, na het eindigen der duizend jaeren, wederom, voor eenen kleinen tijd, ontbonden worden, en de laetste vervolging verwekken. (Verg. vs. 3 7, 9.) Maer zijne pooging zal zodaenig verydeld worden, dat 'er de Martelaers geen het minste nadeel by zullen hebben. Was het nu niet strijdig met de gelukzaeligheid van LAZARUS, en andere opgewekte Heiligen, dat zy, eenigen tijd, hier op aerde, onder boose men-

(*o*) NAHUIS l. c. p. 383, 384.

menschen, verkeerden, dan kan het ook niet ongerijmd geächt worden, dat de opgewekte Martelaers, meer dan duizend jaeren, hier op aerde, verkeeren zullen, in het midden van geloovige en heilige menschen. — De vergelyking der Godspraek van EZECHIEL Kap. XXXVII schijnt ons niets te bewijsen. De opstanding, van welke daer gesprooken wordt vs. 1-10, is zinbeeldig, blijkens de verklaering, welke 'er wordt bygevoegd vs. 11-14; maer, in ons geval, is niets, het welk ons noodzaeken zoude, om den letterlyken zin te verlaeten. — In dit zelvde Boek Kap. XI: 11, worden twee Propheeten, in eenen verbloemden, gezegd opgewekt te zijn (*p*). Dan daer uit mag men, tot dit Gezicht, niet besluiten: „ In de „ daed de *dood* en de *opstanding* van de „ Getuigen, te vooren gemeld Kap. XI, „ blijkt, uit de zaemenloopende omstan„ digheeden van het Gezicht, figuurlyk „ opgevat te moeten worden; maer de „ dood en opstanding, van welke hier „ gewag gemaekt wordt, moet, om de„ zelvde redenen, gesteld worden wee„ zenlyk te zijn (*q*).” — *De* onderscheiding, welke de Heer HARTWIG maekt, tusschen het gene de Apostel *zag* en *hoorde*, zo dezelve gegrond is, begunstigt zelvs den letterlyken zin. Immers JOANNES heeft alle de dingen niet *gezien*, welke hy hier heeft aengeteekend. Dat de Martelaers *duizend jaeren*, met CHRISTUS, heerschten; dat de overige dooden,

(*p*) *Booven* p. 120.
(*q*) NEWTON l. c. p. 392.

eerst na het eindigen der duizend jaeren, weder leevendig wierden enz., dit alles is den Apostel zeekerlyk, door den Engel, die hem geduurig vergezelde, bekend gemaekt.

Wy hellen daerom meest over, om te denken, dat de Martelaers, met het begin van het Duizendjaerig Rijk, in eenen eigenlyken zin, lichaemelyk zullen opgewekt worden, en, tot den dag der algemeene opstanding, hier op aerde, blijven verkeeren.

Laeten wy 'er nog eens bewijs byvoeghen, het welk wy meenen te vinden, in de zaeligspreeking vs. 6: *zaelig en heilig is hy, die deel heeft, in de eerste opstanding; over deeze heeft de tweede dood geene macht, maer zy zullen Priesters van God en* CHRISTUS *zijn, en zy zullen met hem heerschen duizend jaeren.*

Deel te hebben in de eerste opstanding zegt zo veel, als te behooren tot de zulken, die, met de eerste opstanding, verwaerdigd worden. Deeze is de gewoone beteekenis van de uitdrukking *deel hebben.* (Verg. Col. I: 12.) — Er wordt derhalven, niet gesprooken, van menschen, die den tijd van het *Duizendjaerig Rijk* beleeven zullen, maer van de Martelaers zelve, die, met de *eerste opstanding*, zullen bevoorrecht worden. Voeg 'er by, dat het *heerschen met* CHRISTUS *duizend jaeren* by uitsluiting, aen de opgewekte Martelaeren, worde toegeschreeven. (Verg. vs. 4[b].)

Wanneer men nu de *eerste opstanding* geheimzinnig neemt, dan zal de zaeligspreeking hier op uitkoomen: „ de Mar-

„ te-

„ telaers zijn by uitneemenheid gelukkig,
„ en zonderling van God bevoorrecht,
„ dat de zuivere geloovsleer, welke zy,
„ met hun bloed, verzeegeld hebben,
„ algemeen wordt aengenoomen, en dat
„ hunne onschuld openbaer wordt." — My dunkt, ieder een moet het gedrongene, het zwakke, het weinig beteekenende, van die uitlegging gevoelen. — Maer verklaert men de *eerste opstanding*, in tegenstelling van de algemeene opwekking vs. 5, van eene eigenlyke opstanding, dan is de zaeligspreeking zeer nadrukkelyk. Dan wordt het uitsluitend voorrecht der Martelaeren geroemd, dat hunne lichaemen, ter genaedige vergelding van hunne standvastigheid meer dan duizend jaeren, voor die van andere rechtvaerdigen, die eenen natuurlyken dood ondergaen hebben, zullen opgewekt worden.

De tweede byzonderheid, om welke de Martelaers by uitneemenheid zaelig gesprooken worden, is deese; *over deese heeft de tweede dood geene macht.* — De *tweede dood* is het eeuwig verderv (Verg. Kap. II: 11. XX: 14. XXI: 8.) Neemt men nu de *opstanding* der Martelaeren enkel zinbeeldig, dan zal de meening zijn, „de
„ Martelaers, welker leer, geduurende
„ duizend jaeren, algemeen zal aenge-
„ noomen, en welker onschuld als dan
„ zal erkend worden, hebben, voor het
„ verderv, niet te vreezen." De zaek kan immers niet in bedenking koomen; de zaeligheid, welke de Bloedgetuigen in den hemel genieten, is zeekerlyk bestendig en eeuwig. Waertoe zou zulk

eene uitspraek dienen? — Maer verstaet men de *eerste opstanding* eigenlyk, dan zijn deese woorden duidelyk en zeer gewichtig.

Te weeten de Martelaers zullen opgewekt worden, niet om op nieuws in eenen staet van beproeving te verkeeren; zy zullen geen gevaer hebben, van te zondigen, zy zullen, voor geene verleiding, vatbaer zijn, noch eenige vrees hebben, voor het eeuwig verderv. In tegendeel zy zullen, ook in hunne opgewekte lichaemen, hier op aerde, een geheel onzondig leeven leiden. — Trouwens zo wordt het aenstonds naeder verklaerd; *maer zy zullen Priesters van God en* CHRISTUS *zijn*; zy zullen God en den Verlosser, met alle hunne vermoogens, en zonder eenig gebrek, yverig dienen; ook zullen zy, *met* CHRISTUS, *als Koningen heerschen*.

Voeg 'er by, dat dit *Priesterschap* der Martelaeren, en hun *heerschen met* CHRISTUS, *als Koningen*, tot de aerde, moet worden betrekkelyk gemaekt. In den hemel, zijn alle de gezaeligden Priesters van God, en daer heerschen zy allen, met CHRISTUS, als Koningen. Maer hier wordt een uitsluitend voorrecht der Martelaeren beschreeven. Gevolglyk zullen zy, geduurende het Duizendjaerig Rijk, hier op aerde, Priesters en Koningen zijn; maer daer toe moeten zy, in eenen eigenlyk zin, opgewekt worden.

h. Wyders zegt de Apostel, van het *Duizendjaerig Rijk*, dat de Verlosser *heerschen zal*. De opgewekte Martelaers zullen, *als Ko-*

ningen, *met* CHRISTUS, *heerschen*. (Vergel. vs. 4 b. 6 b.)

1. Het oorspronglyk woord, door *heerschen* vertaeld, zegt hier niet zo zeer de Koninglyke waerdigheid te bezitten en uit te oeffenen, als wel kennelyke blyken te geeven van zijne Koninglyke macht, zich als gebiedenden Koning openbaer te maeken. De onsen vertaelen het daerom zeer gepast, *als Koningen heerschen*. (Verg. Kap. XI: 16, 17. XIX: 6.) Nu zal CHRISTUS, geduurende duizend jaeren, *als Koning heerschen*, voor zo verre alle volken Hem, als hunnen Koning, zullen hulde doen. Zo wordt God, Kap. XI: 17 gezegd, als *Koning geheerscht*, dat is; door zijn Alvermoogen, te weeg gebracht te hebben, dat Hy, als Koning, met een onbepaeld gezach, heerschte (*r*).

Zeedert de Middelaer, aen 's Vaders rechtehand, verhoogd is, heeft Hy altoos, als Koning, geheerscht. Maer zijn Koningrijk heeft geduurig eenen machtigen tegenstand ontmoet. Dan, met den aenvang der duizend jaeren, zal de Satan gebonden worden, en alle tegenstand van de vyanden der waerheid een einde neemen. Dan zullen de vyanden van CHRISTUS Koningrijk verdelgd zijn. (Verg. Kap. XIX: 20, 21.) Dan zal CHRISTUS, met een onbepaeld gezach, in vollen nadruk, heerschen, en, als Koning, van alle volken, geëerbiedigd en gehoorzaemd worden. Dan *zullen de Koningrijken der waereld zijn geworden on-*

(*r*) EICHHORN l. c. *Tom.* II. p. 76, 77.

ses Heeren en zijnes Gezalvden. (Vergel. Kap. XI: 15.)

2. De opgewekte Martelaers zullen *met* CHRISTUS, *als Koningen, heerschen.* — Het geevt, onses erächtens, te kennen, dat zy Bestuurers der Kerke weezen zullen, om het luisterrijk Koningrijk van den Verlosser, hier op aerde, naer het voorschrivt der Apostolische tuchtleer, te regeeren (*s*).

3. Eindelyk de Martelaers zullen *Priesters van God en* CHRISTUS *weezen* v. 6[b]. — Alle Christenen zijn, door den Verlosser, tot Koningen en Priesteren gemaekt, Gode zijnen Vader, (Verg. Kap. I: 6,) voor zo verre zy, tot dienaers van den Koning der Koningen, door den Geest, geheiligd zijn, en, als een heilig Priesterdom, geestelyke offeränden opöfferen, welke Gode aengenaem zijn, door JESUS CHRISTUS (*t*). — Maer, in het laetste der daegen, zullen alle belijders van het Christendom. in eenen byzonderen nadruk, Priesters van God en den Verlosser zijn. Elk zal zich beyveren, om, Gode en den Verlosser, geestelyke offeränden van gebeeden en dankzegging, uit een rein hart, en met eenen heiligen wandel, toe te brengen. — Allerbyzonderst zullen daerin de opgewekte Martelaers, die geene zonden meer kennen, luisterrijk uitmunten, en uitlokkende voorbeelden zijn, voor anderen.

Deese zijn onse gedachten, over het *Duizendjaerig Rijk.* Zy hebben zeekerlyk niets gemeens, met de verwilderde begrippen van NEPOS en zijne naervolgeren, die doorgaends *Chiliasten* genaemd wor-

(*s*) VITRINGA l. c. p. 618.
(*t*) XXVI *Deel.* p. 30.

worden, en welke aenleiding gegeeven hebben, dat deefe leer in verächting gekoomen zy. Dan men moet de waerheid niet, te gelijk met de dwaeling en menfchelyke byvoegfelen, verwerpen.

In laetere tijden, heeft men op nieuws misbruik gemaekt, van deefe leer, byzonder, in de laetst verloopene Eeuw, in Engeland. Toen men daer de waepenen, tegen Koning KAREL, had opgevat, kwaemen 'er veelen voor den dag, die, by monden en gefchrivten, beweerden, dat het heerlyk Koningrijk van CHRISTUS, als eene *vyfde Monarchy*, omtrent het jaer 1650 eenen aenvang neemen zoude, zo dat CHRISTUS zichtbaer, op aerde, verfchijnen zoude, om daer, als Koning, te heerfchen. Zelvs waeren 'er, die *Fisth Monarch-men, of lieden van de vyfde Monarchy*, genaemd werden, en zich niet ontzaegen, van voor te geeven, dat zy de eerftelingen waeren van die heiligen, die alle waereldfche machten te niet doen, en, op aerde, heerfchen zouden. Van deefen werden 'er, ten tijde van CROMWEL, eenigen in hechtenis genoomen, als lieden, die gefchikt waeren, om de raezernyën der Munfterfche Wederdoopers te doen herleeven (*u*).

Wanneer wy nu dit Gezicht, met andere Voorzeggingen der Propheeten, vergelyken, moogen wy ons de volgende denkbeelden maeken, van het *Duizendjaerig Rijk*, of van den *heerlyken ftaet der Kerke*, geduurende duizend jaeren. — Er zal geene verleiding van den *Satan* meer plaets hebben. (Verg. vs. 1-3.) De zielen van allen, die de waerheid met hun bloed, verzeegelt hebben, zullen, tot eene genaedige vergelding van haere ftandvastigheid, reeds by den aenvang van die

(*u*) VOETIUS *Disp. Selett. Tom.* II. p. 1299—— KOELMAN *Sleutel der Openb.* p. 146.

duizend jaeren, wederom met haere opgewekte lichaemen vereënigd worden, en hier op aerde verkeeren, om de Kerk, welke zich, over den geheelen aerdboodem, zal uitbreiden, te bestuuren. Alle volken en Koningrijken, zy alleenlyk uitgezonderd, die den laetsten aenval doen zullen, (Verg. vs. 7-9) zullen den verhoogden Middelaer, als hunnen Koning, hulde doen. Elk zal zich bevlytigen, om het schitterend voorbeeld der opgewekte Martelaeren, in het vereeren van God en CHRISTUS, met eenen heiligen wandel, zo veel moogelyk, naer te volgen.

De verlichte kennis van God zal algemeen zijn, onder allerleië rangen van menschen, zo dat ook zy, die niet, tot weetenschappen, zijn opgeleid, in Goddelyke zaeken, ongemeen kundig weezen zullen. (Verg. Jer. XXXI: 24.) — De Christenen zullen de één den anderen, in zuiverheid van zeeden, poogen voorby te streeven. Men zal zich niet meer vergenoegen, met eene bloote belijdenis; maer de Godsdienst zal deszelvs zeetel in het hart hebben. Niet dat 'er ganschelyk geene onbekeerde menschen weezen zullen; maer de godloosheid zal zich niet openlyk vertoonen. De Godzaeligen zullen verre weg het grootere deel uitmaeken, en, in alle dingen, zelvs in gemeene beezigheeden, de bevoordering van Gods eer stellen, tot het hoogste van hunne blydschap. *Des* HEEREN *volk zullen alle te zaemen rechtvaerdigen zijn.* (Verg. Jes. LX: 21.) Koningen, Vorsten, aenzienlyken en vermoogenden, zullen alle hunne macht, heerlykheid, en rijkdommen aenleggen, om de eer van den Verlosser, en de welvaert, der Kerke, te bevoorderen. (Verg. Jes. XLIX: 23. LX: 16.) — Er zal eindelyk eene algemeene vreede en lievde, onder de menschen, heerschen. Na de nederlaeg van het *Beest* en den valschen

Propheet, (Verg. Kap. XIX: 19-21,) zullen de oorloogen en bloedſtortingen een einde neemen. De Volken zullen gerust, en veilig woonen, zonder vrees, voor vyandelyk geweld. De haet, nyd, toorn, en wraekzucht zullen ophouden, of immers onderdrukt worden; en 'er zal lievde, vreede, en eendracht, heerſchen onder de menſchen. (Verg. Jeſ. XI: 6-10. XXXII: 18)

C. Na het eindigen der *duizend jaeren*, zal 'er nog eene laetſte vyandige aenval, tegen het volk van den Verlosſer, ondernoomen worden. (Vergel. vs. 7-10.)

De vyandige aenval wordt voorſpeld vs. 7-9ª.

α. *Wanneer de* gemelde *duizend jaeren zullen geëindigd zijn, zal de Satanas uit zijne gevangenis ontbonden worden*, vs. 7. Hy zal op nieuws zijne boosäertige poogingen aenwenden, om het Koningrijk van CHRISTUS tegen te ſtaen, en de belijders van 's Heilands naem, waere het moogelyk, tot afval te vervoeren. Dan het zal ſlechts, voor eenen *kleinen tijd*, zijn. (Verg. vs. 3.)

β. Byzonder zal hy zijne woede wenden, tegen de bekeerde Jooden. (Verg. vs. 8, 9ª.) *Hy zal uitgaen, om de volken te verleiden, welke in de vier hoeken der aerde zijn, den Gog en Magog, om hen te vergaederen, tot den krijg; welker getal is, als het Zand aen de zee; en zy zullen opkoomen, op de breedte der aerde, en omringen de legerplaets der heiligen en de geliefde Stad.*

De ſpreekwijſen zijn kennelyk, overgenoomen uit Ezech. XXXVIII, XXXIX, alwaer voorſpeld wordt, dat 'er talrijke heirleegers van vyanden zullen optrekken, tegen de Jooden, wanneer zy, tot het Christendom, zullen bekeerd, en wederom in hun Vaderland gevestigd

zijn (*v*). Nu is er zulk eene blykbaere overeenstemming, tusschen dit Gezicht van JOANNES, en de gemelde Godspraek van EZECHIEL, dat wy niet anders zien kunnen, of dezelvde gebeurtenis wordt, op beide plaetsen, voorspeld. — De Voorzegging van EZECHIEL zou vervuld worden, *na veele daegen*, en *in het laetste der daegen*. (Verg. Ezech. XXXVIII: 8, 16) Het geene JOANNES voorspelt, zal plaets hebben, in de laetste tijden der waereld, na de voleindiging der meermaelen gemelde duizend jaeren. — Volgens Ezech. XXXVIII: 8, 11. zullen de Israëllers gerust, in Kanäan, *op de bergen Israëls*, woonen, zonder eenige vrees, voor eenen vyandigen inval. Deese rust en veiligheid koomt zeer wel overëen, met het gebonden zijn van den Satan, geduurende duizend jaeren. — In beide Godspraeken worden dezelvde vyanden, met denzelvden naem van GOG en MAGOG, of GOG van MAGOG, genaemd, en, als eene talloose meenigte, beschreeven. Ook wordt het mislukken der onderneeming van die vyanden, en hunne vreesselyke verdelging, in beide Voorzeggingen, even eens geteekend. De vernieling van hun talrijk leeger zou verŏorzaekt worden, niet alleen door onderlinge verdeeldheeden, maer ook door buiten gewoone oorzaeken van vuur en zwaevel. (Verg. Ezech. XXXVIII: 19 21.) — Eindelyk zijn 'er nog andere Godspraeken, welke, op de laetste daegen van het Nieuwe Testament, zien, en duidelyk spreeken, van eenen vyandigen aenval, en eene zeer zonderlinge uitredding; gelijk, by voorbeeld, Deut. XXXII: 40 43. Zach. XIV. Jes. LIX: 19—

Wy

(*v*) XV *Deel*. p. 406.

Wy meenen 'er dit algemeene uit te moogen besluiten, dat de Jooden, met het begin van het *Duizendjaerig Rijk*, na dat de volheid der Heidenen is ingegaen, zich, tot den Verlosser, bekeeren, naer hun Vaderland, wederkeeren, en de Stad Jerusalem herbouwen zullen; — dat zy, in Palestina, gerust en vreedzaem woonen zullen, zo dat men, op het Land, zijn verblijv neemen zal, in tenten, welke, onses erächtens, *de legerplaets der Heiligen* genaemd worden; — dat de Satan, na het eindigen der duizend jaeren, machtige volken, woonende in het Noorden van Asia, die zich, in het ongeloov, verharden zullen, vervoeren zal, om, met een talrijk leeger, eenen vyandigen aenval te doen, op Kanäan, om de bekeerde Jooden, van de rijkdommen, welke zy zullen verzaemelt hebben, te berooven; — dat deese aenval zeer onverwachtst geschieden zal, terwijl de bekeerde Jooden, aen geen kwaed, denken; — dat zy de gemelde *leegerplaets*, en *de geliefde Stad* Jerusalem, omcingelen zullen, in de zeekere verwachting, dat alles, aen hunne roov en plunderzucht, zal worden overgegeeven.

B. Het zal derhalven een zeer benaeuwde tijd zijn, voor de bekeerde Jooden. Maer God zal voor hun zorgen, en den geduchten aenval, door eene onmiddelyke tusschenkoomst van zijn onëindig Alvermoogen, geheel verydelen. Er zal *vuur, van God, uit den hemel nederdaelen*, om hen *geheel te verslinden.* — Deese talrijke vyanden zullen derhalven dit volk van den Verlosser, buiten den schrik, geen nadeel toebrengen. Zy zijn Kap. XVII: 12, 13. naeder beschreeven, als Vorstendommen, welke, op dien tijd, wanneer het oordeel, over de *groote Hoer*, staet uitgeöeffend te worden, nog geene Koningrijken waeren, maer,

tot Koningrijken zullen, verheeven worden, op dien zelvden tijd, op welken het den Satan, na eene duizendjaerige gevangenis, zal toegelaeten worden, die laetste vervolging aen te richten (*w*).

C. Na dat alles *zal de Duivel, die* deese volken *verleidde, geworpen worden, in den poel des vuurs en zulphers, alwaer het Beest en de valsche Propheet zal zijn*, (Verg. Kap. XIX: 20,) *en zy zullen gepijnigd worden, dag en nacht, in alle eeuwigheid.* (Verg. vs. 10.)

Het veertiende *Gezicht vertoont het oordeel, over afgestorvene menschen, na dat zy, uit den dooden, zijn opgewekt vs.* 11-15.

A. *De Rechter wordt beschreeven vs.* 11.

B. *Het oordeel, over de opgewekte menschen, wordt afgeteekend vs.* 12, 13, *en*

C. *Hier op volgt de uitvoering van het rechterlyk vonnis vs.* 14, 15.

11. Ende ick sagh, in eene andere verrukking van zinnen, eenen grooten witten throon, ende den genen die daer op sat, van wiens aengesichte de aerde ende de hemel wechvloodt, ende geen plaetse en is voor die gevonden.

De Apostel *zag eenen grooten witten throon.* — Het was, blykens het vervolg, een Rechterlyke Zeetel. De throon was niet alleen *groot* en ruim, maer ook *wit*, en blinkend, om de Majesteit van den Rechter aen te wijsen (*x*). — De Apostel noemt de plaets niet; maer uit vergelyking van Kap. IV: 2, als meede uit den inhoud van dit Gezicht, schijnen wy te moogen besluiten, dat hem deese throon, in den hemel, vertoond zy.

Wyders spreekt de Apostel van *den geenen, die daer op zat*, zon-

(*w*) *Boven* p. 384, 393.
(*x*) GROTIUS *ad h. l.*

zonder Hem te noemen of naeder te befchrijven. Dan 'er is geen twijffel aen, of wy hebben te denken, aen onfen Goddelyken Verlosfer, aen welken God de Vader al het oordeel heeft overgegeeven. (Verg. Joh. V: 21.) (y).

Voor het aengezicht van dien verheevenen Perfoon, zittende op den gemelden grooten witten throon, *vloodt de aerde en de hemel wech, en geene plaets is voor dezelve gevonden.* Het kwam den Apostel zo voor, als of *de aerde*, welke den menfchen, tot eene woonplaets gegeeven is, met den *luchthemel* of dampkring, die haer omringt, van angst en vrees, *wechvloodt*; op zoortgelyk eene wijs, als hy de eilanden, in eene voorige vertooning, had zien vlieden. (Verg. Kap. XVI: 20.) Zelvs werdt, *voor dezelve, geene plaets gevonden.* — De uitdrukking is overgenoomen, uit Dan. II: 35, en geevt te kennen, dat de aerde, met den dampkring, die dezelve omringt, zodaenig verdweenen waere, dat men 'er niets meer van zien konde. (Verg. Dan. II: 35.)

12. Ende ick fagh de doode, kleyn ende groot, afgeftorvene menfchen van allerleië rangen en ftanden, opgewekt ftaende voor Godt, die, op den gemelden luisterrijken throon, gezeeten was, ende de boecken wierden geopent: ende een ander boeck wiert geopent (q) dat des levens is: ende de doode wierden geoordeelt uyt het gene in de boecken gefchreven was (r) nae hare wercken.

De boeken werden geöpend. — De teekening is ontleend, uit Dan. VII: 10, en geevt te kennen, dat de boeken van Gods alweetenheid, in welke de daeden der menfchen zijn aengeteekend, als het waere geöpend wierden. (Verg. vs. 13.) Behalven die boeken, welke als gedenkboeken van de bedrijven der afgeftorvene menfchen waeren, werdt 'er nog *een ander boek* geöpend, *het welk des leevens is.* — *Het boek des leevens* is Gods eeuwig Raedsbefluit, door het welk Hy de

(y) EICHHORN l. c. p. 297.
(q) Exod. 32: 32. Pfalm 69: 29. Philipp. 4: 3. Openb: 3: 5. ende 21: 27. (r) Pf. 62: 13. Jer. 17: 10. ende 32: 19 Matth. 16: 27. Rom. 2: 6. ende 14: 12, 2 Cor. 5: 10. Galat. 6: 5. Openb. 2: 23.

perſoonen bepaelt heeft, die de heerlykheid van het volgend leeven zullen deelächtig worden. (Verg. Kap. III: 5.) — Nu *werden de dooden*, die thans opgewekt, voor God, ſtonden, *geöordeeld, uit het gene, in de* eerstgemelde *boeken geſchreeven was, naer* of overëenkoomſtig *hunne werken*; naer het gene door het lichaem geſchied was, naer het gene zy gedaen hadden, het zy goed, het zy kwaed. (Verg. 2 Cor. V: 10.)

13. Ende de zee gaf, of liever *had gegeeven*, de doode die in haer waren; ende de Doot, ende de Helle gaven of *hadden gegeeven* de doode, die in haer waren: ende ſy wierden geoordeelt, door Hem, die, op den grooten witten throon, gezeeten was, een yegelick nae hare wercken.

De dood en de hel hadden de dooden gegeeven, die in dezelve waeren. — *De dood en de hel* worden hier, en vooräl vs. 14, als perſoonen, geſchilderd. Zoortgelyke perſoonsverbeeldingen zijn, in de Schrivten der oude Propheeten, zeer gemeenzaem. (Vergel. Jer. XXVIII: 15, 18. en XXXVIII: 18.) Byzonder ſchijnt hier gezinſpeeld te worden, op Jeſ. XIV: 9: *de hel van onder was beroerd, om uwen wil, om u te gemoet te gaen, als gy kwaemt; zy wekt, om uwen wil, de dooden op* enz. — Het Griekſche woord, door *hel*, vertaeld, beteekent het gewest, alwaer zich de dooden bevinden; met toeſpeeling, op het begrip der Oosterlingen, volgens het welk de zielen der afgeſtorvenen, in eene algemeene verzaemelplaets, diep onder de aerde, nederdaelden, en aldaer haer beſtendig verblijv hielden. (Verg. Kap. I: 18. VI: 8.) — Door de *dooden*, welke *de dood en de hel gegeeven hadden*, ſchijnen meer byzonder zulke afgeſtorvene menſchen bedoeld te worden, die, om hunnen tegenſtand, tegen de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, door Gods geduchte oordeelen, op eene jammerlyke en geweldige wijs, van tijd tot tijd, waeren omgekoomen; vyanden van het Christendom, die eenen geweldigen dood ondergaen hadden (z).

14. Ende de Doot ende de Helle wierden geworpen

(z) XXVI *Deel* p. 308, 309.

worpen in den poel des vyers: dit is de tweede doot.

De dood en de hel, als perfoonen verbeeld, *werden geworpen in den poel des vuurs.* Het geevt, naer ons inzien, in den zaekelyken zin, te kennen, dat 'er niemand meer, op eene geweldige wijs, zoude gedood worden; en in zo verre zal het even eens zijn, als of de dood en de hel, met den Satanas, in den poel des vuurs geworpen waeren. (Verg. vs. 10.) *Deefe is de tweede dood*; het geworpen worden, in het eeuwig verderv, heet eigenäertig de *tweede dood.* (Vergel. Kap. II: 11. XX: 6.)

15. Ende fo yemant niet gevonden en wiert gefchreven in het boeck des levens, zo zijn naem, in het gemelde boek des leevens, (Verg. vs. 12,) niet geleefen werdt; die wiert geworpen in den poel des vyers.

By deefen gerichtshandel, moeten wy onfe aendacht wat naeder bepaelen.

I. Gemeenlyk houdt men dit Gezicht, voor eene befchrijving van het algemeene oordeel, het welk, in den laetften dag der waereld, over alle menfchen, zal gehouden worden. — De Hoog Geleerde VAN HAMELSVELD maekt, over dit Gezicht, deefe korte aenteekening: „ en nu wordt het „ groot tooneel geflooten, van alle deefe gezichten en „ gebeurtenisfen, met een voorftel van het laetfte en „ allesbeflisfend oordeel van alle redelyke fchepfelen" (*a*).

Meer byzonder verftaet men dan, door *de dooden, klein en groot* vs. 12. alle afgeftorvene menfchen: zonder onderfcheid van ftaet, waerdigheid, en ouderdom. Zelvs heeft men de woorden *klein* en *groot*, tot de grootere of kleinere geftalte van de lichaemen der afgeftorvene menfchen, willen betrekkelyk maeken (*b*). — De *dooden*, welke de *zee opgav* vs. 13. zijn dan menfchen, die, op zee, verönge-

(*a*) l. c. II *Deel.* p. 641.
(*b*) AUGUSTINUS *de Civit. Dei* l. XXII. c. 14.

lukt en verdronken zijn; de *dooden*, welke *de dood en de hel gaeven* zijn „ alle menschen, het zy dat zy hun sterv„ lot, volgens de wetten der natuur, hebben ondergaen; „ het zy dat zy, door pest of oorlog, of andere Godde„ lyke oordeelen, wechgerukt zijn; het zy dat zy, door „ het wild gedierte, verslonden, of door halsrecht, of „ door eenig ander toeval, van het leeven beroovd zijn; „ zo dat allen, welker *lichaemen* in de aerde liggen, en „ welker *zielen*, volgens het gemeen gevoelen, in de „ ᾅδης, en onderäerdsche plaetsen, zijn, op zullen staen, „ en, voor den richterstoel van CHRISTUS, verschij„ nen" (*c*).

De dood en de hel werden geworpen, in den poel des vuurs vs. 14. — Dit zal te kennen geeven, „ dat de *tijdelyke* „ *dood*, die dus verre het gebied, over de menschenkin„ deren, gevoert had, geheel en al vernietigd, en, ten „ opzichte der godloosen, in den *eeuwigen dood* verän„ derd zal worden; — zo dat 'er, na deesen tijd, geen „ dood zal overig blijven, dan de *dood des eeuwigen ver*„ *dervs*, die, in vollen nadruk, zo geheeten wordt, en „ uit wiens macht die geenen bevrijd blijven, die in „ CHRISTUS gelooven. — Derhalven zal 'er, na dien tijd, „ geen *dood* meer zijn, noch genaemd worden, dan der „ geenen, die in den *poel des vuurs* zijn, en den *tijdely*„ *ken dood*, in den *eeuwigen*, verwisselt hebben" (*d*).

Het *wechvlieden van den hemel en de aerde, voor het aengezicht van den Richter, zo dat, voor dezelve, geene plaets gevonden wierdt* vs. 11, zal te kennen geeven, dat alle huishouding der waereldsche zaeken, en het bestuur der aerdsche dingen, met het algemeen oordeel, zal ophouden (*e*). — Anderen verstaen het, met AUGUSTINUS (*f*), van eene verändering des aerdbols, zo dat dezelve, na het algemeen oordeel, met vuur, zal uitgezuiverd worden, om dien nieuwen hemel en die nieuwe aerde te

weeg

(*c*) VITRINGA l. c. p. 650.
(*d*) *Idem ibidem* p. 652, 653.
(*e*) *Idem ibidem* p. 649.
(*f*) l. c.

weeg te brengen, van welke PETRUS de Apostel gesprooken heeft. (Verg. 2 Petr. III: 7-13)

II. Dan het is ons zeer bedenkelyk voorgekoomen, of hier wel het algemeen oordeel, het welk de Verlosser, op den jongsten dag, houden zal, bedoeld zy.

א De redenen, om welke de gemelde en vry algemeene aengenoome verklaering ons onwaerschijnlyk voorkoomt, zijn voornaemenlyk de volgende.

A. De Apostel zag *eenen grooten en witten throon.* (Verg. vs. 11ª.) Deese throon moet zich, gelijk wy reeds hebben aengemerkt, in den derden hemel, vertoont hebben, of ten minsten booven den Dampkring. Immers de *aerde en de hemel*, (zeekerlyk de luchthemel, die den aerdbodem, omringt) *vlooden wech.* (Verg. vs. 11ᵇ.) Derhalven kan de Apostel deesen throon, noch op de aerde, noch in den dampkring, gezien hebben. — Maer, om het laetste en algemeene gericht te houden, zal de verhoogde Middelaer, in de lucht, verschijnen, en op de wolken zitten, als op eenen throon. (Vergel. 1 Thess. IV: 17.)

B. *Het weechvlieden van de aerde en den hemel*, vs. 11ᵇ, ging voor den gerichtshandel. Zo drae de Goddelyke Richter zich, op den grooten witten throon, zette, zag de Apostel, dat de aerde en de hemel wechvlooden, zo dat 'er, voor dezelve, geene plaets gevonden wierdt. Gevolgelyk kan men deese byzonderheid niet betrekkelyk maeken, tot het ophouden van het bestuur der aerdsche dingen, of tot de uitzuivering van onsen aerdbol, door vuur, naerdien het een en ander, eerst na het algemeen oordeel, volgen zal.

C. Het gene de Apostel vervolgens zag, betreffende het opwekken en oordeelen der dooden vs. 12-15, laet zich, op het algemeen Gericht van den jongsten dag, niet dan zeer gedrongen, toepassen.

A. In den jongsten dag, zullen alle menschen geöordeeld worden, *leevendigen* en *dooden.* JESUS *is*

van God verördineerd, *tot eenen Richter van leevenden en dooden*, Hand. X: 42. *Die*, *in* CHRISTUS, *gestorven zijn*, *zullen eerst opstaen*, *daer na wy*, *die leevendig overgebleeven zijn*, *zullen*, *te zaemen met hun*, *opgenoomen worden*, *in de wolken*, *den* HEER *te gemoet*, 1 Thesf. IV: 16, 17. Ondertusschen wordt hier, alleenlyk van de *dooden*, gesprooken, en, van de *leevendigen*, geene de minste melding gemaekt.

B. De Apostel zag niet *alle* dooden, voor den grooten witten throon, staen, maer alleenlyk een bepaeld zoort van afgestorvene menschen, welke de *zee*, de *dood*, en de *hel* opgaeven. (Verg. vs. 13.) Van de dooden, in de *graeven*, wordt ganschelyk niet gesprooken; en evenwel verre weg het meerderdeel der afgestorvene menschen is begraeven. Daerom zegt de Heiland, de algemeene opstanding beschrijvende: *de uur koomt*, *wanneer alle de geenen*, *die in de graeven zijn*, *de stem van Gods Zoon hooren zullen*, *en zullen uitgaen* enz. Joh. V: 28, 29.

C. Eindelyk, in den dag van het algemeen gericht, zullen de geloovigen gerechtvaerdigd worden, en in het eeuwig leeven ingaen; deesen zal de Koning den genaedeloon toewijsen, en tot hen zeggen, *koomt gy*, *gezeegenden mijnes Vaders*, *beërvt dat Koningrijk*, *het welk voor u bereid is*, *van de grondlegging der waereld*, terwijl de godloosen, tot het eeuwig vuur, zullen veröordeeld worden. (Verg. Matth. XXV: 34, 41.) — Maer de Gerichtshandel, welke, aen den Apostel, vertoond werdt, bepaelde zich alleenlyk tot zeekere afgestorvene menschen, om hen, naer het eeuwig verderv, te verwijsen. Van de rechtvaerdigen, en hunne vryspreeking, wordt geene melding altoos gemaekt. Er wordt alleenlyk gesprooken, van een vonnis der verdoemenis. *De dood en de hel werden geworpen*, *in den poel des vuurs*, en zo ging het

het ook met elk, *die niet gevonden werdt geschreeven, in het boek des leevens.* (Verg. vs. 14, 15.)

De Hoogleeraer LAMPE heeft ook reeds het een en ander van de gemelde dingen opgemerkt, in zo verre dat hy het voor onzeeker hieldt, of hier het laetste oordeel moet verstaen worden (*g*).

3. Om deese redenen, hellen wy vry wat over, om te vermoeden, dat hier niet het algemeen gericht van den jongsten dag bedoeld zy, maer een byzonder oordeel, het welk, over bepaelde dooden, zal gehouden worden. — Maer hoedaenig zal dit oordeel zijn, en wanneer zal dit Gericht gehouden worden?

A. Zommigen vatten dit Gezicht geheimzinnig op.

A. Het *weckvlieden van de aerde en den hemel* zal te kennen geeven, dat al het verkeerde, in het waereldlyk en kerkelyk bestuur, zal te niet gedaen worden, terwijl de Verlosser, als de algemeene Heer, in het geestelyke, en in het lichaemelyke, zal geëerbiedigd worden.

B. Het *openen der boeken* zal aenduiden, hoe de Schrivten der Propheeten en Apostelen naerstig zullen geleesen en onderzocht worden, om, tot een richtsnoer van geloov en wandel, te dienen; en het *boek des leevens* zal inzonderheid het Euangelie van CHRISTUS vertoonen.

C. *De dooden, groot en klein, werden geöordeeld, uit het gene, in de boeken, geschreeven was, naer hunne werken.* Dit alles zal bestaen, in het geestelyk oordeel van Gods woord, het welk, ten aenzien van elken belijder des Christendoms, naer gelang van zijn gedrag, aenwijst, of hy, door het geloov, leeve, dan of hy den Zoon nog ongehoorzaem zy.

D. De *dooden* worden onderscheiden, in twee zoorten; de eerste werden gegeeven, door de *Zee*, de andere, door den *dood* en de *helle.* De eerste

(*g*) *Verborgenheid van het Genaedeverbond* IV *Deel.* 13 *Hoofdst.* §. 24.

dooden, uit de *Zee*, zullen volken zijn, welke eertijds de Hoer gedient hadden, van welke Kap. XVII: 15. gesprooken is, of de *Westersche* Kerk. De andere dooden, welke de *dood en de helle* opgeeven, zullen de volken beteekenen, die, onder de *Turken*, staen, en voortijds de *Oostersche* Kerk hebben uitgemaekt, maer nu, door den *Mahumedaenschen* Godsdienst, verzwolgen zijn (*h*).

B. Wy kunnen niet denken, dat deese geheimzinnige uitlegging veel byval vinden zal. Alles is zeer gedrongen, verre gezocht, en weinig zaekrijk. Wy zouden daerom in bedenking geeven, of men dit Gezicht niet letterlyk, van een byzonder oordeel, over bepaelde persoonen, zoude kunnen en behooren op te vatten.

Te weeten, met het begin van het *Duizendjaerig Rijk*, zullen de Martelaers worden opgewekt, om, ter genaedige vergelding van hunne standvastigheid, een byzonder voorrecht te genieten, booven de overige Christenen, die, in het geloov, door eenen natuurlyken dood, ontslaepen zijn. (Verg. vs. 4 6.) Zou nu dit Gezicht vs. 11-14. ook niet kunnen aenduiden, dat de vervolgers der Christenen, omtrent dien zelvden tijd, zullen opgewekt en geöordeelt worden, om eene des te zwaerer straf, dan andere ongeloovigen, te ondergaen, daer in bestaende, dat zy veel vroeger, met lichaem en ziel beide, naer den poel des vuurs, zullen verweesen worden?

De schrandere GROTIUS schijnt ook hiervan iets gezien te hebben, offschoon hy zich kort en duister uitdrukte, zeggende: „ de straf dan van eenigen „ zal gaen, voor dat laetste oordeel, gelijk de „ heerlykheid der Martelaeren, voor het zelve „ oordeel, gaet." (*i*).

Maer

(*h*) HENRY *letterlyke en practikaele verklaering over de Openbaering van* JOANNES II *Deel.* p. 416, 417.
(*i*) l. c. *ad* Appc. XX: 11.

Maer byzonder schijnt ons het *wechvlieden van de aerde en den hemel, van het aengezicht des geenen, die, op den grooten witten throon zat* vs. 11, eenvouwig het ontzachlyke van den Goddelyken Rechter af te beelden. Zo drae de Apostel den throon zag, en Hem, die 'er op zat, was het, als of de aerdbol, met den dampkring, die denzelven omringt, voor die ontzettende vertooning, van angst en schrik wechvloodt. — Zoortgelyke dichterlyke teekeningen vinden wy meermaelen, in de Schrivten van het Oude Testament. By voorbeeld Job. XXVI: 11: *de pylaeren des hemels tzidderen, en ontzetten zich, voor zijn schelden* Ps. XVIII: 8, 16: *doe daeverde en beevde de aerde, en de gronden der bergen beroerden zich, en daeverden, om dat Hy ontstooken was, — en de diepe kolken der waeteren werden gezien, en de gronden der waereld werden ontdekt, van uw schelden, ô* HEER, *van het geblaes des winds uwer neuse.*

De *dooden*, welke JOANNES zag opstaen en geöordeeld worden, schijnen ons vervolgers der Christenen te zijn, die het bloed der *Martelaeren* hadden doen stroomen. Deese werden *geöordeeld, uit het gene in de Gedenkboeken* der Goddelyke Alweetenheid, *geschreeven was*, omtrent hunne wreedheeden, aen de belijders van JESUS naem, gepleegd, *naer hunne werken*; dat is, zy werden, ter straf, verweesen, naer evenreedigheid van hunne grouwelen byzonder van de wreedheeden en mishandelingen, welke zy den Christenen hadden aengedaen. (Verg. vs. 13.) — Zulken evenwel waeren, van dit vonnis, uitgeslooten, *die gevonden werden geschreeven, in het boek des leevens* vs. 15; naemenlyk, die, ten eeuwigen leeven verördineerd zijnde, zich, van hunne boosheid, bekeert, en ten laetsten den Verlosser hulde gedaen hebben.

De Apostel noemt tweeërleie zoort van dooden op, die door de *zee*, en die, door den *dood en de*

helle, gegeeven werden vs. 13. — Zou men ook, door de eersten vervolgers, uit de Heidenen, en, door de tweede, uit de Jooden, verstaen kunnen?

Eindelyk *de dood en de helle werden geworpen, in den poel des vuurs* vs. 14. Deese Dichterlyke teekening schijnt ons te kennen te geeven, dat alle vervolgingen der Christenen, op den hier bedoelden tijd, voor altoos, een einde neemen zullen.

Wy geeven deese uitlegging, slechts als eene bedenking, op. — Alleenlyk kunnen wy ons, tot nog toe, niet laeten overreeden, dat dit Gezicht vs. 11-15, van het algemeene en albeslisfende oordeel, in den laetsten dag der waereld, moete verstaen worden.

HET XXI. KAPITTEL.

D. *Het* vyftiende *en laetste Gezicht vertoonde het* Nieuw Jerusalem *Kap. XXI:* 1— *XXII:* 7.

Wy zullen wederom eerst den letterlyken zin kortelyk ophelderen, om dan onderzoek te doen, naer de Propheetische bedoeling van deese geheimzinnige vertooning.

A. *Het* Nieuw Jerusalem *wordt, in het gemeen, beschreeven Kap. XXI:* 1-8.

A. Eerst verhaelt de Apostel, wat hy gezien heeft vs. 1, 2. *Hy zag.*

α. Eenen nieuwen hemel en eene nieuwe aerde vs. 1, *als meede*

β. Het Nieuw Jerusalem, *van den hemel, nederdaelende vs.* 2.

B. Vervolgens spreekt hy, van het gene hy gehoort heeft v 3-8.

1. (a) Ende ick ſagh eindelyk, in de laetſte verrukking van zinnen, eene allerluisterrijkſte vertooning. De voorige waeren meerendeels verſchrikkelyk, en teekenden de zeer geduchte oordeelen, welke de Goddelyke Verlosſer, over de vyanden van zijn Koningrijk, ſtaet uit te oeffenen; maer deeſe laetſte was allerheerlykst, en zeer bemoedigende. Zy ſchilderde den zeer heerlyken en luisterrijken ſtaet van rust, vreede, en voorſpoed, welke de Kerk van CHRISTUS nog eens, op het einde der waereld, na dat alle haere vyanden zullen verdelgd zijn, ongeſtoord genieten zal. Ik zag naemenlyk eenen nieuwen hemel, ende eene nieuwe aerde. Want de eerſte hemel, ende de eerſte aerde was voorbygegaen, ende de zee en was niet meer.

De Apostel *zag eenen nieuwen hemel en eene nieuwe aerde: want de eerſte hemel en de eerſte aerde was voorby gegaen.*

De *hemel* is zeekerlyk de luchthemel, de Dampkring, en de *aerde* de aerdbol, welke wy bewoonen. JOANNES zag eenen *nieuwen hemel en eene nieuwe aerde*; de aerde en de dampkring vertoonde zich, in eene *nieuwe*, in eene geheel andere, en veel heerlyker gedaente. — De teekening is overgenoomen, uit Jeſ. LXV: 17, LXVI: 22: *Want ik ſchep nieuwe hemelen en eene nieuwe aerde*, — *gelijk als die nieuwe hemel, en die nieuwe aerde, welke ik maeken zal, voor mijn aengezicht zullen ſtaen* enz. — De *eerſte hemel en de eerſte aerde*, dat is de voorige gedaente van de Aerde en den Dampkring, in welke zy tot dus verre zich vertoont hadden, *was voorby gegaen*, en geheel verdweenen; alles was, in gedaente, veränderd.

De zee was niet meer. In het Griekſch ſtaet, met den Articulus ἡ θαλασσα *De zee.* De Apostel heeft, onſes erachtens, hier bepaeldelyk het oog, op de Middelandſche Zee, welke ook Kap. XII: 18, met eene vingerwijs, *De zee* genaemd wordt. — De Aerde en de Dampkring vertoonde zich, in eene geheel andere en veel heerlyker gedaente; en,

(a) Jeſ. 65: 17. ende 66: 22. 2 Petr. 3: 13.

het gene vooräl opmerking verdiende, bestondt hier, dat de Middellandsche Zee niet meer vernoomen wierdt.

2. Ende ick Joannes sach (b) de heilige stadt, het nieuwe Jerusalem, nederdalende van Godt uyt den hemel, toebereydt als een bruyt die haren manne verciert is.

De Apostel noemt zich hier uitdrukkelyk, ik JOANNES, even als Kap. I: 9; in naervolging van den Propheet DANIEL, die zich, herhaelde maelen, van zijnen naem, beschreeven heeft. (Verg. Dan. VII: 15, 28. IX: 2.) Hy wilde daer door zijn Apostolisch gezach herïnneren, om zijne leezeren, van de zeekerheid der zaeken, welke hy stondt voor te draegen, des te meer te overtuigen. — Wy leeren 'er teevens uit, dat het gene de Apostel thans zag by uitneemenheid zeer opmerking verdiende.

Hy zag *de heilige Stad*, *het nieuw Jerusalem*, *nederdaelende van God uit den hemel.* — Het oude Jerusalem werdt ook, by den Propheet JESAIAS Kap. LII: 1, de *heilige Stad* genaemd, om dat God aldaer zijn Heiligdom had, en, in het zelve, plechtig gediend werdt. Maer de Apostel zag het *nieuwe Jerusalem*; eene Stad, welke vry wat overëenkoomst had, met het oude Jerusalem; alleenlyk vertoonde zy zich, in eene nieuwe en veel heerlyker gedaente. — Dit nieuw Jerusalem *daelde van God*, *uit den hemel*, *needer.* Het kwam JOANNES, in deese verrukking van zinnen, zo voor, als of hy eene zeer luisterrijke Stad, welke vry wat gelykheid naer het oude Jerusalem had, uit den hemel zag nederdaelen, om plaets te neemen, op de nieuwe aerde. (Verg. vs. 1.)

Dëese heilige Stad was *toebereid*, *als eene Bruid*, *welke haeren Man versierd is.* — Het gene Kap. XIX: 7. van het *Wijv des Lams*, van de Christen Kerk, in haeren nog toekoomstigen heerlyken staet, gezegd is, wordt hier, op het *nieuwe Jerusalem*, toegepast. De zinneprent is ontleend, van eene Bruid, welke, met staetsie kleederen, wordt opgesierd, om het Huwelyk, met haeren Man, te voltrekken. Het geevt te kennen, dat de inwooners van dit nieuwe Jerusalem schitterende

(b) Openb. 3: 12. ende 21: 10.

rende voorbeelden, in kracht van geloov en van godzaeligheid, weezen zullen (*k*). — Wy moogen, uit vergelyking van beide deese plaetsen, besluiten, dat het *nieuw Jerusalem* denzelvden, nog toekoomstigen heerlyken Kerkstaet vertoond hebbe, die Kap. XIX: 7, 8, als het *Wijv van het Lam*, geschilderd is.

B. *Vs.* 3-8 *spreekt de Apostel van het gene hy, in deese laetste verrukking van zinnen gehoord heeft.*

α. Hy hoorde eene stem, uit den hemel, welke den gelukkigen toestand der bewooneren van het nieuw Jerusalem, afteekende vs. 3, 4.

β. Ook hoorde hy de stem van God zelven, zittende op den throon van zijne Majesteit vs. 5 8.

a. De Apostel kreeg een uitdrukkelyk bevel, van dit Gezicht te boek te stellen vs. 5, 6[a].

c. Er werden belovten en bedreigingen bygevoegd vs. 6[b] 8.

a. Belovten, aen de dorstigen, en overwinnaers vs. 6 7.

b. Bedreigingen aen de vyanden van waerheid en deugd vs. 8.

3. Ende ick hoorde een groote, eene zeer zwaere en doordringende, stemme uyt den hemel, seggende, (c) Siet, de Tabernakel Godts is by de menschen, ende hy sal by haer woonen, ende sy sullen sijn volck zijn, ende Godt selve sal by haer, [*ende*] hare Godt zijn.

Deese *groote stem* wordt kennelyk onderscheiden, van de stem des geenen, *die op den throon zat.* (Verg. vs. 5.) Denkelyk was het eene stem van een der vier verstandige Weezens, welke, in onse Overzetting, *Dieren* genaemd worden (*l*). (Verg. Kap. VI: 1, 3, 5, 6, 7.) — Wy moogen 'er uit

(*k*) *Booven* p. 419, 420.
(c) Ezech. 43: 7.
(*l*) VITRINGA l. c. p. 662.

besluiten, dat de schouwplaets de hemel geweest zy. Het kwam den Apostel zo voor, als of hy zich, in den zaeligen hemel, bevondt; van daer zag hy het nieuw Jerusalem nederdaelen vs. 2; daer zag hy den throon van Gods Majesteit vs. 5.

Deese groote stem zeide, tot hem: *ziet, de Tabernadel Gods is by de menschen.* De spreekwijs is overgenoomen, uit Ezech. XXXVII: 26, alwaer de HEER, omtrent de Jooden, na dat zy het Christendom zullen omhelst hebben, en, in hun Vaderland, zullen zijn wedergekeerd, deese belovte doet, *Ik zal mijn Heiligdom in het midden van hen zetten.* Niet dat de Tempel zal herbouwd worden, maer voor zo verre de God der Gooden, by de wedergekeerde Jooden, met zijne byzondere gunst en lievdezorg, zal tegenwoordig zijn, en zy Hem oprechtelyk dienen zullen, met de offeranden der dankbaerheid, en het reukwerk van gebeeden. — *Gods tabernakel,* zal in den hier bedoelden tijd, *by de menschen* zijn; en God onder hen als het waere woonen, met de kennelykste blyken van zijne onderscheidende gunsten, en door hen oprechtelyk gediend worden, op zoortgelyke eene, maer veel voortreffelyker wijs, als Hy oulings, by de Israëlers, in den tabernakel, geweest is. (Verg. Lev. XXVI: 11. — Het Grieksche woord, door *Tabernakel* vertaeld, wordt, by de LXX voor het draegbaer Heiligdom, genoomen. (Verg. Exod. XXXVIII: 27.) gelijk ook door PAULUS Hebr. VIII: 5. IX: 21.

Ter naedere verklaering, wordt 'er bygevoegd: *Hy zal by hen woonen,* met zijne gunst en zeegen naemenlyk, op zoortgelyk eene wijs, als God oulings, in den Tabernakel, met zijne byzondere tegenwoordigheid, onder Israël woonde (*m*) — *En zy zullen zijn volk zijn,* het volk van zijn byzonder eigendom, het welk Hy onder zijne onmiddelyke bescherming neemen zal, en *God zelvs zal by hen, en hunne God zijn,* om hen te begunstigen, te verzorgen, en te beschermen. (Verg. Gen. XVII: 68. Jer. XXXI: 33.)

4. Ende (d) Godt sal alle tranen van hare oogen af-

(*m*) XXVI *Deel.* p. 401, 402.
(d) Jes. 25: 8. Openb. 7: 17.

afwisschen. En zal geene stof van droevheid, geene aenleiding, tot geween, meer plaets hebben; alle mishandelingen en verdrukkingen zullen geheel onbekend weezen; zy zullen eene ongestoorde rust, en eene bestendige blijdschap, genieten. (Verg. Kap. VII: 17. Jes. XXV: 8;) ende de doot en sal niet meer zijn: noch rouwe, noch gekrijt, noch moeyte en sal meer zijn: want de eerste dingen zijn wechgegaen

De *dood* is hier een geweldige dood. — *Er zal geen dood meer zijn*, dat is, niemand zal, op eene geweldige wijs, van het leeven beroovd worden; *noch rouw*, *noch gekrijt*, *noch moeite zal meer zijn.* Zoortgelyke uitdrukkingen vinden wy ook, by den Propheet JESAIAS, Kap. LXV: 19: *in Jerusalem zal niet meer gehoord worden de stem der weening*, *noch de stem des geschreeuws.*

De zaemenvoeging deeser woorden schijnt te kennen te geeven, dat alle vervolgingen en mishandelingen, om de belijdenis der waerheid, in het nieuw Jerusalem, ten eenemael zullen onbekend weesen. — De benaeming van den *dood* schijnt ons, naer doodstraffen, heenen te wijsen. (Vergel. Matth. X: 21. XV: 4. Marc. VII: 10 enz.) — „ Geen *rouw* „ zal 'er meer zijn, onder de Christenen om hunne broede- „ ren, door de wreedheid der Richteren, gedood; hoedae- „ nig eene 'er geweest was, over STEPHANUS. (Verg. Hand. „ VIII: 2.) *Noch gekrijt* of *geroep*, geene beroerte van het „ volk, tegen de Christenen. In deesen zin, heeft men „ *roepen*, Joh. XVIII: 40. XIX: 6." (*n*). Het woord *moeite* beteekent allerleië smerten en verdrietlykheeden.

De eerste dingen zijn wechgegaen, dat is, alle ellende, welke te vooren plaets had, welke een gevolg was van de boosäertigheid der vyanden van de waerheid, is opgehouden, en heeft geene plaets meer. (Verg. Kap. II: 4, 5, 19.)

5. (e) Ende die op den throon sat, seyde, Siet, (f) ick make alle dingen nieuw. Ende hy seyde tot

(*n*) GROTIUS *ad h. l.*
(e) Openb. 4: 2. ende 20: 11. (f) Jes. 43: 19. 2 Cor. 5: 17.

my, Schrijft, want dese woorden (g) zijn waerachtigh ende getrouw.

Die, op den throon zat, zeide, tot den Apostel. — Hy bevondt zich derhalven, in deese verrukking van zinnen, in den hemel, alwaer Hy den Onëindigen zag zitten, op den throon van zijne Majesteit. (Verg. Kap IV: 2, 3.) — De Allerhoogste sprak tot hem, van deesen throon, zeggende: *zie, ik maek alle dingen nieuw.* Zoortgelyk eene uitdrukking vinden wy ook, Jes. XLIII: 19, alwaer de HEER zegt, spreekende, van de wederkeering der verstrooide Jooden, naer hun Vaderland: *ik zal wat nieuws maeken.* — De God der Goden beloovt, dat Hy, in dit nieuw Jerusalem, alles nieuw en heerlyk maeken zoude.

Wijders kreeg de Apostel bevel, om de volgende aenteekening, by het te boek stellen van het gene hy gehoort en gezien had, ter deeser plaets, in te lasschen, *deese woorden zijn waerachtig en getrouw.* — De Allerhoogste sprak, van zijnen throon: „ *schrijv, want* liever *waerlyk*, (Verg. Matth. „ XXVI: 74. Joh. VII: 12. Rom. XIV: 11 enz.,) *deese woor*„ *den*, welke ik, omtrent het nieuw Jerusalem, gesprooken „ heb, en nog verder spreeken zal, *zijn waerachtig en ge*„ *trouw*, zo dat de Christenen zich daer op gerust verlaeten, „ en 'er zich, in alle bezwaerende omstandigheeden, meede „ vertroosten kunnen" (*o*).

Zoortgelyke beveelen kreeg de Apostel meer, omtrent dingen, welke by uitneemenheid merkwaerdig waeren, en welker geheugenis, in de Kerk, moest bewaerd worden. (Vergel. Kap XIV: 15. XIX: 9.

6. Ende hy sprack tot my, (h) Het is geschiet. (i) Ick ben de Alpha ende de Omega, het begin ende het eynde. (k) Ick sal den dorstigen geven uyt de fonteyne van het water des levens voor niet.

7. Die overwint sal alles be-erven: (l) ende ick sal

(*g*) Openb. 19: 9.
(*o*) *Booven* p. 421.
(h) Openb. 16: 17. (i) Jes. 41: 4. ende 44: 6. Openb. 1: 8. ende 22: 13. (k) Jes. 55: 1. (l) Zach. 8: 8. Hebr. 8: 10.

ſal hem een Godt zijn, ende hy ſal my een ſone zijn.

8 Maer (m) den vreeſachtigen, ende ongeloovigen, ende grouwelicken, ende dootſlagers, ende hoereerders, ende tooveraers, ende afgodendienaers, ende allen den leugenaers is haer deel in den poel (n) die daer brandt van vyer ende ſulpher: 't welck is de tweede doot.

Het is ons zo voorgekoomen, dat de Goddelyke Verlosſer vs. 6-8. het woord voere. Tot dus verre had God de Vader, van den throon zijner Majeſteit, geſprooken vs. 5; maer nu vatte de Verlosſer het woord op. Immers Hy is het, die zich zelven Kap. I: 8, even gelijk hiér, beſchreeven heeft, als *de Alpha en de Omega*, *het begin en het einde.*

De verhoogde Middelaer ſprak, tot den Apostel: *het is geſchied.* — Deeſe zelvde uitdrukking vinden wy ook Kap. XVI: 17, en geevt te kennen, dat nu alle oordeelen en ſtrafgerichten voleïndigd waeren, zo dat 'er vervolgens geene rampen en onheilen zouden plaets hebben. — De Goddelyke Spreeker beſchrijvt zich, als *de Alpha en de Omega*, *het begin en het einde.* Trouwens Hy is de *Alpha* of *het begin*, voor zo verre 'er niemand, voor Hem, geweest is, en de *Omega* of het *einde*, voor zo verre 'er niemand, na Hem, weezen zal. (Verg. Jeſ. XLI: 4. XLIII: 10. XLVIII: 12.) Deeſe uitdrukking geevt de eeuwigheid en onveränderlykheid van den Verlosſer te kennen, en is derhalven eene zeer nadrukkelyke beſchrijving van zijne volſtrekte Godheid (*p*).

Ik zal den dorſtigen geeven, uit de fontein van het waeter des leevens, om niet vs. 6. — *Het waeter des leevens* is, volgens den Hebreeuwſchen ſpreektrant, leevendig waeter; helder vlietend fontein waeter, in tegenſtelling van onzuiver waeter, het welk, in reegenbakken, beſlooten is. Zulk fontein waeter is, vooräl in de heete landen van het Oosten, ongemeen aengenaem en verkwikkelyk, en daerom een gewoon zinbeeld van eenen zeer gelukkigen toeſtand. (Vergel. Jeſ. XLIX:

(m) Openb. 22: 15. (n) Openb. 20: 14, 15.
(*p*) XXVI *Deel.* p. 37, 38.

10. (*q*). — Nu zou de Verlosser den *dorstigen geeven, uit de fontein van het leevendig waeter*, dat is allen, die tot dus verre, in kommerlyke omstandigheeden, verkeert hadden, in eenen zeer gelukkigen en allerheuchlykſten toestand, doen leeven. (Verg. Kap. VI: 17.) Deese uitneemende weldaeden zullen zy ontvangen, *voor niet*, enkel te geev, zonder 'er, van hunnen kant, iets toe te brengen.

Die overwint zal alles beërven, werdt 'er bygevoegd vs. 7, *en Ik zal hem een God zijn, en hy zal My een Zoon zijn.* — *Die overwint*, die in het geloov volhardt, en standvastig is, in het betrachten van Euangelische Godsvrucht, (Verg. Kap. II: 7,) *zal alles beërven*, hy zal alles verkrijgen, wat hy, tot het leeven en de godzaeligheid, noodig heeft, om, in alle opzichten, weezenlyk gelukkig te zijn. — *Ik*, zegt de Verlosser, *zal hem tot een God zijn*, om hem, door mijn onëindig Alvermoogen, te begunstigen, te verzorgen, en te beschermen, en hy *zal my tot eenen Zoon zijn*, die my oprechtelyk zal lievhebben.

Maer den vreesächtigen, en ongeloovigen, en grouwelyken, en doodslaegers, en hoereerers, en toovenaers, en afgodendienaers, en allen den leugenaers is hun deel, in den poel, die daer brandt van vuur en sulpher; het welk is de tweede dood.

Het woord *vreesächtig* wordt eigenlyk gebruikt, van eenen vreesächtigen krijgsknecht, die zijnen post verlaet (*r*). Ter deeser plaets, worden zulke Christenen bedoeld, die, uit vrees voor vervolgingen, en om mishandelingen te ontwijken, de belijdenis der waerheid verzaeken. Zy staen derhalven over, tegen de *overwinnaers*, die in weerwil van allen tegenstand, in het geloov, volharden. (Verg. vs. 7.) — *Ongeloovigen* zijn versmaeders van het Euangelie, vooräl zulken, die hunne oogen, voor het licht, moetwillig sluiten. — *Grouwelyken* zijn zulken, die zich schuldig maeken, aen die onnatuurlyke misdaed, welke Lev. XVIII: 22, door de LXX, met dit zelvde Griekſche woord, een *grouwel* genaemd wordt; booswichten, die, om hunne schandelyke lusten te boeten, de

(*q*) XXVI *Deel.* p. 403, 404.
(*r*) EICHHORN l. c. p. 508.

de wetten der natuur verkrachten. — By deese worden gevoegd *doodslaegers*, en *hoereerers*, en *toovenaers* of *vergivtigers*, en *afgodendienaers*, en *alle leugenaers*, die hun vermaek stellen in, en hun werk maeken van, liegen en bedriegen.

Deeser *deel is, in den poel die daer brandt, van vuur en sulpher.* — Het geevt te kennen, dat 'er, onder de bewooners van het *nieuw Jerusalem*, geene openbaere godloosen; geene ergerlyke zondaers, weezen zullen. Alle booswichten, die zich, als zodaenig, met woorden en daeden, openbaer maeken, zullen reeds, voor het nederdaelen van die *heilige Stad*, naer den afgrond van het eeuwig verderv, verweezen zijn. — Die poel van vuur en sulpher, dat eeuwig verderv, *is de tweede dood.* (Verg. Kap. XIX: 20. XX: 14.)

B. *Hierop volgt eene meer byzondere en zeer uitvoerige beschrijving van het* NIEUW JERUSALEM, *Kap. XXI*: 9 — *XXII*: 7.

A. De voorbereiding, tot deese naedere beschrijving, wordt ons opgegeeven, Kap. XXI: 9, 10.

α. Er vertoonde zich een der zeeven Engelen, die de zeeven schaelen hadden uitgegooten, en boodt zich aen, om de zaek naeder te verklaeren, vs. 9.

β. Hy bracht den Apostel, op eenen hoogen berg, en vertoonde hem het NIEUW JERUSALEM, *vs.* 10.

9. Ende tot my quam één van de seven Engelen, (o) die de seven gouden phiolen gehad en uitgegooten hadden, (Verg. Kap. XV: 6, 7,) welcke waren vol geweest van de seven laetste plagen, terwijl ik, in den hemel, stondt, en den throon der Goddelyke Majesteit voor my had, (Verg. vs. 5,) ende hy sprack zeer gemeenzaem met my, seggende, Komt herwaerts, ick sal u toonen de Bruyt, het Wijf des Lams.

Deese Engel is waerschijnlyk dezelvde, die te vooren, het oordeel der groote HOER, aen den Apostel, vertoont had. (Verg. Kap. XVII: 1) Hy zeide, tot hem: *koom herwaerds, ik zal u toonen, de Bruid, het Wijv des* LAMS, dat

(o) Openb. 15: 6, 7.

is „ den luisterrijken ſtaet der Kerke, die u voorheen ver-
„ toond is, als de Bruid en de nieuw getrouwde Vrouw van
„ den Verloſſer, (Verg. Kap. XIX: 7. XXI: 2,) zal ik u
„ nu, onder de gedaente van eene zeer luisterrijke Stad,
„ afſchilderen."

10 Ende hy voerde my, uit den hemel, wech (p), in den geeſt, in eene verrukking van zinnen. (Verg. Kap. I: 10. XVII: 3.) Oogenblikkelyk ſtondt ik, op eenen grooten ende hoogen bergh, ende hy toonde my (q) de groote ſtadt, het heylige Jeruſalem, nederdalende uyt den hemel van Godt.

Het kwam den Apostel, in eene verrukking van zinnen, zo voor, als of hy, door den Engel, nederwaerds, uit den hemel, gevoerd, en geplaetst werdt, *op eenen grooten en hoogen berg*. Het ging hem, even als den Propheet EZECHIEL, die ook, in eene verrukking van zinnen, op eenen zeer hoogen berg gezet werdt, om den nieuwen Tempel te beſchouwen. (Verg. Ezech. XL: 2.) — JOANNES zag, van dien grooten en hoogen berg, *de groote Stad*, *het heilige Jeruſalem*, *nederdaelende*, *uit den hemel*, *van God*. Het nieuw Jeruſalem wordt hier genaemd *de groote Stad*, in dien zelvden zin, in welken BABYLON eene *groote Stad* geheeten is; (Vergel. Kap. XIV: 15. XVII: 18. XVIII: 10;) en het *heilige Jeruſalem*, in die zelvde beteekenis, in welke zy de *heilige Stad* geheeten is. (Vergel. vs. 2.)

B. Na deeſe voorbereiding, volgt eene zeer uitvoerige beſchrijving van het nieuw Jeruſalem, Kap. XXI: 11— *XXII:* 5.

a. De Heilige Stad zelve wordt afgeteekend, Kap. XXI: 11-23.

a. Ten aenzien van haeren luister; zy had de heerlykheid Gods, tot haer licht, vs. 11.

b. Ten aenzien van de muuren, poorten, en fundamenten, vs. 12-14.

c. Ten aenzien van de gedaente en uitgeſtrektheid, vs. 15-17.

d.

(p) Openb. I: 10. (q) Hebr. 12: 22. Openb. 21: 2.

d. Ten aenzien van de uitwendige vercierselen, offchoon 'er geen Tempel gevonden wierdt, vs. 18-22.

e. Ten aenzien van het licht, had zy geene Zon of Maen noodig, vs. 23.

β. De inwooners van het nieuw Jerusalem worden geteekend, vs. 24-27.

11. Ende ſy hadde de heerlickheyt Godts; ende haer licht was den allerkoſtelickſten ſteen gelijck, [*namelick*] als den ſteen Jaſpis blinckende gelijck cryſtal.

Zy had de heerlykheid Gods. Eigenlyk ſtaet 'er *hebbende de heerlykheid Gods*; de Apostel, ſtaende, op eenen hoogen berg, zag het *heilige Jeruſalem*, nederdaelende, uit den hemel, van God, (Verg. vs. 10.) *hebbende de heerlykheid Gods.* Door de *heerlykheid Gods* wordt een ongemeen ſchitterende glans bedoeld, welken God zelvs, aen deeſe Stad, bezorgt had (*s*). Deeſe luisterrijke glans was een teeken van Gods byzondere en onmiddelyke tegenwoordigheid, en ſchitterde dermaeten, dat men, in die Stad, het licht der Zonne en der Maene, niet noodig hadde" (*t*).

En haer licht, het licht, het welk de evengemelde glans te weeg bracht, was veel helderer en aengenaemer, dan dat der Zonne; het *was den allerkostelykſten ſteen gelijk, naemenlyk als den ſteen Jaſpis, blinkende gelijk kriſtal.*

Onder de kostbaere ſteenen, in den borstlap van den Hoogepriester was ook de *Jaſpis.* (Verg. Exod. XXVIII: 20.) „ By de Ouden, werdt hy, booven het goud, gewaerdeerd; „ dan hedendaegschs is die achting zeer gedaeld. Hierom zijn „ veele Geleerden in twijffel, of de *Jaſpis* der Heilige „ Schrivten wel dezelvde zy, met den hedendaegsch zo ge„ naemden" (*u*). Het is daerom moeilyk te bepaelen, welk een edel geſteente hier bedoeld zy. Ook doet het weinig ter zaeke, daer hier niet zo zeer, op de koleur, en andere

(*s*) GROTIUS *ad h. l.*
(*t*) ROSENMULLER l. c. p. 693.
(*u*) SCHEUCHZER *Bijbel der natuur* XII *Deel.* p. 510.

hoedaenigheeden, van dien steen, gezien wordt, als wel op den ongemeen schitterenden glans, die daervan te rug kaetste (*u*). — Daerom wordt 'er bygevoegd *blinkende gelijk kristal*. In de heilige Stad, welk, aen den Apostel, vertoond werdt, was een licht, zo ongemeen glansrijk, dat men 'er zich geen denkbeeld van maeken kunne. Dit licht was een teeken van Gods onmiddelyke tegenwoordigheid, en verspreïdde allerweegen zulk eenen helderen en schitterenden glans, dat 'er het licht der middagzon geheel door verdweenen waere. Dit licht maekte eenen altoosduurenden, en allerhelderften, dag. (Verg. vs. 23)

12. Ende die heerlyke Stad hadde eenen grooten of *breeden*, ende hoogen muer, ende hadde twaelf poorten, ende in de poorten twaelf Engelen, ende namen daer op geschreven, welcke zijn [*de namen*] der twaelf geslachten der kinderen Israëls.

13. Van 't oosten [*waren*] drie poorten, van 't noorden drie poorten, van 't zuyden drie poorten, van 't westen drie poorten.

Deese teekening is overgenoomen, van den Propheet EZECHIEL. De Stad Jerusalem werdt hem vertoond, hebbende twaelv Poorten, naer de naemen der Stammen Israëls; drie poorten Noordwaerds; drie poorten Oostwaerds; drie poorten Zuidwaerds; en drie poorten Westwaerds. (Vergel. Ezech. XLVIII: 30-34) Het nieuw Jerusalem, het welk de Apostel gezien heeft, hâd ook *twaelv poorten*. — *In die poorten*, of liever *boven op die poorten*, waeren *twaelv Engelen*. Op elk der twaelv poorten, stondt een Engel, zo dat zy van daer, als wachters, naer alle kanten, konden rondzien (*v*).

Ook waeren, op die poorten, *naemen geschreeven*, *welke zijn de naemen der twaelv geslachten der kinderen Israels*; om dat naemenlyk, in de nabuurschap van elk eene poort, eene byzondere Stam woonen zoude. — In de vertooning van Jerusalem, welke, aen den Propheet EZECHIEL, gegeeven werdt,

(*u*) XXVI *Deel*. p. 183, 184.
(*v*) EICHHORN l. c. p. 312, 313.

werdt, waeren *drie poorten Noordwaerds*, dat is, in den Noorder buitenmuur, *eene van* RUBEN, *eene van* JUDA, *en eene van* LEVI; in den *Ooster* buitenmuur, waeren ook drie poorten, *eene van* JOSEPH, *eene van* BENJAMIN, *en eene van* DAN; in den buitenmuur, aen de *Zuidzijde*, waeren meede drie poorten, *eene van* SIMEON, *eene van* ISSASCHAR, *eene van* ZEBULON; en, aen den buitenmuur, aen den *Westerkant*, waeren insgelijks drie poorten, *eene van* GAD, *eene van* ASER. *en eene van* NAPHTALI. (Verg. Ezech. XLVIII: 31-34.)

Zo was het ook geleegen, met het *nieuw Jerusalem*, het welk JOANNES, uit den hemel, zag nederdaelen. Het was eene vierkante Stad. (Verg. vs. 16.) Aen elken kant, waeren drie poorten; in alles twaelv poorten. Op elk eene poort was de naem geschreeven van die Stam der Israëlieten, welke, in de nabuurschap van die poort, haere woonplaets had.

14 (r) Ende de muer der stadt hadde twaelf fondamenten, ende in deselve de namen der twaelf Apostelen des Lams.

De muur der Stad, die volmaekt vierkant was, (Vergel. vs. 16,) *had twaelv fundamenten*, drie aen elken kant. *In* of *op* die grondslaegen *waeren de naemen der twaelv Apostelen van het* LAM gegraveerd, gelijk de naemen der Bouwmeesters meermaelen, ter hunner gedachtenis, op de grondsteenen, pleegen geschreeven te worden. — De fundamenten der muuren van eene Stad zijn wel, onder den grond; maer, vermits de Apostel dit nieuw Jerusalem, uit den hemel, zag nederdaelen, heeft hy geleegenheid gehad, om ook de fundamenten te beschouwen.

15. Ende hy die met my sprack, een naemenlyk van die zeeven Engelen, die voorheen de zeeven gouden schaelen hadden uitgegooten. (Verg. vs. 9,) (s) hadde eenen gouden rietstock, op dat hy de stadt soude meten, ende hare poorten ende haren muer.

De Propheet EZECHIEL zag eenen man, wiens gedaente was, als de gedaente van koper, en, in zyne hand, was

(r) Eph. 2: 20. (s) Ezech. 40: 3. Zach. 2: 1.

een linnen snoer, en een *meetriet.* Twee werktuigen, geschikt om te meeten; het eerste diende, om groote tusschenruimten af te meeten, en het ander, om zaeken van kleineren omtrek af te meeten, zijnde daerop mindere maeten afgeteekend, als ellen, voeten, handbreeten, en duimen. (Verg. Ezech. XL: 3.) — Zodaenig een *rietstok*, geschikt, om naeuwkeurig te meeten, had ook de Engel, die thans, met den Apostel, sprak, in zijne hand; het was een *gouden* rietstok (*w*).

16 Ende de stadt lagh vierkant, ende hare lengte was soo groot als [*hare*] breette. Ende hy mat de stadt met den rietstock op twaelf duysent stadien, aen elken kant, zijnde in den geheelen omtrek, acht en veertig duizend stadiën (*x*); de lengte, ende de breette, ende de hoogte derselve waren evengelijck.

De Stad besloeg, in den geheelen omtrek, 48000 stadiën, dat is 2000 uuren gaens. De omtrek van het oude *Jerusalem* was, volgens JOSEPHUS, van 33, en die van *Ninive*, volgens DIODORUS *van Sicilien*, van 400 stadiën. — De heilige Stad gevolgelyk, welke JOANNES zag, was van eene verbaesende uitgestrektheid, hoedaenig nimmer op aerde geweest is. Met het hoogste recht, heet zy daerom *de groote Stad.* (Verg. vs. 10.)

De lengte, de breedte, en de hoogte derzelve Stad *waeren evengelijk.* — Dit kan zeekerlyk niet te kennen geeven, dat de hoogte der Stad, even als de *lengte* en de *breedte*, van 1200 stadiën geweest zy; gelijk elk aenstonds van zelvs begrypen zal; maer dat de *lengte*, gelijk waere, aen de *breedte*, gelijk de aert van een vierkant medebrengt; (Verg. vs. 16 a,) als meede, dat, gelijk de *lengte* en *breedte*, even groot waeren, alzoo ook de hoogte der gebouwen zich gelijk vertoonde, naer dien alle de huisen, op eene gelijke hoogte, gebouwd waeren (*y*).

17. Ende hy mat haren muer op hondert vier en veer-

(*w*) *Booyen* p. 123, 103.
(*x*) ROSENMULLER l. c. p. 694.
(*y*) GROTIUS *ad h. l.*

veertig ellen, [*nae*] de mate eenes menschen, welcke des Engels was.

De muur was van honderd vier en veertig ellen, of 216 voeten, elk eene elle gereekend, op ander halve voet. Dit kan wederom niet, van de hoogte, verstaen worden. Deese zou eene wanstallige hoogte, geweest zijn; onses erächtens, wordt de breedte der muuren van die *groote Stad* bedoeld. — De meeting geschiedde, *naer de maet eenes menschen, welke des Engels was.* Het geevt te kennen, dat de gouden maetstok, van welken de Engel zich bediende, (Verg. vs. 15,) in ellen, verdeeld waere, hoedaenige, onder de menschen, by het meeten, gebruikelyk zijn; in ellen, elk van anderhalven voet.

18. Ende het gebouw hares muers was Jaspis: ende de stadt was suyver gout, zijnde suyver glas gelijck.

Het gebouw haeres muurs, dat is de bouwstof, met welke de muur was opgehaeld, *was Jaspis*, de allerkostelykste steen, zo dat de geheele muur blonk, gelijk chrystal. (Verg. vs. 11.) *En, de Stad*, wat de huisen of gebouwen aen ging, *was zuiver goud, zijnde zuiver glas gelijk*; de zeer kostbaere bouwstof, van welke de huisen gebouwd waeren, was wat; de coleur betrof, louter goud, maer teevens doorschijnende, als glas (z).

19. Ende de twaelv fondamenten des muers der stadt, van welke vs. 14 gesprooken is, waren met allerley kostelick gesteente verciert en ingelegd. Het eerste fondament was Jaspis: het tweede, Sapphirus: het derde, Chalcedon: het vierde, Smaragdus:

20. Het vijfde, Sardonyx: het seste, Sardius: het sevende, Chrysolithus: het achtste, Beryllus: het negende, Topazien: het tiende, Chrysoprasus: het elfde, Hyacinthus: het twaelfde Amethystus.

De teekening is overgenoomen, van den Propheet JESAIA De HEER beloovde, aen de Kerk van het Nieuwe Testament

(z) GROTIUS *ad h. l.*

dat Hy haer, aengemerkt als eene zeer heerlyke Stad, zeer luisterrijk bouwen zoude Jeſ. LIV: 11, 12, zeggende: *ziet, ik zal uwe ſteenen gansch cierlyk leggen*, of liever, *ik zal uwe ſteenen, in allerkostelykſten gyps, leggen, ik zal u op ſapphyren grondvesten*, zo dat de fundamenten van de muuren en gebouwen, uit kostbaere ſaphyr, zijnde edele geſteenten, van hemels blaeuwe coleur, en doorſchijnende, beſtaen zullen; *uwe glasvenſteren*, of liever *uwe bolwerken, zal ik criſtallynen*, of van edele geſteenten, maeken; *en uwe poorten van robynſteenen*, of van vuurige en *gloeijende* ſteenen; *en uwe ganſche landpael*, of liever uwen *ringmuur, van aengenaeme ſteenen*, van zeer ſchoone ſteenen, welke ieder, met vermaek, aenſchouwt (*a*).

Meer byzonder worden de kostbaere ſteenen opgenoemd, met welke de twaelv grondſlaegen van het *nieuw Jeruſalem*, verſierd waeren, vs. 19 b, 20. *Het eerſte fundament was Jaspis, het tweede ſapphirus, het derde Chalcedon* enz. De Apostel heeft zeekerlyk meer het oog, op de coleur, dan op de andere hoedaenigheeden van deeſe edele geſteenten (*b*). Het doet derhalven niet zo zeer ter zaeke, alles op te zaemelen, wat de kenners der natuurlyke Historie, omtrent deeſe kostbaere ſteenen, hebben aengemerkt.

Daer te boven, „ is het zeeker, dat de naemen van het „ edel geſteente veränderd zijn geworden, en men, van de „ koleur, iets uitgedrukt moet vinden, om, met eenige zee„ kerheid, daerö ntrent iets te kunnen bepaelen. Doch „ kortelyk zullen wy deeſe kostelyke fundamentſteenen na„ gaen.

„ I. Onſe hedendaegſche *Jaspis* is zo zeer kostbaer niet, „ een donker-groene of roodächtige ſteen, zo na aan het „ Agaet koomende, dat men den eenen dikwyls, voor den „ anderen, neemt. — Ook is het zeeker, dat de Ouden, „ onder den naem *Jaspis*, allerlei edel geſteente verſton„ den, die thans, door byzondere naemen, worden uitge„ drukt, onder welke de Turkois, de Chalcedon, Mala„ chit,

(*a*) XIII *Deel.* p. 477-479.
(*b*) VITRINGA l. c. p. 681.

„ chit, Karneol, de Nierensteen, de Heliotropus, zouden
„ moogen gereeken worden.
„ II. De hedendaegsche *saphier* is een hemelsblaeuwe
„ doorschijnende steen, geheel verschillende van den saphier
„ der Ouden, die, by PLINIUS L. XXXVI: 19 beschreeven
„ wordt, als met goudstipjens besprengd, en ongetwijffeld de
„ *Azuursteen* geweest is. Onse saphier kon dus wel de
„ Amethyst der Ouden, of hunne Hyacinth geweest zijn.
„ III. De *Chalcedon* is een witte doorschijnende of halv
„ doorschijnende steen; edeler, wanneer hy fraei helder,
„ en op het blaeuwe speelende is, gelijk de Oostersche.;
„ minder edel, indien hy donker en geelächtig 'er uit-
„ ziet. —
„ IV. De *Smaragd* is een groen en doorschijnend edel
„ gesteente. —
„ V. De *Sardonix* — is gedeeltelyk rood en gedeeltelyk
„ wit, en doorschijnende, gelijkende naer eenes menschen
„ vinger, die op het vleesch ligt, en daervan het rood laet
„ doorschijnen. —
„ VI. De *Sardis*, *Sardius*, is roosenrood, ook vuur-
„ rood, —
„ VII. De *Chrysolithus* is goudkleurig, doorschijnend. —
„ VIII. De *Berillus* wordt *aqua marina* genaemd, dewijl
„ hy, aen het groenächtig zeewater, in koleur, even-
„ aert. —
„ IX. De TOPAZION, TOPATIUS der Ouden, was groen,
„ zeer na koomende, aen sap van lak, en zeer in ach-
„ ting. —
„ X. De *Chrysopras* is, naer uitlegging van den naem,
„ donker of zwaer groen, en speelt, op de goudkleur. —
„ XI. De *Hyacinthus* der Ouden is bleek blaeuw of violet-
„ kleurig.
„ XII. De *Amethystus* heeft de koleur der blaeuwe drui-
„ ven, en trekt naer de purperkleur, is doorschijnend, en
„ gemakkelyk te beärbeiden" (*c*).

21. Ende de twaelf poorten waren twaelf peerlen,

(*c*) SCHEUCHZER l. c. XII *Deel.* p. 312-316.

een yegelicke poorte was elck uit ééne peerle: ende de ftrate der ftadt was fuyver gout, gelijck doorluchtigh glas.

De twaelv poorten waeren twaelv paerlen, een iegelyke poorte was elk, uit ééne paerle. — Zeekerlyk zijn 'er geene eigenlyk gezegde *paerlen* bedoeld, welke, in fchulpen, groeijen. Wie kan zich een *paerel* verbeelden, van zulk eene uitgebreidheid, dat daer uit eene poort zoude kunnen gebouwen worden? GROTIUS dacht daerom, aen poorten van fchitterend wit marmer, binkende op de wijs van *paerlen* (*d*). VITRINGA wil dat de Apostel alleenlyk te kennen geeve, dat de poorten zich, wat de witheid en gladheid aenging, als *paerlen*, vertoonden (*e*).

Dan het Griekfche woord, door *paerlen* vertaeld, beteekent, in het algemeen, edele gefteeenten. „ Poorten, uit „ edel gefteenten, vertoonden de pracht, met de vastig„ heid (*f*)." Wy vertaelen het daerom, met den Hooggeleerden VAN HAMELSVELD, „ ook beftonden de twaelv poor„ ten, uit zo veele fteenen; elke poort was, uit een by„ zonder gefteente (*g*)."

De ftraet was zuiver goud, gelijk doorluchtig glas. — *De ftraet der Stad.* Wy vertaelen het liever de *markt*, op welken de inwooners het meest pleegen zaemen te koomen. Deefe markt, in de Heilige Stad, was, in plaets van met gemeene fteenen, geplaveid te zijn, van *zuiver goud*, het welk doorfchijnende was, als glas. — Misfchien moet men zich de zaek zo verbeelden, dat de markt geplaveid waere van kostbaere fteenen, doorfchijnende als glas, welke, in gouden randen, gezet waeren.

23. Ende ick en fagh geenen Tempel in defelve Stad, gelijk 'er, in het oude Jerufalem, geweest was; ook was 'er zulk een Heiligdom niet noodig: want de Heere, de almachtige Godt, de ALBEHEERSCHER, is hare Tempel,

(*d*) *Ad h. l.*
(*e*) l. c. p. 683.
(*f*) MICHAELIS *Inleiding tot fchrivten van het N. T.* II *Deel* p. 1012.
(*g*) *Uit N. T. vertaeld* II *Deel* p. 485, 586.

pel, ende het Lam, het welk, met Hem, op den throon, zat.

God en de Verlosser waeren, in de Heilige Stad, op eene byzondere wijs, tegenwoordig, en woonden 'er, als in eenen Tempel; gevolgelyk was 'er geen ander Heiligdom noodig, nademael God aldaer onmiddelyk gediend werdt. (Vergel. vs. 3.)

23. (t) Ende de stadt en behoeft de sonne, noch de mane niet, dat sy in deselve souden schijnen: want de heerlickheyt Godts, die ongemeen schitterende en allerluisterrijkste glans, van welken vs. 11. gesprooken is, heeftse verlicht, (v) ende het Lam is haere keerse. De luister, die, van den verheerlykten Middelaer, afstraelt, en in welke Hy zijne byzondere tegenwoordigheid openbaer maekt, dient die heilige Stad, tot eene kaerse.

Op dezelvde wijs, wordt ook, aen de Kerk, in het laetst der daegen, beloovd, Jes. LX: 19, 20: *de Zon zal u niet meer weezen, tot een licht, des daegs, en, tot eenen glans, zal u de Maen niet lichten; maer de* HEER *zal u weezen, tot een eeuwig licht, en uw God, tot uwe cierlykheid; uwe Zon zal niet meer ondergaen, en uwe Maen zal haer licht niet intrekken; want de* HEER *zal u, tot een eeuwig licht, weezen.*

24. (x) Ende de volckeren, die saligh worden, sullen in haer licht wandelen: ende de Koningen der aerde brengen hare heerlickheyt ende eere in deselve.

25. (y) Ende hare poorten en sullen niet gesloten worden des daegs: (z) want aldaer en sal geen nacht zijn.

26. Ende sy sullen de heerlickheyt ende de eere der volckeren daer in brengen.

Deese beschrijving is bykans woordelyk overgenoomen, Jes. XLIX: 22, 23. en LX: 3, 10-15.

De volken, zegt de Apostel vs. 24, *die zaelig worden*, dat is de Heidenen, die zich, tot den Verlosser, langs den weg

(t) Jes. 60: 19. Zach. 14: 7. (v) Openb. 22: 5. (x) Jes. 60: 3. (y) Jes. 60: 11. (z) Openb. 22: 5.

van het geloov, bekeert hebben, *zullen, in haer licht, wandelen, en de Koningen der aerde brengen hunne heerlykheid, in de zelve;* zy koomen, met allen hunnen luister, in het nieuw Jerusalem, en reekenen het zich eene eer, burgers van die heilige Stad te weezen. — Even zo leesen wy ook, by den Propheet JESAIA, van den heerlyken staet der Kerke, die nog toekoomende is: *de Heidenen zullen, tot uw licht, gaen, en Koningen, tot den glans, die u is opgegaen,* Kap. LX: 3; *Koningen zullen uwe Voedsterheeren en hunne Vorstinnen uwe zoogvrouwen zijn,* Kap. XLX: 23.

Haere poorten zullen niet gesslooten worden, des daegs; want aldaer zal geen nacht zijn, schrijvt de Apostel vs. 25. Uit hoofde, dat de heerlykheid Gods. (Verg. vs. 11, 23.) die heilige Stad verlicht, zal 'er nimmer nacht zijn; het is een altoosduurende dag, en gevolgelyk worden de Poorten nooit gesslooten. Zo heeft ook de Propheet JESAIAS Kap. LX: 11: *uwe poorten zullen steeds openstaen, zy zullen des daegs, noch des nachts, niet toegesslooten worden.*

Ende zy is het vs. 26, de Koningen der aerde naemenlyk, (Verg. vs. 24,) *zullen de heerlykheid en de eer der volken daerin brengen.* Dezelvde zaek, welke vs. 24. was voorgesteld, wordt, om het zonderlinge en zeekere des gebeurtenis aen te toonen, nog eens herhaeld. Zo heeft ook JESAIAS Kap. LX: 11, *op dat men tot u inbrenge het heir der Heidenen, en hunne Koningen tot u geleid worden.*

27. Ende in haer en sal niet inkomen yet dat ontreynigt, ende grouwelickheyt doet, ende leugen [*spreeckt*]: maer die geschreven zijn (a) in het boeck des levens des Lams.

In die heilige Stad, *zal niet inkoomen iets, het welk veröntreinigt en grouwelykheid doet, en leugen spreekt.* — *Iets het welk veröntreinigt* is iemand, die onrein is. Men denke, aen openbaere booswichten; deese zullen, in het NIEUW JERUSALEM, *niet koomen,* en, onder haere inwooneren, niet gevonden worden. Zoo heeft ook de Propheet JESAIAS Kap. LII:

1:

(a) Exod. 32: 32. Psalm 69: 29. Phllipp. 4: 3. Openb. 3: 5. ende 20: 12.

1: *trek uwe cierlyke kleederen aen, o Jerusalem, gy heilige Stad: want in u zal voortaen geen onbesneedene noch onreine koomen.* — *Die grouwelykheid doen* zijn menschen, die zich, aen onnatuurlyke wellusten, overgeeven. (Vergel. vs. 8.) — *Die leugen spreekt*, zijn lieden, die hun werk maeken, van liegen en bedriegen, en daerin hun vermaek stellen.

Maer die geschreeven zijn, in het boek des levens des LAMS, die van God verördineerd zijn, om, door het geloov in den Verlosser, eindeloos gezaeligd te worden; deese zullen de burgers en inwooners van die heilige Stad weezen. (Vergel. Kap. III: 5.)

HET XXII. KAPITTEL.

γ. Wijders spreekt de Apostel van het gene, tot vermaek en nut der inwooneren van het NIEUW JERUSALEM, *diende, vs.* 1-5.

a. Er stroomde eene rivier van ongemeen zuiver waeter, door die Stad, vs. 1.

b. In het midden van de Stad was de boom des leevens, vs. 2.

c. Ook was 'er de throon van GOD *en het* LAM, *die, door de inwooners, oprechtelyk verëerd werden, vs.* 3, 4.

d. Er heerschte eene onafgebrooken vreugde en voorspoed, vs. 5.

1. ENde hy de gemelde Engel, die my tot dus verre onderricht had, (Verg. Kap. XXI: 9,) toonde my (a) een suyvere riviere van het water des levens, klaer als crystal, voortkomende uyt den throon Godts, ende des Lams.

Deese Stad was een ander Paradijs. Er was eene groote rivier van fonteinwaeter (*h*). De Apostel zag *eene zuivere*

(a) Ezech. 47: 1. Zach. 14: 8.
(*h*) EICHHORN l. c. p. 329, 330.

rivier, eenen zeer helderen ſtroom, *van het waeter des leevens*, van leevendig en altoos ſtroomend fonteinwaeter, (Verg. Gen. XXVI: 19,) *voortkoomende uit den throon van* GOD *en het* LAM. — Men verbeelde zich de zaek, op deeſe wijs; in het midden der Stad was een Paleis, in het welk God, met den verhoogden Middelaer, op eenen majestueuſen throon, zaeten. Rondöm dat Paleis, was eene vlakte, of opene plaets.
„ *Onder den throon* ontſprong eene klaere fontein, die, door
„ waeterleidingen, of buiſen, buiten het Paleis, geleid
„ werdt, en *vier rivieren* uitmaekte, die zich, naer de *vier*
„ ſtreeken der vierkante Stad, tot gebruik der inwooneren,
„ verſpreidden, en hier en daer, met bekoorlyke boomen,
„ bezet waeren. Schoon dit, van JOANNES, zo omſtandig
„ niet beſchreeven zy, kunnen wy dat ligtelyk, uit de *over-*
„ *eenkoomst der deelen van dit Gezicht*, en uit derzelver bouw-
„ orde, als meede uit vergelyking van EZECHIEL, Kap.
„ XLVII: 1, afmeeten" (*i*).

Te weeten de Propheet EZECHIEL zag *waeteren uitvlieten, van onder den dorpel des* Tempel *huiſes*, het welk hem vertoond werdt, *na het Oosten: want het voorſte deel des huiſes was, in het Oosten, en de waeteren daelden af, van onderen, uit de rechter zijde des huiſes, van het Zuiden des Altaers;* — *aen den oever der beeke, was zeer veel geboomte, van deeſe en van geene zijde; deeſe waeteren vlooten uit, naer het voorſte Galileen, en daelden af, in het vlakke veld, daerna kwaemen zy, in de Zee.* (Vergel. Ezech. XLVII: 1, 7, 8)

2. In 't midden van hare ſtrate, of van de markt, (Vergel. Kap. XXI: 21,) ende op d' een ende d ander zijde der riviere, welke, door de Stad, heenen liep, was (b) de boom des levens, voortbrengende twaelf vruchten, van maent tot maent gevende ſijne vrucht: ende de bladeren des booms waren tot geneſinge der Heydenen.

De *boom des leevens*, in het Paradijs, bezat het vermoogen, om het leeven en de gezondheid der menſchen te onder-

(*i*) VITRINGA l. c. p. 687, 688.
(*b*) Openb. 2: 7.

derhouden. (Verg. Gen. II: 9) Op deesen boom, wordt hier gezinspeeld (*k*). — Onse Apostel zag den boom des leevens, *op het midden van de markt*, als meede *op de eene en de andere zijde der rivieren*, welke vs. 1. beschreeven is. Zou dit één boom geweest zijn, die zijne armen zo verre uitstrekte, dat de takken de geheele rivier, aen weerskanten, overschaduwden? Dit is niet te begrijpen. *De boom des leevens*, beteekent, in eenen verzaemelenden zin, het geboomte des leevens, een aental boomen van dezelvde zoort. De zaek wordt bevestigd, door het vergelyken van Ezech. XLVII: 12.

Dit geboomte *bracht voort twaelv vruchten, van maend tot maend, geevende zijne vrucht.* Dit geboomte gav niet tweemaelen, des jaers, vruchten, gelijk in de warme Landen, maer twaelvmaelen des jaers; telken maend droeg het nieuwe vruchten. — Zelvs waeren *de blaederen des booms tot geneezing der Heidenen.* Niet alleen hadden de vruchten het vermoogen, om het leeven en de gezondheid der menschen te onderhouden, maer zelvs bezaeten de blaederen eene geneesende kracht, voor allerleië kwaelen van alle volken.

Zoortgelyk eene teekening vinden wy ook, by den Propheet EZECHIEL, Kap. XLVII: 12, *aen de beeke nu, aen haeren oever, zal, van deese en van geene zijde, opgaen allerlei spijsgeboomte, welker blad niet zal afvallen, noch de vrucht van dien vergaen; in zijne maenden*, dat is van maend tot maend, *zal het nieuwe vruchten voortbrengen, — en zijne vrucht zal zijn tot spijse, en zijn blad tot heeling.*

3. Ende geen vervloeckinge en salder meer tegen [*yemant* zijn: ende de throon Godts ende des Lams sal daer in zijn, ende sijne dienstknechten sullen hem dienen:

Geene vervloeking zal 'er meer, tegen iemand, zijn. Zo hebben onse Overzetters, en dan zal de zin zijn, dat alle haet en boosäertigheid zal ophouden, zo dat niemand zijnen naesten meer verwenschen en vervloeken zal. Dan 'er staet eigenlyk: *'er zal geene vervloeking meer zijn.* De spreekwijs is overgenoomen, uit Zach. XIV: 11: *daer zal geene verban-*

(*k*) ROSENMULLER l. c. 698.

ning meer zijn. — Eene *vervloeking* ſchijnt hier genomen te worden, voor eenen *vervloekten*, voor eenen openbaeren godloofen, die der vervloeking waerdig is. In het NIEUW JERUSALEM zal geene ergernis, geen openbaer godlooſe, gevonden worden.

Deeſe uitlegging wordt bevestigd, door het volgende. *De throon van* GOD *en van het* LAM *zal daerin zijn*; God en de Verlosſer zullen, in een Paleis, op den throon der Majeſteit, zitten, zo dat die heilige Stad, met de onmiddelyke tegenwoordigheid van den Allerhoogſten, en van den verheerlykten Middelaer, zal verwaerdigd worden; *en zijne dienstknechten*, de inwooners van die Stad, die God en CHRISTUS in onverdervelykheid lievhebben, *zullen Hem* oprechtelyk dienen, met alle hunne vermoogens.

4. Ende ſullen ſijn aengeſichte ſien, gemeenzaem, met Hem, *verkeeren*, en, tot zijne onmiddelyke tegenwoordigheid, worden toegelaeten, ende (c) ſijn naem ſal op hare voorhoofden zijn, tot een teeken, dat zy zich, aen zijnen dienst, hebben toegewijd. (Verg. Kap. XIV: 1.)

5. (d) Ende aldaer en ſal geen nacht zijn, ende het zal een altoosduurende dag weezen, ſy en ſullen daerom geen keerſe noch licht der ſonne van noode hebben: want de Heere Godt verlichtſe, door eenen ſchitterenden glans, by welken het licht der heldere middagzon geheel verdoovt. (Vergel. Kap. XXI: 11, 23.) Ende ſy ſullen als Koningen heerſchen in alle eeuwigheyt.

Deeſe zelvde teekening vinden wy ook Zach. XIV: 7, *maer het zal één eenige dag zijn, die den* HEER *bekend zal zijn, het zal noch dag noch nacht zijn*; 'er zal geene afwisſeling van dag en nacht plaets hebben, maer het zal altoos volle dag zijn; *en het zal geſchieden, ten tijde des avonds*, wanneer de duisternis van den nacht pleeg te beginnen, *dat het* volkoomen *licht zal weezen* en blijven.

(c) Openb. 3: 12. (d) Jeſ. 60: 19. Zach. 14: 7. Openb. 21: 23.

b. *Na deese uitvoerige beschrijving van het* NIEUW JERUSALEM, *volgt een plechtige verzeekering van de hier voorspelde zaeken, vs. 6, 7.*

6. Ende hy, naemenlyk de Engel, die my die prachtige Stad vertoont had, (Verg Kap. XXI: 9,) seyde tot my, (e) Dese woorden, welke ik tot u gesprooken heb, omtrent de heerlykheid van het NIEUW JERUSALEM, zijn getrouw ende waerachtigh, zo dat gy 'er u gerust op verlaeten kunt. De heuchlyke gebeurtenissen, welke, in deese geheimzinnige schildery, geteekend en voorspeld zijn, zullen, op den rechten tijd, werkelyk plaets hebben; ende de Heere de Godt der heylige Propheten, die oulings, door zijnen Heiligen Geest, in de Propheeten gesprooken heeft, (Verg. 2 Sam. XXIII: 1, 2,) heeft my sijnen Engel gesonden, (f) om, door het gene ik u heb medegedeelt, sijnen dienstknechten te toonen en bekend te maeken, 't gene haest moet geschieden, en de zeer merkwaerdige dingen, van welke men eerlang de beginselen zien zal. (Verg. Kap. I: 1.)

7 Siet, ick kome haestelick: (g) saligh is hy die de woorden der Prophetie deses Boecks bewaert.

Ziet, ik koom haestelyk. — Zommigen meenen, dat deese woorden nog, door den Engel, gesprooken zijn (*l*). Onses erächtens, is het allerduidelykst, dat deese de uitspraek zy van den Goddelyken Verlosser zelven, die meermaelen gewoon was te zeggen, *ik koom haestelyk.* (Verg. Kap. II: 5, 16. III: 11. XXII: 12, 20.) (*m*). Men begrijpe de zaek, op deese wijs: zo drae de gemelde Engel den Apostel, op eene plechtige wijs, verzeekert had dat de toekoomstige dingen, welke hy had bekend gemaekt, byzonder omtrent het NIEUW JERUSALEM, ontwijffelbaer, op den rechten tijd, zou-

(e) Openb. 19: 9. ende 21: 5. (f) Openb. 1: 1. (g) Openb. 1: 3.

(*l*) GROTIUS *ad h. l.*

(*m*) EICHHORN l. c. p. 335, 336.

den vervuld worden; hoorde JOANNES de ftem van den Goddelyken Verlosfer, die hem zeer bekend was, zeggende, tot ftaeving van het gene de Engel verzeekert had: *ziet, ik koon kaestelyk*, dat is: „ Ik zal eerlang eenen aenvang maeken, „ van die dingen daer te ftellen, welke u, onder geheimzin- „ nige fchilderyen, vertoond zijn; en dit moet u verzeeke- „ ren, dat alle de voorzeggingen, welke u zijn bekend ge „ maekt, ook met opzicht tot het *nieuw Jerufalem*, ontwijfel- „ baer zullen vervuld worden."

Zaelig is hy, die de woorden der prophetie van dit Boek bewaert. — Deefe uitfpraek, welke wy ook Kap. I: 3. ontmoet hebben, zegt, in den zaekelyken zin, dat zy, in nadruk, en by uitneemenheid, gelukkig zijn, die de lesfen, beftraffingen, vermaeningen, en opwekkingen, welke, in dit Boek, voorkoomen, naerftig gehoorzaemen, en hun gedrag daernaer inrichten (*n*).

Gemeenlyk denkt men, dat ook deefe woorden, door den Goddelyken Verlosfer, gefprooken zijn. Maer dat koomt ons zeer bedenkelyk voor. — Toen JOANNES, met deefe Goddelyke aenfpraek, verwaerdigd wierdt, had hy de *woorden der prophetie* nog niet, in een *Boek*, befchreeven. Wy hellen daerom over, tot het vermoeden, dat de Apostel er deefe woorden hebbe bygevoegt, en dat de Opzieners der Gemeente van Ephefen dezelve, in het opfchrivt, hebben overgenoomen. (Verg. Kap. I: 3.)

Den letterlyken zin van dit laetfte Gezicht, in het welk het nieuw Jerufalem *vertoond wordt, genoegzaem, zo wy meenen, hebbende opgeheldert, is 'er nog overig, dat wy onderzoek doen, naer de geheimzinnige beteekenis.*

Hier verdeelen zich de Uitleggers, in twee partyen. — Zommigen zijn van oordeel, dat hier de ftaet der heerlykheid en eindeloofe gelukzaeligheid worde afgebeeld, zo als dezelve, na het algemeene oordeel, op den laetften dag der

wae-

(*n*) XXVI *Deel*, 1p. 6.

waereld, het zy in den hemel, het zy op de, door vuur, uit gezuiverde aerde, zal plaets hebben. Anderen verklaeren dit Gezicht, van den zeer luisterrijken ſtaet der Kerke, die, na de onderbrenging van alle haere vyanden, en de algemeene bekeering van Jooden en Heidenen, in de laetſte daegen, volgens de Voorzeggingen der Propheeten, nog te wachten is.

Immers het begrip van den ſchranderen GROTIUS zal weinig byval vinden, die de vervulling van de geheimzinnige Voorzegging zoeken wil, in den bloeienden ſtaet der Kerke, van CONSTANTYN *den Grooten*, tot JUSTINIANUS toe, als eene beeldtenis van het geluk der toekoomende Eeuwe. (*o*). De heerlyke dingen, welke van de Heilige Stad, vermeld worden, zijn te verheeven en te voortreffelyk, dan dat zy, met eenigen ſchijn, op de Christen Kerk van den gemelden tijd, zouden kunnen toegepast worden.

I. Laeten wy wederom eerst de bewijſen van weêrskanten opgeeven.

א. Zy, die aen den ſtaet der heerlykheid, denken, beroepen zich

A. Op het verband van dit Gezicht, met het voorige. In de onmiddelyk voorgaende vertooning Kap. XX: 11-15, zegt men, is, van het laetſte en algemeene oordeel, geſprooken; maer, op dit oordeel, zal aenſtonds de eeuwigduurende gelukzaeligheid der rechtvaerdigen volgen.

B. Men voegt 'er by, dat de ſchildering van het *nieuw Jeruſalem*, in veele opzichten, te verheeven en te luisterrijk zy, dan dat zy, tot den ſtaet der Kerke, hier op aerde, hoe voortreffelyk en heerlyk dezelve ook, in het laetſte der daegen, vooronderſteld wordt, zoude kunnen toegepast worden.

C. Eindelyk zijn veelen van oordeel, dat de aerdbol, welken wy bewoonen, met desſelvs dampkring, door vuur, zal gelouterd worden, en eene geheel nieuwe gedaente verkrijgen en aenneemen zal; en dat de

(*o*) GROTIUS l. c. *ad Apoc.* XXI: 1.

gezaeligden, op deese vernieuwde aerde, als in een ander Paradijs, woonen en onnadenkelyk gelukkig weezen zullen; en dat de eindeloose gelukstaet der verheerlykte menschen, op de gezuiverde aerde, aen JOANNES, in eene schildery, vertoond zy.

ב, Anderen zijn van oordeel, dat het *nieuw Jerusalem* eene geheimzinnige afteekening zy van dien uitneemenden bloeistaet, en luisterrijken voorspoed, der Kerke, welke nog eens, in de laetste daegen, zal plaets hebben. Deese zijn wederom in zo verre onderscheiden, dat zommigen dien heerlyken staet gelyktijdig maeken, met het *Duizendjaerig Rijk*, waervan Kap. XX: 1-6 gesprooken is; terwijl anderen denken, dat dezelve eerst volgen zal, na dat alle vyanden van CHRISTUS Koningrijk, ook de GOG en de MAGOG, die den laetsten aenval doen zullen, volgens Kap. XX: 7-9, geheel zullen verdelgd zijn. — Op de laetste wijs, begreep het, onder anderen, de beroemde VITRINGA.

„ Ieder, (schrijvt hy) die deese prophetie leest, „ ziet middagklaer, dat de *acht* eerste versen, by wijs „ van *voorreeden*, gesteld worden, voor dit *Gezicht*, „ en dat dezelve eigenschappen of bynaemen, in deese „ versen, van het *nieuw Jerusalem*, gebruikt worden, „ als van de *Bruid* des Heilands, die in het *volgend* „ *Gezicht*, het welk die versen vervangt, gevonden „ worden. Maer ik heb zeekere reedenen, welke my „ tot dus verre hebben overtuigd, dat in deese *Gezichten*, vertoond worde de *staet der Kerke van* „ CHRISTUS, die, in de laetste daegen, hier op aerde, „ zal vertoond worden, zo wel na de veröordeeling „ van het *Rijk des Beestes*, als na dat GOG en MAGOG „ zal vernield zijn (*p*)."

De voornaemste bewijsen, welke de Uitleggers, die dit gezicht, van den heerlyken staet der Kerke, in het laetste der daegen, verstaen, pleegen aen te voeren, zijn de volgende.

A. Het

(*p*) VITRINGA l. c. p. 657.

A. Het eerste bewijs is ontleend, uit vergelyking van Kap. XIX: 6, 7. Daer was den Apostel vertoond, hoe de Heer, de Albestuurer, na het verdelgen van het *Monsterdier*, en van de *groote Hoer*, *als Koning heerschen zal*, zo dat alle Koningrijken Godes en zijnes Gezalvden weezen zullen. Dan zou 'er eene stem van eene groote schaer gehoord worden, zeggende: *laeten wy blyde zijn, en vreugde bedrijven, en Hem heerlykheid geeven; want de Bruiloft des Lams is gekoomen, en zijn Wijv heeft zich bereidt, en haer is gegeeven, dat zy bekleed worde, met rein en blinkend fyn lijnwaed.* Nu is het *Wijv des Lams, welke zich bereidt heeft*, de Kerk der laetste daegen, zo als zy zich hier op aerde, by uitneemenheid, luisterrijk en heerlyk vertoonen zal (*q*). Maer het *nieuw Jerusalem*, het welk Kap. XXI: 1—XX: 7. geteekend wordt, is niet anders, dan de *Bruid* en het *Wijv des* LAMS, blykens Kap. XXI: 2, 9. Gevolgelyk schildert het *nieuw Jerusalem* den heerlyken staet der Kerke, welken wy nog, in het laetst der daegen, verwachten (*r*).

B. De Apostel *zag eenen nieuwen hemel, en een nieuwe aerde, want de eerste hemel en de eerste aerde was voorbygegaen.* (Verg. Kap. XXI: 1.) — Deese geheele teekening is bykans woordelyk overgenoomen, uit Jes. LXV: 17, alwaer de heerlyke staet der Kerke, in het laetst der daegen, byzonder met betrekking tot de bekeerde Jooden, met dezelvde zinbeelden, geteekend wordt. *Ziet*, (zegt de *Heer*,) *ik schep nieuwe hemelen, en eene nieuwe aerde, en de voorige dingen zullen niet meer gedacht worden, noch zullen in het hart niet opkoomen.*

De *nieuwe hemel*, en de *nieuwe aerde*, vertoonen ons, in de geheimzinnige teekening, den gezeegenden staet der Kerke, die, volgens het beloop

(*q*) *Booven* p. 419, 420.
(*r*) VITRINGA l. c. p. 658.

van deefe Godfpraek, op de algemeene bekeering der Jooden, volgen zal. (Verg. Jef. LXVI: 22.) Deefe heuchlyke omwending van zaeken heet eigenäertig een *fcheppen van nieuwe hemelen, en van eene nieuwe aerde*, om dat daer in Gods Almachtige hand alleszins blykbaer weezen zal; het zal zijn, als een leeven uit den dood als een fcheppen van iets nieuws. (Verg. Jef. XLIII: 19. Jer. XXXI: 22.) — De *voorige dingen*, de voorige rampen en tegenfpoeden der Kerke, byzonder de mishandelingen der vervolgeren, *zullen niet meer gedacht worden*; de luisterrijke voorfpoed en algemeene blydfchap, welke alsdan ftaen plaets te hebben, zullen de herïnnering der voorige benaeuwdheeden zo geheel verdwynen, dat zy zelvs *niet in het hart zullen opkoomen.*

Daer nu dergelyke teekeningen van den nog toekoomenden heerlyken ftaet der Kerke, by de oude Propheeten, gewoon zijn, wordt men, als van zelve, geleid, om de gemelde zinbeelden, by onfen Apostel, van den zelvden tijd, op te vatten.

C. JOANNES *zag de heilige Stad, het* nieuw Jerufalem, *nederdaelende van God, uit den hemel.* (Vergel. Kap. XXI: 2. Maer, om de eindeloofe gelukzaeligheid te genieten, zullen de rechtvaerdigen *opgenoomen worden in de wolken, den Heer te gemoet, in de lucht, en alzoo zullen zy altijd, met den Heer weezen.* (Verg. 1 Thesf. IV: 17.) Het fchijnt daerom onvoegzaem, dat de gezaeligden, in den ftaet der eindeloofe gelukzaeligheid, zouden vertoond worden, als nedergedaeld, uit den hemel, op de aerde.

Het is waer, het ontbreekt niet, aen de zulken, die beweeren, dat deefe beneeden waereld, na het houden van het algemeen Gericht, door vuur, zal gelouterd, en vernieuwd worden, en dat alsdan de gezaeligden, op de vernieuwde aerde, zullen nederdaelen, om daerop, voor altoos, hun gelukkig verblijv

blijv te houden (*s*). — Ook willen wy de zaek zelve gaerne toestaen, dat de aerde niet vergaen zal, maer vernieuwd en gezuiverd worden, tot eene aengenaeme verblijvplaets der gezaeligden. Dit schijnt ons duidelyk geleerd te worden Rom. VIII: 19-28, 2 Petr. III: 13 15. Maer daerop kan hier niet geoogd worden, om dat het strijdig is, met de teekening.

Het *nieuw Jerusalem* is blykbaer het zelve, het welk vs. 1. de *nieuwe hemelen en de nieuwe aerde* genaemd is. Derhalven daelden de inwooners van den hemel niet needer, op de *nieuwe aerde*, maer de *nieuwe aerde* met den *nieuwen hemel*, dat is, met haeren dampkring, daelde needer van God, uit den hemel.

D. In deese teekening van het *nieuw Jerusalem*, koomen verscheidene byzonderheeden voor, welke zich, op de onnadenkelyke heerlykheid van het volgende leeven, niet laeten toepassen. Wy zullen eenige voorbeelden opnoemen.

A. In de heilige Stad zullen nog *dorstigen* weezen, aen welken laevenis beloord wordt. (Verg. vs. 6) Maer, in den staet der heerlykheid, zal geen gebrek zijn, maer verzaediging van vreugde, voor Gods aengezicht.

B. Aen den geenen, *die overwint*, wordt de beërving van alles toegezegd. (Verg. vs. 7.) Dit overwinnen vooronderstelt strijders, die, door eene belovte, moeten worden aengemoedigd. Maer, in den staet der heerlykheid, wanneer alle vyanden verslonden zijn, tot overwinning, zal geen strijden meer te passe koomen.

C. Op de twaelv poorten der heilige Stad, vertoonden zich zo veele Engelen, als Wachters. (Verg. vs. 12.) Maer dit kan, op de eindeloose gelukzaeligheid, geheel niet worden toegepast.

(*s*) *Bundel van Godgel. Verhand.* IV *Deel.* p. 419.

D. *De Koningen der aerde zullen hunne heerlykheid en eer, en de heerlykheid en de eer der volken, in dezelve* heilige Stad, *inbrengen.* (Verg. vs. 24, 26.) Maer dit kan, in den ſtaet der heerlykheid, geene plaets hebben; of zullen 'er, wanneer deeſe gekoomen is, nog Koningen op aerde zijn, die zich bekeeren moeten?

E. *De blaederen van den boom des leevens zullen zijn, tot geneezing der Heidenen.* (Verg. Kap. XXII. 2.) Maer, in die eindeloose gelukzaeligheid, zal geene krankheid, het zy lichaemlyke, het zy geestelyke, plaets hebben, en 'er zal geene geneezing, hoe ook genaemd, noodig zijn.

Deeſe weinige, maer duidelyke voorbeelden, zullen genoeg zijn (*t*).

II. De bewijſen der laetstgemelde Uitleggers ſchijnen ons verre weg over te weegen, en daerom hebben wy geene bedenking, om hunne zijde te kieſen, te minder om dat wy 'er nog een bewijs hebben by te voegen, en de reedenen der geenen, die aen den ſtaet der heerlykheid, denken, zich ligtelyk wederleggen laeten.

א. Laet ons dit nog een weinig naeder aentoonen.

A. Het *nieuw Jeruſalem* ſtaet kennelyk over, tegen *Babylon.* Na dat het geweld en de ondergang van het geheimzinnig *Babylon* zeer uitvoerig geteekend was, volgt eindelyk eene omſtandige beſchrijving van het *nieuw Jeruſalem.* Maer nu ſtaet de hemelſche gelukzaeligheid niet over, tegen dat vyandig Rijk van geweld en overheerſching, het welk voorheen, onder de zinneprent van *Babylon*, geteekend is. — Hoe voegzaem en natuurlyk daer en tegen loopt de ganſche prophetie af, wanneer men aenneemt, dat 'er, na eene uitvoerige teekening hoe de vyanden der Kerke, van tijd tot tijd, over de mishandelingen der Christenen, blykbaer zullen geſtraft, en, ten laet-

(*t*) J. VAN DEN HONERT *Diſſert. in Apocal.* p. 23. D'OUTREIN *het nieuwe Jeruſalem* p. 9. *Bundel van Godgel. Verhand.* V *Deel.* p. 129—

laetsten, geheel te ondergebracht worden, ook eene uitgewerkte beschrijving volge, van den voorspoed, de rust, den vreede, en den luister, welke de Kerk, na het doorworstelen van zo veel en zulken langduurigen tegenstand, ook nog eindelyk eens, op aerde, genieten zal?

Er is wel Kap. XIX: 6, 7. en Kap. XX: 4, van den toekoomenden heerlyken Kerkstaet, edoch slechts zeer kortelyk gesprooken. Is het nu te vermoeden, dat de Geest der Voorzegging het, by deese zeer korte beschrijving, zoude hebben laeten berusten, en dat daer de oude Propheeten, van die heilrijke daegen, zo meenigmaelen en uitvoerig gesprooken hebben (*u*)?

De teekening derhalven, van den nog toekoomstigen heerlyken staet der Kerke, is het lang gewenscht besluit, waerop de geheele OPENBAERING ten laetsten uitloopt. „ Alle de gezichten, in dit Boek, eindigen, met eene vertooning van de heerlykheid „ van het Rijk van JESUS, in de laetste daegen, „ welk het middelpunt is, waerop alles uitloopen „ moet. — Daertoe moeten alle lotgevallen der „ Kerk, alle gebeurtenissen der waereld, dienen op „ dat eindelyk waerheid en deugd de overhand be„ houden" (*v*).

B. De bewijsen der Uitleggeren, die dit Gezicht van den staet der heerlykheid, verklaeren, schijnen ons zeer weinig opmerking te verdienen.

A. Het gene men, uit het verband, met Kap. XX: 11-15, afleidt, raekt ons niet zo zeer, daer het ons, op zijn minst onwaerschijnlyk voorkoomt, dat aldaer, van het laetste, en alles beslissende, oordeel van den grooten dag, zoude gesprooken worden, en wy vry wat overhellen, om te vermoeden, dat 'er eene byzondere opstanding en ver-

(*u*) *Booven* p. 450, 451.
(*v*) VAN HAMELSVELD *korte aenmerk. over het N. T.* II *Deel.* p. 641.

oordeeling, van de bitterſte vervolgeren der Chriſtenen, bedoeld worde (*w*). — Maer geſteld, 'er wierdt geſprooken, van het laetſte en algemeene gericht, dan mogt men 'er nog geen gevolg uit afleiden, dat, in het volgende Gezicht, de eindeloose gelukzaeligheid beſchreeven worde; naerdien de gezichten van den Apostel geenszins moeten worden beſchouwd, als voorzeggingen van zaeken, welke, in orde van den tijd, op elkanderen volgen zouden (*x*). — „ Men moet opmerken, dat „ hier een nieuw Gezicht voorkoomt, van het „ voorgaende onderſcheiden, en dus eene ver„ tooning, niet van iets, het welk, na het laetſte „ oordeel, volgt; maer eene uitgebreider teeke„ ning van het gene reeds, in dit Boek, hier en „ daer kort gezegd was, noopens de heerlykheid „ van het Christendom, in den laetſten tijd" (*y*).

B. De beſchrijving van het NIEUW JERUSALEM is zeekerlyk ongemeen verheeven en allerluisterrijkst; maer moet zy daerom, op de heerlykheid der zegepraelende Kerk, in het volgend leeven, worden toegepast? De oude Propheeten, hebben zich ook, van zulke zeer verheevene beeldſpraeken, bedient, om den heerlyken ſtaet der Kerke, in het laetst der daegen, af te teekenen.

De ſterkſte trekken zijn, by voorbeeld, de volgende: dat 'er *geen dood meer zijn zal* in het nieuw Jeruſalem, Kap. XXI: 4; dat 'er *geen Tempel zijn zal*, terwijl *God haer Tempel zal weezen en het Lam*, Kap. XXI: 22; dat die *Stad de Zon en de Maen niet behoeven zal, om dat Gods heerlykheid haer verlichten, en het* LAM *haere kaers weezen zal*, Kap. XXI: 23; dat 'er *niets in koomen zal, het welk veröntreinigt en grouwelykheid doet, en leugen ſpreekt*, Kap. XXI: 27; dat de inwooners van die hei-

(*w*) *Booven* p. 493.
(*x*) XXVI *Deel. Inleid.* p.
(*y*) VAN HAMELSVELD l. c. p. 641, 642.

heilige Stad *Gods aengezicht zien zullen*, Kap. XXII: 4; en dat zy, als *Koningen heerschen zullen, in alle eeuwigheid*, Kap. XXII: 5. — Maer juist deese zelvde zeer grootsche beeldspraeken vinden wy ook, by de oude Propheeten, wanneer zy spraeken, van den luister, welken de Kerk nog eens, hier op aerde, bezitten zal.

Dat 'er *geen dood meer weezen zal* heeft JESAIAS dus afgeteekent, Kap. XXV: 8: *hy zal den dood verslinden, tot overwinning*, om daer door te kennen te geeven, dat alle mishandelingen, en vervolgingen der Christenen, tot den dood, voor altoos zouden ophouden. — Dezelvde zaek wordt, onder eene andere teekening, voorgedraegen, Jes. LX: 14, 18: *ook zullen, zich buigende, tot u koomen de kinders der geenen, die u onderdrukt hebben, en allen, die u gelastert hebben, zullen zich nederbuigen, aen de planten uwer voeten, en zy zullen u noemen, de Stad des* HEEREN, *het Zion des Heiligen Israëls; daer zal geen geweld meer gehoord worden, in uwen Lande, verstooring noch verbreeking, in uwe Landpaelen; maer uwe muuren zult gy Heil heeten, en uwe poorten Lov.*

Dat 'er, in de Kerk van het Nieuwe Testament, *geen Tempel* weezen zoude, en dat God en het LAM, vooräl in de laetste daegen, haer Tempel weezen zal, voorspelde ook de Propheet JESAIAS, Kap. LXVI: 1, 2: *alzoo zegt de* HEER, *de hemel is mijn throon, en de aerde is de voetbank mijner voeten, waer zou dat huis zijn, het welk gylieden my zoudt bouwen? en waer is de plaets mijner ruste?* Met betrekking tot den hier bedoelden tijd, wordt 'er, by den Propheet JOËL, Kap. III: 21, beloovd: *de* HEER *zal woonen in Zion.*

Dat het NIEUW JERUSALEM *het licht der Zonne en der Maene niet zal noodig hebben* enz., wordt, bykans met dezelvde woorden, voorspeld, by JESAIAS, Kap. LX: 19: *de Zon zal u niet meer wee-*

zen, tot een licht des daegs, en, tot eenen glans, zal u de Maen niet lichten; maer de HEER *zal u weezen tot een eeuwig licht, en uwe God tot uwe cierlykheid.*

Het zien van Gods aengezicht is zelvs een voorrecht van alle Christenen. (Verg. 2 Cor. III; 18.) Het *heerschen, als Koningen, op aerde* hebben wy reeds, in dit zelvde geheimzinnig Boek, ontmoet; (Verg. Kap. V: 10;) en dit Koningrijk wordt meermaelen gezegd, *eeuwig* te duuren. By voorbeeld Jes. LX: 15, 21, alwaer de HEER, van het NIEUW JERUSALEM zegt: *ik zal u stellen, tot eene eeuwige heerlykheid, tot eene vreugde, van geslachte tot geslachte — en uw volk zullen alle te zaemen rechtvaerdigen zijn; zy zullen, in eeuwigheid, de aerde ervelyk bezitten.*

ב. Wy meenen, uit dit alles, te moogen besluiten, dat het laetste Gezicht, in het welk den Apostel het NIEUW JERUSALEM vertoond werdt, den heerlyken staet der Kerke, die nog eens, in het laetste der daegen, hier op aerde, zal plaets hebben, afgebeeldt en voorspelt hebbe. — Al wat eene Stad zou kunnen cierlyk en luisterrijk maeken, al wat de inwooners kan gelukkig maeken, al wat heerlyk, kostbaer, prachtig, en genoeglyk is, wordt hier te zaemengevoegd, om ons een denkbeeld te geeven van den voorspoed, den bloei, den luister, de rust, en den vreede, over welke zich de Kerk, na dat alle haere vyanden zullen verdelgd zijn, ongestoord verblijden zal.

In dit algemeene zouden wy berusten, zonder eenen geheimen zin te zoeken, in elk der onderscheidene beeldspraeken (z). — „ Dat deese beschrijving van dit
„ NIEUW JERUSALEM ten eenemael zinbeeldig is, en wel
„ zo dat zy eene heerlyke vertooning maekt; zulks zal
„ niemand betwisten. Maer zo gemakkelyk het is, dit
„ te begrijpen, zo moeilyk is het die, tot het verbeel-
„ de,

(z) EICHHORN l. c. p. 310.

„ de, in alle zijne deelen, over te brengen; het gene
„ ook geen wonder is, naerdien veele dier dingen,
„ welke hier de verbeelding maeken, verfcheidene ei-
„ genfchappen hebben, van welke, met geene zeeker-
„ heid, kan gezegd worden, voor de uitkoomst, op
„ welke onder die hier voornaemenlyk geöogd wordt;
„ en van anderen in het geheel geene reden is te gee-
„ ven, gelijk van de maete deefer Stad. Waerom het
„ ons niet lust, ons daer in te laeten, geevende dat
„ over aen zulken, die in deefe meer verlicht zijn,
„ dan wy" (a). — Die ondertusfchen begeerig is te weeten, hoe men de geheimzinnige beteekenis van alle de deelen deefes Gezichts, in de byzonderheeden, heeft zoeken aen te wijfen, kan, by VITRINGA (b), D'OUTREIN (c), en anderen te recht koomen.

Alleenlyk heb ik er nog maer by te voegen, dat het geheele beloop der teekening ons meer byzonder wijfe, naer de heerlyke gedaente der Kerke, uit de Jooden, op het einde der Eeuwen. Hier heenen leiden ons de benaeming van het NIEUW JERUSALEM, Kap. XXI: 2, van het HEILIGE JERUSALEM, Kap. XXI: 10, als meede de beelden der *twaelv poorten* befchreeven, met *de naemen der twaelv geflachten van de Kinderen Israëls*, Kap. XXI: 12, het wechlaeten *van den Tempel*, Kap. XXI: 22. — Dit alles doet ons meer bepaeldelyk denken, aen den uitneemenden geluk ftaet der Jooden, na dat zy zich, tot het Christendom, zullen bekeert hebben; maer evenwel zo, dat ook de geloovige Heidenen, in dat heil, deelen zullen. Immers *de volken, die zaelig worden, zullen in het licht* der heilige Stad, *wandelen, en de Koningen der aerde zullen hunne heerlykheid en eer in dezelve brengen, — en zy zullen de heerlykheid en eer der volken daerin brengen.* (Vergel. Kap. XXI: 24, 26.) *De blaederen van den boom des leevens zullen zijn, tot geneefing der Heidenen.* (Verg. Kap. XXII: 2.)

(a) HARTMAN l. c. p. 329.
(b) l. c. p. 659-692.
(c) l. c. p. 21—

III. *Het besluit van dit Boek vinden wy Kap. XXII:* 8 - 21. *Het behelst eene Nareeden, en de Apostolische groetenis.*

ℵ. *In de Nareeden vs.* 8 - 20.

A. *Geevt de Apostel verzeekering van den Goddelyken oorsprong deeser prepheetische Gezichten vs.* 8, 9.

A. Die verzeekering wordt, in het gemeen, voorgesteld vs. 8[a].

B. Meer byzonder, voegt 'er de Apostel, ter bevestiging, by, dat hem deese dingen, door eenen Engel, van God gezonden, vertoond waeren vs. 8[b], 9.

8. Ende ick Joannes ben de gene die dese dingen gesien ende gehoort hebbe. Ende doe ickse gehoort ende gesien hadde, viel ick [*neder*] om aen te bidden voor de voeten des Engels, die my dese dingen toonde.

De Apostel noemt zich hier wederom uitdrukkelyk, *ik* JOANNES, in naervolging van den Propheet DANIEL, en om reedenen, welke wy reeds, by Kap. I: 9. XXI: 3, hebben opgegeeven. — Hy zelve had *deese dingen*, al het gene hy, in dit Boek der OPENBAERING, beschreeven heeft, byzonder de laetsgemelde vertooning van het *nieuw Jerusalem*, en het gene de Engel daerömtrent, tot zijne naedere onderrichting, gezegt had; hy zelvs had deese dingen *gezien en gehoort.* Zijn getuigenis was derhalven alleszins geloovwaerdig. Ook was hy daer te booven een Apostel, die, door den Geest der waerheid, in alle waerheid geleid werdt.

Doe ik deese dingen, zegt hy, byzonder met opzicht tot het *nieuw Jerusalem gehoort en gezien had, viel ik needer, om aen te bidden, voor de voeten des geenen, die my deese dingen toonde.* — Het woord *aenbidden* beteekent hier wederom, even als Kap. XIX: 10, geene Godsdienstige hulde, maer een eerbewijs, naer de gewoonte der Oosterlingen. Toen de Apostel de afteekening van de *heilige Stad* gezien, en de naedere onderrichting daerömtrent, van den Engel, ontvangen had, bewees hy hem den diepsten eerbied, om

hem

hem te danken, voor de bekendmaeking der geheimzinnige dingen, welke by hem had medegedeelt.

9. Ende hy ſeyde tot my, (h) Siet dat gy 't niet [*en doet*]: wacht u van my de eer te geeven, voor deeſe ontdekking der toekoomende dingen: want ick ben uwe medediensſtknecht, ik ben, even als gy, ſlechts een dienaer van den Verlosſer, ofschoon van eenen meer verheevenen rang, ende een mededienstknecht uwer broederen der Propheten, zijnde de Leeraers van het Euangelie, (Verg. Kap. XVI: 6) ende der gene die de woorden deſes Boecks bewaren, der waere Christenen, die de heilſaeme lesſen, in dit Boek voorkoomende, in gehoorzaemheid des geloovs, betrachten. Aenbidt Godt, geev Gode alleen de eer, van de propheetiſche ontdekkingen, met welke gy verwaerdigd zijt.

Men vergelyke verder het gene wy, by Kap. XIX: 10, hebben aengeteekend (*d*).

B. *Hier op volgt eene aenſpraek van den Verlosſer aen den Apostel vs.* 10-13.

A. Hy beveelt den Apostel, om de Gezichten, met welke hy verwaerdigd was, in geſchrivt te ſtellen vs. 10.

B. Hy dringt aen, op heiligheid des leevens vs. 11-13.

α. De waerſchouwende vermaening wordt voorgeſteld v. 11. *en*

β. Ernſtig aengedrongen vs. 12, 13.

10. Ende hy de Goddelyke Verlosſer zelvs, ſeyde tot my, (i) En verſegelt de woorden der Prophetie deſes Boecks niet: want (k) de tijt is naeby.

„ Wy brengen deeſe woorden, tot JESUS, en niet tot den „ Engel, die nu al zijn afſcheid genoomen had, van JOAN„ NES (*e*).” Trouwens, dat deeſe woorden, door den verhoogden Middelaer zelven, geſprooken zijn, is blijkbaer,

(*d*) *Bovven* p. 421—
(h) Hand. 10: 26. ende 14: 14. Openb. 10: 10.
(i) Hand. 8: 26. ende 12: 4. (k) Openb. 1: 3.
(*e*) HARTMAN l. c. p. 731.

en uit de voordracht, en uit den volgenden zaemenhang, vs. 2, 13 (*f*). — De Heiland zeide, tot den Apostel, *verzeegel de woorden der prophetie deeſes Boeks niet.* — De ſpreekwijs is ontleend, uit Dan. XII: 4. Deeſe Propheet moest zijn Boek *verzeegelen*, en verzeegeld wechleggen, om dat de vervulling eerst, in veel laetere tijden, koomen zoude; maer JOANNES moest de woorden deeſer prophetie niet *verzeegelen*, zy moesten algemeen bekend gemaekt worden, ten nutte der Gemeente, *om dat de tijd naby was*, op welken de toekoomende zaeken, welke in dit Boek zijn aengeteekend, eenen aenvang neemen zouden. (Verg. Kap: I: 3. — Het gene de zeeven Donderſlaegen geſprooken hadden, moest de Apostel *verzeegelen, en niet ſchrijven.* (Verg. Kap. X: 4.) Maer alle de overige Gezichten moest hy ſchrijven, ten algemeenen nutte bekend maeken, *en niet verzeegelen.*

11. Die onrecht doet, die anderen beledigt en mishandelt, dat hy vry nogh meer onrecht doe, en in zijne boosäertigheid voortgae, hy zal ten laetſten des te zwaerer ſtraf ondergaen moeten, ende die vuyl is, zich, in het ſlijk der zonden, wentelt, dat hy vry nogh hoe langer zo meer vuyl worde, en zich al meer en meer veröntreinige, hy zal, ter meest geſchikten tijd, zijn loon wel krijgen; ende die rechtveerdig is, die recht en billykheid, in zijn ganſche gedrag, en in zijne verkeering met menſchen, uitöeffent, dat hy nogh meer gerechtveerdigt worde, en kennelyke blyken geeve van zijne zucht, tot billykheid, en die heyligh is, dat hy nogh meer geheyligt worde, en toeneeme, in kracht van Godzaeligheid.

De woorden, *die onrecht doet, dat hy nog onrecht doe, en die vuyl is, dat hy nog vuyl worde*, behelſen eene zeer ernſtige en nadrukkelyke waerſchouwing, om bedacht te zijn, op het rampzaelig einde van den weg der ongerechtigheid. (Verg. Pred. XII: 1. Ezech. XX: 39.) Maer byzonder heeft de Heiland, onſes erächtens, het oog, op de Gnostieken, tegen welke de Apostel zich zeer nadrukkelyk verzet, in zijnen eerſten Briev. Deeſe verbraeken, door hunne wandroch-

(*f*) GROTIUS *ad h. l.*

drochtige en zeedenbedervende leerbegrippen, alle banden van recht en billykheid, en verliepen zich, in de allervuilste ontucht.

12. Ende siet, elk lette 'er op, en neeme het wel ter harte, ick, die ontvangen heb alle macht in hemel en op aerde, kome haestelick: ik stae gereed, om, als een rechtvaerdig Rechter, de meest geduchte oordeelen, over de vyanden van mijn Koningrijk, uit te oeffenen; ende mijn loon is met my, (l) om een yegelick te vergelden, gelijck sijn werck sal sijn, om elk naer evenreedigheid van zijn gedrag, te beloonen of te straffen.

Mijn loon is met my. — De spreekwijs is ontleend, uit Jes. XL: 10; *zijn loon is by Hem, en zijn arbeidsloon is voor zijn aengezicht*, dat is, Hy zal den aen Hem toegezegden loon gewisselyk erlangen. (Verg. Jes. LXII: 11.) Hier koomt de Heiland voor, als de uitdeeler van den loon, aen elk, naer eevenreedigheid van zijn gedrag.

13. (m) Ick ben de Alpha ende de Omega, het begin ende het eynde, (n) de eerste ende de laetste.

Men vergelyke het gene wy, by Kap. I: 8. hebben aengeteekent (*g*).

C. *Vs.* 14, 15. *vinden wy eene aenmerking van den Apostel, behelsende:*

A. Eene zaeligspreeking van zulken, die de geboden van den Verlosser gehoorzaemen vs. 14, *en*

B. Eene schroomlyke bedreiging, aen zulken, die zich, in de boosheid, verharden vs. 15.

14. Saligh zijnse die sijne geboden doen, op dat hare macht zy aen den boom des levens, ende sy door de poorten mogen ingaen in de stadt.

(l) Ps. 62: 13. Jer. 17: 10. eude 32: 19. Matth. 16: 27. Rom. 2: 6. ende 14: 12. 1 Cor. 3: 8. 2 Cor. 5: 10. Galat. 6: 5. Openb. 2. 3. (m) Openb 1: 8. ende 21: 6. (n) Jes. 41: 4. ende 44: 6. ende 41: 12. Openb. 1: 8. ende 21: 6.
(*g*) XXVI *Deel.* p. 37, 38.

15. (o) Maer buyten sullen zijn de honden, ende de tooveraers, ende hoereerders, ende de dootslagers, ende de afgodendienaers, ende een yegelick die de leugen lief heeft en doet.

Zommigen meenen, dat de Heiland hier voortgae, met spreeken, en verstaen, door *zijne gebooden*, Gods gebooden (*h*). Dan wy zijn, met anderen (*i*), van oordeel, dat vs. 14, 15, eene aenteekening van den Apostel behelsen. „ Dit is eene tusschenspraek van JOANNES, die, als „ eene inlasfching, moet gevat worden, die het zeggen van „ JESUS CHRISTUS, tot zijne Kerk, weegens het verscheidene „ lot der geloovigen en godloosen, herhaelt en verklaert," zegt de Hoogleeraer VITRINGA (*k*).

De Apostel noemt vs. 14. de zulken *zaelig*, en by uitneeneemenheid gelukkig, *die zijne gebooden doen*, dat is, onses erächtens, die de heilige voorschrivten van den Goddelyken JESUS blymoedig gehoorzaemen; *op dat*, wy vertaelen het, *zo dat hunne macht zy aen den boom des leevens*, dat is, zo dat zy recht en vryheid hebben, om *van den boom des leevens te eeten.* (Verg. Kap. II: 7) De teekening is ontleend, van den boom des leevens, in het Paradys, en geevt te kennen, dat de verhoogde Verlosser den geenen, die zijne gebooden blymoedig gehoorzaemen, dit onschatbaer voorrecht, tot eenen genaedeloon, schenken zal, dat zy, in den hemel der heerlykheid, in Gods zaelige nabyheid, onder het genot van een onnadenkelyk geluk, eeuwig leeven zullen (*l*).

Ten dien einde zullen zy, by hunnen dood, *door de poorten ingaen in de* hemelsche *Stad*, in den staet der onnadenkelyke gelukzaeligheid, welke alle vroome menschen, na dit leeven, zullen deelächtig worden.

Maer geheel anders zal het eindeloos lot zijn van zulken, die zich, in de boosheid, verharden, volgens vs. 15. *Buiten* die hemelsche Stad *zullen zijn de honden, en de tovenaers* of vergivtigers, *en de doodslaegers en de afgodendienaers*, *en*

(o) 1 Cor. 6: 10. Ephef. 5: 5. Coloff. 3: 5, 6.
(*h*) EICHHORN l. c. p. 339.
(*i*) GROTIUS *ad h. l.*
(*k*) l. c. p. 699.
(*l*) XXVI *Deel*, p. 100, 101.

en een iegelyk, die de leugen liev heeft en doet, die zijn vermaek ftelt, in liegen en bedriegen. — *Honden* zijn diezelvde onnatuurlyke boosdoeners, die Kap. XXI: 8. *grouwelyke* genaemd zijn (*m*). (Verg. Deut. XXIII: 18.)

D. *Hierop vervolgt de Heiland wederom te fpreeken. vs.* 16.

16. (p) Ick Jefus hebbe mijnen Engel gefonden, om ulieden, die dit Boek leefen zult, defe toekoomende dingen, door JOANNES. te getuygen en bekend te maeken, in of *tot nut* der Gemeynten (*n*). Gy kunt en behoort 'er u derhalven zo gerust op verlaeten, als of gy deefe dingen, uit mijnen eigenen mond, gehoort had. (q) Ick ben de wortel ende het geflachte Davids (r), de blinckende morgenfterre.

Ik ben de wortel en het geflacht van DAVID. Een *wortel* beteekent, by wijs van overnoeming, het gene, uit eenen wortel, voortfpruit, en leenfpreukig iemand, die uit een zeeker geflacht, oorfprongelyk is. Nu is de Heiland de *wortel van* DAVID, voor zo verre Hy, uit DAVID, oorfprongelyk is, en recht heeft, op de Koninglyke Heerfchappy. (Vergel. Kap. V: 5. Jef. XI: 10) — *De wortel en het geflacht van* DAVID zegt zo veel, als een *wortel*, of uitfpruitfel, *uit het geflacht van* DAVID.

De blinkende Morgenftar is, onfes erächtens, de allerluisterrijkfte en machtigfte Koning, die, over alle zijne vyanden, zal zegepraelen. De fpreekwijs fchijnt ons ontleend te zijn, uit Jef. XIV: 12, alwaer de Koning van Babel, om zijne macht en heerlykheid, boven de andere Vorften der omliggende Heidenen, *de Morgenftar, de Zoon des daegeraeds* genaemd wordt.

(*m*) *Booven* p. 506, 507.
(p) Openb. I: 1.
(*n*) GROTIUS *ad h. l.*
(q) Jef. 11: 10. Rom. 15: 12. Openb. 5: 5. (r) 2 Petr. 1: 19.

E. *Vervolgens spreekt wederom de Apostel*, *vs.* 17-20.

A. Hy beantwoordt den Heiland, uit naem van de geheimzinnige Bruid, *vs.* 17[a].

B. Hy wekt anderen op, *vs.* 17[b].

C. Hy bedreigt zeer geduchte straffen, over zulken, die bestaen zouden, deese OPENBAERING *te vervalschen*, *vs* 18, 19.

D. Hy betuigt de koomst van den Verlosser, met verlangen, te gemoet te zien, *vs.* 20.

17. Ende de Geest ende de Bruyt seggen, Komt. Ende die het hoort, segge, Komt. (1) Ende die dorst heeft, kome: ende die wil, neme het water des levens om niet.

Door den *Geest* verstaet GROTIUS mannen, die buitengewoone gaeven van den *Geest* ontvangen hebben (*o*). Onses erachtens zeggen de beide naemen van den *Geest en de Bruid* zo veel, als de geheimzinnige Bruid, de Kerk, door den Geest gedreeven en bestuurd (*p*). — Deese zeggen, tot den Verlosser, *koom*, om allen tegenstand, tegen uw Koningrijk, uit den weg te ruimen; *en die het hoort*, die kennis krijgt, wil de Apostel zeggen, van deese dingen, welke my geöpenbaerd zijn, *zegge koom*, Heer JESUS, door alle middelen ter volmaeking van uw Koningrijk, aen te wenden.

Die dorst heeft, koome, en die wil, neeme van de waeteren des leevens, om niet, dat elk, die begeerig is, naer de kennis der toekoomende dingen, en daertoe den rechten weg begeert in te slaen, raedpleege met dit Boek, welk vervuld is, met geheimen, even als een fontein, met waeter. Hy kan deese kennis kosteloos, en uit enkele gunst, erlangen (*q*); ook behelst het waeteren van vertroosting, tegen alle benaeuwdheeden (*r*).

18. Want ick betuyge aen een yegelick die de woor-

(1) Jes. 55: 1. Joh. 7: 37.
(*o*) GROTIUS *Ad h. l.*
(*p*) VITRINGA l. c. p. 701.
(*q*) GROTIUS *ad h. l.*
(*r*) ROSENMULLER l. c. p. 701.

woorden der Prophetie defes Boecks hoort: Indien yemant tot defe dingen toedoet, Godt fal over hem toedoen de plagen die in dit Boeck gefchreven zijn:

19. (t) Ende indien yemant afdoet van de woorden des Boecks defer Prophetie, Godt fal fijn deel afdoen uyt (v) het boeck des levens, ende uyt de heylige ftadt, ende [*uyt*] het gene in dit Boeck gefchreven is. Hy zal geen deel hebben, aen de vertroostingen, welke dit Boek opleevert.

God zal zijn deel afdoen, uit het boek des leevens. Misfchien moet 'er, met de Syrifche Overzetting, geleefen worden, *van den* BOOM *des leevens*, en dan is de zin, dat hy, in de hemelfche gelukzaeligheid, niet deelen zulle (*s*).

Voor het overige, fchijnt de Apostel 'er deefe waerfchouwing te hebben bygevoegt, voorziende, dat zommigen zijn Boek vervalfchen, en verdichte Openbaeringen uitventen zouden (*t*).

20. Die defe dingen getuygt, fegt, Ja ick kome haeftelick, en ftae gereed, om allen tegenftand, tegen mijn Koningrijk, te onder te brengen. Amen. Ja komt, Heere Jefu, en zeegeprael, over alle uwe vyanden.

ב. *Eindelyk befluit* JOANNES *zijn Boek, met de Apostolifche groetenis, aen de zeeven Gemeenten van het Voorburgermeesterlyk Afia, aen welke hy het zelve, in de gedaente van eenen Briev, gezonden heeft, vs.* 21.

21. De genade onfes Heeren Jefu Chrifti, al het heil, het welk de gezeegende Middelaer verworven heeft, [*zy*] met u allen Het worde u allen gefchonken en vermeerderd. Amen. Deefe is mijn oprechte wensch, en vuurige beede, tot den Vader der Barmhartigheid. HET ZY ZOO.

(t) Deut. 4: 2. ende 12: 32. Spr. 30: 6. (v) Openb. 13: 8: ende 17: 8.
(*s*) GROTIUS *ad h. l.*
(*t*) HARTWIG l. c. I *Theil.* S. 226.

EINDE VAN HET LAETSTE DEEL.